Dr. Constantin DEGERATU **Dr. Mihai TUDOSE**
Dr. Gheorghe VĂDUVA

RĂZBOI, CUNOAŞTERE, ADEVĂR

EDITURA NEMIRA
Bucureşti, 2012

Numai interesul vital al unui popor poate şi trebuie să fie apărat prin război

Friedrich von Bernhardi

ISBN 978-606-579-358-3

CUPRINS

RĂZBOI, CUNOAŞTERE, ADEVĂR – UN DEMERS COGNITIV, ACŢIONAL ŞI MORAL ÎNTR-O LUME FĂRĂ STARE 9
ARGUMENT 14
CAPITOLUL 1 FENOMENOLOGIA COMPLICATĂ A RĂZBOIULUI 25
1.1 Gânduri despre războiul modern. Modernitatea războiului 26
1.1.1 Regenerarea războiului modern... 29
1.1.2 Pre-definiţie pentru un război încă neidentificat şi neredefinit 37
1.1.3 Războiul şi conflictul armat. Detronarea războiului? 42
1.2 Războaiele din noua generaţie 46
1.2.1 O posibilă tipologie a noilor războaie 47
1.2.2 Noile generaţii – a patra şi a cincea – ale războiului......... 50
1.2.3 Câteva posibile principii ale noului război........................ 54
1.3 Războiul antirăzboi? 58
CAPITOLUL 2 FILOSOFIA PARADOXALĂ A RĂZBOIULUI 61
2.1 Există oare o filosofie a războiului?... 61
2.1.1 Filosofia valorilor şi conflictualitatea lumii. Axiologia războiului 66
2.1.1.1 Şcoala valorii 66
2.1.1.2 Sfera valorilor şi teoria definiţiei 69
2.1.1.3 Judecată, valoare semnificaţie................................... 71
2.1.2. Noua Dreaptă, modernitatea şi războiul........................... 74
2.1.3. Arta prudenţei 79
2.2 Criza, conflictul, războiul şi efectul de reţea............................. 82
2.2.1 Efectul de reţea 83
2.2.2 Efectul de criză.. 87
2.2.3 Incertitudini orizontale.. 89
2.2.4 Cunoaşterea spaţiului cyberstrategic al războiului 92
2.3 Cert şi incert în teoria, practica şi arta războiului 100
2.3.1 Concepte clasice asupra războiului 101
2.3.1.1 Şcoala clasică franceză 102
2.3.1.2 Şcoala de la Berlin.. 112
2.3.1.3 Şcoala britanică 131

2.3.2 Concept şi acţiune în războiul modern 139
2.3.2.1 Războiul din Vietnam 139
2.3.2.2 Războiul din Falkland 141
2.3.2.3 Războiul din Golf din martie-aprilie 2003 146
2.4 Aria de cuprindere a conceptului noului război 150
2.4.1 Războiul de reţea 151
2.4.2 Războiul asimetric 154
CAPITOLUL 3 CUNOAŞTEREA NOULUI RĂZBOI 157
3.1 Războiul şi teoria cunoaşterii 157
3.1.1 Managementul cunoaşterii războiului de tip cognitiv şi limitele sale 158
3.1.1.1 Limite şi limitări 162
3.1.1.2 Axiologia conflictualităţii 164
3.1.1.3 Management şi gestionare 166
3.1.2 Info-războiul 168
3.1.3.1 Info-valoare, info-cultură, info-civilizaţie 169
3.1.3.2 Info-conflictualitatea 170
3.1.3.3 Noile hegemonii 175
3.2 Cunoaşterea războiului. Cunoaşterea cunoaşterii războiului.. 178
3.2.1. Cunoaşterea comună a războiului 179
3.2.2 Epistemologia şi dialectica războiului 180
CAPITOLUL 4 DINAMICA RĂZBOIULUI COGNITIV 186
4.1 Un concept proiectiv şi constructiv 187
4.2 Cunoaşterea impactului de reţea asupra conflictelor clasice şi asimetrice 201
4.3 Noua cultură a războiului 203
4.3.1 Există oare soluţii pentru a gestiona şi soluţiona o conflictualitate endogenă? 205
4.3.2 Războiul sfârşitului războiului 210
CAPITOLUL 5 SIMETRIA, DISIMETRIA ŞI ASIMETRIA ÎN CONFLICTELE MILITARE ACTUALE ŞI EFECTELE LOR ÎN PLANUL CUNOAŞTERII RĂZBOIULUI 212
5.1. Sensurile şi semnificaţiile noţiunilor de simetrie, disimetrie şi asimetrie 218
5.1.1. Simetria şi proporţionalitatea 221
5.1.1.1 Principii ale politicilor, strategiilor, forţelor, mijloacelor, surselor şi acţiunilor simetrice. Efectul de echilibru 221

5.1.1.2 Caracteristici ale simetriei conflictuale 227
5.1.1.3 Tendinţe în dinamica simetriei conflictuale 232
5.1.2 Disimetrie 233
5.1.2.1 Principii 238
5.1.2.2 Caracteristici 240
5.1.2.3 Tendinţe 241
5.1.3 Asimetrie 242
5.1.3.1 Principii 243
5.1.3.2 Caracteristici 245
5.1.3.3 Tendinţe 245
5.2 Dinamica fluidă a conflictualităţii actuale 248
5.2.1 Arhitectura simetrică 250
5.2.2 Tendinţa spre disimetrie sau non-simetrie 254
5.2.3 Realitatea asimetrică 255
5.3 Efecte simetrice, disimetrice şi asimetrice în planul conflictelor şi războaielor contemporane şi viitoare 259
5.3.1 Decizie politică, angajare, efect 260
5.3.2 Principii ale interacţiunii simetrice, disimetrice şi asimetrice conflictuale 263
5.3.3 O probabilă arhitectură a conflictelor viitorului 265
CAPITOLUL 6 FIZIONOMIA OPERAŢIEI BAZATĂ PE EFECT ÎN RĂZBOIUL DE TIP COGNITIV 271
6.1 Filosofia şi fizionomia condiţionată a efectului 273
6.1.1 Generarea şi regenerarea efectului 275
6.1.2 Linearitatea şi nelinearitatea efectului. Sferă şi conţinut . 277
6.1.3 Caracterul şi caracteristicile efectului 280
6.1.4 Efecte ale efectului 281
6.2 Tipologia complexă şi paradoxală a efectului 283
6.2.1 Efecte planificate 284
6.2.2 Efecte evadate din planificare. Efecte uitate. Efecte colaterale 285
6.2.3 Spontaneitatea şi necondiţionarea efectului 286
6.2.4 Imprevizibilitatea efectului şi complicarea EBO 287
6.2.5 Efecte normale şi paradoxale 288
6.2.6 Complexitatea şi simplitatea efectelor 289
6.2.7 Lanţul de efecte 290
6.2.8 Efectele în cascadă. Unicitatea, individualitatea şi irepetabilitatea efectelor. 290

6.2.9 Ieşirea efectelor din condiţionarea directă. Efectele predominant haotice ... 291
6.3 Operaţia bazată pe efect ... 292
6.3.1 Suportul clausewitzian al EBO ... 294
6.3.2 Suportul pragmatic al operaţiei bazată pe efect ... 313
6.3.2.1 Filosofia pragmatică şi EBO ... 313
6.3.2.2 Analiza pragmatică şi EBO ... 317
6.3.3 Principii ale EBO ... 326
6.3.4 Caracteristici ale EBO ... 327
6.4 Dimensiunea militară a Operaţiei Bazată pe Efect ... 328
6.4.1 RMA şi EBO ... 329
6.4.2 EBO şi inducerea efectului ... 333
6.4.3 Caracteristici militare ale EBO ... 334
6.4.3.1 EBO, apărarea naţională şi apărarea colectivă ... 334
6.4.3.2 Expediţionarismul şi EBO ... 336
6.4.3.3 EBO şi reacţia rapidă ... 336
6.4.3.4 Efectul militar al EBO ... 337
CONCLUZII ... 339
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ ... 346
ANEXE ... 351
Anexa nr. 1 Tipuri de războaie în concepţia lui Jomini ... 351
Anexa nr. 2 Dinamică, scopuri, obiective şi efecte ale războiului 360
Anexa nr. 3 Curente epistemologice ... 368
Anexa nr. 4 Simetria lineară poziţională (plană, axială, multidimensională) ... 370
Anexa nr. 5 Simetria nelineară dinamică şi complexă (plană, axială, complexă) ... 371
Anexa nr. 6 Disimetria nelineară dinamică şi complicată (plană, axială complexă) ... 372
Anexa nr. 7 Asimetria lineară (de teatru) ... 373
Anexa nr. 8 Asimetria haotică ... 375
Anexa nr. 9 Dinamica efectelor ... 376
Anexa nr. 10 Fizionomia Operaţiei Bazată pe Efect ... 377
Anexa nr. 11 Fizionomia militară a efectului ... 378
Anexa nr. 12 Efectul militar complex al EBO ... 380
Anexa nr. 13 Fizionomia dinamică a unui oplan EBO ... 381
Anexa nr. 14 Arta Războiului ... 382

RĂZBOI, CUNOAŞTERE, ADEVĂR – UN DEMERS COGNITIV, ACŢIONAL ŞI MORAL ÎNTR-O LUME FĂRĂ STARE

CUVÂNT ÎNAINTE

Nu există război sfânt; numai pacea este sfântă: cugetarea, impresionantă prin simplitatea şi profunzimea ei, a fost rostită de *cel mai iubit dintre pământeni* de la cumpăna mileniilor, – Suveranul Pontif al modernităţii postbelice, Papa Ioan Paul al II-lea –, într-o vreme în care lumea, ce părea că îşi regăsise, în sfârşit, sensul, se scufunda din nou, tulburată şi, aparent, inocentă, în eternul nonsens al războiului fără de sfârşit.

Cu două secole în urmă, generalul generalilor şi maestrul strategiilor militare – inegalabilul Napoleon – consta (cu tristeţe? cu bucurie? cu resemnare?) că, în lume (lumea lui? lumea de când lumea?), *există* (în esenţă) *numai două forţe – sabia şi spiritul;* şi tot el consta că*, pe termen lung, sabia va fi întotdeauna cucerită de spirit*, dar şi faptul, la fel de adevărat adesea, că*, decât o coală de hârtie, mai bine o sabie ascuţită*.

Preocupările privind natura şi formele de manifestare, raţionalitatea sau iraţionalitatea, justificarea sau absurditatea, fizionomia sau aparenţa, realitatea sau mitologia războiului nu sunt deloc nici noi şi nici lipsite de sens sau semnificaţie.

Cândva, mai pe la începuturile istoriei noastre – ale istoriei europene –, Heraclit, înţeleptul enigmatic din Efes, îndrăznea, cu vădită nonşalanţă, să-l contrazică pe Homer, neegalatul povestitor al vitejiei fiilor Eladei, cel care visa să elimine confruntarea dintre oameni şi din viaţa omenirii, pentru că, spunea Heraclit, Homer nu încerca să înţeleagă că înlăturarea luptei din arena vieţii ar însemna sfârșitul devenirii şi, deci, al vieţii înseşi. Pentru aparent prea puţin prolificul gânditor al civilizaţiei euro-mediteraneene timpurii, războiul – ca expresie generică semnificativă a luptei fără de sfârşit – părea să fie, în esenţă, esenţiala pârghie către înalt şi armonie, către acord şi unitate.

De-a lungul timpului şi de-a latul planetei, războiul a fost, este şi, cu siguranţă, va fi, o prezenţă perpetuă în planul gândirii raţionale şi al visării absurde, al cugetării serioase şi speculaţiei aforistice, al acţiunii şi inacţiunii. Lucrarea pe care cei trei colegi de breaslă v-o propun spre lectură (un filozof şi condeier, maestru al cuvântului ce dă substanţă gândirii militare; un practician erudit, bine ancorat în arhitectura şcolilor de gândire şi doctrinelor politico-militare, răspunzător, cu ceva ani în urmă, de identificarea drumului spre viitor al Armatei Române într-un moment de cumpănă pentru destinele securităţii naţionale; un politician de formaţie tehnocrată, cu vădite înclinaţii pentru domeniul securităţii şi apărării din perspectiva – vitală – a suportului economic şi al infrastructurii critice), nu este nici o sinteză a unor astfel de preocupări, dar nici nu face excepţie de la tentaţia naturală ce le animă.

Departe de a fi o pledoarie prea entuziastă pentru neiertătorul dicton al strămoşilor noştri latini ale căror legiuni plecau la drum sub deviza limpede ***Aut vincere, aut mori!,*** lucrarea ce urmează mai pledează, parcă, totuşi, undeva în urzeala sacră a cuvintelor sale, pentru un gen de patriotism (adică spirit de sacrificiu pentru Patrie), poate desuet pentru unii, poate încă necesar pentru alţii. Necesar şi posibil, am fi înclinaţi să zicem, adică să credem, chiar dacă lumea de azi nu prea mai pare să aibă răbdare.

Cercetarea şi strădania de a cunoaşte şi înţelege războiul ca fenomen social, politic, militar, economic sau cultural-religios complex, volatil şi greu de încadrat, în integralitatea sa, în paradigmele raţionalităţii uzuale ori pragmatice, este una dintre preocupările constante ale evoluţiei umanităţii. Dimensiunile biologice şi psihologice ale confruntărilor armate ale unor mase de oameni motivaţi, mobilizaţi şi direcţionaţi politic nu au fost nici ele, niciodată, ignorate în totalitate. Istoria şi geografia, ştiinţele educaţiei ori cele ale conducerii (comenzii militare), mecanica, fizica şi chimia, medicina şi artele şi-au dat mâna pentru a înţelege fenomenul şi a-l canaliza pentru atingerea unor obiective sociale, economice sau politice, etnice sau religioase, esenţiale din perspectivă naţională, imperială sau de coaliţie.

De la Sun Tzî la Tucidide şi Machiavelli, de la *Cartea Legii lui Manu*, la *De Bello Galico* şi *De Jure Belli ac Pacis*, fenomenul războiului a fost preamărit sau hulit, lăudat sau blestemat, descris sau

prescris, din perspectiva comandantului, soldatului sau a omului politic, a naratorului (istoricului), poetului sau culegătorului de informaţii, a cavalerului credinţei, agricultorului sau târgoveţului, al apărătorului gliei (cetăţii), invadatorului sau observatorului neutru, al ostaşului învingător, rănitului, sclavului sau prizonierului, al bărbatului plecat la luptă sau al mamei rămasă singură să-şi ocrotească pruncii de urgia militară, de foamete sau boală – războiul a fost prezent în mintea şi sufletul miliardelor de fiinţe umane ce au traversat istoria planetei. Cercetătorii riguroşi vor fi adunat toţi anii de război (îngrozitor de mulţi) şi toţi anii de pace (tragic de puţini) care vor fi marcat trecerea timpului pe planeta albastră. Iar, dacă pentru titanul Renaşterii – Leonardo da Vinci –, *războiul era cea mai bestială nebunie*, pentru Napoleon – genialul strateg al bătăliilor infernale –, războiul părea să fie *totul, ştiinţă, artă şi creaţie*, în timp ce, pentru Clausewitz – rigurosul şi, probabil, ternul prusac –, războiul nu mai era nimic altceva decât un instrument al politicii, respectiv *continuarea politici cu alte mijloace* şi anume cu mijloace violente.

Cartea pe care aţi putea să o parcurgeţi nu-şi propune să confirme, consacre sau contrazică nici una din multele reflecţii despre război, pentru că nu acesta este scopul. Ca urmare, pe timpul sau după lectura ei, vom putea rămâne în continuare convinşi fie că, în esenţă, *războiul este un mijloc sălbatec de rezolvare a unor probleme de viaţă, arta de a ucide în mare şi a face cu glorie ceea ce, făcut în mic, duce la spânzurătoare, ştiinţa distrugerii* ori *seria de catastrofe care se termină cu o victorie,* fie că, aşa cum încerca să îşi convingă contemporanii dintr-o Românie aflată la examenul istoriei, războiul ca fenomen socio-politic ar fi fost să fie *produsul simultan al unor nenumărate forţe materiale, morale, intelectuale şi economice* ... adică ceva *mai mult decât numai o simplă chestiune de strategie, aprovizionări şi armament, pentru că el ”rezumă o întreagă epocă istorică: toată ştiinţa, toată economia, toată cultura, toată tehnica unui timp se oglindesc într-însul*!"

Lucrarea, de sinteză eseist-filozofică, **Război, cunoaştere, adevăr** face, însă, un efort de a trece dincolo de impactul mai degrabă sentimental al unor astfel de expresii sintetice, uneori riguroase din perspectivă ştiinţifică, alteori furate de alegorii şi metafore (adesea seducătoare), pentru a proiecta asupra cititorului

întregul torent de profunde înnoiri în domeniu (deşi termenul *înnoiri* ar putea fi catalogat straniu aici). Este vorba aici de impresionanta (şi nu tocmai pozitivă ca sens, exprimare) panoplie a conflictelor armate – mai mult sau mai puţin sângeroase, mai lungi sau mai scurte, mai interne sau mai internaţionale – ce au brăzdat şi brăzdează adânc faţa plină de cicatrici a lumii moderne, lumea de după marile războaie (primul şi al doilea război mondial, plus războiul rece), conflicte ce au îmbogăţit arsenalul cunoaşterii noastre cu o şi mai impresionantă gamă de concepte, teorii şi strategii ale căror şi mai trecătoare nume se perimează cu viteza luminii.

Demersul lucrării nu este nici artificial, nici superfluu. Eternele dezbateri cu privire la cauzele şi consecinţele războaielor, la tipologia şi fizionomia lor, la justeţea sau caracterul lor agresiv, la clasicismul, modernitatea sau super-modernitatea războaielor lumii post-bipolare se regăsesc firesc în paginile cărţii, aşa cum, din păcate, necruţătoarele ciocniri armate între oameni animaţi de convingeri diferite se regăsesc în realitatea contemporană într-o varietate greu de anticipat pe vremea uceniciei militare a generaţiei mele, respectiv a generaţiei unora dintre autorii demersului ştiinţific. Mai mult decât atât, ne-a fost şi ne este dat să trăim paradoxala situaţie în care, după apropare cincizeci de ani de război rece – în fapt, ani de pace pentru noi, în care armatele europene (cu excepţia celor din statele posesoare de colonii), aproape că nu au cunoscut botezul focului –, majoritatea statelor europene s-au trezit în vâltoarea unor conflicte sângeroase (aici, acasă, sau aiurea, prin Africa sau Asia), demne de cruzimea vechilor migraţii.

Din perspectiva conflictelor asimetrice, a operaţiunilor altele decât cele de război, a intervenţiilor militare menite să ducă la înlăturarea unor regimuri tiranice sau, dimpotrivă, intervenţii umanitare, lucrarea continuă şi diversifică efortul major al unei naţii retrezită la viaţa plină de suspans a luptei pentru supravieţuire şi propăşire, re-racordată la fluxul istoriei, trăindu-şi, împreună cu alţii, speranţele şi spaimele. Acest efort are ca scop mai pragmatic studiul războaielor din trecutul recent sau cele ale prezentului, din perspectiva cerinţelor perene ale artei militare, a legilor, principiilor, formelor si procedeelor luptei armate, punând în evidenta atât continuitatea cât şi tradiţia, valorile europene şi euro-atlantice comune, interesul naţional şi inovaţia ştiinţifică din era cunoaşterii,

dar şi perenitatea forţei militare clasice, orientare spre reţele şi efecte, dar şi clasica grijă ori spaima în faţa imposibilităţii protecţiei împotriva anarhiei, improvizaţiei şi terorismului. Concluzia că informaţia este esenţială pentru victorie este la fel de valabilă ca şi cea potrivit căreia factorul ultim şi decisiv îl reprezintă ostaşul de pe câmpul de luptă, ostaşul cu arma lui, cu moralul lui, cu morala lui, cu speranţele, calităţile şi defectele sale. Iar cheia lecturii poate fi căutată aici pentru că, deşi trăim în vremea armatelor de profesie, ostaşul poate fi oricine, oricând şi oriunde. Cheia victoriei lui este cunoaşterea iar garanţia supravieţuirii – adevărul pentru că, nu-i aşa, în fapt, nici *războaiele de azi* (după cum nici cele de mâine), *nu hotărăsc cine are dreptate* ci, pur-şi-simplu, *cine rămâne în viaţă*. Iar viaţa rămâne, încă, bunul cel mai de preţ. Chiar şi în război. Şi chiar şi pentru cei ce au jurat.

Prof. univ. dr. Gheorghe TOMA, Gen. Bg. (r)

ARGUMENT

Lumea este conflictuală. Pentru că firea omului este conflictuală, pentru că mediul lui de viaţă este conflictual, pentru că tot ce ne înconjoară este conflictual, pentru că întregul Univers este conflictual. Mişcarea şi devenirea provin din conflict, nu din armonie, chiar dacă nu există conflict fără armonie, aşa cum nu exisă nici armonie fără conflict. Nimic nu este absolut şi încremenit în veşnicie pe lumea aceasta. Probabil, că nici pe altele. Dar totul este simplu şi, în acelaşi timp, sofisticat, complicat, chiar încurcat, brutal şi elegant, complex şi esenţializat, singular şi multiplu, unic şi irepetabil. Aici, în acest joc, deopotrivă, real şi ireal, de cuvinte şi tăceri, de certitudini şi incertitudini, de convingeri şi îndoieli, ne ducem întreaga noastră viaţă.

Trăim, deci, complicat, într-o lume simplă şi complexă, cu evoluţii deopotrivă lineare şi nelineare, cu aşteptări şi surprize de tot felul, cu certitudini, incertitudini şi paradoxuri, cu speranţe şi disperări. Nu ne temem de nimic şi ne temem de fiecare moment incert sau, dimpotrivă, mult prea cert, dacă putem folosi acest grad de comparaţie inexistent pentru acest cuvânt, din care, dacă am reuşit să intrăm, nu ne mai putem întoarce. Ieşirea din certitudine este, totdeauna, dramatică. Chiar dacă îndoiala face parte din natura umană, certitudinea se află pe suportul fiecărei îndoieli, aşa cum noaptea se află în suportul zilei şi ziua la originea nopţii.

Spunem toate acestea, acum şi aici, la începutul acestei reflecţii despre Război, despre Cunoaştere şi despre Adevăr, întrucât noi, oamenii, le facem şi le desfacem pe toate, noi construim lumea noastră şi tot noi o distrugem – evident, sub convingerea sau doar sub pretextul construirii alteia mai bune (mai bune pentru cine!?) –, noi facem matematica şi tot noi fugim de ea, întrucât devine prea complicată, noi generăm haosul şi tot noi încercăm să-l cunoaştem şi să-l modelăm, pentru că ne fascinează şi, în acelaşi timp, ne înspăimântă. Probabil că, în aceste întreprinderi simple şi uluitoare, nu vom reuşi niciodată să devenim demiurgi – deşi, într-un fel, chiar

suntem demiurgi – şi nici Dumnezei, deşi cei mai mult dintre noi credem în această Idee Absolută care se cheamă Dumnezeu, Dumnezeul Atotputernic al armoniei noastre planetare, al Binelui sufletului şi cugetului nostru, apărătorul nostru de rele şi învăţătorul nostru de gânduri şi fapte bune.

Este, oare, războiul o faptă bună? Este el un mijloc de a debloca o situaţie strategică foarte complicată, de a tăia un nod gordian, de a scoate lumea din încremenire, de a primeni sângele, naţiunile şi sufletul? Desigur, nici un om cu scaun la cap nu ar da un răspuns afirmativ la o astfel de întrebare. Majoritatea oamenilor vor înfiera războiul, îl vor unge cu păcură neagră, îl vor ocărî, îl vor pune la colţ, în genunchi, pe coji de nucă – aşa cum făceau dascălii altădată cu elevii obraznici şi nesilitori –, îl vor înfiera şi îl vor murdări, se vor descotorosi de el ca de un lucru foarte rău – ca şi cum nu ar fi al nostru, produs de noi şi pentru noi (sau împotriva noastră), ca şi cum ar fi venit de pe altă planetă, ca o ciumă sau ca un lucru foarte rău, de care nici măcar nu vrem să auzim…

După hecatombele Primului Război Mondial, oamenii au creat Liga Naţiunilor care să stea de veghe să nu se mai producă aşa ceva în lume, iar după cel de al Doilea, ONU s-a şi grăbit să scoată războiul ofensiv, adică războiul de agresiune, în afara legii, fără a se atinge în nici un fel de războiul de apărare, adică de dreptul oamenilor şi al naţiunilor de a se apăra împotriva agresorilor. Dar şi agresorii sunt tot oameni, iar războiul pe care îl declanşează ei nu va purta niciodată – absolut niciodată! – numele de „război de agresiune”, ci, dimpotrivă, va fi cel mai autentic, mai curat şi mai inofensiv război de apărare, sau de… preempţiune, cel mai perfect mijloc de a impune ferm legea, cel mai eficient act de veghere, supraveghere, păstrare şi impunere a păcii…

Va fi cel mai curat război al păcii, singurul şi unicul mijloc consistent şi eficient care o poate genera, evalua, înţelege, cunoaşte, păstra, menţine, impune şi contrapune conflictualităţi intempestive şi ticăloase a celeilalte faţete a acelei lumi care, vorba unei fabule franceze, este foarte rea şi foarte nerecunoscătoare celor care au grijă de ea:

Cet animal est très méchant
Quand on l’attaque, il se défend

Războiul este şi nu este un dat. Este un dat, pentru că face parte din conflictualitatea lumii, iar lumea este, în esenţa ei, aşa cum foarte bine se ştie, conflictuală, întrucât conflictualitatea reprezintă, fără îndoială, un suport al mişcării şi dezvoltării. Acolo unde nu există conflict nu există mişcare. Acolo unde nu există mişcare, nu poate avea loc niciun fel de evoluţie, niciun fel de dezvoltare.

Războiul reprezintă una dintre formele cele mai complexe ale conflictualităţii locuitorilor planetei Pământ, dacă nu chiar cea mai complexă. Din această perspectivă, noi considerăm că lumea nu are prea multe lucruri de făcut, în afară de acceptarea faptului că războiul face parte din viaţa ei şi că, într-o formă sau alta, trebuie doar să-l gestioneze şi să-l facă mai puţin distrugător, controlându-i violenţa şi armele şi „orientându-l”, într-un fel, pe calea cea bună. Pentru că, aşa cum vom demonstra pe parcursul acestei lucrări, războiul nu-i chiar cel mai rău lucru care i se poate întâmpla omenirii, chiar dacă este şi va fi totdeauna riscul ei extrem.

În acelaşi timp, războiul nu este un dat, întrucât el reprezintă doar o formă a conflictualităţii şi nu conflictualitatea în sine. Conflictualitatea nu înseamnă neapărat război. Chiar dacă societatea oamenilor, ca oricare altă existenţă evolutivă din Univers, este conflictuală, de aici nu rezultă neapărat că întreaga conflictualitate, sun toate formele, formulele şi efectele ei, înseamnă război, că expresia conflictualităţii oamenilor şi a mediului lor de viaţă se reduce la acest fenomen, pe de o parte, nociv şi distrugător, şi, pe de altă parte, disuasiv, protector şi chiar legitim şi primenitor.

Războiul este un maximum special al conflictualităţii lumii. El constă în atingerea unui prag de la care conflictualitatea nu mai poate fi nici înţeleasă, nici acceptată, nici eludată, nici pusă sub control. Războiul înseamnă, într-un fel, ieşirea din conflictualitatea obişnuită, gestionabilă, şi plonjarea într-un areal în care domină principiul aleea iahta est. Războiul se află totdeauna dincolo de ultimul prag critic al unei crize. Nu există război acolo unde nu există criză, dar nu orice criză duce în mod automat şi necesar la război, dar poate deschide calea către el.

Războiul este şi va fi totdeauna ultima soluţie şi ultimul argument. Zeul Marte va avea, probabil, totdeauna grijă ca spectrul lui să nu-i părăsească pe oameni. În orizontul de aşteptare al oricărui om, se va afla, ca temere absolută, dar suportabilă (pentru ca „aşa ne

este dat”), pericolul de război. De aceea, totdeauna va exista un prag, ultimul prag al crizei. De la acest prag, începe războiul. Oamenii au făcut totul până aici, până la acest prag. Cel puţin, aşa cred ei. De aici urmează să intre în funcţiune armele, iar rezultatul confruntării armate de mare amploare – aşa cum este orice război – depinde, în cea mai mare măsură, dacă nu chiar în totalitate, de bunul Dumnezeu. Acesta este, dealtfel, şi unul dintre sensurile cele mai profunde ale dictonului *Inter arma silent musae*. Când au cuvântul armele, toate celelalte, inclusiv capacitatea de creaţie a minţii omeneşti, cu tot ce rezultă de aici în planul valorilor, tac. Cel puţin, aşa se spune. Războiul apare ca o nenorocire, ca o noapte absolut neagră, în care toate stelele sunt oarbe, în care nu ştii încotro s-o apuci. Aceasta este imaginea care s-a creat sau propoziţia universală afirmativă care s-a formulat. Dar nu este chiar aşa. Este doar periculos. Şi inexact. Tăcerea muzelor este, totuşi, ca orice tăcere, relativă. Mai exact, discutabilă. Pentru că, orice s-ar spune, creaţia rezultă nu din stagnare, ci din conflict. Conflictul creează competiţia, pune probleme şi impune căutarea soluţiei. Mişcarea, schimbarea şi transformarea creează durata. *Ex nihilo nihil*. Grafic, locul războiului în conflictualitatea lumii, într-o matrice a tablei înmulţirii, se află în căsuţa 100, astfel:

10	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

LEGENDA
1-10 – gradarea motivaţiei
1-100 – intensitatea conflictualităţii rezultată din confruntarea motivaţiilor (de la foarte joasă, reprezentată de cifra 1, la maximă, reprezentată de cifra 100)
100 – intensitate maximă = RĂZBOI

Celelalte forme de conflictualitate, de la conflictul de interese la conflictul armat de joasă intensitate, de intensitate medie sau de o intensitate post-medie, fac parte din acest univers conflictual şi sunt extrem de diversificate şi foarte dinamice.

Război înseamnă însă, precis, maximă conflictualitate. Sau conflictualitate dusă pe ultima ei treaptă. Această ultimă treaptă rămâne, totuşi, o uriaşă necunoscută. Nimeni nu poate şti, ab initio, care va fi treapta finală a războiului şi cum se vor rostogoli efectele acestuia. Chiar şi războaiele riguros planificare, aşa cum a fost invazia din Irak din 2003, nu pot avea doar efectele scontate şi planificate şi nici treapta de angajare şi de conflictualitate estimată.

Războiul nu este şi n-a fost niciodată pe placul oamenilor, chiar dacă omul este, deseori, definit ca o fiinţă războinică, unica şi singura fiinţă războinică din câte se cunosc până acum. Războiul a fost dintotdeauna considerat, de către marea majoritate a oamenilor care se pricep sau nu la război – chiar şi de către cei care l-au declanşat –, ca un fel de cutremur social, ca o catastrofă socială. De cele mai multe ori, atât beligeranţii defensivi, cât şi cei ofensivi au folosit războiul, sau prilejul lui, ca soluţie impusă, ca ultima soluţie pentru rezolvarea unui diferend, pentru deblocarea unei situaţii strategice complexe şi complicate. Se înţelege că, până la o asemenea soluţie extremă, au fost încercate şi altele, îndeosebi diplomatice, de embargo economic, de presiuni politice, de avertizare şi chiar de ameninţare cu folosirea forţei pentru rezolvarea diferendului care a declanşat situaţia complexă şi complicată, dar şi de altă natură. Războiul nu exclude diplomaţia, dialogul sau alte soluţii, dar, de cele mai multe ori, intervine atunci când acestea se blochează sau sunt blocate (intenţionat sau nu), tocmai pentru deblocarea lor. Războiul poate fi însă înţeles şi ca o soluţie de tranzit, în sensul că nu el rezolvă efectiv diferendul, ci doar creează condiţii – prin folosirea violenţei armate – pentru soluţionarea acestuia. Orice diferend se rezolvă tot la masa tratativelor. Războiul este doar un mijloc de a-i aduce pe oameni, îndeosebi pe decidenţii politici majori, la masa tratativelor.

Dacă lucrurile stau aşa, putem trage concluzia că războiul este doar acea intervenţie „chirurgicală”, cu durată variabilă, dar limitată, de regulă, de scurtă durată (întrucât omenirea nu este capabilă să

suporte un război de lungă durată), pentru a extirpa acel element periculos, care blochează şi face imposibil dialogul, adică soluţia negociată.

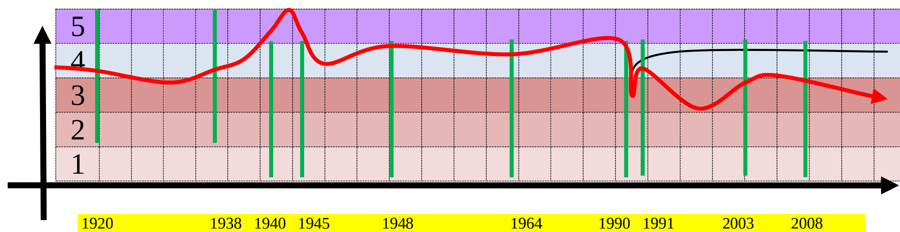
Războiul înseamnă o maximă şi rapidă folosire a forţelor, mijloacelor şi resurselor; este, deci, foarte costisitor şi extrem de periculos, întrucât generează, de cele mai multe ori, escaladări simetrice, disimetrice sau asimetrice, greu de controlat şi de gestionat. Iar eficienţa lui, a războiului în sine, este, deseori, discutabilă şi chiar nulă. Pentru că, aşa cum foarte bine se ştie, nu războiul în sine a rezolvat vreodată diferendul pentru care a fost declanşat, ci dialogul din timpul tratatului de pace, care a urmat conflictului armat, armistiţiului sau situaţiei indecise rezultată din imposibilitatea continuării ostilităţilor militare sau capitulării necondiţionate a uneia dintre părţi. Dar acestea au fost posibile, totuşi, ca urmare a războiului. De unde şi expresia paradoxală că războiul impune pacea.

Noi considerăm că războiul reprezintă vârful unei crize, că el nu apare din senin, ci este un rezultat al evoluţiei, spre punctul maxim, a unei situaţii conflictuale, în condiţii favorabile, adică într-un mediu politic, economic, social şi militar, intern şi internaţional complex, contradictoriu, extrem de tensionat, chiar conflictual, cu numeroase probleme nerezolvate şi cu evoluţii haotice şi, deci, imprevizibile.

Societatea omenească nu s-a aflat niciodată într-o stare de normalitate. Este vorba, desigur, de o normalitate care ar fi definită pe absenţa totală a tensiunilor, crizelor şi conflictelor. Această stare de normalitate, înţeleasă ca normalitate absolută, a fost totdeauna un ideal care nu a putut fi atins şi, probabil, nu va putea fi atins niciodată.

Starea de normalitate a lumii este, de fapt, una de tip conflictual. Noi o definim aici în mod ideal – adică pe un suport non-conflictual –, tocmai pentru a reliefa celelalte stări ale societăţii omeneşti: precriza, criza, războiul rece şi războiul. Starea de „Război Rece” nu este specifică numai perioadei dintre 1948 şi 1990, perioadă care se identifică, adesea, cu acest tip de război, în care armele nu tac pur şi simplu, ci, în tăcere şi prin tăcere, se dezvoltă, proliferează. Ea este proprie aproape întregii istorii a omenirii, întrucât societatea omenească, încă din perioada ei primitivă, s-a aflat într-o permanentă pregătire pentru a face faţă unui război, situaţie care echivalează, în mod evident, cu ceea ce putem numi azi „Război

Rece" sau, mai exact, o stare permanentă, tensionată, de pregătire, din toate punctele de vedere, pentru un viitor război sau pentru un eventual război. Dar pregătirea pentru război sau pentru un eventual război face parte tot din război. Iată cum arată curba conflictualităţii în perioada 1920-2008:

Legenda

5	Război
4	Război Rece
3	Criză
2	Precriză
1	Normalitate

După cum se vede şi din graficul de mai sus, între 1920, anul încheierii păcii în urma Primului Război Mondial, şi 2008, situaţia conflictuală n-a ieşit niciodată, din etapa de precriză (de crize haotice) sau din situaţii tensionate, echivalente cu ceea ce numim stare, grad sau prag de precriză, ci totdeauna a oscilat, uneori chiar pe muchie de cuţit, între o conflictualitate cu geometrie variabilă, cu cauze complexe şi, adesea, greu de identificat, şi o normalitate tensionată, în care şi prin care se genera sau se regenera o politică de forţă şi de influenţă, care sunt, la urma urmei, componente ale războiului sau, în orice caz, elemente din anticamera acestuia.

Al Doilea Război Mondial reprezintă maximumul cunoscut al conflictualităţii lumii şi, probabil, va rămâne pentru multă vreme, chiar pentru totdeauna, aşa. Spunem acest lucru, întrucât cel de-Al Doilea Război Mondial nu numai că nu a rezolvat problemele pentru care a fost declanşat, dar a accentuat semnificativ şi mondializat conflictualitatea, i-a dat un caracter de generalitate. Fără s-o scoată din dimensiunile ei fractale, disparate, complexe şi complicate, i-a dat un grad sporit de integralitate, de vector blestemat, angajând,

practic, întreaga planetă într-o confruntare fără obiect şi fără subiecţi. Mai mult, învingătorii din cel de Al Doilea Război Mondial – Statele Unite, Rusia, China, Franţa şi Marea Britanie – şi-au rezervat cele cinci fotolii (fiecare cu drept de veto) în Consiliul de Securitate al ONU, asumându-şi, în acelaşi timp şi prin aceasta, şi responsabilitatea prevenirii războiului şi menţinerii păcii. Cel de-Al Doilea Război Mondial i-a pus pe învingători în fotoliile guvernării păcii, dar marii învinşi – Germania şi Japonia – au reuşit nu doar să se reabiliteze în urma înfrângerii dezastruoase suferite, ci şi să iese rapid din efectele dezastrului şi să dea o nouă lecţie lumii de rezistenţă, organizare, de cultură a progresului şi gestionare a conflictualităţii. Oraşele Hiroshima şi Nagasaki, unde au fost aruncate bombele atomice, sunt printre cele mai frumoase şi mai moderne din lume, iar Germania este efectiv motorul economic al Uniunii Europene şi, într-un fel, chiar dacă nu deţine arma nucleară, cea mai puternică ţară din Europa.

Desigur, nici Germania, nici Japonia nu se află în fotoliile decidente ale Consiliului de Securitate, dar sunt repere de bază, solide şi inconfundabile în arhitectura economică şi financiară a lumii. Puterea rămâne putere. Oricum, în multe probleme de decizii importante, CS al ONU, aplică formula 5 + 1, iar acest 1 este Germania. Ca să contezi în relaţiile internaţionale, trebuie să fii puternic. Cei care fac parte din Consiliul de Securitate al ONU ştiu foarte bine acest adevăr. Şi au toată grija să-l respecte. China este una dintre marile puteri emergente ale lumii, iar Rusia, chiar şi după destrămarea Imperiului roşu, nu a încetat niciodată să fie un uriaş pol de putere. Ţările din CS al ONU ştiu foarte bine că, pentru a-şi exercita drepturile şi îndatoririle, este necesar ca fiecare să dispună de toate argumentele posibile şi nu doar de un loc privilegiat (şi, desigur, responsabil) în cadrul acestui organism de bază al ONU. Pentru că, la urma urmei, în relaţiile internaţionale, ca şi în viaţa obişnuită, tot „frica păzeşte via”. De aceea, cele cinci mari puteri învingătoare în Al Doilea Război Mondial s-au dotat rapid cu arme nucleare, au tras o linie foarte vizibilă pe Elba, mai exact, de la Marea Baltică la Marea Neagră – linia frontului Războiului Rece –, au creat două tabere, într-o beligeranţă de tip special, NATO şi Tratatul de la Varşovia, şi au construit un fel de pace pe muchie de cuţit, au impus o cortină de fier, sau un perete de oţel, dincolo de care cele două

tabere s-au înarmat până în dinţi, într-o competiţie fără start, pe care n-au mai putut-o nici controla, nici gestiona, nici declanşa. A rămas o competiţie aproape în sine, deopotrivă, absurdă şi paradoxală – ca mai tot ce ţine de justificarea conflictualităţii –, dar necesară, cu efecte pe termen foarte lung, dar şi cu unele avantaje printre care ar putea fi incluse şi următoarele:

- dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor de vârf şi a tehnologiei informaţiei;
- accelerarea procesului de amplificare exponenţială a reţelelor de comunicaţii şi de informaţii, transmiterea şi receptarea informaţiei în timp real;
- crearea unei situaţii strategice complexe, în care şi prin care un război de tipul celei de a doua conflagraţii mondiale să devină practic imposibil, sau aproape imposibil, deoarece *impossibilum nula obligatio est*, iar acest lucru ar fi anihilat orice politică şi stratege de reînarmare, în timp ce conflictualitatea lumii creşte, se fragmentează şi, în acelaşi timp, se reintegrează;
- reconceptualizarea războiului şi infiltrarea lui în planul cunoaşterii, crearea războiului cognitiv.

Această reconceptualizare a războiului aduce în prim-plan noi dimensiuni, necunoscute până acum, ale conflictualităţii armate violente, punând serios în discuţie raţiunea confruntării armate, problematica extinderii strategiilor de tip militar şi la alte domenii, cea a scoaterii războiului din zona exclusivă a confruntării armate şi golirea lui de un conţinut tradiţional, concomitent cu noi configurări şi reconfigurări – unele dintre ele discutabile – ale noţiunilor de beligeranţă, de confruntare militară, de distrugere, de impunere, de agresiune, de apărare, de legitimitate etc.

Cea mai spectaculoasă metamorfoză din spaţiul războiului ar putea fi aceea a considerării acestui fenomen social complex în termeni de afacere şi tratarea lui şi din această perspectivă. În fond, orice acţiune umană trebuie să creeze un produs, iar acesta trebuie să aibă cel puţin o valoare de întrebuinţare, adică să fie necesar cuiva. Războiul nu poate fi scos înafara acţiunii umane eficiente, dar nici nu poate fi considerat doar ca o acţiune între altele, ca o afacere între altele.

Transformarea războiului într-o afacere ca oricare alta pare a fi efectul cel mai interesant în revoluţionarea războiului, dar acest lucru

rămâne de demonstrat şi de înţeles. Deocamdată, exemplele care ar putea fi folosite pentru a ilustra această perspectivă – războiul din Irak şi războiul din Afganistan sau acţiunile militare şi civil-militare folosite în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate – nu sunt foarte concludente. Ele par mai degrabă impuse de evoluţiile haotice ale conflictualităţii şi de o serie de interese geopolitice şi geostrategice (dar mai ales economice) destul de clare, decât izvorâte din necesităţi stringente sau paradoxale privind soluţionarea efectivă a conflictualităţii din zonele respective.

Oricum, războiul, ca oricare alt fenomen social de mare amploare, evoluează spre dimensiuni, configuraţii şi expresii ce nu sunt şi nu pot fi pe deplin cunoscute şi modelate. De aceea, cunoaşterea războiului, mai ales a noului război, adică a războiului sau războaielor din generaţia a 4-a şi a celor din generaţia a 5-a rămâne una dintre marile provocări ale prezentului şi viitorului.

Transformarea războiului într-o afacere scoate filosofia şi fizionomia acestuia din vocaţia sa strategică esenţială şi îl aduce la îndemâna puterii politice, economice şi financiare, îndepărtându-l din ce în ce mai mult de vocaţia şi interesul naţiunilor. Războiul naţional, înţeles ca război pentru apărarea fiinţei naţionale trece undeva, în istorie, pe drumuri acoperite de iarbă şi de uitare. Noul război – generat mai ales de interesul marii finanţe şi de jocurile politice şi strategice ale arealului deja misterios al Puterii discreţionare – devine un generator de efecte planificate şi controlate sau doar planificate, dus de armate profesioniste, cu obiective complexe (sau doar complicate şi îmbârligate), dar, în esenţa lor, foarte simple (şi bine camuflate), care va aduce, probabil, un nou ev mediu pe frumoasa noastră planetă luminată de un soare mult prea arzător şi umbrită de gânduri mult prea întunecate care scapă cam prea mult principiului raţiunii suficiente.

Întrebările care se generează din această dezvoltare paradoxală a fenomenului război sunt numeroase. Majoritatea oamenilor vor continua să condamne fenomenul război, să-l pună pe seama armatelor şi a mitocăniei politice, în timp ce Puterea va avea toată grija ca dispreţul şi nepreţuirea să n-o atingă în nici un fel, deşi nu va scăpa niciodată de oprobiul celor năpăstuiţi, al victimelor. Probabil, cel puţin pentru o vreme, războiul se va îndepărta din ce în ce mai mult de eroismul naţiunilor, iar naţiunile nu vor mai şti ce înseamnă

eroism, luptă pentru libertate, pentru independenţă, pentru suveranitate. Pentru că toate astea vor dispărea treptat, fie prin banalizare, fie prin desuetitudine, fie prin omniprezenţa reţelei sau prin noile forme de expansiune a Puterii, iar lor, naţiunilor, li se va spune, din ce în ce mai des şi, poate, din ce în ce mai convingător, că vremea lor a trecut, că trăim alte timpuri, în care totul – şi valoarea, şi interesul, şi sufletul şi vocaţia şi speranţa, şi războiul şi tot ce ţine de comportamentul şi gândul omenesc – au alte dimensiuni şi o cu totul altă filosofie. A globalizării, a reţelei, a conexiunii, a ieşirii din Sinele Naţional şi a Universalizării Un-ului Indivizibil…

Toate acestea sunt doar supoziţii. Este greu de spus încotro se îndreaptă omenirea. Şi, de asemenea, este foarte greu de spus, dacă nu chiar imposibil, dacă ea va renunţa la această formă de conflictualitate extremă, care se cheamă război, sau o va duce mai departe, pe alte trepte, spre alte orizonturi şi spre alte tărâmuri.

CAPITOLUL 1
FENOMENOLOGIA COMPLICATĂ A RĂZBOIULUI

Războiul a fost şi încă mai este o expresie a unei realităţi la limită, a unei realităţi extreme, chiar dincolo de limite, dincolo de prag, a conflictualităţii societăţii omeneşti. Este un fel de escaladare, pe vreme rea, a Everestului. Adică, se prezintă ca un soi rău de atitudine bizară, de inconştienţă curajoasă, de neputinţă riscantă sau de putere malefică, în măsură să schimbe sau să transforme realul în imaginar şi imaginarul în real, logica adevărului în adevărul unui nou tip de logică, cea a inferenţelor paradoxale…

Războiul face de toate. Animă, descurajează, distruge, spulberă iluzii şi realităţi, generează tragedii inimaginabile, suferinţe şi dezamăgiri, dar, în acelaşi timp, reprezintă şi una dintre soluţiile extreme, de cel mai mare risc, pentru rezolvarea unor probleme extreme, pentru consumarea energiilor şi tensiunilor acumulate. Metaforic vorbind, este un seism al societăţii omeneşti. Distruge şi eliberează. Eliberează, constrânge şi distruge…

Chiar dacă pare un produs exclusiv al voinţei oamenilor, al voinţei puterii, al voinţei politice, un dictat al acestei voinţe imperturbabile în dialectica sa conflictuală, el nu este decât un efect al dialecticii unor evoluţii haotice şi intempestive spre praguri critice, imposibil de ocolit, de depăşit sau de înlăturat. Războiul baleiază totdeauna între ultimul prag de criză, ajunsă în etapa conflictuală majoră, ireversibilă, şi un areal necunoscut. Războiul este, de fapt, o cunoscută plonjare într-un orizont necunoscut, cvasicunoscut sau pur şi simplu incognoscibil, imposibil de identificat, de evaluat, de prognozat şi de gestionat.

Atunci, dacă necunoscutul în care plonjează orice război nu este totdeauna şi pe de-a întregul accesibil inteligenţelor care au decis declanşarea conflictualităţii armate, ce anume le determină pe aceste inteligenţe să depăşească pragul de siguranţă şi să treacă

dincolo de ceea ce se vede, de ceea ce se înţelege, de ceea ce poate fi modelabil şi previzibil, deci cognoscibil? De ce acceptă inteligenţele depăşirea riscantă a pragurilor critice? De ce acceptă ele nemărginirea, plonjarea spre orizonturi cu totul şi cu totul imprecise, neidentificate şi chiar neidentificabile, necunoscute, ci doar imaginate? Ce anume îl împinge pe om să proiecteze, să realizeze şi să suporte războiul? De ce este războiul, şi în acest secol al globalizării, gestionării crizelor şi conflictelor de tot felul, al construcţiei păcii şi liniştii, al parteneriatelor strategice, al reţelei şi al informaţiei în timp real, un instrument al politicii? De ce-i mai trebuie politicii, astăzi, în epoca informaţiei, a reţelei, în societatea cunoaşterii, război, războaie şi conflicte armate? Ce nevoie are politica – ea însăşi uriaşă şi discreţionară, măreaţă şi, de foarte multe ori, perversă, de o forţă armată violentă care să o slujească? De ce mai este războiul, în epoca bătăliilor cibernetice şi mediatice, un instrument al politicii? Cu ce fel de război avea de-a face? Perspectiva scoaterii războiului naţional din cartea de citire, din istorie şi din conştiinţa coruptă a naţiunilor trebuie să ne îngrijoreze sau, dimpotrivă, să ne liniştească? Vor renunţa politichiile (partea abjectă, superficială, perversă, coruptă şi coruptibilă a politicii de orice fel) naţionale şi cele mondiale, mondialiste, mondialitizate şi, deopotrivă, mondialitizante, la serviciile războiului sau îl va perverti şi pe acesta într-o filosofie de clan, într-o imagine de şatră?

Întrebări la care, desigur, într-o formă sau alta, se poate răspunde. Dar, dincolo de răspunsuri, adică dincolo de judecăţile şi raţionamentele coerente care se pot formula, rămân paradoxurile.

1.1 Gânduri despre războiul modern. Modernitatea războiului

Este, oare, războiul modern altceva sau altfel decât războiul, în general, ca fenomen social complex, ca mijloc sau instrument al politicii, ca expresie la limită a conflictualităţii lumii, ca modalitate extremă de deblocare a unei situaţii strategice, ca formă violentă, dusă la extrem, a unui modus vivendi tensionat şi conflictual?

Răspunsul la o astfel de întrebare este foarte simplu: nu. Războiul nu este altceva decât a fost el întotdeauna şi dintotdeauna în dinamica tensionată şi conflictuală a lumii oamenilor. Dar, aşa cum lumea, în întregul ei şi în toate componentele sale, se dezvoltă şi se transformă, şi războiul, la rândul lui, reflectă (desigur, într-un mod specific) aceste transformări. Este normal să fie aşa, de vreme ce războiul nu este şi nu poate fi altceva decât o activitate a oamenilor, un mod de a trăi şi a supravieţui (prin violenţă) într-o lume în care regula este lupta. *Vivere militare est*. A trăi înseamnă a lupta. Dar cum? Prin ce mijloace? De ce? Până când? Şi cu cine?

Deşi transformările din societatea omenească (economice, sociale, politice, informaţionale, demografice, geopolitice etc.) se înscriu într-o evoluţie ascendentă, care se vede la tot pasul, ele nu sunt predominant lineare, ci predominant nelineare, dinamice şi totdeauna foarte complexe. Vream să subliniem că totdeauna există şi altceva dincolo de ceea ce se vede. Societatea omenească – şi acum, ca totdeauna – devine mereu, adică se transformă mereu, îşi modifică în permanenţă componentele, se adaptează noilor cerinţe, supravieţuieşte, îşi reglează sistemele de generare şi regenerare a resurselor, de consum, de acumulare, de ameliorare a tensiunilor şi de descărcare a energiilor negative, de apărare şi de securitate.

Din epoca primitivă până azi, omul, esenţialmente, nu s-a schimbat. Are aceeaşi constituţie fizică, biologică şi energetică, este tot o fiinţă socială, se bate şi se zbate cam în acelaşi areal geografic, geofizic şi cosmic, pe care-l umple din ce în ce mai mult cu creaţiile, cu produsele, cu efectele, cu distrugerile şi cu excrementele sale şi ale acţiunilor sale. Ne aflăm deja în etapa în care infrastructurile create de oameni, impuse naturii (şi acceptate sau asumate de natură) sunt pe cale de a echivala şi, pe unele locuri, chiar de a depăşi numeric unele dintre elementele de relief, în expansiunea geografică a omului şi a mediului său concurenţial şi conflictual de viaţă – expansiune pe care o considerăm de tip intensiv, în sensul de expansiune interioară –, iar această realitate spune foarte multe. Ea poate fi înţeleasă ca o adaptare la cerinţele unui mediu de viaţă natural, ca modificare a acestui mediu, în sensul trebuinţelor umane, ca o re-creare a naturii pe coordonate umane, deci a naturii umane, dar şi ca o agresiune a omului împotriva mediului natural. Oraşele şi, în general, localităţile, tind să acoperă în întregime uscatul. Există deja proiecte pentru

construirea unor localităţi… acvatice, subacvatice sau cosmice, pentru că expansiunea umană nu seva opri niciodată. Ceva echivalent cu acţiunea ofensivă şi dinamică (ca să nu-i spunem agresiunea) a civilizaţiei occidentale asupra continentului american locuit de indieni, de azteci, de incaşi etc. Populaţii mândre, bine organizate, care, azi, nu mai sunt nici măcar istorie…

În 2050, planeta va avea o populaţie de 9 miliarde de locuitori, densitatea populaţiei crescând de la 6,7 locuitori pe kilometru pătrat, cât era în 1920, şi de la 43,6 locuitori pe kilometru pătrat, cât este în prezent, la 60,4 locuitori pe kilometru pătrat, cât va fi în 2050. În 2100, densitatea populaţiei va depăşi cu mult 77 de locuitori pe kilometru pătrat.

E mult? E puţin?

Sunt întrebări care generează multă bătaie de cap, multe controverse, foarte multe puncte de vedere, foarte multe îngrijorări, dar şi uriaşe speculaţii, ca şi uluitoare minciuni pe post de adevăruri imbatabile.

Suprafaţa planetei = 510.065.600 km^2.

Suprafaţa uscatului este de 148.993.100 km^2.

La ora actuală, fiecărui om de pe planetă îi revin 0,0785 km^2 din suprafaţa totală a planetei şi 0,0230 km^2 din suprafaţa uscatului. În 2050, unui om îi vor reveni 0,056 km^2 din suprafaţa totală a planetei şi 0,0165 km^2 din suprafaţa uscatului.

Nu este departe vremea când suprafaţa uscatului va fi identică cu suprafaţa planetei locuită de oameni, poate, chiar mai mică decât aceasta, în condiţiile în care agresiunea apei asupra uscatului va creşte, probabil, în intensitate, odată cu încălzirea atmosferei şi topirea semnificativă a gheţarilor. Aşa, cel puţin, se spune, deşi directorul Observatorului american asupra soarelui arată că, după aceste explozii solare, uriaşa noastră stea va intra într-un fel de hibernare care, la nivelul Terrei, va însemna o nouă şi modestă glaciaţiune.

Probabil că aşa va fi. Sau nu. Orice este posibil pe lumea aceasta cu evoluţii probabile şi, în general, imprevizibile. Dar omul le va duce pe toate. Se va adapta rapid la orice. Pentru că omul îşi va extinde arealul şi asupra oceanelor, şi asupra Cosmosului şi a altor planete. Deja există ţări unde localităţile acoperă suprafeţe aproape egale cu ale terenurilor unde nu se află locuinţe.

1.1.1 Regenerarea războiului modern

Există, oare, un război modern? În ce anume constă modernizarea războiului? Care sunt factori generatori ai războiului modern? Dar cei inhibitori? Dar cei perturbatori? Care sunt principalele trepte (praguri) în evoluţia războiului modern?

În martie 2006, puterea distructivă a arsenalului nuclear al lumii, dacă se consideră că fiecare ogivă ar avea o putere de o megatonă şi at putea distruge, dacă ar fi declanşată în cazul unui război sau accidental, totul pe o rază de 4 km, deci pe o arie de 50 km^2, se prezenta astfel:

Ţări deţinătoare		Arsenal nuclear		Putere de distrugere în km^2		
		Total	Activ	Arie ogiva	Totală	Activă
Club nuclear	Rusia	16.000	5.830	50	800.000	291.500
	Statele Unite	9.962	5.735	50	498.100	286.750
	China	200	145	50	10.000	7.250
	Franţa	350	350	50	17.500	17.500
	Marea Britanie	200	200	50	10.000	7.250
Non TNP	India	50	50	50	2.500	2.500
	Pakistan	60	60	50	3.500	3.500
	Israel	200	200	50	10.000	10.000
	Coreea de Nord	10	10	50	500	500
	Total	27.032	12.580	50	1.352.100	626.750

De unde rezultă că, dacă ar fi explodat întregul arsenal nuclear, suprafaţa terestră ar putea fi distrusă în întregime, iar dacă ar fi explodate doar capetele nucleare active, diferenţa n-ar fi prea mare, întrucât acolo unde explodează, în mod intenţionat, o ogivă dintr-un arsenal nuclear, vor exploda, în lanţ şi celelalte, chiar şi cele care nu sunt active.

Această armă teribilă – care, astăzi, nu este chiar cea mai teribilă – ar trebui să pună războiul cu botul pe labe, făcându-l nu

doar extrem de primejdios, dar chiar şi imposibil, întrucât el n-ar mai fi, în aceste condiţii, un mijloc al politicii, ci un act deliberat de sinucidere, ceea ce nu poate fi acceptat când este vorba de populaţia unei planete.

Mai exact, puterea de distrugere este, următoarea:

Putere	Distrugere totală	Distrugere majoră	Arsuri de gradul III	Arsuri de gradul II	Arsuri de gradul I	500 Rem	200 Rem	100 Rem
1 Kilotonă	250 m	500 m	750 m	1.5 km	2 km	500 m	750 m	1 km
100 Kilotone	1 km	2 km	3 km	10 km	15 km	1 km	2,5 km	5 km
1 Megatonă	4 km	10 km	15 km	25 km	50 km	8 km	10 km	20 km

Există, desigur, un război modern, deşi sensul noţiunii modern, legată de război, ar putea fi discutabil. Modernitatea războiului nu este însă legată *stricto sensu* de semantica acestui cuvânt, ci are conotaţii mult mai diverse. Din păcate, războiul face parte din societatea omenească, este un produs al acesteia şi, ca atare, el va avea, în principiu, cam aceleaşi caracteristici pe care le va avea arealul care îl generează temeri, acţiuni şi un modus vivendi pe un pat procustian şi din care se generează, precum lumina din întuneric şi fulgerul din nori.

Cu alte cuvinte, războiul nu va fi nici mai bun, nici mai rău ca societatea oamenilor din care face parte şi pe care o însoţeşte dintotdeauna şi o va însoţi întotdeauna. Nu ca o fatalitate, ci ca o realitate a trecerii conflictualităţii lumii mereu la limită şi peste limită.

La un moment dat, s-a spus că armele vor cunoaşte o asemenea dezvoltare şi vor avea o asemenea putere de distrugere încât, practic, războiul va fi imposibil. Este şi motivul pentru care mulţi dintre noi accepta că este posibil să fie aşa. Se pare că, odată cu dezvoltarea armamentului nuclear şi a sistemelor de arme ultramoderne, această previziune a devenit sau va deveni în curând realitate. O realitate în paradox, desigur, întrucât, în mod aproape sigur, războiul se va transforma, îşi va schimba formele, îşi va perfecţiona mijloacele, dar nu va dispărea, întrucât el este un produs al conflictualităţii lumii, iar această conflictualitate est, deopotrivă, endogenă şi exogenă. Endogenă, pentru că face parte din ea, din această societate totdeauna conflictuală ; exogenă, pentru că face parte din Univers.

Războiul se configurează după configuraţia lumii şi evoluează pe principalele coordonate pe care evoluează efectiv lumea. Lumea şi întregul Univers. Războiul a fost şi este un maximum al acestei conflictualităţi, expresia ei de vârf şi, de aceea, omenirea simte (a simţit mereu) nevoia de a pune sub control – în măsura posibilului şi chiar a imposibilului – această realitate dinamică şi complexă.

Primele forme ale războiului au apărut, probabil, odată cu primele comunităţi omeneşti, de îndată ce acestea au putut conştientiza un interes de grup necesar a fi impus altui grup sau altor grupuri. Adică atunci când omul a devenit *homo politicus*. În opinia noastră, omul a fost dintotdeauna un *homo politicus*, pentru că fiinţa umană nu poate exista înafara socialului uman, iar socialul uman implică, fără îndoială, o componentă politică intrinsecă.

Raţionamentul este foarte simplu. Acolo unde există oameni, există interese, acolo unde există interese, există politică, acolo unde există politică, există război, întrucât războiul este un instrument al politicii.

Războaiele s-au purtat totdeauna între comunităţile omeneşti, având forma, anvergura şi conţinutul impuse de aceste comunităţi. Ele au avut mereu configuraţii şi desfăşurări simetrice, disimetrice (non-simetrice) şi asimetrice, impuse, pe de o parte, de realitatea faţă în faţă a entităţilor conflictuale şi, pe de altă parte, de tendinţa şi efortul de a ieşi din această simetrie, de a rupe echilibrul, de a realiza disproporţionalitatea şi de a acţiona rapid şi prin surprindere asupra adversarului.

În realitate, aproape toate războaiele de până acum au avut arhitecturi, evoluţii, desfăşurări şi efecte foarte complexe, care au cuprins totdeauna şi peste tot, în diferite proporţii, toate cele trei configuraţii – simetrice, disimetrie şi asimetrice –, sau combinaţii aleatoare ale acestora, atingând chiar etape haotice (mai ales în timpul unor bătălii sau campanii încrâncenate).

Interesul, conceptul politic ce rezultă din acest interes şi exprimă acest interes, forma de organizare a comunităţii umane, informaţia, armele şi mijloacele de luptă, inteligenţa strategică, experienţa şi motivaţia sunt cele care au avut totdeauna şi vor avea întotdeauna rolul decisiv în identificarea, selectarea, definirea, conceperea, configurarea şi desfăşurarea războiului. Dar el va fi mereu un instrument al politicii, chiar şi atunci când va reprezenta

doar neputinţa politicii de a rezolva prin dialog şi prin diplomaţie un diferend. La ora actuală, pentru a justifica atitudinea violentă pe care o presupune războiul, se afirmă uneori că războiul este ultima soluţie, că împrejurările sau evoluţia conflictualităţii îl impun, că politicienii sunt nevoiţi să apeleze la el, dar nu ei sunt vinovaţi, ei aplică doar o soluţie, ultima dintre ele şi, uneori, singura posibilă. Vinovat de declanşarea unui război nu este nimeni. Aşa este lumea făcută.

Noi considerăm că, în principiu, războiul a cunoscut o serie de concepte, configurări şi desfăşurări printre care ar putea fi incluse şi următoarele:

Epoca	Organizare politică	Tipul de război	Scop politic	Obiectiv strategic
Primitivă	Triburi	Fractal Neconvenţional	Putere	Nimicire Înfrângere
Antichitate	State Imperii	Frontalier	Cucerire	Nimicire Înfrângere
		Expediţionar	Impunere	Înfrângere
		Imperial	Cucerire Dominare	Înfrângere
Evul Mediu	State Imperii Biserici Feude	Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediţionar	Impunere	Înfrângere
		Imperial	Cucerire Supunere	Înfrângere
		Religios	Impunere	Înfrângere
		Fractal	Diversificat	Diversificat
		Neconvenţional	Complex	Complex
Renaştere	State Federaţii Imperii	Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediţionar	Impunere	Înfrângere
		Colonial	Cucerire	Supunere
		Imperial	Supunere	Înfrângere
Epoca modernă	State Federaţii Uniunii Organizaţii	Frontalier	Cucerire	Înfrângere
		Expediţionar	Impunere	Înfrângere
		Colonial	Cucerire	Înfrângere
		Mondial	Dominare	Înfrângere
		Neconvenţional	Complex	Complex
Epoca contemporană	State Federaţii Uniuni	Frontalier	Soluţionare diferend	Impunere prin forţă
		Expediţionar	Impunere	Înfrângere

	Organizaţii	Nuclear	Descurajare	Nimicire
		Neconvenţional	Complex	Complex
		De secesiune	Secesiune	Impunere
Epoca post-război rece	State Federaţii Uniuni Organizaţii	Frontalier	Soluţionare diferend	Impunere prin forţă
		Expediţionar	Soluţionare	Impunere
		De secesiune	Secesiune	Impunere
		Terorist	Impunere	Distrugere
		Împotriva terorismului	Distrugerea bazelor	Nimicire Distrugere
		Nuclear	Descurajare	Nimicire
		Neconvenţional	Complex	Complex
		Fractal	Divers	Divers
		Haotic	Haotic	Haotic
Epoca cunoaşterii	Entităţi Organizaţii	Cognitiv	Soluţionare	Cunoaştere
		Neconvenţional	Complex	Complex
		De apărare a planetei	Supravieţuir e	Nimicire

Ca întotdeauna, războiul, oricât ar fi el de modern, este tot un instrument şi, în acelaşi timp, un efect al unor decizii politice care pun în operă, de regulă, acţiuni generate de interesele vitale sau considerate vitale ale unei naţiuni (aşa cum a fost în epoca naţiunilor) sau ale unor entităţi puternice, adică ale Puterii. Asemenea interese vor exista întotdeauna şi întotdeauna ele vor fi opuse altor interese vitale sau considerate vitale. Nu există reguli şi metode impuse sau unanim acceptate de definire a intereselor vitale şi de acceptare a acestora de către toată lumea. Ceea ce este vital pentru un stat poate să nu aibă nicio importanţă pentru altul.

Dinamica şi dialectica intereselor sunt mulţimi infinite, care nu pot fi puse niciodată sub restricţii, oricât de mult şi-ar dori lumea acest lucru. Ar fi însă posibil ca, în epoca deplinei cunoaşteri, care, în general, s-ar suprapune peste o fază avansată din epoca globalizării, să asistăm la o altă dialectică a intereselor. Şi, atunci, probabil, vom avea şi o altă dialectică a războaielor.

Factorii generatori de războaie, mai exact de interese conflictule ce se concentrează în politici conflictuale ce pot decide declanşarea unor războaie, sunt numeroşi şi, în viitor, ar putea fi şi mai numeroşi. Pentru că mediul de viaţă al oamenilor creşte enorm în

complexitate, iar presiunile, provocările, pericolele şi ameninţările generate sau adăpostite de acesta proliferează şi se diversifică, în timp ce vulnerabilităţile societăţii omeneşti, în pofida efortului oamenilor de a le reduce, se complică, se diversifică şi se multiplică.

Printre principalele categorii de situaţii, de stări şi de evoluţii ce se pot constitui în suporţi pentru evoluţia unor interese şi politici ce pot deveni factori generatori sau stimulatori de războaie şi conflicte armate, ar putea fi situate şi următoarele:

- insuficienţele previzibile sau imprevizibile ale mediului de viaţă al oamenilor şi complicarea periculoasă a acestuia;
- anumite evoluţii imprevizibile şi chiar haotice ale efectului sau efectelor de reţea;
- efectele negative imprevizibile ale globalizării;
- recrudescenţa, de o manieră imprevizibilă, a spiritului comunitar identitar, o reconfigurare a acestuia sau, pur şi simplu, o ieşire din el;
- accentuarea periculoasă a decalajelor dintre lumea bogată şi lumea săracă;
- alienarea şi înstrăinarea.

Există, bineînţeles şi alte situaţii ce pot influenţa dinamica şi dialectica intereselor şi, deci, conflictualitatea politicilor, pentru că evoluţia societăţii omeneşti, chiar dacă este indiscutabil progresistă, continuă să fie extrem de dinamică şi de imprevizibilă, mai ales în ceea ce priveşte dezvoltarea intereselor. Interesele oamenilor şi ale societăţilor nu sunt bătute în cuie şi nu pot fi identificate şi evaluate cu uşurinţă. Unele sunt foarte bine camuflate, altele sunt deghizate, iar altele nu devin vizibile şi, deci cognoscibile, decât în împrejurări cu totul speciale, de regulă, în situaţii-limită.

În dinamica situaţiilor enumerate mai sus, se află sau este posibil să se afle şi acei factori care pot genera perturbaţii şi chiar disfuncţii semnificative ce pot frâna fenomenul războiului sau anumite etape ale lui. Unii dintre aceşti factori pot obliga războiul să evolueze şi în alţi parametri decât cei cunoscuţi până acum şi chiar să-l determine să-şi canalizeze forţa şi energia în folosul întregii omeniri şi nu doar al unora sau al altora dintre comunităţi. Desigur, vremurile acelea sunt încă foarte îndepărtate, dar de aici nu rezultă neapărat că nu există şi o astfel de perspectivă.

Printre aceşti factori, ar putea fi situaţi şi următorii:

- tehnologia şi dezvoltarea armamentelor, astfel încât ele să devină, în continuare, mult prea numeroase şi, mai ales, mult prea periculoase pentru a mai putea fi folosite;
- dezvoltarea reţelei, organizarea ei şi transmiterea informaţiei în timp real;
- soluţionarea problemelor resurselor;
- expansiunea în Cosmos.

Evident, aceşti factori descurajează sau fac mai puţin probabil războiul în forma în care îl cunoaştem noi acum, mai ales sub impactul emoţional al celui de Al Doilea Război Mondial, încă prezent în conştiinţa colectivă a omenirii, dar, de aici nu rezultă că nu pot exista şi alte forme de război. În acest sens, am menţionat mai sus războiul cognitiv – o contradicţie în termeni! – care abia începe să fie cât de cât cunoscut şi înţeles.

Totuşi, războiul a rămas una dintre constantele limitativ-superioare ale conflictualităţii omeneşti. Esenţa lui nu s-a schimbat de-a lungul mileniilor, iar principiile lui sunt cam aceleaşi. E drept, războiul, ca fenomen social-politic, a mai crescut sau a mai scăzut în intensitate şi în amploare, mai ales în amploare, în funcţie de caracteristicile epocilor pe care le-a străbătut, de condiţiile specifice şi, evident, de variaţia condiţiilor iniţiale care au stat şi stau la baza lui, dar, el, ca fenomen şi ca esenţă, a rămas acelaşi.

Războiul este unul dintre acele fenomene pe care le luăm de-a gata, pe care îl studiem, îl analizăm, îl disecăm, îl condamnăm sau îl preamărim, dar rareori reuşim să ne şi apropiem de el, să-i înţelegem nuanţele, suporturile, trecerile. Sau chiar dacă reuşim – aşa s-a inventat polemologia, istoria militară, geografia militară, dar şi arta militară –, cunoaşterea şi înţelegerea fenomenului război se realizează în acelaşi mod în care se realizează pentru oricare alt fenomen, începând cu cutremurele, inundaţiile, uraganele, avalanşele, căderile de meteoriţi etc. şi continuând cu cele ce ţin de mediul uman, de mediul social, politic, economic, informaţional, cultural, militar, terestru sau cosmic. Dacă este o trecere la limită sau peste limită, ridicându-se spre riscul extrem, adică spre cifra 1, pe o scală a probabilităţii, a intensităţii şi a amplorii de la zero la unu, atunci războiul este un fenomen care implică anumite praguri, anumite obstacole, anumite puncte obligatorii de trecere, anumite zone de regrupare şi multe alte examene riguroase pe care le presupune

evoluţia sau involuţia spre extrem. Pragurile pe care le-a trecut războiul, în evoluţia sa, sunt, de regulă, tehnologice şi doctrinare şi mai puţin politice şi strategice. Politicile militare ale Imperiului Roman se aplică bine-mersi şi astăzi, iar strategiile războaielor antichităţii încep să fie din nou aduse cu generozitate şi fără nici un fel de complex în actualitate.

Ne întoarcem la filosofia războaielor antice, dar războiul modern nu este o simplă replică a războiului antic – deşi, este, totuşi şi o astfel de replică –, ci o nouă construcţie, deopotrivă, suplă şi complicată, simplă şi foarte încurcată care, pentru a fi durabilă, apelează la izvoare. Aceste praguri ar putea fi următoarele:

Praguri		**Efecte**			
Tehnologic	**Doctrinare**	**Politice**	**Strategice**	**Operative**	**Tactice**
Arma albă					
Arc, suliţă					
Car de luptă					
Nava război					
Armă de foc					
Maşini luptă					
Avion					
ADM					
Arme noi					
Cunoaştere					

Pragurile tehnologice au impus mutaţii substanţiale la toate nivelurile decizionale şi de execuţie. Dar şi ele, la rândul lor, au fost condiţionate de evoluţiile tehnologice, iar evoluţiile tehnologice au avut ca suporturi atât cerinţa funcţională (de sorginte politică, strategică, operativă, tactică şi tehnică), cât şi experienţa dobândită, adică acumulările în planul ştiinţei şi tehnicii.

Politica, strategia, nivelul operativ şi nivelul tactic au formulat cerinţa (evident cu ajutorul expertizei ştiinţifice şi tehnice), iar experienţa tehnică şi nivelul ştiinţific (de cunoaştere) au configurat putinţa, respectiv, capacitatea de a produce escalada tehnică şi

doctrinară. Războiul modern are, ca vârf de lance, războiul tehnologic, cu detaşamentul său înaintat – Războiul bazat pe Reţea –, dar, deopotrivă, dincolo şi dincoace de high-tech şi IT, se află şi o imensă gamă de războaie frontaliere, fractale, secesioniste, de gherilă, informaţionale, mediatice, cyberspaţiale etc., unde se foloseşte toată gama de arme şi de tehnologii, de la arcul cu săgeţi otrăvite din jungla amazoniană sau din Africa războiului continuu, până la tancuri moderne şi arme de mare performanţă.

Războiul modern, oricât s-ar strădui, nu poate ieşi din jungla teribilă a celorlalte războaie, care se modernizează şi ele, în limita resurselor şi accesului la tehnologii de vârf.

Va veni oare vreodată, în lumea asta a noastră, vremea când „armele” războaielor lumii vor fi... cunoaşterea şi înţelepciunea?

Probabil că da.

1.1.2 Pre-definiţie pentru un război încă neidentificat şi neredefinit

De ce trebuie definit sau redefinit războiul modern? Care sunt principalele elemente definitorii? Cum se generează războiul modern?Este o continuare a celui tradiţional, a celui clasic sau este un alt tip de război? Este un război înalt tehnologizat, un război informaţional, dus cu preponderenţă în ciberspaţiu, sau este un război în mozaic, dus prin toate mijloacele posibile şi îndeosebi prin cele asimetrice?

Dacă războiul nu-şi schimbă esenţa, înseamnă că definirea sau redefinirea lui nu sunt nici importante, nici necesare. Războiul rămâne tot un fenomen social complex, prin care o entitate se confruntă, prin mijloace violente cu altă entitate, ca urmare a unor decizii politice, pentru rezolvarea, pe această cale, a unui diferend dintre ele, prin deblocarea prin acţiuni în forţă a unei situaţii strategice complexe, intrată în limită de evoluţie. Ca formă extremă a conflictualităţii, războiul taie un nod gordian, făcând astfel posibilă ieşirea dintr-un impas politic şi strategic şi, din aceste motive, reprezintă totdeauna o posibilă soluţie, o ultimă soluţie, de vreme ce el există de când există omenirea. Această soluţie nu va fi însă aceeaşi mereu, nici ca formă, nici în ceea ce priveşte conţinutul.

Există, în opinia noastră, mai multe configuraţii ale războiului, în funcţie de epoca istorică, de organizarea social-economică, de calitatea şi dinamica relaţiilor internaţionale, de dinamica politicilor, de opţiunile pe care le au la dispoziţie, de cunoştinţele de care dispun beligeranţii, de valorile pe care se bazează, de convingerile pe care le au, de preţul pe care îl pun pe soluţia violentă, de sistemele de arme, de caracteristicile mediului de securitate, de tensiunile existente, de intensitatea conflictualităţii şi, evident, de sistemele de arme, de resursele economice, financiare, tehnologice, informaţionale, de sistemul relaţiilor şi alianţelor, de posibilitatea alcătuirii unor coaliţii, de efectul internaţional previzibil, de configurarea şi prognoza situaţiei post-război, adică de efectele principale, secundare şi colaterale etc.

Războaiele se duc totdeauna pentru ceva, pentru ieşirea, pe cale violentă dintr-un blocaj. Sau dintr-un sistem complicat de blocaje. Care sunt aceste blocaje? Evident, majoritatea blocajelor pentru care se declanşează războaie sunt de natură politică şi economică, mai ales financiară.

Criza din 1929-1933 a generat cel de-Al Doilea Război Mondial, iar actuala criză financiară nu este departe de a degenera şi ea, la rândul ei, într-o astfel de confruntare, deşi mijloacele, tehnologiile armatele şi oamenii nu mai sunt chiar ca în 1940.

Totuşi, politicul fiind, în esenţa lui, o expresie concentrată a interesului unui grup, unui stat, unei regiuni etc., nu se poate dezminţi de teribilul său obicei ancestral de a apela, în vremuri foarte grele, la glasul tunului. Pentru că, totdeauna şi dintotdeauna, la baza interesului se află, incontestabil, un nucleu, un areal şi un orizont de putere, de influenţă, de resurse, de poziţie sau de construcţie interesată, partajată şi, în foarte mare măsură, conflictuală. Iar puterea esenţială, puterea incoruptibilă, puterea distrugătoare şi, în acelaşi timp, onorabilă, o reprezintă, totuşi, glasul inconfundabil al tunului. Acest glas le spală pe toate, pentru că, atunci când vorbeşte el, toate celelalte tac. O vreme, apoi din nou construiesc arealul şi sistemul care, în final, din păcate, va cere din nou un glas de tun. Se pare că aşa este lumea făcută. Dar, armatele, chiar şi atunci când se războiesc, punând în operă o decizie politică, mai au, totuşi, onoare. Toţi militarii din lume au onoare. De aceea, ei sunt cei din urmă care doresc războiul şi primii care apără pacea.

În general, războaiele cunoscute pot fi privite şi tratate şi astfel:

Război	**Beligeranţi**		**Formă**	**Conţinut**
	Pro	**Contra**		
Frontalier	State	State	Luptă armată în zone de frontiere	Cuceriri teritoriale
De secesiune	Facţiuni	Stat	- Luptă armată - Diversiune	Desprinderea de teritoriul unui stat
Etnico-religios	Entităţi	Entităţi	- Luptă armată - Diversiuni - Terorism - Acţiuni specifice	Impunerea intereselor unui grup etnico-religios asupra altor grupuri
Gherilă	Facţiuni	Stat	- Luptă armată - Hărţuire - Diversiuni - Surprindere	Cucerirea puterii politice
Mondial	State	State	Luptă armată	- Reconfigurare geopolitică a lumii - Reîmpărţire a puterii şi a sferelor de influenţă - Dominare politică şi strategică
Nuclear	Puteri nucleare	Puteri nucleare	Lovituri nucleare	- Distrugerea unei puteri nucleare - Supremaţie mondială şi cosmică - Distrugere reciprocă
Tehnolo-gizat	State	- State - Grup de state - Entităţi ostile	- Luptă armată între două sau mai multe state tehnologice - Acţiuni armate şi presiuni împotriva unor	- Impunerea voinţei unor puteri tehnologice - Cucerirea pieţelor tehnologice - Dominare strategică

			state care nu dispun de tehnologii	
Terorist	Entităţi şi reţele teroriste	Lume	- Acţiuni specifice - Atacuri armate	- Impunere a voinţei - Putere - Influenţă - Dezorganizare - Haos
Contra-terorist	- State - Coaliţii de state	Entităţi şi reţele teroriste	- Lovituri cu sisteme de arme - Acţiuni specifice	Distrugerea entităţilor şi reţelelor teroriste
Disproporţ ionat	Mari puteri	State slabe	Acţiuni militare cu sisteme de arme precise	- Impunerea voinţei fără ca statele respective să se poată opune în vreun fel - Dominanţă politică, economică şi strategică
Asimetric	- Mari puteri - Coaliţii de puteri	- State slabe - Entităţi slabe	Confruntări asimetrice	Impunere reciprocă a voinţei politice
Anti-război	Mari coaliţii de state, sub egida ONU	Entităţi ce produc conflicte şi războaie	- Luptă armată - Descurajare - Ameninţare - Embargo - Blocadă - Alte forme	- Dezamorsarea conflictualităţii - Distrugerea entităţilor generatoare de conflicte şi războaie
Cognitiv	Entităţi politice, econom., sociale etc.	Entităţi politice, econom., sociale etc.	Bătălii între concepte, în termeni de afaceri, influenţe, construcţii	- Impunerea unor concepte economice, financiare, politice, sociale etc. şi cucerirea unor pieţe şi resurse
Haotic	Toţi	Toţi	Lupte şi bătălii în tot spectrul,	- Crearea unei stări haotice

			de la cele militare la cele informaţionale şi cognitive etc.	- Ieşirea din haos şi reaşezarea relaţiilor pe noi principii ce urmează să fie definite

După cum rezultă şi din acest tabel sumar, războiul a fost dintotdeauna complex şi va fi totdeauna complex. Războiul trece ca una dintre cele mai riguroase şi cele mai bine planificate dintre activităţile omeneşti. Cu toate acestea, nici războiul nu rămâne, pe toată durata lui, în chingile planului. Aproape toate tipurile de războaie s-au deplasat, în desfăşurarea lor, către o etapă confuză, chiar haotică, iar ieşirea din asemenea etape s-a făcut cu greu sau nu s-a făcut niciodată.

De regulă, ştim cum începe războiul, care este scopul lui politic şi care-i sunt obiectivele strategice, care sunt costurile estimative şi cam la ce ne putem aştepta, dar niciodată nu vom putea şti foarte precis care va fi finalul şi, mai ales, care vor fi implicaţiile şi desfăşurările ulterioare, post-război.

De unde rezultă că războiul n-a fost niciodată şi nu va fi vreodată ultima ratio mundi, dar el va fi totdeauna un vârf al crizei, un punct terminus al conflictualităţii, o încercare de soluţionare, prin mijloace violente sau virulente, ceea ce nu s-a putut soluţiona prin dialog (cel puţin, acesta va fi totdeauna argumentul justificativ), prin cunoaştere şi prin mijloace paşnice.

Războiul modern – chiar şi în forma lui cognitivă, cea mai avansată, adică neînarmată, dar care transformă cunoaşterea în cea mai teribilă armă – va fi tot o confruntare violentă şi virulentă pentru putere, dominanţă şi influenţă.

Numai că, într-o perspectivă pe care o dorim optimistă, este foarte posibil ca el să iasă cumva din sectarism şi fractalitate şi să devină o modalitate prin care lumea să se protejeze împotriva pericolelor şi ameninţărilor pe care tot ea le-a generat, dar şi a altora, pe care abia de le bănuieşte, să fie, adică, un mod de acoperire a vulnerabilităţilor şi de asigurare a acelui mediu de securitate care să permită supravieţuirea omenirii şi nu doar impunerea voinţei unuia sau altuia dintre state, uneia sau alteia dintre părţi, în defavoarea celorlalte.

1.1.3 Războiul şi conflictul armat. Detronarea războiului?

Care sunt diferenţele actuale dintre un război şi un conflict armat? Care sunt caracteristicile războiului? Dar ale conflictului armat? Cum vor evolua acestea în viitor? Este conflictul (armat sau nearmat) omniprezent, în timp ce războiul, alungat din principiile ONU şi condamnat de dreptul internaţional, rămâne un militant în ilegalitate, o voce care nu poate fi folosită decât în… legitimă apărare?

În accepţia generală a termenilor, războiul şi conflictul armat reprezintă cam acelaşi lucru[1.] Desigur, fiecare dintre cei doi termeni îşi au locul şi rolul lor în materializarea şi explicarea conflictualităţii lumii. Noi considerăm că războiul reprezintă un fel de summum (vârf, culme) al conflictualităţii şi constă într-o maximă concentrare a violenţei pentru impunerea, pe această cale, a voinţei uneia sau unora dintre părţile aflate în conflict, cu o maximă angajare a forţelor, mijloacelor şi resurselor.

Războiul presupune totdeauna o decizie politică dictată de interese vitale sau considerate vitale. De aceea, o decizie pentru declanşarea unui război este o hotărâre extrem de responsabilă, elaborată în situaţii-limită, pentru crearea unor situaţii-limită sau pentru ieşirea din astfel de situaţii şi presupune un angajament de

---

[1]DEX-ul defineşte astfel conflictul:
CONFLÍCT, *conflicte,* s.n. 1. Neînţelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuţie (violentă). Loc. vb. *A intra în conflict* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). *Conflict de frontieră* = ciocnire între unităţi militare însărcinate cu paza frontierei între două state. ♦ Război. 2. Contradicţie între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfăşurarea acţiunii dintr-o operă epică sau dramatică. – Din lat. conflictus, fr. conflit. Sursa: DEX '98 |
CONFLÍCT s. 1. v. *neînţelegere*. 2. v. *război*.
CONFLÍCT ~e *n.* 1) Ciocnire materială sau morală violentă; situaţie controversată; stare de duşmănie; divergenţă. ~ armat. ~ social. ~ psihologic. 2) Ciocnire între interesele sau între sentimentele personajelor, care stimulează desfăşurarea acţiunii într-o operă artistică (literară). /<lat. *conflictus*, fr. *conflict* Sursa: NODEX |
CONFLÍCT *s.n.* 1. Ciocnire, dezacord; ceartă. ♦ Război. 2. (*Fil.*) Treapta de maximă ascuţire în evoluţia contradicţiilor antagoniste. 3. Ciocnire a intereselor şi a pasiunilor personajelor principale dintr-o operă literară, care determină desfăşurarea acţiunii. [< lat. *conflictus*, cf. fr. *conflit*]. Sursa: DN |
CONFLÍCT *s. n.* 1. neînţelegere, ciocnire de interese, dezacord; diferend. o ~ armat = război. 2. (fil.) treaptă acută în evoluţia contradicţiilor antagoniste. 3. ciocnire între ideile, interesele sau pasiunile diferitelor personaje dintr-o operă literară, care determină desfăşurarea acţiunii. (< lat. *conflictus*, fr. *conflit*) Sursa: MDN, http://dexonline.ro/search.php?cuv=CONFLÍCT

foarte mare amploare, cu consecinţe complexe, unele calculate, deci, previzibile, altele, de regulă, imprevizibile.

Războiul cere o elaborare a unui concept şi o pregătire temeinică pentru punerea lui în aplicare. Formele războiului sunt numeroase. Ele depăşesc cadrul unui conflict armat şi înseamnă o angajare complexă de potenţialuri şi de resurse.

Conflictul – inclusiv conflictul armat – se află pe o treaptă imediat inferioară războiului, reprezentând o acutizare a tensiunilor şi o escaladare violentă a situaţiilor de criză. Totuşi, conflictul, ca expresie a conflictualităţii lumii, ca număr şi ca frecvenţă, poate avea o sferă mai largă decât războiul, în sensul că, în fond, şi războiul este tot un conflict armat, dar de forte mare amploare.

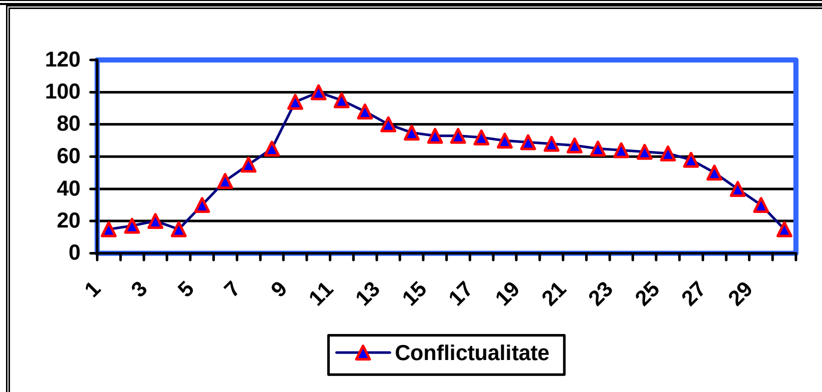
Desigur, nu competiţia dintre conflict şi război este aici importantă, ci substanţa conflictualităţii, modul în care se ajunge de la un conflict de interese, spre exemplu, fie ele şi interese vitale, la un război. Dinamica intereselor dă, efectiv, dinamica foarte complexă a conflictualităţii. Cunoaşterea intereselor, a relaţiilor şi raporturilor dintre ele, duce la cunoaştere politicilor şi, în consecinţă, a parametrilor de conflictualitate. Dar cunoaşterea intereselor este stufoasă, fractală şi complicată. Oamenii nu au totdeauna răbdarea, capacitatea şi disponibilitatea de a investiga şi analiza interesele, fie şi pentru motivul că interesele nu sunt exprimate în văzul lumii, nu sunt publice, ci, dimpotrivă, de cele mai multe ori, ascunse cu multă grijă. Convenim să evaluăm diferitele trepte ale conflictualităţii, pe o scală de la 1-100, astfel:

- Normalitatea: 0-40;
- Anormalitatea 41-60;
- Precriza: 61-70;
- Criza: 71-80;
- Conflictul: 81-95
- Războiul 95-100.

Să presupunem că, într-un interval de 10 unităţi de timp (ani) se ajunge de la normalitate la război.

După cum se ştie, urmările efective ale războiului se lichidează într-un interval de timp cel puţin dublu, deci cam în 20 unităţi de timp. Într-un tabel şi, respectiv, într-un grafic, această afirmaţie ar putea fi prezentată astfel:

Valori	Prerăzboi						Postrăzboi									
	Etape	Evaluări pe ani					Etape	Evaluări pe ani								
10-40	Normală						Normală									
41-60	Anormală						Reaşezare									
61-70	Precriză						Reconstrucţie									
7,1-8	Criză						Refacere									
8,1-9,5	Conflict						Post-război									
9,5-10	Război						Război									

Vârful conflictualităţii îl reprezintă războiul, sub toate formele posibile. Conflictele, inclusiv cele armate, se află, pe scala aleasă de noi, în funcţie de frecvenţa lor în raport cu normalitatea, cu precriza şi cu criza, între 81 şi 95. De la 95 la 100, conflictul devine o confruntare extrem de violentă, denumită război.

De-a lungul timpului, termenul de „război" a fost extins şi la alte conflicte – ca ultima etapă a lor –, cu condiţia ca o astfel de etapă (denumită război) să fie o urmare a unei decizii politice, să aibă deci un scop politic, indiferent de mijloacele care se folosesc în confruntare.

Printre caracteristicile importante actuale ale războiului, ar putea fi situate şi următoarele:

- diversificarea formelor şi conţinutului acţiunilor militare;
- apropierea asimptotică a nivelurilor politic, strategic, operativ şi tactic;

- creşterea interdependenţelor din spaţiul luptei;
- asigurarea unui flux de informaţii în timp real;
- scurtarea duratei confruntărilor violente de tip militar;
- implicarea comunităţii internaţionale în managementul războiului, mai ales în interzicerea lui;
- creşterea decalajelor dintre armatele tehnologizate şi cele care nu au acces la tehnologiile de vârf;
- menţinerea pericolului nuclear.

Conflictul armat nu este război, dar poate deveni război. Conflictul armat se poate ivi pe neaşteptate, având la origine un incident[2], un interes al unui grup restrâns, o revoltă sau o formă de conflictualitate socială, economică sau de o altă natură. Dar şi conflictul se declanşează – chiar şi atunci când este spontan – printr-o decizie politică sau de sorginte politică. Cineva trebuie să dea comanda: Atacaţi! Şi să stabilească, în funcţie cel puţin de resurse, limitele angajării armate.

Printre principalele caracteristici ale conflictelor armate actuale şi viitoare ar putea fi incluse şi următoarele:

- decizia precipitată de declanşare a lor;
- violenţa extremă;
- marea diversitate;
- cauzalitatea complexă;
- urmările imprevizibile;
- frecvenţa foarte mare;
- deplasarea semnificativă a zonelor de confruntare spre latura asimetrică a conflictualităţii;
- distribuţia haotică, în mozaic;
- proliferarea acţiunilor şi reacţiilor de tip terorist, îndeosebi în zona Orientului Mijlociu, în zona Orientului Apropiat, în Africa, în America Latină, dar şi în alte părţi (Pakistan, India, Asia de Sud-Est etc.);
- proliferarea acţiunilor de tip disproporţionat, pe de o parte, şi de tip simetric de joasă intensitate, pe de altă parte;
- proliferarea conflictelor armate cu obiectiv politic identitar;
- proliferarea unor conflicte armate variate, de reţea;
- apariţia şi dezvoltarea conflictelor cibernetice.

---

[2] În America Latină, se cunosc cazuri când s-a declanşat un conflict armat între două state, datorită unui… meci de fotbal.

Aceste caracteristici şi multe altele fac din conflictele armate actuale şi viitoare unele dintre cele mai complexe, mai dinamice şi mai imprevizibile provocări şi chiar ameninţări ale secolului al XXI-lea. Este posibil ca, în viitor, aceste provocări să se extindă şi să cuprindă, practic, aproape toate domeniile activităţii umane, îmbrăcând forme din ce în ce mai diversificate şi mai complicate.

Din păcate, cu toate realizările excepţionale în domeniul high-tech, al IT şi al comunicării, omenirea nu a reuşit încă şi, probabil, nu va reuşi niciodată pe deplin, să-şi gestioneze, în mod eficient, propria-i conflictualitate distructivă. Fie datorită limitelor până la care s-a ajuns şi, deci, neputinţei, fie datorită faptului că tensiunile şi conflictele sunt endogene, fac adică parte din sistemul societăţii omeneşti şi din procesele ei permanente şi esenţiale. Pentru că nu va reuşi niciodată să-şi armonizeze interesele. Şi nu va reuşi, pentru că, prin natura lor, interesele sunt diversificate, flexibile, etajate, haotice şi, în marea lor majoritate, conflictuale. Nu va exista niciodată o unitate a lumii în ceea ce priveşte interesele.

1.2 Războaiele din noua generaţie

Există „generaţii” în identificarea, definirea, calificarea şi clasificarea războaielor? Ce înseamnă „noua generaţie”? Care sunt principalele elemente ale războaielor din noua generaţie? Cum pot fi ele cunoscute?

Războaiele sunt ca oamenii şi ca societăţile. Se dezvoltă odată cu ele, îmbracă formele şi trăsăturile conflictualităţii individuale şi sociale, economice, politice, informaţionale şi militare, pe care o duc la extrem, fac parte din societate şi pot fi clasificate şi în funcţie de stadiul la care a ajuns societatea respectivă, de nivelul, sfera şi conţinutul presiunilor, provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor care se conturează în acea societate, de vulnerabilităţile societăţii, de soluţiile pe care le oferă şi de modul în care societatea acceptă situaţiile create şi desfăşurările asociate acestora.

Cu alte cuvinte, războaiele din noua generaţie poartă, pe de o parte, amprenta celor din generaţiile anterioare şi, pe de altă parte, sunt modelate de cerinţele evoluţiei parametrilor conflictualităţii

noului tip de societate. *Ele sunt, oare, forme noi ale vechilor noastre războaie? Sau este vorba de o transformare radicală, în care doar rădăcinile, originile, cauzele şi interesele mai au o oarecare continuitate?*

Nici un război nu este unic pe planetă, deşi fiecare război este unic în felul său. Unic şi irepetabil, chiar dacă, aparent, războaiele seamănă unele cu altele. Fiecare război se trage din cel precedent şi, în acelaşi timp, fiecare război are configuraţii şi desfăşurări care-i sunt proprii şi nerepetabile.

1.2.1 O posibilă tipologie a noilor războaie

Într-un articol intitulat „Războaiele din noua generaţie”, publicat la Berlin, în nr. 3 din 1997 al revistei *Imperativ*, Pavel Tulaev, vicepreşedinte al asociaţiei „*Sinergiile Rusiei*” a subliniat că, noi, cei care trăim în aceste vremuri (este vorba de finele secolului al XX-lea), suntem deja antrenaţi să suportăm aceste războaie mai vechi sau mai noi: războaie informaţionale, religioase, psihotronice, energetice, tehnologice, economice, financiare, clasice etc.[3] Aceste războaie se duc simultan, paralel sau individual şi, într-o formă sau alta, fiecare dintre ele ne afectează.

Totdeauna, lumea a fost în război. Mai întâi, în cer (Indra-Vrtra, Ahura-Daevas, îngeri şi demoni, conflictele Olimpului etc.), apoi, pe pământ, atât între civilizaţii, cât şi în interiorul acestora. Niciodată, războiul nu a încetat pe această planetă. Practic, n-a existat nici un interval de timp fără să fie undeva, pe planetă, un război sau un conflict armat. De unde şi dictonul: *Si vis pacem, para bellum*.

Războaiele cerului sunt interpretate conform tradiţiei religioase dominante. Ortodoxia dezvoltă doctrina creştină a ierarhiei forţelor angelice care înving răul satanic. Simbolurile şi miturile, Crucea, Sfânta Scriptură, Ierusalimul constituie o realitate absolută pentru creştini.

Războaiele religioase aduc realitatea cerească pe pământ. Inchiziţia este una din aceste formule de război împotriva răului din om. Dar forma care s-a consacrat este cea care a coborât la nivelul unui antagonism între popoare, între rase şi între civilizaţii. Unii au

[3] Pavel Tulaev, *Guerres de nouvelle generation*, http://foster.20megsfree.com/326.htm,

pus la baza acestui antagonism deosebirile şi chiar conflictele dintre valori. Nu valorile sunt însă conflictuale, ci interesele. Iar interesele generează politici care se confruntă. Devotamentul faţă de un slogan sau altul, faţă de un profet sau altul nu înseamnă valoare, ci doar devotament. Pe acest suport s-au construit însă mulţimile de interese conflictuale care au permanentizat conflictul armat şi războiul.

Războaiele obişnuite, de tipul armată contra armată, pot fi categorisite în:

- războaie antice;
- războaie clasice;
- războaie moderne;
- războaie post-moderne.

Războaiele vechi sunt studiate pentru cultura militară. Cel puţin, aşa cred unii, mai ales cei care consideră că nu au nevoie de o astfel de cultură într-o epocă a vitezelor supersonice, a sistemelor de arme de mare precizie, a undelor şi reţelelor. Războaiele antice sunt însă pline de învăţăminte, mai ales că unele dintre ele trec în actualitate, aduc noi dimensiuni care, de fapt, sunt vechi de când lumea: simetria, disimetria şi asimetria.

Războaiele moderne folosesc sisteme de arme moderne şi toate mijloacele ce pot fi utilizate în astfel de situaţii. Războaiele moderne – între care se situează, desigur, şi cele două conflagraţii mondiale – au demonstrat şi demonstrează uriaşul potenţial de conflictualitate al lumii. Concluzia este cât se poate de pesimistă, în sensul că lumea nu va reuşi să iasă niciodată din această conflictualitate. Probleme care se pune din ce în ce mai acut şi mai tranşant este nu dacă lumea poate sau nu poate ieşi din conflictualitate (la urma urmei, ieşirea din conflictualitate poate să însemne ieşirea din evoluţie şi dezvoltare), ci cum va reuşi ea în viitor să-şi modeleze şi să-şi gestioneze conflictualitatea.

Războiul post-modern – războiul din generaţiile viitoare – va fi, probabil, un război care iese din violenţa tradiţională şi trece tot mai mult în planul cunoaşterii, sau, dacă nu va fi aşa, nu va mai fi, probabil, deloc, întrucât deja ne aflăm în stadiul la care nivelul de conflictualitate iese din raţional. La ora actuală, bombele A şi H, ca şi celelalte arme de distrugere în masă, la care se adaugă sistemele de arme de mare precizie, armele geofizice şi armele neconvenţionale creează şi menţin, la nivel de tensiune permanentă, pericolul şi chiar

ameninţarea unui război ce poate evolua rapid spre o dimensiune haotică imprevizibilă şi catastrofică.

Războiul post-modern ar putea deveni, în viziunea noastră, un *război antirăzboi* sau un *război de apărare a civilizaţiei umane atât împotriva propriei agresivităţi, cât şi împotriva altor ameninţări, cum ar fi cele geofizice, cele cosmice, cele informaţionale şi cele ce rezultă din conflictualitatea cunoaşterii*.

Războiul post-modern nu este cu nimic mai prejos de cele care l-au precedat şi de cele care vor urma. El îmbracă toate formele posibile – *simetrice, disimetrice şi asimetrice* – şi nu reduce conflictualitatea, ci, dimpotrivă, o amplifică, o complică şi o diversifică incomensurabil.

Cel de Al Treilea Război Mondial a fost, în opinia lui Pavel Tulaev, dar şi a altora, un război rece. Acesta s-a încheiat nu cu o pace definitivă, ci cu cel de Al Patrulea Război Mondial, care se duce în noi spaţii, cu utilizarea de tehnologii noi şi prin participarea unor subiecţi noi.[4] Agresorii principali sunt consideraţi, de către Tulaev, companiile transnaţionale, băncile internaţionale, precum şi organizaţiile de securitate, precum NATO, ONU, OSCE.

Scopul acestui război este realizarea unei noi ordini mondiale, iar mijloacele sunt, înainte de toate, tehnologiile cele mai moderne, informaţia şi reţeaua. Agresiunea împotriva localităţilor şi a populaţiilor se duce acum, nu neapărat prin sisteme de arme, prin atacuri şi cuceriri, deşi nici acestea nu sunt excluse, ci prin… media. Propaganda fără măsură, aculturaţia, produsele culturii de piaţă, filmele, clip-urile publicitare etc. domină spaţiul informaţional.

Americanii pun aproape totul pe Internet, începând cu strategia de securitate şi continuând cu strategiile de comunicare sau cu strategia de securitate informaţională şi *homeland security*. Ei consideră că lumea trebuie să ştie şi să afle ce fac ei, americanii, şi eventual să procedeze în acelaşi fel. Acest lucru poate să aibă consecinţe benefice pe planul prevenirii crizelor şi conflictelor, dar, în realitate, este vorba de un adevărat război dus nu doar prin mijloace informaţionale, ci, efectiv, prin mijloace specifice cunoaşterii. Americanii obţin, spre exemplu, din exportul de produse culturale, mai mult decât din exportul de armament. Dincolo de aceste avantaje materiale şi financiare incontestabile, americanii mai

[4] Pavel Tulaev, *Ibidem*, http://foster.20megsfree.com/326.htm

obţin ceva foarte important: tot mai multă lume adoptă stilul de viaţă american, chiar dacă tot mai multă lume îl şi critică.

Terapiile de şoc, monetarismul, variaţia intempestivă a cursurilor valutare, preţul hidrocarburilor, invaziile de tot felul, reţelele comerciale şi informaţionale în expansiune, condiţionările internaţionale, războaiele şi conflictele locale provocate cu intenţii foarte precise, dictatul tehnologic şi informaţional, migraţia haotică a populaţiilor şi concentrarea creierelor în mari centre, atacurile psihotronice, viruşii, viermii şi troienii din reţelele Internet etc. sunt, în cele din urmă, nu doar realităţi intempestive ale acestei epoci, ci şi mijloace de agresiune tehnologică, psihologică, mediatică şi informaţională.

S-a creat impresia falsă că toată lumea este în apărare împotriva unor pericole şi ameninţări care vin din zone obscure, din reţele teroriste şi din lumea chinuită care rabdă de foame şi care dă, în fiecare an, 45 de milioane de morţi[5]. Ca şi cum această tragedie nu ar fi un efect al bătăliei pentru putere, al lăcomiei unora şi politicilor sistematice de sărăcire şi înfometare a populaţiilor sau al efectelor unor politici de dominare şi influenţare, de control al pieţelor şi resurselor, în folosul a mai puţin de 10 la sută din populaţia planatei.

Fără a neglija acest aspect extrem de important şi de real, considerăm că nu avem dreptul să eludăm, în cadrul unei analize lucide şi nepărtinitoare, aşa cum trebuie să fie, dealtfel, orice analiză, şi celelalte aspecte ale războiului informaţional, ale războiului mediatic, ale războiului geofizic, ale războiului cunoaşterii, care se prezintă ca un război continuu, intens, strategemic şi disproporţionat. Chiar dacă războiul este război şi atât, toate celelalte forme de manifestare tind să se autonomizeze, să coopteze sau să centreze şi să concentreze asupra lor efortul principal, nu neapărat pentru a provoca un conflict, ci, mai ales, pentru a preveni un conflict şi a-şi asigura un plus de securitate, prin putere şi dominanţă politică şi strategică.

1.2.2 Noile generaţii – a patra şi a cincea – ale războiului

Există, în opinia noastră, mai multe generaţii de războaie. Probabil că fiecare epocă istorică îşi are sau ar trebui să-şi aibă

[5] *Une Europe sure dans un monde meilleur. Strategie européenne de sécurité*, decembre 2003, p. 6, http://www.iss-eu.org

generaţiile ei de războaie. Desigur, s-ar putea afirma că, într-un anume sens, fiecărei epoci îi corespunde o anume generaţie de războaie. Depinde ce anume se înţelege prin „generaţie de războaie”.

Noi considerăm că o generaţie de războaie ar trebui să grupeze, pe baza caracteristicilor vitale sau esenţiale ale acestui fenomen, acele războaie sau tipuri de războaie care sunt asemănătoare, compatibile sau complementare din punct de vedere al politicilor care le generează, al strategiilor, tehnologiilor, resurselor, campaniilor, operaţiilor şi efectelor.

Războiul este un însoţitor permanent al societăţii omeneşti. Este foarte clar că, din momentul în care societatea oamenilor, mai exact, comunitatea în care trăiau oamenii a devenit o societate politică, care a conştientizat adică un interes de grup, războaiele care s-au dus de-a lungul timpurilor au avut anumite caracteristici şi pot fi încadrate în diferite tipologii care, evident, aparţin unor generaţii de războaie. O astfel de clasificare ajută, după părerea noastră, la cunoaşterea mai precisă şi mai profundă a acestui fenomen, la înţelegerea universului şi limitelor lui, a coordonatelor în care acesta evoluează, adică a prezentului şi a viitorului războiului.

Începând cu 1989, strategul american W.S. Lind a lansat conceptul de „război de generaţia a patra” (Fourth Generation Warfare, prescurtat 4GW). Era necesară o astfel de clasificare, pentru a orienta mai bine reflecţia strategică şi politică asupra fenomenului război. Clasificate pe generaţii, războaiele pot fi mai bine analizate, cunoscute şi înţelese, atât în ceea ce priveşte dinamica mediului de securitate care le-a generat, cât şi desfăşurările şi efectele lor. Desigur, clasificările îşi au limitele lor, care ţin de limitele criteriilor folosite, dar pot aduce un plus de claritate în ceea ce priveşte cunoaşterea fenomenului război. Efectele, cum bine se ştie, sunt extrem de diferite şi de complexe, iar influenţa lor asupra noilor concepte este extrem de mare.

Războaiele din epoca modernă şi contemporană ar putea fi grupate, după opinia noastră, nu în patru, ci în cinci generaţii, întrucât la orizontul politic şi strategic al începutului de veac şi de mileniu se conturează din ce în ce mai clar o nouă generaţie de războaie, chiar dacă o astfel de perspectivă nu este pe de-a întregul succesivă epocii războaielor din generaţia a patra, ci, într-o anumită măsură, chiar concomitentă cu aceasta sau suprapusă în mare parte peste aceasta.

O astfel de clasificare poate fi prezentată astfel:

Generaţia	Tipuri de războaie	Caracteristici
Generaţia 1	Războaiele cuprinse între introducerea armei de for şi Primul Război Mondial	➢ Războaie de masă; ➢ Forţe masive, dispuse faţă în faţă sau în diferite dispozitive pe un teatru de război
Generaţia 2	Conflictele şi războaiele dintre cele două conflagraţii mondiale	➢ Mitraliera, arme de foc puternice ➢ Mobilizarea industriei; ➢ Crearea economiei de război
Generaţia 3	Cel de Al Doilea Război Mondial	➢ Arme automate, tanc, avion; ➢ Război de mişcare; ➢ Manevre pe spaţii largi; ➢ Arme noi, îndeosebi de distrugere în masă; ➢ Tehnologie, manevră, viteză; ➢ Acţiune rapidă.
Generaţia 4	➢ Războaie simetrice; ➢ Războaie disimetrice; ➢ Războaie asimetrice	➢ Revoluţie în probleme militare; ➢ Sisteme de arme de mare precizie; ➢ Lovituri la distanţă; ➢ Extinderea spaţiului luptei; ➢ Terorism; ➢ Acţiuni asimetrice; ➢ Extinderea conflictualităţii în spaţiul economic, informaţional şi chiar cultural; ➢ Folosirea reţelei, a sistemelor C4I2SR şi variantelor ultraperfecţionate ale

		acestora
Generaţia 5	➢ Războaie haotice; ➢ Războaie cognitive; ➢ Războaie cibernetice; ➢ Războaie de apărare sau de protecţie a civilizaţiei	➢ Într-o primă etapă, conflictualitatea devine, probabil, haotică, tinde să scape de sub control, afectează grav toate domeniile, inclusiv pe cele ale cunoaşterii, noţiunilor, construcţiilor motivaţionale; ➢ Într-o etapă următoare, este posibil ca lumea să se solidarizeze pentru a se proteja de o serie de provocări, pericole şi ameninţări exogene, inclusiv de natură cosmică şi extracivilizaţională.

Războaiele din generaţia a 4-a şi cele din generaţia a 5-a pot avea evoluţii care să scape formelor clasice de management şi de gestiune a conflictualităţii. Deja există o saturaţie pe planul politicilor de securitate şi apărare, strategiilor militare, economice, sociale şi informaţionale. Acestea creează blocaje strategice majore pe care nu se încumetă nimeni să le înlăture, ca altădată, prin război.

Politica de război – condamnată de toate organizaţiile şi organismele internaţionale, regionale şi naţionale – a devenit un fel de politică intrată în clandestinitate, mai ales atunci când este vorba de războiul sau de războaiele altora, şi nu de cele provocate de înseşi interesele marilor puteri strategice, pe spezele restului lumii şi mai ales ale aşa-numiţilor pivoţi strategici. Marile puteri strategice sunt, la ora actuală, Statele Unite, Uniunea Europeană, NATO, Rusia, China şi India, iar marii pivoţi strategici sunt sau pot fi Orientul Mijlociu, prin zonele conflictuale Irak, Iran, Afganistan, Asia Centrală, Orientul Apropiat (Israelul), Africa mozaicată şi, din punct de vedere geopolitic, zona de falie etnico-religioasă din Asia de Sud-Est. Dar şi această reflecţie este relativă şi subiectivă şi suportă discuţii. Spre exemplu, constituirea BRIC (Brazilia, Rusia, India şi

China), la care s-au afiliat şi alte state mari, reprezintă, considerăm noi, o modalitate de a reechilibra – cel puţin din punct de vedere geopolitic – raporturile care se constituie, dinamic şi complex, în reconfigurarea centrelor de putere şi în repoziţionarea forţelor, mijloacelor şi resurselor, probabil, în vederea uriaşelor bătălii de mâine (vizibile sau invizibile) pentru putere, influenţă, resurse (îndeosebi energetice şi de materii prime esenţiale).

1.2.3 Câteva posibile principii ale noului război

Noul război nu este altceva decât vechiul război modernizat, actualizat sau, cu un termen mai nou, up-gradat şi up-datat, adică înnoit şi adus la zi. Într-un fel, războiul este unic. Nu există, la drept vorbind, şapte sute de mii patruzeci şi cinci de feluri de războaie – câte bordeie, atâtea războaie –, ci doar o „extensie" a conflictualităţii modelată politic la aproape toate domeniile vieţii şi activităţii oamenilor. Noul război constă tocmai în această „extensie" a forţelor, mijloacelor, operaţiilor şi acţiunilor, prin implicarea masivă a aproape tot ce ţine de putere. Este vorba de forţe, mijloace, dispozitive, acţiuni şi resurse pentru punerea în operă a unor politici de dominare şi, de cealaltă parte, de contracarare a acestor politici sau de adaptare la violenţa, subtilităţile şi exigenţele lor.

Printre principiile cele mai importante ale noului război considerăm că ar trebui situate şi următoarele:

- predominanţa informaţională;
- dominanţa tehnologică;
- poziţionarea strategică oportună;
- simetria conflictuală;
- disimetria;
- asimetria;
- extensia mediatică;
- acţiunea indirectă.

Este foarte posibil ca toate aceste principii să încerce să scoată războiul din onoarea şi demnitatea de altădată a spaţiului luptei şi să îl situeze în filosofia şi fizionomia afacerii, marcată semnificativ de labirintul informaţiei, dezinformării, manipulării şi acţiunilor disimetrice şi asimetrice. Fiecare face ce poate şi cum poate. Există posibilitatea un război al unei ţări împotriva altei ţări – războiul

frontalier – pentru diverse motive, un război al marilor puteri împotriva tuturor celor care pun la îndoială şi încearcă, într-o formă sau alta, să submineze condiţia lor de mari puteri, război al „comunităţii internaţionale" împotriva statelor „rebele", război al statelor „rebele" împotriva celor care le fac să fie rebele, adică împotriva acelei ordini a lumii pe care ele n-o doresc şi n-o acceptă, război al unor entităţi împotriva altor entităţi, prin toate mijloacele posibile şi imposibile etc. etc..

Lumea întreagă este un război continuu, care se desfăşoară, tot aşa, prin toate mijloacele posibile, pentru bani, pentru teritorii, pentru resurse, pentru influenţă şi, în foarte multe cazuri, pentru supravieţuire.

Pentru a avea succes într-un astfel de război este necesar să fie pus în operă şi principiul.

Principiul predominanţei informaţionale constă în tendinţa marilor puteri, a organizaţiilor şi organismelor internaţionale de a şti totul, de a realiza o supremaţie informaţională, de a contracara orice acţiune prin surprindere din partea unui terţ şi, la urma urmei, de a asigura controlul şi gestionarea crizelor şi conflictelor armate, de a asigura un mediu strategic non-conflictual sau de a menţine conflictualitatea la un nivel cât mai scăzut, în aşa fel încât să poată fi controlată şi orientată. Desigur, în primul rând, în interes propriu, dar, la acest interes, pot fi arondate – şi sunt arondate – şi numeroase alte state. În felul acesta, se creează mari centre ale puterii informaţionale, în jurul cărora mişună o mulţime de ţări-satelit.

Principiul dominanţei tehnologice este esenţial pentru realizarea dominanţei informaţionale şi, în acelaşi timp, pentru realizarea forţei necesare dominării reale, de regulă prin mijloace disproporţionate, a mediului strategic. Noul război are ca nucleu tocmai predominanţa tehnologică şi informaţională a anumitor centre de putere, în general, cam aceleaşi de când există lumea modernă, dar care transpun bătălia pentru putere într-un spaţiu mult mai larg, complex şi multidimensional, ce permite manevra strategică pe linii exterioare nu doar prin grupări uriaşe de forţe, mijloace şi resurse, ci şi prin folosirea tuturor mijloacelor de dominanţă şi influenţare.

Pentru a realiza acest lucru este necesar să fie aplicat şi *principiul poziţionării strategice oportune*.

Principiul simetriei conflictuale constă în faptul că fiecare dintre puterile sau entităţile candidate la calitatea de beligeranţă în noul război caută să aibă aceleaşi mijloace, politici, doctrine şi strategii cu ale posibililor adversari, astfel încât, la nevoie, să poată face faţă unui atac din partea acestora şi să-i asigure un minimum de condiţii pentru a contraataca sau chiar pentru a preveni sau preîntâmpina un atac, deci pentru efectuarea unui atac preventiv sau preemptiv.

Principiul disimetriei constă în tendinţa fiecăruia dintre posibilii beligeranţă de a realiza o superioritate netă – în forţe, mijloace, acţiuni, politici şi strategii –, care să permită realizarea scopului şi obiectivului propus fără pierderi sau cu cât mai puţine pierderi şi cheltuieli. Tendinţa este veche şi totdeauna ea s-a manifestat şi în realitate, într-o formă sau alta. Realitatea este însă dinamică şi niciodată disproporţionalitatea nu a putut fi menţinută multă vreme în formula iniţială. Totdeauna, la un anumit interval de timp, de regulă, imprevizibil ca durată şi moment, forţele şi, respectiv, raporturile de forţe s-au schimbat.

Principiul asimetriei[6] este omniprezent. Niciodată el nu a fost însă mai pregnant ca în momentul de faţă. Probabil că, în viitor, el se va manifesta şi mai intens, întrucât lumea nu este dispusă să accepte nici simetria – deşi o doreşte –, nici disproporţionalitatea, deşi marea putere o urmăreşte totdeauna şi prin toate mijloacele posibile. În situaţia în care o entitate perceptibilă în plan politic şi strategic nu poate realiza o disproporţionalitate care să-i asigure condiţii pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, ea va avea totdeauna în rezervă politici, strategii, forţe, mijloace, resurse şi acţiuni asimetrice, dintre cele mai surprinzătoare. Unele dintre ţări, inclusiv dintre marile puteri strategice ale lumii, apelează de la început la politici, strategii şi tactici asimetrice, pe care le dezvoltă în secret, le experimentează cu precauţie şi le aplică ori de câte ori au prilejul să o facă. Astfel, războiul mediatic din zilele noastre este, deopotrivă, un produs al politicilor şi strategiilor bazate pe disproporţionalitate, dar şi al politicilor şi strategiilor asimetrice.

[6] Aceste principii – simetrie,disimetrie şi asimetrie – vor fi tratate într-un capitol separat al acestei lucrări, întrucât sunt foarte importante pentru noile construcţii geopolitice şi geostrategice în vederea unui posibil nou război.

Principiul extensiei mediatice (principiul mediatic) a fost practicat dintotdeauna. Niciodată el nu a atins însă cotele din zilele noastre. Pentru că niciodată, din câte cunoaştem noi, nu au existat pe planeta Pământ atâtea reţele şi atâtea sisteme de comunicaţii care să asigure transmiterea semnalelor şi chiar a informaţiei în timp real. Războiul, ca expresie de vârf a conflictualităţii lumii, luat sub toate formele şi formulele sale, nu putea să nu folosească acest nou spaţiu de confruntare: informaţia, mai ales informaţia publică, imaginea şi cuvântul.

Într-un anume sens, putem spune că războiul trece din ce în ce mai mult în spaţiul informaţiei, în zona cuvântului, în zona cunoaşterii. Folosirea cunoaşterii ca armă nu este nouă. Dar, în zilele noastre, ea devine un fel de super-armă, o armă a armelor, întrucât ultimul bastion al spaţiului care generează valoare rămâne cel al cunoaşterii.

Principiul acţiunii indirecte dezvoltat de Liddell Hart, în cunoscuta sa lucrare *Strategia acţiunilor indirecte*[7], a devenit unul dintre cele mai importante principii ale epocii actuale. Deşi lovirea nemijlocită a centrelor vitale ale dispozitivului inamic se înscrie în rândul strategiilor directe, promovate cu putere de către forţele uriaşe americane şi nu numai, manevra de forţe, manevra cibernetică, manevra psihologică şi cea mediatică (aceasta din urmă trecând chiar în prim-planul mijloacelor celor mai eficiente şi mai la îndemână ale războiului), proiecţia forţelor, modalităţile de realizare a motivaţiilor, argumentelor şi dispozitivelor, modul de alcătuire a grupărilor de forţe, acordurile încheiate cu ţara-gazdă, complexitatea procedurilor de angajare, de elaborare a deciziilor politice naţionale în acest sens şi o mulţime de alte modalităţi de punere în operă a unei decizii se bazează, tot mai mult, pe acest principiu care generează un efect complex, de regulă, indirect.

Informaţia şi diplomaţia militară joacă aici un rol esenţial în toate etapele pregătirii şi desfăşurării războiului. Uneori, poţi obţine prin cuvânt, mult mai mult decât prin forţa armelor. Însuşi Napoleon, unul dintre cei mai mari strategi ai lumii, spunea că o gazetă poate face cât o mie de baionete.

---

[7] Basil Liddell Hart, *Strategia acţiunilor indirecte*, Editură Militară, Bucureşti, 1993

1.3 Războiul antirăzboi?

De ce un război antirăzboi? Este, oare, lumea dispusă să distrugă un război printr-un alt tip de război? Războiul antirăzboi înseamnă negarea războiului, nimicirea războiului printr-un război de sens contrar sau doar gestionarea lui? A ajuns, oare, lumea într-o etapă în care este nevoită să folosească mijloacele specifice războiului pentru a combate războiul?

Ne aflăm într-o etapă de dezvoltare a societăţii omeneşti în care războiul a devenit unul dintre cele mai indezirabile fenomene. Cel puţin, aşa se crede. Sau aşa apare. Lumea se teme cumplit de noul război, chiar dacă noul război are caracteristici ale noii societăţi şi vine să o ajute, direct sau indirect, mijlocit sau nemijlocit, pe aceasta în rezolvarea – şi prin mijloace violente – a problemelor conflictuale cu care se confruntă. Iar *cea mai gravă dintre problemele cu care societatea omenească se confruntă, de când există ea pe pământul oamenilor, o reprezintă tocmai dinamica haotică a acelor interese vitale ce nasc politici ce proiectează, ca mijloc de impunere, de slujire, sau de apărare a acestor interese vitale, războiul*.

Războiul acesta – războiul care slujeşte interesul vital al unei comunităţi sau alteia – n-ar trebui să fie respins de omenire, pentru că omenirea l-a creat. L-a creat, l-a dezvoltat şi, acum, se pare că s-a cam speriat de el, că încearcă să-l pună sub control. Dar nu oricum, ci tot printr-un război de oprire, de nimicire sau de control al războiului. Care se doreşte a fi un altfel de război. Război împotriva războiului! Dar, războiul, aşa cum îl definea Benhardi, se justifică numai prin interesul vital, adică pentru apărarea interesului vital. Războiul se foloseşte însă nu doar pentru apărarea interesului vital, ci şi prin impunerea acestuia. Şi atunci? Despre ce fel de război vorbim?

Cu alte cuvinte, *războiul de care are nevoie omenirea în prezent şi, mai ales, în viitor este sau ar trebui să fie un nou tip de război, un război antirăzboi, adică un război care să prevină, să dezamorseze sau să anihileze războiul distrugător, adică războiul care ar putea pune capăt civilizaţiei oamenilor*.

Aşa să fie oare?

Au mai rămas, ca să spunem aşa, trei mari categorii de războaie. Mai exact, războaiele lumii – cele vechi, cele actuale, dar şi cele noi – pot fi grupate şi regrupate în trei categorii mari:

- războaie simetrice;
- războaie disimetrice sau disproporţionate;
- războaie asimetrice

Chiar dacă există voci care contestă o astfel de clasificare, noi considerăm că o astfel de sistematizare este necesară din cel puţin două motive importante:

- creşterea diversităţii şi complexităţii războaielor şi extinderea lor la numeroase spaţii şi domenii, care, altădată, erau fie adiacente, fie complementare, fie indiferente la fenomenul război;

- dezvoltarea fără precedent a mijloacelor, scopurilor şi obiectivelor confruntărilor violente ce pot fi încadrate în categoria „război".

Dar şi această clasificare poate fi privită şi tratată nuanţat, întrucât, încă de la începutul lumii (păstrând, desigur, proporţiile), războaiele au fost, deopotrivă, simetrice, disimetrice şi asimetrice.

Probabil, că la fel vor fi şi cele viitoare. Noua natură a actualelor şi viitoarelor războaie nu constă numai în simetria, disimetria şi asimetria lor, ci şi în transformarea substanţială a tipologiei conflictualităţii, în aria de cuprindere a conflictelor armate şi războaielor, în conţinutul şi formele concrete de manifestare a ostilităţilor.

În timp ce un război frontalier, între două ţări care-şi dispută un teritoriu – cum a fost cel dintre Iran şi Irak dintre anii 1970-1980, izbucnit pentru cele câteva insule de la confluenţa fluviilor Tigru şi Eufrat, de pe porţiunea denumită Shatt-al-Arab, dar nu numai –, poate fi considerat unul de tip simetric, atacurile din 1991 şi 2003 efectuate de coaliţia condusă de Statele Unite împotriva Irakului sunt, categoric, cel puţin până la un punct, *războaie disimetrice* sau disproporţionate.

Ceea ce a urmat în Irak şi în Afganistan, după încheierea părţii disimetrice a războiului, care încă are şi va avea efecte pe termen lung, se poate numi, fără îndoială, *război asimetric*.

Noua natură a războiului nu constă doar în forma şi conţinutul conflictului armat, în configuraţiile şi desfăşurările mai mult sau mai puţin clasice, mai mult sau mai puţin moderne ale confruntărilor din

teatrele de operaţii sau din teatrele de război, ci în scopurile, obiectivele şi, mai ales, în efectele războiului.

Scopurile, obiectivele şi efectele războaielor actuale, ale noilor războaie ar putea fi grupate în diferite categorii, pentru a înţelege mai bine determinările reciproce, conexiunile şi interconexiunile, precum şi perspectivele evoluţiei acestora în timp şi spaţiu.

O posibilă variantă de grupare sintetică a acestora se prezintă în *Anexa nr. 1 Dinamica scopurilor, obiectivelor şi efectelor războiului*

CAPITOLUL 2
FILOSOFIA PARADOXALĂ A RĂZBOIULUI

Dintotdeauna, războiul s-a prezentat sau a fost prezentat ca o... ieşire din raţiune, ca o măsură nechibzuită, dăunătoare omenirii, ca un cataclism sau ca o lipsă de măsură a politicienilor şi a celor care au drept de decizie. Şi aceasta, pentru că războiul nu este o simplă confruntare în spaţiul imaginii sau o simulare a principiului contradicţiei. Războiul cere o uriaşă angajare de forţe şi mijloace, consumuri imense, pierderi de vieţi omeneşti, distrugeri materiale şi numeroase alte efecte dezastruoase pe termen lung. Rareori, războiul a însemnat avantaje certe sau soluţii excelente. Totdeauna, războiul a însemnat puţine avantaje şi imense pierderi, chiar dacă, în plan politic sau strategic, a dus la schimbarea raportului de forţe, la cucerirea sau pierderea unor teritorii, unor resurse sau unor sfere de influenţă. Cu toate acestea, războiul face parte din viaţa oamenilor şi oamenii îl acceptă, chiar dacă îl condamnă, îl fac, chiar dacă se tem de el, îl legitimează, chiar dacă-l repugnă.

2.1 Există oare o filosofie a războiului?

Avem, oare, de-a face un... război filosofic? Este, oare, posibilă alăturarea celor doi termeni: război şi filosofie? Ce să înţelegem printr-un astfel de concept? Că s-au apucat filosofii să se războiască între ei? Că filosofia are nevoie de politică sau de o decizie politică? Este, oare, oportun ca, într-o epocă a gândirii democratice şi liberale, să vorbim de un... război filosofic sau de o *filosofie a războiului?*

Filosofia este înţeleasă, îndeosebi, ca un mod de a gândi. Ca ştiinţă, experienţă îndelungată şi artă a gândirii, a construirii abstractului, uneori, chiar prin depărtarea de concret, ca o a dialectică a lumii limbajelor, a semnificanţilor, semnificaţilor şi semnificaţiilor.

De-a lungul mileniilor, filosofia s-a constituit într-o sensibilă şi complexă arhitectură a gândirii, a creat şi re-creat mereu lumea gândului, a abstractului, a noţiunilor şi conceptelor, a propoziţiilor şi raţionamentelor. Ea s-a ocupat, deopotrivă, de viaţa şi gândurile omului, de teoria existenţei – ontologia –, de teoria cunoaşterii – gnoseologia, cu ramura ei de cunoaştere a ştiinţei sau de cunoaştere ştiinţifică denumită epistemologie – şi de arhitectura propriu-zisă a gândirii – logica. Ontologia, gnoseologia şi logica sunt trei componente armonioase şi impresionante ale filosofiei, care înnobilează fiinţa umană, prin calitatea superioară a gândirii umane.

Probabil că, în Univers, mai există şi alte tipuri de gândire, precum şi alte modalităţi de construire a abstractului, dar noi, oamenii, deocamdată, nu-l cunoaştem decât pe acesta, cel care produce gândirea umană. Ştiinţele apropiate de mecanismele gândirii şi comportamentului uman, îndeosebi psihologia, sociologia şi logica, ne dau, în mare măsură, uriaşa dimensiune a construcţiei gândirii umane.

Dar, cum bine se ştie, gândirea umană nu se ocupă doar de propria ei existenţă, nu este adică doar o gândire a gândirii, ci se prezintă, în primul rând, ca o gândire a lumii, a Universului şi a acţiunii umane, ca un mod de formulare a modelelor acţionale, ca un modus vivendi şi nu doar ca un modus cognoscendi, mai exact, ca un modus cognoscendi în vederea constituirii şi dezvoltării unui modus vivendi.

Ce legătură au toate acestea cu războiul?

Au, desigur. În primul rând, războiul, ca oricare altă activitate omenească, este gândit, atât în plan conceptual, cât şi în plan acţional. Dacă „vocaţia" societăţilor omeneşti este conflictualitatea, iar războiul pare a fi ultima treaptă a acesteia, este normal ca oamenii să gândească războiul, să-l modeleze, să-l planifice, să-l construiască în primul rând în planul conceptului, al gândirii. Există, aşadar, o filosofie a războiului, adică un mod de a gândi războiul care are cel puţin patru laturi fundamentale:

- gândirea deciziei politice privind declanşarea războiului, mai exact, de folosire a războiului ca modalitate de soluţionare a unui diferend;

- gândirea războiului ca fenomen social complex, cu urmări dramatice şi, de cele mai multe ori, imprevizibile pentru om, pentru acţiunea umană, pentru existenţă şi cunoaştere;
- gândirea strategică a războiului;
- gândirea operativă (operaţională) a războiului, a operaţiilor şi acţiunilor militare strategice;
- gândirea tactică a războiului şi acţiunilor militare.

Gândirea deciziei politice privind războiul face parte din ceea ce am putea numi *filosofia politică a războiului*. Conţinutul acesteia se referă îndeosebi la a gândi politic războiul, adică în funcţie de interese, îndeosebi de interesele vitale ale entităţii respective, de scopuri politice şi, deci, de cauze şi efecte. Efectele dorite, sperate, preconizate şi planificate stau la baza oricărei decizii politice privind războiul. Aceste efecte sunt privite, analizate, configurate şi tratate pe cel puţin cinci configuraţii importante:

- nivel de risc;
- interese vitale şi conjuncturale;
- avantaje şi costuri economice, financiare, sociale, culturale şi civilizaţionale;
- relaţii internaţionale sau regionale (locale);
- posibilităţi, limite şi consecinţe directe ale angajării.

Toate acestea şi încă foarte multe alte configurări revin decidentului politic, iar acesta nu-şi poate permite să elaboreze hotărârea de a declanşa ostilităţile fără să gândească efectele pe termen scurt, pe termen mediu şi pe termen lung. Acest mod de a gândi efectele, dar şi costurile şi pierderile, face parte din ceea ce numim filosofie politică a războiului sau *filosofia riscului de război*.

Gândirea socială a războiului depăşeşte sfera politicului şi impune participarea, într-o formă sau alta, a întregii societăţi la edificarea unei paradigme a războiului. Aici intră în funcţiune memoria colectivă, psihologia colectivă, psihologia deontică, logica gândirii conflictuale, ştiinţele exacte, raporturile dintre o posibilă decizie politică privind declanşarea războiului şi efectele în planul relaţiilor interumane, al economiei, demografiei şi securităţii sociale şi individuale. Gândirea socială a războiului creează un anumit tip de reprezentare a acestei conflictualităţi. În spaţiul iugoslav, spre exemplu, a fost de-ajuns o sigură scânteie, pentru ca memoria colectivă şi psihologia grupurilor etnice şi religioase să amplifice

starea de beligeranţă şi să transforme conflictualitatea într-un dezastru.

Gândirea strategică a războiului are cel puţin trei dimensiuni:

- ştiinţa, priceperea, arta şi voinţa de a pune în operă decizia politică privind declanşarea războiului;
- expertizarea strategică a deciziei politice;
- planificarea strategică a războiului şi a efectelor acestuia.

Aceste dimensiuni cer, pe lângă o gândire metodologică profundă – adică în algoritmi, concepte şi standarde –, prin care se pune în aplicare decizia politică privind declanşarea războiului, o gândire profundă şi responsabilă a noţiunilor, raţionamentelor, îndoielilor, certitudinilor şi conceptelor – ştiinţifică, socială, informaţională, militară, psihologică şi logică – cu privire la fenomenul război, la desfăşurările, instrumentele şi la efectele acestuia

Gândirea operativă (operaţională, poziţională) a războiului, operaţiilor şi acţiunilor militare este o gândire a manevrei pentru realizarea dispozitivului, pentru aducerea forţelor şi mijloacelor în spaţiul luptei. Ea se materializează, de regulă, în planul operaţiei sau operaţiilor (OPLAN) şi îmbină rigoarea planificării şi corelării unor deplasări de forţe, mijloace şi resurse pe spaţii foarte mari cu supleţea gândirii unor soluţii şi acţiuni de mare anvergură. Aici intervin nu numai legităţi, norme şi reglementări, cadre permisive şi restrictive, reguli de angajare, ci şi abilităţi, priceperi, capacitate de a găsi soluţii adecvate, principii ale gândirii logice a războiului şi confruntării armate, norme morale, valori ce se cer respectate, protejate sau apărate. Sistemele de valori care se au în vedere aici se referă îndeosebi la:

- cultura războiului;
- cultura instituţiei militare care materializează acest război, a tradiţiilor armatelor, a calităţii luptătorilor;
- cultura ţării-gazdă;
- cultura liniilor de transport;
- valorile umane etc.

Toate aceste valori se cer nu numai respectate, protejate şi apărate, ci şi incluse în modul de a gândi războiul, manevra şi acţiunea.

Gândirea tactică a războiului şi acţiunilor militare este, de fapt, gândirea în detaliu a luptei. Deobicei, o astfel de gândire este, ca să spunem aşa, pragmatică, adaptabilă la situaţii, intuitivă şi inspirativă. Aceşti doi termeni – intuitivă şi inspirativă – nu prea au legătură cu gândirea, în calitatea ei de a opera cu noţiuni şi concepte, judecăţi şi raţionamente, dar, în spaţiul tactic, adică în spaţiul luptei, o influenţează în mod hotărâtor. În general, la nivel tactic, se consideră că nu este prea mult timp pentru reflecţii, pentru formularea de judecăţi şi raţionamente. Este şi motivul pentru care, de regulă, la acest nivel, se operează cu proceduri, procedee şi standarde. Părerea noastră, rezultată din analiza multor războaie şi campanii, dar şi din propria experienţă, este că *nivelul tactic nu poate fi lipsit de o gândire tactică rapidă şi, în acelaşi timp, foarte profundă*.

Procedurile, ca şi standardele, sunt foarte bune, dar ele nu suplinesc obligaţia comandantului şi chiar a luptătorului de a găsi o soluţie inteligentă şi eficientă pentru fiecare situaţie în parte, în funcţie de caracteristicile spaţiului luptei şi de dinamica extrem de complexă a acţiunilor.

Noţiunea de război filosofic sau de filosofie a războiului pare o contradicţie în termeni. *Sofia* înseamnă *înţelepciune,* iar *filo* înseamnă *pentru*. Filosofia este o pledoarie pentru înţelepciune, pentru inteligenţă, pe când războiul este o continuare prin mijloace violente a unei politici, este un mod de a debloca o situaţie strategică, o soluţie violentă pentru rezolvarea unor probleme care nu au alte soluţii. Ce legătură are războiul cu planul gândirii filosofice, în afară de faptul că şi războiul, ca oricare altă activitate omenească, trebuie gândit? Tocmai faptul că şi războiul trebuie gândit este esenţial în explicarea a ceea ce înţelegem noi prin *filosofia războiului*. Războiul nu este doar un lanţ de campanii brutale, ci o acţiune de mare amploare şi de risc extrem asumat şi calculat. Războiul nu este un produs al minţilor demenţiale, ci al marilor inteligenţe, al gândirii celei mai profunde, chiar dacă, în aproape toate războaiele, învingătorii i-au acuzat pe cei învinşi de crime de război, de acţiuni iresponsabile, de lipsa de gândire şi de înţelepciune în pregătirea şi desfăşurarea campaniilor şi operaţiilor etc. etc. Convingerea noastră fermă este că nu putem analiza şi înţelege războiul decât atunci şi

numai atunci când vom încerca să cunoaştem profund cauzele complexe şi efectele numeroase ale acestui fenomen.

2.1.1 Filosofia valorilor şi conflictualitatea lumii. Axiologia războiului

De la început trebuie să spunem că *războiul nu se duce în spaţiul valorilor, ci în cel al intereselor*. Cauzele războaielor nu trebuie căutate în valori, ci în interese. Dinamica intereselor defineşte dinamica foarte complexă a conflictualităţii, iar aceasta, dusă la limită, defineşte războiul. *Ce legături există, atunci, între război şi valoare? Există oare o axiologie a războiului?*

2.1.1.1 Şcoala valorii

Aşa cum subliniam mai sus, un război, ca mijloc al politicii, se duce din cauza şi în profitul intereselor, nu al valorilor. Valorile nu generează războaie, ci conexiuni în spaţiul duratei, al culturilor şi civilizaţiilor. De aceea, pentru a argumenta mai bine complicatele cărări ale conexiunilor dintre război şi valoare, dintre interesul care generează război şi valoarea care generează cultură şi civilizaţia, ne vom întoarce la izvoare şi vom apela la primele şcoli care au generat o teorie a valorii.

Şcoala de la Marburg este reprezentată de Cohen, Natorp şi Cassirer este considerată ca întemeietoare a teoriei critice prin aplicare metodei transcendentale asuprea raţionamentului filosofic, îndeosebi în domeniul ştiinţei.

Al doilea mare curent din Germania anilor 1870 l-a constituit *Şcoala de la Baden* ai cărei fondatori sunt Windelband, Rickert şi Lask. Este cea de a doua şcoală a neokantianismului clasic, menită să depăşească hegelianismul care, la aceea vreme, domina peisajul filosofic.[8] Neokantianismul urmărea să continue filosofia critică, prin aplicarea metodei transcendentale la toate domeniile experienţei, concentrându-se, din punct de vedere al formei, asupra teoriei cunoaşterii şi, din punct de vedere al conţinutului, constituind

[8] *La philosophie des valeurs,* http://perso.orange.fr/fillosophe/traductions/philoRickert.htm

„faptul” culturii în ansamblul ei şi nu numai în domeniul ştiinţelor fizico-matematice, ca obiect al filosofiei critice.

Şcoala de la Marburg îşi propunea să lupte îndeosebi împotriva tuturor presupoziţiilor metafizice care puteau fi legate de ideea kantiană de lucru în sine, referindu-se la faptul ştiinţei.

Şcoala de la Baden orientează interpretarea sa, din perspectiva filosofiei kantiene, asupra noţiunii de valoare, considerată ca o condiţie esenţială a constituirii oricărei realităţi culturale. În această viziune, raportul esenţial al filosofiei kantiene constă în deschiderea unui plan nou, între scepticismul psihologic şi dogmatismul metafizic, acela al lucrurilor care nu sunt, dar care valorează, care se impun tuturor oamenilor, independent de interesele şi de dorinţele lor personale. *Şcoala de la Baden consideră valoarea ca o expresie a raţiunii practice*. De aceea, ea poate fi considerată mai degrabă ca un neofichtianism decât ca un neokantianism, în înţeles propriu.

Primul care a insistat asupra acestui nou mod de a înţelege valoarea ca „punct de vedere ideal”, adică acela de „a completa realitatea printr-o lume ideală” produsă de omul însuşi, al cărui statut este acela al „valorii care nu are existenţă” a fost Lange (1828-1875)[9].

Mai târziu, Windelband (1848-1915) radicalizează acest punct de vedere al idealului, situându-l la fundamentul tuturor actelor conştiinţei, atât în domeniul logicii, cât şi în cel al eticii sau esteticii şi conferindu-i transcendenţa datoriei absolute. Pentru Windelband, filosofia devine ştiinţa valorilor universal valabile, sau, mai precis, ştiinţa „conştiinţei normale”, adică „conştiinţa, în legăturile sistematice, ale tuturor normelor care au o validitate obiectivă, dar necesită să fie realizate subiectiv”.[10] El adaugă filosofiei kantiene o critică a raţiunii istorice, tocmai datorită faptului că istoria are o strânsă legătură cu valorile.

Istoria este înţeleasă ca un fel de loc pe care Windelband îl numeşte *„fenomenalizarea” libertăţii*, apelând îndeosebi la Critica facultăţii de judecare, unde Kant opune problema relaţiei dintre natură şi libertate. Windelband defineşte kantianismul ca o „filosofie

[9] Lange, *Historie du materialsme*, Leipzig, 1865.

[10] *La philosophie des valeurs de Heinrich Rickert*, apud *Über die Gewissheit der Erkenntnis*, Berlin, 1873, http://perso.orange.fr/fillosophe/traductions/philoRickert.htm.

a culturii orientată istoric". În acest caz, problema centrală a teoriei cunoaşterii devine cea a demarcaţiei între ştiinţele naturii şi ştiinţele istorice ale spiritului şi ale culturii. Ele se disting, după Windelband, prin metodă, primele ocupându-se de legile generale, iar celelalte de descrierea evenimentelor singulare. Primele sunt ştiinţe ale legilor, celelalte sunt ştiinţe ale evenimentelor.

Gândirea ştiinţifică este, în cazul ştiinţelor naturii, nomotetică şi, în carul celorlalte, idiografică. Dimpotrivă, Dilthey, spre exemplu susţine că deosebirea dintre unele şi altele nu este de metodă, ci de obiect. Bătălia dintre cei doi s-a dus multă vreme, dar punctele lor de vedere sunt, la urma urmei, convergente. Ştiinţele naturii se separă de ştiinţele istorice, ale spiritului şi ale culturii, atât prin obiect, cât şi prin metodă.

Rickert (1863-1938) preia analizele făcute de Windelband, mai ales în lucrarea *Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung* (Fribourg, 1896-1902), şi duce mai departe, într-un mod mult mai sistematic, ideile lui Windelband. El arată şi de ce anume cunoaşterea ştiinţifică se orientează după una dintre cele două metode – nomotetică şi ideografică –, dar metodele respective nu sunt separate, ci întrunite, consistente, complementare şi chiar unitare. Ele nu descriu, ci analizează, pe baza unui subiect transcendental, condiţiile posibile.

Contrazicându-l pe Dilthey, el arată că nu obiectele separă ştiinţele naturii, ci orientarea curiozităţii teoretice a subiectului. În mod cert, ştiinţele spiritului au de-a face mai ales cu realităţile psihice, dar şi ele pot folosi metoda ştiinţelor naturii, în măsura în care prin aceasta se elaborează legi generale ale vieţii psihice.

De asemenea, a separa aceste ştiinţe prin obiect ar însemna să acceptăm că realitatea este scindată în două domenii radical distincte: al naturii şi al spiritului.

Există însă o sigură realitate. Subiectul are însă nevoie de două maniere diferite de a o analiza, pentru a o înţelege. Ea devine naturală, când se raportează la universal, şi istorică, atunci când are în vedere individualul sau particularul.

Mai mult, spiritualul nu se reduce la psihic. Nu pot fi eliminate din spiritual valorile transcendente, ce nu se reduc la o simplă succesiune de procese psihice. Toate ştiinţele trebuie să facă apel la concepte generale.

2.1.1.2 Sfera valorilor şi teoria definiţiei

În vremea când Rickert îşi susţinea teza de doctorat cu tema teoria definiţiei, nici ştiinţele istorice, nici filosofia valorilor nu erau bine conturate. Rickert şi-a elaborat teza de doctorat sub îndrumarea lui Windelband, pe atunci profesor la Strassbourg. În 1894, Windelband ţine un discurs prin care formulează pentru prima dată distincţia dintre ştiinţa nomotetică şi ştiinţa ideografică. Rickert înţelege de la Windelband că realitatea istorică prezintă o bogăţie încă neexplorată şi că doar întoarcerea la Kant poate oferi o metodă eficientă pentru ieşirea din scepticism. În *Theorie de la definition*, Rickert arată în ce măsură adoptarea metodei transcendentale permite depăşirea relativismului empirismului şi psihologismului fără a se apela la presupoziţiile metafizice.

Fidel lui Kant, el ia ca punct de plecare un „fapt" al culturii, cel al definiţiei, pe care o înţelege ca o delimitare riguroasă. În ceea ce privesc ştiinţa şi definiţia ştiinţifică, voinţa se determină prin considerarea adevărului ca valoare universală. Metoda pe care o propune Rickert este simplă: mai întâi şi înainte de toate, întoarcerea la subiect; apoi, identificarea scopului precis pe care îl vizează activitatea subiectului; examinarea mijloacelor prin care se poate realiza acest scop. Or, a lua în calcul o finalitate vizată de subiect, înseamnă a considera maniera în care el ia poziţie în raport cu o valoare. Aceasta înseamnă că el se referă la un context istoric în care se situează, de vreme ce maniera specială în care se realizează această valoare este legată de o epocă istorică. Determinarea unui scop, a unei finalităţi începe cu o anchetă istorică de context. El schiţează deja ideea unei continuităţi între subiectul transcendental şi subiectul istoric.

Intuiţia este, din punct de vedere psihologic, instrumentul cel mai eficace pentru a defini ceva, dar, din punct de vedere logic, ea presupune un indeterminant, ceea ce intră în contradicţie cu definiţia care, prin excelenţă, este o determinare. De aceea, el consideră realitatea ca fundamental iraţională şi, pentru a-i prezerva unitatea faţă de cele două maniere de a o cunoaşte şi înţelege – continuitate regulată sau singularităţi eterogene –, este obligat să apeleze la un „continuum eterogen". Informaţiile parvenite prin intuiţie sunt radical diferite – nedeterminate şi raţionale – de cele care constituie

înţelegerea pe care empirismul şi psihologismul o neagă. *Realitatea nu ne oferă definiţii.*

Definiţia este un act constitutiv al subiectului transcendental, pentru că numai subiectul transcendental poate fi unul care defineşte. În lucrarea sa, *Sistemul filosofiei*, publicată în 1921, el arată că orice înţelegere a realităţii, chiar la nivelul simplei experienţe trăite, implică o elaborare din partea subiectului, de vreme ce doar el îi conferă acesteia un sens.

Realitatea războiul se raportează aproximativ în acelaşi sens la rolul subiectului în ceea ce priveşte cunoaşterea ei. Ea trebuie să aibă un sens, iar acest sens dă raţiunea definirii ei, dimensiunile înţelegerii, ale cunoaşterii. Subiectul transcendental trebuie să delimiteze în mod riguros, într-un spaţiu cu nedeterminări multiple, ceea ce face parte, de fapt, chiar din aceste determinări, dar care, identificat, dă o dimensiune a cunoaşterii, un nivel logic al cunoaşterii, o ieşire din nedeterminările intuitive şi o intrare în concept, în limbaj.

Relaţia dintre intuiţie şi gândire, dintre intuiţie şi logică este una foarte complexă. Intuitivul introduce nedeterminarea, raţionalul o înlătură. Este necesară construirea unei cunoştinţe adevărate, universal valabile, adică formarea unui concept. Dacă a conceptualiza înseamnă a depăşi radical reprezentarea intuitivă, nu înseamnă doar a întocmi o clasificare practică, precum se petrec lucrurile la nivelul limbajului, ci de a constitui o cunoştinţă veritabilă, adică universală şi necesară.

Astfel apare noţiunea de *valoare*. *Conceptul apare ca o valoare în sine, ca o valoare transcendentală pe care trebuie s-o regăsim necondiţionat*. Valoarea nu este o percepţie sau o reprezentare a valorii, nu este o construcţie subiectivă, chiar dacă doar subiectul transcendental o poate construi. Valoarea trebuie să fie adevărată, veritabilă. Ea se constituie, deci, pe o funcţie de adevăr.

De aceea, Rickert se referă la o sferă nouă, caracterizată prin dimensiunea sa transcendentă, sfera valorilor.

Depăşind psihologismului prin transcendental, Rickert descoperă sfera transcendentală a valorii şi, prin aceasta, domeniul spiritual al ştiinţelor istorice de care se va ocupa ulterior. Se ocupă de această problematică în lucrările ulterioare – *Der Gegenstand der Erkenntnis. Ein Beitrag zum Problem der philosophischen Transcendenz,* pe tema transcendenţei, şi *Die Grenzen der*

naturwissenschaftlichen Begriffsbildung, opera sa de căpătâi, în care dezvoltă şi sistematizează teoria conceptului sfera transcendentală a valorii, pentru a desprinde de aici toate consecinţele necesare specificităţii ştiinţelor istorice.

2.1.1.3 Judecată, valoare semnificaţie

Rickert dezvoltă, pe fondul teoriei cunoaşterii, o teorie a conceptului, pe care se fundamentează întreaga sa filosofie a valorilor. Problema centrală devine cea a conceptualizării individualului, adică cea a tratării individului prin mijloacele conceptelor generale. După Rickert, dacă disciplinele istorice vor să fie ştiinţe veritabile, trebuie să depăşească intuiţia în favoarea conceptelor, întrucât intuiţia implică o indeterminare a cunoaşterii, în măsura în care ea conţine o multiplicitate infinită concomitent în extindere şi în intensitate.

Obiectivul unei ştiinţe este acela de a surmonta acest infinit sensibil, dar n-o poate face decât prin concepte pe două direcţii bine conturate:

- înţelegerea realităţii ca o continuitate extensivă omogenă care cuprinde constantele pe care le adună în conceptul de lege;
- înţelegerea realităţii intensiv discontinuu compusă din unităţi eterogene prin raportul special pe care îl deţine fiecare cu un concept de valoare pentru a se constitui în individualităţi singulare.

Conceptul de valoare joacă pentru ştiinţele istorice rolul pe care-l joacă conceptul de lege pentru ştiinţele naturale. Conceptul de valoare nu este, totuşi, decât un instrument pentru ştiinţele istorice, în timp ce conceptul de lege este scopul final pe care-l vizează ştiinţele naturale.

Cu alte cuvinte, ştiinţele naturale descoperă legea, în timp ştiinţele istorice, folosind valoarea, descoperă singularitatea, unicitatea, individualitatea.

Rickert foloseşte, în *Grenzen*, ca exemplu diamantul Kohinoor. Cel mai mare diamant din lume, Kohinoor, nu este un veritabil individ singular şi istoric decât prin faptul că se raportează la valoarea diamantului. În schimb, culoarea pelerinei pe care o purta Frederich al II-lea în timpul bătăliei de la Rossbach nu contribuie cu

nimic la singularitatea istorică a acestui eveniment, întrucât este imposibil s-o raportezi la o valoare oarecare, întrucât ne interesează bătălia şi nu culoarea pelerinei lui Frederich.

Conceptul de valoare permite să distingem în realitate ce este esenţial şi ce este secundar, tocmai pentru a surmonta o diversitate infinită. Rickert n-a trecut mai departe de acest concept. I s-a reproşat că este prea abstract, dar el nu a depăşit niciodată planul pur logic. Max Weber îl consideră pe Rickert un foarte bun logician.

Toate încercările care s-au făcut n-au trecut de stadiul de a sugera că o judecată istorică poate fi reductibilă la o judecată fizică şi invers, dar nimeni nu a pus până acum problema teoriei valorii pe care a formulat.o de Rickert.

Teoria lui Rickert l-a interesat însă pe Heidegger. Teza de doctorat a lui Heidegger, prezentată în 1913, *Die Lehre vom Urteil im Psychologismus* este o mărturie a interesului pe care acesta îl avea faţă de filosofia valorii a lui Rickert. Obiectivul său era de a defini filosofia plecând de la ireductibilitatea logicii la psihic.

Aceasta o spusese şi Rickert. Filosofia transcendentală nu ia niciodată ca punct de plecare decât datele imanente ale conştiinţei. Filosofia valorii a lui Rickert îl ajută pe Heidegger să facă o distincţie radicală între fiinţă şi valoare.

Există un plan transcendent al valorii care se opune conştiinţei, în pofida ei. Referinţa la planul transcendent al valorii apare cu claritate atunci când se analizează judecata, cea care constituie esenţialul gândirii.

Judecata are sens numai dacă se raportează la o valoare, adică la un adevăr confirmat şi afirmat. Brentano afirmase că intenţionalitatea este proprietatea esenţială a conştiinţei. În 1921, în lucrarea sa *System der Philosophie*[11], distingea trei regnuri esenţiale:

- al fiinţei sau realităţii sensibile;
- al valorii sau mediul inteligibil;
- al semnificaţiei sau mediul subiectului care face legătura dintre celelalte două.

Rickert îl defineşte ca „lume a trăirii imediate, a vieţii teoretice, artistice, morale, etice şi religioase”. Heidegger arată că, în acest perimetru, Rickert şi Husserl nu operează cu concepte ale

[11] Heinrich Rickert, *System der Philosophie. Ertster Teil. Allgemeine Grundlegung der Philosophie*, Tübingen, 1921

lucrurilor, ci cu concepte ale sensului. În cele din urmă, sensul vieţii devine, la Rickert, una dintre problemele esenţiale ale filosofiei. Heidegger îi reproşează lui Rickert că este prea teoretic. În fond, Kant, prin termenul de „Eul Logic"nu vrea să spună ce zicea Rickert, un abstractum logic, ceva general şi ireal.

Contribuţia esenţială a lui Rickert la filosofia valorii constă în aşezarea valorii pe spaţiul filosofic, pe spaţiul construcţiei categoriale, conceptualizarea şi universalizarea ei. Chiar dacă ştiinţele fizice se ocupă de legile generale, iar ştiinţele istorice au nevoie nu neapărat de conceptul de valoare, cât mai ales de instrumentul-valoare, pentru a defini şi identifica singularul, evenimentul, saltul este enorm.

Avem de-a face cu un mod de a gândi lumea, plecând, cumva, în acelaşi timp, pe de o parte, de la o exterioritate a ei – valorile nu sunt subiective – şi de la o interioritate a ei – valorile aparţin lumii, fiind, deopotrivă concepte şi instrumente.

O astfel de reflecţie ne ajută să înţelegem mai bine acţiunea umană – inclusiv războiul –, de pe poziţia unui semnificant cu valoare de lege şi de instrumente pentru ştiinţele istorice şi ale spiritului.

Am adus în discuţie, pe scurt, aceste două celebre şcoli neokantiene – una, cea de la Baden, care se ocupă de axiologie, adică de filosofia valorii, de teoria valorii, iar cea de a doua, de la Marburg, preocupată de combaterea supoziţiilor metafizice – pentru că, deşi ambele se preocupă de domeniul cunoaşterii, al cunoaşterii ştiinţifice şi filosofice, continuându-l pe Kant, ele ne ajută să înţelegem mai bine rolul valorii, îndeosebi al valorii umane, adică al culturii, al transcendenţei şi chiar pe cel al supoziţiei metafizice în cunoaşterea fenomenelor şi proceselor, inclusiv a conflictualităţii lumii.

Având în vedere progresele remarcabile realizate în domeniul cunoaşterii, mai ales al cunoaşterii ştiinţifice, folosirea unor modalităţi de reflecţie filosofică, mai ales ale filosofiei culturii şi, legat de aceasta, ale filosofiei valorii, ni se pare absolut necesară o astfel de abordare.

Conflictualitatea lumii şi, prin urmare, războaiele ei – trecute, prezente şi viitoare – au nevoie nu de o negare intuitivă, ci de o cunoaştere profundă, adică de o gândire filosofică şi de o reflecţie profundă.

Chiar dacă majoritatea intelectualilor nu se apleacă asupra acestor fenomene – sau se preocupă numai de unele, cum ar fi, spre exemplu, fenomenele meteorologice, dar nici de acelea din punct de vedere filosofic –, noi considerăm că tocmai conflictualitatea lumii, ca izvor al dezvoltării, dar şi ca spaţiu al unor distrugeri inimaginabile, are nevoie de foarte multă reflecţie filosofică.

Dacă negăm existenţa valorilor în spaţiul războiului distrugător şi în cel al conflictualităţii endogene a lumii şi, mai mult, scoatem atunci aceste fenomene din cadrul reflecţiei filosofice, considerându-le ca marginale şi nesemnificative pentru gândirea filosofică, facem un act de certă nedreptate.

Pentru că, printr-o astfel de atitudine, lipsim unele dintre cele mai complicate şi mai dramatice acţiuni de risc extrem de realitatea lor esenţială: faptul că există şi fac parte din viaţa oamenilor.

Or, gestionarea lor, presupune tocmai centrarea cu prioritate a reflecţiei filosofice atât pe conţinutul acestora, cât şi pe forma lor de manifestare.

2.1.2. Noua Dreaptă, modernitatea şi războiul

Noua Dreaptă a apărut în 1968. Este considerată ca un mod de a gândi, nu ca o politică. Metapolitica nu este înţeleasă ca un alt mod de a face politică.

Modernitatea este mişcarea politică şi filosofică din ultimele trei secole de istorie occidentală. Ea se caracterizează, în principal, prin cinci procese convergente :

- individualizarea prin distrugerea vechilor comunităţi de apartenenţă ;
- masificarea prin adoptarea de comportamente şi moduri de viaţă standard ;
- desacralizarea prin refuzul marilor religii în folosul unei interpretări ştiinţifice a lumii ;
- raţionalizarea prin dominarea raţiunii instrumentale vizavi de schimbarea pieţei şi eficacitatea tehnică ;
- universalizarea prin extindere la nivel planetar a unui model de societate considerat singurul raţional, deci singurul posibil.

Toate acestea au rădăcini foarte vechi. Practic, sunt împrumutate de la metafizica creştină şi aduse în viaţa profană după ce au fost golite de orice dimensiune transcendentală. Marile mutaţii laice, în era post-revoluţionară, se află în creştinism. Individualismul se afla deja în raportul individului cu Dumnezeu. Egalitarismul îşi află originea în faptul că toţi oamenii sunt egali în faţa lui Dumnezeu. Progresismul izvorăşte din ideea că toate au un început şi un sfârşit necesar, iar desfăşurarea este global asimilată pe plan divin. Universalismul este expresia naturală a unei religii care afirmă că deţine un adevăr relevat, valabil pentru toţi oamenii şi care justifică, într-un fel, convertirea lor. Însăşi viaţa politică se fundamentează pe conceptele teologice seculare. Creştinismul, redus astăzi la statul de opinie printre alte opinii, a fost el însuşi victima acestei mişcări pe care tot el a pus-o în aplicare: în istoria Occidentului, va fi fost religia ieşirii din religie.

Diferitele şcoli filosofice cale modernităţii, concurente şi chiar contradictorii, se reconciliază totuşi asupra unei idei esenţiale: *ideea că există o soluţie unică şi universală pentru toate fenomenele sociale, morale şi politice*.

Umanitatea este percepută ca o sumă de indivizi raţionali care, prin interes, convingere morală, simpatie sau teamă, sunt chemaţi (şi obligaţi) să realizeze unitatea lor în istorie. Din această perspectivă, diversitatea devine un obstacol şi tot ceea ce diferenţiază oamenii este perceput ca periculos. S-a încercat mereu scoaterea omului din individualitate şi supunerea lui unui mod universal de asociere. Iar cel mai eficace mod l-a reprezentat şi îl reprezintă piaţa.

Imaginea modernităţii a fost dată de dorinţa de libertate şi de egalitate. Aceste două valori cardinale – în concepţia Noii Drepte – au fost trădate. Rupţi de comunităţile care le dădeau forma şi sensul existenţei lor, indivizii ies din libertate şi se supun unor mecanisme decizionale de dominare. Ei sunt nevoiţi să suporte puterea mondială a pieţei, reţelei şi tehnologiilor de comunicaţi, fără să poată acţiona în vreun fel asupra lor. Şi promisiunea de egalitate a eşuat de două ori:

- comunismul a instituit regimuri totalitare, cele mai dure din istorie;

- capitalismul, pornind de la egalitatea principiilor şi şanselor, a instaurat inegalităţile economice şi sociale cele mai odioase.

Modernitatea a proclamat « drepturile », fără a crea şi mijloacele prin care acestea să fie exersate. Numai minoritatea are acces la ele, în timp ce majoritatea se află într-o continuă revoltă. Ideologia progresului, care promitea o lume mai bună, cunoaşte, la ora actuală, o criză radicală: viitorul, care se dovedeşte a fi imprevizibil, nu este purtător de speranţă, ci de spaimă.

Fiecare generaţie se confruntă cu un viitor diferit de cel al părinţilor săi. Această veşnică noutate fundamentată pe descalificarea filiaţiei şi vechilor experienţe, asociată transformării totdeauna accelerate a modurilor de viaţă şi mediului de existenţă, nu produce bunăstare şi fericire, ci angoasă.

„Sfârşitul ideologiilor" semnifică epuizarea istorică a marilor îndemnuri mobilizatoare care s-au materializat în liberalism, socialism, comunism, naţionalism, fascism sau nazism. Rezultatele au fost un dezastru. Genocide, etnocide, masacre de masă, războaie totale între naţiuni, concurenţă permanentă între indivizi, dezastre naturale, haos social, pierderea tuturor reperelor semnificative.[12]

Toate acestea au dus la o sărăcie spirituală fără precedent. Şi, evident, la accentuarea suporturilor conflictualităţii. Aveam de-a face cu o lume săracă de trecut, săracă de prezent, săracă de viitor. Totul este incert şi discutabil. Aproape că nu mai există repere. Distrugerea lumii vii în folosul unei raţiuni instrumentale n-are nicio raţiune. Dar există. Limbajul publicitar a devenit paradigma tuturor limbajelor sociale, regele banilor, universalismul pieţei, omul transformându-se într-un obiect de schimb într-o atmosferă de hedonism sărăcăcios, reţeaua introducând nu doar accesul la informaţie, ci şi delincvenţa, lipsa de civilizaţie, precum şi un fel de război al tuturor contra tuturor şi al fiecăruia împotriva lui însuşi. O lume privată de viitor, ca şi de trecut. Individul solitar se pierde într-o lume anonimă şi ostilă. Această afirmaţie seamănă foarte mult cu ceea ce spuneau, la începutul secolul al XX-lea, existenţialiştii.

Globalizarea liberală transformă modernitatea în utopie universală. Sfârşitul secolului al XX-lea înseamnă sfârşitul modernităţii şi intrarea într-o epocă a postmodernităţii.

Noua dreaptă, mai ales prin Grupul de Cercetări şi Studii asupra Civilizaţiei Europene (GCSCE) consideră că inamicul principal al lumii şi vinovat de acest dezastru este liberalismul. El încarnează

[12] http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71

ideologia dominantă a modernităţii, prima care apare şi ultima care dispare. El a făcut din valoarea de piaţă o valoare supremă. Acestui tip de construcţie socială i s-a opus socialismul, o altă utopie. Ca şi marxismul, liberalismul a reuşit să distrugă identităţile colective şi culturile tradiţionale, universalizând sistemul de producţie.

Rădăcinile ND

În ianuarie 1969, Grupul de Cercetări şi Studii asupra Civilizaţiei Europene (GCSCE) s-a constituit în Franţa. Desigur, nu întâmplător. De la căderea fascismului şi până în 1968, extrema dreaptă a trenat, întrucât amintirile nazismului erau recente.

Independenţa Algeriei agită spiritele Dreptei nu numai în Franţa. După pierderea Algeriei şi a Congo-ului, Jean Thiriat, un belgian, a înţeles că din noul raport de forţe trebuie desprinsă o concluzie. Înainte de război, Jean Thiriat a fost membru al organizaţiei fasciste Legiunea Naţională. El a fost condamnat pentru că, sub ocupaţie, a fost agent al organizaţiei Amicii Marelui Reich German (AMRG).

După ce a fost eliberat, el a dezvoltat în Belgia şi în Germania o reţea de susţinere logistică a OAS. În 1960, a înfiinţat Comitatul de Acţiune şi de Apărare al Belgienilor din Africa (CAABA), care devine, în acelaşi an, Mişcarea de Acţiune Civică (MAC), mai târziu denumită Tânăra Europă, cunoscută actualmente sub sigla P.C.N.E (Partidul Comunitar Naţional-European) care se află la Charleroi.

Thiriat a decedat în 1992. A elaborat o doctrină fascistă, anticomunistă, antisindicală, antidemocratică, împotriva lumii a treia, plasată sub conceptul „nici stânga, nici dreapta”, dar spre extrema dreaptă. Deasemenea, el este cel care a formulat conceptul Marea Naţiune Europeană „de la Dublin la Vladivostok”. Doctrina lui Thiriat este fundamentală pentru Noua Dreaptă, dar tactica sa tradiţională nu este în măsură să ducă la cucerirea de spaţii noi, concept la care visează vechii şi tinerii militanţi francezi de extremă dreaptă.

Noua Dreaptă este susţinută de vechi intelectuali, îndeosebi scriitori, anticomunişti (Jean Mabire, Saint-Loup, Raymond Abellio, Thierry Maulnier, René Huyghe, Boris Jouvarire, Jean Raspail, Anthony Burgess, Pierre Gaxote, Jean Cau etc.). Cu sprijinul lor

Noua Dreaptă instalează Grupul de Cercetări şi Studii asupra Civilizaţiei Europene (GCSCE).

Obiectivele urmărite de ND

ND urmăreşte trei obiective, în două etape:

Primul obiectiv: reunificarea tuturor fraţilor diseminaţi în grupuscule de extremă dreaptă, mai ales printr-o acţiune concertată asupra tacticii.

Al doilea obiectiv: statul şi armata.

GCSCE trebuia să devină, după cum scria Dominique Venner, „un centru ideologic care difuzează un învăţământ doctrinal şi permanent (…)", de unde rezultă că fiecare membru va avea obligaţia să influenţeze alţi oameni în Franţa, Germania, Italia, Spania, Marea Britanie, Grecia, Norvegia, Argentina şi, în general, America Latină.

Precum Clubul Ceasului, „Naţiunea înarmată" afişează un obiectiv social impecabil. În Revista nr. 1 din februarie 1976 se scria: „Să arătăm ca Apărarea nu este numai problema mediului militar, ci Naţiunea trebuie să se înarmeze, aceasta ţinând de spiritul critic şi de valorile morale indispensabile supravieţuirii oricărei societăţi."[13] Cât de departe este acest obiectiv de realităţile conflictuale ale acestei lumi care trăieşte între cele mai cumplite dintre arme, fără să ştie sau, mai exact, fără să-i pese de o astfel de realitate pe care o consideră în exteriorul ei şi total nedependentă de ea!

Al treilea obiectiv: Acesta constituie, de fapt, etapa a doua. Este etapa realizării, consolidării şi dezvoltării acelui liant social care să facă posibilă constituirea unui model raţional de societate, rezistenţă la liberalism, neoliberalism şi modernitate, capabilă să-şi apere şi să-şi impună valorile, să lupte împotriva efectelor extrem de nocive ale globalizării, pentru refacerea identităţilor.

Politica liberală – susţine Noua Dreaptă – reprezintă o contradicţie în termeni. Dorind să formeze un liant social pe baza unei opţiuni raţionale care supune cetăţenia utilităţii, ajunge la un ideal de gestionare ştiinţifică a societăţii globale, plasata sub expertiză tehnică.

[13] http://www.archivesolidaire.org/scripts/article.phtml?section=A1AAAABX&obid=21093

În epoca globalizării, liberalismul se prezintă mai mult decât o ideologie; se prezintă ca un sistem mondial de producţie şi reproducţie de oameni şi mărfuri, în surplombele drepturilor omului.

2.1.3. Arta prudenţei

Modernitatea neagă existenţa unei naturi umane (teoria tabula rasa) sau o raportează la predicate abstracte deconectate de la lumea reală şi de la existenţa trăită. De aici, se desprinde ideea unul „om nou", maleabil, transformabil, datorită transformabilităţii mediului său.

Aceste utopii au marcat întregul secol XX. Principalul determinant al statutului social sunt capacităţile cognitive. Omul nu se naşte ca o pagină albă, ci fiecare este purtător al caracteristicilor generale ale speciei. La acestea se adaugă conştiinţa propriei sale conştiinţe, gândirea abstractă, limbajul sintactic şi semiotic, capacitatea simbolică, aptitudinea de a elaborare judecăţi de valoare, raţionamente şi concepte etc.

Noua Dreaptă propune o viziune a unui om echilibrat, care să fie scos din dezechilibre şi prejudecăţi.

Din punct de vedere natural, omul nu este nici bun, nici rău, dar poate fi sau deveni şi bun şi rău. Este, deci, o fiinţă deschisă, transformabilă şi periculoasă, tocmai pentru că are capacitatea de a se depăşi sau de a se degrada.

Această capacitate poate fi definită, în opinia noastră, ca un război al omului cu sine, ca un mod de a pune în operă o decizie predominant ”politică” în legătură cu sine, cu condiţia sa şi, evident, cu devenirea sa. Războiul acesta are mai multe faze:

- identificarea mobilurilor de conflict;
- conflictul cu sine;
- distrugerea a ceea ce este bun sau a ceea ce este rău;
- refacerea sau, dimpotrivă, distrugerea completă.

Războiul omului cu sine poate avea ca efect o reconstrucţie a omului în sine şi prin sine, o reconstrucţie socială şi psihologică, adică o trecere de la omul normal la omul superior, realizat pe toate planurile, la omul creator sau generator de moralitate sau, dimpotrivă, o distrugere socială şi psihologică, o trecere de la omul normal la omul decăzut, la omul-neom.

Apartenenţa colectivă nu anulează identitatea individuală, dar, în concepţia Noii Drepte, constituie suportul ei. Cine-şi părăseşte comunitatea de origine o face pentru a găsi alta.

Concepţia holistă, potrivit căreia întregul este şi altceva decât suma părţilor sale, având, deci, caracteristici proprii, este combătută de individualismul modern şi de universalismul modern care consideră că ierarhia închide şi ucide spiritul. Modernismul se derulează pe două dimensiuni esenţiale: contractul, care se prezintă ca o dimensiune politică, şi piaţa, care se constituie într-o dimensiune economică.

Dar modernitatea nu eliberează omul, ci îl supune altor constrângeri. Devenind solitar, omul devine mai vulnerabil. Or, liberalismul şi, mai ales, neoliberalismul accentuează solitudinea, îl fac pe om dependent de piaţă, de reţea, de altul şi de alţii, accentuându-i, în acelaşi timp, solitudinea. Marele proiect de eliberare este, de fapt, un mare proiect de înstrăinare. Marea familie este înlocuită prin birocraţie, prin schimb economic (piaţă) şi supunere.

Nici politicul nu rezolvă problema. Politicul ţine de faptul că finalităţile sociale sunt totdeauna multiple. El are totdeauna esenţa sa şi legile sale proprii care nu se reduc nici la raţionalitatea economică, nici la cea etică sau la cea estetică, nici la metafizică şi nici la sacru. Politicul face distincţia între naţiuni cum sunt cele care se referă la domeniul public şi la domeniul privat, la comandament şi la supunere, la deliberare şi la decizie, la cetăţean şi la străin, la amic şi la inamic.

Există, desigur, o morală şi în politică. Dar de aici nu rezultă că morala individuală trebuie să fie aplicabilă din punct de vedere politic. Cu alte cuvinte, între morala politică şi morala individuală, există nu doar deosebiri, ci chiar conflicte.

S-a încercat aplicarea unei viziuni „neutraliste" asupra politicii, în sensul că politicul trebuie doar să gestioneze, să aplice mecanic normele tehnice, juridice şi economice. Guvernarea oamenilor trebuie să se modeleze pe „administrarea lucrurilor".

Prima îndatorire a politicii este să asigure pacea interioară, securitatea şi armonia socială, să reducă vulnerabilităţile, iar în exterior să combată, să contracareze sau să diminueze pericolele şi ameninţările.

Politica este, deopotrivă, o ştiinţă şi o experienţă, dar mai ales o artă şi cu precădere o artă a prudenţei. Prudenţa este arma cea mai eficientă a politicii. Pentru că încearcă să gestioneze incertitudinea. Politica presupune totdeauna o incertitudine, o judecată interogativă asupra pluralităţii lucrurilor şi o decizie privind finalitatea acestora. Puterea rezidă în configurarea finalităţilor. Ea se manifestă în capacitatea de a identifica, genera şi sluji interesul vital. Aici nu este vorba doar de forţa puterii, ci şi de arta puterii..

Puterea politică are, în unele viziuni, mai ales forma suveranităţii nelimitate, de tipul papalităţii. Este vorba de ceea ce numim „teologie politică", fondată pe ideea unui organism politic suprem, un fel de „Leviathan" al lui Hobbes, menită să controleze corpul, spiritul şi sufletul. Multe guverne de azi tind spre o astfel de dimensiune. Acest tip de politică a creat statul-naţiune absolutist, unic, centralizat, care nu împarte puterea cu nimeni şi distruge culturile locale. În cele din urmă, o astfel de concepţie a dus la crearea totalitarismului modern. Acestui model de politică, Noua Dreaptă îi opune un model, moştenit de la Althusius, în care izvorul de independenţă şi de libertate se află în autonomie şi unde statul este federal. În această formă de guvernământ, poporul este totdeauna suveran. Guvernul poate fi superior indivizilor, dar el nu va fi niciodată superior popoarelor, adică voinţei generale, exprimat prin corpul cetăţenilor.

Principiul subsidiarităţii se aplică la toate nivelurile. Libertatea unei colectivităţi nu este antinomică unei suveranităţi partajate.[14] Sfera şi conţinutul politici nu se reduc la stat. Persoanele publice se definesc ca o reţea continuă de grupuri, de familii, de asociaţii, de colectivităţi locale, regionale, naţionale sau supranaţionale. Pentru a nu deveni totalitar, politicul trebuie să se sprijine pe această înlănţuire.

Rasismul este o teorie care postulează fie inegalitatea între rase, fie situarea valorii unui individ pe criterii rasiale, fie faptul că rasa reprezintă factorul explicativ central în istorie. Rasismul nu este o superstiţie premodernă, ci o doctrină eronată, fundamentată pe pozitivismul scientist, potrivit căruia se poate măsura în mod absolut valoarea societăţilor umane, potrivit unor stadii care definesc progresul istoric inegal. Migraţia este un soi de dezrădăcinare forţată,

[14] http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71

o smulgere din propria cultură, prin mijloace economice, dat şi de altă natură. Dezbaterile democratice sunt deviate de la esenţa lor. Nu se discută, se denunţă. Nu se argumentează, se etichetează. Nu se demonstrează, se impune. Unele dintre idei sunt etichetate ca... nedemocratice sau ca... aberante, înainte chiar de a fi ascultate şi înţelese. Foarte mulţi nu sunt capabili să dezvolte idei proprii şi atunci declanşează un adevărat război pentru combaterea ideilor altora. Cenzura are o altă formă. Nu se mai spune „Cine nu e cu noi este împotriva noastră”, ci „Cine nu aderă la principiile noastre nu poate fi cu noi”. Iar aceste principii sunt considerate, de cei care le formulează, ca indiscutabile. Partidele politice se războiesc feroce, nu în doctrine, nu în programe, ci în... abilităţile de a-şi descoperi şi exploata slăbiciunile şi vulnerabilităţile. Oamenii asistă la această bătălie distraţi, perplecşi sau indiferenţi.

Absenteismul de la vot arată că, de fapt, între aceste partide care candidează la putere şi populaţia care-i alege – şi care este suverană pe vot –, se duce un război extrem de grav şi de periculos, care transformă democraţia într-o competiţie desfăşurată, de regulă, prin mijloace strategemice, de fapt, într-o agresiune a politicului împotriva alegătorului.

Parcă aşa a fost mereu, dar, în zilele noastre, beligeranţii (de fapt competitorii politici) dispun de mijloace mult mai puternic şi mai sofisticate de influenţare şi manipulare, între care rolul cel mai important revine mediei, îndeosebi televiziunii. Media este, de fapt, cea care animă reţeaua, cea care-i dă consistenţă, forţă şi viabilitate. Media a devenit extrem de puternică, datorită reţelei.

Chiar dacă reţeaua transmite şi alte date şi informaţii decât cele mediatice, la ora actuală, cea mai mare influenţă este exercitată de media. Dar, cum bine se ştie, media nu are o forţă în sine. Ea este doar un mijloc. Un mijloc între foarte multe altele.

2.2 Criza, conflictul, războiul şi efectul de reţea

Care sunt raporturile dintre criză, conflict şi război? Cum evoluează ele în spaţiul fizic? Dar în cel cognitiv? Cum se manifestă efectul de criză? Care sunt interdeterminările în spaţiul conflictualităţii viitoare şi cum pot fi ele cunoscute şi evaluate?

Noua epocă deschisă după spargerea bipolarităţii politice se caracterizează, între altele, prin realităţi şi efecte contradictorii, chiar conflictuale, cu schimbări bruşte şi evoluţii nelineare şi imprevizibile. Reţeaua oferă posibilitatea circulaţiei rapide a datelor şi informaţiilor, dar acest lucru nu este totdeauna benefic. Este adevărat, oricare om de pe planetă care are un televizor conectat la un cablu de reţea sau dispune de un calculator cuplat la Internet poate afla, la orice oră din zi şi din noapte, ce se petrece în lume, dar cu o singură condiţie: să ştie să se descurce în păienjenişul de date şi informaţii, să ştie adică ce să caute şi cum să caute. Din păcate, reţeaua, care devine un suport din ce în ce mai stabil şi mai extins, este foarte eficientă nu numai pentru informaţie, ci şi pentru dezinformare, pentru tot felul de date şi chiar de informaţii care îl pot intoxica nu doar pe un neavizat, ci chiar şi pe un specialist în domeniul informaţiilor.

2.2.1 Efectul de reţea

Odată cu dezvoltarea reţelelor, au apărut, au evoluat, s-au complicat şi multiplicat fel de fel de abilităţi, de la cele care ţin de constituirea şi gestionarea reţelelor până la cele care urmăresc vulnerabilizarea acestora sau folosirea lor în fel de fel de scopuri. Reţelele evoluează, proporţional, în oglindă, de o parte şi de alta a unei axe, ducând cu ele tot ce are mai bun şi mai rău omenirea. Reţelele nu sunt selective, nu sunt purificatoare. Ele constituie doar un suport. Şi, aşa cum, de veacuri, hârtia suportă orice, şi ele suportă orice, cu condiţia să poată fi transpus în acel semnal purtător de informaţie specific reţelei. De aceea, cu o minimă pregătire în ceea ce priveşte folosirea unui calculator, alcătuirea unui slide, introducerea unor date, obţinerea unui cont şi a unei parole, dar chiar şi fără acestea, oricine poate intra în reţea şi beneficia de ceea ce oferă aceasta.

De aici nu rezultă neapărat că crizele şi conflictele armate se constituie şi se transmit de-acum prin reţea sau că reţelele ar constitui noi cauze pentru crize, conflicte şi războaie. Rezultă doar o realitate care influenţează semnificativ şi domeniul crizelor şi conflictelor armate. Este evident că, la acest nou început de secol şi de mileniu,

reţelele există, că ele reprezintă realităţi complexe, bazate îndeosebi pe interacţiuni şi efecte.

La rândul lor, ele amplifică interacţiunile şi induc un efect special, care influenţează semnificativ dinamica tuturor sistemelor şi proceselor sociale şi nu numai – efectul de reţea.

Efectul de reţea se bazează pe accelerarea circulaţiei informaţiei, pe amplificarea explozivă a fluxului informaţional, pe facilitarea actului comunicării, dar şi pe capacitatea reţelelor de a asimila, de a se multiplica, de a influenţa, de a schimba filozofia relaţiilor sociale, adică viaţa oamenilor şi a entităţilor omeneşti, de a descoperi, a acapara, a extinde[15] şi, în acelaşi timp, a ascunde şi a vulnerabiliza. Efectul de reţea este similar cu fulgerul sau cu trăsnetul. Creează şi degajă uriaşe energii, dar şi uriaşe distrugeri. Siguranţa sistemelor şi proceselor sporeşte într-un sens şi se degradează în altul.

Puterea reţelei este imensă. Ea creşte pe măsură ce reţeaua se extinde, fiind direct proporţională cu numărul de noduri. Cu alte cuvinte, cu cât o reţea are mai multe noduri, cu atât este mai stabilă, mai puternică şi mai sigură. Chiar dacă redundanţa creşte, o dată cu ea cresc şi siguranţa şi stabilitatea. Spre exemplu, reţelele de transmisiuni funcţionează şi în cazul în care o mare parte dintre noduri sunt distruse. Rutarea se face în mod automat. Informaţia este automat dirijată pe canalele neafectate, astfel încât ea să ajungă rapid la destinaţie. Evident, în aceste cazuri, puterea reţelei scade, aşa cum scade şi capacitatea ei, dar ea, totuşi, funcţionează.

Puterea reţelei este egală cu pătratul nodurilor de reţea. De aici, importanţa deosebită a articulaţiilor reţelei şi reţelelor, care generează capacitatea ei, a reţelei, de a funcţiona în orice condiţii.

$$P_r = N_r^{\ 2},$$

unde P_r este puterea reţelei, iar N_r numărul nodurilor de reţea.

[15] 92 / 57 Network effect / Effet de réseau / Efecto de red /Efectul de reţea. „Efectele de reţea apar atunci când valoarea unui produs creşte, pentru un utilizator, cu numărul de utilizatori ai aceluiaşi produs sau ai unor produse compatibile. Economiştii vorbesc despre acest fenomen ca despre „externalitatea” reţelei, deoarece, atunci când se ataşează consumatori suplimentari la reţeaua consumatorilor existenţi, aceştia au un impact „extern” benefic pentru consumatorii care sunt, deja, membri ai reţelei“ (http://www.competition.ro/publicatii/ GlosarUE). A se vedea şi http://www.kinecto.ro/new/Resurse/dictionar-de-termeni/web-communication.shtml *„Efectul de reţea“ (Network effect)* = fenomenul prin care un serviciu devine cu atât mai valoros cu cât este folosit de mai multe persoane; numărul mare de utilizatori încurajează înscrierea de utilizatori noi (de exemplu, un forum este cu atât mai util cu cât este accesat de mai mulţi utilizatori).“

Efectul de reţea este generat, pe de o parte, de puterea reţelei şi, pe de altă parte, de aria de cuprindere a reţelei, de capacitatea ei de a asimila rapid orice element, de a modela mediul în care acţionează şi de a se adapta la condiţiile lui. Comportamentul reţelei în raport cu mediul în care se dezvoltă este unul de asimilare a acestui mediu şi de acomodare la condiţiile lui, dar nu supunându-se lui, ci dialogând cu el şi, într-un fel, transformându-l.

În acest sens, reţeaua distruge. Distruge şi înlocuieşte, nu lasă nimic gol. Cu alte cuvinte, reţeaua creează o altă realitate, o nouă realitate, deosebită de ceea ce există. Este o realitate de reţea, o realitatea virtuală, în care dependenţa, interdependenţa şi securitatea devin reguli stricte de funcţionare.

Pentru a funcţiona, reţeaua trebuie să fie stabilizată şi securizată. Dar o reţea nu poate fi niciodată securizată complet. Totdeauna vor exista vulnerabilităţi generate de funcţionarea reţelei, de raporturile ei cu mediul sau cu alte reţele, de variaţia condiţiilor concrete. Aceste vulnerabilităţi vor fi exploatate de alte reţele concurente, de inamicii reţelei şi de toţi cei care sunt angajaţi, într-o formă sau alta, în continua bătălie a lumii pentru resurse, pieţe, putere, supremaţie şi influenţă.

Propriu-zis, în acest război permanent al omenirii cu sine, mai exact, cu acele entităţi, sisteme şi procese care devin incompatibile între ele şi generează dezordine şi conflictualitate, reţeaua nu se constituie în parte beligerantă. Reţeaua nu este decât un suport, un mijloc, însă un mijloc care se extinde şi se multiplică, facilitând circulaţia rapidă a informaţiei, comunicarea, transportul, transmiterea de date şi de imagini, circulaţia mărfurilor, dar şi a tot felul de efecte.

Există reţele ale diferitelor entităţi care se pot afla în relaţii de colaborare, de parteneriat, de concurenţă sau în război, dar există şi reţele care acoperă indiscutabil întreaga planetă – cum ar fi, spre exemplu, Internetul –, care pot fi folosite de toată lumea.

Efectul de reţea se face simţit nu doar în circulaţia mărfurilor, a informaţiei, a trenurilor, avioanelor, iar în viitor, şi a navetelor cosmice, ci şi în dimensionarea, configurarea şi reconfigurarea crizelor şi conflictelor armate, a războiului şi altor fenomene complexe care însoţesc şi definesc omenirea şi conflictualitatea ei permanentă. Reţeaua aduce noi dimensiuni şi elemente specifice în

dinamica acestor fenomene şi procese, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- circulaţia rapidă a informaţiei, ceea ce conduce la o cunoaştere mai precisă şi oportună a cauzelor, determinărilor, implicaţiilor şi efectelor crizelor şi conflictelor, inclusiv ale conflictelor armate şi războaielor;
- accelerarea fenomenelor şi proceselor generatoare de crize şi conflicte, dar şi a celor care estompează, frânează sau dezamorsează crizele şi conflictele;
- inducerea şi amplificarea efectului de criză şi al celui de conflict;
- diminuarea şi chiar estomparea efectului de criză şi al celui de conflict.

Reţeaua interconectează componentele sistemice şi procesuale ale unei crize, optimizând dinamica lor. În aceeaşi măsură, reţeaua conectează şi crizele între ele. În acest fel, în funcţie de o mulţime de factori, efectul de criză poate fi diminuat sau amplificat.

Reţeaua dezvoltă, intensifică şi amplifică un sistem dinamic complex de relaţii bazate pe efecte, micşorând semnificativ ecartul dintre cauză şi efect, dintre acţiune şi rezultatul acesteia, dintre subiectul acţiunii şi obiectul acesteia, dintre proiect şi execuţie, dintre producţie şi consum, dintre scop şi mijloc.

Reţeaua nu schimbă actorii. Îi scoate însă din turnul lor de fildeş sau din sistemele tradiţionale de protecţie şi îi obligă să suporte efectul de reţea, sau cel puţin să ţină seama de el, să existe adică în mediul lui şi să se supună lui, aşa cum, spre exemplu, planeta Pământ se va supune determinărilor generate de centura fotonică a Centrului Galactic, în care intre la finele anului 2012. Aceşti actori sunt de trei feluri. Unii produc efectul de reţea, alţii îl suportă, iar cei mai mulţi nu-şi dau seama nici de acest efect, nici de rolul şi locul lor în ordinea şi harababura reţelelor care se războiesc între ele, creând un haos informaţional cum n-a mai fost vreodată. Probabil că, în etapa următoare, se va încerca „organizarea" acestui haos.

Acest efect haotic de reţea face parte din viaţa noastră şi, în curând, va deveni una dintre structurile de rezistenţă ale mentalităţii noastre. Va deveni, cu alte cuvinte „drogul" nostru. De acum înainte, nimeni nu va mai putea eluda nici reţeaua ca atare, nici efectul de reţea, ca produs, ca rezonanţă, ca ecou, ca mod de existenţă, ca

modus vivendi. Se vor găsi însă mijloace şi strategii adecvate pentru folosirea lui la maximum în avantaj propriu.

2.2.2 Efectul de criză

Efectul de criză poate fi definit ca impact direct sau mediat al crizei asupra altor domenii care nu sunt direct afectate de criză. O criză este ca o furtună, ca un uragan. Distruge, în proporţii mai mari sau mai mici, tot ce întâlneşte în cale, dar, în acelaşi timp, provoacă dezechilibre semnificative pe o arie foarte mare, induce şi o stare de teamă, de nesiguranţă, bulversează producţia, preţurile, diminuează siguranţa oamenilor şi instituţiilor, sporeşte vulnerabilităţile şi creează un câmp propice recrudescenţei pericolelor şi ameninţărilor.

Efectul de criză este ca o undă (este o undă!) care se propagă în toate direcţiile, afectând, într-o măsură mai mare sau mai mică, tot ce poate avea tangenţă atât cu procesul sau cu sistemul care a declanşat sau din care s-a declanşat criza, cât şi cu sfera de manifestare a acesteia şi, evident, cu conţinutul ei.

Efectul de criză se manifestă ca o reacţie în lanţ. Criza prelungită din Orientul Mijlociu şi cea din Orientul Apropiat induc efecte dintre cele mai grave, care se manifestă pe o arie foarte largă, începând cu recrudescenţa fenomenului terorist, mai ales a terorismului islamic, şi continuând cu fluctuaţiile preţului petrolului, care a depăşit pragul de 125 dolari barilul, cu influenţarea pieţelor şi strategiilor de piaţă, a relaţiilor financiare şi chiar cu declanşarea sau stimularea unui adevărat război financiar.

Acest război s-a declanşat cu adevărat, dar nu doar datorită crizei din Irak sau de prin alte locuri supuse presiunilor Puterii mondiale discreţionare, ci datorită caracteristicilor complicate, conflictuale şi imprevizibile ale sistemului financiar, în măsura în care există cu adevărat un astfel de sistem, deopotrivă foarte real şi foarte fantomatic.

Din această perspectivă, spre exemplu, o parte dintre ţările arabe, mai ales cele producătoare de petrol, vor acumula, probabil, cantităţi mari de devize, putând produce o adevărată criză a dolarului. Oricum, efectele crizelor multiple şi greu de înţeles, de acceptat şi de gestionat, chiar negestionabile din Orientul Mijlociu şi din Orientul Apropiat (pentru că toate acestea sunt legate între ele), se extind în

mod haotic asupra relaţiilor internaţionale, bulversând grav nu doar o economie construită pe un suport energetic extrem de „fluid“ şi greu de înlocuit, cum este petrolul, ci şi securitatea, în general, şi securitatea energetică, în special, a tuturor ţărilor lumii.

Interdependenţele sunt atât de mari, încât nici o ţară din lume nu poate eluda efectul crizelor şi îndeosebi efectul crizelor energetice. Evident, nu există crize energetice în sine, ci crize energetice generate de un fenomen politic complex, măcinat de un sistem de strategii şi de bătălii (câştigate, pierdute sau în plină desfăşurare, fiecare cu efectele ei) pentru resurse, pentru pieţe, pentru supremaţie şi, evident, pentru realizarea şi menţinerea unui mediu strategic care să asigure prevenirea războiului, a unui anumit tip de război, şi realizarea unor capacităţi de acţiune şi de reacţie ante-criză, în timp de criză şi post-criză semnificative şi benefice pentru cine le are. Reţeaua favorizează acest lucru, dar, în acelaşi timp, prin efectul de reţea, amplifică, în proporţii greu de estimat şi de controlat, efectul de criză.

J. M. Guillery[16] scrie că „există crize care se nasc dintr-o pură revelaţie mediatică.“ O revistă, intitulată „Jurnalul de Duminică“, a publicat, pe patru coloane, în susul paginii, un titlu şocant: „Alertă la Montparnasse. Amiantă. Trebuie luate măsuri de urgenţă în imobilul unde lucrează 5000 de oameni. Două scenarii în studiu arată că evacuarea liniei ar dura… trei ani!“[17]

Toate publicaţiile şi agenţiile de presă au preluat şi publicat conţinutul acestui articol. În 24 de ore, efectul de criză s-a produs. Patrick Lagadec numeşte acest fenomen „efectul Larsen“[18] O astfel de ştire, preluată şi amplificată, declanşează scandalul. De fapt, nu este nimic nou. Turnul Montparnasse, ca mai toate clădirile construite în acea epocă, conţine amiantă (azbociment). Iar azbocimentul este, se spune, generator de cancer…

Nimeni nu are o evidenţă clară a acestor clădiri sau, în orice caz, dezamiantarea acestora (înlăturarea plăcilor de azbest şi de azbociment) ar dura foarte mult şi ar costa enorm. Dar, dezvăluirile jurnalului au produs multă panică. Autorii consideră că patologiile

---

[16] http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm

[17] http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm

[18] Microfonie. Efect de feedback electroacustic între microfon şi amplificator. Oscilaţii a căror amplitudine atinge foarte repede valori maxime. Se prezintă sub forma unui şuierat strident, caracteristic.

legate de azbociment sunt responsabile de 3.000 de morţi pe an şi se estimează că vor fi, în continuare, responsabile şi de 50.000-100.000 decese care se vor produse, probabil, până în 2025.

Efectul de criză este rapid şi şocant. El trece însă foarte repede, chiar mai repede decât criza care l-a produs. Lasă însă urme greu de şters.

2.2.3 Incertitudini orizontale

Într-un fel, reţeaua, prin efectul de reţea, ajută la depresurizarea zonelor grav tensionate. Difuzarea rapidă a informaţiilor de stare este benefică pentru metasistem, în sensul că, datorită accesului la informaţie în timp real (sau în timp util), se creează condiţii pentru a fi luate măsuri care să ducă la rezolvarea oportună a situaţiilor care au facilitat producerea crizei sau care întreţin cauzele generatoare de crize şi conflicte.

Reţeaua are funcţia unor vase comunicante (cu noduri de distribuţie şi de optimizare), dar ea nu poate rezolva, prin această calitate, toate problemele care se ivesc cu rapiditate sau ca urmare a unor acumulări în timp, într-un loc sau în altul. Măreşte însă interacţiunile şi facilitează cunoaşterea rapidă a problemelor, ceea ce este esenţial în gestionarea crizelor şi conflictelor.

Reţeaua creează o situaţie nouă, în coordonate noi, multidimensionale, care impun abordări noi, flexibile şi oportune. Această nouă situaţie poate fi caracterizată prin:

- sporirea cantităţii de informaţie despre zona sau despre zonele în criză, aceasta definindu-se pe un procent mai mare de nedeterminări înlăturate şi, prin urmare, prin reducerea semnificativă a incertitudinilor;

- creşterea proporţională a posibilităţii de dezinformare, ceea ce duce la crearea unor noi tipuri de incertitudini, a incertitudinilor orizontale sau a incertitudinilor de reţea;

- crearea unor presiuni concurenţiale noi, altfel configurate, care pot fi disipate în toată reţeaua şi, la momentul potrivit, concentrate acolo unde se consideră că este necesar[19];

[19] O astfel de concentrare a efectelor poate fi dirijată de cei care au capacitatea, posibilitatea şi interesul să o facă. Şi, de cele mai multe ori, lucrurile aşa se produc. Trebuie avute totuşi în vedere şi situaţiile de concentrare spontană şi, adesea, haotică, deci necontrolabilă, a efectelor,

- formarea, în cadrul reţelei, a unor noduri sau elemente care pot crea perturbaţii, instabilitate şi chiar crize şi conflicte în spaţiul virtual, dar şi în cel real;

- vulnerabilizarea sistemelor şi/sau proceselor prin flexibilizarea incertitudinilor;

- posibilitatea apariţiei, inducerii şi proliferării unor efecte negative de reţea.

Reţeaua creează, deopotrivă, un sistem de presiuni continue asupra utilizatorilor şi mediului ambiant, în sensul restricţiilor şi regulilor ce se cer urmate şi în cel al vulnerabilităţilor ce se cer depistate şi reduse sau acoperite, dar şi un spaţiu extins de comunicare şi de acţiune.

Printre presiunile create şi exercitate de reţea s-ar putea situa şi următoarele:

- extinderea nelimitată a spaţiului informaţiei şi al comunicării (în mod implicit şi a ofertei informaţionale), dar, în acelaşi timp, şi restricţionarea accesului;

- crearea unor puternice presiuni de reţea, atât la nivelul individului (concretizată într-o dependenţă numită, între altele, şi „sindromul Internet", deşi reţea nu înseamnă numai Internet), cât şi la nivelul instituţiilor, administraţiei, organizaţiilor şi organismelor internaţionale şi altor structuri naţionale şi internaţionale;

- crearea şi accentuarea interdependenţelor;

- impunerea de standarde;

- crearea unui conflict major şi periculos între monopolul de reţea şi tendinţa firească de multiplicare şi proliferare a reţelelor;

- creşterea redundanţei canalelor de comunicaţii, ceea ce, pe de o parte, duce la o mai bună stabilizare a acestora şi, pe de altă parte, la multiplicare, complicarea şi bulversarea datelor, imaginilor şi informaţiilor, deci la intoxicare informaţională;

- facilitatea manipulării şi creşterea „efectului de manipulare";

- generarea şi facilitarea extinderii periculoase a unui nou tip de piraterie – pirateria informaţională;

- generarea şi facilitarea extinderii cyberterorismului;

- amplificarea „efectului de criză".

---

ceea ce sporeşte şi mai mult, deopotrivă, efectul de criză şi efectul de reţea, prin cumularea intempestivă a acestora.

Vulnerabilităţile sunt strâns legate de aceste presiuni şi se referă, în principiu, la:

- sensibilitatea programelor şi bazelor de date şi posibilitatea spargerii codurilor şi parolelor, deci a accesului neautorizat;
- dependenţa de surse de energie şi, deci, vulnerabilitatea la acestea;
- complicarea programelor şi vulnerabilitatea lor încă mare atât la cyberpiraterie, cât şi la atacuri ale hackerilor;
- costul destul de mare al programelor de securitate şi schimbarea lor foarte rapidă;
- competiţia deschisă, dinamică şi foarte intensă dintre programele de securitate şi activitatea hackerilor şi altor inamici ai reţelei sau care vor, pur şi simplu, să utilizeze reţeaua în folosul lor.

Vulnerabilităţile, ca şi abilităţile şi elementele de putere ale reţelei, sunt dinamice. Ele evoluează odată cu sistemele, procesele şi programele şi, pe măsură ce unele dispar, altele apar şi se dezvoltă, proliferează. Niciodată nu vom putea spune că reţelele de informaţii, de comunicaţii şi de relaţii internaţionale, precum şi cele economice, politice, sociale, culturale etc. sunt complet şi pentru totdeauna securizate. Pe măsură ce ele se dezvoltă şi se diversifică, se amplifică şi se diversifică şi vulnerabilităţile lor, apar altele noi, se complică şi se sofistichează sistemele de acces şi de siguranţă, se măresc şi se diversifică presiunile, provocările, pericolele şi ameninţările, iar riscurile (asumate, impuse sau conjuncturale) devin din ce în ce mai numeroase şi mai greu de gestionat. Siguranţa şi securitatea sistemelor şi proceselor, în condiţiile filosofiei şi fizionomiei de reţea, devin foarte costisitoare.

Reţeaua introduce dimensiunea orizontală în relaţiile inter-umane, în toate componentele lor. Orizontalitate nu înseamnă însă egalitate, ci doar posibilitate de comunicare, acces la informaţii şi transmitere rapidă a oricărui eveniment ce se petrece în reţea (evident, dacă nu există restricţii).

Oricum, restricţiile sunt mult mai puţine şi mai puţin stresante decât imposibilitatea de a comunica.

Reţeaua introduce însă o nouă dimensiune, extrem de importantă în dinamica sistemelor şi proceselor: interdependenţa. Nu este vorba, desigur, de o interdependenţă totală, ci doar de o interdependenţă în spaţiul comunicării, al informaţiei.

Se pare că, astăzi, informaţia, ca nedeterminare înlăturată, devine din ce în ce mai mult, o funcţie a reţelei. Bineînţeles, nu reţeaua creează informaţia. Ea doar o adăposteşte şi o transmite.

Informaţia face parte din această lume şi există în măsura în care lumea există şi are nevoie de informaţie, în sensul adâncirii cunoaşterii şi în cel al facilitării acţiunii. Fără informaţie, nu există nici viaţă, nici cunoaştere, nici acţiune, aşa cum nici informaţia nu poate exista decât în măsura în care, în calitate de funcţie a sistemelor integrale vii, foloseşte inteligenţei şi acţiunii umane.

2.2.4 Cunoaşterea spaţiului cyberstrategic al războiului

Spaţiul în care vieţuieşte, se generează, se regenerează, se transmite şi se înmagazinează informaţia se numeşte cyberspaţiu.20 Cyberspaţiul este, prin excelenţă, un produs al reţelei. La această realitate virtuală au contribuit, deopotrivă, printre cei dintâi, medicul militar român Ştefan Odobleja, în lucrarea sa „*La psychologie consonantiste*“, şi Norbert Wiener, în „*Cibernetica sau sistemele de comunicare la om şi maşină*“, dar şi Shannon, cel care a creat aparatul matematic pentru analiza informaţiei, între care şi celebra formulă a entropiei:

$$H_x = -x_i \sum_{i=1}^{n} p_{xi}.\log p_{xi}$$

Dar, acolo unde există informaţie, există şi conflict, există şi război, şi, în primul rând, un război al informaţiei, din care se nutresc toate celelalte. Iar acolo unde există război, există şi strategie. Rezultă că războiul informaţiei se desfăşoară cu predilecţie în cyberspaţiu, în primul rând, în cyberspaţiu, iar strategia acestui tip de război am putea s-o numim, pentru a o distinge de celelalte strategii (terestre, navale, aeriene, economice, politice, sociale, de coaliţie, de alianţă, de globalizare, identitare etc.), cyberstrategie. Ea nu poate fi altceva decât o dialectică a voinţelor care se confruntă în acest spaţiu al reţelei virtuale, pentru a-şi impune, unele altora, un anumit tip de comportament, pentru a gestiona o situaţie conflictuală sau pentru a realiza un anumit tip de dominanţă strategică informaţională.

[20] Gheorghe Văduva, *Cyberstrategia*, în Gândirea militară românească, nr. 2/2006

Fără a se separa integral de strategiile care modelează celelalte tipuri de războaie sau de confruntări, cyberstrategia se limitează, totuşi, la cyberspaţiu. Ea răspunde, bineînţeles, prin mijloace ştiinţifice, pragmatice şi creative, unei politici sau unor politici privind cyberspaţiul, dar rămâne tot atât de „pământeană“, de realistă sau de fantezistă, precum sunt sau pot fi respectivele politici. Nu există, deci, o singură cyberstrategie, ci atâtea tipuri de cyberstrategii câte tipuri de cyberpolitici se bat sau se zbat în acest nou spaţiu, deopotrivă, virtual şi real.

Toate aceste cyberstrategii au însă, de la început, comună *teoria cyberstrategiei*, care include un sistem coerent de teorii, principii, reguli şi norme cu care operează toată lumea şi care se constituie într-un limbaj ştiinţific comun pentru a lucra cu aceleaşi concepte şi cu aceiaşi termeni. Cyberpractica şi arta cyberstrategică ţin însă de experienţă şi, respectiv, de capacitatea de creaţie şi de construcţie în spaţiul virtual.

Cyberstrategia este un domeniu relativ nou al strategiei. Este, de fapt, o nouă strategie, care, la fel ca oricare altă strategie, se compune dintr-o *cyberstrategie a forţelor* (este vorba de marile corporaţii, de entităţile din spaţiul informaţional, de unităţi militare sau civil-militare speciale, care gestionează sistemele de comunicaţii, alte forţe, inclusiv hackerii şi cyberpiraţii), o *cyberstrategie a mijloacelor hardware şi software* şi o *cyberstrategie a acţiunilor şi operaţiilor* care se desfăşoară în cyberspaţiu.

Structura de reţea – îndeosebi de reţea informatică – a devenit esenţială în societatea modernă. Toate relaţiile economice, sociale, politice sunt dependente de această reţea informatică omniprezentă şi omnipotentă, care capătă din ce în ce mai mult o dimensiune mondială.

Noua reţea – de fapt, noile reţele, pentru că, în universul virtual, există numeroase reţele şi nu doar una singură –, care se prezintă, deci, ca o reţea de reţele, creează în jurul ei un spaţiu specific, deopotrivă virtual şi real – spaţiul cibernetic sau cyberspaţiul. Acest spaţiu se cere identificat, localizat (chiar dacă este fluid şi flexibil), analizat, cunoscut, modelat şi securizat. Încă de la crearea sa, el este ameninţat continuu, adăposteşte şi, în acelaşi timp, suportă numeroase atacuri: acces fraudulos la informaţie; atacuri informaţionale (viruşi, viermi, bombe logice, troieni), spam-uri,

email-uri bombe[21] etc., precum şi un sistem dinamic şi coerent de protecţie împotriva acestor atacuri şi de reacţii. Este însă timpul să fie concepute şi unele acţiuni preventive, care să diminueze şi chiar să anuleze, în anumite componente, ameninţarea din cyberspaţiu.

În 2002, Administraţia George W. Bush publica o versiune provizorie a Strategiei Naţionale de Securitate a Cyberspaţiului (*National Strategy to Secure Cyberspace*). Ultima versiune fusese publicată sub Administraţia Clinton, în 2000. Cea de a doua versiune avea în vedere şi experienţa dramatică a atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Richard Clarke, la acea dată, consilier special al preşedintelui pentru securitatea cyberspaţiului, este cel care a coordonat elaborarea acestui document deosebit de important nu numai pentru Statele Unite, ci şi pentru Canada şi Mexic, adică pentru întreaga reţea de informaţii a Americii de Nord. Dar nu numai pentru această zonă, ci pentru întreaga lume, întrucât spaţiul de interes al Statelor Unite este reprezentat de întreaga planetă Pământ, dar şi de Cosmos. Această strategie[22] s-a dorit a fi o interesantă foaie de parcurs în legătură cu ceea ce trebuie să facă industria, guvernul şi persoanele private pentru a asigura securitatea reţelelor.

Două chestiuni sunt foarte importante în această strategie. În primul rând, toată populaţia ţării şi fiecare cetăţean în parte, consumator de informaţie, şi nu numai guvernul, trebuie să-şi asume responsabilitatea securizării acelei părţi din cyberspaţiu care-i revine nemijlocit, întrucât problema ameninţărilor contra cyberspaţiului nu poate fi lăsată exclusiv în grija militarilor şi forţelor de ordine.

Este una dintre marile mutaţii pe care le introduce reţeaua. În viziunea americană, universităţile, diverse sectoare ale economiei, proprietarii de infrastructuri esenţiale, ca şi cei ai reţelelor de distribuţie a electricităţii şi cei ai reţelelor de telecomunicaţii trebuie să-şi protejeze reţelele lor. În al doilea rând, ţara trebuie să treacă de la paradigma ameninţării la cea a vulnerabilităţii. Până la atacurile din 11 septembrie 2001, guvernul, şi doar guvernul, era acela care trebuia să semnaleze prezenţa pericolelor şi ameninţărilor şi să-i consilieze pe toţi cei vizaţi în ceea ce priveşte măsurile de securitate a reţelelor.

[21] Olivier Itéanu, *Sauver la société de l'information*, www.smsi-territoires.net/article44.html
[22] http://www.securecyberspace.gov

Potrivit strategiei elaborate în 2002, guvernul a trecut de la reglementări şi impuneri la a transfera (delega) tuturor americanilor „puterea de a-şi proteja propria lor parte din cybespaţiu". Pentru aceasta, guvernul şi-a asumat următoarele activităţi:

- să educe şi să sensibilizeze utilizatorii şi proprietarii de cyberspaţiu în legătură cu toate riscurile şi toate vulnerabilităţile posibile;
- să creeze noi tehnologii de securitate;
- să formeze specialişti şi mână de lucru cu înaltă calificare în domeniul cybersecurităţii;
- să definească şi să promoveze sensul responsabilităţii particularilor, întreprinderilor şi sectoarelor de securitate la toate nivelurile, recurgând la forţele pieţei, parteneriatelor sectoarelor publice şi private şi la reglementările legale necesare;
- să sporească cybersecuritatea federală, astfel încât aceasta să devină un model pentru celelalte sectoare;
- să stabilească mecanismele de pre-alertă şi de diseminare eficace a informaţiei sectoarelor publice şi private (şi între ele), pentru ca orice atac să fie descoperit imediat şi să se poată interveni eficient.

Iată o modalitate de pregătire a populaţiei pentru a face faţă celei mai periculoase crize şi celui mai periculos şi mai probabil dintre războaiele care se profilează la început de mileniu: *războiul cunoaşterii*. Fără a se exclude şi alte tipuri de războaie – războiul terorist, războiul nuclear, războiul frontalier, războiul de gherilă, războiul economic, războiul financiar (cel mai periculos dintre toate!), războiul mozaic, în general –, oamenii responsabili se gândesc la pregătirea naţiunii pentru un război al viitorului, care, fără îndoială, va fi şi un cyber-război, adică un război al cunoaşterii complexe, care începe cu bătălia din spaţiul informaţional, adică din cyberspaţiu şi nimeni nu ştie cum se poate termina. Nu neapărat un război al roboţilor, ci un război al computerelor, al reţelelor, al hackerilor, al societăţii informaţionale, cibernetice, epistemologice împotriva celor care-i contestă realitatea sau care o ameninţă şi o vulnerabilizează. Acest război deja a început, este în curs de desfăşurare şi se pare că nu va înceta niciodată.

Documentul a fost divizat în cinci secţiuni: utilizatorii la domiciliu şi micile întreprinderi; marile întreprinderi; sectoarele

esenţiale, îndeosebi cele guvernamentale, sectoarele private şi universităţile; priorităţile naţionale; sectoarele de importanţă mondială. La fiecare nivel, au fost stabilite obiective strategice pentru toţi utilizatorii şi realizate programe, recomandări şi subiecte de dezbatere pentru a se realiza respectivele obiective. Documentul a fost însoţit, în anexe, de planuri concrete de protecţie a infrastructurilor esenţiale ale sectoarelor bancare şi financiare, energiei electrice, petrolului, gazelor, apei, transportului, îndeosebi feroviar, informaţiei şi telecomunicaţiilor şi, bineînţeles, produselor chimice.

Ele sunt publice şi pot fi consultate de oricine doreşte să o facă pe site-urile http://www.ciao.gov sau http://www.pcis.org.

Aceste planuri sunt puse în aplicare împreună cu Canada şi cu Mexic şi permit securizarea numeroaselor infrastructuri esenţiale (EI) comune de informaţii ale Americii de Nord.

Există numeroase alte recomandări conţinute în acest document cu privire la strategia de securitate a cyberspaţiului, între care se află şi următoarele:

- guvernul federal trebuie să efectueze o examinare completă a randamentului Programului Naţional de Siguranţă a Informaţiei (National Information Assurance Program – NIAP), în sensul extinderii lui asupra tuturor achiziţiilor guvernamentale de tehnologie a informaţiei (IT);
- universităţile au obligaţia să stabilească unul sau mai multe centre de partajare şi analiză a informaţiei (ISAC), pentru a sesiza cyberatacurile şi vulnerabilităţile la acestea;
- sectoarele private trebuie să creeze astfel de centre de analiză şi partajare a informaţiei (ISAC), care să analizeze ecarturile pentru sectoarele tehnologiei şi ale R&D şi să stabilească practici sectoriale;
- furnizorii de servicii Internet (FSI) au obligaţia să adopte un „cod de bună conduită" în materie de cybersecuritate;
- guvernul federal a instalat un sistem de alertă (Cyber Warning Information Network – CWIN) în centrele guvernamentale şi non-guvernamentale-cheie de operaţiuni de cybersecuritate, cu scopul de a analiza, avertiza şi coordona acţiunile în situaţiile de criză;
- toţi cei implicaţi, inclusiv comercianţii de material electronic şi de programe, au obligaţia să creeze un Centru de Operaţii de Reţea

în Cyberspaţiu (Cyberspace Network Operations Center – Cyberspace NOC).

Impactul imediat al acestei strategii americane de securitate a cyberspaţiului l-a constituit sporirea atenţiei asupra Canadei şi Mexicului şi consolidarea, împreună cu aceste ţări, a mediului de securitate al cyberspaţiului. De aici nu rezultă că atacurile hackerilor şi cyberpirateria ar fi încetat, ci doar că au fost intensificate măsurile de cybersecuritate.

Din acest motiv, în SUA şi în Canada, ca şi în alte ţări, utilizarea neoficială a sistemelor informatice constituie o infracţiune foarte gravă, care se pedepseşte cu cel puţin zece ani de închisoare. Cele mai vulnerabile la aceste atacuri sunt întreprinderile mici şi utilizatorii particulari. Timpul acelui „eu sunt prea mic pentru a fi atacat“ a trecut.[23] Oricine poate deveni azi ţintă în cadrul războiului reţelelor sau al războiului în reţea. Orice calculator poate fi supravegheat, monitorizat şi chiar distrus de la distanţă. Aproape orice reţea, în anumite condiţii, poate fi controlată, grav perturbată şi chiar anihilată.

Dar nici marile întreprinderi sau marile organizaţii nu sunt scutite de aşa ceva.

Dar, spre deosebire de marile corporaţii, întreprinderile mici sau acele organizaţii familiale, care trăiesc de azi pe mâine şi pentru care achiziţionarea de calculatoare, de programe şi de licenţe pentru fiecare calculator reprezintă un efort considerabil, nu dispun de strategii adecvate de securizare a sistemelor şi nici de acea cultură de securitate care se realizează în marile întreprinderi, în marile organizaţii naţionale, internaţionale sau transnaţionale.

Mai mult, împotriva micilor utilizatori şi a întreprinderilor mici s-a declanşat un adevărat cyberterorism, pe de o parte, de către tot felul de profitori şi de speculanţi şi, pe de altă parte, de anumite cercuri de interese şi chiar de autorităţi.

De asemenea, în multe state, s-a elaborat o politică represivă fără nuanţe şi discernământ, care-i loveşte, bineînţeles, tot pe cei slabi în materie de securitate a cyberspaţiului. Este vorba, între alţii (dintre cei loviţi), şi de operatorii de telecomunicaţii, care trebuie să păstreze datele tehnice de conexiune timp de un an, altfel sunt pedepsiţi cu închisoare. Nu se defineşte însă foarte exact care sunt

---

[23]Olivier Itéanu, *Ibidem*, www.smsi-territoires.net/article44.html

aceste date şi ce înseamnă conservarea lor. Sunt vizaţi, de asemenea, şi utilizatorii care, dintr-o eroare, pot accesa informaţii pentru care nu au autorizarea necesară.

Cei care folosesc Internet-ul ca sursă de documentare ştiu ce înseamnă acest lucru. Legislaţia din domeniu a creat un adevărat hiatus între „lumea numerică“ şi lumea reală. Se pare că legile din una nu sunt valabile şi în cealaltă.

De aceea, una dintre priorităţile strategice ale acestei epoci este să se realizeze integrarea sau, mai bine-zis, reintegrarea celor două lumi, care, de fapt, sunt una şi aceeaşi. În acest sens, se impune un cod de conduită obligatoriu pentru toţi cei care intră în reţea, dar şi găsirea unor modalităţi de depistare a „violatorilor de reţea“ din masa celor care nu doresc altceva decât să aibă acces, potrivit necesităţilor lor de cunoaştere, la informaţie, în virtutea libertăţii informaţiei şi dreptului de a fi informaţi.

Desigur, măsurile de securitate a cyberspaţiului şi de siguranţă a utilizatorilor autorizaţi sunt absolut necesare, întrucât la nivelul reţelelor mari (financiare, economice, de corporaţii, Internet etc.), fără un sistem drastic de securitate, s-ar crea o stare de haos. Dar de aici şi până la a sancţiona cu zece ani de închisoare un utilizator care a intrat în reţea şi, aproape fără să-şi dea seama, a accesat sau a încercat să acceseze sisteme informatice pentru care nu a fost autorizat, ar trebui să fie o cale lungă.

Această cale nu există, întrucât reţelele sunt extrem de dinamice şi, în multe cazuri, foarte vulnerabile. Noii intraţi în acest sistem, îndeosebi cei din ţările care s-au aflat o jumătate de veac sub autoritatea comunistă, nu au avut timpul necesar pentru a-şi forma o cultură strategică şi informaţională necesară filosofiei de reţea, adică o cybercultură.

Pentru aceasta, va trebui să treacă un timp şi, poate, chiar o generaţie, dacă nu chiar două.

Chiar dacă nu suntem de acord cu o legislaţie atât de aspră, care poate fi aplicată fără discernământ în cazul accesului la informaţia din reţea, se pare că a sosit timpul punerii unei anumite ordini în reţea. Unii consideră însă că o astfel de ordine deja există, întrucât o reţea de tipul Internetului sau al reţelelor Kazza n-ar putea funcţiona fără anumite reguli, fără o anumită disciplină de reţea.

Cui aparţine dimensiunea creativă în acest imens domeniu care cuprinde întreaga planetă? Cine domină şi cine va domina arta cyberstrategică a începutului de veac? Marii creatori de programe? Hackerii? Piraţii reţelelor? Marile şcoli de informatică? Marea finanţă? Marile corporaţii cu interese mondiale, care domină lumea? Sau, într-un fel, toate acestea la un loc? Se va declanşa oare o competiţie între ele pentru dominarea reţelelor? Sau reţeaua va deveni, din ce în ce mai mult, un bun al tuturor, o nouă configurare a relaţiilor dintre oameni, un nou şi consistent modus vivendi?

E greu de dat un răspuns tranşant. Sau răspunsuri tranşante. Unii spun că, de fapt, îndeosebi reţeaua Internet, dar şi alte reţele, nu reprezintă altceva decât o modalitate militară voită, planificată, experimentată şi foarte bine dirijată de gestionare a informaţiei lumii, iar principalii ei beneficiari s-ar afla la Pentagon.

Dacă ar fi aşa, probabil că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu ar fi avut loc sau, în orice caz, nu în sensul în care sunt cunoscute azi.

Noua fizionomie a relaţiilor internaţionale, definită pe o filosofie de reţea, care se prezintă a fi cu totul deosebită şi încă destul de greu de înţeles în toate determinările sale, implică foarte multe elemente şi domenii, unele previzibile şi chiar modelabile, altele imprevizibile.

Este posibil ca cyberstrategia şi, respectiv, arta cyberstrategică să cunoască mai multe niveluri de competenţe şi, de aici, de angajare şi de responsabilitate, unele dintre ele situându-se foarte aproape de lumea reală, altele continuând mai departe gestionarea noului război de pe un teatru, deopotrivă, virtual şi real, numit cyberspaţiu. Acest nou teatru de război nu este însă doar virtual, ci şi fizic.

Are loc, din ce în ce mai mult, o relaţie de interdeterminare consonantă între spaţiul fizic şi cel virtual, între lumea fizică şi lumea cibernetică. De fapt, este vorba de aceeaşi lume care se virtualizează tot mai mult.

Cyberspaţiul se constituie însă în acea n-dimensiune pe care abia acum începem să o înţelegem nu doar ca spaţiu de conexiune şi de comunicare, ci şi ca spaţiu al luptei, ca teatru al unui război deopotrivă fizic şi virtual, declanşat de unele dintre componentele unui lumi împotriva altor componente ale aceleiaşi lumi.

2.3 Cert şi incert în teoria, practica şi arta războiului

Este războiul o prioritate în ceea ce priveşte teoria, practica, axiologia şi arta acţiunii umane eficiente? Există punţi de legătură între teoriile şi conceptele clasice ale războiului şi cele moderne? Avem de-a face cu evoluţii ciclice, cu dezvoltări lineare sau cu un dinamism complex în evoluţia şi desfăşurarea fenomenului război, în cunoaşterea şi evaluarea acestuia? Mai este, oare, nevoie să cunoaştem războiul? Nu-l cunoaştem, oare, destul? Ce ar mai trebui să ştim despre el?

Războiul este unul dintre domeniile care nu au prea pătruns în teorie, pentru că, aparent, n-are nicio legătură cu teoria. Polemologia lui Gaston Bothoul, considerată ca ştiinţă a războiului, nu are în vedere chiar întreaga ştiinţă a războiului, ci doar pe cea care analizează războiul ca fenomen social complex. Există, în general, două module mari ale ştiinţelor care se ocupă de război, adică ale ştiinţei războiului: unul dintre ele începe cu „Arta războiului", a lui Sun Tzî, şi cu „*Arthashastra*" indianului Kotilya şi se continuă, azi, cu strategiile şi doctrinele războiului asimetric, iar celălalt, reprezentat în special de şcoala franceză, de şcoala germană, de Clausewitz, Moltke, Jomini, Bernhardi etc., susţine că războiul este, de fapt, o continuare a unei politici sau o punere în operă a unei politici prin mijloace violente şi atât.

În primul caz, *războiul poate fi considerat ca ştiinţa, experienţa, practica şi arta de a impune adversarului voinţa proprie, prin toate mijloacele posibile, angajamentul militar într-un teatru de operaţii fiind ultima dintre opţiuni*. Şi astăzi, doctrina chineză consideră că lupta armată este ultima dintre soluţii, şi nu cea mai bună.

Ieşirea din acel blocaj strategic nu se face neapărat prin înfruntarea dintre două sau mai multe armate, care se nimicesc reciproc pe un câmp de bătălie, ci, în primul rând, prin negocieri, prin politici, prin stratageme. Acesta se aplică şi atunci când lupta armată nu poate fi evitată.

Arta războiului este o artă a înşelării inamicului, a obţinerii avantajului strategic, politic, economic etc., fără prea mult efort şi cu

cât mai puţine pierderi şi cheltuieli. Acest concept nu a împiedicat însă China să se doteze cu arma nucleară.

În cel de al doilea caz, *soluţia ieşirii dintr-un blocaj strategic o reprezintă confruntarea militară directă, face-to face, într-un teatru de război, adică în unul sau mai multe teatre de operaţii*. Scopul politic al acestui tip de război total, întreg, sau complet, ca să-i spunem aşa, pentru a-l deosebi de războiul fluid, asimetric şi schimbător, care nu poate fi identificat cu precizie, care scapă analizei şi iese din legile şi regulile clasice ale războiului, îl constituie tot impunerea voinţei politice asupra adversarului, dar, prin mijloace violente. Obiectivul strategic al războiului complet este nimicirea armatei adversarului într-un teatru de război, adică în unul sau mai multe teatre de operaţii. Există însă şi a treia variantă, cea a arhitecturii dinamice, variabile şi complexe a războiului. Niciodată războiul n-a ascultat în întregime nici de politicienii care l-au decis, nici de comandanţii care l-au pus în aplicare. El a evoluat totdeauna, la început, pe linii principale, dinainte gândite, apoi, pe parcurs, printr-un comportament imprevizibil în bifurcaţii.

Soarta unei bătălii sau chiar a unui război a fost decisă, adesea, de o mică rezervă care a intervenit la momentul oportun, de un amănunt, de o variaţie a vremii sau de inspiraţia vreunui general şi chiar de eroismul sau fapta ieşită din comun a unui simplu soldat.

2.3.1 Concepte clasice asupra războiului

Războiul, probabil, nu va ieşi niciodată direct şi pe deplin din clasicismul său, nu se va îndepărta prea mult de izvoare, indiferent cât de departe ar ajunge forţele, mijloacele şi acţiunile, sursele şi resursele care-l susţin şi îl întreţin.

Războiul este un lucru foarte grav, iar oamenii nu lasă aşa ceva în voia sorţii. Dar nici nu pot să facă mare lucru pentru el. Situaţia internaţională actuală arată că, *pe măsură ce sistemele de securitate cresc în complexitate şi eficienţă, sistemele securizate devin tot mai vulnerabile*. Acesta este unul dintre paradoxurile societăţii înalt tehnologizate. Toate şcolile de analiză a fenomenului război tind, cumva, către acelaşi univers al complexităţii şi seriozităţii războiului. Din păcate, deşi războiul afectează, practic, întreaga planetă, este lăsat încă pe mâna politicienilor...

2.3.1.1 Şcoala clasică franceză

Maximele lui Napoleon

Napoleon Bonaparte (1769-1821) a fost nu numai un mare comandant, un militar de excepţie şi o minte proiectată parcă pentru o astfel de performanţă, ci şi un politician abil pentru timpul său. Este considerat, alături de Alexandru Macedon, cel mai mare geniu militar european. Cel mai mare, dacă o astfel de calitate – adică aceea de a fi geniu – suportă ierarhii sau grade de comparaţie, nu ne spune totuşi mare lucru.

Dar nu este om cât de cât citit pe pământul acesta care să nu fi auzit de Napoleon Bonaparte. Genialitatea lui politică se exprimă în modul în care foloseşte condiţiile şi valorile create de Revoluţia franceză, pe care a cunoscut-o destul de bine, întrucât avea 20 de ani pe atunci. Dintre aceste valori, se evidenţiază, pentru Napoleon, mobilitatea socială, coeziunea maselor, dorinţa de progres, dinamismul şi entuziasmul. Interesant (şi paradoxal) este că astfel de valori sunt promovate de o formă de guvernare absolută şi revolută – imperiul –, nu de republică.

Este, într-un fel, cazul particular al Franţei, măreţia ei, cea care măsura, de fapt, revoluţionarismul european.

Acestui revoluţionarism, Germania îi răspundea prin revoluţionarismul ideatic, filosofic, prin *Sturm und Drang* şi prin marile şcoli filozofice germane, iar Statele Unite prin prima Constituţie şi, în cele din urmă, prin Războiul de secesiune, atât de important pentru arta militară a timpului care avea să vină.

Franţa era pe atunci o creaţie a Secolului luminilor, o mare putere culturală, demografică, economică şi militară, un fel de cetate de scaun a valorilor europene.

În acest mediu cu totul deosebit, a apărut şi s-a dezvoltat geniul militar al lui Napoleon. El este primul, de la Gingis Han încoace, care înţelege, construieşte şi aplică arta manevrei, mai exact arta combinată sau întrunită a manevrei.

Esenţa artei geniale a lui Napoleon constă în reunirea mobilităţii şi concentrării în acelaşi concept. Cele trei mari elemente ale unei acţiuni militare – focul, şocul (lovitura) şi mişcarea – fac parte din arta napoleoneană a războiului.

Sunt foarte interesante – şi bine cunoscute – maximele sale. Reproducem aici, după *Antologia mondială de strategie* a lui Chaliand, acest text, intitulat Maxime[24]:

- La război, numai comandantul înţelege importanţa anumitor lucruri şi el singur poate, prin voinţa sa şi prin iluminările sale superioare, să învingă şi să surmonteze toate dificultăţile.
- Un guvern colectiv are idei complicate, iar luarea deciziei durează mai mult.
- Nu ţineţi de loc consiliu de război, ci luaţi avizul de la fiecare în ceea ce priveşte decizia.
- Trebuie ca un militar să aibă atâta caracter cât şi spirit; oamenii care au mult spirit şi puţin caracter sunt cel mai puţin curaţi, sunt ca o navă care are arborada disproporţionată în raport cu lestul; valorează mai mult caracterul decât spiritul. Oamenii care au un spirit mediocru şi un caracter proporţionat, reuşesc adesea în această meserie; trebuie atâta bază câtă înălţime. Generalii care au avut mult spirit şi caracter în aceeaşi măsură au fost Cezar, Hanibal, prinţul Eugen şi Frederic.
- Arta războiului consistă în a avea totdeauna, cu o armată inferioară, mai multe forţe decât inamicul în punctul în care atacă sau în punctul care este atacat; dar această artă nu se învaţă din cărţi, nici din obiceiuri, ci este un act de conduită care constituie, la propriu, geniul războiului.
- Arta războiului constă în dispunerea trupelor în aşa fel încât ele să fie peste tot în acelaşi timp. Arta plasamentului trupelor este marea artă a războiului. Plasaţi totdeauna trupele în aşa fel încât orice ar face inamicul, să vă puteţi reuni rapid.
- Nu atacaţi de front poziţiile pe care le-aţi putea cuceri manevrându-le.
- Nu faceţi ce vrea inamicul, din simpla raţiune că el o doreşte; evitaţi câmpul de bătaie pe care el l-a recunoscut şi studiat, şi cu încă şi mai multă grijă pe cel care l-a fortificat şi unde s-a consolidat.
- Care sunt condiţiile superiorităţii unei armate? 1. organizarea; 2. obişnuinţa ofiţerului şi soldatului cu războiul; 3.

[24] Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines au nucleaire,* Edition Robert Laffont, Paris, 1990, pp. 785 – 788.

încrederea tuturor în ei înşişi; adică bravura, răbdarea şi tot ceea ce ideea de sine dă mijloacelor morale.

- Trecerea de la ordinea defensivă la cea ofensivă este una din operaţiunile cele mai delicate ale războiului.
- Mai ales, nu trebuie părăsită linia defensivă pe care trupele se refac şi se repauzează, fără a avea un proiect determinat, care să nu lase nici o îndoială asupra operaţiilor următoare. Este o mare nenorocire să părăseşti această linie, pentru a fi după aceea obligat să o recucereşti. În război, trei sferturi sunt probleme morale, balanţa forţelor depinde de celălalt sfert.
- În războiul în munţi, cel care atacă este dezavantajat; chiar în războiul ofensiv, arta constă în a nu avea decât lupte defensive şi în a-l obliga pe inamic să atace.
- Curajul moral este foarte rar la două ore după miezul nopţii; este vorba de acel curaj surprinzător, care, în pofida elementelor celor mai neaşteptate, lasă totuşi libertate de spirit, de judecată şi de decizie.
- Pierderea de timp este ireparabilă în război; raţiunile care se invocă sunt totdeauna insuficiente, pentru că operaţiile nu se ratează decât datorită întârzierii.
- În ocuparea unei ţări, trebuie luate punctele principale şi de aici trebuie să plece coloane mobile pentru a-i urmări pe briganzi. Experienţa Vandei a demonstrat că cel mai bine este să ai coloane mobile, diseminate şi multiplicate peste tot, şi nu corpuri staţionare.
- Soarta unei bătălii este rezultatul unei clipe, unui gând; te apropii prin diverse combinaţii, forţele se amestecă, se bat un anumit timp, se iveşte momentul decisiv, o scânteie îşi face apariţia şi cea mai mică rezervă duce la bun sfârşit acţiunea.
- Principiile lui Cezar au fost aceleaşi cu cele ale lui Hanibal: să ţii forţele reunite, să nu fii vulnerabil în nici un punct; să acţionezi cu repeziciune asupra punctelor importante, să foloseşti mijloace morale, reputaţia armelor, teama pe care o inspiri şi, de asemenea, mijloace politice pentru a menţine fidelitatea aliaţilor şi supunerea popoarelor cucerite.
- Geniul militar este un dar al cerului, dar calitatea esenţială a unui general este fermitatea de caracter şi hotărârea de a învinge cu orice preţ.

- Generalii comandanţi sunt ghidaţi de propria lor experienţă sau de genialitate. Tactica, evoluţiile, ştiinţa inginerului (genistului n.n.) şi a artileristului pot fi învăţate din tratate, cam ca geometria; dar cunoaşterea părţilor înalte ale războiului nu se realizează decât prin experienţă şi prin studiul bătăliilor marilor căpitani. Se învaţă oare din gramatică să compui un cânt din Iliada, o tragedie de Corneille?
- Ştiinţa militară consistă mai întâi în a calcula corect toate şansele şi apoi în a face exact, aproape matematic, partea hazardului. Asupra acestui punct nu trebuie să te înşeli, căci o zecime în plus sau în minus poate schimba totul. Or, acest partaj între ştiinţă şi muncă nu se poate realiza decât într-o minte de geniu, întrucât, pretutindeni unde există creaţie, spiritul uman este cel care dă măsura. Hazardul rămâne totdeauna un mister pentru spiritele mediocre şi devine o realitate pentru oamenii superiori.
- Arta războiului nu cere manevre complicate, ci le preferă pe cele mai simple; trebuie să ai bun simţ. Nu se înţelege, din aceasta, cum comit generalii greşeli; se întâmplă, pentru că ei vor s-o facă din spirit. Cel mai dificil este să ghiceşti planurile inamicului, să vezi adevărul în toate rapoartele pe care le primeşti. Restul nu cere decât bun simţ; este ca într-o luptă cu pumnii: cu cât dai mai mulţi, cu atât e mai bine.
- Amintiţi-vă aceste trei lucruri: unitate a forţelor, acţiune şi hotărâre fermă de a pieri cu glorie. Acestea sunt trei mari principii ale artei militare care mi-au adus totdeauna noroc în toate operaţiile. Moartea nu înseamnă nimic; dar a trăi învins şi fără glorie înseamnă a muri în fiecare zi.
- Întreaga artă a războiului consistă într-o defensivă bine gândită, extrem de circumspectă şi într-o ofensivă îndrăzneaţă şi rapidă.
- Trebuie să fii încet în deliberare şi rapid în execuţie.
- Arta războiului este o artă simplă şi oricând executabilă; nu este nimic confuz aici; totul este bun simţ, nimic nu este ideologie.
- A învinge nu însemnă nimic; trebuie să profiţi de succes.
- La începerea unei campanii, trebuie să gândeşti bine dacă este sau nu necesar să înaintezi; dar, când ai trecut la ofensivă, trebuie s-o susţii până la capăt: pentru că, independent de onoarea armelor şi de moralul care se pierde într-o retragere, de curajul care

se dă inamicului, retragerile sunt mai dezastruoase, costă mai mulţi oameni şi material ca problemele cele mai sângeroase, cu diferenţa că într-o bătălie inamicul are aproape aceleaşi pierderi, în timp ce într-o retragere pierzi doar tu.

- Cu puţine excepţii, trupa cea mai numeroasă asigură victoria. Arta războiului constă deci în a fi superior din punct de vedere numeric în locul unde vrei să lupţi. Dacă armata ta este mai puţin numeroasă decât a inamicului, nu-i lăsa acestuia timp să-şi reunească forţele; surprinde-l în timpul mişcărilor; concentrează-ţi efortul asupra diverselor corpuri pe care ai reuşit să le izolezi, combină manevrele în aşa fel încât, în toate locurile în care întâlneşti, să fii în măsură să opui armata ta întreagă unor diviziuni armate. Astfel, cu o armată cât jumătate din cea a inamicului vei fi totdeauna mai puternic decât el pe câmpul de bătaie."[25]

Arta războiului în viziunea lui Jomini

Riguros, exact, ca un ceasornic elveţian, Henri de Jomini (1779-1869) a adus multă reflecţie şi foarte mult şarm artei militare. Unui spirit de observaţie dezvoltat, i se adaugă talent şi foarte multă experienţă, poate şi un pic de nemulţumire, provenită din faptul că nu toată lumea l-a înţeles. Mai ales că el nu a fost chiar un muritor de rând. Dimpotrivă, a avut şansa să trăiască o parte din vremea marilor campanii şi să reflecteze asupra lor.

Jomini a fost ofiţer elveţian. Un ofiţer elveţian avansat la gradul de colonel de către Napoleon. A participat la bătăliile de la Jena şi Eylau, la începutul războiului cu Spania.

La 28 de ani, devine general de brigadă. Pe atunci, gradul de general se obţinea ca urmare a bravurii, spiritului de iniţiativă şi capacităţilor de conducere strategică, probate pe front. Participă la campania din Rusia, apoi, dezamăgit, trece de partea ruşilor şi participă la bătălia de la Leipzig.

În 1828, ia parte, împreună cu fostul său elev, ţarul Nicolae I, la campania împotriva turcilor. Participă la înfiinţarea Academiei militare din Moscova. În 1837, este publicată opera sa fundamentală *Manual al artei războiului*, un manual destinat viitorului ţar,

[25] Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines au nucleaire,* Edition Robert Laffont, Paris, 1990, pp. 785 – 788.

Alexandru. Ca şi Clausewitz, Jomini se ocupă de arta războiului. Şi el scrie că trecerea de la politică la război este o combinaţie „prin care un om de stat trebuie să judece când un război este convenabil, oportun, chiar indispensabil, şi să determine diversele operaţii necesare pentru atingerea scopului."[26]

Motivele pentru care un stat duce un război sunt, după Jomini, următoarele:

- pentru a revendica drepturi sau pentru a se apăra;
- pentru a-şi satisface mari interese publice, cum sunt cele care ţin de comerţ, de industrie şi de tot ceea ce priveşte prosperitatea naţiunilor;
- pentru a susţine vecinii sau pentru a menţine echilibrul politic;
- pentru a îndeplini stipulaţiile de alianţe ofensive şi defensive;
- pentru a propaga doctrine, a le comprima sau a le apăra;
- pentru a extinde influenţa sa sau puterea sa prin achiziţii necesare statului;
- pentru a salva independenţa naţională ameninţată;
- din mania cuceririlor şi din spirit de invazie.

Fiecare dintre aceste războaie poate fi ofensiv sau defensiv. Dar mai sunt şi alte circumstanţe şi complicaţii ale situaţiilor ce generează războaie, cărora Jomini le acordă atenţia cuvenită. Ele provin din situaţia specifică a părţilor, astfel:

1. Războiul dus de unul singur împotriva unei alte puteri;
2. Războiul dus de unul singur împotriva mai multor state aliate între ele;
3. Războiul dus, împreună cu un stat aliat, împotriva unui singur inamic;
4. Războiul în care eşti parte principală sau numai un auxiliar;
5. În acest din urmă caz, se va interveni de la începutul războiului sau în timpul unei lupte deja mai mult sau mai puţin angajate;
6. Teatrul va fi pe teritoriul ţării inamice, al unui aliat sau pe teritoriul propriu;
7. Dacă războiul este de invazie, el poate fi vecin sau îndepărtat, înţelept şi cu măsură sau extravagant;

[26] Gérard Chaliand, *Op.cit.*, p. 866.

8. Războiul poate fi naţional, fie împotriva noastră, fie împotriva inamicului;

9. În sfârşit, există războaie civile şi religioase la fel de periculoase şi de deplorabile.

Odată declanşat, războiul trebuie dus după principiile artei militare; există însă o mare diferenţă între natura operaţiilor, potrivit unor şanse. Jomini dă un exemplu foarte interesant privind aceste diferenţe, ceea ce conduce la o mai bună înţelegere a filosofiei războiului acelor vremuri: „De exemplu, 200.000 de francezi care vor să supună Spania ridicată împotriva lor ca un singur om, nu vor manevra la fel cu 200.000 de francezi care vor să acţioneze asupra Vienei, sau a oricărei alte capitale, pentru a dicta condiţiile de pace (1809); nu li se va face luptătorilor de gherilă Mina onoarea de a se lupta cu ei aşa cum s-a luptat la Borodino.“[27]

Toate aceste comportamente depind, după Jomini, de ceea ce el numeşte politică militară sau filosofie a războiului.

De filosofia războiului modern la început de secol se ocupă şi generalul francez Jean Colin (1864-1917), autorul lucrării *Les grandes batailles de l'histoire* (1915). Lucrarea lui *Les Transformations de la guerre*, publicată în 1911, este semnificativă. Din păcate, el moare pe front, la sfârşitul anului 1917, şi nu-şi poate continua şi completa ideile cu experienţa Primului Război Mondial.

El face diferenţa între războaiele de mişcare ale lui Napoleon şi, spre exemplu, folosirea cursurilor de apă, de către Moltke, pentru organizarea apărării (Napoleon le folosea doar pentru mascarea mişcării forţelor).

Colin remarcă, la Moltke, nu ceea ce se spunea despre el – şi anume că este un calculator rece şi precis –, ci strategul, comandantul iscusit care foloseşte poziţiile de flanc şi manevrele de întoarcere. El nu a fost învingătorul de la Sadova, Metz şi Sedan cu aptitudinile unui şef de birou.

Moltke are darul marilor căpitani. El ia totul în mod natural, cu calm şi îndrăzneală. La Gravelotte, spre exemplu, când marele Bismark a emis părerea renunţării la ofensivă, Moltke spune că va da ordinul de atac pentru a doua zi în zori.

[27] Idem, 867.

Prusia secolului al XIX-lea este cea care a introdus în război două operaţii aproape necunoscute până atunci: *mobilizarea* şi *concentrarea*.

Statul major prusac pregătea tot timpul războaie posibile contra Austriei, Franţei sau Rusiei, studia constant tot felul planuri de campanie pe care se străduia să le pună la dispoziţia armatei. Evident, pentru a fi aplicate, atunci când va fi nevoie. Acestea se numeau Aufmarsch[28].

Napoleon numea această operaţiune reunirea armatelor. Mai târziu, aceasta s-a numit, impropriu, concentrare. Căile ferate au adus noi dimensiuni planurilor de transport şi de concentrare, care erau foarte atent studiate şi bine cunoscute sub îndrumarea lui Moltke. Unii dintre ofiţeri s-au gândit că ar fi mai potrivit ca mobilizarea şi concentrarea să nu fie succesive, ci unificate, concomitente. Acest lucru devenea posibil datorită căii ferate şi celorlalte mijloace de transport, aşa cum, azi, la începutul secolului al XXI-lea, devine posibilă, datorită informaţiei reale şi Războiului bazat pe Reţea, concentrarea efectelor.

Colin vorbeşte de noile condiţii ale războiului, care s-au schimbat radical încă din secolul al XIX-lea. Nu numai armele s-au dezvoltat, ci şi mijloacele de subzistenţă şi, mai ales, mijloacele de comunicaţii.

Progresele armamentului au modificat lupta, bătălia, dar, oricât de importantă ar fi, o astfel de schimbare, de modificare, ea singură nu este de natură să transforme războiul în ansamblul său.

Mai există, după Colin, două elemente de care depinde o astfel de transformare: *progresele mijloacelor de comunicaţii* şi *creşterea efectivelor*. Ca şi Bernhardi, el sesizează importanţa căilor ferate, a reţelelor rutiere, a armatelor de masă, a liniilor de aprovizionare şi liniilor de comunicaţii.

Orice s-ar întâmpla – spune Colin –, generalii nu trebuie să se lase dominaţi de spatele frontului ca odinioară armatele de magazinele din vremea lui Napoleon. În această privinţă, libertatea de acţiune a trupelor este salvgardată, cum a fost totdeauna, prin convoaie, atelaje şi automobile de care ele nu trebuie să fie niciodată

[28] *Aufmarsch* nu semnifică nici desfăşurare, nici concentrare, ci o operaţie care se efectuează când elementele unei coloane debuşează şi se regrupează, cu intervale mari, în formaţii de aşteptare.

private. Telegraful a schimbat complet condiţiile de desfăşurare a războiului, întrucât permite conducerea de la mare distanţă. Dar automobilul aproape că a depăşit telegraful, în sensul că generalul însuşi poate ajunge, mai rapid chiar decât ordinul pe care-l transmite prin telegraf, acolo unde doreşte, unde este nevoie de el.

„Ultimele transformări ale războiului – precizează Colin – nu fac altceva decât să accentueze evoluţia realizată la mijlocul secolului al XVIII-lea:

- Bătălia, odinioară independentă faţă de operaţii, intim legată de acestea în vremea lui Napoleon, absoarbe aproape toate operaţiile.
- Linia comunicaţiilor, de care nu-şi făcea nimeni griji la Valmy, care devenise foarte importantă în timpul lui Napoleon, a căpătat o importanţă vitală în deceniile următoare.
- Urmând legea naturală, recentele progrese industriale şi militare au favorizat defensiva în lupta de pe front; dar ofensiva are mai multă forţă pentru a impune bătălia şi a o face decisivă în profitul său, de vreme ce armata asaltatoare ocupă toată lărgimea teatrului de operaţii şi mătură totul în trecerea sa.“[29]

Se spune că marile principii ale războiului sunt imuabile. Acestea se prezintă, din toate timpurile, sub forma unor adevăruri simple, de bun simţ. După părerea justificată de lui Colin, nu trebuie să se exagereze în această privinţă. Marile principii care se aplicau înainte se vor aplica, fără îndoială, şi în viitor, dar multe dintre ele vor fi caduce. Vor apărea, desigur, şi altele noi. Ni se pare foarte importantă, pentru arta militară, analiza pe care o face Colin cu privire la aplicarea principiilor napoleoniene în vremurile moderne.

Principiul unităţii liniilor de operaţii nu mai era respectat încă din 1813, pentru că aprovizionarea se făcea deja pe calea ferată, o singură linie fiind de-ajuns pentru patru sau cinci corpuri de armată. Unitatea liniilor de operaţii avea o dublă semnificaţie pentru Napoleon. Ea facilita protecţia depozitelor şi a convoaielor şi asigura unitatea acţiunii. Protecţia convoaielor se va realiza altfel în viitor.

În ceea ce priveşte mişcarea maselor de trupe pe care războaiele europene le vor solicita, există ideea ca ele să fie desfăşurate într-o linie continuă, omogenă, cu o densitate aproape constantă, cu care se va declanşa bătălia, fără alte combinaţii.

[29] Gérard Chaliand, *Op.cit.*, p. 1097.

Principiul concentrării sau cel al reunirii, cum se numea în vremea lui Napoleon nu însemnă adunare a 5-6 corpuri de armată într-un spaţiu în care soldaţii să fie umăr lângă umăr: această reunire îi asigură generalului posibilitatea să poată întrebuinţa o asemenea de forţă potrivit proiectelor sale şi circumstanţelor. Nu este mare lucru să concentrezi două milioane de oameni pe un front de două-trei sute de kilometri. Trebuie să te preocupi pentru a întrebuinţa această forţă într-o manieră comună, potrivit împrejurărilor.

Napoleon dorea un singur şef, o singură linii de operaţii, pentru ca toate forţele să fie modelate după o voinţă comună, orientată de o idee comună, spre un scop comun. Nu este suficient să ai un general şef şi o armată desfăşurată fără intervale; trebuie să existe o idee dominantă după care va acţiona această armată.

Mai există încă un punct de vedere care ţine de principiul unităţii. Este ceea ce Clausewitz numea economia forţelor în timp, adică dirijarea tuturor forţelor de care se dispune pe acelaşi teatru de operaţii, dar succesiv.

Despre economia forţelor scrie foarte convingător profesorul de istorie militară, de strategie şi de tactică aplicată de la Şcoala de război, generalul Ferdinand Foch (1851-1929), care l-a înlocuit pe generalul Pétain la conducerea statului major, în 1917. Acest principiu a luat naştere în timpul perioadei revoluţionare, datorită dificultăţilor la care el dădea un răspuns. Cu atât mai mult cu cât, atunci, ca şi acum, circula peste tot proverbul potrivit căruia cine vânează doi iepuri nu prinde nici unul.

Ceea ce scrie Frédéric, fiind convins că a şti să pierzi sau să sacrifici o provincie, pentru a reuşi să-ţi concentrezi toate forţele în vederea nimicirii inamicului în altă parte, nu mai este suficient. Foch consideră că principiul economiei forţelor constă în arta de a deversa toate resursele într-un anumit moment în acelaşi punct, astfel încât ele să poată comunica între ele, apoi, o dată obţinut rezultatul dorit, de ale reuni pentru a acţiona convergent într-un nou scop unic.

Această acţiune se desfăşoară succesiv, în funcţie de rezistenţa întâmpinată. Este un principiu care a apărut în timpul Revoluţiei, datorită războaielor naţionale cu efective mari. El se aseamănă cu principiu concentrării, dar este altceva. Este vorba de o concentrare succesivă, în funcţie de situaţie, de o tratare gradată a inamicului, în aşa fel încât, cu minimum de forţe, să se obţină maximum de efecte,

păstrându-se tot timpul rezerve suficiente. Xenofon spunea că „Arta războiului este, în definitiv, arta de a-ţi păstra libertatea de acţiune". Aceasta înseamnă – spune Foch – ca, în timpul unei operaţii, să te sustragi voinţei adversarului.

Arta acestui principiu constă în securitatea acţiunii, în siguranţa ei. Adică să ataci fără să te descoperi, ca în scrimă.

2.3.1.2 Şcoala de la Berlin

Chiar în momentul în care, în Franţa, Jomini interpreta, în stilul său, ce mai rămăsese din şcoala franceză de strategie, elogiindu-l pe Napoleon, a apărut, în Prusia, sub conducerea lui Scharnhorst, o nouă şcoală a gândiri militare care-i cuprinde pe Clausewitz, pe Lossow şi pe Rühle von Lilienstern. F. K. von Lossow (1767-1848) şi-a încheiat cariera militară în 1833. Avea gradul de general-locotenent şi era guvernator al provinciei Dantzig. Exista pe atunci *Societatea Militară din Berlin*. Acolo l-a întâlnit pe Scharnhorst care se pare că a avut o influenţă hotărâtoare asupra sa în ceea ce priveşte teoria militară. În faţa acestei asociaţii, aveau loc expuneri pe diferite teme care ţineau de arta militară şi de experienţa războaielor.

Ne aflăm în epoca de constituire şi afirmare a filosofiei clasice germane. De aceea, toate aceste discursuri şi teorii erau impregnate şi marcate de spiritul filosofic al timpului. Se întâlneau, deci, în aceste teorii, dubla influenţă a revoluţiei nepoleoneene a artei militare şi tendinţele speculative ale gândirii clasice germane. Scharnhorst adusese însă un spirit predominant practic în aceste dezbateri, deşi el avea vaste cunoştinţe literare şi filosofice. Nu acelaşi lucru se poate spune despre Lossow şi Rühle, care erau, în primul rând, practicieni. Face excepţie Clausewitz, deopotrivă, un militar experimentat şi un om de cultură, singurul care a produs o teorie a războiului cu adevărat completă, neschimbată, în esenţa ei, până în zilele noastre. [30]

Scharnhorst este primul care a sesizat revoluţia produsă de Napoleon în arta militară, altfel decât Jomini, adică într-un expozeu lipsit de dogmatisme, de rigorile obişnuite ale vremii, de interpretări

[30] General dr. Mihail Popescu, general-locotenent (r) dr. Valentin Arsenie, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. 2., Editura CTEA, Bucureşti, 2004, pp.97-103

strict militare, operaţionale. Spiritul său era liber, interpretarea complexă, pentru că, oricât de paradoxal ar părea, războiul, care este un produs atât de teribil şi atât de îngust în metodele sale, se prezintă, totuşi ca un fenomen extrem de complex, cu cauze multiple şi implicaţii imense şi pe termen lung pentru condiţia umană. Era timpul când războiul, ca „meserie” a militarilor, cerea el însuşi să fie scos din cancelarii şi chiar din cazărmi, dus în pieţele publice ale gândirii ştiinţifice, filosofice şi chiar publice, privit, disecat, analizat, comparat, abstractizat şi înţeles în toate dimensiunile sale.

Considerăm că, de fapt, aceasta este prima şi cea mai categorică revoluţionare a artei militare. Toată viaţa, Scharnhorst a lucrat cu răbdare şi pasiune la o astfel de analiză pe care, din păcate, n-a reuşit să o termine. A creat însă o şcoală care a dus mai departe acest spirit.

Exista o adevărată pasiune, o adevărată provocare de a pătrunde secretul noilor forme de război, de a le înţelege, de a le grupa într-un sistem de principii şi de reguli, de a le constitui într-o teorie raţională. Toate explicaţiile şi teoriile de până atunci erau considerate de Lossow şi Rühle ca fiind speculative sau lipsite de importanţă. Clausewitz dovedise deja acest lucru, arătând adevărata faţetă a războiului, adevăratele sale dimensiuni logice, filosofice, istorice, sociale şi politice. *Generalul Clausewitz spusese foarte clar că războiul nu este produsul armatelor, nu este al militarilor, ci al politicienilor, al societăţii, al politicii*. Or un astfel de raţionament limpede scotea gândirea militară din tot felul de sofisme şi speculaţii inutile.

Predecesorii lor considerau că teoria militară are ca sarcină să stabilească, izolat şi abstract, un număr de elemente sau de forme de bază care se pretindeau a fi valabile în mod absolut pentru toate situaţiile, sferele şi epocile. Astfel de proceduri erau, până atunci, incontestabile. Scharnhorst şi şcoala sa au ridicat împotriva unor astfel de proceduri numeroase obiecţii.

Era, de fapt, ca şi în ştiinţe, o luptă între ideile fixe, între dogme şi spiritul de îndoială ridicat la rangul de principiu de Descartes. *Dobito ergo cogito, cogito ergo sum*. De aici nu rezultă că teoriile anterioare erau negate. Ele erau considerate, şi în continuare, în aspectul lor analitic. Se nega doar valabilitatea lor în situaţii concrete, în toate situaţiile concrete, se nega universalitatea lor şi

funcţia lor de reţete universal valabile, întrucât teoreticienii militari ai vremii începuseră să înţeleagă că războiul real se supune unor factori variabili.

Teoriile se concentrau asupra unor factori materiali, când, de fapt, un război concentrează în el o mulţime de forţe şi variabile deopotrivă materiale şi spirituale. Aceste vechi teorii considerau războiul ca o activitate unilaterală, redusă la lupta armată, când, de fapt, războiul este un ansamblu continuu, flexibil de activităţi opuse, complexe şi, adesea, imprevizibile.

Această şcoală de la Berlin a înţeles că războiul nu este o funcţie continuă de activităţi lineare, ci presupune etape diferenţiate, unele previzibile, altele imposibil de anticipat.

Discuţii serioase au început să se poarte şi în ceea ce priveşte geometria liniilor interioare ale lui Jomini, securitatea bazelor a lui Bülow sau predilecţia pentru punctele-cheie a lui Lloyd. Reprezentanţii şcolii berlineze au introdus ceea ce ei numeau „noua raţionalitate“ – în filosofie era vremea raţionalismului –, bazată pe controlul şi modificarea rezultatelor, ori de câte ori este necesar, pornind de la învăţămintele experienţei practice, adică de la natura lor. Să nu uităm că, în filosofia germană, lumea era percepută ca un cosmos impregnat de forţe spirituale. Pentru aceasta, trebuie înţeleasă bine natura, adică devenirea lucrurilor. Astfel, situaţiile totdeauna schimbătoare ale războiului trebuiau tratate în raport cu spiritul lor, şi nu prin aplicare mecanică şi stereotipă a unor formule şi precepte considerate imuabile.

Se ieşea astfel din rigiditismul Evului Mediu şi chiar din prima perioadă a Renaşterii care era o întoarcere aproape mecanică la scrierile antichităţii târzii, îndeosebi a celei greceşti. Napoleon realizase practic o astfel de ieşire din rigidităţi, din sloganuri şi formule preconcepute, ceea ce l-a făcut pe Scharnhorst să afirme că trebuie acţionat în acord cu natura chiar şi a circumstanţelor.

Cât de apropiate de provocările zilelor noastre sunt aceste afirmaţii nu este greu de observat. În timp ce gândirea militară germană era impregnată de aceste „forţe spirituale“ (să nu uităm Eul lui Fichte, care opune, în Eu, Eului divizibil un non-Eu divizibil, sau drumul Ideii absolute hegeliene spre realitatea lucrurilor şi spre conştiinţa de sine), cea franceză era dominată de ideile Revoluţiei, de geniul lui Napoleon şi de spiritul de corp al armatei sale, precum şi

de o revenire la arta războiului antic bazat pe surprindere, stratageme şi influenţă psihologică. Jomini nu sesizase aceste realităţi care n-au nici un element de fairplay în ele, dar care ţin, fără nici o îndoială, de arta strategică a marilor timpuri.

Generalii şcolii de la Berlin înţeleseseră perfect aceste determinări care ameninţau să transforme războiul într-un joc al hazardului. Aici era marea deosebite între teoreticienii dinaintea lui Clausewitz şi cei din timpul şi de după marele strateg. Vechii teoreticieni se străduiau să înlăture hazardul, să pună războiul în ecuaţii liniare sau în pătrăţele geometrice, în timp ce şcoala lui Clausewitz vedea în război, ca instrument al politicii, manifestarea unui spirit liber, imprevizibil şi, de aceea, foarte greu de controlat. De aici şi până la teoria haosului din timpurile noastre nu mai este nici măcar un pas. Războiul redevine astfel ceea ce a fost el întotdeauna, adică nu numai o confruntare violentă între două entităţi, ci o confruntare între două entităţi care gândesc, între două spirite.

Acest nou tip de război s-a născut din geniul lui Napoleon şi din atmosfera epocii, din bătăliile dintre idei, din raţionalismul filosofic şi din filosofia raţionalismului ecrazant al timpului. Ideea de stat, cea de naţiune, spirtul legilor, filosofiile identitare, cu tot arsenalul lor de speculaţii şi demonstraţii se regăseau şi în ceea ce priveşte războiul. Pentru Scharnhorst şi prietenii săi, războiul devine o forţă uriaşă care exprima această entitate spirituală, dar organizată, începând cu Napoleon, în cele mai neînsemnate detalii tehnice şi tactice şi, prin Jomini, transformată într-un joc de forme şi formule eficace.

Generalii şi teoreticienii de până atunci luaseră războiul aşa cum apărea el, se preocupaseră de strategia forţelor, de cea a mijloacelor şi de cea operaţională – deşi nu se numeau aşa –, adică de unele elemente care ţineau de conducerea şi desfăşurarea războiului. Odată cu Clausewitz, războiul începe să fie tratat ca un tot, ca un ansamblu, ca un fenomen.

S-a ivit însă o nouă dificultate. Într-o astfel de viziune, nu mai exista război, ci războaie, fiecare război fiind unic, având deci individualitatea sa. De unde rezultă că analiza războiului, adică descompunerea lui pe părţi şi studierea lor, devenea imposibilă şi lipsită de valoare practică. Lossow considera că teoria determină etapele individuale ale războiului, dar concluziile de aici nu sunt

valabile decât pentru acel război, în particularitatea lui. De unde rezultă că nu se pot elabora teorii generale despre război, că războiul nu poate fi studiat din cărţi, că fiecare război îşi are cartea sa, fiind unic şi irepetabil.

Războiul nu poate fi confundat cu ideea de război. Ideea de război stă la baza gândirii militare, dar războiul ca atare nu se reduce la ideea de război, întrucât această idee are aplicaţii nenumărate. De unde, rolul excepţional al comandantului, care dă viaţă, consistenţă, unicitate şi aplicabilitate unei astfel de idei.

Lossow şi Rühle[31] erau extrem de speculativi şi de înclinaţi spre discursul filosofic complicat, ceea ce i-a făcut puţin accesibili, spre deosebire de Clausewitz şi de alţi contemporani, care erau limpezi şi direcţi în ideile pe care doreau să le exprime. Dar aceasta nu este tocmai rău. Complexitatea discuţiilor, filosofarea îndelungată – chiar neprolifică – asupra unuia sau altuia dintre aspectele războiului se constituiau în exerciţii ale spiritului, făcând parte din acel imens efort de a-i despovăra pe generali de responsabilitatea războaielor. O şcoală de gândire strategică nu se naşte din nimic şi, mai ales, nu se naşte în cazărmi sau pe terenurile de instrucţie, nici chiar în încrâncenarea bătăliilor. Acolo ea doar se exprimă.

Singurul din toată această şcoală care a reuşit să exprime filosofia războiului ca un tot, a *războiului total* a fost Karl von Clausewitz. În timp ce Lossow era de părere că brutalitatea strategiei lui Napoleon bulversase, prin geniul său, regulile calculabile ale războiului secolului al XVIII-lea, Clausewitz a văzut contrariul, căutând determinările războiului în ansamblul lui, adică teoria sistematică a războiului, şi nu cazul particular al lui Napoleon. În secolul al XVIII-lea, comandanţii acţionau mai degrabă după reguli convenţionale decât după o logică militară precisă. Uneori, bătăliile se desfăşurau nu pentru a nimici armata inamică şi a realiza obiectivul strategic al războiului, ci din raţiuni inconsecvente, chiar paradoxale, pentru a satisface, spre exemplu, vanitatea unui comandant, pentru a ieşi dintr-o situaţie disperată etc. În aceste cazuri, teoria aproape că nu avea ce căuta, decât ca un sistem de reguli pe care le urmează, spre exemplu, doi boxeri, mai mult ca să se

[31] Lossow a publicat, în 1815, lucrarea *Războiul*, Rühle, în 1814, *Despre război* şi Clausewitz, în 1832, *Despre război* (*Vom Kriege*).

protejeze fiecare pe sine decât pentru a realiza scopurile pentru care intră în ring.

Napoleon a ieşit din aceste ambiguităţi, dând războiului un scop foarte precis: învingerea inamicului. Într-o astfel de strategie, războiul se prezenta ca un tot şi era dirijat spre obiectivul lui normal, logic, şi nu spre scopuri colaterale, ca în secolul al XVIII-lea. Războiul devine astfel un ansamblu indivizibil, un complex de acţiuni coerente, înlănţuite, un mecanism, un sistem cu o logică internă precisă, care dă un sens exact fiecărui act, fiecărui element. Fortificaţiile, bătăliile, poziţionările, atacul, apărarea, spaţiul, timpul, manevrele, marşurile, mijloacele folosite răspund, toate, aceloraşi imperative, aceloraşi scopuri. Obiectivul final al războiului este nimicirea puterii adversarului. Altceva nu există.

Aceasta era, de fapt, noua teorie a războiului.

Încă de la primele scrieri, Clausewitz, care era un militar experimentat şi un teoretician excepţional, un vizionar, demolează pur şi simplu lucrarea lui Bülow, *Spiritul războiului modern*, introduce determinarea clară, categorică, între strategie şi tactică, determinare care va forma baza întregului său demers teoretic. Această uriaşă lucrare va aduce în sfârşit războiul, atât în teorie, cât şi în practică, cu picioarele pe pământ.

Aşa cum se întâmplă mereu, nici el, ca mulţi alţii, nu a fost înţeles. Pe de o parte, era foarte greu să accepţi că războiul este o continuare a politicii, deci subordonat acesteia, iar pe de altă parte o mulţime de orgolii şi de veleităţi aveau nevoie să se exprime conjunctural şi savant, să epateze sau să impresioneze. Clausewitz a scris, aşa cum o făceau mulţi pe vremea aceea în Germania, aşa cum a crezut şi aşa cum a simţit. Iar acest lucru dă adevărata valoare şi frumuseţe lucrării sale. Clausewitz era un soldat care scria ce a trăit, ce a simţit, ce a gândit. Un fel de Exupery al teoriei şi practicii războiului...

Lossow şi Rühle erau, oameni ai epocii lor, care se cramponau fie în discuţii complexe, încurcate, savante şi greu de înţeles, fie în raţionamente care le adânceau şi mai mult scepticismul, acel scepticism care-l produce Schopenhauer.

Singurul care a înţeles că aplicarea metodei filosofice în arta militară nu trebuie să se facă din exterior, ci din interior a fost Clausewitz. Metoda filosofică nu este altceva decât o metodă de

gândire, adică o modalitate de investigare sistematică a cauzelor producerii unui fenomen, a raporturilor care se creează în acest proces, a logicii interioare a fenomenului, implicaţiilor acestuia, iar rezultatul nu poate fi decât un sistem de propoziţii esenţiale, afirmative sau negative dubitative sau categorice, probabilistice sau asertorice, pe baza cărora gândirea îşi va continua sau îşi va relua, de câte ori va fi nevoie, demersul său. Cu alte cuvinte, a aplica metoda filosofică în analiza fenomenului război însemna a gândi războiul, a-l cunoaşte, a-l înţelege şi, de ce nu, a-l justifica şi a-l folosi.

Din şcoala germană de strategie, în afară de Moltke, care-l continuă pe Clausewitz mai ales în practică, din conducerea efectivă a armatei, face parte şi Schlieffen, un solitar meditativ, ciudat şi liniştit. Este foarte posibil ca un astfel de comportament să-l fi dobândit din contactul lui foarte apropiat, prin rudele sale, cu viaţa monahală. El pare a fie, din foarte multe puncte de vedere, contrariul lui Moltke. Contrar comportamentului său, el avea o capacitate enormă de a afla adevărul, de a-şi concentra eforturile şi energiile spirituale pentru a lovi acolo unde este cel mai important, asupra celui care contează, a intui, simţi, cunoaşte, stăpâni şi folosi secretul victoriei.

Caietele lui Rosinski îi atribuie lui Schlieffen o „sete devorantă pentru secretul victoriei“, amplificată de poziţia Germaniei sub urmaşii lui Bismarck. El gândea, în aceste circumstanţe, că cel slab nu trebuie să cedeze iniţiativa adversarului, nici aşa cum spunea Clausewitz, pentru că apărarea îi oferea avantajul economiei forţelor, nici aşa cum spunea Moltke, pentru a aştepta să profiţi de erorile sale. Dimpotrivă, susţinea Schlieffen, cel slab trebuie să atace şi să păstreze iniţiativa mai mult ca niciodată. Pentru el, nici poziţionarea de flanc de care vorbea Clausewitz, nici urmărirea pe care o practica Napoleon şi o lăudau teoreticienii săi, nici atragerea inamicului în capcane şi ambuscade pregătite din timp, nici atacul de flanc ca sensul întregii istorii militare nu aveau valoare. Pentru el conta doar să cauţi fără răgaz să nimiceşti inamicul.

Schlieffen susţine ideea atacului decisiv, atacului absolut în flancul şi spatele inamicului, în punctele sale sensibile sau dificile, de unde s-a născut viziunea planului său din 1905, care trebuia să includă întregul teatru occidental, până la Marea Mânecii, şi în care inamicul ar fi fost privat de posibilitatea oricărei riposte prin

batalioanele în careu asupra aripii sale drepte. În studiile din 1902-1912, el a culminat prin a susţine ideea unei încercuiri complete cu forţe inferioare, surclasându-se prin aceasta superioritatea numerică a inamicului printr-o acţiune concentrică din toate părţile, aşa cum a procedat Hanibal la Cannes. El elaborează aşa numita *Strategie a Absolutului*, bazată pe exploatarea avantajului formelor strategice ale atacului în flanc şi în spatele inamicului, în inferioritate numerică, pe încercuirea totală a forţelor acestuia. Era o strategie care nu se baza pe ceea ce putea să fie raţional, ci prin impunerea conduitei comandantului, prin implementarea unei constrângeri supraomeneşti. Foarte uşor de recunoscut aici ceea ce a caracterizat multe dintre războaiele pierdute de germani: neconcordanţa dintre obiectivul strategic al războiului şi forţele care să-l realizeze.

Acest obiectiv fixat de Schlieffen nu excludea însă libertatea de acţiune, ci dimpotrivă, presupunea înlăturarea oricărei îngrădiri şi a oricărei prejudecăţi şi cultivarea curajului de a merge exact în miezul lucrurilor. Nici Schlieffen, nici alţi contemporani sau urmaşi nu au continuat aceste dezbateri. De aceea, o vreme, această şcoală a intrat într-o formă de inactivitate, chiar de cădere.

Schlieffen n-a fost însă uitat. Ideile sale despre atac, despre încercuire, despre concentrarea eforturilor etc. se vor regăsi în strategia germană din cel de Al Doilea Război Mondial.

Generalul Friedrich von Bernhardi (1849-1930) a publicat în 1911 *La guerre moderne*, cea mai bună lucrare a lui, în care analizează condiţiile probabile ale războiului viitorului. El prevedea că un astfel de război va fi scurt (era o concepţie specifică epocii, ca şi acum, de altfel). De asemenea, arată în ce măsură armele de foc dominau tactica, impunându-i legile lor. Evident, un astfel de război (scurt şi dominat de armele moderne) nu poate fi dus decât de către statele industrializate.

În concepţia lui Bernhardi, războiul nu este acelaşi pentru toţi şi peste tot.. El cunoaşte numeroase variaţii, după specificul teatrului şi natura beligeranţilor. Într-un fel se duce războiul în Peninsula Balcanică şi altfel s-a dus el în Manciuria, între ruşi şi japonezi, sau în Rif, între spanioli şi berberi.

Este adevărat, subliniază teoreticianul german, principiile generale sunt aceleaşi peste tot, dar circumstanţele impun folosirea

diferenţiată a mijloacelor, iar acestea variază la infinit. Dacă se întrebuinţează forţe numeroase într-un ţinut deşertic, lipsit de drumuri sau de munţi, trebuie urmată o conduită total diferită de cea adoptată într-o vastă câmpie cu o reţea densă de căi ferate şi drumuri practicabile orientate în toate sensurile.

Se va întrebuinţa o cu totul altă metodă într-un război desfăşurat cu armate mici în regiuni puţin cultivate (precum războaiele britanicilor în Africa) decât în confruntările dintre marile armate europene în zone dens populate.

Războiul este cel la care ne gândim şi, de aceea, el ne apare aproape ca un sfinx incomprehensibil, enigmatic.

Bernhardi are perfectă dreptate. Nimeni n-a ştiut vreodată totul despre războiul viitorului. Cei care au crezut că ştiu s-au înşelat. A fost doar o iluzie. Naţiuni întregi sunt chemate să lupte unele împotriva celorlalte. Ele o vor face totdeauna cu mijloacele pe care le au şi cu cele mai perfecţionate arme, unele dintre ele neîntrebuinţate niciodată până în acel moment. Situaţia relativă a infanteriei, artileriei, cavaleriei va fi complet schimbată. Toate mijloacele tehnice îşi dau concursul pentru a facilita mişcarea.

Inclusiv aerul va fi cucerit. Baloanele şi aeroplanele introduc un element nou în arta războiului. Bernhardi se întreabă care va fi influenţa mijloacelor moderne asupra luptei. Influenţele sunt, de fapt, interinfluenţe, pentru că nu numai mijloacele moderne influenţează luptele, ci şi luptele au efecte asupra evoluţiei acestor mijloace şi asupra sistemelor care le produc. Pe scurt, războiul viitorului, în viziunea teoreticianului german, va pune în acţiune o cantitate de forţe care nu va putea fi apreciată înainte, iar rezultatele vor depinde în mare măsură de circumstanţe fortuite, adică de hazard, şi nu se pretează la previziuni sau calcule prealabile.

Este foarte posibil ca voinţa generalului să fie anihilată de jocul forţelor angajate, care nu poate fi calculat. Putem produce forţe, nu însă şi rezultatul confruntării lor. Acesta depinde de foarte mulţi factori, atât de mulţi, încât, uneori, spunem că rezultatul luptei depinde de hazard. De aici până la a formula ideea evoluţiei războiului spre o configuraţie haotică nu mai este decât un singur pas, cel al aplicării metodelor determinismului dinamic complex în analiza conflictualităţii politice, economice, sociale, informaţionale şi militare a lumii.

După ce formulează aceste ipoteze, Bernhardi nu mai este în întregime de acord cu ele. „Dacă vom examina de fond toate elementele noi care vor juca un rol în războiul viitor şi efectele pe care ele le pot produce, precum şi raporturile acestor efecte cu legile universale ale operaţiilor militare, vom reuşi să ne facem o idee generală despre esenţa războiului modern şi să descoperim metoda cea mai avantajoasă."

În vremea lui Bernhardi, existau comandanţi experimentaţi care puneau totul pe seama lui Moltke. Era de-ajuns să ştii ce a scris şi ce a zis Moltke pentru a fi capabil, în viitor, să câştigi războiul. Această mentalitate este combătută de Bernhardi. El spune că nu acesta este spiritul scrierilor lui Moltke. Dimpotrivă, Moltke, prin ceea ce scrie, arată că nu trebuie să aplici într-un război învăţămintele trecutului decât în măsura în care ele sunt compatibile cu condiţiile prezente. Niciodată Moltke n-a dispreţuit lecţiile experienţei, dar nici nu s-a limitat la atât. El era un spirit liber, privea înainte şi tindea totdeauna să dezvolte elementele existente în lumina schimbărilor şi inovaţiilor care se anunţau.

Mesajul lui Moltke ar putea fi exprimat astfel: *nu vă limitaţi la ceea ce se ştie, mergeţi înainte, gândiţi voi înşivă, cu toată libertatea*. De unde Bernhardi conchide că, pentru a sonda războiul viitorului, trebuie să ieşim din argumentele autorităţii şi, ţinând cont de condiţiile moderne, să dezvoltăm învăţămintele lui Moltke şi ale războaielor Unităţii germane într-o nouă gândire şi în noi principii.

De-a lungul secolelor, lucrurile s-au mai schimbat din punct de vedere politic şi strategic. Experienţa războaielor trecute este, într-un fel, unicul fundament posibil al artei militare, în sensul că gândirea are nevoie de material teoretic pentru a concepe o doctrină. Dar arta militară nu este doar o proiecţie în prezent sau în viitor a experienţei războaielor trecute. Ea este, de fapt, o construcţie în care se îmbină marile repere strategie ale războiului, date deopotrivă de experienţă şi de principiile care se desprind de aici, cât şi elemente ale prezentului şi viitorului. La proiectarea construcţiei artei militare în viitor concură ştiinţele, noile descoperiri, evoluţia sistemelor de arme, industria, finanţele economie, cultura, adică sistemele de valori, dar şi dinamica foarte complicată a intereselor, deci politica…

Trecutul, prezentul şi viitorul sunt dominate de legi generale care sunt considerate mari constante, implicate totdeauna şi peste tot

în război (ca fenomen social). În acelaşi timp, trebuie să se aibă în vederea şi influenţa împrejurărilor, a noilor condiţii asupra războiului. Nu este de-ajuns să înţelegem principiile războiului, teoria războiului; trebuie să scoatem din aceste cunoştinţe o doctrină pentru a le putea aplica, adică o doctrină de luptă. Se poate desprinde, de asemenea, într-o anumită măsură, după Bernhardi, şi legea victoriilor în războaiele viitorului. În unele războaie, înving armatele superioare numeric, în altele, dimpotrivă, victoria trece de partea celor inferioare numeric. Diferenţa a fost compensată de inteligenţa generalului. Uneori, armatele care se confruntă rămân într-un echilibru tactic sau strategic, iar rezultatul războiului se decide pe alte căi. Sunt şi situaţii în care contează hazardul, concursul de împrejurări, o particularitate a armamentului, o armă nouă introdusă în luptă, o acţiune prin surprindere, norocul, perseverenţa, moralul trupei, iscusinţa comandanţilor etc.

Istoria te ajută să cunoşti războiul. Doctrina te învaţă să-l faci. Însă, de foarte multe ori, cheia succesului se află în mâna generalului.

În timpul lui Frédéric-Guillaume, s-a recunoscut că elementul decisiv în luptă îl reprezenta focul. Tactica focului s-a perfecţionat foarte mult în acele timpuri. Prusacii trăgeau deja până la zece lovituri pe minut. Era nevoie de o disciplină de fier, care a rămas până astăzi cunoscută sub denumirea de disciplină prusacă. Infanteria prusacă se mişca în formaţiuni masive şi rigide şi nu se încovoia niciodată, oricât de grele ar fi fost pierderile. Ea se arăta a fi superioară adversarului, atât prin această disciplină, cât şi prin foc.

Frederic cel Mare a constatat că numai focul şi disciplina nu sunt suficiente, dacă nu li se asociază o ofensivă hotărâtă, adică un spirit ofensiv. Şi, după cum se ştie, el a introdus acest spirit ofensiv în armata prusacă, transmis la toate contingentele şi în toate timpurile care au urmat. Acest spirit s-a manifestat în primul rând prin folosirea şarjei de cavalerie. Şarja a devenit principiul de bază al acţiunilor cavaleriei. Aplicând acest principiu în tactica armei respective, el a făcut din cavaleria prusacă – după cum remarcă Bernhardi – una dintre cele mai redutabile forţe din lume. Marele comandant şi strateg prusac a căutat peste tot şi totdeauna soluţii extreme, atât pe plan strategic, cât şi în plan tactic.

După moartea lui, tactica lineară s-a teoretizat excesiv şi a degenerat într-un sistem de mici artificii fără valoare practică.

Următorul care a introdus un element de noutate în arta militară a fost Napoleon. Şi, la drept vorbind, de la Napoleon până la cel de-Al Doilea Război Mondial, s-au schimbat puţine elemente esenţiale în arta războiului. Practic, în afară de influenţele şi mutaţiile aduse de forţa economică şi financiară şi de sistemele de arme, adică de tehnologiile perfecţionate, care au impus fie concentrarea excesivă, fie dispersia, nu s-a schimbat mare lucru.

Autorul face o analiză pertinentă a momentelor importante care au influenţat arta războiului. Ne aflăm deja în plin secol XX, secolul vitezei, al marilor confruntări, al marilor explozii economice şi financiare, dar şi al marilor tragedii, al spaimelor, angoasele şi dezamăgirilor.

Bernhardi nu vorbeşte însă de dezamăgiri, ci de logica războiului, de momentele care se înlănţuie în apodicte sau în îndoieli. Aceste momente nu sunt aceleaşi, întrucât condiţiile în care au loc confruntările armate sunt totdeauna noi, sunt totdeauna altele. Citându-l pe Clausewitz, care rămâne unul dintre cei mai mari teoreticieni ai războiului, el insistă asupra unei duble condiţionări în arta militară, îndeosebi în arta războiului.

În primul rând, este necesar să fie expuse, într-o manieră definitivă, finală, legile constante ale războiului. Bernhardi era convins că există ceva comun în toate războaiele, un cadru în care acestea evoluează, un sistem de structuri şi de funcţiuni condiţionat de legi imuabile, perene sau greu schimbătoare.

Apoi, în cadrul impus de aceste legi, se cere readaptată în permanenţă doctrina practică la formele totdeauna schimbătoare ale războiului. El este convins că nu se va putea construi o doctrină satisfăcătoare a războiului în afara acestei metode. Şi, desigur, are mare dreptate.

Pentru a rezolva prima dintre aceste probleme, războiul trebuie debarasat de toate aparenţele sale exterioare, de tot ceea ce este contingent, variabil, de tot ce ţine de circumstanţe. Rămân, după opinia lui Bernhardi, doar trei factori care domină războiul, întrucât avem de a face cu lupta individului sau a unor popoare, cu lupta popoarelor sălbatice sau a naţiunilor civilizate in extremis.

- Primul dintre aceşti factori constă în aceea că războiul, prin natura sa, este totdeauna acelaşi. Se doreşte, cum a spus-o deja Clausewitz, să se impună voinţa proprie

voinţei adversarului. Aceasta înseamnă nimicirea inamicului sau producerea de pierderi însemnate în rândurile acestuia, astfel încât el să fie constrâns să renunţe la un anumit lucru, conform interesului nostru.

- În al doilea rând, orice luptă se supune legii atacului sau apărării. Lupta nu poate fi concepută în afara acestor două noţiuni.
- În al treilea rând, toate operaţiile războiului sunt influenţate de calităţile fizice, intelectuale şi morale ale omului.

Cu alte cuvinte, războiul are totdeauna aceeaşi natură, se supune aceloraşi legi şi este condiţionat (influenţat) de factorul uman. Desigur, şi natura teatrului de operaţii exercită, de asemenea, o influenţă care, în anumite privinţe, rămâne totdeauna aceeaşi.

În câmpie, spre exemplu, raportul dintre modul de acţiune a trupelor şi natura ţinutului rămâne, de regulă, constant. Pentru a trece prin defileuri, eşti nevoit să reduci fronturile; pantele abrupte îngreunează înaintarea; punctele ridicate din teren asigură o bună vizibilitate; linia crestei garantează protecţia împotriva observării şi focului inamic etc.

Războiul naval se derulează într-un spaţiu lichid, bântuit de furtuni şi supus, prin natura mării, unor legi imuabile. Influenţa circumstanţelor nu schimbă în mod direct natura războiului, dar creează acele condiţii în care se dezvoltă arta militară. De aceea, trebuie să li se acorde importanţa cuvenită. Partea constantă a războiului se rezumă, deci, la trei factori: *scopul, forma de luptă şi omul*. Din aceştia derivă legile imuabile ale artei războiului.

Este evident că nu poate fi posibilă dezvoltarea teoretică a acestora în ansamblul lor. Spre exemplu, nimeni n-ar putea să reducă la un sistem de legi forţele morale umane cu infinita lor varietate şi atât de larga diversitate situaţională.

Rămânem neputincioşi în faţa acestor profunzimi de nepătruns şi, de aceea, facem apel la experienţă atunci când vrem să vedem limpede şi să înţelegem limpede. „Ceea ce marii generali din toate timpurile au considerat ca principii ale acţiunilor, ceea ce apare în spiritul critic drept cauză ultimă şi esenţială a succeselor sau insucceselor, raporturile de cauzalitate între anumite moduri de acţiune şi succes, care se reproduc adesea, toate acestea trebuie să fie

luate într-un sens critic, iar faptele degajate de ceea ce este temporal, local, fortuit şi abia după aceea examinat dacă fiecare principiu general desprins din definiţia războiului este convenabil. Astfel, se vor putea constitui, dacă nu toate legile războiului, cel puţin principiile cele mai importante ale conducerii practice a războiului, care se fundamentează pe caracterul normal al fenomenelor."[32]

Există un grup de legi periodice a căror valoare este limitată în timp. Este imposibil să se dezvolte totalitatea legilor generale, dar se poate demonstra categoric valoarea lor imuabilă. Nu este, desigur, cazul legilor periodice. Nu avem însă nici un criteriu pentru a considera un fenomen determinat în genul de război căruia îi aparţine, adică în anumite condiţii, ca fiind normal sau accidental. Se poate demonstra doar că el nu este în contradicţie cu marile legi generale ale războiului, dar de aici nu rezultă că el are valoare de principiu şi, în felul acesta, se adaugă legilor importante.

Bernhardi sesizează un lucru esenţial pentru arta militară: *legile şi principiile războiului nu sunt arbitrare; ele ţin de sistemele de valori, se sedimentează în timp, fac parte din patrimoniu.*

Obiectivul oricărei doctrine practice a războiului consistă în a expune aceste legi şi principii în mod clar şi convingător. Este însă foarte greu a scoate esenţa, adică principiile, din păienjenişul faptelor. Constatăm că, în diferite armate, aceleaşi evenimente ale istoriei militare sunt judecate diferit, iar fenomenele noi din domeniul războiului sunt, adesea, apreciate extrem de diferenţiat. Va fi deci foarte dificil să se ajungă, în acest domeniu atât de schimbător şi de incert, la principii incontestabile.

Se va rămâne totdeauna în spaţiul probabilităţilor. Cel mai bun lucru pe care putem să-l facem este să încercăm să ne apropiem cât mai mult posibil de certitudine.

Concluzia gânditorului militar german este cât se poate de realistă. Acest soi de gândire – care nu pare a fi specifică exactitudinii şi rigorii germane – se înscrie în spiritul ieşirii din determinismul de tip mecanicist de la începutul secolului al XX-lea şi de abordare, de pe poziţii mai realiste, a artei războiului. Având în vedere că, în general, principiile războiului nu sunt creaţii teoretice sau descoperiri savante, ci provin din experienţă, o astfel de abordare este cât se poate de curajoasă.

[32] Gérard Chaliand, *Op. cit,* p. 1075

„Experienţa arată că, pe de o parte, este foarte important să avem principii pentru a face faţă războiului şi, pe de altă parte, că va fi extrem de dificil să descoperi legea fenomenelor războiului viitor din care să deduci aceste principii.“[33]

Circumstanţele exterioare care dau caracterul războiului nu se transformă subit, ci puţin câte puţin. Marile descoperiri şi schimbările sociale profunde nu antrenează nici ele dintr-o dată transformarea tuturor factorilor care interesează războiul. După descoperirea pulberii, au trecut secole până ce ea a influenţat războiul. Dar l-a influenţat, şi încă decisiv. Dar nu i-a schimbat nici natura, nici structura, nici esenţa. Nici principiile frederichiene ale războiului, nici cele ale războaielor napoleoniene, concepute după necesităţile acelor timpuri, n-au putut fi aplicate ad-litteram, spre exemplu, în campania din 1870, deoarece condiţiile exterioare ale războiului au fost esenţialmente altele.

„Astăzi, puţinilor oameni le este dat să acumuleze o experienţă militară personală suficientă. Cu cât pacea durează mai mult, cu atât se diminuează, cel puţin pentru Germania, numărul oamenilor care cunosc războiul prin ei înşişi. Nu rămâne deci decât posibilitatea de a căuta în istora războaielor o asemenea experienţă şi a desprinde, din aceste lecţii, legi pentru viitor.“[34]

O influenţă foarte mare asupra maselor de militari şi elitelor o au bătăliile câştigate de generali faimoşi sau scrierile care prezintă astfel de succese. Se citează adesea Napoleon, Moltke, Jomini. Toate aceste influenţe – care nu pot fi negate – sunt uneori prea mult simplificate, alteori exagerate. Jomini se închidea în unele concepţii pe care le atribuia lui Napoleon, dar, în realitate, el căuta să se adapteze cât mai bine fiecărei situaţii concrete. Există însă şi o altă condiţie şi anume aceea că, în procesul de elaborare a unei concepţii generale asupra războiului, nu trebuie să te laşi niciodată dominat de fapte particulare, oricât de importante ar fi acestea.

Moltke prefera manevre pe direcţii (pe linii) exterioare. Şi tot el a transformat o idee într-un principiu – cel al concentrării forţelor numai pe câmpul de bătaie şi nicăieri în altă parte, adică fără grupări prealabile. Mult mai târziu, la începutul secolului al XXI-lea, când s-a pus în discuţie şi în practică ideea războiului în reţea, se va vorbi

[33] Gérard Chaliand, *Op. cit,* p. 1076.
[34] *Ibidem,* p. 1078.

din ce în ce mai mult de *concentrarea efectelor* şi nu a forţelor. Pentru că tehnologia de azi permite acest lucru.

Două lucruri sunt foarte importante: În primul rând, trebuie exploatate toate datele existente şi evitat arbitrariul. Din aceste date rezultă foarte multe lucruri. De aceea, ele se cer examinate cu multă atenţie. Trebuie fixată valoarea lor reală, recunoscute legile care au dus la apariţia lor, cauzele şi limitele. Din aceste date, se poate deduce maniera naturală, firească în care evoluează evenimentele sub influenţa, fie a noutăţilor tehnologice sau sociale, fie a condiţionărilor noi aduse în conducerea războiului. Adevăratul progres constă în a prevedea şi provoca evoluţia naturală în profitul armatei. Adesea, este mai periculos să nu cunoşti bine importanţa marilor descoperiri decât să supraapreciezi noutăţile.

Bernhardi sesizează caracterul de masă al războiului viitorului. În statele Europei Centrale – spune el –, populaţia masculină este organizată în formaţiuni militare împotriva unui invadator. Este vorba de un război naţional, în sensul cel mai larg. Acestui concept îi corespunde serviciul militar obligatoriu, recunoscut, la acea vreme şi până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, pe întregul continent. În caz de război, se mobilizează armate imense, nu numai pentru apărare (potrivit conceptului de război naţional), ci şi pentru acţiuni ofensive. Aceste armate nu sunt unitare. Există armate permanente şi miliţii. Cele permanente sunt compuse din regimente de linie, care se completează cu rezervişti, şi regimente de linia a doua şi a treia care se mobilizează din clasele mai vechi de rezervişti.

Elementele cele mai capabile sunt chemate în regimentele de primă linie şi folosite pentru a duce războiul în afara teritoriului naţional. Celelalte au misiunea de a furniza garnizoane de fortăreaţă, de a asigura securitatea căilor ferate, de a ocupa teritoriile cucerite şi de a completa golurile produse în armata propriu-zisă. Toate aceste unităţi trebuie să fie în măsură să organizeze apărarea locală şi să combată inamicul sub forma războiului naţional, dacă el trece frontierele ţării.

Prima consecinţă a acestui tip de război este aceea că valoarea militară a armatelor depinde mai mult ca înainte de caracterul şi natura naţiunii. Dacă poporul este harnic, supus, ascultător şi tenace, este normal că şi armata care se recrutează din rândul lui va avea ca suport aceste calităţi, de va fi o armată disciplinată, riguroasă şi

tenace. Naţiunea se menţine astfel printr-o educaţie politică pe măsură. Dacă, dimpotrivă, o armată se recrutează din rândul unei populaţii revoluţionare, obişnuită să se revolte împotriva oricărei autorităţi, ea îşi va asuma riscuri foarte mari, pentru că filosofia unei armate este contrară acestor obiceiuri.

O altă consecinţă – şi mai importantă decât prima – este că semnificaţia politică a războiului a suferit o transformare completă. Deoarece toate clasele politice participă la confruntarea militară, este imposibil ca războiul să mai fie angajat pentru raţiuni frivole sau pentru interese dinastice. *Numai interesul vital al unui popor poate şi trebuie să fie apărat prin război.*

Va fi din ce în ce mai dificil de declarat şi de angajat un război, întrucât acesta va presupune sacrificii foarte mari de bunuri şi de vieţi, care vor depăşi tot ceea ce se cunoştea la vremea aceea. Deja pregătirea unui război costa foarte mult încă în timp de pace, absorbind o mare parte din impozite, din venitul naţiunii. Cheltuielile vor fi insuportabile în timpul mobilizării, desfăşurării războiului şi aprovizionării şi completării armatelor aflate în teatrul de operaţii.

De aceea, la un moment dat, s-a susţinut că nici un stat nu va fi capabil să susţină un război, pentru că, între cheltuielile presupuse de confruntările militare şi resurse se va crea o adevărată prăpastie. Economia, care generează şi regenerează aceste resurse va avea o uriaşă nevoie de acea forţă de muncă – în general, bărbătească şi calificată – care se va consuma în ritmuri înfiorătoare pe câmpul de luptă. Averea publică nu va putea sub nici o formă să susţină astfel de armate.

Autorul consideră aceste opinii exagerate. Natura umană are capacitatea de a se regla automat. Şefii vor fi obligaţi să se adapteze le resurse, iar războiul va înceta atunci când el nu va mai avea resurse pentru a fi continuat.

Aceste lucruri sunt foarte interesante. Este pentru prima dată când se vorbeşte clar despre condiţionarea economică a războiului şi când se pune tranşant în cauză interesul vital al naţiunii.

Aceasta va fi caracteristica secolului al XX-lea şi ea va influenţa în mod substanţial arta militară. După Al Doilea Război Mondial, va apărea o altă condiţionare – cea a riscurilor nucleare masive – care va regenera principiul medieval al descurajării prin posibilitatea distrugerilor inacceptabile.

Bernhardi – perspicace şi foarte profund – vede încă de la începutul secolului această evoluţie. Totuşi, el scrie: „Pierderile unui război sunt atât de mari, şi este atât de periculos să rişti (când nu eşti suficient pregătit) să suporţi aceste pierderi, dacă astfel de imense sacrificii pentru apărarea naţională nu se justifică, prin ele însele, ca fiind necesare în toate cazurile.“[35]

Armatele numeroase, formate din militari în termen, necesită foarte mari cheltuieli pentru instrucţie. Timpul de pregătire se scurtează foarte mult faţă de epocile anterioare şi, de aceea, instructorii trebuie să fie foarte calificaţi şi capabili de a depune eforturi mari. În afară de aceasta, trebuie pregătită şi rezerva.

Va veni o vreme, spune autorul, când numărul va fi învins de valoarea tactică a trupelor. În 1870-1871, armatele franceze, deşi mai numeroase, se zdrobesc de solidele batalioane prusace, iar japonezii, deşi în inferioritate numerică, obţin victoria asupra trupelor ruseşti.

Totul se complică. Armatele nu vor mai acţiona potrivit aceleiaşi gândiri, vor surveni dificultăţi în transporturi, cele ale menţinerii permanente a armatelor cu o capacitate de luptă ridicată, aprovizionarea cu muniţii, evacuarea răniţilor, asigurarea şi întreţinerea comunicaţiilor etc. De unde rezultă că, în ceea ce priveşte aceste mari armate, capacitatea lor de manevră va fi inferioară celei a unei armate mai mici.

De aceea, trebuie trimisă cercetarea mult în faţă, luate decizii cu bătaie mai lungă şi prevenite unele situaţii neplăcute. Astfel de armate mărşăluiesc pe mai multe itinerare, au adâncimi foarte mari, ceea ce îngreunează introducerea lor organizată în luptă, manevra, logistica.

Armatele nu au aceeaşi pregătire, nu sunt omogene. Aceasta îngreunează conducerea, face dificilă angajarea, mai ales la schimbarea de situaţii.

Şi din nou Bernhardi foloseşte ca exemplu complexitatea şi manevrele din războiul franco-prusac din 1870-1871 şi din cel ruso-japonez. Dacă, în primul, abundenţa comunicaţiilor şi terenul permitea o mare diversitate în sistemul de angajare, în războiul ruso-japonez, cele două armate erau legate de rezerve şi de liniile lor de aprovizionare printr-o singură cale ferată, dar şi aceasta cu multe probleme, datorită diferenţei de ecart.

---

[35] Gérard Chaliand, *Ibidem*, p. 1083.

După o analiză extrem de pertinentă, Bernhardi spune că, totuşi, modernitatea războiului nu va fi dată numai de masivitatea armatelor şi de unitatea lor de acţiune strategică şi tactică, ci şi de tehnologie.

Meritul de a scoate istoria militară din istorisirea bătăliilor revine germanului Hans Delbück (1848-1929), care a scrie o operă colosală în şapte volume intitulată *Gerschichte der Kriegskunst im Rahmen der Polotischen Censhischte*, Berlin 1900-1920 (*Istoria artei războiului în cadrul istoriei politice*), tradusă doar în limba engleză. În istorie, nu este atât de dificil să descoperi cea mai bună sursă de acţiune. „Marile idei militare sunt, în realitate, extrem de simple. Manevrele cele mai cunoscute, prezentate în istorie ca fiind opera unor veritabile genii (de exemplu, retragerea prusacă de la Ligny spre Waterloo) ar fi putut să fie inventată de un operator de bătălie care avea harta sub ochi. Măreţia rezidă în libertatea intelectului şi a spiritului în momente de tensiune şi de criză şi voinţa de a-ţi asuma riscuri.“

Critica militară nu încetează de a face fel de fel de interpretări, fel de fel de supoziţii: că Napoleon ar fi fost foarte precaut în faţa Moscovei şi, în loc să atace decisiv, cu ultimele rezerve, pentru a obţine o victorie totală, el a preferată să-i lase pe ruşi să se retragă; că, la Waterloo, armata franceză ar fi fost nu numai dispersată, ci şi capturată, dacă prusacii ar fi părăsit Plancenoit cu o oră mai devreme…

Comportamentul lui Napoleon la Moscova nu ţine de slăbiciune, ci de natura umană. Istoria ar trebui să descrie lucrurile aşa cum au fost, nu aşa cum se doreşte să fi fost… De multe ori, aceste două perspective se confundă…

Clausewitz scrie că scopul oricărui război, în sensul politic cel mai restrâns, este distrugerea puterii militare a inamicului. În consecinţă, bătălia trebuie considerată ca unicul factor decisiv într-un război, scopul oricărei strategii. Aceasta este esenţa operei lui Clausewitz. Toate sistemele strategice anterioare se fondau pe un punct de vedere opus: succesul în război se poate obţine în egală măsură prin manevră, prin ocuparea poziţiilor, prin punerea la punct a propriilor comunicaţii şi ruperea celor inamice.

Tipul de războaie din care Clausewitz desprinde astfel de legi sunt cele napoleoniene. Dar campaniile lui Frederic cel Mare se

fondau pe sistemul opus. Clausewitz însuşi considera că, pe timpul lui Frederic cel Mare, bătălia era considerată ca un rău căruia oamenii i se supuneau pentru că nu avea mijloace de a o evita…

Lenin, care-l citise pe Clausewitz şi căruia îi datorează victoria din 1917, formulează cunoscutele sale şase puncte asupra guvernului şi armatei revoluţionare: adunarea constituantă a întregului popor; înarmarea poporului; libertatea politică; libertate deplină naţiunilor oprimate şi frustrate de drepturile lor; ziua de muncă de opt ore; formarea de comitete revoluţionare ţărăneşti.

Sarcinile detaşamentelor revoluţionare erau de două feluri: acţiuni militare independente şi dirijarea mulţimii. Ce s-a întâmplat între timp şi cum s-au petrecut lucrurile până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea s-a văzut.

Arta militară nu a acumulat nimic nou în vremea comunismului. În timpul Războiului Rece, s-au accentuat doar antagonismele şi incompatibilităţile politice şi s-a derulat furibund şi periculos cursa înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare.

Principiile clausewitziene au ajuns astfel să fie aplicate, aşa cum au fost aplicate, în constituirea unor armate revoluţionare care îşi vor juca şi ele, ca toate armatele acestei lumi, rolul lor în tot secolul al XX-lea.

2.3.1.3 Şcoala britanică

Secolul al XX-lea aducea în prim plan, metodic şi profund, dimensiunea strategică a războiului, cu toată gama de atribute şi implicaţii dată de noile armamente, de noile provocări. Unul dintre cei care dezvoltă arta militară la început de secol este şi britanicul Julian Corbett (1854-1922). Cartea sa principală se intitulează *Some Principles of Maritime Strategy* (1911), dar contribuţia sa cea mai originală la dezvoltarea artei militare, îndeosebi a strategiei navale, o reprezintă *The Green Pamphlet* (1906). Această lucrare este foarte interesantă. Corbett începe prin câteva definiţii. El spune că strategia navală este o parte a artei războiului. Obiectul de studiu pentru ofiţeri este arta războiului, care include, bineînţeles, şi strategia navală.

Războiul este definit de Corbett ca o utilizare a forţei în scopuri politice. Această definiţie o continuă pe cea a lui Clausewitz. De altfel, tot secolul al XX-lea va fi marcat de teoria clausewitziană

asupra războiului. După aceste prime puneri în temă, Corbett se referă la marea strategie şi la strategia globală (britanicii, la începutul secolului, utilizau termenul de marea strategie pentru strategia globală sau integrală). El priveşte lucrurile de o manieră integrală. Fiecare operaţie (sau mişcare particulară) trebuie considerată nu numai în ceea ce priveşte obiectul ei specific, ci şi ca etapă a campaniei sau a războiului.

Strategia – în viziunea lui Corbett – este arta de a aplica puterea militară pentru realizarea scopurilor fixate. Există două feluri de strategii: strategia globală, care vizează scopurile ultime şi mica strategie, care vizează primele obiective.

Fiecare operaţie a unei armate sau a unei flote trebuie să fie pregătită şi dusă în funcţie de: 1) planul general al războiului şi 2) obiectivul pe care acesta îl vizează în mod direct.

Strategia globală are ca domeniu planul războiului şi cuprinde:

1) alegerea obiectivelor imediate sau care sunt primele vizate pentru a se atinge obiectivul final;
2) alegerea forţei care va fi întrebuinţată, adică determinarea funcţiunilor relative ale marinei şi forţelor terestre.

În sensul cel mai larg, strategia globală se referă la ansamblul resurselor ţării pentru război. Este o ramură a politicii [36] care apreciază forţele terestre şi marina[37] ca făcând parte dintr-un tot care va fi întrebuinţat ca instrument al războiului. Dar ea trebuie să ţină seama de situaţia politică şi diplomatică a ţării (de care depinde eficacitatea instrumentelor), de situaţia economică (comercială, spune autorul) şi financiară (care furnizează energia necesară funcţionării instrumentului).

Conflictul (fricţiunea) care rezultă de aici, inerent războiului, este identificat ca fiind o deflecţie a strategiei de către politică. El este în general considerat ca o maladie şi se conţine în orice problemă strategică. Cu alte cuvinte, este imposibil să se ia o decizie importantă, într-o chestiune de strategie, în afara diplomaţiei şi viceversa. Uneori, o acţiune convenabilă din punct de vedere strategic nu poate fi desfăşurată din raţiuni de diplomaţie. (Este valabilă şi reciproca, dar de puţine ori se ţine seama de ea).

[36] Corbett se referă aici la doctrina strategică.
[37] Pe vremea aceea, nu existau forţe aeriene.

Strategia şi diplomaţia nu pot fi niciodată total disociate. Interacţiunea lor trebuie acceptată ca făcând parte din ceea ce Clausewitz numea „fricţiunea războiului“.

Nu era o simplă revenire la Clausewitz. Era o dezvoltare a determinărilor strategiei şi, în acelaşi timp, o delimitare clară (atât cât se putea la început de secol) a domeniului ei. De fapt, în secolul al XX-lea, se va pune în operă, atât teoretic, cât şi pragmatic, ce s-a creat în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea.

Domeniul strategiei, după Corbett, îl reprezintă planul operaţiilor. Aceasta înseamnă:

- alegerea obiectivelor parţiale, în funcţie de efectivele şi punctele strategice ale inamicului, cu scopul de a fixa obiectivul final al unei operaţii;
- conducerea forţelor destinate pentru operaţia respectivă.

Mica strategie poate să fie:

- navală, în cazul în care obiectivul imediat poate fi realizat doar cu forţele navale;
- terestră, în cazul în care un astfel de obiectiv se atinge doar prin întrebuinţarea forţelor terestre;
- mixtă, atunci când obiectivul se realizează prin acţiunea combinată a forţelor terestre şi navale.

Strategia navală este o subdiviziune a strategiei. De unde rezultă că strategia nu poate fi studiată numai din punctul de vedre al operaţiilor navale. Strategia navală este deci supusă aceloraşi fricţiuni ca marea strategie, dar pe un plan mai redus.

Comandanţii de forţe de nivel strategic sunt adesea nevoiţi să ia decizii în mod independent faţă de conducerea centrală sau de cartierul general. Astfel de decizii pot să aibă consecinţe pe plan diplomatic sau pe plan militar de care trebuie să se ţină seama.

Tot la început de secol XX, are loc şi dezvoltarea unei strategii a acţiunilor celui slab împotriva celui puternic. Astăzi, o astfel de strategie se numeşte *strategie asimetrică*. O astfel de strategie, bazată pe hărţuire, este fondată de un absolvent de la Oxford, participant la săpături arheologice în Orientul Mijlociu, care a lucrat o vreme, la Cairo, în serviciile de informaţii ale armatei – Thomas Edward Lawrence (1855-1935). În 1916, el a fost trimis la Hedjaz unde arabii s-au revoltat împotriva turcilor. De comun acord cu Faycal, care va

ajunge după război suveran haşemit în Irak, el elaborează o strategie a celui slab împotriva celui puternic: *strategia războiului de gherilă*. Publică lucrarea *Şapte piloni ai înţelepciunii*, lucrarea *The Army Quarterly* (1920) şi o serie de eseuri între care şi cel intitulat *Gherila*. Este singurul european care nu se ocupă de contra-insurecţie, concepţie şi strategie care se utiliza de decenii în războiul colonial, ci de războiul de gherilă.

Studiul se fundamentează pe experienţa concretă a revoltei arabilor împotriva turcilor din 1916-1918. Această revoltă a început în iunie 1916 printr-un atac al unor triburi arabe, slab înarmate şi fără experienţă, împotriva garnizoanelor turceşti din Medine şi din împrejurimile oraşului Meca. N-a fost încununat de succes. După câteva zile, atacatorii s-au retras. Medine era legat de forţele principale ale turcilor, care se aflau în Siria, printr-o cale ferată, aşa că respectiva garnizoană a fost imediat întărită. Un corp expediţionar turc a pornit, din Medine, împotriva rebelilor care se retrăseseră spre Meca. Avea de parcurs o distanţă de 400 km. Primii 75 km au fost parcurşi relativ uşor. Au urmat apoi 30 km de coline unde oamenii din triburile arabe ale lui Faycal se aflau în apărare. După aceste coline, se deschidea o zonă plată costieră care duce la Rabegh, port la Marea Roşie, considerat cheia oraşului Meca. Aici se afla Şerif Ali, fratele mai mare al lui Feycal, cu alţi oameni din triburile arabe, dar şi forţe regulate arabe formate din ofiţeri şi luptători de origine arabă care serviseră în armata turcă.

Din vremea lui Napoleon, se considera că, pentru obţinerea victoriei, contează doar armatele regulate. Opinia militară era obsedată de axioma lui Foch, potrivit căreia principiul războiului modern constă în a căuta inima armatei inamice, centrul ei de putere, şi a o distruge în bătălie. Un astfel de principiu îl vom întâlni şi în secolul al XXI-lea, sub forma lovirii centrelor vitale ale inamicului, formulat şi folosit de americani.

Forţele neregulate n-au atacat poziţiile turcilor. De altfel, erau considerate incapabile de a forţa o decizie. În timp ce forţele regulate arabe se aflau la antrenament, turcii au amorsat brusc avansul lor asupra oraşului Meca. Au traversat colinele în 24 de ore, făcând proba celei de a doua teoreme a războiului neregulat, şi anume aceea că trupele neregulate sunt de asemenea incapabile nu numai să atace, dar şi să apere un punct sau o poziţie. Însă nici forţele regulate arabe,

care se găseau într-o situaţie critică, n-au fost capabile să respingă măcar atacul unui batalion, dar al unui întreg corp de armată.

În ianuarie 1917, oamenii lui Fayal au părăsit Meca şi Medine, au mărşăluit 300 km spre nord, până la Quedj. Această mişcare excentrică a avut un efect magic. Spaţiul de ameninţare s-a mărit, vulnerabilităţile dispozitivului turcesc s-au înmulţit. Turcii au fost nevoiţi să-şi disperseze forţele, iar cu jumătate din ele să organizeze paza căii ferate, trecând astfel în defensivă. În acest timp, arabii au obţinut succes după succes, pierderile turcilor fiind de 35.000 de morţi şi tot atâţia prizonieri. Arabii au ocupat 250.000 km^2 din teritoriul inamicului, fără să aibă pierderi considerabile.

Strategia şi tactica unui astfel de război erau cu totul diferite faţă de teoriile pe atunci în mare vogă ale lui Clausewitz şi Foch. Turcii au fost blocaţi într-o porţiune limitată de teren, fără resurse, deci fără posibilitatea de a se întări, de a lua legătura cu forţele lor principale care se aflau în Siria, de a se retrage sau de a întreprinde noi acţiuni. Aşa ceva nu era scris în manualele de atunci. Potrivit teoriei europene, inamicul trebuia distrus, lovindu-i inima armatei. Şi totuşi, arabii, printr-o strategie neconvenţională şi o tactică pe măsură, au câştigat indubitabil războiul.

Războiul absolut care se teoretiza atât de mult în Europa – spune Lawrence – era valabil pentru Franţa, Germania şi Anglia, iar educarea militarilor în spiritul urii faţă de adversar se finaliza în cele din urmă prin aceea că soldatul ura războiul. Războiul absolut nu putea fi altceva decât un tip de război. Clausewitz mai distinsese şi alte tipuri: războaiele personale din raţiuni dinastice, războaiele de expulzare din raţiuni partizane, războaiele comerciale din raţiuni comerciale.

Arabii doreau să cucerească teritoriile care le aparţineau şi să-i alunge pe turci, cu cât mai puţine pierderi proprii. Atât din punct de vedere strategic, cât şi tactic, se întâlnesc aceleaşi elemente: unul algebric, altul biologic şi un al treilea psihologic, dar valoarea lor constă în altă interpretare. Primul ţine de ştiinţă, de matematică şi comportă constante cunoscute, condiţii fixe, spaţiu şi timp, lucruri neorganice precum coline, climate, căi ferate. Elementul uman este prezent, în această dimensiune, doar ca mase prea importante pentru a se ţine cont de variaţiile individuale. În cazul arab, factorul algebric se prezenta sub forma unei zone de cucerit, care era de 320.000 km^2.

Turcii nu puteau să apere această zonă, cu armata lor regulată, decât prin linii de tranşee, prin poziţii etc. Arabii nu aveau cum să atace aceste poziţii cu formaţii în linie, pentru că nu dispuneau de armate de acest tip. Ei se puteau mişca însă peste tot, intangibili şi greu de oprit, ca un gaz. Armatele sunt ca nişte plante solide, imobile, cu rădăcini şi tulpini prin care se hrănesc. Arabii se doreau a fi ca un abur care sufla peste tot şi în fiecare punct ales. Fără un obiectiv, un soldat dintr-o armată regulată este paralizat. După un calcul elementar – un post de 20 de oameni la fiecare 6 km^2 –, rezulta că, pentru a apăra cei 250.000 km^2 şi a face faţă tuturor arabilor din ţară, turcii aveau nevoie de 600.000 de oameni. Ei dispuneau doar de 100.000. Turcii au crezut că rebeliunea arabilor poate fi rezolvată prin mijloace militare, ca şi cum rebelii ar fi făcut parte dintr-o armată regulată şi i-ar fi atacat aşa cum scriau regulamentele acelor vremuri. N-a fost însă aşa.

Cel de al doilea termen este factorul biologic (bionomie, îi spune autorul). Teoriile vremii îi ziceau, cu acea nuanţă eroică şi tragică, efuziunea sângelui. În realitate, este vorba de un factor variabil, foarte sensibil şi ilogic. Turcii tratau oamenii ca material, întrucât ei aveau mai mulţi oameni decât echipament, deci nu ca pe o variabilă, ci ca pe o constantă. Distrugerea unei căi ferate, unui pod sau a unei puşti era mai importantă pentru ei decât pierderea unui om. La arabi, oamenii nu constituiau unităţi, ci indivizi, iar pierderea unui om însemna pierderea unei zale dintr-un lanţ. Arabii aplicau cum nu se poate mai bine principiul economiei forţelor. Războiul arabilor se prezenta ca o presiune necunoscută, ca un deşert. De oriunde era posibil un atac asupra turcilor, iar în acel atac ei, arabii, erau superiori, în acel punct şi în acel moment, celor pe care îi atacau.

Iată, deci, un principiu napoleonean aplicat de o altfel de armată şi în alt fel de condiţii. Aplicarea acestui principiu era posibilă pentru că arabii îşi asiguraseră, prin manevre iscusite, individuale şi pe grupuri mici, libertatea de acţiune şi posibilitatea realizării surprinderii tactice. Pentru că, oricum, ei reuşiseră, după Quedj, să cucerească şi să menţină iniţiativa strategică. Toate acestea erau posibile pentru că ei aveau informaţii perfecte, care, de altfel, nu erau prea greu de procurat, dacă se are în vedere imobilitatea dispozitivului de apărare al turcilor.

Cel de al treilea factor îl constituie cel psihologic. El priveşte mulţimea, starea de spirit a acesteia. Starea de spirit era la fel de importantă pentru comandanţii arabi, precum ordinea de bătaie pentru turci. La aceasta se adăuga starea de spirit a naţiunii arabe, care sprijinea luptătorii săi. Dincolo de toate, este însă vorba de etica războiului. Armata arabă era foarte slabă din punct de vedere fizic. De aceea, o astfel de slăbiciune trebuia compensată prin factorul psihologic.

În gândirea militară şi în practica vremii, se considera că, de îndată ce s-a înţeles necesitatea proporţionalităţii între spaţiu şi efective, succesul era sigur şi putea fi demonstrat cu un creion şi o hârtie. Proba nu era fizică, ci morală şi, ca urmare, în aceste condiţii, bătăliile deveneau o eroare. Tot ceea ce se putea câştiga printr-o bătălie desfăşurată în aceste condiţii erau muniţiile consumate de inamic. Era, se ştie, o mentalitate, sau o filosofie a primei perioade a Evului Mediu, prin care se încerca evitarea bătăliilor, pentru a reduce, desigur, numărul pierderilor de vieţi omeneşti. Se revenise asupra acestui aspect în epoca modernă. Napoleon spunea că este greu de găsit generali dispuşi să ducă o bătălie. Nenorocirea acestui război – scrie Lawrence – este că foarte puţini generali erau în măsură să facă altceva.

Gândirea militară pivotase un secol asupra reflecţiei lui Napoleon, formulată într-un moment de rafinament al veacului al XVIII-lea în care oamenii aproape uitaseră că războiul dă licenţa de a ucide. „O bătălie este ceva care se impune părţii considerate mai slabă; ea este dusă inevitabil fie prin lipsa de spaţiu, fie prin necesitatea de a apăra un bun material mai scump decât viaţa soldaţilor.“[38]

Arabii n-aveau nimic material de pierdut, deci nu aveau nimic nici de apărat, nici ceva care să fie mai scump decât viaţa soldaţilor. Ei doreau doar să-şi ia înapoi pământurile, fără să piardă inutil vieţi omeneşti. Atuul lor era rapiditatea şi timpul, nu puterea de lovire, ceea ce le dădea o forţă mai mult strategică decât tactică.

Luptând potrivit acestei filosofii, ei au luat Akaba, Talief de la Marea Moartă, Azrak, şi Deraa, apoi Damasc.

Acţiunea lor în deşert s-a asemănat foarte mult cu cea de pe mare, în primul rând, datorită mobilităţii. Armata arabă nu păstra

[38] Gérard Chaliand, *Op.cit.*, p. 1133.

avantajul pe care-l oferea un atac reuşit, nu consolida terenul, nu rămânea pe loc. După ce ataca, se retrăgea pentru a ataca în altă parte, într-un loc mai îndepărtat. Era posibil aşa ceva, întrucât arabii dispuneau de cavalerie şi cunoşteau foarte bine terenul, iar pregătirea lor nu se făcuse în limitele teoriei vremii. Ei nu au acţionat însă singuri. În anumite condiţii, raidurile arabe au fost întărite cu blindate conduse de britanici.

Aceste mijloace, care se întrebuinţau pentru prima dată pe un câmp de luptă, au fost foarte eficace, mai ales în marşul spre Damasc. Armata arabă, animată de idealul libertăţii, nu era de aceeaşi factură cu armatele europene. Îi lipsea disciplina şi rigoarea, în sens european, fiecare trib având regulile şi tradiţiile sale. De aceea, combinarea triburilor în timpul unor acţiuni era, uneori, extrem de dificilă.

Teza războiului de gherilă formulată de Lawrence se reduce la aceea că rebeliunea trebuie să aibă o bază inatacabilă, un loc la adăpost nu numai de un atac, ci şi de teama unui atac, o bază precum acelea pe care revolta arabă le-a avut în porturile de la Marea Roşie, în deşert sau în spiritul oamenilor care au subscris la această acţiune. Ea trebuie să aibă, de asemenea, un adversar străin cu echipament perfecţionat, care se prezintă sub forma unei armate de ocupaţie disciplinată, prea mică pentru a satisface regula suprafaţă-efective, prea redusă pentru a-şi adapta numărul la spaţiu, în vederea dominării întregii zone într-un mod eficient folosind posturi fortificate. Revolta trebuie să se sprijine pe o populaţie amică, sau cel puţin simpatizantă, care nu-l va informa şi nu-l va ajuta pe inamic.

Cele subliniate de Lawrence se înscriu în spiritul epocii naţiunilor. Era timpul luptelor pentru libertate, pentru afirmarea entităţilor naţionale, pentru o nouă arhitectură a relaţiilor internaţionale, mai ales pe continentul european.

Acest timp cerea angajare masivă, complexă, fie cu armate numeroase, formate din militari în termen, la care participau toate clasele sociale, fie cu armate neregulate, care luptau prin mijloace atipice şi asimetrice.

Secolul al XX-lea aparţine acestui tip de confruntări între state şi naţiuni, între forţe masive, costisitoare şi violente, pe spaţii imense, cu desfăşurări de mare anvergură şi efecte foarte complexe. Lumea

ajunsele la un prag peste care a fost nevoită să treacă: ***pragul mondializării războiului***.

Cele două războaie mondiale sunt o consecinţă a acestei filosofii, a acestei stări.

2.3.2 Concept şi acţiune în războiul modern

Războiul modern nu schimbă conceptul de război. Schimbă doar forţele, mijloacele şi acţiunile, în funcţie de decizia politică, de limitele angajării şi de caracteristicile mediului strategic. Am putea spune că războiul modern se bazează pe teoria clasică extinsă a războiului.

2.3.2.1 Războiul din Vietnam

Unii consideră că războiul din Vietnam se înscrie în categoria conflictelor regionale. Originile acestui conflict se află însă în sistemul confruntărilor şi acţiunilor de după Al Doilea Război Mondial. Astfel, în 1954, Franţa este nevoită să se retragă din coloniile sale din Indochina. În Vietnamul de Nord, se instaurează un regim comunist, sprijinit de Uniunea Sovietică, în timp ce guvernul din Vietnamul se Sud, deşi are o esenţă dictatorială, este susţinut de Statele Unite. Populaţia din Sud este nemulţumită şi, în 1957, se constituie într-o mişcare de rezistenţă, sprijinită, începând cu 1959, de Vietnamul de Nord şi de sovietici.

Americanii trimit consilieri în armata Vietnamului de Sud, iar în 1964, americanii intră în acţiune. Războiul foarte dur care se desfăşoară în junglă nu slăbeşte rezistenţa vietnameză. În 1969, sub presiunea populaţiei americane, încep negocierile, iar în 1973 se preconizează o încetare a focului. Rezistenţa invadează Saigonul la 30 aprilie 1976, iar în 1976, ţara este unificată sub denumirea de Republica Socialistă Vietnam.

Acest tip de război de gherilă a opus două strategii total diferite. Strategia americană viza lovirea centrelor vitale (care, de fapt, nici nu existau), vânarea şi distrugerea forţelor de gherilă, în timp ce strategia de gherilă vietnameză viza uzarea forţelor americane, atragerea lor în junglă, în capcane şi obstacole de tot felul, epuizarea

lor şi obligarea (şi cu ajutorul opiniei publice mondiale) să înceteze războiul şi să părăsească Vietnamul.

Războiul din Vietnam a fost o confruntare între forţe clasice şi forţe de gherilă, între rezistenţa vietnameză, sprijinită masiv de sovietici, şi unităţile americane, care nu erau nici pregătite, nici motivate pentru un astfel de război. S-a tras însă prea devreme concluzia că pierderea acestui război de către americani înseamnă o victorie categorică a rezistenţei împotriva invaziei, a războiului întregului popor împotriva armatelor profesioniste, foarte bine dotate şi foarte bine instruite. În realitate, era vorba de un război pe care americanii nu l-au pregătit nici din punct de vedere politic, nici strategic, nici militar. Şi nici nu şi-au pus mintea cu el.[39]

Acest război a avut ecouri foarte mari şi pe termen lung. El a creat o emoţie puternică în rândul populaţiei americane, emoţie existentă încă şi azi, la începutul mileniului al III-lea, şi o nemulţumire accentuată în rândul militarilor care au suportat nu numai pierderile de pe câmpul de luptă[40], ci şi umilinţa lucrului prost făcut. De aceea, ulterior, americanii au luat măsuri categorice pentru delimitarea prin lege a responsabilităţii factorilor politici şi a celor militari şi pentru pregătirea forţelor armate în vederea îndeplinirii cu minimum de pierderi (conceptul pierderi zero) a misiunilor foarte bine fixate, susţinute politic, mediatic şi financiar şi elaborate în cele mai neînsemnate detalii. Episodul Vietnam nu s-a mai repetat.

De aceea, considerăm că, din punct de vedere al artei militare, războiul din Vietnam aparţine filosofiei războaielor specifice procesului de lichidare a colonialismului fizic şi industrial, care vor fi din ce în ce mai rare (dar nu excluse) în noul tip de societate. Astfel de războaie reprezintă o rezistenţă la invazie şi ele nu vor dispărea. Totuşi, avându-se în vedere complexul proces al frontierelor la început de mileniu, astfel de războaie sunt completate şi, uneori, precedate de acţiuni neconvenţionale de tot felul, inclusiv de terorism. Terorismul care, la sfârşitul mileniului al II-lea şi începutul

---

[39] Pierderile americane în Vietnam au fost de 15.058 morţi şi 109.527 răniţi (sursa: http://khmercanada.site.voile.fr/vietnam5.htm)

[40] În centrul Washingtonului, există un monument din marmură neagră, în formă de unghi obtuz, sub nivelul solului, pe care sunt înscrise numele tuturor militarilor pieriţi în războiul din Vietnam. În fiecare zi, aici, rudele şi apropiaţii celor dispăruţi aprind lumânări şi se reculeg. Este o expresie a respectului pe care americanii îl acordă soldaţilor săi care şi-au făcut datoria faţă de Statele Unite ale Americii, oriunde, în lume.

mileniului al III-lea devine un adevărat război, are însă o sferă mult mai largă şi cauze complexe. Iar dacă el este cu adevărat război – aşa cum s-a spus, dar cum n-o zice şi dreptul internaţional – înseamnă că noul tip de război trebuie redefinit şi analizat cu foarte multă atenţie, întrucât singura fiinţă teroristă cunoscută până la această dată în Univers este omul…

Tipului de război din Vietnam îi corespunde şi invazia sovietică asupra Afganistanului din 27 decembrie 1979. Sovieticii desfăşoară forţe şi ocupă oraşele importante şi câmpia. Mujahedinii se ascund în munţi şi hărţuiesc în permanenţă aceste forţele sovietice. Preţul pe care îl plătesc afganii este foarte mare: peste un milion de morţi şi cinci milioane de refugiaţi, îndeosebi în Pakistan. În 1989, sub presiune internaţională, sovieticii se retrag cu multe pierderi.

Misiunile Enduring Freedom şi ISAF sunt, de fapt, din aceeaşi categorie cu cele dinainte, chiar dacă obiectivul lor este stabilizarea zonei şi combaterea terorismului. Din punctul de vedere al teoriei războiului şi al cunoaşterii acestui fenomen, ele nu ies din strategiile politice şi militare de invazie.

2.3.2.2 Războiul din Falkland

Războiul din Malwine (Falkland) este unul dintre cele mai neaşteptate şi mai controversate din istorie. Bătălia s-a dat în 1982 pentru stăpânirea (controlul) Insulelor Malwine (Falkland). În fapt, el nu a avut un obiectiv strategic. Nu se urmărea nici stăpânirea sau controlul unor resurse, nici obţinerea unei poziţii strategice avantajoase. În actualele condiţii, Insulele Falkland nu au nici un fel de importanţă politică, militară, economică sau strategică. Acestea au o suprafaţă totală de 12.000 km^2 şi o populaţie care, în 1991, era de 2121 de locuitori[41].

A fost un război al orgoliilor (mai exact, al orgoliului britanic) căruia i s-a dat însă o importanţă exagerată. În fapt, el nu a avut aproape nici un fel de importanţă, în afara aceleia de a demonstra că Marea Britanie rămâne o putere maritimă, capabilă oricând să pună în mişcare un corp expediţionar, iar Statele Unite vor sprijini

[41] Steve Ouellet, *La guerre des Malouines*, http://rain.prohosting.com/stoue/malouines.html.

totdeauna, cel puţin cu un sistem ultraperformant de informaţii, acţiunile aliatului său de peste ocean.

Este valabilă, desigur, şi reciproca, aşa cum au dovedito-o cele două războaie din Irak, războiul din Kosovo şi cel din Afganistan. Steve Ouellet citează un jurnalist de război din acel timp, Olivier Rolin, care defineşte acest război ca o „gaură neagră" a istoriei, în care, pentru nimic şi fără nici un fel de discernământ, în numele unor simboluri absurde sau al unor raţiuni războinice, s-au aruncat uriaşe sume de lire sterline şi de dolari. Rezultatele acestui război sunt şi ele absurde. Singurul rezultat pe care l-au prevăzut specialiştii au fost pierderile umane.

Arhipelagul Falkland, descoperit în 1592 de navigatorii şi exploratorii englezi John Davis et Sir Richard Hawkins, aparţinea Marii Britanii. El se află în sudul Oceanului Atlantic la 500 km de Argentina şi la 12.000 km de Marea Britanie. E drept, o parte a aparţinut, într-o vreme, Spaniei, apoi şi Franţei. Căderea Imperiului spaniol şi obţinerea independenţei Argentinei (în 1816) au determinat-o pe aceasta din urmă să revendice, doi ani mai târziu, în 1820, arhipelagul. Englezii n-au fost însă de acord. În 1833, ei au preluat controlul insulelor şi i-au alungat pe argentinieni de acolo. Aceasta a fost, de altfel, şi cauza oficială a conflictului din 1982. Negocierile în vederea reglementării problemelor de suveranitate asupra insulelor au început la ONU în 1960. În 1982, când a izbucnit războiul, acestea erau în curs de desfăşurare.

Condiţiile climatice sunt extrem de dificile. Bat vânturi neîntrerupte, pădurile sunt rare, iar ocupaţiile locuitorilor se rezumă la creşterea vitelor şi la pescuit. Britanicii cred că ţinutul adăposteşte şi importante resurse de petrol, dar cercetările (cel puţin până în 1982) nu confirmaseră aceste presupuneri.

Argentinienii nu au recunoscut niciodată autoritatea englezilor asupra insulelor. Dimpotrivă, Argentina considera că arhipelagul îi revine de drept. Ea a reprodus hărţile geografice începând cu 1529 şi considera că adevăratul descoperitor al insulelor a fost un navigator portughez la întoarcerea din expediţia lui Magellan. Argentina susţinea că Anglia recunoscuse deja, prin Tratatul de la Ultrech din 1713, suveranitatea Spaniei asupra teritoriilor colonizate de aceasta, iar posesiunile franceze asupra insulelor fuseseră deja vândute spaniolilor.

Englezii susţineau că primul care a debarcat în insule a fost John Strong, în 1690. De altfel, Marea Britanie considera că ea ocupă oficial insulele din 1833, iar locuitorii aprobă suveranitatea britanică. La drept vorbind, argumente de acest tip ar fi putut aduce, dacă ar fi dorit, şi Spania şi Franţa.

Disputa era pe cale de a se regla, dar situaţia internă din Argentina (inflaţie 120%, şomaj 20%, datorie externă 250 de miliarde de franci, problemele dificile cu care se confrunta Junta dictatorială) cerea deturnarea atenţiei asupra unui alt obiectiv care să facă apel la solidaritate şi unitate naţională, iar repunerea pe rol a chestiunii suveranităţii asupra Malwinelor părea tocmai potrivită. Marea Britanie devenea un adversar ideal.

Junta militară conta pe lipsa de reacţie a Marii Britanii sau, în orice caz, pe crearea unei probleme care nu avea efectiv o soluţie militară. Argentinienii nu credeau că, în secolul al XX-lea, Anglia va trimite un corp expediţionar în Malwine pentru a apăra un pământ steril cu preţul vieţii soldaţilor britanici. În plus, în acea vreme, britanicii se aflau într-un proces de reducere şi reorganizare a forţelor armate.

Junta militară argentiniană nu cunoştea însă (sau nu lua în calcul) nici forţa orgoliului britanic, nici caracterul primului ministru conservator de atunci, Margaret Thatcher, denumită „Doamna de Fier“. Mai mult, şi „Doamna de Fier“ avea nevoie de o mică diversiune pentru a compensa unele măsuri social economice care privilegiau clasa de mijloc pe seama celor bogaţi, dar şi a celor săraci. Ea a încercat să instaureze o democraţie a micilor proprietari, inspirată din valorile victoriene.

Astfel, veniturile individuale urmau să crească pe seama cheltuielii salariului social (cheltuieli de sănătate, şomaj, asigurare, asistenţă socială). Aceste măsuri favorizau reducerea cheltuielilor publice şi privatizarea aparatului guvernamental. Ele au scăzut popularitatea „Doamnei de Fier“ şi era de aşteptat să piardă alegerile din 1983. Aşa că situaţia creată de Junta argentiniană îi venea ca o mănuşă.

Există, după unii autori, şi alte raţiuni ale declanşării acestui conflict. Una dintre acestea (neconfirmată până în prezent) se referă la existenţa unor negocieri între Statele Unite şi Marea Britanie pentru cedarea arhipelagului americanilor, în vederea instalării unei

baze militare. Chir dacă importanţa strategică a acestor insule pare minoră pentru argentinieni şi chiar pentru britanici, cu totul altfel se pune problema pentru americani.

O astfel de bază deschisă aici s-ar putea constitui într-un centru de supraveghere a sudului Americii Latine şi mai ales a Antarcticii. Faptul că un astfel de obiectiv nu s-a realizat până azi se poate explica şi prin aceea că americanii sunt interesaţi îndeosebi de Pacific şi, desigur, de repoziţionarea forţelor în vederea unor posibile bătălii (prin forţa descurajării) pentru petrolul arctic.

Războiul a început la 2 aprilie 1982. Argentinienii au invadat insula cu 10.000 de militari. A doua zi, Margaret Thatcher a constituit un corp expediţionar din 40 de nave de luptă, cincizeci de nave de sprijin militare şi civile rechiziţionate, între care şi „Elisabeta“, „Canberra“ şi „Uganda“, 40 de avioane, 60 de elicoptere, 28.000 de oameni şi 4 submarine nucleare de atac. Orgoliul „Doamnei de Fier“ trebuia să demonstreze deopotrivă forţa Marii Britanii, ca putere maritimă indiscutabilă, şi voinţa politică a naţiunii de a acţiona pentru scoaterea invadatorilor din insulă. Nu pentru că insulele respective ar avea vreo importanţă, ci pentru că ele aparţin englezilor. Iar englezii ştiu să apere, cu orice preţ, ceea ce consideră că este al lor.

Consiliul de Securitate al ONU a votat pentru retragerea imediată a forţelor argentiniene şi reluarea negocierilor. Câteva zile mai târziu, Comunitatea Europeană a stabilit un embargo asupra importurilor argentiniene din ţările europene şi vânzărilor de arme în Argentina. Statele Unite au hotărât să sprijine Marea Britanie, iar Rusia n-a schiţat nici un gest.

Margaret Thatcher a ordonat distrugerea imediată a navei „Belgrano“, nava amiral a flotei argentiniene. Acţiunea s-a desfăşurat pe 2 mai şi a avut ca rezultat scufundarea vasului şi moartea a 350 de militari argentinieni. Două zile mai târziu, argentinienii au scufundat distrugătorul britanic „Sheffield“ cu o rachetă „Exocet“. Britanicii, care ocupaseră, pe 25 aprilie, insula Georgia de Sud, au continuat atacul.

Mai multe ţări şi-au exprimat opinia asupra acestui conflict, unele chiar afirmând că se vor alătura de o parte sau de cealaltă.

Nimeni nu a făcut-o însă cu adevărat, în afară de Statele Unite, care au susţinut Marea Britanie cu informaţii transmise prin satelit.

Primul ministru britanic, netulburata şi inflexibila „Doamnă de Fier“, avea însă o susţinere internă totală.

Se declanşase un fel de frenezie britanică, specifică epocilor de mari confruntări, dar şi celor în care orgoliile şi emoţiile devin omniprezente şi omnipotente. Opinia publică argentiniană era indignată mai degrabă împotriva americanilor, care au trădat interesele continentului, decât împotriva britanicilor. Au remarcat însă şi britanicii absurdul situaţiei. Nimeni nu vorbise, până la invazia argentinienilor, de insulele sacre Falkland.

Până la acest conflict, numai filateliştii britanici cunoşteau existenţa acestor insule. Britanicii, de fapt, nu ştiau cum să scape de ele, în pofida faptului că locuitorii se considerau… englezi. „În fond, scrie un corespondent britanic, dacă noi îi batem pe argentinieni, nu o facem pentru a relua insulele, ci pentru a găsi modalitatea cea mai demnă de a le pierde…“

Totuşi, a fost un război. Raţiunile pentru care britanicii l-au câştigat au fost numeroase. Logistica britanică a fost superioară celei argentiniene. S-au folosit, pentru trupele de uscat care au debarcat în insulă, costume speciale, aparatură de vedere pe timp de noapte şi un sistem de conducere foarte bine pus la punct. În plus, debarcarea s-a făcut între insule, într-o zonă inaccesibilă, ceea ce a dus la surprinderea tactică totală. Raportul de forţe a fost, de asemenea, favorabil forţei expediţionare, atât din punct de vedere tehnologic, cât şi în ceea ce priveşte forţa umană (2,8/1).

Marea Britanie controla net căile maritime, dar şi Argentina controla căile aeriene, ceea ce a şi dus la scufundarea distrugătorului respectiv. De remarcat că, din cauza restricţiilor bugetare, britanicii n-au adus în zone imensele sale portavioane.

Generalul argentinian Mario Benjamin Menendez susţine că victoria britanicilor se explică şi prin susţinerea diplomatică europeană, prin sprijinul acordat de Statele Unite (prin sateliţi) şi de Naţiunile Unite. În acea epocă, Argentina era complet izolată. Ea nu aparţinea nici lumii a treia, nici sistemului comunist, nici democraţiilor occidentale. Nimeni nu o susţinea, mai ales că modul în care acţionase Junta nu era nici legitim, nici oportun, nici necesar, nici eficient.

Consecinţele conflictului sunt şi ele absurde. Marea Britanie a pierdut 2 distrugătoare, 2 fregate şi un cargo, câteva avioane şi

elicoptere, 255 de morţi şi 777 răniţi. Războiul a costat între 700 şi 900 de milioane de lire sterline. Acolo a instalat o bază militară ultramodernă, un spital şi alte echipamente care nu servesc la nimic.

Argentina a pierdut 635 de oameni, un crucişător, un submarin, o navă de patrulare trei nave de transport şi mai multe avioane de vânătoare. Junta militară a trebuit să cedeze puterea civililor. Ţara a ieşit devastată din acest conflict. Cea care a câştigat enorm de pe urma conflictului a fost „Doamna de Fier“, care a refăcut prestigiul Imperiului britanic. La 9 iunie 1983, ea a câştigat alegerile şi un al doilea mandat. Ulterior, a fost numită o comisie de anchetă, sub conducerea lordului Franks, care avea sarcina să studieze circumstanţele conflictului. Nu i s-a făcut nici un reproş lui Margaret Thatcher. Statele Unite au pierdut însă foarte mult în urma acestui conflict. Americanii au fost acuzaţi că au trădat Doctrina Monroe şi interesele aliatului lor sud-american, punând în pericol o alianţă diplomatică ce a durat mai mult de 100 de ani.

Din punct de vedere militar, acest conflict a demonstrat rolul tehnologiei şi al voinţei umane în război. Acest conflict are o valoare geopolitică remarcabilă. El s-a desfăşurat în liniile generale ale filosofiei lui Mackinder potrivit căreia care Marea Britanie, ca putere maritimă incontestabilă poate acţiona, pe linii exterioare, împotriva oricărei altei puteri terestre. Desigur, Mackinder, ca şi Spykman, se refereau la Heartland-ul de Nord (Eurasia) şi la cel de Sud (Africa). Se înţelege însă că principiul a fost folosit şi în confruntarea din Falkland. În bătălia de la Tushima, flota rusească a parcurs o distanţă imensă, ocolind trei continente, pentru a claca în faţa flotei japoneze care i-a întins o ambuscadă în zona insulei Tushima. Marea Britanie a făcut pe mare, un marş de 15.000 de kilometri, pentru a câştiga bătălia terestră şi navală cu una dintre cele mai mari ţări ale continentului american. Argumentul, ca şi în cazul bătăliei de la Tushima este acelaşi: superioritatea tehnologică. Acest argument va fi confirmat în toate confruntările care au avut loc în ultima parte a secolului al XX-lea şi în primii ani ai secolului al XXI-lea.

2.3.2.3 Războiul din Golf din martie-aprilie 2003

Forţa terestră care a acţionat în Irak (Divizia 3 Infanterie, Divizia 101 Aeropurtată, Diviziile 1 şi 2 din Corpul de Infanterie

Marină, elemente din Divizia 82 Aeropurtată) s-au bazat, în principal, pe trei elemente foarte importante:

- scutul informaţional;
- acţiunea întrunită (integrată), în care aviaţia strategică şi cea de pe portavioane, navele de luptă şi forţele speciale au realizat un al doilea scut – „scutul aerian“ sau „scutul de foc“ – înapoia căruia au înaintat spre Bagdad forţele terestre.
- elementul central al acţiunii forţelor terestre l-au reprezentat tancurile (1000 de tancuri); în jurul lor s-a constituit întregul dispozitiv terestru.

Ulterior, a fost adusă în teatru şi Divizia 4 Infanterie – prima mare unitate a Forţelor Terestre Americane în întregime digitalizată –, dar, probabil, şi pentru alte misiuni.

Modul de acţiune al forţelor terestre a fost, în general, unul specific luptei în deşert, într-un teren în care trupele irakiene nu puteau realiza decât cel mult surprinderea tactică. Dar şi acest lucru era posibil, dacă apărarea ar fi fost pregătită din timp, ţinându-se seama de uriaşul potenţial american şi organizând o ripostă bine chibzuită, intempestivă şi asimetrică.

Era însă nevoie de o motivaţie, cel puţin ca în ianuarie 1991. Or, se ştie, o dictatură ucide sentimentul naţional, sentimentul identitar. Respectul faţă de soldatul irakian, pe care comandanţii americani l-au comunicat şi l-au lăudat în urma războiului din 1991, nu s-a mai justificat în acest conflict (cel puţin în ceea ce-i priveşte pe comandanţii armatei irakiene, inexistentă pe teatrul de operaţii).

Unităţile americane au înaintat pe coloane, cu avangărzi puternice. Fiecare avangardă avea în faţă, pe cele două benzi de circulaţie ale unor drumuri asfaltate, două tancuri Abrams. Înapoia lor se aflau alte tancuri (în general, într-o singură coloană, fără intervale), însoţite de maşini de luptă ale infanteriei Bradley şi Humvee. Era un dispozitiv specific pentru acea zonă şi pentru acea situaţie. Acest dispozitiv a fost condiţionat de următoarele:

- supremaţia informaţională;
- supremaţia aeriană;
- iniţiativa strategică;
- acţiunile, în folosul forţelor terestre şi infanteriei marine, ale elicopterelor de luptă Apache (care aparţin Forţelor Terestre) şi avioanelor A 10;

- prezenţa posibilă a minelor, dar mai ales a ambuscadelor de infanterie şi a celor efectuate de formaţiuni înarmate ale Partidului Baas;
- rezistenţa blindajului tancului M1 Abrams la impactul cu grenada cumulativă trasă de AG 7 şi vulnerabilitatea maşinilor de luptă ale infanteriei şi a celorlalte maşini din coloană la astfel de mijloace.

Pentru siguranţa reciprocă, tancurile şi maşinile de luptă ale infanteriei au acţionat împreună, ca şi în 1991, una dintre misiunile importante ale maşinilor de luptă fiind să protejeze terestru, pe orizontală, tancurile în special împotriva vânătorilor de tancuri (care acţionaseră împotriva tancurilor americane în timpul războiului din Golf din ianuarie 1991) şi să nu permită apropierea infanteriei inamice de aceste blindate. Misiunea tancurilor grele americane a fost cea tradiţională a „nucleului de fier" care asigură greutate şi energie forţei care loveşte, înaintează şi stăpâneşte. Rolul lor a fost confirmat pe deplin în acest război. Ele continuă să fie un element de forţă, de stabilitate, de dominare a câmpului de luptă şi de siguranţă.

Tancul nu a mai fost (cel puţin în acest război) o forţă de izbire care înaintează pe direcţii, cu viteză maximă, în adâncimea dispozitivului inamic, fragmentându-i forţele şi creând faptul împlinit. El a fost, în martie-aprilie 2003, în războiul din Irak (şi se pare că aşa va din ce în ce mai mult în viitor) nucleul greu al unei forţe combinate (întrunite, integrate) care înaintează înapoia unor scuturi (informaţionale, diversioniste, psihologice, de foc etc.), loveşte şi, mai ales, stăpâneşte.

Desigur, în urma rezultatelor războiului din 2003, conceptul Joint Vizion 2010 (JV 2010) va fi fost revizuit în acest sens. Iniţial, americanii îşi propuseseră ca, în 2020, unităţile grele ale Forţelor Terestre moştenite (Legacy Force) să fie înlocuite cu o forţă interimară (Interim Force), mai uşoară, dotată cu vehicule de luptă pe roţi. Între timp, se lucrează la constituirea Forţei obiectiv (Objective Force), care are ca obiectiv să asambleze, începând cu 2010, toate calităţile formaţiilor grele şi uşoare, într-un sistem de luptă pentru viitor (Future Combat System).

Acţiunea tancurilor şi blindatelor americane se deosebeşte, totuşi, esenţial de cea din 1991. Este adevărat, de data aceasta, forţele americane au întâmpinat o rezistenţă mult mai slabă decât în primul

război, ceea ce le-a permis să acţioneze pe coloane. Rezistenţa irakiană a fost anihilată şi prin alte mijloace decât cele terestre. Mai mult, în acest război, americanii au aplicat conceptul de Război bazat pe Reţea, cu rezultate mulţumitoare. Blindatele americane au acţionat nu ca forţă de izbire, ci ca forţă de cucerire, înapoia a trei scuturi foarte importante (scutul informaţional, scutul aerian şi scutul terestru – de foc).

Scutul informaţional a fost asigurat de sistemul de sisteme al Războiului în Reţea, adică de acel sistem care a permis supremaţia informaţională, transmiterea informaţiei în timp real şi conducerea directă a platformelor de luptă, adesea, peste (sau în completarea) reţelei obişnuite de comandă şi control.

Tancurile au fost dotate cu sisteme GPS, cu indicatori termici şi (cele ale comandanţilor) cu elemente ale Războiului în Reţea (calculatoare cuplate la reţeaua platformelor de luptă, la reţeaua senzorilor şi, bineînţeles, la reţeaua centrală C4).

În componenţa acestui scut informaţional au intrat şi alte informaţii decât cele transmise prin mijloace ale sistemului cunoscut compus din sateliţi, AWACS, avioane de cercetare, avioane fără pilot, forţe speciale etc. Este vorba de informaţii obţinute prin agenţi şi prin surse din afara forţelor armate, dar cuplate la reţeaua centrală.

Componenta politică şi cea psihologică ale acestui război au jucat un rol chiar mai important decât acţiunea propriu-zisă, în teatru. Informaţiile care au apărut ulterior în legătură cu modul în care a fost pregătit războiul, premiile mari (câte 15 milioane de dolari pentru informaţii în legătură cu locul în care se ascunde fiecare dintre cei doi fii ai lui Saddam Hussein şi 25 de milioane de dolari pentru informaţii în legătură cu liderul irakian), acţiunile politico-diplomatice, economice şi informaţionale la scară mondială arată că războiul viitorului nu se reduce doar la teatrul de operaţii, ci se mondializează.

Scutul aerian a fost asigurat de componenta strategică a Forţelor Aeriene, de aviaţia de pe portavioane şi de cea a forţelor terestre, iar scutul terestru de forţele speciale, de mijloacele aeriene ale diviziilor (elicoptere de atac Apache şi avioanele A 10) şi de sistemele de arme. Au fost, de asemenea, întrebuinţate poduri de asalt pe tanc H82510 (acest tip de pod va fi înlocuit cu un nou pod de asalt mult mai eficient XM104 Wolverine). Tancurile nu au fost întrebuinţate pentru

lupta propriu-zisă în localitate (este vorba, în principal, de Bagdad, Basra şi Kerbala. Ele au avut rol de descurajare şi de susţinere cu foc. Irakienii nu au dispus de mijloace pentru a împiedica pătrunderea tancurilor M1A1 Abrams în localităţi.

Schema de acţiune a fost următoarea: informaţie – atac electronic – atac aerian – înaintare terestră pe suport de tancuri, aceasta din urmă asigurând controlul şi stăpânirea teatrului.

Soarta tancurilor în armatele moderne este discutată de mai mulţi ani, iar războiul din martie-aprilie 2003 pare să dea un prim răspuns acestei provocări. Pentru că tancurile, în acest război, au avut un rol cu totul deosebit.

Urmează ca viitorul să aleagă între condiţia tancului ca nucleu greu al unei formaţii terestre întrunite sau integrate, puternic acoperită informaţional, aerian şi terestru, şi aceea de a fi înlocuit printr-un vehicul pe roţi, mai uşor şi cu posibilităţi de a fi transportat rapid în teatru.

2.4 Aria de cuprindere a conceptului noului război

Care poate fi aria de cuprindere a noului război? Este el mai amplu, mai larg, mai sofisticat şi mai cuprinzător, sau este acelaşi de veacuri, dar îmbrăcat în hainele relativ noi (sau doar înnoite, spălate şi scrobite) ale vechiului război? Aduce noul război ceva cu adevărat nou sau rămâne la aceleaşi temeri, concepte şi precepte dintotdeauna? Cum va afecta noul război vechea conflictualitate a lumii? Va mai fi el legat de o astfel de conflictualitate sau va avea cu totul şi cu totul alte motive, alte mobiluri, alte argumente şi alte obiective politice şi strategice? Va aduce el conflictualitatea lumii cu picioarele pe pământ, sau o va lăsa aşa cum este, agăţată semnificativ şi, uneori, revoltător de mizerabil, de subiectivismul, voluntarismul şi lipsa condamnabilă de responsabilitate a clasei politice cu sau fără frontiere?

Noul război este mult mai larg decât cele precedente. El le înglobează pe toate, le reuneşte în noua conflictualitate haotică a lumii şi, în acelaşi timp le intersectează, le supune unui proces de analiză şi sinteză, de generalizare, concretizare şi abstractizare, ceea

ce duce la o conceptualizare specifică a noului război. Războiul de Reţea, Războiul cognitiv şi Războiul haotic par să fie unul din rezultatele acestui nou proces, impus de realităţile începutului de mileniu, de analiză şi reconsiderare a războiului.

2.4.1 Războiul de reţea

Războiul de Reţea, sau în Reţea, este şi va fi din ce în ce mai mult prima şi cea mai importantă faţetă a noului război, de care vorbim din ce în ce mai des, înţelegând, prin această plonjare în interdependenţe, un fel de plonjare într-o uriaşă pânză de păianjen. Reţeaua este pânza de păianjen a civilizaţiei tehnologice şi informaţionale, care ne va duce, într-un orizont previzibil, în faţa acelei trompe uriaşe care va suge informaţia din noi şi ne va transforma doar în nişte forme fără conţinut, fără fond, dependente de noul conţinut care ni se va injecta şi care, după ce ne vom desprinde de pânza care ne-a imobilizat şi vom pluti o vreme ca nişte electroni liberi, sau ca nişte musculiţe rătăcite, fără conţinut, vom fi din nou prinşi într-o altă pânză de reţea-păianjen. Şi va apărea iarăşi o uriaşă sau minusculă trompă care va suge noul conţinut transformat în informaţie prin scurtul şi productivul nostru zbor liber, precum cel al albinelor care adună nectar... Pentru că informaţia nu se creează decât prin libertatea izvoarelor sau a creierelor...

„Un virus informatic – scrie François-Bernard Huyghe – are capacitatea de a face milioane de victime atunci când declamă: Vă iubesc, iar generalii se văd nevoiţi să ducă războaie cu zero morţi. Economia se militarizează, războiul se vrea umanitar. Cetăţenii reclamă coduri secrete, spionii vor publicitate. Noi dorim tehnologii liniştite, dar avem conflicte dure. N-avem inamici, avem în schimb, peste tot, bătălii. Toate aceste paradoxuri sunt, de fapt, unul singur: societatea informaţiei produce contrariul său – conflictul şi secretul."[42]

Toate par, parcă, întoarse pe dos, fiecare trece în contrarul său sau tinde către contrarul său, dar nu pentru a-l distruge – un contrar distrus nu face doi bani, el este valabil doar ca adversar, nu şi ca învins –, ci pentru a-l folosi, pentru a lua ce-i al lui şi a nu-i da nimic

---

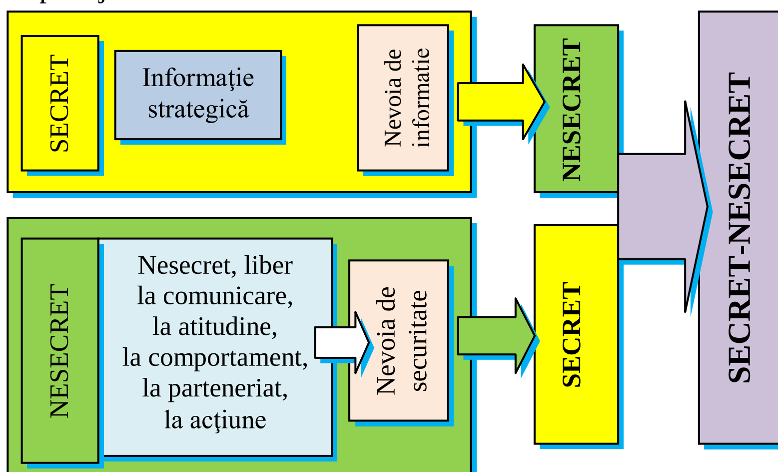
[42] François-Bernard Huyghe, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination*, version numérique publicată de autor pe site-ul http://www.huyghe.fr

în schimb. Oamenii vor fi dotaţi cu cipuri, nu pentru a le fi lor mai uşor să aibă acces la informaţia mondială, ci, probabil, pentru a fi mai uşor identificabili şi manipulabili în marea masă care, în toamna lui 2011, a depăşit şapte miliarde de suflete.

Obsesia controlului şi manipulării, a influenţării şi dominării informaţionale devine ea însăşi o obsesie. Ne este din ce în ce mai greu să distingem între efectele reale şi cele benefice ale IT şi high tech şi modul în care acestea sunt folosite pentru noul război, pentru dominarea planatei, a statelor, a pieţelor şi resurselor, a oamenilor şi gândurilor. Dar, sincer, nici nu ştim foarte exact la ce ne-ar folosi…

Oricum, lumea merge înainte, iar acest mers face uneori caduce privirile înapoi. Dar, fără „înapoi”, nu există „înainte”, iar fără „înainte”, nu există nici raţiunea devenirii, nici cea a duratei.

Oamenii neagă ceea ce li se pare lor că nu le foloseşte, nu recunosc ce au făcut rău şi nu-şi reprezintă durerea. Ei trăiesc într-un prezent continuu şi într-un viitor neclar pe care îl asociază unei dimensiuni care nu are decât un contur vag şi un halo de lumină difuză, care poate fi şi o simplă iluzie: speranţa. Nimeni nu-i lasă să renunţa la ea, nimeni nu-i îndeamnă să o păstreze. Dar secretul se desecretizează, libertatea se secretizează. Desecretizarea este generată de nevoia de informaţie, de cât mai multă informaţie, secretizarea libertăţii vine din nevoia de securitate, de siguranţă, de stabilitate şi de aşezare a valorilor la locuri sigure, bine apărate şi bine protejate.

Totuşi, aceste două planuri nu se pot contopi. Este adevărat, reţeaua desecretizează tot mai mult lumea, dar tot ea o secretizează la loc. Secretizarea şi desecretizarea nu sunt complementare, ci doar funcţionale. Fiecare trece în cealaltă când are nevoie să treacă. O astfel de trecere nu este transformare, cum s-ar putea crede, nici metamorfozare, ci doar... căutare. Lumea secretă caută informaţie şi credibilitate, lumea nesecretă, lumea liberă, caută securitate. Aparent, reţeaua oferă fiecăreia dintre aceste lumi ce doreşte ea să vadă, să afle, să ştie, să folosească, să ofere, să-şi asigure, adică, funcţionalitate, stabilitate şi securitate, în noul context politic şi strategic bazat pe reţea. În realitate, este vorba nu de o deschidere spre orizonturi şi posibilităţi nemărginite, ci doar de un nou modus vivendi. Acest nou modus vivendi nu este mai puţin conflictual decât cele de dinaintea lui. Este însă mai apropiat de spaţiul acţional, de teatrele de confruntare extinse ale planetei, de paradoxurile ei. Şi, evident, de coordonatele, conceptele şi realităţile noului război.

Războiul de reţea se duce în reţea, prin reţea, pentru reţea, dar nu înafara lumii reale, ci tocmai în miezul cel mai fierbinte al acesteia: natura umană, informaţia, cunoaşterea, gândirea, logica.

Un astfel de război de reţea are, în opinia noastră, foarte multe dimensiuni printre care pot fi situate şi următoarele:

- este un război de reţea, în reţea şi pentru reţea;
- este un război tehnologic, informaţional, psihologic şi mediatic;
- este un război în expansiune;
- urmăreşte realizarea supremaţiei informaţionale, în toate dimensiunile şi sub toate aspectele, prin desecretizarea secretului şi crearea, în spaţiul nesecretizat, a unei nevoi endogene de securitate prin secretizare;
- urmăreşte dominanţa în spaţiul cognitiv, prin punerea în circulaţie a unor concepte de mare semnificaţie sau care par a avea o foarte mare semnificaţie, precum şi a unor metodologii de analiză, sinteză, generalizare şi abstractizare, creând astfel un fel de nou modus cognoscendi;
- urmăreşte revoluţionarea gândirii războiului, în sensul unor construcţii de sinteză în spaţiul noţiunilor, judecăţilor, raţionamentelor şi conceptelor.

Acest nou război – exprimat şi manifestat şi sub forma războiului de reţea, dar nu numai – nu este doar ceea ce numim Război bazat pe Reţea, ci un fel de metarăzboi care foloseşte toate tipurile de reţele – de la cele de informaţii, la cele ale traficanţilor şi radioamatorilor – pentru a ajunge oriunde există fiinţă umană care poate fi informată, dezinformată, influenţată, atrasă de o parte sau de alta a unei baricade nevăzute, aruncată într-o stare de haos sau de incertitudine, transformată într-o sursă de informaţie utilă, de produs util sau pur şi simplu de forum-ist care recepţionează ce i se spune şi îşi dă cu părerea în sensul dorit de marile „armate" de reţea. Un astfel de individ (omul cibernetizat) pare centrul Universului – chiar are această impresie întrucât poate vorbi în timp real cu cine doreşte el de pe glob –, dar, în realitate, nu este decât un pion pe o tablă de şah.

Un astfel de metarăzboi se manifestă cu pregnanţă în toate spaţiile cunoscute şi pe toate coordonatele activităţii omeneşti, de la simpla activitate productivă obişnuită, la marea dimensiune a gândirii formale, dar mai ales în cele patru spaţii care configurează lumea modernă:

- spaţiul fizic;
- spaţiul informaţional sau cibernetic;
- spaţiul psihologic;
- spaţiul cognitiv.

Forţele şi mijloacele unui astfel de război sunt numeroase. Să ne gândim, spre exemplu, că, la fiecare magazin de electronice, se găseşte un GPS care te poate conduce oriunde în lume, pe oricare drum doreşti, un calculator cu care poţi intra imediat în reţea, un modem wireless, pe care-l poţi cumpăra cu câteva zeci de euro şi o mulţime de alte produse ale acestei lumi electronice de reţea în care se pare că adevăratul război pentru spaţiul fizic, spaţiul comercial, spaţiul mediatic, spaţiul psihologic şi spaţiul cognitiv abia începe.

2.4.2 Războiul asimetric

Războiul asimetric este, în mare măsură, tot un război de reţea. N-ar fi tocmai corect să spunem că războiul asimetric este o creaţie violentă a prăpădiţilor lumii, a disperaţilor, a celor ce nu dispun de

tehnologii sau a criminalilor, teroriştilor, huliganilor, statelor prost guvernate sau falimentare, adică a „răului" lumii.

Nu putem intra din nou în acea capcană – şi ea asimetrică şi perversă – potrivit căreia „noi" suntem buni, iar"ceilalţi" sunt „răi", iar datoria noastră este să-i nimicim pe cei răi sau să-i facem buni. Dacă se poate. Dacă nu, nu. O astfel de capcană, simplistă şi perversă, totuşi, există şi atrage, din păcate, foarte multă lume. Deşi ne aflăm în era cunoaşterii – chiar a cunoaşterii ştiinţifice –, continuăm, în mare măsură, să trăim în această dihotomie primitivă buni-răi, noi şi ceilalţi, da-nu.

Toate acestea sunt în discordanţă cu descoperirile ştiinţifice, cu uriaşul potenţial uman de a cunoaşte şi înţelege procesele dinamice complexe, departe de echilibru, ecuaţiile nelineare, evoluţiile şi desfăşurările complexe, chiar haotice. Această realitate complicată generează, dealtfel, un alt mare paradox al acestei lumi: trăim şi gândim complex, suntem angajaţi în cunoaşterea nelimitată a nemărginirii, însă, în ceea ce priveşte conflictualitatea, pacea şi războiul, impunem simplismul, exclusivismul, dihotomia şi o condamnabilă uşurinţă de a opera cu *da* şi cu *nu*, fără a ne păsa câtuşi de puţin de intervalul infinit dintre aceste două extreme.

Războiul prezentului şi cel al viitorului – practic, toate războaiele prezentului şi, mai ales, cele ale viitorului – vor îmbrăca forme dintre cele mai ciudate şi mai imprevizibile, iar conţinutul lor se va particulariza din ce în ce mai profund, deşi, în linii generale, va rămâne acelaşi ca acum o mie de ani. Dar, într-un anumit fel, toate acestea – formă, conţinut, politici, strategii, tactici, resurse etc. – vor fi strânse, ineluctabil, în chingile reţelei şi, în acest fel, vor putea fi, în oarecare măsură, cunoscute şi chiar influenţate sau modelate semnificativ.

Reţeaua a schimbat complet faţa lumii. Omul este, de-acum, conectat nu numai la informaţie, ci şi la acţiune. De undeva dintr-un punct, el poate acţiona, la zeci de mii de kilometri un dispozitiv, o maşină, un instrument cu care poate face cam tot ce doreşte el şi, evident, ce îl lasă sau pot să-l lase cei mai puternici ca el – cei care controlează şi gestionează reţeaua sau reţelele – să facă sau să nu facă. Între el, adică între acest om oarecare situat undeva, într-un punct de pe planetă sau din spaţiul cosmic conectat la reţea, şi ei, managerii reţelei, se va duce totdeauna un război, un război asimetric de reţea şi

pentru reţea. Un război, desigur, disproporţionat şi complicat. Pentru că totdeauna managerii reţelei vor impune, în interesul lor şi al reţelei, anumite reguli de funcţionare a reţelei, regimuri de securitate (evident, pentru alţii, adică pentru ceilalţi, şi nu pentru ei), iar el, omul-punct din reţea sau de reţea şi ceilalţi „alţii" vor căuta să spargă aceste regimuri, să iasă din îngrădiri, să folosească reţeaua sau reţelele aşa cum vor şi cum cred ei. În final – dacă va exista un final – probabil că nu va câştiga nimeni.

Războiul reţelei sau reţelelor este unul de tip continuu, ca şi cel economic, un război pentru impunerea unui interes împotriva altor interese, unei politici împotriva altor politici, unei voinţe împotriva altor voinţe, pe de o parte, şi, pe de altă parte, o reacţie sau un complex de reacţii la aceste impuneri.

Războiul reţelelor, războiul în reţea, de reţea şi pentru reţea va, şi în continuare, ceea ce a fost el mereu, adică, între altele şi un mijloc, ultimul dintre ele, de deblocare a unei situaţii strategie, mai exact, infostrategice şi va urma, în principiul, cam aceleaşi reguli precum războiul descris de Clausewitz, dar nu oricum, ci în noile condiţii ale noului teatru de război, adică ale noului război.

Scopul politic al acestui nou război – avem, aici, în vedere doar una dintre componentele noului război, cea a confruntării pentru reţea – este asemănător celui din vremea marelui Napoleon: impunerea voinţei politice.

Evident, impunerea voinţei politice acolo unde există putere şi capacitate de a folosi această putere, adică în reţea. Obiectivul strategic este învingerea sau distrugerea inamicilor din reţea, impunerea unui sistem favorabil de gestionare a reţelei şi asigurarea capacităţii proprii, în defavoarea capacităţii celorlalţi, de a folosi în mod eficient reţeaua. Astăzi, cine domină reţeaua domină lumea.

Iar dominarea reţelei nu se poate realiza decât prin mijloace disproporţionate şi, în foarte mare măsură, asimetrice, adică greu de egalat, de cunoscut, de înţeles şi, mai ales de contracarat. Asimetria puterii constă în disproporţia pe care o creează, o menţine şi o amplifică şi, evident, în capacitatea de a se adapta rapid la reacţia asimetrică a adversarilor, aceştia fiind, totdeauna sau de cele mai multe ori, în inferioritate tehnologică, dar nu şi strategică.

CAPITOLUL 3
CUNOAŞTEREA NOULUI RĂZBOI

Una dintre provocările vitale ale omenirii este cea a cunoaşterii profunde a războiului. Ea a devenit cu adevărat vitală în momentul în care războiul însuşi a pătruns, prin mijloacele sale, în spaţiul cunoaşterii, deşi el, cam în toate timpurile, nu s-a arătat prea dispus să existe în văzul lumii, să se supună adică procesului cunoaşterii. Dar faptul că războiul încearcă (şi chiar reuşeşte) să se folosească de cunoaştere sau de anumite componente ale acesteia ca de o armă, să transforme adică unele dintre elementele cunoaşterii în arme de subjugare, influenţare, distrugere sau de supunere devine extrem de important. Pentru că nu ştim cum se va comporta acest metasistem sau metaproces – războiul – în viitoarele bifurcaţii. Ştim doar că războiul este un fenomen social complicat, că este un instrument al politicii, adică o modalitate prin care o putere impune alteia voinţa sa sau prin care o entitate politică esenţială (stat, grup de state, alianţă etc.) îşi apără voinţa în faţa alteia. Nu ştim dacă va alege calea transparenţei, a expansiunii soluţiilor conflictualităţii în spaţiul cunoaşterii, prin mijloacele cunoaşterii, sau doar se va folosi de universul infinit al cunoaşterii pentru expansiunea conflictualităţii de tip războinic. Noi considerăm că ambele comportamente se cer studiate şi analizate, întrucât, atunci când este vorba de fenomenul război, singurele lucruri importante sunt resursele, informaţia, luciditatea, curajul adevărului şi marea responsabilitate a deciziei politice şi strategice pentru declanşarea, continuarea şi finalizarea lui.

3.1 Războiul şi teoria cunoaşterii

Poate fi, oare, războiul supus unui proces de cunoaştere? În ce constă, de fapt, cunoaşterea războiului? Este vorba de cunoaşterea cauzelor şi efectelor, mecanismele războiul fiind, pentru majoritatea oamenilor, un fel de cutie neagră? Sau putem spera ca sistemul şi

procesele deosebit de complexe pe care le presupune războiul să poate fi supuse cu adevărat cunoaşterii comune şi mai ales cunoaşterii ştiinţifice? Va reuşi oare ştiinţa cunoaşterii să treacă dincolo de numeroase cortine care adâncesc tot mai mult misterul fenomenului război, deşi el pare, acum, după experienţa dramatică a ţărilor care au compus Iugoslavia, după cea a Irakului, Afganistanului şi Orientului Mijlociu şi transmiterea în direct a unor imagini accesibile tuturor, intrat deja în reţelele de comunicaţii de tip Internet?

Ceea ce s-a transmis în direct despre recentele confruntări armate poate fi impresionant. Oamenii sunt avizi după spectacole. Dar războiul nu este un spectacol. Ceea ce se vede la televizor nu înseamnă război transmis în direct, ci doar nişte umile secvenţe din conul extrem de limitat al camerei de luat vederi. Comentariile care se fac de avizaţi sau neavizaţi sunt şi ele parţiale şi convenabile sau interesate, unele foarte critice, altele foarte laudative. În realitate, foarte puţini oameni ştiu ce înseamnă cu adevărat fenomenul război şi cu atât mai puţin războiul concret, cel care se duce în teatrul de război şi în teatrele de operaţii. Cunoaşterea ştiinţifică asupra războiului va rămâne, încă pentru multă vreme, parţială, fragmentată şi discutabilă, întrucât interdisciplinaritatea şi integrarea cunoştinţelor vor întâmpina totdeauna dificultăţi. De aici nu rezultă că războiul nu poate fi cunoscut sau că, între război şi cunoaştere, există o falie greu de trecut. Rezultă numai dificultatea extremă a acestui proces şi uşurinţa cu care pot fi oamenii manipulaţi de către cei interesaţi să o facă.

3.1.1 Managementul cunoaşterii războiului de tip cognitiv şi limitele sale

Războiul cunoaşterii este mult mai mult decât războiul cunoştinţelor, iar cunoaşterea războiului devine tot mai dificilă. Cunoaşterea unui fenomen atât de complex, dominat de politici feroce şi de interese fără limite în spaţiul conflictualităţii, trebuie să treacă prin furcile caudine ale unei confluenţe şi, deopotrivă, ale unor falii dintre raţional şi iraţional, dintre ceea ce există şi merită să piară, dintre ceea nu există şi merită să nu existe.

Oamenii nu-şi doresc nici războiul şi nici războaiele, indiferent cum ar fi şi ce ar fi acestea. Fiecare om respinge războiul, dar aproape fiecare este sau devine robul războiului sau carnea de tun a bătăliilor interminabile pentru cuvinte, resurse, pieţe, putere şi influenţă. Stresul războiului devine atât de mare, încât nu ne mai putem lipsi de el. Face parte din viaţa noastră, fără să dorim acest lucru şi, în acelaşi timp, fără să simţim în mod direct această prezenţă tacită, poluantă şi molipsitoare.

Violenţa din comportament, din muzică, din literatură, din programele de televiziune, dar şi din teatrele războaielor de tot felul, este edificatoare şi nu are nevoie de cunoaştere, iar atunci când cineva doreşte, totuşi, s-o cunoască, se deschide un labirint din care cu greu mai poate cineva ieşi.

Dintotdeauna, războiul a adunat, sub, în sau pe aripile sale distrugătoare, acaparatoare şi, câteodată, chiar şi un pic protectoare, cam tot ce a realizat mai de preţ cunoaşterea umană. Şi aceasta, nu dintr-un egoism feroce şi lipsit de orice raţiune, ci tocmai din prea multă raţiune.

Paza bună, care, de cele mai multe ori, trece primejdia rea, este valabilă şi în cazul războiului. Mai ales în cazul războiului cu desfăşurări violente reale şi previzibile, unde primejdia are cu totul alte dimensiuni decât în viaţa de fiecare zi.

Dar viaţa este viaţă. Ea îşi are legile ei, universul ei şi modul ei de a percepe, eluda, accepta şi, evident, de a-şi asuma provocările, pericolele şi ameninţările. Oricum, războiul nu cere permisiunea vieţii, nici să fie acceptat sau negat, nici să fie declanşat. El face parte din viaţa oamenilor şi, în cea mai mare măsură, se supune universului legilor ei, iar legile ei sunt contradictorii şi chiar conflictuale, de unde şi permanenţa războiului, ca parte intrinsecă a vieţii conflictuale a oamenilor.

Totuşi, înaintea a orice altceva, chiar şi a războiului, se situează viaţa. Chiar dacă un om adevărat este cu adevărat fericit atunci când gândul îi este mai tare ca viaţa, el, omul gândului, oricât ar dori şi oricât s-ar chinui, nu va putea ieşi niciodată dintr-o realitate incontestabilă: nu există gând fără viaţă, iar viaţa precede şi însoţeşte totdeauna gândul, chiar şi atunci când gândul o depăşeşte, construindu-şi propria lui lume, propria lui existenţă, propria lui viaţă,

care nu poate fi decât una cu desfăşurări în spaţii multiple, abstracte şi concrete, terestre şi cosmice, sensibile şi raţionale, uneori şi iraţionale...

Cunoaşterea se află, în primul rând, în slujba vieţii, şi nu doar pentru că este, efectiv, produsul ei, ci şi pentru aceea că ea însăşi produce viaţă şi înnobilează viaţa. Cunoaşterea se prezintă ca un proces de asimilare a mediului cognoscibil şi, în acelaşi timp, de acomodare la cerinţele şi exigenţele lui. Cunoaşterea este o frumoasă şi năbădăioasă construcţie dinamică, permanentă, bazată pe o arhitectură flexibilă şi pe un proiect de mişcare şi în mişcare. Un proiect care se modifică mereu, întrucât mereu trebuie adăugat câte ceva, sau de schimbat câte ceva.

Viaţa omului este foarte complexă şi foarte complicată. Ea se desfăşoară concomitent pe foarte multe planuri, unele prezente, altele trecute, iar cele mai multe viitoare – întrucât omul trăieşte în viitor –, în foarte multe forme şi cu conţinuturi dintre cele mai diversificate. Omul trăieşte concret, dar şi abstract, într-un spaţiu cât se poate de real, dar şi într-un spaţiu virtual, se adăposteşte şi chiar se închide într-o casă, dar se deschide, prin gând, prin raţiune şi prin reţea, spre toate orizonturile, pătrunde în lumea întreagă, în toate spaţiile posibile şi imposibile, de la Atom la Univers. Omul este monada civilizaţiei sale. Este Nimic în Totul şi Totul în Nimic. Este, ca să-l parafrazăm pe Kant, lucrul în sine al lui Dumnezeu.

Dar omul acesta atât de complex şi atât de complicat mai este încă ceva. Este tot timpul teatrul unui război permanent, unui război de atriţie, care se duce în el, cu el, pentru el, împotriva lui sau în numele lui, într-un Univers fantastic, mişcător şi nesigur, Universul lui.

Războaiele de până acum n-au fost altceva decât părticica vizibilă a Marelui Război al Cunoaşterii care se duce de mii de ani în acest teatru-univers, care este omul. Puţina siguranţă de care are parte omul în viaţa lui se distribuie, mai exact, se risipeşte în milioane şi milioane de lucruri mărunte. Acestea-i abat atenţia de la pericolele ce-l pândesc la tot pasul şi care sunt extrem de numeroase. Totul, dar absolut totul, de la radiaţia cosmică sau solară care, într-o zi, poate, va pătrunde ionosfera şi îl va descompune pe om în elementele primare ale Universului, la posibilul criminal real sau virtual care-l aşteaptă la una dintre cotiturile drumului lui sinuos şi complicat prin

Universul Cunoaşterii, ca al oricărui sistem dinamic complex, sau la oceanul care, bulversat de un tsunami, se va năpusti peste plaja însorită în care el, omul, se simte, în clipa dinaintea dezastrului, fericit, ameninţă. Totul ameninţă şi, în acelaşi timp, oferă o mică marjă de securitate, adică o cută de univers în care poţi să te adăposteşti.

Totul este o ameninţare. Diluată de milioanele de lucruri mărunte care, totuşi, nu ameninţă în mod direct, ci dantelează şi înfloresc viaţa, abătând-o de la marea şi adevărata ameninţare: Cunoaşterea. Partea malefică şi imprevizibilă a Cunoaşterii. Este o manevră strategică de înşelare, care înşeală de zeci de mii de ani şi pe care, deşi o cunoaştem, ne facem că n-o vedem. Dar ea există şi, din când în când, îşi exprimă prezenţa, mai mult sau mai puţin vizibil, mai mult sau mai puţin inteligibil, mai mult sau mai puţin major, uneori în simple semne, sau în simboluri, alteori, în evenimente extrem de grave – cutremure, uragane, avalanşe, războaie –, în spaţiul fizic, dar şi în cel al cunoaşterii, care distrug, îngrozesc, intră în memorie, dar, aproape imediat, sunt uitate sau, mai exact, acceptate ca făcând parte din viaţă.

Trăim lângă ele, lângă toate aceste pericole ce pot deveni ameninţări directe, aşa cum căprioara trăieşte lângă leu, ştiind sau simţind, probabil, că regele animalelor poate deveni primejdios doar când este înfometat, iarba lângă erbivore, planeta Pământ lângă oceanul de meteoriţi şi de radiaţii, sistemul solar lângă alte sisteme, probabil foarte acaparatoare de energie..., cum ar fi, spre exemplu, Centrul Galactic, din care chiar face parte.

Omul cunoaşte toate acestea, pentru că face parte din ele, pentru că, într-un fel, este demiurgul lor (în sensul că le recreează în propria sa gândire), chiar dacă unele dintre propriile sale creaţii îl înrobesc, iar altele îl umilesc. Toate însă îl înalţă şi, într-o formă sau alta, îl sufocă, îl copleşesc.

Fiinţa umană este o fiinţă a cunoaşterii. Deşi multe dintre cele omeneşti rămân încă necunoscute şi/sau zone interzise cunoaşterii, poate chiar incognoscibile, viaţa omului, inclusiv în componenta sa conflictuală şi războinică, este şi rămâne cognoscibilă. Războiul, ca produs al acţiunii omului social, al societăţii omeneşti, poate fi cunoscut. Iar dacă este o creaţie a omului şi, ca atare, poate fi cunoscut, el, războiul, poate fi şi transformat. Chiar şi Marele Război

al Cunoaşterii poate fi transformat în Marele Efect al Cunoaşterii. În Marele Câştig al Cunoaşterii. Omul, probabil, nu va reuşi niciodată să iasă din conflictualitatea propriei gândiri şi totdeauna va considera că Universul este vinovat pentru problemele şi frământările sale. Dar va trăi cu ele, căutând, pe cât posibil un mic adăpost liniştit şi cât se poate de sigur în propria sa gândire.

3.1.1.1 Limite şi limitări

De ce face războiul parte din viaţa oamenilor? De ce au oamenii nevoie de războaie? Este războiul o reproducere, la scară macro, a ceea ce se află în om la scară micro? Există, oare un război genetic? Este, oare, omul sortit să suporte, să creeze şi să dureze, la infinit, războiul? Fără război şi războaie, oare, omenirea ar muri de plictiseală?! Ce înseamnă Marele Război al Cunoaşterii? Este Războiul un dat cosmic, un act sau un edict Dumnezeiesc?

Omul crede că în jurul lui se învârtesc toate. Chiar dacă ştie foarte precis – după sute de mii de ani de existenţă, a aflat şi el atâta lucru! – că el nu este şi nu poate fi centrul Universului, ci doar o fărâmă oarecare dintr-un infinit de infinituri, omul continuă să adune, să centreze şi să concentreze în jurul lui toate orizonturile. Le strânge în jurul lui, dintr-un simţ de proprietate, dar, mai ales, din nevoia de a le cunoaşte, de a şti ce-i cu ele, la ce pot folosi şi la ce-i pot folosi şi chiar de a se folosi de ele. Sau, de ce nu, de a le fi el însuşi folositor.

Omul priveşte cu teamă şi curiozitate la aceste orizonturi nemărginite, întrucât ele se află mereu într-o zonă imprecisă, de falie sau de confluenţă, dintre lumea lui – care se confundă cu el însuşi – şi lumea de dincolo de el, de limitele lui fizice, de limitele lui cunoscute şi cognoscibile, lumea mare, dar, într-un fel, tot lumea lui. Pentru că lumea cealaltă, pe care tot el, omul, vrea s-o ştie, dar se teme să afle prea multe lucruri despre ea, este o lume a nefiinţei, a nemişcării, a non-conflictualităţii, este o lume eternă, o lume încremenită, o lume a entropiei zero. Iar lumea eternă, fiind lipsită de mişcare şi de conflict, nu există. Cel puţin, în planul cunoaşterii. Ce să cunoşti la ea?!

Războiul nu este o lume, ci doar un sistem de acţiuni, un proces şi, prin aceasta, un instrument de construcţie sau de distrugere

în spaţiul unei lumi, al acestei lumi reale sau imaginare, sau al acestor lumi, un fenomen care reproduce, în mediul oamenilor, ceea ce, de fapt, se petrece în Univers. Şi Heraclit spunea asta, uimit, probabil, ca şi noi, de energiile teribile ale lumii care se concentrează şi se dezlănţuie în războaie.

Acest raţionament creează o oarecare resemnare în mediul uman, în sensul sugerării ideii că războiul n-ar ţine doar de oameni şi n-ar cădea în responsabilitatea oamenilor, că n-ar fi ei, oamenii, vinovaţi de o asemenea grozăvie, ci altcineva, oricine altcineva din Univers, energiile negative, extratereştrii…, oricine, mai puţin el, omul. El, omul, care are conştiinţa de pândar şi convingerea de victimă, crede şi acum, după atâtea milenii de existenţă şi cunoaştere, că toată responsabilitatea şi, ca atare, întreaga vină a războiului ar aparţine altcuiva, Universului iresponsabil, legilor naturii care se transpun dramatic în legile naturii oamenilor, hazardului, nenorocului etc. De aceea, potrivit unei asemenea viziuni, n-ar fi prea multe lucruri de făcut în ceea ce priveşte Războiul. Aşa cum nu sunt prea multe lucruri de făcut nici în ceea ce priveşte furtuna, uraganul, bombardamentul cu meteoriţi, avalanşele iernilor aspre sau inundaţiile din vremea musonilor, în spaţiul sud şi sud-est-asiatic, a ploilor de toamnă sau de primăvară, în spaţiul european. A blestemelor şi realităţilor partidelor politice iresponsabile în spaţiul românesc...

Fără a înlătura complet o astfel de perspectivă, trebuie să vedem şi latura cealaltă a războiului, cea care aparţine efectiv oamenilor, celor care gândesc războiului şi creează mijloacele necesare pentru ducerea lui. Pentru că, înainte de a fi confruntare violentă (odinioară, în săbii şi săgeţi, astăzi, în sisteme de arme precise şi chiar în arme de distrugere în masă, mâine, în unde, electroni şi, probabil în reţele, poimâine, în concepte), războiul este gând, concepţie, plan, proiect. Iar toate acestea sunt făcute şi vor fi mereu făcute de oameni. Războiul oamenilor este o confruntare violentă – în „şpăngi" de toate soiurile sau în concepte şi teorii de toate soiurile –, gândită, planificată, programată.

Oamenii ştiu dinainte ce au de făcut în cazul unui război, se pregătesc îndelung, din generaţie în generaţie, practic, de când există omenirea, pentru astfel de eventuale confruntări, pentru orice fel de

confruntări şi de probleme, elaborând politici şi strategii, constituind forţe şi mijloace, alocând resurse.

Toţi ştim că politicienii sunt cei care, în ultimă instanţă, hotărăsc războiul. Iar unii dintre mai marii sau mai micii politicieni ai lumii, care nu sunt Dumnezeu, cred, uneori, că războiul le-a fost dat lor şi numai lor să se folosească de el, aşa cum le-au fost date mâinile, picioarele şi, într-o anumită măsură, creierele.

De aici nu rezultă că politicienii ar avea mai mult sau mai puţin creier ca alţii, care nu sunt politicieni, ci doar faptul că, de când este lumea, creierele politicienilor n-au ezitat să se folosească, la vremuri mai mult sau mai puţin potrivite, şi de acest fenomen al conflictualităţii omeneşti, mai exact, al vieţii omeneşti (viaţă care, aşa cum spuneam, este conflictuală de la un capăt la altul), pentru impunerea propriei lor voinţe altor politicieni sau, pur şi simplu, altor ţări şi altor oameni de pe planetă. Ceea ce, la urma urmei, este foarte normal, de vreme ce trăim într-o lume a voinţelor care, dacă sunt voinţe, se confruntă.

Confruntarea voinţelor ţine de o dialectică ciudată şi paradoxală, pe care n-a înţeles-o nimeni, niciodată pe deplin, deşi toţi au formulat-o şi au explicat-o prin sute şi mii de volume.

3.1.1.2 Axiologia conflictualităţii

Deşi omul este mai mereu surprins de evenimente, niciodată nu disperă şi nu se lasă bătut. Totdeauna, caută soluţii, reacţionează într-un fel sau altul, gândeşte ce face, acumulează experienţă, învaţă, supravieţuieşte. Şi, mai presus de toate, din acel *Labor improbus omnia vincit* (Munca stăruitoare le învinge pe toate), deviza lui de muncă şi de viaţă, el îşi face un templu de putere, mândrie şi demnitate. Mai mult, o astfel de filosofie a muncii stăruitoare creează durata, iar durata înseamnă valoare. Numai ce este valoros durează. Nimic din ceea ce nu este valoros nu poate rămâne sub semnul duratei. Conceptul de *valoare* joacă, în istoria lumii, rolul pe care-l joacă cel de lege în ştiinţele naturii.

Valoarea, în spaţiul civilizaţiei oamenilor, concept fundamental al culturii şi, deopotrivă, pilon al civilizaţiei, al oricărei civilizaţii, este pusă în slujba omului şi a mediului său de viaţă. Heinrich Rickert şi Wilhelm Windelband, ca de altfel întreaga şcoală

de la Baden, au dezvoltat o ştiinţă a valorii – axiologia[43] –, care înseamnă respect faţă de sensul valorii, acela de a legitima individualitatea.

Axiologia este, îndeosebi, ştiinţa valorilor morale. Ea se descompune în două părţi importante, în două ştiinţe importante: *etica* şi *estetica*. Aparent, ştiinţele astea n-au ce să caute în managementul războiului. Aici nu este însă vorba de orice război, ci de războiul cognitiv, adică de acel război care se duce nu doar în zona conceptelor economice şi militare, ci şi în regiunea extrem de sensibilă a conceptelor care construiesc arhitectura axiologică a unei naţii, a unui continent, a unei lumi.

Asemenea concepte, care construiesc migălos, ca nişte albine, valoarea sau asamblează valori în sisteme puternice şi coerente, sunt dinamice, sunt concepte acţionale şi, din acest motiv, sunt vulnerabile. Războiul cunoaşterii le vânează la tot pasul, fie pentru a le distruge, fie pentru a le influenţa, fie pentru a le transforma, dar totdeauna pentru a le folosi sau pentru a se folosi de ele.

Războiul acesta al Cunoaşterii este cumplit, întrucât nu este unul comun, cu arme la vedere, cu strategii previzibile, ci unul care se infiltrează în spaţiul motivaţiei cunoaşterii, care distruge sau impune concepte.

Numai relaţia cu valoarea permite identificarea, în interiorul unui infinit sensibil, a unor singularităţi eterogene.

Există oare valoare şi în conflictualitate? Cu alte cuvinte, conflictualitatea are valoare în sine? Poate fi ea, conflictualitatea, raportată la o valoare, de tipul celei pe care o are, spre exemplu, diamantul lui Rickert? Dar războiul? Face războiul parte dintre sistemele de valori ale lumii?

Evident, răspunsurile la aceste întrebări şi la multe altele asemănătoare nu pot fi decât negative. Toate aceste acţiuni care ţin de conflictualitate, fie că se numesc revoluţii, insurecţii, revolte, gherile, proteste sau război, nu sunt valori, întrucât sunt acţiuni, iar acţiunile sunt provocate de interese, de scopuri şi obiective ce se realizează, în cazul războiului şi al conflictualităţii armate, prin violenţă.

---

[43] În filosofie, cuvântul *axiologie* a apărut în 1902, în lucrarea *Logica voinţei* a lui Paul Lapie şi, în 1905, în lucrarea lui Eduard von Hartman *Grundriss der Axiologie* (de fapt, cuvântul fusese întrebuinţat, de acelaşi autor, în 1890, în lucrarea *Axiologia şi diviziunile sale* (*Révue de la France et de l'étranger*, juillet-déecembre, vol. XXX, pp. 466/479), http://www.techno-science.net/?onglet=glossaire&definition=684.

Valorile n-au ce căuta aici. Valorile se extrag din ceea ce produce acţiunea, sunt rezultate de excepţie ale acţiunii, produse acceptate şi recunoscute de oameni şi de societate, ce vor intra în patrimoniu, produse de patrimoniu, care înnobilează acţiunea, dar nu în dimensiunea acelui „*finit coronat opus*”, ci în alt registru, cel dat de acel „*ad augusta per angusta*”, care ne arată că la rezultate strălucite care, în timp, pot deveni valori, nu se poate ajunge oricum.

Ele, aceste rezultate strălucite, care pot deveni valori, sunt confirmate de timp şi însuşite de oameni. Dar ele trebuie să treacă prin furcile caudine ale războaielor cunoaşterii.

Valorile nu sunt însă dogmatice, chiar dacă ele au calitatea de a trece prin timp, de a avea durată. Fără valoare nu există durată. Iar valoarea, chiar dacă poate avea şi o latură, să zicem, dogmatică, nu este dogmă, ci arhitectură deosebită, mulată perfect pe psihologia şi sociologia tuturor vremurilor, pe nevoia oamenilor de repere fundamentale, de stabilitate şi securitate. Deci, orice am spune, valoarea nu există în nici un fel în conflictualitate, nu face parte din armele care se folosesc pe un câmp de luptă (deşi unele arme, prin modul cum au fost executate, pot fi valori), ci, uneori, în finalul acesteia sau în rezultatele acesteia, atunci şi numai atunci când, după ploaie vine soare.

3.1.1.3 Management şi gestionare

Secolul al XXI-lea nu va fi, totuşi, după toate probabilităţile, un secol dogmatic, o ieşire intempestivă din raţiune şi o întoarcere la o neo-inchiziţie. Bătălia fundamentală se va duce, probabil, între globalizare şi fragmentare, dar nu între orice fel de globalizare şi orice fel de fragmentare, ci doar între poziţiile şi interesele extreme şi extremiste ale celor două tendinţe. O globalizare raţională nu poate să nu ţină seama de entităţile naţionale, culturale, civilizaţionale, religioase etc., de universul cunoaşterii şi de războiul permanent şi extrem de distrugător (dar şi primenitor) din spaţiul cunoaşterii.

Fragmentarea se doreşte a avea funcţii corective, dar cine poate face oare o distincţie clară între „corectarea” unor nedreptăţi ale istoriei şi punerea în operă a intereselor unor grupări care vor să distrugă sau să fragmenteze alte grupări, din raţiuni cât se poate de reale, de justificate sau de perverse?! Într-un haos profund, de tipul

celui care se instalează cam peste tot, orice este posibil şi nimic nu poate fi prea sigur.

Siguranţa şi securitatea nu sunt puncte forte ale epocii în care trăim. Să sperăm, totuşi, că secolul în care abia am intrat va fi, în cele din urmă, nu un secol al bigotismului şi extremismului religios, nici al extremismului politic, ci unul al raţiunii, al creării, realizării, implementării şi consolidării societăţii epistemologice, adică a acelui tip de societate, bazată pe raţiune, ştiinţă şi tehnologie, unde fiecare om va fi, să spunem aşa, un mic savant. Un secol al valorii umane, un secol al axiologiei.

Bătăliile din războiul cunoaşterii se vor duce, totuşi, în spaţiul entităţilor generatoare de valori materiale şi spirituale. Nu în spaţiul valorilor, ci în cel al acţiunilor, adică acolo unde se creează produse, concepte, acţiuni ce pot deveni, în timp, valori. Valori ale civilizaţiei oamenilor. Pe fundamentul cărora se construiesc marile şi statornicele areale. Generic, în spaţiul întreprinderii. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în acelaşi timp, supra-comandate şi sub-dirijate.[44] Această problematică abia de este înţeleasă, foarte puţini oameni fiind în măsură să sesizeze diferenţele. Ea priveşte toate formele de organizare, inclusiv statele-naţiuni. Peter Drucker afirma, referitor la şefii de state şi la maniera lor de a conduce, următoarele: «*Nu există ţări subdezvoltate, nu există decât ţări prost conduse*”.

Există o mare diferenţă între „a gera” şi „a managera”, chiar dacă ambele activităţi sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entităţi unde se desfăşoară activităţi umane. „A gera” constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ţi asuma responsabilităţi. „A managera” (a conduce) înseamnă a influenţa, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Prima este o activitate de rutină. Cea de a doua este creaţie.

Cei care gerează cunoaşterea se numesc gestionari şi trebuie să ştie „ce trebuie să facă ei”, adică ce au ei de făcut, şi îşi concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut?”.

Cei care conduc procesul cunoaşterii – este vorba, desigur, de cunoaşterea războiului cunoaşterii –, managerii sau liderii, ştiu „ce trebuie făcut” şi îşi orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „cum să se facă ce este de făcut?”

---

[44] Citat de H. Pointillart şi D.Xardel, *Megabaza: Le marketing du toucher-juste*, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p15.

Managerii nu se mulţumesc să ducă mai departe ceea ce alţii deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici şi noi metodologii. Managerii înţeleg, inovează, creează continuu. Inclusiv în acest controversat spaţiu al războiului cognitiv.

Managementul cunoaşterii războiului cognitiv este, deci un sistem complex de activităţi de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare şi valorificare a deosebirilor şi congruenţelor ce există între sisteme, procese şi acţiuni din spaţiul războiului conceptelor, a cauzelor conflictualităţii ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme şi procese sunt puse în relaţie, a particularităţilor fiecăruia dintre sisteme, fenomene şi procese, dar şi prin crearea de noi „atribuţii", funcţii şi posibile utilităţi, într-o viziune dinamica şi complexă a cunoaşterii războiului. Nu încape nicio îndoială că inovaţia (creaţia) – funcţia de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoaşterea şi înţelegerea specificului războiului cunoaşterii, pe asocierea de semnificaţii ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea şi profitul (câştigul) pe care-l presupune totdeauna creaţia, găsirea de noi semnificanţi. Dar, aşa cum am afirmat mai sus, cunoaşterea este un proces dificil, de durată şi foarte complex, iar integrarea datelor, informaţiilor şi cunoştinţelor în procese şi sisteme care să asigure managementul efectiv al cunoaşterii războiului va mai dura. Dar nimeni nu va da înapoi, întrucât procesul cunoaşterii războiului, indiferent sub ce formă s-ar desfăşura acesta este necesar, benefic, progresiv şi ireversibil.

3.1.2 Info-războiul

Războiul trece din ce în ce mai mult în spaţiul informaţional, mai exact, în spaţiul cunoaşterii. Această adevărată mutaţie strategică se produce din cel puţin trei motive:

- dezvoltarea fără precedent a domeniului informaţional şi, deci, a domeniului cognitiv şi centrarea competiţiei, concurenţei şi conflictualităţii umane în acest nou spaţiu, extrem de complex, de dinamic şi, în acelaşi timp, de fluid;
- dezvoltarea armelor de distrugere în masă şi a altor sisteme ultraperfecţionate de arme care fac improbabilă, chiar imposibilă, o confruntare de mare amploare în spaţiul geofizic;

➢ dispariţia efectivă a motivaţiei geografice, fizice şi geofizice a conflictualităţii şi transferarea ei în spaţiul cognitiv sau, în orice caz, extinderea semnificativă a acestei motivaţii în spaţiul conflictual al cunoaşterii.

Toate aceste trei realităţi impun o nouă reconfigurare a conflictualităţii, în general, şi a războiului, în special, astfel încât aproape toate conceptele vor fi, mai devreme sau mai târziu, adaptate la această nouă realitate *n*-dimensională.

3.1.3.1 Info-valoare, info-cultură, info-civilizaţie

François-Bernard Huyghe [45] în capitolul IX, intitulat *„Ameninţări, conflicte, informaţie: spre o info-strategice"*, din cadrul unei lucrări mai ample, intitulată „*Guerre cognitive*", subliniază că ideea unui „război cognitiv" întâmpină rezistenţe de toate felurile. În fond, războiul înseamnă moarte, eventual moarte colectivă. Este „provincia vieţii şi a morţii" de care vorbea metaforic înţeleptul chinez. Dar problema nu este lingvistică, ci ideologică. Ea nu-şi găseşte sursa – susţine François-Bernard Huyghe – în reticenţa acceptării adevărului că progresul mijloacelor de cunoaştere a fost asociat totdeauna celui al mijloacelor de distrugere. În fond, nu numai mijloacele de distrugere, ci şi conceptele care stau la baza lor, evoluţiile din domeniul matematicii, fizicii, îndeosebi al fizicii cuantice şi fizicii nucleare, al chimiei, biologiei, informaticii etc. sunt legate strâns de conflictualitatea lumii, de războiul sau de războaiele lumii. Însuşi războiul este, la urma urmei, un produs al cunoaşterii, atât în forma lui distructivă, cât şi în cea restrictivă, mai precis, în cea de „organizare" a violenţei. La toate acestea, s-ar putea adăuga natura conflictuală, ca să nu spunem răutăcioasă, a omului. „Jena provine – scrie François-Bernard Huyghe – din ideea că raportul cunoaşterii cu violenţa implică altceva decât o proastă utilizare a cunoştinţei, şi anume deturnarea acesteia în folosul unor finalităţi ofensive (spre exemplu, fabricarea de arme din ce în ce mai perfecţionate)."[46]

De la Saint-Simon încoace, poate chiar din timpuri străvechi, cu mult înainte de Saint-Simon, pe care-l citează Huyghe,

[45] Doctor în ştiinţe politice, fondatorul Observatorului European de Info-strategie
[46] François-Bernard Huyghe, Menaces, conflit, information: vers un info-strategie, p. 1.

cunoaşterea şi comunicarea, printr-o bogată tradiţie intelectuală, sunt considerate mijloace de soluţionare a problemelor, mijloace pacifiste.

Chiar dacă mijloacele tehnice, îndeosebi tehnologia, mijloacele economice şi cele financiare au fost dintotdeauna obiective de rivalitate, cunoaşterea rămâne, în esenţa ei, cel mai important mijloc al oamenilor de soluţionare a problemelor cu care se confruntă.

Se pare însă că lumea ultimelor decenii ale secolului al XX-lea şi a primului deceniu al secolului al XXI-lea a fost, continuă să fie sau reîncepe să fie tot mai fie indiferentă la asocierea complicată şi, în acelaşi timp, tulburătoare dintre *a şti*, *a afla* şi a *comunica*, adică dintre *cunoştinţă* (ca produs al cunoaşterii), *informaţie* (ca nedeterminare înlăturată, deci tot cunoaştere) şi *comunicare* (ca rezultat şi ca mijloc al interacţiunilor dintre aceste elemente, în planul relaţiilor umane).

Dar, din ce în ce mai mult, rezultatele cunoaşterii, graţie evoluţiei tehnologiei informaţiei, tehnologiei numerice şi reţelei, devin sursa esenţială a schimbărilor sociale, a progresului şi civilizaţiei.

În acelaşi timp, aceasta (cunoaşterea) se constituie şi într-un mijloc de înlăturare sau de gestionare a neprevăzutului, a pericolelor şi ameninţărilor, a conflictului. Şi chiar dacă, pe măsură ce societatea progresează, apar noi provocări, noi pericole, noi ameninţări, noi vulnerabilităţi şi, de aici, noi riscuri, nu există nicio îndoială că, în managementul acestei evoluţii dinamice şi complexe, cunoaşterea joacă rolul esenţial.

Dar, tot pe acest fond al cunoaşterii, există decalaje economice, tehnologice şi informaţionale imense, arsenale imense, politici, strategii şi acţiuni extrem de diversificate – toate ofensive – care nu numai că nu anulează conflictualitatea lumii, dar îi dau o turnură globală, complexă şi chiar haotică.

3.1.3.2 Info-conflictualitatea

Există o ipoteză, potrivit căreia societatea informaţională se dovedeşte a fi una deopotrivă a conflictului, a controlului şi a secretului. Această ipoteză, cel puţin în etapa actuală, se pare că începe să se confirme. La urma urmei, lumea este dominată de cei care produc, deţin, folosesc mijloacele şi tehnologiile de elaborare,

vehiculare şi manipulare a informaţiei. Ei, aceşti giganţi informatici, au posibilitatea să facă aproape tot ce doresc în spaţiul informaţional, iar spaţiul informaţional este, la ora actuală, cel care domină planeta. În acest moment, pe planetă, în homosferă, există două mari entităţi care, de fapt, formează una singură: *Informaţia* şi *Conflictul*.[47]

Indiferent în ce scop se foloseşte informaţia, ea produce, în societatea omenească, deopotrivă, progres şi conflictualitate. Noile Tehnologii de Informare şi Comunicare (NTIC) se extind continuu, aflându-se, mai mult ca niciodată, în avangarda civilizaţiei, creând, de fapt, un nou concept civilizaţional, cel de info-civilizaţie, de civilizaţie informaţională. Noţiunea info-civilizaţie (sau conceptul, dacă ne referim la conţinutul extrem de larg al cuvântului pe care îl folosim aici) pare incompletă şi nerealistă. Informaţia nu este decât un efect al unei acţiuni de cunoaştere, adică o componentă a cunoaşterii, o modalitate de înlăturare a unei nedeterminări, adică de aflare a unui lucru nou, necunoscut până atunci, pe când civilizaţia presupune o cultură, deci un sistem de valori, acumulate în timp şi confirmate de viaţă.

Informaţia în sine nu este valoare, deşi importanţa ei va fi totdeauna deosebită. Ea are, cel mult, o valoare de întrebuinţare, în procesul cunoaşterii. Totuşi, infrastructurile informaţionale şi de comunicare – în speţă, reţelele informaţionale planetare, de tipul Internetului, dar nu numai –, băncile de date şi informaţii, raportul tot mai strâns dintre informaţie şi cunoştinţă, dau informaţiei o valoare epistemologică, fac adică din informaţie o epistemă, adică o entitate a cunoaşterii ştiinţifice. Putem vorbi, considerăm noi, de o valoare a informaţiei sau de informaţia luată ca valoare, adică de info-valoare. Aceasta nu schimbă nici definiţia valorii, nici importanţa ei ca entitate de bază a culturii, nici domeniul valorii, ci aduce informaţia în spaţiul valorii. Acest lucru este posibil – chiar fără elementul „confirmare în timp”, întrucât informaţia n-are timp, ea este importantă prin faptul că aduce noutate, permite pasul înainte în domeniul cunoaşterii, are, adică valoare fără durată, valoare fără timp. Dar, trebuie să recunoaştem, această afirmaţie nu are acoperire în spaţiul definirii valorii. Pentru civilizaţia actuală şi viitoare, pentru cunoaşterea actuală şi viitoare, informaţia devine un fel de monadă

---

[47] François-Bernard Huyghe, *Ibidem*.

informaţională – în sensul leibnizian al noţiunii monadă –, adică entitate fără dimensiuni şi fără timp.

Societatea actuală şi-a format deja o cultură informaţională, caracterizată de un sistem de valori informaţionale, de info-valori, sau de sisteme de info-valori care dau deja o altă dimensiune, necunoscută până acum (la acest nivel de dezvoltare). Dacă există o cultură informaţională, adică un sistem de valori informaţionale care identifică şi definesc o cultură informaţională, există şi un info-interes, adică un sistem de interese informaţionale sau mai multe sisteme de interese informaţionale care produc politici, strategii, tactici şi acţiuni informaţionale. Iar toate acestea sunt conflictuale.

De unde rezultă că ***există o conflictualitate informaţională, o info-conflictualitate, produsă nu de info-valori, ci de info-interese***. Aceasta este o concluzie foarte importantă, pe care noi o considerăm a avea valoare de axiomă în analiza conflictualităţii actuale şi viitoare.

Şi, dacă avem de-a face cu un domeniu distinct, foarte important pentru definirea civilizaţiei actuale, este normal ca el să fie analizat din toate perspectivele posibile şi înţeles în toate coordonatele, determinările şi desfăşurările sale. Pentru că el configurează această civilizaţie, atât ca suport de valori pe care se fundamentează, pe care se construieşte, cât şi ca univers de interese, pe coordonatele căruia evoluează, se dezvoltă.

Conflictualitatea acestei noi civilizaţii, a info-civilizaţiei, componentă a civilizaţiei cunoaşterii şi, în timpurile viitoare, a civilizaţiei epistemologice, a civilizaţiei matematice (ca să ne referim la esenţialul acestei deveniri), se derulează pe cel puţin două planuri, care creează două sisteme distincte de referinţă:

- rezistenţa la globalizare şi, respectiv, presiunea globalizării;
- extinderea reţelelor informaţionale şi atitudinea anti-reţea.

Rezistenţa la globalizare şi presiunea globalizării reprezintă, de fapt, expresia nouă, actuală, a unui foarte vechi conflict, cel identitar. Globalizarea este un nou tip de identitate a mediului uman, a societăţii omeneşti,. Este vorba de o identitate definită pe un nou tip

de civilizaţie, pe *civilizaţia cunoaşterii*, care, după cum se constată deja, este precedată de o etapă pe care noi o numim *info-civilizaţie* sau *civilizaţie informaţională* şi urmată de *civilizaţia epistemologică*.

Info-civilizaţia este o etapă necesară şi ea se construieşte indiferent dacă noi vrem sau nu vrem. Recrudescenţa informaţiei este determinată de creşterea rolului ei în viaţa oamenilor, întrucât, astăzi, nu există om fără informaţie. Globalizarea, ca proces prin care conceptele, relaţiile internaţionale, economia, comunicaţiile, finanţa, infrastructurile devin interactive, asigurând accesul tuturor, indiferent unde s-ar afla şi cine ar fi, la informaţie, se poate realiza în trei variante:

- ca identitate de identităţi sau ca entitate de entităţi;
- ca o nouă identitate, prin negarea şi chiar prin distrugerea celorlalte identităţi, mai ales prin distrugerea naţiunilor şi statelor politice, adică prin agresiune civilizaţională;
- ca o combinare, în proporţii egale sau diferite, între cele două.

La nivelul reprezentării şi la cel al cunoaşterii comune, este greu să se poate face distincţie între cele trei variante, cu atât mai mult cu cât nu există „responsabili cu globalizarea”, instituţii naţionale sau internaţionale specializate sau însărcinate de către oameni şi de către state (singurele suverane) cu managementul unui astfel de proces.

Nici la nivel politic sau la nivel strategic, nu există structuri sau elemente abilitate să conceapă, să planifice, să gestioneze şi să înfăptuiască globalizarea. Şi atunci, această globalizare apare ca un proces sau ca un fenomen complex, cu desfăşurări greu previzibile sau chiar imprevizibile, chiar haotice, de tipul celor meteorologice sau geofizice, în faţa cărora nimeni nu este responsabil şi nimeni nu are ce face.

În cel mai fericit caz, pot fi luate măsuri pentru înlăturarea (sau valorificarea) efectelor.

Dacă procesul de globalizare ar oferi garanţii că se va constitui, într-o primă etapă, ca identitate de identităţi (adică fără să distrugă statele politice şi structurile existente) şi ar exista suficiente argumente şi suficiente garanţii că o astfel de meta-identitate este necesară pentru omenire (de exemplu, pentru a fi mai puternică şi

unitară într-un posibil război cu o altă civilizaţie, extraterestră, care ar urma să ne invadeze planeta), atunci rezistenţa la globalizare ar fi mai puţin importantă, iar conflictul s-ar desfăşura în termeni acceptabili, adică în limitele generării evoluţiei, mişcării, dezvoltării, şi nu în cei ai distrugerii.

Rezultă, de aici, câteva teme mari care se au în vedere din toate timpurile, dar care, abia azi, îşi află şansa de a fi luate în seamă şi, poate, soluţionate. Dintre acestea, cele mai importante şi mai actuale, care îndeamnă la profundă meditaţie, dar care pot fi luate şi în dimensiunea lor afirmativă, asertorică, conclusivă şi, evident, de sensibil şi ineluctabil avertisment, fac parte, în opinia noastră şi următoarele:

- paradisul informaţional şi ideologia sau utopia tehnologică[48];
- întrebuinţarea proastă a tehnologiilor, mai ales a *heigh tech* şi a *IT*, şi repartiţia lor inegală şi inechitabilă (este vorba de hegemonia americană);
- era numerică nu-şi onorează încă promisiunile;
- noua economie nu demarează;
- finele istoriei sau noua ordine mondială sunt amânate sine die;
- cultul tehnologiilor de comunicaţii apare mai degrabă ca o justificare a unei globalizări ruşinoase.

Optimismul pro-tehnologiilor găseşte din ce în ce mai puţine suporturi. Tehnologiile impresionează, dar, în acelaşi timp, adâncesc decalajele, faliile strategice, divid lumea, îi măresc conflictualitatea, concomitent cu crearea unui profund sentiment de teamă şi nesiguranţă.

Se dezvoltă un puternic curent anti-tehnologic, concomitent cu o resurecţie a culturalismului, a mişcărilor identitare, a mişcărilor antiglobalizare.

În acelaşi timp, are loc o „divizare" a „societăţii cibernetice", de o parte situându-se marile corporaţii informatice, reţelele, întreaga info-structură şi infrastructură specifică şi, de cealaltă parte, cyberpiraţii, hackerii, e-militanţii şi toţi protestatarii şi luptătorii antitehnologie.

[48] François-Bernard Huyghe, *Ibidem*.

3.1.3.3 Noile hegemonii

Noile Tehnologii de Informaţii şi de Comunicaţii (NTIC) permit extinderea conflictului – şi chiar a războiului – într-un mediu în care, altădată, nu prea avea ce căuta. Acest mediu nu este numai cel strict informaţional – adică în cel al confruntării dintre serviciile secrete sau dintre marii giganţi purtători de informaţie –, ci mai ales în mediul comunicaţiilor de masă, în mediul mas media.

Media a devenit una dintre marile puteri ale lumii, care tinde chiar să se desprindă de condiţia ei şi de filosofia ei, de raţiunea ei de a exista şi chiar de funcţia ei acordată circumstanţial şi oarecum linguşitor, de a fi *cea de a patra putere în stat* – funcţie deopotrivă adevărată şi metaforică, expresie cu acoperire reală, dealtfel – şi să devină o putere în sine, o putere fără locaţii şi fără standarde, care creează noi coordonate ale conflictualităţii şi pune efectiv războiul – inclusiv războiul fizic – în chingi mediatice greu de identificat, de definit şi de gestionat. Unii dintre cei care se află în nodurile decidente de reţea tind să transforme media într-o putere fără frontiere, într-o putere discreţionară, mult mai eficientă şi mai descurajatoare chiar decât arma nucleară. Or, cum bine se ştie, media face parte din filozofia cunoaşterii, ca unui dintre elementele cele mai dinamice ale acesteia.

Războiul informaţional (care este un război continuu) se duce nu doar între serviciile secrete – deşi aceasta este, de fapt, componenta tradiţională şi complexă a acestui tip de război –, ci mai ales în media şi prin media, adică în mediul comunicaţional. Media, adică imaginea în timp real – reală, montată, trucată, oricum, selectată cu multă grijă –, cuvântul – ales şi el cu dibăcie, pentru a induce informaţia dorită –, fluxul neîntrerupt de date, filmul, Internetul şi toate celelalte reţele şi produse mediatice se constituie în mijloace extrem de eficiente de influenţare, manipulare, avertizare şi descurajare etc., precum şi de liniştire, asigurare, de siguranţă şi chiar de securitate.

Tehnologia informaţiei a atins cote incredibile. Practic, poate face orice. Prin culoare, frecvenţă, mod de emisie, calitate a imaginii, variaţii în spectrul luminos, dar şi prin calitatea frazei, prin stil şi prin consistenţa mesajului, se poate transmite consumatorului de informaţie sau de produs mediatic ceea ce efectiv se doreşte a i se transmite. Zeci de pagini Web sunt, de fapt, componente ale Network

Centric Warfare, netwar, third wawe war, ale Infosec, Psyops, Compsec etc. Nu toate paginile Web sunt folosite pentru aşa ceva, se înţelege. *Dar cum să le deosebeşti pe unele de altele? Cum să scăpăm de efectul informării sau dezinformării, de manipulare sau de influenţare, când trăim într-o lume a informaţiei şi a comunicării?!*

Sunt întrebări care presupun răspunsuri nuanţate, bine gândite şi elaborate cu multă grijă. Poate că nu trăim numai şi numai într-un teribil război informaţional. Poate că războiul reprezintă doar latura conflictuală a mediului informaţional, cea dictată de interese financiare, economice, politice şi de altă natură, care cer, pentru a fi puse în operă, info-dominare, manipulare şi influenţare. În rest, comunicarea face parte din mediul de viaţă al oamenilor, din natura umană, iar mijloacele prin care se realizează sunt, în primul rând, produse ale inteligenţei creative, ale inteligenţei constructive şi nu ale cele distructive. *Dar, încă odată, cum să le deosebim pe unele de celelalte? Cum să facem diferenţa între imaginea care are drept scop să influenţeze, să manipuleze şi imaginea care există şi pe care pur şi simplu dorim sau trebuie să o vedem?*

Există, desigur, diferenţe, însă nimeni nu-ţi lasă timpul necesar pentru a le sesiza. Efectul noii ofensive informatice este cel de siderare, de uimire, de impresionare. Astăzi, nu mai există invazii precum cele ale conchistadorilor de odinioară. Nici precum cele ale armatelor care au invadat Africa, America de Nord, America de Sud şi atâtea alte locuri bogate sau considerate bogate de pe pământ.

Astăzi, cei puternici, cei care au creat reţeaua şi tehnologia informaţiei nu fac altceva decât să transmită informaţie, să creeze imagini, să influenţeze, să sidereze.

Desigur, nu numai cei puternici procedează astfel, ci şi cei mai puţin puternici, cei slabi. Reţeaua permite aproape orice, cu condiţia să ştii s-o foloseşti. Reţeaua orizontalizează nu numai informaţia, comunicarea şi relaţiile, ci şi provocarea, pericolul, ameninţarea şi, evident, vulnerabilitatea. Riscul care se cere calculat, cunoscut şi, pe această bază, asumat, devine el însuşi foartze complicat.

Strategia înşelării, a manipulării, a influenţării este foarte veche. François-Bernard Huyghe[49] atribuie acestei strategii patru arte marţiale:

[49] François-Bernard Huyghe, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination*, versiune publicată de autor pe site-ul

- arta apariţiei (producerea de semne şi semnale);
- arta înşelării (inducerea adversarului în eroare şi determinarea lui să ia decizii eronate);
- arta observării (a acumula informaţii despre mediu, inamic şi obiectiv);
- arta ascunderii (invizibilitatea, păstrarea secretului şi surprinderea).

Războiul nu este numai confruntare pe un câmp de luptă până ce una dintre părţi este învinsă şi dezarmată. Războiul este şi o bătălie de discursuri, de declaraţii, de ameninţări, de imagini şocante, de cântece, de simboluri, de sigle, de embleme, de tot ce poate să exprime forţa şi să-l intimideze pe adversar, pentru a se câştiga un punct, pentru a se crea un precedent sau pentru a-l determina să renunţe la luptă, să accepte condiţiile sau să se teamă.

Prin cuvinte, imagini şi tot felul de date, de tehnologii şi de acţiuni mediatice, se poate face aproape orice. La ora actuală, unii dintre războinicii lumii îşi expun public doctrinele şi strategiile, le pun pe Internet, le comunică întregii lumi. Aceasta nu înseamnă că ei trăiesc efectiv în văzul lumii, pentru că lumea comună, lumea vizibilă nu vede nimic dincolo de ce se vede, ci doar că ei prezintă lumii ceea ce o poate impresiona sau convinge în legătură cu forţa, argumentul, capacitatea şi chiar „morala" extrem de democratică şi de deschisă a acestei sau acestor puteri foarte justificate şi foarte bine intenţionate.

Noua hegemonie este asigurată tot de forţa economică, de forţa financiară şi de forţa militară, dar exprimarea ei se realizează mai ales prin informaţie, prin comunicare, prin „produse" culturale (de regulă, de piaţă) care contribuie la crearea modelului de urmat, a deschiderilor democratice, universale sau, dimpotrivă, nedemocratice, tradiţionale, locale, a aspiraţiilor tuturor, îndeosebi ale celor tineri, spre astfel de modele.

Civilizaţia blugilor, a filmelor violente, a blog-urilor şi comunicării pe Internet, oriunde în lume, constituie un efect al acestor politici şi strategii de influenţare, dar şi o expresie a noilor tendinţe spre o globalizare imprecisă, dar pline de speranţe. Dar şi acţiunile teroriste ale grupului care a distrus Word Trade Center şi a atacat Pentagonul şi Casa Albă se constituie în „valori" şi în modele pentru lumea care nu acceptă valorile americane sau europene.

Efectele se exprimă în primul rând în crearea unei mentalităţi, a unei imagini utopice despre libertate şi realitate, sau despre imanenţa tradiţiei, care conturează şi modelează câteva repere iluzorii într-o lume haotică, dezorientată şi ameninţată din toate direcţiile: din Cosmos, din realitatea geofizică şi climatică, din efectele nocive ale noii ordini, din faliile strategice imense dintre lumea bogată şi lumea săracă, din poluarea spirituală şi morală, din pierderea identităţii şi din o mie de alte nebuloase fluide.

3.2 Cunoaşterea războiului. Cunoaşterea cunoaşterii războiului

Orice război, mic sau mare, informaţional, geofizic, economic sau combinat, riguros organizat sau haotic, este, astăzi, în foarte mare măsură, un război mondial.

Mondializarea războiului se prezintă, deja, ca un fapt împlinit. Informaţia, reţeaua şi sistemele de arme, media şi psihologia au facilitat acest salt spectaculos de la individual la general, de la local la regional şi mondial. Indiferent de categoria în care încadrăm un război sau altul, de forma de manifestare şi de conţinutul propriu-zis al politicilor, strategiilor şi campaniilor, războiul se cere foarte bine cunoscut.

Cunoaşterea războiului reprezintă un proces foarte complex, continuu şi de durată, care cuprinde şi vizează toate aspectele ce ţin de filozofia, fizionomia, teoria şi practica conflictualităţii umane, de analiza cauzelor, determinărilor şi caracteristicilor mediului de securitate, a dinamicii acestora, a interacţiunilor şi acţiunilor pe care le presupune războiul.

Acest proces cere, de asemenea, cunoaşterea anticipată a efectelor directe şi indirecte, a conexiunilor inverse, concomitent cu elaborarea unor modele cognitive, precum şi cu evaluarea şi prognozarea evoluţiilor, implicaţiilor şi extensiilor războiului sau componentelor acestuia în mediul fizic, geofizic, real şi virtual, cu dimensiunile lor economice, sociale, psihologice, mediatice, culturale, informaţionale, politic e şi militare. Dar mai înseamnă şi cunoaşterea cunoaşterii acestui proces, adică a instrumentelor pe care le foloseşte cunoaşterea în relaţie cu acest fenomen complex şi extrem de periculos.

3.2.1. Cunoaşterea comună a războiului

Toată lumea ştie sau crede că ştie ce este acela un război. În general, războiul, în lumea obişnuită, este înţeles ca un fenomen foarte grav, ce constă într-o succesiune de evenimente din ce în ce mai tensionate şi culminează cu bătălii sângeroase, pierderi de vieţi omeneşti şi de bunuri materiale, toate acestea presupunând costuri imense.

Războiul nu este înţeles, în procesul cunoaşterii comune, ca un mijloc de deblocare a unei situaţii strategice, ci doar ca un mod de a impune voinţa politică şi economică asupra unei ţări sau asupra unui grup de ţări, pentru a le obliga să face ce nu sunt de acord să facă, pentru a le subjuga sau a le cuceri prin forţă. Sensul comun al războiului este bătălia sângeroasă, sau succesiunea de bătălii, care, în final, duc la nimicirea sau distrugerea unei armate şi la obţinerea victoriei.

Armatele, în această viziune, pot obţine victoria pe câmpul de luptă, dar pot fi şi învinse. De aici încolo este treaba politicii să continua victoria militară (sau înfrângerea militar) prin alte mijloace, de regulă, politice, economice, sociale şi administrative.

Vinovate de pierderea bătăliilor se fac totdeauna armatele. Vinovate de pierderea războiului se fac, la o primă reprezentare, tot armatele, dar consecinţele le suportă toate structurile ţării sau ţărilor învinse.

Cunoaşterea comună a războiului este totdeauna simplă, adică la nivel de bun simţ, intuitivă, dar şi superficială, afectivă şi părtinitoare. Niciodată omul de rând nu s-a preocupat de cunoaşterea profund, ştiinţifică a fenomenului război.

Cauzele acestei „indiferenţe" a omului obişnuit, a cunoaşterii comune faţă de fenomenul război rezidă în următoarele:

- caracterul misterios, ultrasecret al războiului;
- lipsa datelor şi informaţiilor necesare;
- caracterul complex, interdisciplinar al procesului de cunoaştere a războiului şi inaccesibilitatea cunoaşterii comune la interdisciplinaritate.

Se creează astfel o crevasă între cunoaşterea comună şi cunoaşterea ştiinţifică a războiului, pe care nimeni nu se grăbeşte nici s-o înlăture, nici s-o acoperă, nici s-o exploateze. Se pare că toată lumea se mulţumeşte s-o lase acolo, aşa cum este, pentru că războiul

va rămâne mereu un fenomen extrem de complex şi de inaccesibil cunoaşterii comune, dar nu îndeajuns de curtat de cunoaşterea ştiinţifică, întrucât aceasta are alte probleme, mult mai presante decât conflictualitatea endogenă a lumii.

3.2.2 Epistemologia şi dialectica războiului

Epistemologia înseamnă, de fapt, cunoaştere ştiinţifică. Ea începe, într-un fel, cu definirea ştiinţei şi se continuă cu identificarea unor metode de cunoaştere a ştiinţelor sau a metodelor pe care le aplică ştiinţa în procesul cunoaşterii. Nu toţi filosofii şi nu toţi oamenii de ştiinţă au aceeaşi părere şi aceleaşi orizonturi în ceea ce priveşte obiectul şi conţinutul epistemologiei şi mai ales configuraţia şi metodologia ei.

De aceea, în configuraţia epistemologiei pot fi identificate câteva curente importante. În ordinea apariţiei lor, acestea sunt, aşa cum subliniază şi Martin Riopel, de la Universitatea Quebec din Montreal, într-un interesant studiu asupra epistemologiei şi rolului special al acesteia în învăţământul ştiinţific [50], următoarele: raţionalismul, empirismul, pozitivismul, constructivismul şi realismul.

Raţionalismul este specific secolului al XVII-lea. Este un curent epistemologic care consideră că orice cunoştinţă validă provine, parţial sau în totalitate, din raţiune sau prin intermediul raţiunii. Principalii reprezentanţi ai raţionalismului epistemologic pot fi consideraţi Euclid (~300 î.H.), Pitagora (569-475 î.H.) şi Platon (428-347 î.H.), chiar dacă, pe vremea aceea, nu exista un curent raţionalist, precum şi, în epoca modernă, matematicienii Descartes (1596-1650) şi Leibniz (1646-1716), precum şi filosoful Immanuel Kant (1724-1804).

Veacurile al XVII-lea şi al XVIII-lea alcătuiesc, în mare măsură, vremea de vârf a promovării raţionamentului, în general, şi, în mod special a raţionamentului de tip deductiv, ca mecanism de producere a cunoştinţei.[51] Experienţa este exclusă. Mai exact, este inclusă în raţionalism, ca metodă de verificare. Experimentul foloseşte, în concepţia raţionaliştilor, doar la a verifica o cunoştinţă

---

[50] Martin Riopel, *Epistemologie et enseignement des sciences*, Universitatea Quebec din Montreal, http://www.er.uqam.ca/nobel/r20507/epistemologie/

[51] Martin Riopel, *Ibidem.*

obţinută prin deducţie. Galileo Galilei (1564-1642), cel care a efectuat numeroase experienţe, scrie, în Încercătorul, următoarele:

„Marea carte a Universului este scrisă în limbaj matematic. Această carte nu poate fi înţeleasă decât dacă se învaţă, în prealabil, limbajul şi alfabetul în care a fost redactată. Caracterele sunt triunghiuri şi cercuri, ca şi alte figuri geometrice fără de care este omeneşte imposibil să se descifreze chiar şi un singur cuvânt." Curentul raţionalist se asociază, de regulă, Europei continentale. Există, în cadrul acestui curent, câteva şcoli, printre care se situează platonismul, care reliefează armonia inerentă din natură ce se reflectă în spirit, şi criticismul lui Kant, care consideră, în *Critica raţiunii pure*, că cunoştinţa este o construcţie prin care lucrul în sine se integrează în structuri apriori, adică într-un sistem de categorii,[52] prin acele intuiţii sensibile numite de marele filosof *spaţiu* şi *timp*. *Critica raţiunii pure* este, de altfel, una dintre primele lucrări de foarte mare anvergură, inteligentă şi sclipitoare, privind cunoaşterea cunoaşterii. Şi chiar dacă, aparent, nu există nicio legătură între fenomenul război şi eforturile filosofilor raţionalişti de a aşeza în raţional problema cunoaşterii, în realitate, şcoala de la Berlin şi întreaga gândire militară germană a fost influenţată şi de acest curent.

Empirismul este specific secolului al XVIII-lea. Potrivit acestui curent din gândirea filosofică a secolului al XVIII-lea, orice cunoştinţă provine din experienţă. Principalii reprezentanţi ai acestui curent sunt consideraţi Anaximene (610-545 î.H) şi, din epoca modernă, Francis Bacon (1561-1626), întemeietorul logicii inductive, în al său *Novum organum*[53], John Look (1632-1704) şi Berkeley (1685-1753), care susţin că ştiinţa progresează prin acumularea de observaţii şi experienţe. Newton (1642-1726) a acordat o mare atenţie experienţelor. În 1686, în *Principia*, el remarcă, de asemenea, că observaţia precede, de regulă, demonstraţia.

Pentru gândirea militară a secolului al XVIII-lea şi chiar a secolului al XIX-lea, empirismul avea să se constituie, fără îndoială, în unul dintre stimulentele practicismului, ale folosirii experienţei în elaborarea politicilor şi strategiilor militare. Aproape întreaga gândire a lui Napoleon, ca şi Maximele sale, poartă în ea ceva din

---

[52] Immanuel Kant, *Critica raţiunii pure*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, pp. 41-58

[53] Francis Bacon, *Novum organum*, Paul Carus Student Editions, 3 volume, http://www.amazon.com/gp/reader/0812692454/ref

inductivismul lui Bacon, dar şi din *Regulile* lui Descartes, din secolele anterioare.

De fapt, gândirea lui Napoleon, şcoala franceză de strategice, ca şi cea germană, iar în zilele noastre cea americană, reprezintă, cumva, o sinteză a spiritului acestor curente epistemologice, care se regăseşte azi în noua epistemologie a războiului modern, adică în modul cum este gândită şi concepută, prin mijloace ştiinţifice, cunoaşterea şi folosirea acestui fenomen atât de complex şi atât de primejdios.

Pozitivismul este un curent epistemologic specific secolului al XIX-lea. După cum se ştie, el se atribuie, în general, lui Auguste Compte (1718-1857). Martin Riopel, în sinteza intitulată *Epistemologie et enseignement des sciences*, remarcă însă că Feigl (2001) sublinia că, de fapt, filosoful grec Sextus Empiricus (160-210) ar fi adoptat o poziţie pozitivistă, insistând pe suspendarea oricărei judecăţi. Pe lângă Comte, se mai remarcă, în spiritul acestui curent, în viziunea lui Riopel, dar şi a altor istorici ai filosofiei, precum şi a unor fizicieni, precum Mach (1838-1916), Bridgman (1882-1961) şi Bohr (1885-1962).

Ca şi empirismul, pozitivismul promovează experienţa, experimentul. Ştiinţa devine pozitivă, atunci când se sprijină pe fapte, prin argumente, prin demonstrarea practică a ipotezelor. Raţionamentul inductiv este cel care asigură trecerea de la individual la general, de la experienţă la ştiinţă. Economistul John Stuart Mill (1806-1837) şi geneticianul Fisher (1890-1962) au elaborat metode inductive bazate pe calculul probabilităţilor şi pe statistică. Dar şi logica inductivă conţine o parte pur convenţională. Pozitiviştii spun că ştiinţa arată cum sunt lucrurile nu şi de ce sunt aşa cum sunt.

Distincţia dintre observaţie (cum sunt lucrurile) şi modelele matematice (de ce sunt aşa) este foarte importantă pentru a înţelege distincţia dintre empirism şi pozitivism. Pozitiviştii neagă modelele ştiinţifice care nu pot fi direct observabile. Calculele infinitezimale ale lui Newton folosite în calcularea mişcării corpurilor nu reprezintă, în viziunea pozitivistă, decât nişte artificii matematice care nu au nicio valoare pentru ei. Vidul dintre atomi nu poate exista, este preferabil, în locul lui, să se folosească noţiunea de eter. Noţiunile absolute de spaţiu şi timp, utilizate de Newton, nu pot fi reale, întrucât spaţiul şi timpul trebuie să fie măsurate, în raport cu ceva

real, material. Pozitivismul este prezent şi azi, mai ales în rândul fizicienilor cuantici care utilizează masiv calculul probabilităţilor şi calculul statistic pentru a face legătura dintre observaţie şi predicţie. O anumită formă de pozitivism – să-i spunem pozitivismul direct, pragmatic – este prezentă şi în cadrul gândirii militare, mai ales în elaborarea conceptelor, strategiilor şi doctrinelor.

În interiorul pozitivismului, se conturează câteva curente dintre care cele mai importante sunt următoarele:

- *convenţionalismul* reprezentat, în special de *Poincaré* (1854-1912), potrivit căruia ipotezele n-au valoare cognitivă în sine;
- *pragmatismul* reprezentat de americanul *Wiliam James* (1842-1910), precedat de *Charles Pierce* (1839-1914), din care s-a născut, mai târziu, instrumentalismul lui *John Dewey* (1859-19529);
- *pozitivismul logic* sau *neopozitivismul* reprezentat de *Rudolf Carnap* (1891-1970), care s-a constituit în 1923, în cadrul Cercului de la Viena, animat de Schlick, dintr-un grup de savanţi şi filosofi ce promovau rigoarea ştiinţifică, excluzând orice dimensiune metafizică; împreună cu grupul lui Reichembach, constituit la Berlin, au generat *pozitivismul logic;*

Constructivismul este specific secolului al XX-lea. Protagoras (485-510 î.H.) a formulat acea celebră propoziţie: *omul este măsura tuturor lucrurilor*, care ar putea fi considerată ca un embrion al constructivismului, constituit douăzeci de secole mai târziu. Întemeietorul acestui curent este matematicianul olandez *Luitzen Egbertus Jan Brouwer* (1881-1966). El a întrebuinţat termenul de constructivist pentru a justifica poziţia sa în ceea ce priveşte fundamentele matematicii, deosebită de cea formalistă a matematicianului

David Hilbert (1862-1943). Matematica, în concepţia lui Hilbert, este, alături de filosofie, o ştiinţă a spiritului. Matematicienii care au încercat să răspundă la întrebarea referitoare la fundamentarea matematicilor pe un singur sistem coerent şi complet se grupează în trei şcoli: şcoala logică (fundamentarea matematicii pe logica propoziţiilor); şcoala formalistă (demonstrarea consistenţei tuturor axiomelor fundamentale ale matematicilor); şcoala

constructivistă (nu acceptă ca adevărat decât ceea ce se poate construi).

Niciuna dintre aceste şcoli nu s-a dovedit foarte consistentă. Totuşi, *şcoala constructivistă* a fost, într-un fel, preluată şi continuată de *Jean Piaget* (1896-1980), în anii 1960, pentru a explica fundamentele cunoştinţei. Cunoaşterea este, în opinia lui Piaget, o construcţie între subiectul cunoscător şi obiectul cognoscibil.

În gândirea militară, constructivismul aduce, cumva, politica şi strategia cu picioarele pe pământ. Cunoaşterea războiului nu înseamnă doar cunoaşterea elementelor, structurilor, funcţiunilor şi mecanismelor lui şi folosirea lor pentru realizarea unor obiective politice, ci şi înţelegerea efectelor complexe ale conflictualităţii militare, transferarea lor în viaţa oamenilor şi a societăţilor, escaladarea înarmărilor, a conflictualităţii şi, evident a pericolelor. O atitudine constructivistă lucidă în planul politicilor şi strategiilor militare ar fi prevenit, poate, ajungerea la stadiul de acum, când un imens pericol – cu dimensiuni nucleare, teroriste şi asimetrice, în general – se profilează din ce în ce mai ameninţător la orizonturile de mâine. De aici, nevoia acută de realism, chiar într-un secol al realismului filosofic şi epistemologic, dar al absurdului confruntărilor de tip militar, concretizate în două războaie mondiale fierbinţi şi distrugătoare şi într-un război rece – tot mondial –, care nu a fost cu nimic mai prejos decât predecesoarele sale.

Realismul este specific secolului al XX-lea. Se pare însă că primul dintre realişti a fost *Aristotel* (384-322 î.H.), în sensul că, pentru construirea unor modele, a pornit de la rezultatele observaţiei.

Modelele ştiinţifice aparţin unei realităţi obiective, independente de observator. Acest curent nu formulează un mecanism precis, precum celelalte, de progres în domeniul cunoaşterii, de constituire a cunoştinţei, dar recunoaşte principiul complementarităţii.

Plank (1859-1947) şi *Enstein* (1879-1955) se situează printre principalii reprezentanţi ai realismului epistemologic.

Recunoaşterea existenţei unei realităţi spre care tind modelele ştiinţifice, care sunt construcţii umane, deosebeşte realismul de constructivism.

Constructivismul spune cu convingere: observaţia (observatorul) construieşte realitatea.

*Realismu*l adaugă cu aceeaşi convingere: observatorul face parte din realitate. Interesant este că fiecare dintre aceste curente epistemologice aparţine unei epoci a cunoaşterii ştiinţifice şi pregăteşte terenul pentru apariţia şi manifestarea curentului următor, fără a se nega pe sine.

Aceste curente, deşi nu se referă în mod expres la gândirea ştiinţifică militară, influenţează substanţial şi această gândire şi se materializează în toată gama de concepte privind războiul, acţiunea militară violentă şi, în general, acţiunea armată.

În *Anexa nr. 3, Curente epistemologice*, se prezintă principalele caracteristici ale acestor curente.

CAPITOLUL 4
DINAMICA RĂZBOIULUI COGNITIV

Conceptul de „război cognitiv”, în măsura în care se acceptă acest termen folosit, deopotrivă, de americani[54] şi de francezi[55], are, în accepţia noastră, cel puţin două sensuri: război al cunoaşterii şi cunoaştere a războiului, aceasta din urmă şi cu varianta cunoaştere a cunoaşterii războiului. Primul sens se referă atât la faptul că orice război se desfăşoară şi în spaţiul cunoaşterii, sau cu preponderenţă şi în spaţiul cunoaşterii, iar cel de al doilea încearcă să răspundă la o întrebare veche de când lumea: *Poate fi războiul cunoscut?*

Războiul cunoaşterii – traducerea aproximativă a uneia dintre semnificaţiile termenului de război cognitiv – se duce atât în planul conceptelor şi teoriilor, cât şi în cel al suportului războiului fizic, adică în cel al confruntării efective dintre două sau mai multe armate, în urma unor decizii politice.

Un război al conceptelor şi teoriilor a existat, de fapt, dintotdeauna. Aceasta înseamnă că, înainte de a fi declanşat şi efectuat, războiul este gândit, modelat. Armatele pleacă pe câmpul de luptă ştiind exact ce au de făcut. E drept, nu totdeauna socoteala de acasă se potriveşte cu cea de pe câmpul de luptă, dar n-ai ce căuta aici dacă nu ţi-ai făcut o socoteală acasă şi, mai ales, dacă nu ştii să socoteşti.

Orice război (criză, conflict) presupune o desfăşurare de forţe, un sistem de acţiuni, precum şi consumuri, pierderi, angajamente dureroase, care se soldează cu victorii, înfrângeri, situaţii indecise şi foarte multe altele. Toate acestea sunt puse în planificări strategice, în planuri de operaţii, în decizii formulate cu claritate, în baza unor legi, unor acte justificative, în ultimă instanţă, a unor raţiuni care niciodată nu sunt prea suficiente şi nici pre insuficiente.

---

[54] Arden B. Dahl, Minding the Cognitive War, 1996.

[55] Christian Harbulot, Didier Lucas (direction), *Guerre cognitive, L'arme de la conaissance,* Editura Lavauzelle, 2006

De asemenea, nu poate exista război fără informaţie, fără analiză, fără decizii, iar toate acestea înseamnă, bineînţeles, cunoaştere. De aceea, termenul de război al cunoaşterii este cât se poate de îndreptăţit şi, în acelaşi timp, cât de poate de firesc.

Acest termen îl presupune, în mod implicit, şi pe cel de al doilea: cunoaşterea războiului. Acestuia din urmă i s-au dedicat tone întregi de scrieri. Contestatare sau justificatoare, analitice, critice, dispreţuitoare sau elogioase. Cele mai multe scrieri din această lume au fost dedicate războiului şi sentimentului de dragoste. Şi chiar dacă dragostea şi războiul nu au, poate, alte trăsături comune, în afară de acelea ale angajamentului total şi ale calităţii de a fi năbădăioase, ele fac parte din viaţa oamenilor şi, oricât am vrea, nu le putem ocoli. Şi, mai ales, nu trebuie să le ocolim.

4.1 Un concept proiectiv şi constructiv

Noile concepte în planul cunoaşterii şi ducerii războiului au fost inventate tot de americani. Aproape totul, în materie de război, vine, acum, în acest început de secol – de fapt, de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial –, deci, de la jumătatea secolului al XX-lea, de peste ocean. Se pare că restul lumii a uitat că războiul face parte din viaţa oamenilor şi, ca atare, el trebuie analizat, studiat, gândit, cunoscut şi înţeles. Nu este suficient să spui, spre exemplu, că războiul a fost şi este o vulgaritate, un act necivilizat, o reminiscenţă a epocii de piatră, o agresiune împotriva omului şi valorilor sale şi, din acest motiv, odată ce i-ai pus o astfel de etichetă pe frunte (pe care, probabil, ai aflat-o de la alţii sau ai descoperit-o în timp ce urmăreai la televizor, un film de acţiune, cu împuşcături sau bombardamentele asupra Bagdadului), nu te mai interesează, treci la altceva. La altceva mai bun de făcut. Evident, poate că nici un om cu mintea întreagă, dintre oamenii raţionali ai civilizaţiei tehnologice şi informaţionale a secolului al XXI-lea, nu iubeşte şi nu acceptă războiul, ca pe o soluţie acceptabilă sau necesară. Războiul nu prea ţine însă seama de o astfel de concepţie. El îşi urmează drumul lui, ca şi cum ar fi o fiinţă vie, puternică şi indiferentă, şi n-ar auzi nimic din tot ce se spune despre el.

Războiul merge totdeauna înainte. Ba chiar în avangarda tehnologică şi informaţională. Pentru că, practic, aproape toate marile realizări din domeniul high-tech şi IT, ca şi din cel al transporturilor strategice, al infrastructurilor critice şi reţelelor, a fost realizat pentru el sau în numele lui. Aşa a apărut, spre exemplu, celebrul Network Centric Warfare.

Calităţile deosebite ale conceptelor Network Centric Warfare (NCW)/Network Centric Operations (NCO) au fost relevate de către Statele Unite (care le-au şi inventat) în relativ recentele confruntări disimetrice din teatrele de operaţii. Europa nu poate rămâne însă indiferentă la o asemenea dezvoltare a unor concepte care vor defini viitorul strategiilor de securitate şi apărare. De aceea, în acest moment, ea ştie şi ştie că ştie că trebuie să aleagă şi să-şi definească opţiunile strategice.

În acest sens, Christophe Kaiser, analist şi consilier independent, a realizat, în noiembrie 2004, sub coordonarea lui Christophe Bédier şi a lui Philippe Cothier, respectiv, administrator şi preşedinte al Centrului de Studii Prospective Strategice, un raport intitulat *Net-Centric Warfare/Net-Centric Operations: impact strategic – impact industrial*. La 2 februarie 2005, unele dintre concluziile acestui raport au fost publicate pe reţeaua Internet.

În Statele Unite, conceptul NCW a fost rebotezat NCO (Network Centric Operations) pentru a fi integrat şi în programe conţinute de strategia Departamentului Securităţii Interne (Department of Homeland Security). Deasemenea, s-a urmărit a se demonstra, în cursul operaţiilor militare recente, mai ales în cea intitulată Iraqi Freedom, dar şi în cle din Afganistan, utilitatea unui astfel de concept. Este însă vorba de un proces incomplet, de o punere în aplicare limitată, de un sistem emergent care nu poate să ducă la realizarea unei capacităţi operaţionale reale decât treptat, abia la orizontul anilor 2010-2020[56].

Aşa cum afirmă iniţiatorii conceptului NCW, David S. Alberts, John J. Gartska, Frederick P. Stein, „RBR se referă la comportamentul uman şi organizaţional. El se bazează pe adoptarea unui nou mod de gândire – gândirea în reţea – şi aplicarea sa în

[56] Christophe Kaiser, *NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005, http://www.european-security.com/index.php?id=5160

operaţiile militare."[57] Această definiţie a fost dată de unul dintre creatorii NCW, dr. David S. Alberts, director de cercetare şi planificare strategică la Biroul Asistentului Secretarului Apărării pentru Reţele şi Integrarea Informaţiilor (OASD-NII), Departamentul pentru Apărare, citat de Philippe Cothier.

În Europa, lucrurile, mentalităţile şi atitudinile sunt mai nuanţate şi, în genere, diferite de cele de peste ocean. Decidenţii europeni nu tratează toţi în acelaşi fel problematica NCW/NCO. Unii privesc partea pozitivă a unui asemenea proces, alţii, dimpotrivă, consideră că NCW/NCO reprezintă o cursă tehnologică prin care se urmăreşte asfixierea economică a Europei, făcând o paralelă cu Iniţiativa de Apărare Strategică (IAS), declanşată de Reagan în deceniul 80 pentru a ruina URSS. Europenii sunt, în general, suspecţi la iniţiativele şi conceptele americane.

Problema rămâne, bineînţeles, discutabilă. Chiar dacă pot exista unele temeri, să nu uităm că Uniunea Europeană nu este o entitate economică falimentară, precum URSS de odinioară, ci o mare putere economică, situată pe acelaşi plan şi în acelaşi concept filosofic şi economic cu Statele Unite. Deci UE nu poate fi falimentată din punct de vedere economic, prin angajarea ei în procesul NCW/NCO, ci, dimpotrivă, motivată să-şi perfecţioneze tehnologiile, inclusiv pe cele din domeniul securităţii şi apărării.

În plus, UE nu poate rămâne în afara efortului de consolidare a mediului internaţional de securitate (inclusiv de securitate economică şi în spaţiul cunoaşterii), prin participarea activă la materializarea efectivă a acestui nou concept. Criza actuală nu schimbă semnificativ datele problemei, ci, dimpotrivă, arată doar cât de vulnerabilă la pericole şi ameninţări financiare (dar şi de altă natură) este această lume.

E drept, efortul comprehensiv al europenilor nu se reduce la a cunoaşte şi transcrie întocmai modelul american, ci presupune o reflecţie substanţială, detaliată şi foarte profundă, pentru a înţelege care sunt nevoile reale ale Europei pentru operaţiile pe care le va duce singură, în diferite tipuri de coaliţii sau în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, pentru a lansa un concept corespunzător de elaborare, materializare şi dezvoltare a politicilor, strategiilor, mijloacelor şi resurselor necesare.

---

[57] Christophe Kaiser, *Ibidem*

Pe tema conceptului NCW/NCO american, în Europa, există câteva divergenţe. Într-un studiu realizat de Agenţia Suedeză de Studii de Apărare, profesorul Andrew D. James de la Universitatea din Manchester precizează că modelul britanic este „mai pragmatic şi se sprijină pe armamente, centre de comandă şi captatori deja existenţi“, iar „obiectivul gândirii britanice este să se sporească mai degrabă efectul militar decât să se creeze o reţea“.

În Europa, desfăşurarea operaţională a conceptelor NCW/NCO aproape că nu există. Fac excepţie Marea Britanie şi Suedia, care au elaborat o serie de concepte în acest domeniu atât de complex şi de sensibil. Acest lucru creează şi unele avantaje, în sensul că nu va fi nevoie să se treacă peste conceptele naţionale referitoare la acest domeniu, întrucât ele nu există. Totuşi, cu vreo cinci ani în urmă, punerea în operă a NCW/NCO devenea urgentă şi pentru europeni. Acum, asupra acestui domeniu, datorită crizei financiare prelungite, există un fel de stand by.

Europa are însă unele probleme bugetare, tehnologice şi capacitare, şi nu poate aborda acest concept fără precauţiile necesare. Se porneşte de la ideea că prioritară, pentru Europa, nu va fi conceperea unei „soluţii globale“ în ceea ce priveşte NCW/NCO, pentru simplul motiv că un astfel de concept deja există, ci identificarea modalităţilor de aplicare a lui în spaţiul european sau în cel de interes european.

Situaţia specifică, constrângerile bugetare şi efectele încă insuficient cunoscute şi greu previzibile ale crizei impun concentrarea asupra segmentelor strategice, îndeosebi a celor care deja există, iar restul să fie realizate sau procurate treptat. Acest lucru va permite reducerea costurilor de dezvoltare până la 40% şi va asigura o cooperare echilibrată şi benefică cu Statele Unite. Cel puţin, aceasta era intenţia.

Conceptul NCW, cum bine se ştie, nu este chiar foarte nou. El apare în Statele Unite prin anii 1990, fiind modalitatea cea mai directă şi cea mai eficientă de transpunere în practică a ceea ce americanii numesc Revoluţia în afaceri militare (Revolution of Military Affairs – RMA), adică Revoluţia în domeniul militar, în limbajul nostru. Nici acest concept nu este cu totul nou. El a fost dezvoltat de sovietici prin anii 60 şi validat de Statele Unite în operaţia *Furtună în deşert* din 1991.

Un alt concept, folosit atât de Statele Unite, cât şi de NATO, este *transformarea militară*. Acest concept a apărut după 11 septembrie 2001 şi a fost accelerat de necesitatea punerii în aplicare a RMA, prin crearea şi valorificarea înaltei tehnologii şi tehnologiei informaţiei, în vederea realizării supremaţiei informaţionale (Information Dominance), condiţie esenţială a construcţiei acelui mediu de securitate bazat pe conceptele civilizaţiei democratice occidentale. Numai într-un astfel de mediu este posibilă materializarea efectivă a conceptului NCW/NCO.

În operaţia *Anaconda* din Afganistan, din 2002, conceptul NCW/NCO se afla abia la început. Cu alte cuvinte, acolo a fost experimentat, chiar dacă unele dintre elementele lui au fost utilizate şi pe timpul bombardării Iugoslaviei, în 1999, mai ales în componentele I2SR şi C4.

Conceptul NCW/NCO a fost utilizat în plenitudinea lui în campania din Irak, din martie-aprilie 2003. Această campanie a constituit un adevărat laborator experimental în cadrul proiectului Pentagonului de a constitui o infosferă (Global Information Grid, GIG), pe termen mai lung.

Acest concept schimbă aproape totul: maniera de concepere şi ducere a războiului, securitatea statelor, evoluţia industriei de apărare şi de securitate, viaţa oamenilor. Din când în când, este obligatoriu să se producă un astfel de salt, o astfel de schimbare. O cere evoluţia tehnologică, reţeaua şi dinamica mediului de securitate.

Această schimbare este de cele mai multe ori determinată de revoluţia tehnologică, iar omenirea cunoaşte câteva asemenea mari revoluţii: inventarea motorului cu ardere internă, a avionului, a vehiculelor spaţiale, descoperirea energiei nucleare şi, iată, acum, a sistemelor informaţionale şi high-tech extrem de performante.

Elementele şi tehnologiile necesare NCW/NCO extind sfera de nevoi şi de solicitări şi în rândul actorilor civili. În aceste condiţii, aproape întreaga industrie performantă lucrează şi în domeniul securităţii şi apărării. Acest lucru începe să fie valabil şi în unele ţări din Europa. În Franţa, spre exemplu, industria de apărare se bucură de un tratament cu totul special, în timp ce industria de apărare din România aproape că a dispărut cu desăvârşire.

De unde rezultă că, în era informaţiei sau a societăţii epistemologice, unde cunoaşterea ştiinţifică, deci informaţia, ştiinţa

cunoaşterii şi ştiinţa aplicativă au rolul hotărâtor, întrucât întreaga acţiune se bazează pe predominanţă informaţională, pe ştiinţă şi, deci, pe cunoaşterea completă şi complexă a situaţiei, a cauzelor şi determinărilor ei, în timp real, se produc, între altele, şi următoarele mutaţii esenţiale:

- revenirea la un sistem de difuzare a responsabilităţii securităţii şi apărării în întreaga societate şi îndeosebi în domeniile ei cele mai performante[58];
- dispariţia „economiei de război“ şi fuziunea dintre tehnologiile necesare războiului şi cele necesare producţiei şi producerii bunurilor de consum;
- transformarea din ce în ce mai mult a războiului într-o chestiune de afaceri, deci cuantificarea lui pe baza unor criterii de costuri, de consum şi de eficienţă;
- introducerea tot mai accentuată şi în ritm rapid a tehnologiilor de reţea, care asigură conectarea eficientă şi foarte rapidă, în timp real, în orice tip de acţiune – economică, socială sau militară –, a tuturor factorilor de potenţial;
- reducerea costurilor.

Economia, informaţia, cercetarea ştiinţifică şi tehnologică devin astfel implicate direct şi permanent în filosofia şi fizionomia războiului, conceput mai ales ca modalitate de gestionare şi dezamorsare a crizelor şi conflictelor, ca instrument de menţinere a unei situaţii strategice la cel mai scăzut nivel de periculozitate şi cu cel mai mic risc posibil.

Războiul devine astfel un fel de instrument eficient al „gardienilor păcii“, adică al factorilor destinaţi de comunitatea internaţională – organismele de securitate – să asigure pacea şi securitatea planetei, întorcându-se la adevărata lui menire din toate timpurile, aceea de a permite deblocarea unei situaţii strategice complexe şi complicate, ajunsă în acest stadiu datorită haosului intereselor şi, în consecinţă, numeroaselor slăbiciuni, vulnerabilităţi şi disfuncţionalităţi care sunt totdeauna de natură financiară, economică, politică şi socială.

[58] Acest lucru s-a petrecut şi la ieşirea din Evul Mediu, o dată cu înarmarea naţiunilor şi înfiinţarea armatelor naţionale. Considerăm că, în societatea viitorului, chiar dacă armatele propriu-zise sunt profesioniste, responsabilitatea domeniului apărării şi securităţii şi a realizării mijloacelor *high-tech* şi *IT* necesare revine întregii societăţi.

Conceptele NCW/NCO sunt, la urma urmei, concepte de eficienţă. Ele permit reducerea masivităţii armatelor (întrucât asigură reducerea incertitudinilor şi creşterea perform,anţelor armelor şi informaţiilor), comunicarea rapidă, cunoaşterea în timp real a situaţiei, capacitatea de previziune sporită şi, de aici, mijloace mai puţine, cheltuieli mai mici şi eficienţă mai mare.

În opinia lui Christophe Kaiser[59], conceptul NCW/NCO derivă dintr-un concept anterior Neopolitik (de la grecescul spirit), dezvoltat de *Rand Corporation*, prin opunere la conceptul *Realpolitik* (cu referire la expansionismul teritorial).

Expansionismul teritorial reprezintă o etapă depăşită. În procesul globalizării, acest tip de expansionism nu mai are, practic, nici o importanţă, întrucât teritoriile au fost deja unificate de către informaţie, iar societăţile trec la o dimensiune epistemologică, în care procesul cunoaşterii ştiinţifice se generalizează, toată lumea având acces aproape instantaneu (datorită reţelei şi bazelor de date) la întreaga informaţie existentă pe planetă, de la cea istorică la cea care se referă la prezent şi chiar la viitor.

Americanii au posibilitatea şi capacitatea să dezvolte orice concept. Europenii ar trebui să-şi păstreze şi să-şi dezvolte şi ei o asemenea capacitate, asigurând, în opinia lui Kaiser, independenţa şi dezvoltarea organismelor sale de reflecţie, acele entităţi think-thank, atât de răspândite în Statele Unite.

Avantajele aplicării nemijlocite a conceptului NCW/NCO sunt indiscutabile. În desfăşurarea operaţiei *Furtună în deşert*, din 1991, spre exemplu, timpul necesar pentru identificarea (căutarea, localizarea, planificarea) şi lovirea unei ţinte era de patru zile. În timpul operaţiei *Iraqi Freedom* din 2003, acesta era, în acelaşi teatru de operaţii, doar de 45 de minute.

Elementul eficace esenţial al NCW/NCO constă în poziţionarea platformelor de luptă. Ele vor fi amplasate în nodurile reţelelor de informaţii şi de comandament, ceea ce oferă posibilitatea activării lor rapide şi directe prin bucle de decizii diferite. Se realizează astfel o adevărată revoluţie în interoperabilitatea mijloacelor, în evitarea suprapunerilor şi confuziilor, în interconexiunea platformelor şi a elementelor asociate.

[59] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, *Op.cit.*

Acest concept revoluţionează complet şi modul în care statele concep, definesc şi achiziţionează sistemele de apărare şi de securitate. Se realizează, în mod obligatoriu, o relaţie necesară de parteneriat între industrie şi operaţiile cerute de punerea în operă a conceptelor de apărare şi securitate.

Acest parteneriat devine regulă, devine principiu, întrucât elementele acţionale în spaţiul luptei (platformele şi vectorii) trebuie să fie într-o relaţie compatibilă cu arhitectura sistemelor de informaţii. Cu alte cuvinte, cele trei mari componente ale NCW/NCO – grila senzorilor de date, imagini şi informaţii, reţelele centrale de comandament şi reţeaua platformelor de lovire – trebuie să aibă aceeaşi arhitectură sau, în orice caz, arhitecturi compatibile.

Or, pentru a se realiza această exigenţă specială – care devine o adevărată lege în războiul supertehnologizat –, este absolut necesar ca respectivul principiu să se aplice şi în domeniul industriei, adică acolo unde se creează toate aceste mijloace. *Dar cum să realizezi acest lucru în cadrul unei economii europene, încă specializată excesiv şi cu destule incompatibilităţi?*

Mai mult, crescând indubitabil rolul informaţiei, întreaga economie devine ea însăşi dependentă de informaţie, de unde se profilează detaşarea acesteia într-un sistem terţ, greu de acceptat de entităţile economice europene, deja integrate, sau de cele naţionale, reticente încă la procesul de integrare.

Lucrurile nu sunt însă simple. De unde şi numeroasele ezitări. După Christophe Kaiser, Europa va trebui să mediteze foarte serios şi responsabil la o serie de vulnerabilităţi pe care le creează noul concept NCW/NCO şi la mijloacele pe care trebuie să le realizeze pentru a răspunde acestor provocări. Aceste vulnerabilităţi sunt:

- posibilitatea controlului sistemelor de informaţii de către terţi, adversari sau „amici“, nealiniaţi la procesul de integrare europeană;
- dezinformarea;
- interzicerea accesului;
- diminuarea semnificativă sau chiar căderea temporară a sistemelor de informaţii, în timp ce luptătorii vor fi prea mult (chiar total) dependenţi de tehnologiile de informaţii.

La aceste vulnerabilităţi se adaugă cele ale reţelelor şi dimensiunii virtuale a sistemelor, între care cele mai importante ar putea fi:

- trecerea principalei confruntări în ciberspaţiu, cu toate consecinţele care decurg de aici;

- crearea unor noi tipuri de sensibilităţi determinate de proiecţii virtuale şi de limitele noilor sisteme de explorare;

- apariţia şi proliferarea unui comportament haotic, strict dependent de variaţia condiţiilor iniţiale, care devin din ce în ce mai greu de identificat;

- cyberpirateria.

Mutarea (extinderea) teatrelor de operaţii şi într-un spaţiu virtual reprezintă un proces complicat, dar ea începe deja să se realizeze. Războiul din ciberspaţiu, spre deosebire de cel din spaţiul real, chiar dacă nu produce morţi şi răniţi, nu este şi nu poate fi mai puţin important şi nici mai puţin distructiv decât cel care terorizează lumea de mii de ani. El reprezintă însă un nou tip de confruntare, cu noi caracteristici, dintre care nu lipsesc:

- virtualitatea;
- continuitatea;
- flexibilitatea;
- omniprezenţa;
- surprinderea;
- globalitatea.

Pentru a face faţă noilor provocări, Europa trebuie să se doteze cu mijloace de comunicaţii ultraperformante, să participe activ la proiectarea şi realizarea unei arhitecturi informaţionale pe măsură, la realizarea unor sisteme electronice şi a programelor adiacente compatibile cu tehnologiile de reţea şi cu arhitectura de securitate şi apărare europeană ce se conturează în viitor.

Alegerea echipamentelor nu este simplă. Ea poate crea dependenţe tehnologice şi operaţionale, dar şi modalităţi rapide de integrare şi, deci, de realizare a unor performanţe europene.

Exemplul cel mai edificator este alegerea lui Joint Strike Fighter, făcută de Marea Britanie, Italia, Olanda, Danemarca şi Norvegia. Joint Strike Fighter este un sistem de sisteme realizat sub control american. Această alegere ar fi putut fi făcută în mod inconştient, ceea ce, susţine Kaiser, este puţin probabil, întrucât europenii fac parte din elita tehnologică a lumii şi nu învaţă acum alfabetul tehnicii performante. Joint Strike Fighter înseamnă o alegere deliberată, făcută însă de o Europă dependentă de Statele

Unite şi sub protecţie americană. Acest tip de opţiune ar readuce Europa la statutul pe care l-a avut în timpul Războiului Rece, mai precis, la prelungirea acestui statut din care continentul european încearcă să iasă spre binele sau, dimpotrivă, spre nenorocirea ei.

Pe mulţi dintre europeni, această dependenţă îi îngrijorează, întrucât ea înseamnă îndepărtarea de perspectiva punerii reale în operă a unei politici europene de securitate şi apărare. De unde rezultă şi problema stabilirii unui „model european" al NCW/NCO, ceea ce presupune o analiză substanţială, care să ofere soluţii viabile pentru viitor.

Desigur, Europa nu trebuie să creeze ceea ce este deja creat. Deasemenea, ea nu-şi poate construi – şi nu e bine să-şi construiască sau să-şi conceapă – o identitate singulară, izolată, opusă faţă de o dimensiune euro-atlantică, deja existentă şi eficientă, ci una care să reconfigureze şi mai solid această dimensiune, ce devine foarte importantă, chiar hotărâtoare în direcţionarea procesului de globalizare.

Tot ceea ce doreşte Europa de azi este afirmarea ei puternică în cadrul dimensiunii euro-atlantice şi euro-asiatice, proiectarea şi realizarea unui sistem de sisteme care să-i redea personalitatea şi forţa de odinioară, nu împotriva Statelor Unite, nici la remorca acestora, ci împreună cu Statele Unite.

Conceptul NCW/NCO repune pe tapet marile probleme ale integrării europene, ale capacităţii europene de a face faţă provocărilor viitoare. Exigenţele care decurg de aici vizează:

- realizarea unui sistem european de informaţii performant, conexat la cel american, care să participe efectiv la arhitectura unei reţele globale, benefice pentru securitatea globală, dar şi pentru o economie modernă şi performantă;
- controlul sau gestiunea dependenţelor şi interdependenţelor;
- afirmarea forţei şi entităţii europene;
- consolidarea politicii europene de securitate şi apărare;
- independenţa şi suveranitatea continentală;
- o capacitate credibilă de participare eficientă la gestionarea crizelor şi conflictelor.

Este însă nevoie de foarte multe lucruri şi, în primul rând, de un sistem integrat şi coerent, deopotrivă, european şi euro-atlantic, de date şi informaţii. Comunitatea americană de informaţii dispune de o

puternică agenţie R&D, care a lansat o cerere extrem de generoasă şi de tentantă pentru elaborarea unor proiecte în domeniul tehnologiilor de informaţii inovatoare.

Începând cu 1998, Agenţia de Dezvoltare Tehnologică şi de Cercetare Avansată (ARDA) a finanţat un program de tehnologii „revoluţionare“, în folosul comunităţii de informaţii (National Security Agency NSA, National Geospatial-Intelligence Agency - NGA, CIA, DIA, NRO etc.). La acest program, participă masiv industria americană, îndeosebi societăţile Boeing, Lockheed Martin, CAIC, microsocietăţi inovatoare şi o mulţime de universităţi. Programul a fost lansat şi efectuat pentru 2005 şi a cunoscut două tipuri de finanţare:

- „Challenge Workshops“, cu o finanţare între 1 şi 1,5 milioane de dolari pe 12-18 luni, care a cuprins proiecte din domenii deja dezvoltate de ARDA, unele aflându-se în faza a doua sau a treia bianuală de cercetare (VACE, GI2 Vis, NIMD);
- „Seedling Workshops“ (maximum 500.000 de dolari) pentru domenii de cercetare inedite pentru ARDA (nanoelectronică, imagini avansate, performanţă înaltă în domeniul computerelor), constând în avansarea unui concept nou, crearea unui proiect de cercetare etc.

Unele dintre societăţi au participat şi participă la mai multe domenii de cercetare. Spre exemplu, în domeniul exploatării informaţiei (Info-X), preocupările (şi finanţările corespunzătoare) s-au canalizat pe trei programe: Video Analysis & Content Extraction (VACE), Advanced Question Answering for Intelligence (AQUAINT) şi Geospatial Intelligence Information Visualization (GI2Vis).

Programul Video Analysis & Content Extraction (VACE) cuprinde: tehnologii de detecţie, de comprehensiune, de extracţie de conţinut video, din cinci tipuri de surse: TV, conferinţe, supraveghere, date, recunoaşteri la sol; rezolvarea unor probleme inerente de mediu (indexare, calitate a imaginilor, stocaj şi transfer).

La aceste programe participă: Boeing Space & Communication (superrezoluţii tehnologice), GE-CRD (extracţie conţinut), HNC Software (detecţia obiect), TASC (identificare comportament), SRI International (recunoaştere tridimensională – 3D), Universitatea din Maryland (activitatea de detecţie), Universitatea din California de Sud (event understanding – înţelegerea tuturor evenimentelor).

Este posibil ca scenariile confruntărilor militare pentru secolul al XXI-lea să nu aibă aproape nimic comun cu cele din perioada Războiului Rece. Acest lucru este valabil pentru toate ţările şi pentru toate armatele din lume. Germanii consideră că, în viitor, nu se vor mai confrunta mari unităţi de blindate şi alte forţe de acest gen. Locul lor îl iau ameninţările asimetrice care pot veni din partea unor state mici, a organizaţiilor teroriste sau chiar din partea diferitelor persoane. Acest potenţial al noilor tipuri de ameninţări este greu de sesizat şi de anihilat.

De aceea, la baza războaielor moderne, care, în esenţa lor, vor fi războaie specifice escaladării crizelor şi, respectiv (dar tot în cadrul acestora), războaie (modalităţi, acţiuni, operaţii complexe) pentru gestionarea crizelor şi conflictelor, vor sta informaţiile şi modul în care acestea sunt tratate.

Pentru canalizarea optimă a fluxului de informaţii, creşte importanţa media şi mai ales cea a reţelelor Internet. Media nu a reuşit şi nu reuşeşte încă să pună la dispoziţie informaţiile în timp real, cel puţin până acum.

Războiul bazat pe Reţea (RBR) reuşeşte acest lucru, ordonând datele şi informaţiile. De acestea vor beneficia toţi participanţii, de la simplul soldat la comandant, de la subunitatea luptătoare la dimensiunea logistică. Acest concept, cum bine se ştie, a fost elaborat de Statele Unite şi folosit, pentru prima oară, de americani, în războiul din Irak din 2003. Comandamentul operaţional a fost instalat în Qatar. Mai bine de 60 de servere de mare putere au asistat proiecţia, desfăşurarea şi acţiunile forţelor în teatru. Comandamentul a ştiut totdeauna tot ce se întâmplă cu primele unităţi, chiar înainte de contact, şi a avut posibilitatea să intervină eficient.

Deşi nu toate ţările sunt în măsură să materializeze acest concept, cele mai dezvoltate dintre acestea au posibilitatea să-l implementeze. În Marea Britanie şi în Suedia, există preocupări destul de avansate în acest sens, datorită atât tehnologiei, îndeosebi tehnologiei informaţiei, cât şi capacităţii şi flexibilităţii economice din aceste ţări. Asemenea preocupări există şi în Franţa, şi în Rusia, şi în China şi în multe alte ţări. De asemenea, armata germană se pregăteşte, la rândul ei, pentru a putea să conducă şi să desfăşoare operaţii în reţea. Există deja sisteme de acest gen în dotare, cum ar fi

cele de transmisie de date pentru obuziere, tancuri, marină şi aviaţie. Sistemele de ghidaj HEROS, la forţele terestre, sau AUTOFU, la forţele aeriene, dispun de interfeţe care corespund exigenţelor RBR.

RBR va impune schimbări radicale în structurile militare ale tuturor ţărilor, ale NATO şi, evident, ale ţărilor care fac parte din Uniunea Europeană şi contribuie activ la punerea în operă a Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA), care se vor adapta cu uşurinţă noilor cerinţe ale misiunilor şi ameninţărilor militare.

Războaiele anilor viitori vor fi, probabil, războaie inteligente, unele duse cu cărţile pe faţă, altele extinse mult în spaţii nespecifice, îndeosebi în domeniile financiar, economic, cibernetic şi informaţional. Transformările impuse de RBR, chiar dacă vor fi treptate (întrucât cheltuielile sunt foarte mari şi nici o ţară din lume, nici chiar Statele Unite, nu-şi pot permite să le efectueze dintr-o dată), vor fi radicale. RBR cere alte structuri informaţionale, alte sisteme de comandă-control, alte mijloace de lovire, care să fie conectabile la reţea şi să asigure o reacţie imediată şi chiar o acţiune preventivă. Aceste noi sisteme vor fi produse, desigur, de industrie, dar ele vor impune o organizare militară şi civil-militar specifică, mai suplă şi mai uşor adaptabilă schimbărilor spaţiului luptei. Se discută mult, în toată lumea – şi îndeosebi în cea înalt tehnologizată – aceste aspecte ale transformării. În acest sens, pe 12-13 mai 2005, s-a organizat la Londra o conferinţă unde s-au discutat pe larg aceste aspecte. Această conferinţă a continuat dezbaterile efectuate în noiembrie 2004, tot la Londra, pe această temă. Suportul acestor dezbateri l-a constituit, în mare măsură, experienţa acumulată de coaliţie în războiul din Irak din martie-aprilie 2003 şi din desfăşurarea operaţiilor ulterioare de stabilitate şi stabilizare.

Din experienţa dobândită de forţele coaliţiei şi de armatele ţărilor NATO în procesul de transformare, din Directiva ministerială a NATO, precum şi din alte documente elaborate în urma summit-ului de la Praga, a celui de la Istanbul şi a celui de la Riga, au rezultat unele exigenţe ale procesului de transformare, între care s-au situat şi următoarele:

- simplificarea actului conducerii;
- mutarea unor raporturi şi mecanisme de conducere de pe verticală pe orizontală;

- adaptarea structurilor la cerinţele de reţea;

- concomitent cu menţinerea potenţialului de acţiune în războiul de mare intensitate, crearea unor abilităţi de acţiune şi de reacţie cerute de procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor;

- flexibilizarea şi modularea structurilor;

- formarea unor capacităţi din ce în ce mai eficiente de analiză şi combatere a terorismului.

Aceste exigenţe se materializează atât în procesul de transformare a NATO, cât şi în cel de transformare a forţelor naţionale ale statelor membre ale Alianţei şi ale Uniunii Europene.

Forţa de Răspuns a NATO (NRF) şi Forţa de Reacţie Rapidă Europeană sunt structuri pentru viitor, mai exact modele (experimentale) de structuri acţionale pentru viitor. La rândul ei, fiecare ţară europeană, începând cu Franţa, care a trecut, potrivit legii programării din perioada 1998-2002, dar şi a celei anterioare, la profesionalizarea armatei şi la realizarea unor structuri mai suple (spre exemplu, Divizia 11 Paraşutişti a devenit Brigada 11 Paraşutişti, fără să-şi piardă, prin profesionalizare, capacitatea de luptă; dimpotrivă, această capacitate a crescut simţitor, datorită profesionalismului) şi continuând cu reformele preconizate în armata Germaniei şi în alte armate din Europa, dar mai ales cu realizarea unor structuri de conducere (Comitet Militar European, Stat Major Militar European). trebuie să fie în măsură să conducă operaţii sub egida Uniunii Europene, independente sau complementare NATO.

Acum câţiva ani, americanii vorbeau de un Future Combat System (FCS), prin care se vizează nu doar realizarea unor unităţi mai suple, complet digitalizate, ci şi un sistem coerent şi eficient de integrare a acestora în spaţiul luptei. Spre exemplu, viitoarele sisteme de luptă ale forţelor terestre (Army's Future Combat Systems) urmăresc realizarea unor structuri şi formarea unei mentalităţi care să asigure un deziderat vechi de când lumea, dar mereu actual: *percepe, înţelege, formează şi domină*. Reţeaua FCS se compune din patru module deschise: mediul comun de operaţii într-un sistem de sisteme; soft-uri de conducere a luptei; comunicaţii şi calculatoare (C2); sisteme de informaţii (intelligence, recunoaştere şi supraveghere - ISR). Acestea acţionează sinergic unul asupra celuilalt, permiţând viitoarei forţe să vadă, să înţeleagă, să acţioneze prima şi să obţină un succes decisiv.

Legat de implementarea conceptului RBR, Organizaţia de Cooperare în domeniul Armamentelor, care reprezintă şapte ţări europene (Franţa, Germania, Marea Britanie, Spania, Belgia, Luxemburg şi Turcia), va achiziţiona, până în 2022, de la Airbus Military S.L., un număr de 180 de avioane de transport strategic A 400 M, echipate fiecare cu câte patru sisteme radio VHF/UHF[60]. Acest program constituie cel mai important proiect militar european al deceniului în domeniul sistemelor radio ambarcate. Primele 180 urmau să fie livrate în 2009. O altă comandă de 200 avioane urma să fie livrată, la export, începând cu acelaşi an, 2009.

Sistemele radio R&S (Rohde & Schwarz) de ultimă generaţie utilizează protocoale de comunicaţie standardizate de NATO. Ele furnizează capacităţi cu salt de frecvenţă rapidă SATURN (a doua generaţie NATO de sisteme radio tactice antibruiaj). Acestora li se pot asocia şi alte funcţiuni prin teledescărcare de noi programe. Avioanele A 400 M vor putea fi utilizate în spaţiul aerian internaţional în cadrul conceptului RBR.

4.2 Cunoaşterea impactului de reţea asupra conflictelor clasice şi asimetrice

RBR, deocamdată, nu schimbă esenţa strategiei militare: *punerea în operă a unei decizii politice* şi, respectiv, *expertizarea strategică a acestei decizii*. El nu face altceva decât să dinamizeze spaţiul luptei, punând în relaţie directă (în timp real sau aproape real, decalajul fiind neglijabil) toate structurile şi elementele care acţionează în spaţiul luptei. Informaţia în timp real dă posibilitatea forţelor care acţionează să identifice şi să selecteze rapid ţintele, centrele de greutate, centrele vitale, punctele tari şi punctele vulnerabile ale inamicului şi să aleagă cele mai eficiente modalităţi de acţiune. Evident, astfel de obiective nu pot fi realizate decât cu condiţia realizării, *ab initio*, a suprematiei tehnologice şi informaţionale şi, pe această bază, a iniţiativei strategice. Acest lucru favorizează strategiile directe. Iar strategiile directe sunt specifice, de regulă, ţărilor şi armatelor foarte puternice.

[60] http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html

O astfel de filosofie este valabilă în cadrul conflictelor clasice şi îndeosebi în confruntările simetrice sau disproporţionate. Atunci când se confruntă două armate, câştigă cea mai bine dotată, mai puternic motivată şi mai bine instruită.

Acest tip de confruntare – care aparţine războiului simetric – se reduce din ce în ce mai mult la războaie frontaliere sau la confruntări militare desuete. Pe mapamond, cel puţin după încheierea Războiului Rece, se manifestă cu pregnanţă, îndeosebi, două tipuri de războaie: *războiul disproporţionat* şi *războiul asimetric*.

Războiul (conflictul) disproporţionat constă în superioritatea clară de forţe, mijloace, strategie şi tactică a uneia dintre părţi şi în imposibilitatea reacţiei părţii inferioare.

Războiul (conflictul) asimetric presupune, deopotrivă, disproporţionalitatea, diferenţa clară de doctrine şi strategii, dar şi capacitatea fiecăreia dintre părţile aflate în conflict de a crea vulnerabilităţi celeilalte şi de a le folosi la maximum pe cele existente.

RBR nu a rezolvat decât primele două tipuri de conflicte. În faţa celui de al treilea – care se prezintă ca fiind asimetric şi difuzat capilar în spaţiul luptei şi dincolo de acest spaţiu (practic, în întreaga lume), conceptul RBR nu a găsit încă soluţii. Este adevărat, se studiază, în momentul de faţă, folosirea RBR în conflictele (războaiele) de joasă intensitate, dar rezultatele sunt departe de a fi mulţumitoare, întrucât cerinţele esenţiale ale misiunilor sunt complet diferite de cele ale unei confruntări militare clasice.

Nici conceptul CIMIC (Civil Military Cooperation) nu a reuşit să treacă dincolo de o colaborare civil-militară în gestionarea situaţiilor de criză şi în operaţiile post-conflict. Ceea ce s-a realizat până acum (protecţia populaţiilor din zonele de conflict, întoarcerea refugiaţilor, asistenţa umanitară, studierea şi ameliorarea condiţiilor de angajare a forţelor într-un teatru, care sunt cu totul deosebite de cele de odinioară, datorită implicării populaţiilor într-un conflict în care nu există fronturi şi limite, multiplicarea actorilor din teatru etc.) nu reprezintă decât modalităţi (desigur, eficiente) de reducere a intensităţii unei crize şi de facilitare a reinstalării păcii şi, ulterior, a dezangajării progresive a forţei.

Conceptul de reţea (cu structurile specifice RBR) are şi aici un spaţiu foarte larg de manifestare. Exigenţele sunt însă mult mai mari

decât într-un teatru de operaţii obişnuit, întrucât sfera de angajare, modalităţile concrete şi conţinutul efectiv al angajării sunt mult mai complexe, deoarece includ factorii de mediu, acţiunile preventive şi preemptive, dezamorsarea tensiunilor sau, în operaţiile post-conflict, reabilitarea şi refacerea infrastructurilor, a instituţiilor şi sistemelor productive etc. În aceste condiţii, nu doar forţele care acţionează efectiv, ci şi noii actori sau actorii temporari trebuie conectaţi, într-o formă sau alta, la fizionomia şi filosofia de reţea. Or, deocamdată, acest lucru este dificil şi pentru structurile militare.

De unde rezultă că provocările RBR sunt, în continuare, foarte mari şi ele nu se rezolvă doar prin lărgirea benzii Internet, optimizarea sistemelor de comunicaţii, realizarea şi interconectarea bazelor de date, ci şi printr-o dinamică specifică, adică printr-o nouă arhitectură a filosofiei şi fizionomiei de reţea.

4.3 Noua cultură a războiului

Poate fi, oare, războiul comparat cu unul sau altul dintre fenomenele naturale dezastruoase, dar nu numai datorită efectelor sale distructive, ci şi faptului că este imprevizibil şi haotic, la fel ca majoritatea acestor fenomene? Poate fi războiul – care se prezintă ca una dintre cele mai riguroase şi mai bine organizate dintre acţiunile umane – un fenomen haotic? De unde rezultă acest caracter? Putem vorbi, oare, de o nouă cultură a războiului ? Şi dacă da, atunci ce anume cuprinde această nouă cultură a războiului?

Imprevizibilitatea, nelinearitatea şi caracterul haotic al războiului rezultă, pe de o parte, din caracterul ascuns al pregătirilor pentru război, din faptul că fiecare dintre părţile angajate sau care vor fi angajate în conflict urmăreşte surprinderea celeilalte, prin toate mijloacele posibile, şi, pe de altă parte, din imposibilitatea prevederii cu exactitate a finalului confruntărilor violente, a efectelor acestor confruntări, a modului în care se pot dezvolta teatrele de operaţii şi bătăliile şi, înainte de toate, a efectului de bumerang, prezent în oricare război, încă de la începutul lumii. Planificarea riguroasă a războiului nu rezolvă, ipso facto, toate problemele privind desfăşurarea şi finalizarea războiului.

Asemănarea războiului cu fenomenele naturale, îndeosebi cu cele geofizice şi cu cele meteorologice, nu este o exagerare, nici o aplicare, în planul războiului, a unui concept de tipul organicismului lui Spencer, prin care societatea omenească se considera a fi un fel de organism viu. Este vorba doar de o asemănare a formei, în vederea configurării unui posibil model, în parametrii aceleiaşi teorii care promovează, în dinamica evoluţiilor imprevizibile, o evoluţie haotică, modelată de ecuaţii nelineare.

Astăzi, spre exemplu, nu se pot genera previziuni atmosferice decât pentru câteva zile (3 zile), datorită capacităţii limitate a ordinatoarelor de a face calcule precise cu privire la evoluţia fenomenelor meteo pe termen lung. Şi aceasta, nu datorită neapărat ordinatoarelor – deşi şi acestea au capacităţi limitate –, cât mai ales limitelor ecuaţiilor care sunt folosite. Posibilitatea limitată şi chiar imposibilitatea de a introduce în ecuaţii toate micile variaţii din acel moment influenţează semnificativ procesul de prognozare. Micile imprecizii în calcularea evoluţiei unui proces sau unui fenomen pot duce, pe termen lung, la erori extrem de mari, practic, la imposibilitatea previziunii, deci la un comportament haotic. Acest efect, în timp, al lucrurilor mici poartă numele de „efectul de fluture”.

În ceea ce priveşte războiul şi, în general, conflictualitatea lumii, acest principiu al variaţiei, în timp, a condiţiilor iniţiale, prin amplificarea imprevizibilă a efectelor, este esenţial. Chiar dacă războiul este un act conştient, un mod bine gândit şi pregătit cu minuţiozitate de a pune în aplicare, prin mijloace violente, o decizie politică, în vederea impunerii voinţei proprii asupra adversarului şi obţinerii unui anumit efect, la scară planetară, războiul se comportă tot mai mult ca un fenomen haotic.

O mică ceartă armată la frontiera dintre două state este tratată, mai ales în viziunea marilor puteri ale lumii, ca un conflict oarecare, de joasă intensitate, între alte sute de conflicte de acest fel, care nu pune probleme deosebite. Însă, în timp, un astfel de mic conflict poate genera evoluţii imprevizibile, datorită, în primul rând, dinamicii haotice şi conflictuale a intereselor şi funcţiei ei amplificatoare.

Asemenea evoluţii nu pot fi prevăzute cu precizie. Faptul că, spre exemplu, două posturi de frontieră au deschis focul unul asupra altuia, peste frontieră, preţ de câteva minute, poate fi un simplu

incident, dar efectele în timp ale acestui incident pot duce, în anumite condiţii, la un război de mare amploare. Uneori, un atentat poate duce la un război mondial. Atentatul de la Sarajevo din 15/28 iunie 1914[61], care a declanşat, practic, ostilităţile ce au dus la Primul Război Mondial, est de notorietate. Dar şi o virgulă, pusă după Nu, care schimbă complet semnificaţia unei telegrame, poate să reprezinte scânteia declanşării unui conflict ce poate scăpa de sub control, ducând la dezvoltarea unor războaie pustiitoare. Aşa cum a mai fost.

Acest lucru este posibil şi azi. Totuşi, un război pustiitor, de tipul celor două conflagraţii mondiale sau chiar de maniera unui nou Război Rece, este, astăzi, puţin probabil (dar nu imposibil). Acest tip de conflictualitate simetrică, faţă în faţă, indiferent de cauzele care au generat-o, a marcat o lungă perioadă din istoria omenirii. Se pare că timpul simetriei conflictuale a trecut. A trecut, în mare măsură, şi vremea ingrată a disimetriei, adică a dominanţei intempestive, unilaterale, deşi disproporţionalitatea n-a dispărut, ci, dimpotrivă, s-a accentuat şi a proliferat.

4.3.1 Există oare soluţii pentru a gestiona şi soluţiona o conflictualitate endogenă?

Întrebările care au generat teoria haosului au pornit de la nişte probleme simple, de fiecare zi, dar considerate fără soluţie, întrucât erau discontinui şi dezordonate.[62] Printre cele mai cunoscute dintre acestea se situează şi următoarele: *Cum se formează uraganele? Dar norii? Ce anume explică fenomenele meteorologice? Există reguli care condiţionează aritmiile cardiace sau comportamentul creierului? Care este momentul în care apa ce se scurge printr*-un robinet atinge

[61] Asasinatul a fost planificat de organizaţia secretă sârbească Mâna Neagră, condusă de colonelul Dragulin Dimitrievici, care şi-a propus să-i ucidă pe toţi cei care se opuneau constituirii Iugoslaviei. Franz Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei, se opunea, dorea ca imperiul să-şi menţină autoritatea asupra teritoriilor slavilor de sud. În ultima zi a vizitei lui Franz Ferdinand, adică la data de 15/28 iunie 1914, un elev de 19 ani, patriot sârb, Gavrilo Princip, membru al organizaţiei Tânăra Bosnie, i-a împuşcat pe Franz Ferdinand şi pe soţia acestuia. Atentatul de la Sarajevo a constituit pretextul declanşării Primului Război Mondial. Gavrilo Princip şi ceilalţi atentatori (Trifko Grabez, Nedjalko Gabrinovici) au fost judecaţi de un tribunal militar. Gavrilo Princip a fost condamnat la 20 de ani de închisoare. A murit de tuberculoză, în timpul Primului Război Mondial.

[62] James Gleick, THEORIE DUCHAOS. VERS UNE NOUVELLE SCIENCE, Champs Flamarion, 1987, Introducere, din http://www.edelo.net/chaos/sommaire.htm, patrice jeandroz, théorie du chaos, gleick, bifurcation, attracteur, espace des phases.

pragul de turbulenţă? Ce anume determină vălurirea fumului de ţigară? Dar variaţiile populaţiilor? Dar dinamica războaielor şi conflictualităţii lumii?

Toate aceste fenomene care nu conţin în mod explicit un sistem de determinări măsurabile şi sesizabile au fost denumite haos.

Oamenii de ştiinţă s-au aplecat, începând cu anii 1970, asupra acestor fenomene şi le-au analizat prin două modalităţi complementare: imaginaţia creativă şi folosirea capacităţii de calcul iterativ şi de reprezentare grafică oferită de calculatoare. Teoria haosului este considerată, azi, una dintre revoluţiile fizicii, după teoria relativităţii şi mecanica cuantică. Determinismul mecanicist de tip cartezian, potrivit căruia, prin reguli clare, poate fi analizat orice fenomen, conţine atât capacitatea de evaluare, cât şi ceea ce duce la puterea de a înţelege reversibilitatea acestuia şi, pe această bază, la previzibilitatea acestuia. Dinamica de tip newtonian avea în vedere, deasemenea, fenomenele reproductibile şi reversibile. Celelalte nu meritau atenţie, întrucât nu se supuneau acestor reguli, erau simple accidente. Dar, în secolul al XX-lea, certitudinile au început, încet, încet, să cam dispară. Dezordinea, care a fost considerată multă vreme, ca o tragedie, a început să fie admisă ca o stare firească a naturii. Ordinea aparţinea unei lumi ideale, modelată, să spunem de ştiinţe, precum geometria euclidiană, lineară, cu planuri şi linii care explicau şi modelau orice, mai puţin lucrurile accidentale şi inexplicabile.

Unele au fost numite paradoxuri, altele antinomii, altele n-au fost numite nicicum, întrucât erau departe de echilibru şi nu se supuneau regulilor clare ale intelectului şi ale minţii...

Apar ştiinţele „holistice” care au în vedere întregul şi limitează reducţionismul. Lumea nu mai poate fi explicată doar prin cromozomi şi neuroni, ci trebuie înţeleasă în globalitatea ei, ca întreg, ca entitate. În acest nou peisaj, în care certitudinea este serios pusă la... îndoială, meteorologul Eduard Lorenz, care se ocupa de previziuni meteorologice, a făcut apel la nişte ecuaţii care, de la el încoace, se numesc „atractorii Lorenz”. Eduard Lorenz credea că, de vreme ce fenomenele meteorologice sunt naturale, iar lumea urmează o traiectorie deterministă, este suficient să introduci date într-un ordinator, iar acesta va da o proiecţie asupra situaţiei meteo.

Comportamentul sistemului va fi evaluat în funcţie de datele introduse. Acestea erau legile cunoscute până la Lorenz, iar el nu putea ieşi din ele. Cei mai importanţi atractori in dinamica neliniară haotică[63] sunt:

- atractori haotici – structuri foarte complicate fără nici un fel de simetrie ce corespund unor mişcări haotice, şi au proprietăţi geometrice neobişnuite;
- atractori stranii – forme geometrice de tip fractal, caracterizate de structuri repetitive la orice scară.

Atractorii de forma unor puncte fixe sau curbe închise (tip ciclu limită) sunt caracteristici unor dinamici predictibile şi apar în condiţii de staţionaritate şi periodicitate. Analiza mişcărilor maselor de aer în atmosferă a constituit prima lucrare în care s-a făcut referire la problema sensibilităţii la condiţiile iniţiale. Este vorba de comportamentul unor particule în regim de turbulenţă. Starea finală a sistemului nu poate fi precizată. Acest lucru a fost remarcat de Edward Lorenz, în 1961, în timp ce lucra la un program de simulare a dinamicii atmosferice. În timp ce rula un program format din 12 ecuaţii diferenţiale lineare, a reluat unele calcule, introducând, ca valoare iniţială una dintre valorile aflate în şirul de date obţinute.

A rămas surprins, întrucât lista noilor date nu corespundea cu cea din rularea anterioară. Noile date reluau doar o porţiune din şirul anterior, după care rezultatele erau complet diferite faţă de cele anterioare.

Sistemul de ecuaţii folosit de Lorenz este următorul:

$$\frac{dx}{dt} = \sigma\left(y - x\right)$$

$$\frac{dx}{dt} = r\left(x - y - xz\right)$$

$$\frac{dz}{dt} = xy - bz$$

Variabilele ce caracterizează sistemul sunt: x, y şi z (x – viteza fluidului în mişcarea circulară de convecţie; y - variaţia orizontală a temperaturii; z – variaţia verticală a temperaturii).

[63] http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf ,

Parametrii sistemului sunt: σ, r şi b (σ este proporţional cu numărul Prandl, care descrie raportul dintre vâscozitate şi conductibilitatea termică a fluidului; b descrie configuraţia sistemului; r este proporţional cu numărul lui Reynolds, care descrie tranziţia din regim laminar în regim turbulent.[64]

Pentru b = 8/3, convecţia începe la valori mici ale lui σ (este vorba de diferenţele de temperatură). Parametrii utilizaţi de Lorenz au fost σ = 10,0; r = 28,0; şi b = 2,6666666 pentru condiţiile iniţiale x_0 = - 0,6895; y_0 = - 0,0560; şi z_0 = 19,3245.

Sistemul se comportă diferit, în funcţie de valorile acestor parametri. La valori mari, se obţin o serie de bifurcaţii care conduc spre o stare haotică.

Teoria catastrofei a lui René Thon, relevată în 1970, arată că „o variaţie continuă a unor cauze produce o variaţie discontinuă a efectelor". Ea a fost preluată în numeroase domenii – arhitectură, pictură, artă, în general –, dar, după opinia noastră, poate fi folosită şi în analiza fenomenului război, care nu este prea departe nici de fenomenele meteorologice, nici de cele cosmice, nici de cele sociale şi nici de cele ale comportamentului neaşteptat care se întâlneşte în creaţie, în artă. Pentru că, la urma urmei, războiul este o artă.

Teoria fractalilor a fost formulată de Benoît Mandelbrot, în 1975, şi se ocupă de neregularitatea formei. Toate formele din natură sunt neregulate. Neregularitatea se află atât în sistemele mici, cât şi în cele mari. Desigur, o astfel de teorie este folosită în arhitectură şi în pictură, unde se deschide un univers de forme.

Economia şi finanţele sunt guvernate şi ele de această teorie a haosului, chiar dacă respectivele domenii sunt considerate printre cele mai organizate ale lumii. Nimeni nu poate să prevadă cu exactitate creşterile economice sau evoluţiile de la bursă. Există mecanisme de autoreglare bazate pe un ansamblu de factori psihologici, sociali şi de altă natură, dar ele nu pot fi cunoscute şi prevăzute. Evoluţia preţului petrolului sau cel al aurului se comportă precum evoluţia populaţiilor.

Francezul Jacques Laskar a demonstrat că însuşi sistemul solar este haotic. La fiecare 3,5 milioane de ani, distanţa dintre două

[64] Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica București, *Mecanică clasică*, pp. 292-294, http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf.

traiectorii ale unei planete, în condiţii iniţiale uşor diferite, se dublează. Aceasta face ca traiectoriile planetelor să fie nedefinibile cu exactitate, atât în trecut, cât şi în viitor.

Toate fenomenele din natură şi din societate, indiferent de natura lor – inclusiv războiul – au evoluţii imprevizibile, deci haotice. Teoria haosului se află însă abia la început, este foarte complicată şi greu de asimilat, dar, fără îndoială, ea va oferi instrumente foarte utile şi benefice în cunoaşterea detaliată a fenomenului război.

Vine, de-acum, vremea asimetriei. Este vorba nu doar de o dimensiune asimetrică a conflictualităţii de tip militar, ci de un concept care se materializează în politici şi strategii pe termen lung, în structuri de forţe, în doctrine, proiecte de înzestrare, strategii operaţionale etc. Este un fel de întoarcere la Sun Tzî, aşa cum unii dintre filosofii veacului al XX-lea, în special cei care aparţineau celor două şcoli axiologice ale timpului – de la Marburg şi de la Baden – au tras semnalul de alarmă şi au cerut întoarcerea la Kant.

Întoarcerea sau, mai exact, reîntoarcerea la stratageme ţine, într-adevăr, de esenţa asimetriei – lovirea adversarului prin acţiuni şi mijloace neaşteptate –, dar nu se reduce la aceasta. Toate politicile şi strategiile care le pun în operă, indiferent din ce parte ar veni şi la ce spectru s-ar referi, au în vedere o constantă: *lovirea prin mijloace adecvate a părţii adverse, pe cât posibil, în aşa fel încât aceasta să nu poată să reacţioneze semnificativ şi în timp util*. Evident, marile puteri, alianţele, coaliţiile sau alte tipuri de entităţi tehnologice, informaţionale şi militare vor folosi sistemele ultraperfecţionate de arme de mare precizie şi armele noi, surprinzătoare, în timp ce grupările şi reţelele teroriste, gherilele şi alte structuri din spectrul reacţiei la globalizare, la democraţie, la hăurile economiei de piaţă etc. vor face apel la acţiuni ingenioase, cu mijloace simple, în care, uneori, însuşi omul se va comporta ca o armă, sacrificându-şi viaţa pentru a obţine un anumit efet.

Dar acţiunile şi reacţiile asimetrice din spaţiul războiului ce tinde spre evoluţii necontrolabile, deci, haotice trec, dincolo de confruntarea din teatre, creând şi întreţinând o stare negestionabilă sau greu gestionabilă de conflictualitate şi chiar de beligeranţă pe termen lung. Această stare are drept scop să vulnerabilizeze sistemele şi procesele, să creeze diversiuni şi, în cele din urmă, să întreţină un război haotic de atriţie în spaţiul cunoaşterii.

4.3.2 Războiul sfârşitului războiului

Războiul cognitiv se extinde, încet, încet, în toate spaţiile cunoaşterii. Ca un cancer. Probabil că nu le va cuprinde prea curând pe toate, dar nu suntem foarte siguri că, în final, nu se va ajunge la metastază, că nu va reuşi. După ritmul în care înaintează, se pare că nu este prea departe acel moment al dezastrului. Sau al renaşterii. Pentru că finalitatea unui război, mai ales din spaţiul cunoaşterii, poate fi un dezastru, dar şi o renaştere, o revigorare esenţială a sistemului sau distrugerea lui pentru a ceda locul altuia, mai performant.

Războiul este un fenomen care aparţine societăţii oamenilor, este un seism al ei, care degajează energiile acumulate în timp, care distruge, dar şi revigorează. Acest fenomen, deşi aparţine oamenilor, tinde să iasă de sub controlul oamenilor, să evolueze de o manieră imprevizibilă, să devină haotic. Războiul se comportă din ce în ce mai mult ca un sistem dinamic complex, cu evoluţii nelineare şi imprevizibile.

Adjectivul „haotic”, care, după părerea noastră, poate fi asociat şi fenomenului război, are cel puţin două înţelesuri:

- ca evoluţie nelineară şi imprevizibilă a războiului de îndată ce el a fost declanşat;
- ca atribut al războaielor viitorului.

În primul caz, este vorba de evoluţia imprevizibilă a războiului, în ceea ce priveşte succesiunea bătăliilor, rezultatul confruntărilor, pierderile, armele şi efectele. Această evoluţie haotică nu este nouă. Într-o formă sau alta, în marea lor majoritate, războaiele, de îndată ce au fost declanşate, s-au desfăşurat predominant haotic, în sensul că rareori rezultatul a corespuns cu cel planificat, iar efectele au fost altele decât cele preconizate.

Cel mai recent exemplu de evoluţie haotică a războiului îl reprezintă confruntarea militară din Irak. Dacă, în prima parte a acestei confruntări, Războiul bazat pe Reţea declanşat de coaliţia condusă de Statele Unite ale Americii în martie 2003 împotriva armatei dictatorului de la Bagdad a avut rezultate previzibile, dar şi evoluţii neaşteptate, după ce ostilităţile disimetrice armată contra armată s-au încheiat, s-au declanşat cele asimetrice, iar confruntarea din spaţiul irakian a devenit haotică. Nimeni nu poate spune cu

precizie cum se va finaliza această confruntare, întrucât efectele sunt numeroase, în mozaic şi foarte greu de evaluat şi de prognozat.

Este posibil ca, în viitor, războaiele să se desfăşoare în mozaic, prin toate mijloacele posibile, într-o manieră nelineară şi imprevizibilă. Apariţia unuia sau altuia dintre războaie va fi, probabil, din ce în ce mai haotică, cel puţin în perioada de preglobalizare.

CAPITOLUL 5
SIMETRIA, DISIMETRIA ŞI ASIMETRIA ÎN CONFLICTELE MILITARE ACTUALE ŞI EFECTELE LOR ÎN PLANUL CUNOAŞTERII RĂZBOIULUI

Lumea a fost dintotdeauna dinamică şi complexă. Acest tip de determinism dinamic şi complex nu este, deci, nou. Nou este doar efortul de a-i cunoaşte şi a-i înţelege cauzele, efectele, conexiunile şi evoluţiile lui în viitor, în funcţie de o mulţime imensă de determinări, de factori şi de condiţii. Aceste condiţii sunt şi vor fi totdeauna variabile.

Variabilitatea condiţiilor se constituie în esenţa dinamismului sistemelor şi proceselor, a mediului în care acestea evoluează şi se dezvoltă.

Totdeauna ne vom strădui să cunoaştem aceste condiţii, precum şi cauzele, elementele de stabilitate şi de dinamică şi tot ce generează şi va genera, cât va fi lumea, mişcarea, transformarea şi dezvoltarea durabilă.

Le vom cunoaşte mereu, dar niciodată nu vom reuşi să le cunoaştem pe deplin şi în totalitate. Pentru că ele se schimbă tot timpul, nefiind niciodată aceleaşi, adică identice cu ele însele. Pornind de aici, una dintre constatări ar putea fi aceea că gradul de interdeterminare se află în raport direct proporţional cu dinamica evoluţiei lumii.

Ceea ce se schimbă mereu, atingând valori din ce în ce mai substanţiale, este gradul de complexitate şi, odată cu el, cel de integralitate.

Gradul de integralitate variază între 0 şi 1, în funcţie de soliditatea conexiunilor şi a interdeterminărilor.

Pe o scală de valori de la 0 la 1 (pe orizontală fiind notată valoarea conexiunilor şi pe verticală cea a interdeterminărilor, gradul de integralitate al unei structuri (inclusiv al lumii, ca entitate) ar putea fi reprezentat astfel:

1,0											1,0
0,9										0,9	
0,8									0,8		
0,7								0,7			
0,6							0,6				
0,5						0,5					
0,4					0,4						
0,3				0,3							
0,2			0,2								
0,1		0,1									
0,0	0,0										
	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0

Dacă acceptăm o astfel de constatare – dealtfel, confirmată de timp şi de evoluţia societăţii omeneşti şi mediului de viaţă al oamenilor –, atunci putem afirma că efortul principal al cunoaşterii, în această nouă etapă de creştere rapidă şi masivă a conexiunilor şi interdeterminărilor, trebuie axat pe identificarea şi evaluarea elementelor sau zonelor de impact, deci a efectelor şi, deopotrivă, a efectului de reţea.

Reţeaua a devenit una dintre principalele dimensiuni actuale (şi viitoare) ale existenţei societăţii omeneşti – inclusiv a informaţiei şi cunoaşterii – şi, ca atare, ea conturează o nouă ontologie, o nouă gnoseologie şi o logică specifică, în care se confruntă două tendinţe antinomice: integralitatea – deci, tendinţa evoluţiei sistemelor şi proceselor spre integrare – şi fractalitatea, adică ruperea sau spargerea monolitelor şi refacerea unor identităţi sau construirea unor noi tipuri de identitate, ca parte a întregului sau ca element care se opune întregului. În economie, spre exemplu, trecerea de la unităţile mari, greoaie, de tip A, specifice epocii industrializării, la cele mici, flexibile, de tip B, în condiţiile globalizării tot mai accentuate a economiei, ale dezvoltării fără precedent a reţelelor economice, reprezintă o soluţie în care toate cele trei dimensiuni ale cunoaşterii fenomenului economic – ontologică, gnoseologică şi logică – se conexează, se integrează şi, în acelaşi timp, se fragmentează şi se reindividualizează. Unităţile economice de tip B au o altă fizionomie

decât marile concerne, dar nu neagă interdependenţele şi reţelele, ci, dimpotrivă, le amplifică, le generalizează şi, în acelaşi timp, le particularizează. Relaţiile şi condiţionările, în cadrul sistemelor şi proceselor complexe, pot fi, în timp şi chiar în acelaşi timp, simetrice şi nesimetrice. Specific pentru sistemele dinamice complexe este tendinţa de ieşire din simetrie, adică din echilibru.

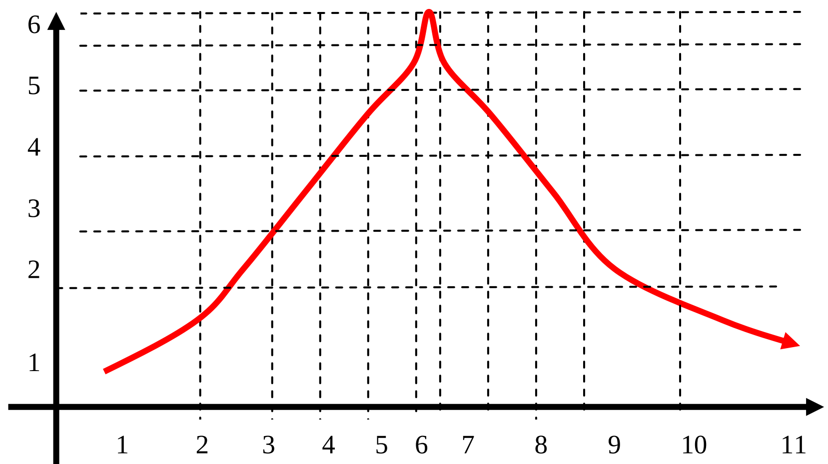
Esenţa determinismului dinamic complex constă în complexitatea evoluţiilor şi în imposibilitatea unor concluzii sigure şi definitive. Evoluţia fenomenelor şi proceselor este condiţionată de variaţia condiţiilor iniţiale, de arhitectura condiţiilor prezente şi de variaţia interacţiunilor.

Conflictele – ca etape de vârf ale crizelor – se structurează, la rândul lor, într-un complex de condiţionări şi intercondiţionări care le fac dificile şi cu un grad de imprevizibilitate din ce în ce mai mare. Şi ele, ca şi sistemele şi procesele care le generează sau care le afectează, evoluează, deopotrivă, spre integralitate – lumea întreagă este, de fapt, un conflict universal – şi spre fragmentare, în sensul că fiecare sistem şi proces îşi are propria sa conflictualitate.

Asimetria nu acceptă unilateralismul. Şi ea, ca şi disimetria, presupune disproporţia, dar nu restricţionează acţiunea, ci lasă câmp liber inteligenţei, imaginaţiei şi nonconformismului. Asimetria este tot ne-simetrie, dar o ne-simetrie în care fiecare parte dintre cele aflate în conflict acţionează asupra celeilalte sau asupra celorlalte. Asimetria conflictuală presupune deci interacţiunea, dar nu în sens cooperativ, ci adversativ, conflictual.

Războiul împotriva terorismului declanşat de o coaliţie condusă de Statele Unite ale Americii este unul dintre cele mai edificatoare exemple în acest sens. La un moment dat, s-a spus că terorismul constituie principala ameninţare la adresa securităţii lumii, că organizaţiile şi reţelele teroriste au declanşat un război necruţător, un război asimetric asupra civilizaţiei umane, îndeosebi asupra celei occidentale, iar lumea trebuie să se coalizeze rapid, cât se poate de rapid, şi să susţină, prin toate mijloacele un război de răspuns împotriva acestui flagel. Inclusiv războiul din Irak, din 2003, s-a declanşat pentru a descoperi şi anihila armele de distrugere în masă pe care le-ar fi deţinut Saddam Hussein şi, evident, pentru a combate terorismul. Toate acestea nu s-au dovedit a fi adevărate. Dar războiul

a durat deja nouă ani.[65] Nu este însă singurul exemplu. Acţiuni asimetrice au loc în tot spectrul de confruntare. Se pare că războiul actual şi cel viitor iese el însuşi din simetria tradiţională şi devine un război asimetric, dus în toate planurile: fizic, psihic şi cognitiv.

1) normalitate; 2) anormalitate; 3) pre-criză; 4) criză; 5) conflict; 6) război; 7) post-război; 8) post-conflict; 9) refacere; 10) reconstrucţie 11) normalitate

Curba crizei nu este simetrică, deşi pare a fi simetrică. Ramura coborâtoare nu este aceeaşi cu cea urcătoare, chiar dacă pare a fi.

Etapele care urmează războiului sau conflictului sunt altfel şi altele decât cel care preced conflictul şi războiul, chiar dacă, în reprezentarea grafică, ele par a fi cam aceleaşi, dar cu alte denumiri (post-război, post-conflict, refacere, reconstrucţie, normalitate).

Normalitatea de după război (sau de după conflict) nu mai este chiar aceeaşi cu cea de dinaintea războiului sau conflictului, deşi, pe verticală, ea poate avea cam aceleaşi valori cu normalitatea de dinaintea vârfului crizei. Într-un cuvânt, ceea ce se află în stânga

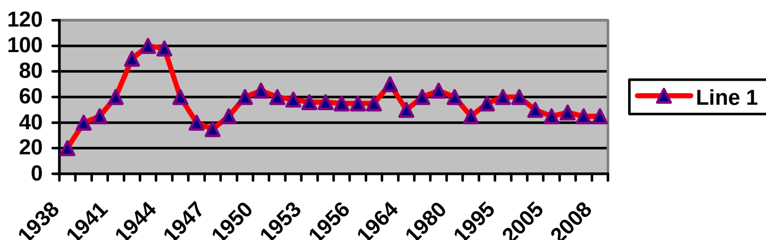
[65] Sâmbătă, 17 decembrie 2011, la ora 23.30 GMT, ultimii soldaţi americani, mai puţin 157 care au rămas să instruiască în continuare armata irakiană, au părăsit această ţară pentru a se întoarce acasă, în Statele Unite. În total, în cei nouă ani de război, americanii au cheltuit 770 de miliarde de dolari cu acest război şi au trimis pe front 170.000 de militari. Dintre aceştia, 4.474 militari americani şi-au pierdut viaţa (3518 în luptă), iar 32.000 au fost răniţi. Se adaugă, după cum arată Organizaţia britanică IrakBodyCount.org., pierderea a 104.035 sau 113.680 civili (http://www.lexpress.fr/actualite/monde/proche-orient/irak-l-armee-americaine-part-apres-neuf-ans-de-guerre_1062820.html?xtor=EPR-181-[XPR_Quotidienne]-20111218--149877817@187840659-20111218155602)

săgeţii curbei (care reprezintă ordonata maximă, vârful curbei fiind războiul) nu este pe deplin simetric cu ceea ce se află în dreapta, în etapele de refacere şi reconstrucţie.

Desigur, o astfel de situaţie poate fi reprezentată şi altfel. Să luăm, spre exemplu, criza care a generat cel de Al Doilea Război Mondial şi situaţia de după război, până ce s-a ajuns la normalitatea de astăzi.

Normalitatea de dinainte de război nu este identică sută la sută cu cea de după război. Este, mai degrabă, o „normalitate tensionată”, o „normalitate ameninţată” de arsenalele nucleare şi de toate celelalte provocări şi pericole din vremea Războiului Rece şi de după acesta, adică o „normalitate vulnerabilă”, o „normalitate neliniştită”.

Acordând nivelurilor de provocări, pericole şi ameninţări, valori între 0 şi 100 pentru fiecare an din perioada 1938-2008, putem obţine următorul grafic:

Dacă anul 1943 reprezintă vârful de săgeată al traiectoriei conflictualităţii (este vorba de anul de vârf al celui de Al Doilea Război Mondial), apoi traiectoria conflictualităţii, pe ramura post-război, chiar dacă este, în general, descendentă şi variabilă, nu pare (şi nu este) defel simetrică cu cea de dinainte de război.

Precizăm toate acestea, întrucât simetria, în domeniul conflictualităţii, este, de fapt, o cvasisimetrie, adică o simetrie aparentă sau o simetrie „în linii mari”, nu în detalii. Totuşi, ea există sub diferite forme, în general sub forme mari, şi nu există în detalii, întrucât dinamismul extrem de complex al conflictualităţii este, de fapt, o ieşire din simetrie.

Interacţiunea dintre cele trei concepte complementare este direct proporţională cu evoluţia sistemelor şi proceselor în planul conflictualităţii. Cum bine se ştie, conflictualitatea lumii nu scade, ci

se dezvoltă, se ramifică şi se complică. E drept, ea este ţinută la nivelul cel mai de jos posibil, dar existenţa armamentului strategic nuclear, dezvoltarea noilor sisteme de arme, inclusiv a armamentului neconvenţional, a armelor bazate pe laseri şi pe unde etc., apariţia unor arme noi, ce pot fi folosite pentru amplificarea unora dintre fenomenele naturale – uragane, ploi torenţiale şi alte fenomene ce pot fi declanşate doar prin crearea unor puncte în care să se realizeze brusc diferenţe imense de presiune – creează o complexitate ce se dezvoltă haotic şi care permite şi chiar impune un comportament asimetric.

Fără îndoială, entităţile lumii luptă în continuare pentru propria lor identitate şi monitorizează tot ce le poate afecta sau ameninţa, adică toate provocările şi pericolele posibile, ca şi vulnerabilităţile de sistem şi de proces la acestea, dar decalajele sunt atât de mari şi evoluţiile atât de complexe şi de imprevizibile, încât gradul de insecuritate devine direct proporţional cu cel de nedeterminare, iar orizonturile de aşteptare şi de evaluare a nedeterminărilor se multiplică şi devin din ce în ce mai greu de identificat, de analizat, de cunoscut şi de gestionat.

Presiunile sunt din ce în ce mai numeroase. Ne referim, deopotrivă, la cele financiare şi economice, dar şi la cele politice şi la cele ce rezultă din dezvoltarea fără precedent a armamentelor, din imposibilitatea controlului acestora – cu toate iniţiativele dezvoltate şi puse în operă în acest sens –, la interesele care trec peste orice logică şi peste orice obstacol şi impun comportamente bizare, greu de înţeles, de cunoscut şi de acceptat. Eforturile depuse de omenire în conceperea şi realizarea unui management al crizelor şi conflictelor au la bază concepte simetrice, filosofia unui determinism direct, cauză-efect, impunerea şi acceptarea unor soluţii simple, lineare, dar care nu mai pot avea impact benefic asupra unei realităţi în care globalizarea se luptă cu fragmentarea, spiritul integral cu cel fractal, reţeaua cu elementele anti-reţea, lumea bogată cu lumea săracă etc.

Realitatea este cu totul alta. Deşi în lumea ştiinţei s-a trecut demult de la linearitatea euclidiană la cunoaşterea şi evaluarea discontinuităţii, a fractalităţii, a variaţiilor bruşte, a determinărilor complexe, departe de echilibru, în lumea politică se pendulează între un determinism mecanicist – cauză-efect – şi un asimetrism empiric, fără suport şi fără orizont. Or, o astfel de atitudine nu este menită să

descopere, să identifice, să analizeze, să cunoască şi să folosească relaţiile dintre cele trei realităţi din ce în ce mai interdependente ale conflictualităţii – simetria, disimetria şi asimetria –, ci doar să recurgă la nişte explicaţii de dicţionar, fie pentru a nu se complica, fie pentru a simplifica lucrurile şi a nu se angaja într-un efort de Sisif care, rareori, duce la rezultate notabile şi palpabile.

De aceea, în condiţiile conflictualităţii, putem vorbi, după cum vom arăta şi în cele ce urmează, nu de simetrie, disimetrie şi asimetrie, ca noţiuni separate, cu existenţă în sine şi pentru sine, ci ca noţiuni complementare sau, în orice caz, care coexistă tensionat, conflictual şi interacţionează continuu în acest dinamism din ce în ce mai complex şi din ce în ce mai surprinzător.

5.1. Sensurile şi semnificaţiile noţiunilor de simetrie, disimetrie şi asimetrie

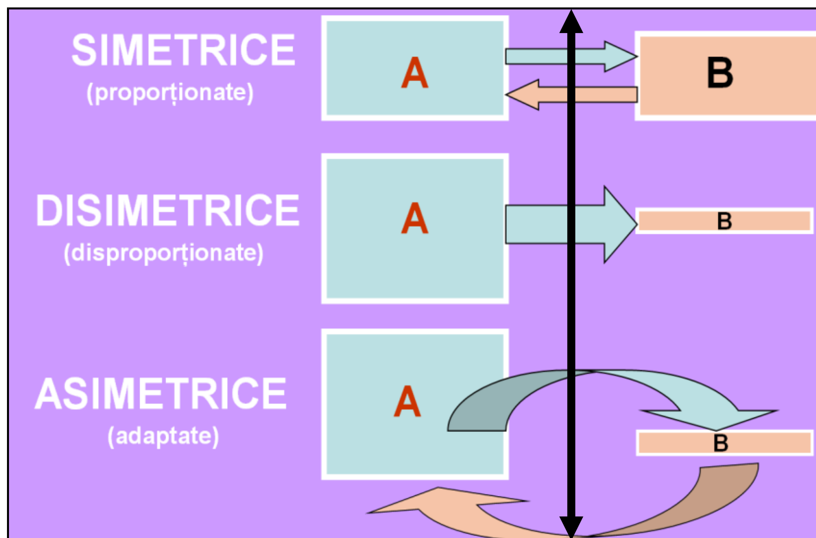
Explicaţiile din dicţionare – chiar şi cele ale conflictualităţii – nu mai sunt suficiente pentru a defini noţiuni care au ieşit demult din ele, cel puţin din dimensiunea comună, statornică şi repetabilă. Limbajul comun şi semantica obişnuită a unora dintre noţiuni nu mai sunt de actualitate. Dintre aceste noţiuni fac parte şi cele la care ne referim noi, aici: *simetria*, *disimetria* (non-simetria) şi *asimetria*. De data aceasta, realitatea o ia înaintea conceptului.

Chiar dacă mai întâi a fost Cuvântul, pentru că, aşa cum se ştie, Cuvântul l-a creat pe om, de data aceasta, cuvântul trebuie să dea prioritate realităţii, s-o asculte şi s-o asimileze. În general, disimetria sau non-simetria şi asimetria au aceeaşi explicaţie: *nesimetrie*, ieşirea din simetrie sau despărţirea de ea. Adică tot ce nu este simetric este disimetric, non-simetric sau asimetric. Cu alte cuvinte, asimetria şi disimetria sunt sinonime, deosebirea dintre ele fiind doar sintactică. Ceea ce, evident, este foarte adevărat. Dar nu şi suficient, mai ales când vorbim de conflict şi război.

Atunci când vorbim de conflictualitate, adică de sisteme, subsisteme, procese, acţiuni etc. care intră în conflict, ieşim cumva din simpla poziţionare a acestora faţă de o axă şi intrăm într-un domeniu al interdependenţelor, al mişcării, al procesualităţii. Pe măsură ce interacţiunile cresc, poziţionările devin relative, chiar

flexibile, astfel încât este foarte greu să le identifici, să le evaluezi şi să acţionezi asupra lor.

Aşadar, simetria, disimetria şi asimetria se definesc tot faţă de o axă, dar axa nu mai reprezint un prag greu de trecut, ci doar unul de referinţă care, în cadrul asimetriei, spre exemplu, pur şi simplu dispare.

În cazul 1 (SIMETRICE), entitatea A şi entitatea B se află faţă în faţă, la aceeaşi distanţă faţă de axă, fiecare având posibilitatea să acţioneze asupra celeilalte. Este drept, acţiunile uneia dintre părţi nu sunt şi nu au fost niciodată, în istoria războaielor, identice cu ale celeilalte, dar ele s-au încadrat cam în aceleaşi principii, fiind, într-un anume sens, „compatibile" unele cu altele. Simetrie perfectă nu există decât în geometria euclidiană. Ochii nu sunt identici, mâinile nu sunt identice, mai ales în ceea ce priveşte funcţionalitatea, urechile nu sunt identice, părţile unui fulg de zăpadă sau ale unui cristal, chiar dacă sunt simetrice faţă de o axă sau de un punct, nu sunt în întregime identice, iar exemplele ar putea fi continuate. Totuşi, în toate aceste cazuri, inclusiv în cel al entităţilor şi acţiunilor conflictuale, chiar de tip militar, putem vorbi de o anumită simetrie, adică de o anumită proporţionalitate.

În cazul 2 (DISIMETRICE), între entitatea A şi entitatea B există diferenţe uriaşe şi chiar o ruptură categorică, o falie strategică de netraversat pentru entitatea care nu are mijloacele necesare. Datorită acestor disproporţii, în cazul conflictualităţii, deci al confruntării, numai entitatea A are posibilitatea să acţioneze asupra entităţii B, de regulă non-contact, în timp ce entitatea B nu are această posibilitate. Nu se poate nici apăra, întrucât mijloacele de care dispune sunt, în general, incompatibile cu cele ale entităţii A, nici proteja, nici ascunde. De aceea, în acest caz, termenul de DISIMETRIE înseamnă disproporţionalitate, non-contact, acţiune unilaterală (dinspre A spre B), dominanţă politică, strategică, operativă şi tactică – deci, pe toate planurile –, diferenţe irecuperabile, vulnerabilităţi ale entităţii B greu de acoperit, de protejat şi chiar de neacoperit etc.

În cazul 3 (ASIMETRICE), disproporţionalitatea între entitatea A şi entitatea B se menţine. Numai că, spre deosebire de cazul 2, de data aceasta, entitatea B îşi propune să compenseze disproporţionalitatea, să se adapteze situaţiei, să caute vulnerabilităţile entităţii A şi să lovească acolo unde acestea există, de regulă, acolo unde A este foarte vulnerabilă, să-i producă entităţii A pierderi pe care aceasta trebuie să le accepte, continuând confruntarea asimetrică sau să ia măsurile în consecinţă. De regulă, conflictualitatea, de orice fel ar fi, se desfăşoară în parametri asimetrici sau, în orice caz, tinde către asimetrie. Entitatea A nu doreşte acest lucru şi caută să radicalizeze disproporţionalitatea, în favoarea ei, în timp ce entitatea B va căuta totdeauna să compenseze această disproporţionalitate şi să mărească cât se poate de mult vulnerabilităţile entităţii A. De aici rezultă câteva posibile definiţii ale celor trei noţiuni, astfel:

SIMETRIE – două forţe egale sau compatibile, aflate faţă în faţă, fiecare având posibilitatea să acţioneze asupra celeilalte

DISIMETRIE (NON-SIMETRIE) – două forţe, complet diferite, de regulă disproporţionate, incompatibile, aflate faţă în faţă, doar una dintre ele având posibilitatea să acţioneze asupra celeilalte (sau fără ca vreuna să poată acţiona asupra celeilalte)

ASIMETRIE – două forţe complet diferite, de regulă disproporţionate şi incompatibile, dar care acţionează asimetric şi eficient una asupra celeilalte.

5.1.1. Simetria şi proporţionalitatea

În cazul conflictualităţii actuale, simetria poate fi definită ca poziţionare distinctă, compatibilă şi relativ identică sau asemănătoare a forţelor, mijloacelor şi politicilor, strategiilor şi acţiunilor celor două sau mai multor părţi distincte de o parte şi de cealaltă a unei axe, în jurul unui ax sau al unui punct, fiecare dintre acestea având posibilitatea efectivă să acţioneze asupra celeilalte, în limitele aceloraşi concepte, aceloraşi principii, sau unora foarte apropiate, într-un raport de forţe proporţional.

Chiar dacă niciodată n-a existat şi nu va exista o identitate perfectă între entităţile care se confruntă, ele vor rămâne, cel puţin într-o fază iniţială, în limitele aceleiaşi filosofii şi ale unor configuraţii structurale, funcţionale şi acţionale identice, comparabile, compatibile sau cât mai apropiate. Simetria vine din tendinţa de echilibru sau de echilibrare a sistemelor şi proceselor şi se manifestă totdeauna şi în toate formele posibile. Deşi simetria este, prin filozofia ei de „*face to face*”, unică şi omniprezentă, putem spune că există atâtea feluri de simetrie câte sisteme şi procese există.

Simetria din zona conflictuală este una de tip dinamic, în care părţile, confruntându-se, se transformă, unele putând chiar să şi dispară. În acelaşi timp, ea se poate prezenta sub cel puţin trei formule:

- în configuraţie plană: bidimensională, adică de o parte şi de alte a unei axe:
- în configuraţie spaţială: tridimensională, adică în jurul unui ax;
- în configuraţie, spaţială, multidimensională, adică în jurul unui punct.

Cele trei configuraţii ale simetriei conflictuale sunt variabile şi din ce în ce mai complexe. Tendinţa comportamentului acestora este ieşirea din echilibru şi reconfigurarea disimetrică sau asimetrică.

5.1.1.1 Principii ale politicilor, strategiilor, forţelor, mijloacelor, surselor şi acţiunilor simetrice. Efectul de echilibru

Simetria face parte din legile universului. Cristalele sunt simetrice, corpul omenesc este simetric, aproape toate lucrurile

existente pe pământ se supun legilor simetriei. Simetria este o funcţie a echilibrului, un efect de echilibru şi, în acelaşi timp, o generatoare continuă şi, în acelaşi timp, discontinuă de echilibru. Într-un anume fel, în etapa organizării şi maturizării sistemelor şi proceselor, toate tind spre echilibru, spre simetrie. Şi toate ating această formă normală perfectă sau apropiată de perfecţiune, dar care rămâne, totuşi, limitată, trecătoare şi foarte greu de identificat. Momentul simetriei perfecte este, probabil, un fel de monadă, în sensul de entitate fără dimensiune, fără formă. Am putea spune că simetrice rămân doar valorile, adică ceea ce se acumulează în timp şi se constituie în suporturi durabile ale sistemelor şi proceselor.

Principiile simetriei conflictuale sunt şi mai greu de definit şi de identificat, întrucât conflictualitatea exclude echilibrul, chiar dacă nu-l poate evita şi, la un moment dat, trece şi prin această fază. La urma urmei, sensul ei şi idealul ei sunt definite tocmai pe un orizont de aşteptare care înseamnă echilibru, deci simetrie. Mai exact, simetrie neconflictuală. La o astfel de simetrie se ajunge însă prin soluţionarea conflictualităţii, deci, prin găsirea echilibrului strategie major. Echilibrul strategic major devine însă incompatibil cu esenţa domeniului politic – dinamica intereselor – şi, de aceea, nu poate rezista sub semnul duratei.

Printre principiile de bază ale simetriei în planul conflictualităţii moderne, considerăm că ar putea fi situate şi următoarele:

- principiul valorii;
- principiul stabilităţii;
- principiul echilibrului intrinsec sau endogen;
- principiul echilibrului relativ;
- principiul raportului de forţe;
- principiul ieşirii continue din dezechilibru;
- principiul toleranţei minime.

Aceste principii definesc un areal relativ stabil sau care tinde spre stabilitate, chiar dacă sensul simetriei este tocmai ieşirea din simetrie, adică din stabilitate, trecerea prin disimetrie şi asimetrie, adică prin instabilitate, şi revenirea la simetrie.

Principiul valorii este foarte important pentru înţelegerea duratei sau a elementelor de stabilitate ale simetriei structurilor, funcţiunilor şi acţiunilor. El arată că, la baza oricărei construcţii

durabile, stă şi trebuie să stea valoarea. Sistemele de valori sunt neperisabilul acestei lumi, structura de rezistenţă a sistemelor şi proceselor, elementele din care se constituie, se întreţin şi se susţin arhitecturile durabile. Principiul valorii constă în aceea că simetria asamblează elementele, procesele şi acţiunile în sisteme stabile sau relativ stabile. Fără stabilitate nu există durată, iar fără durată nu există nici echilibru, nici suport al acţiunii.

Simetria structurilor, funcţiunilor, proceselor şi acţiunilor, în cazul conflictualităţii – inclusiv al conflictualităţii armate sau al conflictualităţii de tip militar –, reprezintă armonizarea acestora în vederea fundamentării unor politici şi strategii pe termen lung. Fără o astfel de dimensiune simetrică, exprimată semnificativ prin principiul valorii, n-am fi capabili decât de structuri instabile, de nişă, dependente de cerinţele exprese ale situaţiilor de moment, ale partenerilor sau ale altora. Fără a exclude şi această posibilitate, trebuie să subliniem că, în lipsa unor structuri şi funcţiuni simetrice cu ale lumii moderne, capabile să acţioneze independent sau în alianţă şi coaliţie în conflicte şi războaie, nu poate exista nici identitate, nici suveranitate, nici putere şi, ca atare, nici durată. Simetriile adevărate ar fi acolo, în altă parte, iar noi n-am avea niciodată acces la ele. Spre exemplu, dacă s-ar răspunde prompt şi fără discernământ sugestiei de desfiinţare a categoriilor de forţe ale armatei, în favoarea unei structuri *joint* (întrunite), probabil că s-ar tăia creanga de sub picioare chiar acestor structuri întrunite care, de regulă, sunt operaţionale, expediţionare şi capabile de reacţie rapidă tocmai datorită faptului că îşi trag resursele din categoriile de forţe, avându-şi rădăcinile acolo. Generarea şi regenerarea acestor forţe de tip *joint*, fără un suport corespunzător în categoriile de forţe, ar fi extrem de dificile, dacă nu chiar imposibile. Sau, oricum, în timp, ar deveni superficiale şi ineficiente.

Principiul stabilităţii rezultă din principiul valorii, este complementar acestuia şi îl pune în aplicare. Aşa cum se sublinia mai sus, stabilitatea se bazează pe un echilibru dinamic, adică pe acele structuri, politici, strategii, doctrine şi tactici simetrice care se creează, se dezvoltă şi se adaptează structurilor, politicilor, strategiilor, doctrinelor şi tacticilor care există în toată lumea sau în anumite zone. Ea este relativă şi dinamică, construindu-se şi reconstruindu-se mereu, în funcţie de elementele şi de funcţiunile care o determină şi care o

compun. Dacă armatele moderne, spre exemplu, dispun de sisteme de arme integrate, de mare precizie, este normal ca şi armata noastră să facă tot posibilul pentru a dispune de astfel de sisteme, pentru a evita disproporţionalitatea şi asimetria. Nu este treaba armatei, desigur, ci a ţării, a decidentului politic, dar armata trebuie să expertizeze din punct de vedere strategic o astfel de decizie politică. Să-i spună adică decidentului politic de ce are nevoie şi ce înseamnă să nu dispună de astfel de mijloace pentru punerea în operă a unor decizii grave, în situaţii-limită, deci în condiţii de risc extrem.

Cursa înarmărilor, spre exemplu, este un produs al principiului stabilităţii, chiar dacă ea a generat confruntare, concurenţă, înarmare periculoasă a forţelor aflate de o parte şi de alte a unei axe şi, în acest caz, instabilitate, ameninţare şi descurajare reciprocă. Din păcate, această cursă n-a încetat şi nu va înceta niciodată, chiar dacă se încearcă punerea ei sub control. Un anumit control va exista, ca un control reciproc, prin descurajare, dar cursa respectivă nu va înceta, probabil, niciodată, chiar dacă parametri ei şi modalităţile de desfăşurare vor fi în continuă schimbare şi transformare.

Principiul echilibrului intrinsec sau endogen derivă din primele două. În acelaşi timp, el este o funcţie de sistem. Toate sistemele tind spre echilibru şi, în acelaşi timp, se îndepărtează de echilibru. Tendinţa spre echilibru generează stabilitatea sistemului, armonizarea şi consolidarea structurilor sale, asamblarea elementelor fundamentale, a valorilor, care-i dau durata, în timp ce tendinţa spre dezechilibru determină creşterea şi dezvoltarea sistemului, adaptarea sa la condiţiile de mediu şi pregătirea lui pentru confruntare, adică supravieţuirea sa. Echilibrul închis, absolut, fără ieşirea prudentă, dar consistentă din dezechilibru, înseamnă izolarea şi, în cele din urmă, degradarea şi chiar moartea sistemului şi nu conservarea şi păstrarea lui, cum s-ar crede. Existenţa şi dezvoltarea sistemelor şi proceselor într-un mediu conflictual înseamnă adaptarea la acest mediu, respectarea regulilor lui şi nu ieşirea din reguli. Conflictualitatea are totuşi nevoie de un astfel de principiu, întrucât el asigură coeziunea internă a sistemelor şi proceselor care se confruntă, asimilarea şi conservarea valorilor, unitatea şi integralitatea acestora, construcţia şi reconstrucţia simetrică, atât interioară, cât şi în raport cu alte sisteme şi procese cu care se confruntă. Tăria unui sistem, într-un mediu conflictual, se obţine deopotrivă, prin consolidarea internă a

sistemului şi prin promovarea unor suporturi de conflict, prin identificarea clară a punctelor şi liniilor strategice de manevră exterioară.

Principiul echilibrului relativ este, deasemenea, un principiu important al simetriei, dar şi al non-simetriei. Nu numai pentru faptul că nu există niciodată şi nicăieri un echilibru perfect, ci doar unul relativ, ci şi datorită tendinţei entităţilor care se confruntă de a ieşi din echilibru, de a realiza superioritatea faţă de adversar.

Desigur, în timp ce marile puteri economice, financiare, tehnologice şi militare adoptă, ca principiu de confruntare, disimetria, deci disproporţionalitatea şi războiul sau conflictul non-contact, celelalte ţări tind spre un oarecare echilibru cu acestea, caută să găsească modalităţi de a ieşi din dezechilibru, fie alăturându-se unor alianţe, coaliţii etc., fie adoptând politici, strategii şi tactici de echilibru relativ.

Deci, în timp ce marile puteri ies din simetrie sau, în orice caz, cultivă o simetrie relativă cu alte mari puteri, ţările mici caută să se apropie cât de cât de o simetrie între ele sau, dacă este posibil, chiar cu unele dintre aceste mari puteri. Un astfel de echilibru este însă foarte greu de realizat, întrucât niciodată marile puteri nu vor permite ca ţările mici şi sărace să dispună de mijloacele necesare pentru a le echilibra puterea militară. Şi nici aceste ţări sărace nu-şi vor putea permite o astfel de politică.

Şi atunci ele vor apela la o altfel de simetrie sau vor cultiva relaţii de confruntare asimetrice.

Principiul raportului de forţe este cel mai concludent principiu al simetriei politice, strategice, operative (operaţionale) şi tactice. Totdeauna entităţile vor folosi acest raport pentru a-şi calcula şansele de reuşită în caz de conflict şi de confruntare, inclusiv în situaţia unui conflict armat.

Raportul de forţe este, de fapt, o modalitate de folosire a filosofiei simetriei pentru a ieşi din simetrie şi a crea acel dezechilibru de care este nevoie pentru a obţine victoria în caz de confruntare. Oricum, dacă pe ansamblul confruntării de tip militar, adică la nivel politic şi strategic, se poate vorbi de o anumită simetrie, în sensul potenţialului general al celor două sau mai multor părţi care se confruntă, la nivel tactic echilibrul este de o altă natură. Raportul de forţe, aşa cum bine se ştie, nu este doar cantitativ, ci şi calitativ.

Armatele care atacă, spre exemplu, trebuie să realizeze o superioritate netă în forţe şi mijloace pentru a avea şanse de reuşită, în timp ce într-o luptă de întâlnire, spre exemplu, atunci când se impune o astfel de confruntare, forţele sunt aproximativ egale, victoria revenind celei care găseşte cea mai bună soluţie. Principiul raportului de forţe nu reflectă doar un raport cantitativ, ci şi unul calitativ şi dinamic, Acest raport se poate schimba de la un minut la altul de la o situaţie la alta.

Au fost numeroase situaţii când forţe mai puţin numeroase au obţinut victorii strălucite în timpul unor bătălii (Maraton, 490 î.e.n.; Canne, 216; Falkland, 1982 etc.) El rămâne însă, în opinia noastră, un principiu al conflictului simetric, dar aplicabil, cel puţin la nivel tactic, în orice situaţie.

Principiul ieşirii continue din dezechilibru este, într-un fel, echivalent cu principiul echilibrului politic, strategic, operativ şi tactic. El exprimă tendinţa tuturor sistemelor şi proceselor care se confruntă de a ajunge la un echilibru, chiar dacă un astfel de echilibru va fi totdeauna relativ şi, deci, de foarte scurtă durată.

Este posibil ca el să nu se realizeze niciodată, ci să se manifeste doar ca o tendinţă, ca un ideal. Principiul însă rămâne, întrucât toate sisteme, inclusiv cele care se confruntă, tind spre echilibru. Ieşirea din dezechilibru se constituie, de regulă, în prima fază a confruntării armate, când forţele inferioare calitativ şi numeric sau surprinse într-o situaţie defavorabilă, tind să iasă rapid dintr-o astfel de stare, de această ieşire din dezechilibru depinzând, deopotrivă, supravieţuirea lor şi şansa ulterioară de reuşită.

Principiul toleranţei minime este unul de stabilitate. El arată limitele în care sistemul poate funcţiona, cotele de avarie şi, în cele din urmă, coordonatele în care confruntarea poate rămâne în domeniul simetriei. Evident, în măsura în care simetria avantajează forţele participante la conflict. De regulă, simetria este relativă. Entităţile aflate în conflict nu o pot nici accepta pentru prea multă vreme, nici tolera. De aceea, ele vor face totul pentru a înclina balanţa confruntării de partea lor, pentru a evita confruntarea neavantajoasă sau pentru a crea condiţii de obţinere a unui avantaj la masa tratativelor.

Toate aceste principii arată că sistemele, procesele şi acţiunile tind să se echilibreze, chiar dacă ele se îndepărtează continuu de

starea de echilibru. Se îndepărtează de o stare, dar se apropie de o alta, astfel încât, în orice tip de conflict, să existe şi să prolifereze şi o dimensiune simetrică.

5.1.1.2 Caracteristici ale simetriei conflictuale

Simetria conflictuală nu este şi nu poate fi diferită de cea care există în mediul natural. Configuraţiile simetrice sunt omniprezente, destul de stabile şi interesante. Ele reprezintă capacitatea naturii de a se constitui, genera şi regenera în sisteme şi în procese care se raportează la un mediu relativ stabil, adică la un suport care-i asigură repere viabile şi durabile.

Simetria înseamnă, în general, dublarea unicului, mai exact, capacitatea sistemelor şi proceselor de a se multiplica pe sine şi de a-şi crea, *ab initio*, fiecare un fel de altul al său. Un altul identic, dar, totuşi, altul. De aici nu rezultă negarea unicului, ci doar, printr-o dimensiune simetrică, asigurarea capacităţii de realizare a celei de a treia dimensiuni. Or, cea de a treia dimensiune nu este posibilă decât dacă este condiţionată de existenta simetriei.

Simetria conflictuală este un fel de contradicţie în termeni, întrucât simetrie nu înseamnă conflictualitate, ci doar identitate a două sau mai multe elemente şi poziţionare egală a acestora faţă de o linie, faţă de o axă sau faţă de un punct. Conflictualitatea presupune opoziţia celor două sau mai multor elemente, excluderea reciprocă, deci, poziţionarea conflictuală. Unul dintre cele două elemente va dispărea sau, în orice caz, din confruntare, va rezulta altceva, un nou elemente sau un nou grup de elemente, de procese sau de acţiuni.

În Antichitate şi în Evul Mediu, armatele se postau faţă în faţă, la o distanţă ceva mai mare decât „bătaia” armelor din dotare (arcuri, suliţe), în dispozitive aproximativ simetrice, care se schimbau chiar de câteva ori înainte de a începe confruntarea. Oricum, este vorba de mase mari de oameni, care erau poziţionate acolo nu din dorinţa de a realiza dispozitive simetrice cu ale adversarului, ci pentru a realiza, în timpul bătăliei, manevra cea mai potrivit şi a câştiga lupta. Aceste dispozitive erau exersate de sute de ori, până ce se ajungea la cele mai potrivite formule. Uneori, aceste armate rămâneau aşa, faţă în faţă, zile sau chiar săptămâni întregi, în căutarea sau în aşteptarea momentului potrivit pentru a începe confruntarea. De multe ori,

confruntarea nici nu mai avea loc. Sau, dacă avea lor, rezultatul era, de cele mai multe ori, un dezastru. De regulă, în urma bătăliei, una dintre armate – cea învinsă – dispărea pur şi simplu, iar resturile ei erau fie luate prizoniere, fie se retrăgeau undeva, în ţara de origine sau în altă parte, pentru ca, pe baza lor, să se constituie din nou o entitate militară capabilă să reia ostilităţile.

În antichitate şi în Evul Mediu (dar şi în zilele noastre) configuraţiile armatelor nu exclud definitiv şi irevocabil simetria conflictuală, ci, dimpotrivă, o presupun şi o includ în filosofia şi fizionomia lor, ca pe un sistem de norme şi de reguli de la care se pleacă şi peste care nu se poate trece. Oricare armată este făcută pentru a se înfrunta cu o altă armată de acelaşi tip sau aproximativ de acelaşi tip, întrucât armatele nu au fost niciodată şi, probabil, nu vor putea niciodată să fie şi altceva decât sunt aceste instituţii în toată lumea şi în toate timpurile istorice.

Există însă cel puţin două feluri de simetrii:

- simetria generală, continuă şi omniprezentă, formată din sistemele de valori care stau la baza instituţiei militare (armata), fără de care o astfel de instituţie nu poate exista;
- simetria dinamică, evolutivă, schimbătoare şi flexibilă, care se adaptează împrejurărilor şi permite transformarea fiecăreia dintre armatele de pe mapamond.

Către prima se tinde mereu, este un obiectiv stabil şi absolut necesar, întrucât asigură stabilitatea, forţa, durata şi cultura organizaţională. Din cea de a doua se iese continuu, pentru că simetria dinamică este doar relativă.

Simetria este, deci, deopotrivă, continuă şi temporară. Ea se manifestă, ca să spunem aşa, mai ales pe „ramura urcătoare” a pregătirii conflictului şi constă în adaptarea structurilor şi acţiunilor militare după cel mai bun model, după cea mai bună şi mai competitivă structură sau entitate în domeniu. Ea se manifestă cu precădere în construcţia entităţilor simetrice, este o simetrie de construcţie, de poziţionare.

De îndată ce se atinge acest nivel, urmează, în mod firesc, debutul ieşirii din simetrie, întrucât, în mod automat, „simetria conflictuală” înseamnă, de fapt, negarea simetriei. Adică ieşirea din simetrie şi trecerea la o etapă nesimetrică, de distrugere a simetriei.

Această dinamică reprezintă o evoluţie firească în planul oricărei acţiuni, inclusiv în cel al acţiunii militare. Aşadar, acţiunea militară armată implică, pe de o parte, o simetrie continuă, care este o simetrie trecută, prezente şi, în oarecare măsură (ca model), viitoare, şi o simetrie dinamică, specifică, deci schimbătoare, şi, pe de altă parte, ieşirea din simetrie şi negarea simetriei.

Totuşi, o relaţie simetrică este constructivă şi satisfăcătoare nu oricum şi oricând, ci atunci când fiecare dintre cei doi parteneri (sau adversari) se respectă în mod reciproc. În acelaşi timp, o relaţie simetrică poate să dezvolte o relaţie conflictuală în care şi prin care fiecare va încerca să iasă din simetrie. Cursa armamentelor este un exemplu cât se poate de edificator, în acest sens.[66] Dar şi modul în care se constituie, se instruiesc şi se comportă armatele este la fel de concludent. Aici putem vorbi de aşa-numita escaladă simetrică.[67]

Printre principalele caracteristici ale simetriei conflictuale sau ale simetriei în epoca fără de întoarcere a conflictelor moderne, ar putea fi situate, după cum rezultă din numeroasele analize ale conflictelor armate şi războaielor, şi următoarele:

- permanenţa sau continuitatea;
- conflictualitatea;
- flexibilitatea;
- diversitatea;
- autonegarea;
- autogenerarea.

Mai sunt, desigur, şi altele. Dar acestea ni se par a fi esenţiale, întrucât relevă o situaţie contradictorie şi chiar conflictuală în însăşi domeniul simetriei care ar trebui să fie unul al armoniei formelor.

Dealtfel, prima dintre aceste caracteristici – *permanenţa sau continuitatea* –, care rezultă din principiul valorii, relevă tocmai nevoia permanentă de simetrie. Această nevoie face parte din arhitectura lumii, este forma ei de acces la durată. Permanenţa sau continuitatea simetriei conflictuale are şi ea tot un astfel de rol. Aceasta înseamnă că, totdeauna, se vor constitui şi reconstitui, simetric, de o parte şi de alta a unei linii, în jurul unei axe sau al unui punct, forţe şi mijloace relativ simetrice, gata să se confrunte. Când

[66] *Symétrie et complémentarité dans la communication interpersonnelle*, http://www.fredericdemarquet.com/symetrie_complementarite.pdf
[67] Ibidem

soseşte momentul, acestea se confruntă, simetria dispare, dar se va construi din nou, sub alte forme şi cu conţinuturi diferite, în funcţie de o mulţime de condiţii.

Putem privi, cunoaşte şi înţelege această caracteristică în mod rigid, analitic, dar şi în mod dinamic şi complex. Caracteristica respectivă se manifestă oarecum diferit de la o epocă istorică la alta. În prezent, intervalul de timp dintre construcţia simetrică şi spargerea simetriei sau evadarea din simetrie este din ce în ce mai scurt, devenind, la un moment dat, insesizabil. El însă există, chiar dacă simetria şi ieşirea din simetrie, în epoca modernă a conflictelor armate ale lumii, devin asimptotice.

Pregătirile pentru războiul din Golf, după invadarea Kuweitului de către armata irakiană şi intervenţia iminentă a Statelor Unite, în fruntea unei coaliţii, cel puţin din punct de vedere al raportului cantitativ de forţe ce puteau fi concentrate în scurt timp în teatru, crea impresia unei simetrii beligerante discutabile, întrucât se putea crede că diviziile bine înarmate ale armatei irakiene ar putea pune serios în dificultate forţele coaliţiei.

Ulterior, diferenţa enormă de potenţial tehnologic, de forţă economică, de concept politic şi de atitudine internaţională au arătat că, de fapt, simetria era formală şi relativă, în fond existând o disproporţionalitate imensă. Soarta Diviziei mecanizate Tawakalna[68], una dintre diviziile de elită ale armatei irakiene, trimisă să acţioneze în fâşia de asigurare şi să oprească sau să încetinească înaintarea Corpului american este edificatoare. Deşi această divizie a luptat eroic, nu avea, practic, nicio şansă să-şi îndeplinească misiunea. Tancurile din dotarea sa erau de tip T-55, fără termovizoare, iar distanţa loviturii directe doar de 1100 de metri, în timp ce tancurile americane erau dotate cu termovizoare iar distanţa loviturii directe, cu proiectilele săgeată (dar nu numai) era de 4000 de metri. Pentru a putea trage precis, din mişcare, tancurile irakiene trebuiau să pornească motoarele (ca să funcţioneze stabilizatoarele) şi erau imediat depistate şi lovite, fără ca ele să poată riposta. Neavând altă soluţie, irakienii au fost nevoiţi să tragă din poziţii acoperite,

[68] *Le dernier combat de la division Tawakalna,fleuron de la Garde républicaine* (Texte original: Stephen A. Bourque, "Correcting Myths about the Persian Gulf War: the Last Stand of the Tawakalna"The Middle East Jounal, Volume 51, Number 4, Autumn 1997, Traduction et réécriture: Cap Ludovic Monnerat), http://www.checkpoint-online.ch/CheckPoint/Histoire/His0010-CombatTawakalna.html

pregătite sumar, să reziste atacurilor din aer ale avioanelor şi elicopterelor antiblindate şi să încerce să facă faţă şi atacului frontal al corpului american. Imposibil. Disproporţia era mult prea mare. Această divizie, în frunte cu comandantul ei, a dispărut în întregime pe câmpul de luptă.

Este normal ca una dintre caracteristicile importante ale asimetriei conflictuale să fie chiar… conflictualitatea. Aceasta înseamnă că, în spaţiul conflictual, simetria nu este altceva decât „imitarea" părţii adverse, pentru a o cunoaşte, a-i înţelege filosofia şi fizionomia şi a o putea distruge, la momentul potrivit, adică atunci când va sosi timpul confruntării. Armatele, spre exemplu, fac asta tot timpul. Ele se străduiesc să cunoască fiecare din celelalte armate, aliate, indiferente sau posibile inamice, pentru că numai în acest fel pot fi pregătite să acţioneze în spaţiul luptei.

Acest proces de cunoaştere este una din funcţiile de bază ale simetriei militare în timp de pace. În general, în timp de pace, armatele, ca şi statele din care fac parte, se află în relaţii mai mult sau mai puţin apropiate, chiar de colaborare şi de respect reciproc. Oricum, respectul reciproc este una din funcţiile de bază ale simetriei, chiar dacă ea poate deveni, la un moment dat, conflictuală.

Există şi în simetrie, ca în oricare alte raporturi dintre entităţi, acţiuni şi procese, o foarte mare diversitate. Această diversitate se manifestă pe toate planurile, atât în construcţia simetrică, în şi între entităţile care se află în astfel de raporturi, cât şi între acestea şi celelalte entităţi şi sisteme departe de arealul în care se construieşte o relaţie simetrică.

Simetria conflictuală este extrem de diversificată. De aceea, este nevoie de o analiză foarte complexă şi foarte consistentă a acestui domeniu, întrucât, trecerea cu uşurinţă peste domeniul simetriei poate induce grave erori în decizia politică şi militară. Războiul din Vietnam, confruntările din Irak şi cele din Afganistan probează tocmai lipsa unei analize substanţiale în plan simetric, disimetric şi asimetric.

Este posibil ca unele aspecte privind disproporţionalitatea, proporţionalitatea neadecvată, asimetria şi reacţiile atipice să fie fost îndelung studiate de cei în drept, dar realitatea arată cât de dificilă este o astfel de problemă, cât de relativ este ecartul dintre simetrie,

disimetrie şi asimetrie şi cât de importantă poate fi înţelegerea acestei problematici în dinamica ei.

Simetria nu este *da capo al fine* una şi aceeaşi. Chiar dacă este permanentă sau continuă, ea nu poate fi în permanenţă identică cu sine. Simetria nu este un dat, ci, aşa cum se sublinia mai sus, se comportă ca o construcţie. Ea se construieşte şi se reconstruieşte mereu, pentru că mereu se distruge şi se autodistruge, se neagă adică pe sine, pentru că nu poate fi mereu identică cu sine. Armatele şi entităţile care se confruntă sau se pregătesc pentru a se confrunta sunt dinamice, se transformă mereu. Ele tind spre simetrie, dar, de îndată ce o ating, ies imediat din ea. Şi, de îndată ce au ieşit din ea, trec imediat la reconstrucţia ei. Şi acest lucru se întâmplă, tocmai pentru motivul că una dintre cele mai importante calităţi ale simetriei o constituie capacitatea ei de a se autogenera, de a se regenera.

5.1.1.3 Tendinţe în dinamica simetriei conflictuale

Pornind de la aceste caracteristici, se pot desprinde câteva tendinţe importante în ceea ce priveşte evoluţia simetriei conflictuale sau a simetriei conflictelor şi războaielor moderne. Aceste tendinţe sunt, în linii generale, orientări şi/sau predispoziţii spre anumite configuraţii, evoluţii şi desfăşurări posibile, dar cu greu se pot formula concluzii categorice şi valabile pe termen lung. Aşa cum am subliniat mai sus, simetria – ca mod de existenţă a obiectelor, fenomenelor şi proceselor – este activă şi constructivă. Ea se distruge şi se reface mereu, este autogeneratoare sau autoregeneratoare.

Din acest motiv, simetria, ca sistem şi proces, cunoaşte mai ales tendinţe contradictorii şi complementare, care, în dezvoltarea entităţilor, fenomenelor şi proceselor, sunt perechi, astfel:

- echilibrare-dezechilibrare;
- distrugere-refacere;
- autodistrugere-autoregenerare;
- diminuare-escaladare;
- negare-afirmare etc.

Statele, guvernele, entităţile armate de pretutindeni îşi dezvoltă, încă din timp de pace, potrivit obiceiurilor, necesităţilor şi limitărilor impuse de legislaţia internaţională, structuri similare şi chiar simetrice cu ale altor state şi, în acelaşi timp, caută să identifice, să

elaboreze şi, dacă este posibil, chiar să testeze şi să experimenteze modalităţi de ieşire din simetrie şi de acţiune sau de reacţie disproporţionată sau asimetrică, pentru a-şi asigura din timp toate condiţiile necesare obţinerii victoriei (în caz de război sau de conflict armat) si realizării scopurilor şi obiectivelor politice şi strategice propuse. Încrederea care se cultivă între state în timp de pace nu este totdeauna suficientă pentru prevenirea războiului sau conflictului armat şi, de aceea, statele se grupează în alianţe, coaliţii sau în alte forme de siguranţă politico-militar şi strategică, în parteneriate şi în numeroase alte forme şi formule.

Acestea arată, de fapt, flexibilitatea simetriei, capacitatea ei de a se adapta la împrejurări, de a fi, totdeauna, omniprezentă şi omnipotentă, chiar şi atunci când existenţa ei se află pe muchie de cuţit sau când se neagă efectiv pe sine.

Simetria, disimetria (non-simetria) şi asimetria sunt modalităţi de relaţionare a entităţilor, fenomenelor şi proceselor şi, în acelaşi timp, sisteme de cunoaştere, evaluare şi dezvoltare a unor politici, strategii şi tactici adecvate. Ele au sens numai în procesul cunoaşterii şi acţiunii eficiente, în funcţie de mediul de securitate şi de condiţiile specifice.

Calitatea unei armate depinde în mare măsură de modul în care cei ce o constituie, o pregătesc şi o folosesc înţeleg şi aplică această filosofie de confruntare şi aceste dimensiuni ale oricărei existenţe şi a oricărei dinamici din spaţiul de viaţă şi de activitate al oamenilor şi comunităţilor omeneşti.

În *Anexele 4 şi 5*, se prezintă unele modalităţi de reprezentare a simetriei.

5.1.2 Disimetrie

De fapt, am putea spune că dacă simetria este, deopotrivă, permanentă şi continuă, dar şi discontinuă şi relativă. Disimetria sau non-simetria este la fel. Ea poate fi definită *ca partea complementară a simetriei, mai exact, simetria în oglindă, sau sub axă*. Spre deosebite însă de simetria comună, de simetria în oglindă, dar de semn contrar – ca să-i spunem aşa, simetria în oglindă nefiind, de fapt, simetrie, ci doar imagine –, disimetria conflictuală presupune, cel puţin în viziunea noastră şi altceva. Ea nu se reduce la faptul că

două sau mai multe elemente ale unei entităţi nu sunt simetrice sau devin nesimetrice, în procesul evoluţiei (sau involuţiei) entităţii respective, al devenirii, al transformării acesteia, ci mai primeşte şi alte conotaţii interesante.

În primul rând, şi disimetria, ca şi simetria, se constituie într-un moment al devenirii sistemului, fenomenului, procesului, entităţii sau acţiunii respective şi anume într-un moment sau într-un interval de discontinuitate sau de ruptură, care poate avea mai multe forme de existenţă, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele:

- separare temporară;
- separare definitivă;
- separare conflictuală;
- ruptură sau falie;
- dispariţia uneia dintre părţi.

Aceste forme de discontinuitate sau de ruptură pot conţine următoarele categorii de raporturi:

- de proporţionalitate;
- de disproporţionalitate;
- de complementaritate;
- de intercondiţionare;
- de conflictualitate.

Proporţionalitatea constă în crearea unor dependenţe care se condiţionează reciproc, pe tot parcursul discontinuităţii. Proporţionalitatea menţine, totuşi, sistemul în parametri funcţionali, iar tendinţa evoluţiei este, de regulă, spre simetrie, dar şi spre disproporţionalitate. Evoluţia spre simetrie se caracterizează printr-o reechilibrare a părţilor componente, dar pe un alt palier de reflexie şi de condiţionare. Evoluţia spre disproporţionalitate presupune crearea unor mari diferenţe între părţi şi menţinerea lor în hiat, în falie strategică, operaţională şi/sau tactică, sau, dimpotrivă, opunerea lor, de regulă, non-contact, într-un spaţiu conflictual disproporţionat. Deşi non-contactul exclude raportul dintre două entităţi, disproporţionalitatea există, iar posibilitatea acţiunii sau interacţiunii nu este cu desăvârşire exclusă. În cazul războiului modern, disimetric, non-contactul nu este un efect, ci un rezultat direct al unei planificări strategice, al unei politici şi, respectiv, al unei strategii foarte bine elaborate.

Disproporţionalitatea este elementul de bază al disimetriei. Scopul disimetriei este disproporţionalitatea. Atunci când disimetria se planifică, scopurile şi obiectivele planificării sunt cele ale realizării unei disproporţionalităţi pozitive, în sensul creării, pe tot parcursul, a unei superiorităţi de forţe şi mijloace care să aibă capacitatea şi abilitatea de a nu permite, mai exact, de a face imposibilă reacţia părţii adverse, aflată într-o mare inferioritate tehnologică, politică, economică, militară, strategică şi doctrinară, sau care să o anihileze rapid, fără prea multe costuri.

Complementaritatea este valabilă doar în cazul ieşirii relative din simetrie şi separării temporare. Ea este o funcţie a dinamicii unui sistem, fenomen sau proces şi constă în crearea continuă a acelor elemente şi structuri care să asigure şi să menţină parametri de funcţionare a sistemului, acoperirea vulnerabilităţilor, contracararea pericolelor şi ameninţărilor – deci securitatea sistemului – şi crearea condiţiilor trecerii în siguranţă la acea nouă stare propusă prin ieşirea din simetrie sau creată prin ieşirea intempestivă din simetrie. Ieşirea din simetrie, în acest caz, se face în sus, prin amplificare forţei şi crearea disproporţionalităţii (dacă se poate prin surprindere).

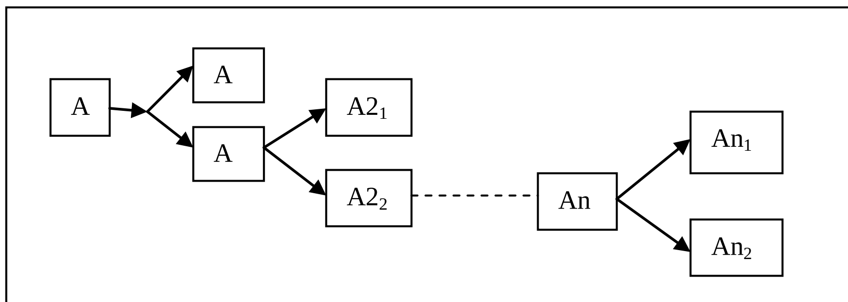
Sistemele disproporţionate nu pot rămâne aşa multă vreme. Raţiunea disproporţiei de sistem şi de proces constă în asigurarea condiţiilor pentru trecerea la o nouă stare. Această trecere nu se realizează fără riscuri, fără pierderi, fără urmări. Există, în evoluţia sistemelor disproporţionate (A), o bifurcaţie importantă (prima dintre bifurcaţii):

- evoluţia spre o nouă simetrie (A_1);
- evoluţia independentă sau conflictuală a părţilor spre o nouă diviziune (A_2).

Cea de a doua direcţie se bifurcă la rândul ei în alte două posibile subdirecţii:

- spre echilibru strategic, deci spre o nouă simetrie ($A2_1$);
- spre distrugerea uneia dintre părţi, deci spre o nouă formulă în care o parte dispare şi alta se reconstruieşte, fără cea opusă (care va dispărea), urmând ca ea însăşi, după perioada de simetrie, să iasă din simetrie şi să repete procesul prezentat anterior ($A2_2$).

Schematic, această dinamică a disproporţionalităţii ar putea fi reprezentată astfel:

După fiecare război distrugător, una dintre armate dispare sau se reconstituie cu greu, pe alte coordonate, iar cea învingătoare, după ce atinge un nivel de simetrie dinamică (comparativ cu alte armate sau cu un model virtual de armată eficientă), în căutarea unor forme noi de pregătire pentru următorul război, se reorganizează, se transformă şi se pregăteşte pentru un nou război, indiferent care ar fi şi cum ar fi acela.

Intercondiţionarea este, deopotrivă, absolută şi relativă. Intercondiţionarea absolută face parte din natura sistemelor şi proceselor şi este dată de legea conservării, în sensul că nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă, ci totul se transformă. Intercondiţionarea relativă se exprimă în faptul că sistemele şi procesele se transformă, devin. Intercondiţionarea se subordonează acestei deveniri, face parte nemijlocită din ea. Ea exprimă, deopotrivă tendinţa sistemelor spre o nouă simetrie, dar şi spre negarea simetriei şi intrarea într-o fază de contradicţie, chiar de conflict, singura care poate scoate sistemul din echilibru, determinându-l să evolueze, prin dezechilibru, spre un nou echilibru.

Conflictualitatea face, de asemenea, parte din dinamica evoluţiei sistemelor şi proceselor. Ea este, deopotrivă, o funcţie a simetriei, în sensul că orizontul de mişcare al unui sistem (fenomen, proces) se defineşte pe realizarea unor parametri simetrici, de echilibru, dar şi o funcţie a disimetriei, deoarece, pentru punerea în mişcare a sistemului este nevoie de un dezechilibru,. Deci de o disproporţie.

Disimetria (non-simetria) conflictuală se defineşte ca o stare dinamică, în care forţele se separă, evoluează spre zone complet

diferite – unele ajungând la performanţe foarte mari, altele coborând foarte jos, în ceea ce priveşte performanţa, deci, forţele, mijloacele şi resursele necesare realizării acesteia –, iar confruntarea dintre ele (atunci când aceasta se produce) nu mai este posibilă decât într-un *singur sens, de la cel puternic împotriva celui slab, acesta din urmă neavând, practic, nicio posibilitate de reacţie.*

Cele care cultivă disimetria sau disproporţionalitatea strategică sunt marile puteri financiare, economice, tehnologice şi militare, iar mijloacele prin care realizează această uriaşă disproporţionalitate sunt: sumele uriaşe alocate domeniului militar, tehnologia de vârf, informaţia, armamentul nuclear strategic, armele sofisticate neconvenţionale, intelligence-ul şi sistemele de arme de mare precizie. Pentru a evita conflictul dintre ele (care nu poate fi decât unul simetric de vârf,. Adică de foarte mare intensitate şi de foarte mare amploare) şi a gestiona mediul de securitate al planetei, marile puteri ale lumii se grupează în alianţe, coaliţii şi alte forme de organizare şi de parteneriat, din care fac parte, desigur, într-o formulă sau alta, şi alte ţări care vor să iasă din disproporţionalitate şi din zona de insecuritate endogenă şi exogenă.

Efectele disimetriei sunt:

- dominanţa tehnologică, informaţională, economică, politică, militară şi strategică;
- ţinerea la un nivel cât mai scăzut a conflictualităţii simetrice;
- descurajarea războiului;
- descurajarea accesului la tehnologii nucleare şi la tehnologii de vârf;
- gestionarea crizelor şi conflictelor armate;
- controlul activ-ofensiv al pieţelor şi resurselor;
- menţinerea statu-quo-ului, concomitent cu găsirea unor soluţii politice şi chiar militare de atenuare a efectelor de falie strategică rezultate din accentuarea decalajelor economice, financiare, tehnologice, informaţionale şi militare imense;
- coalizarea forţei pentru prevenirea şi descurajarea efectelor de reacţie intempestivă, de tip gherilă, terorism şi reţea ilegală.

Disimetria se cultivă. Cei care deţin forţa nu doresc să iasă din disproporţie. Şi nici nu-şi pot permite să o facă. Dimpotrivă, politicile

şi strategiile actuale (şi, după toate probabilităţile, şi cele viitoare) încurajează disproporţia, dominanţa strategică, efectul de reţea controlată, interzicerea accesului la arme perfecţionate şi la înalta tehnologie a ţărilor din palierul lumii sărace etc.

Alternativa – adică ieşirea din disproporţie şi cultivarea unei simetrii strategice conflictuale prin atingerea de către toate ţările a nivelului de înarmare şi de tehnologii ofensive pe care îl au în momentul de faţă marile puteri – nu poate fi posibilă, deşi o astfel de tendinţă, cu toate măsurile care se iau, va fi foarte greu de contracarat. Mai mult, nici marile puteri nu vor sta pe loc şi nu vor accepta să fie echivalate din punct de vedere tehnologic, de către celelalte ţări care nu sunt mari puteri şi nu nici posibilitatea, nici resursele şi nici interesul să se transform în puteri războinice care să ducă pe umerii lor imensa responsabilitate a gestionării conflictualităţii lumii. Şi chiar dacă ar vrea, cu ce ar face-o??!

5.1.2.1 Principii

Principiile disimetriei sunt, în general, opuse celor ale simetriei, întrucât disimetria nu reprezintă doar un nivel de acumulare, ci mai ales un nivel al acţiunii. Ea condiţionează, deci, acţiunea, creând acea diferenţă care impune mişcarea, dinamica, transformarea.

Printre principiile disimetriei (non-simetriei) ar putea fi situate şi următoarele:

- principiul forţei;
- principiul disproporţionalităţii;
- principiul dominanţei;
- principiul dezechilibrului;
- principiul rupturii sau falierii strategice (operaţionale, tactice).

Principiul forţei exprimă motorul disimetriei. Prin forţă, se creează un anumit statut, o anumită superioritate, pe baza căreia se produce ruptura şi se asigură dominarea.

Esenţa disimetriei, în orice conflict, este şi, probabil, va rămâne totdeauna *disproporţionalitatea*. Disproporţionalitatea, în cazul disimetriei – adică disproporţionalitatea prin forţă, doctrină, resurse, tehnologie şi incompatibilitate. O astfel de disproporţionalitate creează o ruptură, una dintre părţi fiind pe malul înalt, dominant, care

nu poate fi atins, iar cealaltă situându-se pe malul jos, inundabil, vulnerabil şi neputincios. Disproporţionalitatea asigură forţei posibilitatea de a lovi fără să fie lovită, de a ataca fără să fie atacată şi fără să fie contracarată, de a acţiona non-contact sau cum doreşte ea, de a domina şi de a nu da socoteală nimănui. Lumea este, în general, disproporţionată, dar disproporţia dată de disimetrie este predominant tehnologică, politică şi strategică şi urmăreşte punerea în operă a unei politici de forţă, unilaterală, prin aplicarea unui alt principiu important al disimetriei, *principiul dominanţei*.

Principiul dezechilibrului ar trebui să aibă efecte pozitive, întrucât din dezechilibru rezultă acţiunea. Dezechilibrul practicat în cadrul disimetriei este însă unul exclusiv, care generează acţiune unilaterală şi face imposibilă reacţia adversă. Cu alte cuvinte dezechilibrul disimetric, nu construieşte, ci distruge, asigură dominanţa forţei. Mai exact, construieşte disproporţionalitatea şi, pe această bază, falia strategică, operaţională sau tactică. El este practicat, din toate timpurile, de către marile puteri, dar şi de alianţe şi coaliţii. Desigur, într-un anume sens, el ar putea fi înţeles şi ca modalitate de creare şi folosire a presiunii pentru gestionarea crizelor şi conflictelor, de izolare a „forţelor răului”, de combatere a focarelor generatoare de crize şi conflictualitate. Esenţa acestui principiu – ca şi a disimetriei – rămâne însă crearea unor condiţii pentru asigurarea dominanţei.

Principiul rupturii sau *falierii* este o urmare firească a celorlalte principii. Aplicarea lui creează condiţii pentru acţiunea unilaterală, pentru invulnerabilitatea forţei. Ruptura trebuie să fie suficient de mare pentru ca forţa care acţionează să nu poată fi lovită de către forţa care este lovită, dar nu atât de mare încât să nu permită lovirea disproporţionată. Cu alte cuvinte, principiul faliei – care vine cumva din acel *divide et impera* – se constituie într-o modalitate de dominare a unor entităţi mai slabe, făcute să fie slabe, de către o entitate mai puternică. De aici nu rezultă neapărat că Puterea este totdeauna discreţionară şi ticăloasă, că ea înrobeşte şi distruge, că impune sărăcirea oamenilor şi statelor care nu sunt mari puteri tehnologice şi informaţionale şi crearea unui mediu strategic totdeauna favorabil ei. Rezultă doar că crearea disproporţionalităţii, ca politică şi strategie a războiului, aparţine Puterii.

Entitatea puternică sau dominantă creează tipul de falie sau de ruptură care-i este convenabil. Spre exemplu, în timpul bombardamentelor din 1999 asupra teritoriului Serbiei, aviaţia Aliaţilor acţiona de la înălţimi foarte mari sau medii situate înafara bătăii mijloacelor antiaeriene ale sârbilor. Atunci când nu s-a respectat acest principiu, un F 117 a fost doborât.

5.1.2.2 Caracteristici

Deşi termenul disimetrie înseamnă pur şi simplu nesimetrie sau lipsa simetriei, noi considerăm că, în ceea ce priveşte conflictualitatea armată, efectul disimetriei este, deopotrivă disproporţionalitatea, falia şi unilateralismul. Acestea sunt cele trei caracteristici important ale acestei noţiuni aplicată domeniului conflictualităţii armate.

Prin disproporţionalitate, aşa cum se afirma mai sus, se creează diferenţe uriaşe între capacităţile efective ale marilor puteri tehnologice, ale alianţelor şi coaliţiilor şi restul ţărilor lumii care nu se pot nici alia, nici coaliza altfel decât în jurul celor care deja există, au forţă, notorietate şi resurse. Omenirea a fost dintotdeauna disproporţionată şi conflictuală. Cu alte cuvinte, disproporţia, în planul forţelor care se confruntă, există dintotdeauna. Dar totdeauna partea adversă avea măcar şansa de a se apăra, de a lovi. Acum această şansă s-a diminuat semnificativ. Aceasta este însă şi motivul pentru care a apărut asimetria.

Disimetria conflictuală actuală exclude (cel puţin teoretic, dar şi practic) o astfel de posibilitate. În războiul din 2003, dintre forţele coaliţiei conduse de Statele Unite şi armata lui Saddam Hussein, armata lui Saddam nu a avut, practic, nicio şansă de a se apăra împotriva forţelor coaliţiei.

Supusă unui embargo drastic în ceea ce priveşte mijloacele de luptă, izolată, satanizată, lovită tot timpul, în intervalul dintre primul război din 1991 şi 2003, prin toate mijloacele posibile – de la bombardamentele efectuate din zonele de excludere aeriană la acţiuni eficiente de război psihologic –, monitorizată de sistemele I2SR şi lipsită de resurse, această armată, în timpul războiului din 2003, n-a avut nici măcar posibilitatea de a acţiona asimetric. Aceasta este realitatea în ceea ce priveşte armata irakiană care nu avea cum să facă

faţă unui atac american. Spre exemplu, în războiul din 1991, sistemul de comunicaţii al armatei irakiene a fost distrus în douăzeci şi patru de ore.

Disimetria, în condiţiile moderne, ale dezvoltării tehnologiilor, creează condiţii ideale pentru o dominanţă strategică, deopotrivă, directă şi indirectă, prin capacităţi, tehnologii, resurse şi politici adecvate.

5.1.2.3 Tendinţe

Tendinţele disimetrice se menţin şi se dezvoltă în ritm susţinut. Ele evoluează pe două mari paliere:

- în virtutea unui trend favorabil, creat de diviziunea conflictuală a lumii;
- ca urmare a faliilor financiare, tehnologice, militare şi informaţionale create de dezvoltarea economică inegală şi de conflictualitatea intereselor.

Acest tip de dominanţă nu este însă exclusivist şi dictatorial, ci are sau poate avea conotaţii responsabile în planul construcţiei şi optimizării mediului de securitate.

Dezvoltarea fără precedent a armamentelor, expansiunea tehnologică şi informaţională a marilor puteri financiare, tehnologice, informaţionale şi militare, crearea şi dezvoltarea reţelelor impun trecerea de la o configuraţie discreţionară a puterii şi a forţei la una de tip cooperativ şi responsabil.

Marile puteri, marile organizaţii şi organisme internaţionale devin responsabile de calitatea mediului de securitate, nu numai pentru că un astfel de mediu este şi trebuie să fie benefic pentru toată lumea, ci mai ales pentru că destabilizarea mediului de securitate afectează pe toată lumea şi creează un pericol grav inclusiv pentru marile puteri.

Cu alte cuvinte, disproporţionalitatea promovată de disimetrie, reduce relativ, dar semnificativ, vulnerabilitatea marilor puteri.

Evoluţiile disimetrice încep să fie însă afectate foarte serios de universalizarea interdependenţelor. Interdependenţele reduc şi, în acelaşi timp, extind vulnerabilităţile, le transformă în vulnerabilităţi de reţea, fiecare ţară, mare sau mică, fiind protejată de reţea, dar şi făcută vulnerabilă la pericolele şi ameninţările de reţea.

Cele mai frecvente implicaţii directe ale disproporţionalităţii, în planul confruntării disimetrice – deci pe o falie strategică –, ar putea fi următoarele:

- accentuarea periculoasă a decalajelor;
- crearea unui conflict major în cadrul polului de bogăţie şi putere;
- proliferarea, la scară zonală, regională sau chiar planetară, a unor fenomene extrem de periculoase – boli, foamete, accentuarea conflictualităţii în lumea săracă, distrugerea mediului natural etc. – şi crearea unui efect de bumerang.

Disproporţionalitatea – foarte îndrăgită de marile puteri în acţiunea lor de dominare a lumii – poate deveni extrem de periculoasă pentru acestea, întrucât disproporţionalitatea nu poate crea nici valoare, nici durată, ci doar… dominanţă şi izolare…

În *Anexa nr. 6*, se prezintă unele elemente privind disimetria nelineară dinamică.

5.1.3 Asimetrie

Asimetria poate fi definită ca o configuraţie dinamică şi foarte complexă a unor raporturi dintre două sau mai multe entităţi disproporţionate şi incompatibile, dar care acţionează una asupra celeilalte, sau unele asupra altora, în mod foarte diferit, exploatând la maximum vulnerabilităţile existente şi chiar creând altele noi.

Asimetria conflictuală nu este, deci, doar ne-simetrie sau non-simetrie, ci mult mai mult. Ea porneşte de la o realitate indiscutabilă, complexă şi extrem de dinamică şi anume aceea că sistemele, procesele şi acţiunile au fost, sunt şi vor fi din ce în ce mai mult disproporţionate.

Lumea se dezvoltă cu viteze inegale. Unii se află în epoca cunoaşterii şi a expansiunii cosmice, în timp ce alţii n-au ieşit încă din epoca de piatră. Prim pădurile Amazoniei sunt încă triburi care n-au ieşit niciodată din acel univers verde. Unele, poate, nici nu au fost descoperite. Există însă şi posibilitatea ca, pe planeta noastră, în locuri nedescoperite sau neştiute de nimeni, să existe forme de civilizaţie mult mai avansată decât cea pe care o cunoaştem şi la care să nu avem acces, pentru că implică alte dimensiuni şi alte sisteme de referinţă.

În fine, speculaţii se pot face multe. Dar chiar în limitele destul de complexe ale civilizaţiei noastre, există decalaje imense şi forme de relaţionare care se cer încă studiate.

Simetria lumii înseamnă arhitectura ei durabilă. Chiar şi simetria conflictuală creează şi menţine acele raporturi atât de plastic exprimata în configuraţia DA-NU sau YNG-YANG. Disimetria sau non-simetria rupe echilibrul şi necesită noi acţiuni pentru refacerea lui. Aceste acţiuni sunt însă disproporţionate şi unilaterale, întrucât disimetria, în accepţia noastră, creează acele falii care nu pot fi traversate decât de cei care au forţele, mijloacele, deprinderile şi priceperile necesare.

Pentru că ei sunt, de fapt, aceia care creează falii şi disproporţionalitate sau care le exploatează în favoarea lor pe cele existente.

5.1.3.1 Principii

Principiile asimetriei se află undeva, într-o zonă post-disimetrie, în sensul că nu admit poziţionarea disproporţionată inactivă, ci doar disproporţia activă. Printre aceste principii, în opinia noastră, pot fi situate şi următoarele:

- principiul interacţiunii asimetrice;
- principiul disproporţionalităţii interactive;
- principiul adaptabilităţii;
- principiul flexibilităţii;
- principiul eficienţei.

Asimetria, într-un spaţiu conflictual, înseamnă efectiv acţiune asimetrică. Iar acest tip de acţiune este, de fapt, interacţiune asimetrică, fiecare dintre entităţile aflate în conflict acţionând altfel decât celelalte, dar folosind la maximum vulnerabilităţile celorlalţi, al opozanţilor. Asimetria este o întoarcere la arta stratagemică a antichităţii, adică o readaptare a principiilor artei militare formulate cândva de Sun Tzî, în *Arta Războiului*, şi de indianul Kautilya, în lucrarea sa monumentală *Arthashastra*. Acesta este, în linii generale, *principiul interacţiunii asimetrice*.

Principiul disproporţionalităţii interactive este complementar principiului interacţiunii asimetrice. În cazul asimetriei, disproporţionalitatea nu admite faliile strategice, nu permite rupturi majore,

ci, dimpotrivă, construieşte un amalgam între Mare şi Mic, între Putere şi non-Putere, între Înalta Tehnologie şi Vidul Tehnologic.

Este o construcţie bizară, haotică, în care cel slab se ţine lipit strâns de coasta celui puternic, în care se construieşte un potenţial anti-potenţial, un fel de vânător de potenţial, care, pe de o parte, foloseşte, ca în artele marţiale, potenţialul celui puternic împotriva celui puternic şi în folos propriu şi, pe de altă parte, subminează acest potenţial, îl erodează şi în distruge. Disproporţionalitatea cere forţe, mijloace şi resurse, asimetria cere inteligenţă, intuiţie, curaj şi nu totdeauna moralitate.

Gherila, terorismul, insurgenţa sunt forme ale acţiunii asimetrice. Dar tot forme ale acţiunii asimetrice sunt şi discreditarea unor conducători, inducerea în eroare, presiunea prin reţea, dezinformarea, ca şi cyberterorismul, pirateria, şantajul etc.

Principiul adaptabilităţii este esenţial pentru arta strategică asimetrică. El presupune capacitatea entităţilor asimetrice, atât a celor puternice, cât şi a celor ce nu au potenţial de a se adapta la împrejurări, adică de a asimila mediul şi a se acomoda la cerinţele lui, dar nu doar pentru a-l cunoaşte, ci pentru a acţiona efectiv şi eficient.

Principiul flexibilităţii rezultă din cel al adaptabilităţii şi constă în capacitatea entităţilor de a se reconfigura în funcţie de cerinţele efective ale acţiunii eficiente, de a-şi modifica atitudinea şi comportamentul în funcţie de dinamica factorilor de influenţă asupra mediului şi de evoluţia acestora.

Cum evoluţia factorilor este, în general, complicată, neliniară şi imprevizibilă, configurarea şi reconfigurarea sistemelor şi proceselor care se confruntă nu se poate face totdeauna cu anticipaţie, ci, de foarte multe ori, doar în funcţie de calitatea lor de a fi flexibile. Flexibilitatea nu poate fi nici evaluată cu precizie, nici ignorată cu nonşalanţă. În anumite împrejurări, ea poate decide soarta unei confruntări pe viaţă şi pe moarte, în altele poate rămâne doar o modalitate de a ieşi din ceea ce se cheamă onoare.

Principiul eficienţei nu este propriu doar configurărilor şi acţiunilor asimetrice, ci oricărei acţiuni. În general, acţiunea umană trebuie să fie eficientă. În cadrul asimetriei conflictuale, acest imperativ se aplică foarte nuanţat. Acţiunea asimetrică, pentru a fi eficientă, trebuie să fie ingenioasă, punctuală, cu evoluţii imprevizibile, cu variaţii bruşte şi desfăşurări în reţea.

5.1.3.2 Caracteristici

Printre caracteristicile cele mai importante ale confruntărilor şi configuraţiilor de tip asimetric, considerăm că ar putea fi situate şi următoarele:

- gradul din ce în ce mai ridicat de imprevizibilitate a dinamicii actuale şi, mai ales, viitoare a structurilor, infrastructurilor, acţiunilor şi efectelor;
- evoluţia haotică a structurilor, acţiunilor şi efectelor;
- configurarea variabilă a structurilor şi desfăşurarea în mozaic a acţiunilor;
- capacitatea deosebită a sistemelor, proceselor şi acţiunilor de a se adapta la variaţia condiţiilor iniţiale şi a condiţiilor specifice;
- capacitatea de a folosi şi crea vulnerabilităţi în obiectivele-ţintă;
- capacitatea de generare, regenerare şi autoregenerare rapidă;
- capacitatea deosebită şi abilitatea remarcabilă de a crea diversiuni;
- non-convenţionalitatea.

Toate aceste caracteristici (şi multe altele) fac din modul asimetric de a aborda confruntarea şi conflictualitatea o artă strategică de foarte mare subtilitate.

Pe baza acesteia, toate statele – atât cele care dispun de resurse informaţionale, tehnologice, economice şi financiare, cât şi cele care nu dispun de astfel de resurse – se străduiesc să-şi adapteze structurile, legislaţia, funcţiunile, politicile şi strategiile la un mediu de confruntare fluid, deci fluctuant şi imprevizibil, aliniindu-se cu prudenţă şi cu foarte multă grijă la politicile şi strategiile organizaţiilor şi organismelor internaţionale, oscilând între filosofia de alianţă şi de coaliţie şi cea de parteneriate cu marile puteri financiare, economice şi militare.

5.1.3.3 Tendinţe

În acest mediu fluid, instabil şi, în mare măsură, imprevizibil, este foarte greu să fie sesizate, analizate şi prognozate tendinţele în cazul evoluţiilor asimetrice. Caracteristic pentru astfel de tendinţe, în

cadrul unor evoluţii de tip asimetric, este faptul că ele nu sunt şi nu pot fi doar un orizont statistic, bazat pe analiza unor serii de evenimente, ci rezultă, deopotrivă, din variaţia condiţiilor iniţiale, din arhitecturile de securitate care se modifică aproape în fiecare moment, din comportamentul bizar al unor sisteme şi procese şi din multe alte desfăşurări care nu se supun pe deplin niciuneia dintre regulile cunoscute.

Constatăm că, pe măsură ce timpul trece, conflictualitatea lumii sacade în intensitate, dar şi creşte în diversitate şi în complexitate. Aproape că nu există domeniu de activitate unde să nu se dezvolte confruntări şi bătălii acerbe, disproporţionale şi asimetrice, pentru pieţe, pentru resurse, pentru influenţă, pentru spaţiu şi chiar pentru timp, inclusiv prin folosirea forţelor şi mijloacelor militare.

Aceste confruntări depăşesc simpla concurenţă şi, chiar dacă nu au aspectul unor confruntări armate sau al unor lupte de stradă, deciziile care stau la baza lor, strategiile folosite, diversitatea lor, modul cum evoluează le apropie foarte mult de filosofia şi fizionomia războiului. Aceste confruntări produc mai multe pierderi de vieţi omeneşti decât războaiele mondiale de odinioară.

Faptul că 45 de milioane de oameni mor anual de foame sau de malnutriţie [69] arată care este, de fapt, efectul real al războiului asimetric de pe falia strategică dintre lumea bogată şi lumea săracă, dintre cei care acumulează, intempestiv, fără nici un fel de scrupule, prin orice mijloace – inclusiv prin terorism, crimă organizată, reţele traficante, dar mai ales prin mijloace financiare, prin presiuni politice, prin condiţionări de toate felurile, adică prin exercitarea puterii şi influenţei –, averi nemăsurate şi cei care suportă efectele extrem de negative ale acestor acumulări.

Evoluţia asimetrică a conflictualităţii poate duce, iniţial, la o creştere entropică, deci la o accentuare a nedeterminărilor, specifice stării de haos, adică la proliferarea războaielor şi conflictelor asimetrice, la scăparea de sub control a unora dintre pericolele şi ameninţările strategice majore – cum sunt cele rezultate şi amplificate an de an de proliferarea de armelor de distrugere în masă şi a sistemelor de arme moderne – şi, în acest fel, la intrarea în metastază a stării de insecuritate a lumii.

---

[69] Une Europe sure dans un monde meilleure. Stratégie européenne de sécurité, p. 6, http://www.iss-eu.org.

Totuşi, considerăm că, în etapa următoare, adică în următoarele decenii, se vor contura din ce în ce mai clar, următoarele tendinţe:

- accentuarea acţiunilor preemptive (de preîntâmpinare) şi preventive efectuate de marile puteri, de NATO, de Uniunea Europeană, de ONU şi de alte organizaţii şi organisme de securitate internaţionale şi regionale;
- dezvoltarea asimetriilor de reacţie şi de fapt împlinit
- crearea unui echilibru "haotic", care se compune, de fapt, din marile dezechilibrări ale tuturor zonelor instabile de pe planetă, inclusiv în domeniile financiar, economic şi militar.

Războiul asimetric ia încet, încet locul războiului tradiţional. El continuă să se dezvolte pe toate palierele conflictualităţii lumii, într-o paletă foarte largă de forme şi formule, începând cu actele teroriste, cu gherila, insurgenţa etc. şi continuând cu războiul frontalier, cu războiul înalt tehnologizat, cu războiul bazat pe reţea şi cu toate formele războiului cognitiv.

Aparent, asimetria scoate războiul din exclusivitatea militară şi îi dă conotaţii economice, financiare, informaţionale, psihologice, mediatice, într-o configuraţie predominant civil-militară, dar şi de altă natură, apropiindu-l asimptotic de universul politic şi chiar de decidentul politic. Asimetria nu distruge însă armatele şi sistemele militare, ci doar le bulversează, le amestecă şi le încrucişează cu sistemele civile şi civil-militare, pentru ca, în cele din urmă, să aducă războiul – indiferent de forma şi formula lui – la forma sa tradiţională, adică aceea în care, în pofida a tot felul de forme şi de formule, bătăliile decisive se vor da tot între armate. *Aceasta înseamnă, desigur, revenirea la simetria conflictuală.*

Oricum, războaiele prezentului şi, mai ales, cele ale viitorului vor fi influenţate masiv de configurările asimetrice şi vor evolua, după toate probabilităţile, într-un spectru din care nu vor lipsi următoarele tipuri de conflicte şi confruntări armate violente:

- disproporţionate;
- în mozaic;
- haotice;
- imprevizibile;
- cognitive (inteligente;
- strategemice (iscusite);
- diversioniste.

Asimetria conflictuală nu este o găselniţă a acestor vremuri. Dintotdeauna, statele şi armatele au încercat, la momentul potrivit, să evadeze din simetrie şi să aplice în mod creativ şi eficient, *principiul surprinderii*. Acest principiu este unul al disimetriei şi, deopotrivă, al asimetriei, în sensul că o astfel de manevră (mai exact, un complex de astfel de manevre) este folosită de orice luptător, de orice subunitate, unitate, mare unitate etc. în luptă, în limita forţelor, mijloacelor şi resurselor de care dispune, dar mai ales a curtajului şi inteligenţei în a folosi o astfel de manevră. Toate războaiele şi confruntările armate s-au desfăşurat între simetrie şi asimetrie. Astăzi însă, există mult mai multe mijloace pentru a realiza ceea ce înaintaşii noştri nu-şi puteau permite nici măcar să încerce. Într-un fel, astăzi, mai mult ca ieri, există şansa efectivă, dar şi cerinţa intempestivă de a ieşi din simetrie, cel puţin în anumite momente ale războiului, dar şi ale operaţiei şi acţiunii militare sau civil-militare tactice. În *Anexele 7* şi *8*, se prezintă unele caracteristici ale asimetriei conflictuale.

5.2 Dinamica fluidă a conflictualităţii actuale

Conflictualitatea actuală are unele caracteristici care o deosebesc destul de mult, sau, mai exact, o particularizează în raport cu cea din timpul Războiului Rece şi cu cea de dinaintea Războiului Rece. Este o conflictualitate de un tip deosebit, deopotrivă, simetrică, disimetrică şi asimetrică, cu treceri insesizabile dintr-o parte în alta.

Războiul Rece a însemnat o configurare predominant simetrică a politicilor, strategiilor şi doctrinelor, precum şi a forţelor, mijloacelor şi acţiunilor. Efectele acestor poziţionări s-au centrat pe ceea ce putem numi *descurajare reciprocă* şi s-au concentrat pe o cursă fără precedent a înarmărilor. Cruzimea, durata şi umilinţa celui de Al Doilea Război Mondial s-au resetat în noi reconfigurări conflictuale, având ca suport, de data aceasta, nu atât interesele, cât ideologiile.

Este însă greu de presupus şi de acceptat că, într-o lume civilizată, care tocmai a trecut prin experienţa a două războaie mondiale sângeroase şi distrugătoare, ideologiile ar fi putut

reprezenta cu adevărat un suport al Războiului Rece. Dar aceasta este o problemă foarte complicată care, după opinia noastră, ar trebui studiată cu multă atenţie şi în mod profund, ieşind semnificativ din prejudecăţi şi din… ideologiile mărunte ale unor confruntări dintre partide şi ambiţii electorale sau de tip electoral

Într-o lume democratică şi civilizată, ideologiile ar trebui să coexiste. Chiar şi arunci când sunt conflictuale, în parametrii lor fundamentali, în bazele lor, în valorile lor, ele ar trebui să fie complementare. La o analiză obiectivă a acestei situaţii paradoxale, vom ajunge la concluzia că justificările concentrării unor cantităţi imense de forţe şi mijloace, la finele unui război mondial extrem de violent, în Europa – inclusiv a unor mari cantităţi din armamentul strategic nuclear – nu sunt nici suficiente, nici consistente. Motivele reale ale acestei poziţionări n-au aproape nicio legătură cu… ideologia. Au însă o foarte mare legătură cu realitatea conflictuală a lumii, cu politica disproporţionalităţii, cu politica de forţă şi de influenţă şi cu strategiile disimetrice ce se asociază foarte bine conceptului de forţă.

Pericolul roşu, susţinut de tancurile sovietice, de arme nucleare şi de o ideologie totalitaristă pe post de expansiune democratică absolută, ce promova utopia egalităţii universale dintre toţi oamenii planetei, a generat o regrupare a Occidentului democratic şi o reacţie pe măsură. Pericolul nu era ideologic, ci politic, economic şi social, deci existenţial. Acest pericol, luat drept ameninţare, a generat o reacţie simetrică – concretizată în cursa înarmărilor şi în bipolarism –, iar lumea nu s-a obosit în nici un fel să înţeleagă noua realitate, ci s-a mulţumit cu numeroase tentative – şi de o parte şi de cealaltă – de a ieşi din simetrie sau doar cu invective. Aceste tentative s-au concretizat, pentru Occident, în creşteri economice substanţiale, în dominare financiare, în revoluţii tehnologice şi în concentrarea bogăţiei, iar pentru ceilalţi în frustrări peste măsură.

Echilibrul simetric al terorii a fost spart în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, când s-a ieşit din simetria de tip bipolar, centrată pe doi poli de putere – Statele Unite ale Americii şi Uniunea Sovietică –, fără a se realiza însă o altă dimensiune – disimetrică sau asimetrică – demnă de luat în seamă. Cei doi poli de putere au devenit parteneri strategici, iar forţele şi mijloacele nu s-au regrupat. Mai exact, cele care s-au regrupat n-au avut niciun efect în plan

politico-militar şi strategic. Rusia, Statele Unite, China, Marea Britanie şi Franţa – ţări învingătoare în cel de Al Doilea Război Mondial – dispun în mod „oficial” de arme nucleare, sunt membri permanenţi ai Consiliului de Securitate al ONU, iar celelalte ţări se grupează, într-o formă sau alta, în jurul acestor piloni de putere, care generează şi regenerează, prin sistemul relaţiilor internaţionale, al dreptului internaţional şi al unor noi arhitecturi organizaţionale, sistemul internaţional de securitate. Este vorba de o simetrie nu de o parte şi de alta a unei linii – ca în timpul Războiului Rece – ci în jurul unui ax, iar tendinţa este ca axul să devină punct. De unde rezultă că s-ar putea să avem o simetrie în … cinci, la care se vor mai adăuga şi alţii, pentru ca, în final, să avem o simetrie în 8 (a se vedea G8) sau în alte dimensiuni.

Construcţia internaţională de securitate şi cooperare, cultivarea încrederii, instituirea unor norme de drept pe care să le respecte toată lumea etc. sunt, probabil, obiective pe termen lung ale unei simetrii complexe, prin care să se realizeze o gestionare eficientă a conflictualităţii.

Deocamdată, acestea sunt simple orizonturi posibile. În realitate, lucrurile nu stau aşa. Simetria din jurul unui ax sau al unui punct este foarte fragilă – de fapt, nici nu putem afirma cu certitudine că ea există cu adevărat –, în timp ce, conştient sau nu, se dezvoltă disimetrii ameninţătoare şi asimetrii strategemice sau disperate.

Toate acestea creează un imens paradox din care, probabil, se va ieşi cu greu sau nu se va ieşi niciodată pe deplin.

5.2.1 Arhitectura simetrică

Simetria conflictuală actuală se dezvoltă, deopotrivă, pe un palier global şi pe unul fragmentar, fractal. La nivel politic şi la nivel strategic, ea ne apare fie ca o simetrie de sinteză, fie ca o simetrie de simetrii, în care fiecare ţară, fiecare zonă şi fiecare entitate dezvoltă un anume tip de simetrie conflictuală. Pentru că, într-un fel se prezintă o astfel de simetrie în Cecenia, spre exemplu, unde simetria înseamnă, de fapt, ieşirea din simetrie, predominante fiind acţiunile de tip terorist şi neconvenţional, forţele federale ruse înfruntându-se cu gherilele cecene, mai exact, vânând gherilele cecene, iar acestea din urmă hărţuind armata rusă şi forţele de ordine care acţionează în

cadrul provinciei, şi în alt fel în Afganistan sau în Irak, unde forţele guvernamentale şi cele ale coaliţiilor conduse de Statele Unite sau de NATO s-au situat (cazul Irakului) sau se situează de o parte şi forţele insurgente de cealaltă parte. Lina de demarcaţie nu este însă definită, unele dintre aceste forţe acţionând efectiv în localităţi sau în zonele de dislocare a forţelor guvernamentale şi forţelor coaliţiei. Mai mult, se pare că unii dintre membrii forţelor guvernamentale sunt, de fapt, luptători în gherilele afgane sau irakiene. Ei nu fac altceva decât să culeagă informaţii şi să acţioneze asimetric din poziţii şi situaţii avantajoase.

Dezvoltările simetrice, în toate domeniile acţionale şi conflictuale, sunt însă complexe, ies din raporturile „faţă în faţă" şi reclamă un studiu elaborat, care să aibă în vedere întreaga arhitectură simetrică şi complementară. Oricum, simetriile, azi, sunt relative. Ele nu pot fi decât scurte echilibrări zonale sau punctuale de forţe, de mijloace, de politici şi strategii.

Într-un studiu interesant, Frederic Demarquet[70] îl citează pe Gregory Bateson, fondatorul Şcolii de la Palo Ato[71] care pune în evidenţă noţiunea de simetrie şi pe cea de complementaritate în diadele interacţionale. Acestea se găsesc la toate nivelurile, începând cu cele personale şi continuând cu cele sociale, culturale, militare, internaţionale etc. Toate interacţiunile din cadrul unei diade pot fi definite fie prin schimburi simetrice, fie prin complementare, fie prin ambele.

---

[70] www.fredericdemarquet.com

[71] „Această opţiune este susţinută de elementele fundamentale ale reglementărilor normative europene şi Modele sistemice ale dezvoltării locale româneşti, precum şi de complexitatea specifică dezvoltării locale. Prin urmare, dintre multiplele definiri ale sistemului, o vom reţine pe cea aparţinând lui Lapierre, pentru care „sistemul este un ansamblu organizat al proceselor legate între ele printr-o mulţime de interacţiuni, coerente şi flexibile, care determină un anumit grad de autonomie" (Lugan, 1996, p. 38). În acest sens, o dezbatere mai amplă a problematicii specifice abordării sistemice realizează Huteau, care, pornind de la accepţiunea asupra sistemicii definită de *L'École de Palo Alto*, enunţă patru principii fondatoare ale sistemului unei colectivităţi teritoriale (Huteau, 2002, p. 10): deschiderea sistemului spre exterior sau interrelaţionarea între sistem şi mediul său; interdependenţa diferitelor elemente sau subsisteme; pluridisciplinaritatea abordării analitice a sistemului; înscrierea sistemului într-un demers de schimbare în conformitate cu care dezvoltarea locală nu se mai poate baza pe fundamentele tradiţionale ale administraţiei colectivităţilor publice. În virtutea acestui principiu, abordarea sistemică a dezvoltării locale va deveni un demers de analiză şi concepţie, având ca punct de plecare o reflecţie asupra finalităţii colectivităţilor teritoriale diferenţiindu-se, astfel, de abordarea tradiţională a managementului unei organizaţii." (http://www.ectap.ro/articole/177.pdf, Ani Matei, Lucia Matei, *Modele sistemice ale dezvoltării locale*, p.12-13.)

Simetriile reflectă similitudinile, complementarităţile evidenţiază diferenţele. Atât simetria, cât şi complementaritatea sunt configurări interacţionale, deci au valabilitate atunci când este vorba de acţiuni.

În concepţia lui Frederic Demarquet, există şapte configurări interacţionale:

- Simetria stabilă, în care A şi B se află în relaţii simetrice stabile, orizontale, adică fără niveluri, dacă fiecare dintre cele două entităţi acceptă şi definesc relaţiile lor ca fiind simetrice;
- Complementaritatea stabilă, în care A îşi defineşte poziţia sa ca superioară şi B acceptă, definindu-şi poziţia sa ca inferioară, ceea ce acceptă, la rândul său, şi entitatea B;
- Competiţia simetrică pentru poziţia superioară, în care A şi B se află în concurenţă (conflict) pentru această poziţie, fiecare susţinând că el se află pe o poziţie superioară, iar celălalt pe o poziţie inferioară;
- Competiţia simetrică pentru poziţia inferioară, în care A şi B se află în competiţie pentru poziţia inferioară (în relaţiile de politeţe, spre exemplu, sau în cele în care o entitate îşi asumă riscul, favorizând-o sau protejând-o pe cealaltă);
- Competiţia asimetrică pentru poziţia superioară şi pentru simetrie, în care entitatea A defineşte poziţia sa ca fiind superioară, iar B consideră că A se află în poziţie simetrică cu B;
- Competiţia asimetrică pentru poziţia inferioară şi pentru simetrie, în care A defineşte poziţia sa ca inferioară, iar B nu acceptă că poziţia sa este superioară, ci o consideră simetrică cu a lui A;
- Fluiditatea şi combinarea celor şase poziţii interacţionale, în care entităţile A şi B alternează poziţiile şi relaţiile într-o manieră fluidă.

Prin „poziţie sau poziţionare superioară sau inferioară" pot fi înţelese nu doar stările, locaţiile, punctele pe o axă, în raport cu o axă sau cu un centru, ci şi situaţiile, procesele şi acţiunile.

Cu alte cuvinte, simetria conflictuală nu este numai poziţie şi poziţionare, ci şi acţiune efectivă, fiecare entitate acţionând asupra fiecăreia, în mod simetric sau fiecare împotriva unui terţ, altor entităţi sau aiurea, dar tot în mod simetric.

Evident, o astfel de simetrie este totdeauna relativă, durează foarte puţin, trece prin faze de disimetrie şi asimetrie, revine, pe un alt plan, la condiţia iniţială şi continuă ciclul sau spirala.

Din punct de vedere strategic, nu există o poziţie mai bună decât cealaltă. Dar tendinţa este ca fiecare să se poziţioneze mai bine decât adversarul sau chiar decât partenerul său.

Totul depinde de natura relaţiilor, de natura şi amploarea conflictualităţii şi de scopurile fixate de fiecare dintre părţi. Poziţiile pot crea însă condiţii pentru declanşarea unor acţiuni, dar acţiunile îşi au cursul lor care le particularizează şi le individualizează.

Analiza simetrică a conflictualităţii este însă foarte importantă. Ea ar trebuie să cuprindă, în opinia noastră, între foarte multe altele, şi următoarele activităţi ce pot oferi un suport complex pentru un raţionament cât mai apropiat de o realitate dinamică şi extrem de fluidă:

- identificarea şi definirea configuraţiei conflictuale (simetrică, disimetrică, asimetrică sau o combinaţie dintre acestea);
- identificarea, evaluarea şi analiza locaţiilor şi a poziţionărilor iniţiale (fixe, schimbătoare, flexibile);
- evaluarea componentelor stabile şi instabile ale entităţilor care se confruntă sau sunt în relaţii conflictuale;
- evaluarea dinamicii raporturilor dintre aceste entităţi;
- identificarea şi evaluarea consonanţelor şi perturbaţiilor;
- evaluarea motivaţiei, adică a intereselor care stau la baza politicilor şi strategiilor simetrice, disimetrice sau asimetrice şi elaborarea măsurilor în consecinţă;
- stabilirea cursului corespunzător al acţiunii.

Evident, pentru astfel de activităţi – chiar dacă ele sunt prevăzute, într-o formă sau alta, în regulamente, instrucţiuni şi în alte acte normative –, nu există şi nu pot exista standarde şi criterii foarte clare. Se apelează, de regulă, la prevederile legislaţiei internaţionale,

la legislaţia internă a ţării-gazdă sau a celor care acţionează efectiv, la lecţiile învăţate, la experienţa dobândită în teatrele de operaţii şi la alte elemente ce pot favoriza sau facilita o evaluare corectă şi, în consecinţă, o decizie înţeleaptă.

5.2.2 Tendinţa spre disimetrie sau non-simetrie

Mediul de securitate actual este dinamic şi flexibil. Determinările lui sunt atât de numeroase, încât modalitatea cea mai realistă de a-l evalua şi defini este apelul la teoria haosului. Desigur, şi acest apel este discutabil. O mulţime de elemente – multe dintre ele neidentificate şi neidentificabile – impune sau tinde să configureze, uneori, intempestiv şi aleatoriu, evoluţii impredictibile, cu desfăşurări surprinzătoare şi imprevizibile, dar în limita unui foarte relativ spaţiu de siguranţă strategică.

Aceasta înseamnă că, în acest început de secol, activarea forţelor şi mijloacelor strategice este foarte puţin probabilă (dar nu imposibilă), iar conflictualitatea se menţine la un nivel care, chiar dacă nu exclude pericolul nuclear, poate fi, totuşi, în linii mari şi în limite raţionale, gestionabil.

Gherilele, atacurile teroriste, insurgenţa, mişcările de stradă, acţiunile criminale din lumea interlopă, recrudescenţa traficanţilor şi traficului de tot felul reprezintă, într-adevăr, ameninţări majore pentru omenire, unele dintre ele extrem de virulente şi de violente, dar sunt încă departe de ceea ce ar putea fi un holocaust nuclear. Entităţile care deţin astfel de capacităţi nucleare se află cumva într-o simetrie conflictuală neactivată, dar stabilizată şi, în linii generale, echilibrată. Dar, din păcate, probabil că nu pentru foarte multă vreme.

Configuraţiile şi acţiunile simetrice disimetrice şi asimetrice din spaţiul conflictualităţii nu mai pot fi însă formulate şi analizate doar empiric. Se impune din ce în ce mai mult o cultură politică şi strategică (şi chiar tactică) a simetriei, disimetriei şi asimetriei conflictuale. O astfel de cultură constă în cunoaşterea şi înţelegerea valorilor care stau la baza echilibrării şi dezamorsării tendinţelor conflictuale, a acumulărilor ce se constituie în patrimonii prin care oamenii pot să se raporteze la precedente, la soluţii folosite cândva pentru a ieşi din conflictualitate, la lecţiile învăţate ale istoriei.

Cultura componentelor simetrice, disimetrice şi asimetrice sau combinate ale conflictualităţii nu presupune neapărat abilităţile pentru a folosi aceste configuraţii în câştigarea unei bătălii sau unor războaie, ci înţelegerea complexă a raporturilor, a interdependenţelor şi intercondiţionărilor, a fenomenelor şi proceselor, a realităţilor şi tendinţelor în dezvoltarea durabilă, dar şi a pragurilor care se opun acesteia, a provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor pentru a căror contracarare sunt necesare soluţii simetrice, disimetrice, asimetrice sau combinate.

Este adevărat, cultura nu are componente dinamice, ci doar tendinţe creative – pentru că valoarea este, la urma urmei, un efect, un rezultat al unei acţiuni sau al unor rezultate deosebite, valoroase –, dar ea poate constitui un suport temeinic, un sistem pe care să se dureze temeliile unui comportament adecvat, ale formulării unor scopuri şi obiective clare, cu şanse de reuşită, care să ducă la armonizarea acţiunilor şi reacţiilor şi să genereze protecţia structurilor, infrastructurilor, a patrimoniului şi a valorii umane.

Omul este, prin excelenţă, o fiinţă culturală. Orice acţiune pe care el o planifică şi o desfăşoară are, la bază, un sistem de valori sau o reflecţie ce vine din profunzimile memoriei şi responsabilităţii. Dar valorile nu sunt scopul sau obiectivul acţiunii, nici mobilul ei (care se constituie din interese), ci doar suportul ei. Mediul uman – oricât ar fi el de conflictual – nu poate fi cunoscut, înţeles, optimizat şi securizat înafara unei culturi complexe, inclusiv a unei culturi strategice. De aceea, aceste configurări simetrice, disimetrie şi asimetrice sau de sinteză, în spaţiul conflictualităţii nu au nici un sens în afara unei culturi consistente a domeniului.

5.2.3 Realitatea asimetrică

Asimetria conflictuală are foarte multe aspecte şi poate fi privită din mai multe perspective. Într-un interesant studiu, Tanguy Struye de Swielande [72] subliniază că, în afară de dimensiunea sa instrumentală, materială sau capacitară, asimetria are o consistentă dimensiune politică şi ontologică. Războiul asimetric este, astăzi, o

[72] Tanguy Struye de Swielande, *L'asymétrie instrumentale et ontologico-stratégique dans l'aprčs guerre froide*, p. 108, http://cesice.upmf-grenoble.fr/publication/ares/54/8_De_Swielande.pdf.

realitate recunoscută şi studiată de toată lumea. „Asimetria, în concepţia lui Metz şi D.V. Johnson, priveşte nivelurile politico-strategic, strategico-militar şi operaţional, sau combinarea acestora. Ea poate implica diferite metode, tehnologii, valori, organizaţii, perspective în timp sau combinări ale acestor elemente. Ea poate fi utilizată pe termen scurt sau pe termen lung, deliberat sau în mod automat. Poate fi întrebuinţată izolat sau în consonanţă cu abordări simetrice. În fine, ea poate avea o dimensiune psihologică sau fizică.” [73] Exemplele de conflicte şi războaie asimetrice sunt numeroase. N.J. Neuman, citat de Tanguy Struye de Swielande în studiul amintit [74], relevă trei raţiuni ale asimetriei: descurajarea, perturbarea şi înfrângerea. Toate acestea sunt, de fapt, scopuri şi obiective urmărite aproape în orice confruntare armată, în orice conflict.

Cu peste 2500 de ani în urmă, în *Arta războiului*[75], Sun Tzî scria: „Dacă inamicul are o baniţă de grăunţe în tabăra sa, tu să ai 20 în tabăra ta; dacă inamicul are paie, ierburi şi grăunţe pentru caii săi, în valoare de un chintal, tu să ai 20 în tabăra ta. Nu lăsa să-ţi scape nici o ocazie pentru a-l incomoda; fă-l să se piardă în detalii, găseşte mijlocul de a-l irita, pentru a-l face să cadă în capcană, provoacă diversiuni, pentru a-l face să-şi diminueze forţele, dispersându-le, masacrează-i câteva părţi, din timp în timp, deturnându-i convoaiele, echipajele şi tot ceea ce ar putea să-ţi fie util.”[76]

În ultimele două milenii, lucrurile nu s-au schimbat. Ba, mai mult, asimetria s-a accentuat, întrucât şi diferenţele dintre entităţile conflictuale s-au multiplicat, iar noile tehnologii şi reţeaua permit o mare diversitate de soluţii la aceleaşi probleme conflictuale. De vreme ce există posibilitatea selectării unui mod de acţiune dintr-o mulţime infinită de moduri de acţiune, nimeni nu-şi mai poate permite să se cramponeze în rigiditismul ideologic şi antagonic din timpul Războiului Rece. De aici nu rezultă defel că sfera

---

[73] Tanguy Struye de Swielande, *Ibidem*, S. Metz, D.V. Johnson II, *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic, Concepts*, London, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, January 2001, p. 6. http://cesice.upmf-grenoble.fr/publication/ares/54/8_De_Swielande.pdf

[74] Tanguy Struye de Swielande, *Ibidem.*

[75] În finalul acestui studiu, prezentăm, în *Anexa nr. 14*, o traducere din limba franceză, a lucrării „Arta războiului” a lui Sun Tzî.

[76] General dr. Mihail Popescu, general locotenent (r) dr. Valentin Arsenie, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. I, Editura CTEA, 2004, p. 272.

conflictualităţii s-ar fi diminuat, ci doar concluzia că, în cadrul acestei sfere, conţinutul conflictualităţii s-a diseminat şi multiplicat, chiar dacă nivelul de confruntare reală, din teatrele de operaţii, este unul aparent scăzut şi de mică intensitate. Armamentul strategic nuclear, sistemele moderne de arme, extinderea sistemelor I2SR (informaţie, intelligence, supraveghere, recunoaştere) în spaţiul cosmic, dezvoltarea armelor bazate pe amplificarea undelor, pe nanotehnologii şi multiplicarea efectelor geofizice menţin pericolul la nivelul cel mai înalt posibil, de unde şi nevoia acută de control şi de diminuare a volumului armamentului strategic. Aici sunt foarte multe discuţii şi, în acelaşi timp, puţine certitudini şi numeroase semne de îndoială.

Toate acestea îndreptăţesc abordarea şi din perspectivă ontologică şi gnoseologică, adică din punctul de vedere al teoriei existenţei şi al teoriei cunoaşterii, a configuraţiei de tip asimetric a conflictualităţii, inclusiv a celei militare. Conflictele actuale îmbracă tot spectrul existent – din antichitate şi până în epoca RMA[77] –, întrucât mediul de securitate actual este, deopotrivă, fragmentat în teatre de operaţii şi extins la nivel global, iar entităţile care participă la configurarea, evoluţia şi gestionarea acestuia sunt foarte diverse. Unele sunt mari puteri financiare, economice, informaţionale şi militare, altele sunt organizaţii şi organisme internaţionale, alianţe şi coaliţii sau pur şi simplu ţări obişnuite sau subdezvoltate, supuse unor interminabile bătălii dintre clanuri pentru putere. Multe dintre aceste clanuri nu-şi fac însă de cap, adică nu fac ceea ce fac doar de capul lor, ci cu sprijinul extrem de interesat al unora dintre cercurile interesate de imensele bogăţii ale acestui continent.

Toate războaiele din Africa poartă această amprentă, iar intervenţiile diferitelor entităţi sub mandat ONU, OSCE, al UE etc. pentru rezolvarea situaţiilor extrem de complexe se desfăşoară nu numai într-un mediu ostil şi complex, ci şi în configuraţii asimetrice, în care pot fi întâlnite structuri şi acţiuni înalt tehnologizate, specifice Războiului bazat pe Reţea, dar şi structuri şi acţiuni primitive, specifice războaielor premoderne.

---

[77] RMA – Revoluţia în Afaceri Militare sau Revoluţia în Domeniul Militar. Acest concept are acoperire nu doar în evoluţia spectaculoasă, revoluţionară, a tehnologiei de vârf, îndeosebi a celei militare, ci şi în noile politici şi strategii din domeniul militar, impuse, între altele, de noile reconfigurări geopolitice şi geostrategice.

Capacitatea entităţilor înalt tehnologizate, care aplică elemente ale RMA şi, în general ale înaltei tehnologii în efortul de prevenire a războiului şi de gestionare a crizelor şi conflictelor, sau de orientare a acestora spre obiective clare şi interesate, nu este pur şi simplu incompatibilă cu mulţimea deschisă de pericole şi ameninţări asimetrice, ce nu pot fi nici contracarate în întregime, nici cunoscute în totalitate, nici gestionate în mod eficient.

Politica şi strategia de dominare, prin forţa Finanţei, a tehnologiei de vârf, a informaţiei în timp real, a cunoaşterii şi sistemelor de arme perfecţionate, întâmpină o reacţie asimetrică venită deopotrivă din mediile dominate, dar şi din alte zone ale reţelei, inclusiv din divizarea puterii discreţionare. Dar, mai ales, aceste acţiuni şi reacţii asimetrice vin din zona civilizaţională, din zona diferenţelor culturale, de fapt, a uriaşelor interese de dominare a acestor zone. Fiecare entitate îşi are civilizaţia şi cultura ei, adică sistemele ei de valori, care-i asigură coeziune, unitate, forţă şi stabilitate. Aceste valori se cer respectate. Pentru că, în planul valorilor, nu există superioritate şi inferioritate, simetrie, disimetrie şi asimetrie.

Valorile reprezintă monadele civilizaţionale ale lumii, adică ce are lumea mai de preţ. Ele sunt rezultate ale unor acţiuni creative îndelungate, beneficiază de o confirmare locală sau universală, fac parte din patrimoniul lumii. Valorile se sedimentează în sisteme de valori, care constituie piedestalul de valori, de forţă şi de stabilitate al lumii şi al fiecărei ţări în parte. Valorile nu sunt conflictuale, ci complementare. Ele nu creează falii, ci punţi. Este foarte adevărat, configuraţiile simetrice pot constitui ele însele valori. Dar simetria conflictuală, ca să nu mai vorbim de disimetria conflictuală sau de asimetria conflictuală, nu are nimic comun cu valorile pe care le invocă, pentru simplul motiv că valorile nu sunt conflictuale. *Conflictuale sunt doar interesele*.

Invocarea valorilor şi a sistemelor de valori în conturarea simetriilor, disimetriilor şi asimetriilor conflictuale face ea însăşi parte din acele strategii asimetrice şi perverse. *Nu valorile stau la baza conflictului, ci interesele diferitelor entităţi*. Acolo unde există unitate şi stabilitate există şi valoare, iar interesele se armonizează; acolo unde nu există unitate, ci conflictualitate, trebuie căutate şi analizate interesele care generează politici, strategii conflictuale şi, pe

această bază, forţe, mijloace şi tipuri de acţiuni din toată gama. Simetrice, disimetrice şi asimetrice. Valorile sunt doar suportul stabilităţii şi construcţiilor durabile. Pentru că ele însele sunt durabile.

5.3 Efecte simetrice, disimetrice şi asimetrice în planul conflictelor şi războaielor contemporane şi viitoare

Importante nu sunt confruntările, conflictele şi războaiele în sine, ci efectele acestora. La urma urmei, întreaga conflictualitate a lumii este modelată pe o filosofie a efectelor. Efectele nu sunt doar rezultate, ci şi rezultante, adică desfăşurări ulterioare mai mult sau mai puţin previzibile, mai mult sau mai puţin dorite, direcţii şi sensuri ale acţiunii actuale şi viitoare.

De aceea, problematica efectelor cere soluţii, chiar înaintea problematicii conflictualităţii. Pentru că, înainte de a declanşa sau a se declanşa un conflict, trebuie să ştim care sunt sau pot fi urmările. Dar, mai trebuie să ţinem seama de ceva: socoteala de acasă nu se potriveşte totdeauna cu cea din târg.

Efectele conflictualităţii simetrice, disimetrice, asimetrice, combinate sau întrunite, ca şi ale modului în care sunt concepute, înţelese, conduse şi desfăşurate aceste configurări şi acţiuni, pot fi:

- efecte lineare;
- efecte nelineare;
- efecte de reţea:
- efecte complexe.

Fiecare dintre aceste efecte are, în filozofia şi fizionomia lui, explicaţii dintre cele mai complicate şi evoluţii dinamice şi foarte complexe. Chiar dacă trebuie să gândim de zece ori sau de o mie de ori înainte de a lua o decizie în ceea ce priveşte conflictualitatea, mult mai greu ne va fi să analizăm, cu anticipaţie, posibila configuraţie a efectelor.

Este şi motivul pentru care, în arta militară, s-a introdus noţiunile aparent pleonastice: *operaţii bazate pe efecte*, *război bazat pe efecte*, *acţiuni bazate pe efecte*, *planificare bazată pe efecte* şi, probabil, în viitor, vom auzi şi de... *gândire bazată pe efecte*.

Faptul că un conflict armat sau un război va avea totdeauna, în configurarea iniţială şi în desfăşurarea propriu-zisă, în proporţii

variabile, componente simetrice, disimetrice, asimetrice şi, mai ales, sinergice, pune în mare dificultate decidentul politic. De aceea, el are nevoie de o expertiză strategică substanţială, continuă şi îndelungată, mai ales în ceea ce priveşte efectele, pentru că, numai pe o bază foarte solidă, pe principii clare, pe evaluări consistente şi pe prognoze responsabile, pot fi elaborate decizii corecte şi coerente sau, în orice caz, executabile şi suportabile, privind limitele angajării, costurile şi implicaţiile imediate sau pe termen lung.

5.3.1 Decizie politică, angajare, efect

Efectele, în planul deciziei politice şi angajamentului politic (ca asumare a efectelor, dar şi ca definire a nivelului de angajare), al configurărilor şi desfăşurărilor simetrice, disimetrice, asimetrice şi combinate ale conflictualităţii sunt numeroase. Ele îmbracă toată gama cunoscută, derivă unele din altele şi se reconstruiesc unele sub presiunea altora, astfel încât, împreună, pot duce fie la un echilibru dinamic prin care se asigură stabilitatea, fie la un dezechilibru care prelungeşte conflictualitatea şi cere o soluţie sau o decizie urgentă.

Printre aceste efecte, în planul rezultatelor, dar şi al acţiunilor, pot fi situate şi următoarele:

- izolare;
- încurajare;
- remodelare a politicilor şi intereselor;
- imitare;
- acceptare;
- respingere;
- solidaritate;
- coalizare;
- embargo etc.

Considerăm că efectele cele mai diversificate şi cele mai complexe se manifestă îndeosebi la nivelul decidentului politic. Decizia politică este totdeauna fundamentală. Unele dintre efectele unor astfel de decizii sunt directe şi lineare, altele sunt nelineare, complexe, se manifestă prin reflexie sau prin ricoşeu, împreună sau izolat, combinate sau în cascadă, creând, de cele mai multe ori, probleme politice şi strategice extrem de complicate pentru a căror

soluţionare sunt necesare eforturi foarte mari, derulate de-a lungul a zeci de ani.

Efectele strategice ale combinării celor trei configurări a conflictualității sunt de trei tipuri:

- mediate, filtrate (sau amplificate) de nivelul politic;
- directe;
- mediate, filtrate sau complicate de nivelul tactic şi de cel operativ.

Primele sunt totdeauna de configuraţie indecisă, flexibilă, deci interpretabile şi, adesea, perverse, întrucât unele dintre ele pot fi efecte de bumerang.

Următoarele rezultă din dinamica strategică propriu-zisă, sunt, în general, directe şi foarte consistente. Ele pot constitui un suport semnificativ şi durabil pentru o relaţie oportună de feed-back şi, de aceea, se cer evaluate cu foarte multă grijă, chiar dacă, la rândul lor, pot fi perturbate sau combinate cu efectele ce vin, de obicei în valuri destul de tulburi, dinspre nivelul politic. Pe baza lor şi a rezonanţei efectelor politice şi operative sau tactice, se elaborează expertiza strategică de care are nevoie decidentul politic.

De aceea, în arta conflictualităţii şi, în special, în arta strategică, analiza şi evaluarea efectelor joacă un rol extrem de important, fiind una dintre funcţiile de bază ale strategiei şi nivelului strategic al deciziei şi acţiunii.

Efectele se manifestă deopotrivă asupra strategiei forţelor, strategiei mijloacelor, strategiei operaţiilor şi acţiunilor şi, evident, asupra strategiei resurselor. Ele pot fi grupate pe cinci paliere mari:

- efecte de descurajare;
- efecte de aliere sau coalizare;
- efecte de acţiune preventivă şi preemptivă;
- efecte de reacţie intempestivă;
- efecte de reţea.

Nivelul strategic al efectelor este însă mult mai dezvoltat. Aproape orice acţiune, de la nivel tactic la nivel politic, are sau poate avea, în condiţiile conflictualităţii moderne, efect strategic. Acţiunea unui comando asupra unei centrale nucleare, lovirea, printr-un atac terorist, a unui centru vital din sistemele C4, distrugerea unui element de infrastructură etc. pot genera, în plan strategic, efecte incomensurabile. De aceea, considerăm că *planul strategic constituie*

centrul vital al analizei şi configurării corespunzătoare a filosofiei şi fizionomiei efectelor.

Efectele configurării şi desfăşurării simetrice, asimetrice sau combinate a conflictualităţii moderne vizează, evident, şi nivelul operativ.

În fond, la acest nivel se realizează dispozitivele şi manevrele concepute la nivel strategic, aici se poziţionează, semnificativ şi hotărâtor, forţele şi mijloacele – în viziuni simetrice, disimetrice sau asimetrice –, aici se creează condiţiile necesare pentru acţiunea tactică. Efectele din planul operativ (operaţional) pot stimula, frâna sau chiar compromite acţiunea tactică.

Aceste efecte sunt, în principiu, următoarele:

- efecte de poziţionare;
- efecte de proiecţie;
- efecte de manevră.

După cum rezultă şi din denumirea lor, la acest nivel, se pune cu adevărat în operă, în urma unei decizii politice şi a unei soluţii strategice, filozofia de configurare (simetrică, disimetrică, asimetrică, predominant simetrică, disimetrică, asimetrică, sau combinată), iar dacă nivelul operativ nu-şi face treaba, este posibil ca restul să devină un dezastru.

De aceea, armatele moderne dezvoltă implicit şi intrinsec o filosofie de reconsiderare a nivelului operativ, iar efectele acestei filosofii pot fi, la rândul lor, categorisite în:

- efecte de operaţionalitate;
- efecte de acţiune rapidă;
- efecte de stimulare şi dezvoltare a componentei expediţionare.

Nivelul operativ sau operaţional dă, de fapt, dinamica adevărată a artei militare şi asigură consistenţa nivelului tactic şi stabilitatea nivelului strategic.

Efectele tactice sunt, deopotrivă, efecte ale efectelor, în sensul că toate nivelurile îşi concentrează efectele în spaţiul tactic, dar şi efecte primare, în sensul că primele rezultate ale acţiunii efective se manifestă aici, la acest nivel. Nivelul tactic este nivelul final al acţiunii, este locul în care îşi află efectul tot ce s-a întreprins în spaţiul organizării luptei şi alocării resurselor, de la nivel politic la nivel operaţional. Toate planurile strategice, inclusiv oplan-urile îşi

găsesc finalitatea aici, la acest nivel. Am putea spune că, în mare măsură, calitatea acţiunii tactice este determinată de nivelul strategic şi de cel operaţional. Dar ea se realizează şi se hotărăşte totdeauna la nivelul tactic. Ultimul cuvânt îl are totdeauna luptătorul. El este cel care pune în operă înţelepciunea generalului (evident, când ea există).

În principiu, efectele tactice ale configurărilor, poziţionărilor şi acţiunilor simetrice, disimetrice, asimetrice, aleatoare sau haotice ar putea fi următoarele:

- efecte de adecvare a structurilor tactice la condiţii haotice şi aleatoare;
- efecte asupra spaţiului luptei;
- efecte asupra conceptului de entitate tactică de bază;
- efecte privind configurarea soldatului (luptătorului) viitorului;
- efecte de reţea;
- efecte funcţionale dinamice.

Există, probabil, şi alte efecte care ar putea fi preconizate şi analizate. Numeroase instituţii care studiază conflictualitatea se preocupă de prognozarea şi evaluarea acestor efecte şi considerăm că preocupările respective sunt esenţiale pentru asigurarea unor condiţii optime de gestionare a noilor tipuri de conflictualitate, de asigurare a securităţii şi stabilităţii arealelor tradiţional tensionate sau care pot deveni, în mode aleatoriu, surse sau teatre de tensiuni şi conflicte.

5.3.2 Principii ale interacţiunii simetrice, disimetrice şi asimetrice conflictuale

Nu există simetrie pură, nici disimetrie pură şi nici asimetrie pură. Toate aceste trei forme ale conflictualităţii se combină, într-o măsură mai mare sau mai mică, iar această combinare este flexibilă şi dinamică, deci schimbătoare, transformabilă.

Dacă lucrurile stau aşa – şi, bineînţeles că aşa stau! –, atunci ce rost mai are să separăm aceste dimensiuni ale conflictualităţii şi să ne batem capul cu decelarea caracteristicilor fiecăreia, cu analize, evaluări, prognozări etc., când, poate, ar trebui să avem în vedere doar dimensiunea holistică, deci integrale, a acestei combinări?

Fără a nega importanţa combinării flexibile a acestor configurări poziţionale şi acţionale, trebuie să subliniem că, în ceea

ce priveşte conflictualitatea şi mai ales conflictualitatea armată, întregul trebuie analizat, deopotrivă şi în mod unitar atât ca întreg, care este şi altceva decât însumarea părţilor sale, cât mai ales şi prin părţile care interacţionează.

Printre principiile care configurează această interacţiune, ar trebui situate şi următoarele:

- combinarea;
- completitudinea;
- integrarea;
- întrunirea;
- fuziunea;
- separarea funcţională;
- flexibilitatea;
- interconexiunea dinamică.

Toate aceste principii se combină, la rândul lor, iar din această combinare (prin aglutinare, prin sinteză, prin întrunire sau prin integrare, adică prin dizolvare şi constituire în întreg) dau proporţionalitate celor trei configuraţii – simetrică, disimetrică şi asimetrică – şi, prin aceasta, oferă comandantului, comandamentului şi statului major posibilitatea unei viziuni realiste asupra întregului şi părţilor şi nu doar una disparată sau una integrală, fără înţelegerea nuanţelor şi a variabilelor.

Problema simetriei, disimetriei şi asimetriei în conflictualitatea armată, respectiv, în analiza fenomenului război se află în atenţia tuturor ţărilor din lume. *Revista Militară Elveţiană*, spre exemplu, îi acordă un interes special. Ea subliniază, între altele, în unul dintre numerele sale[78], că revenirea la anumite fundamente ale războiului „asimetric”este necesară, citând, în acest sens, câteva din prevederile regulamentului intitulat „*Conducerea operativ XXI* (COp XXI)” al armatei elveţiene, astfel:

„1) Conflictele pot avea loc în mod simetric, disimetric şi asimetric. De fapt, ele se caracterizează printr-o combinare a acestor trei forme. Definirea celui de al doilea război din Liban ca un conflict doar asimetric ar fi deci eronată. Utilizarea vectorilor balistici împotriva concentrărilor de populaţii civile nu este suficientă. Atât în cel de Al Doilea Război Mondial (V_1 şi V_2) cât şi în timpul războiului irako-iranian, acest mod de operare a fost larg utilizat.

[78] *Symetrie, dissymetrie, asymetrie*, http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/300

2) Într-un conflict simetric, obiectivele urmărite de către părţile prezente (de la eşalonul tactic la cel strategic) sunt asemănătoare.

3) Într-un conflict disimetric – pe care, în general, tindem să-l confundăm cu conflictul asimetric –, obiectivele urmărite de către părţi sunt comparabile. Dezechilibrul mijloacelor (pe plan doctrinal, organizaţional sau material) permite totuşi unuia dintre protagonişti să aibă avantaj şi să-l exploateze.

4) Într-un conflict asimetric, una dintre părţi nu vrea sau nu poate să ducă lupta în mod (di)simetric datorită inferiorităţii sale (pe planul doctrinei, al structurilor şi mijloacelor) şi încearcă, în consecinţă, să exploateze, punctual, vulnerabilităţile adverse (opinia publică, sensibilităţile culturale, juridice sau etnice). Atentatele de la 11 septembrie 2001 sunt exemple paradigmatice, după tentativa eşuată de la Marignane (1994). Dincolo de aceasta, forţele armate trebuie să respecte principiile dreptului internaţional în ceea ce priveşte conflictele armate (DICA) fără ca partea adversă să fie obligată să o facă”[79].

Revista Militară Elveţiană consideră că, de înţelegerea corectă a acestor trei forme – simetrie, disimetrie şi asimetrie –, depinde imaginea pe care ne-o facem despre adversar sau despre partea adversă şi, în cele din urmă, misiunile care se încredinţează forţelor armate.

Înţelegerea şi aplicarea corectă a principiilor de mai sus, atât în acţiunile propriu-zise, cât şi în analiza conflictualităţii armate a lumii oferă şansa rămânerii în realitate şi elaborării unor decizii corecte sau pe cea a unei expertize strategice corecte, de care are totdeauna atâta nevoie decidentul politic.

5.3.3 O probabilă arhitectură a conflictelor viitorului

După toate probabilităţile, conflictele viitorului nu vor ieşi semnificativ din această paradigmă a configurării combinate a configurărilor. Chiar dacă războiul asimetric este, astăzi, analizat pe toate părţile şi considerat una dintre marile primejdii ale lumii, probabil că, în scurt timp, se va ieşi din această extremă şi se va înţelege că războiul este aşa cum este el dintotdeauna, combinând în

[79] *Ibidem*, http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/300

proporţii totdeauna variabile dimensiunile simetrice cu cele disimetrice şi asimetrice.

Într-un articol[80] publicat în limba engleză pe FrontPageMag, Olavo de Carvalho afirmă că, după războiul din Algeria (1954-1962), «războiul asimetric» a devenit principiul de bază al strategiei anti-Occident, fiind inspirat din «războiul indirect» conţinut în lucrarea fundamentală a lui Sun Tzî, *Arta războiului*. El consideră că războiul asimetric este cel al unei confruntări armate în care protagoniştii nu acceptă şi nu respectă nici o regulă şi nici o formă de restricţie privind acţiunile lor. Fiecare face ce-i convine, folosindu-se la maximum de constrângerile, morala, legile şi obiceiurile care-l leagă pe celălalt de mâini şi de picioare. Este citat, în acest sens, Callot d'Herbois[81], delegat al Convenţiei franceze, care afirma, cu două secole şi jumătate în urmă, că „*totul este permis celor care acţionează în favoarea revoluţiei*".

Unii autori sau comentatori de tot felul arată că, de fapt, războiul asimetric nu este altceva decât un război primitiv (de cele mai multe ori, nejustificat) al celui slab împotriva celui puternic, în care, datorită faptului că, totdeauna, cel puternic respectă regulile şi principiile războiului, normele de drept şi întreaga legislaţie internaţională, fiind legat astfel de mâini şi de picioare (evident, de către aceste legi), el, cel slab, are, deopotrivă, şi iniţiativa strategică şi toate mijloacele pentru a-l pune pe cel puternic într-o situaţie dificilă, întrucât el, nefiind militar în uniformă, nu respectă nimic. Cu alte cuvinte, victimele războiului asimetric ar fi marile puteri tehnologice şi informaţionale, marile armate (care nu se pot coborî la furtişaguri tactice, la ambuscade, atacuri teroriste, raiduri, incursiuni etc.), lumea civilizată şi democraţia. Ceea ce este, în mare măsură, foarte adevărat.

Războiul asimetric este, astfel, asemuit cu gherila, terorismul, revoluţia armată, precum şi cu alte forme prin care o parte a populaţiei sau o parte dintre ţările lumii luptă pentru ceea ce consideră ele că li se cuvine, dar cu condiţia ca mijloacele şi acţiunile respective să fie legale. Termenul „legal" este înţeles însă în mod

[80] Olavo de Carvalho, *L'arme de la 'guerre assymétrique'*, *Folha de S.Paulo*, 6 octombrie 2004, http://www.olavodecarvalho.org/traducoes/assymetrique.htm

[81] Om politic francez (născut la Paris, la 19 iunie 1750 – mort la Sinnamary, Guiana, la 8 iunie 1796). A reprimat cu violenţă insurecţia regalistă de la Lyon (1793) şi s-a opus lui Robespierre. Organizator al Terorii. A fost deportat în Guiana, unde şi-a găsit şi sfârşitul.

diferit şi de unii şi de alţii. Unii consideră că este legal tot ce se supune legilor elaborate de ei şi acordurilor internaţionale sau naţionale impuse de ei sau de cei de o condiţie cu ei – legile fiind elaborate de parlamente, iar acordurile constituindu-se în norme de drept internaţional –, în timp ce alţii sunt de părere că legile exprimă doar interesele unora şi le reprimă pe ale altora şi, de aceea, ele nu pot fi valabile pentru toată lumea.[82]

Războiul asimetric este asimetric pentru toată lumea. De o parte a axei, se află înalta tehnologie, tehnologia informaţiei, politicile, doctrinele şi strategiile care fundamentează războiul bazat pe reţea, războiul preemptiv*, războiul preventiv (considerat ilegal), lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianţe şi coaliţii, controlul pieţelor şi resurselor, dar nu oricum, ci creând un mediu propice pentru aceasta, iar de cealaltă parte, se află politicile, doctrinele şi strategiile de ripostă adecvată, pronunţat stratagemică, cu mijloacele la dispoziţie sau care pot fi procurate, folosind la maximum vulnerabilităţile societăţii înalt tehnologizate şi pe cele care pot fi create sau induse. Acest tip de confruntare asimetrică accentuată este dramatic. El induce, în toate mediile, nesiguranţă, nelinişte, revoltă, precum şi agresivitate, violenţă, chiar terorism. Mai mult, se creează o falie între cele două moduri de înţelegere a acestui concept, iar umplerea ei şi realizarea unei zone de dialog şi de confluenţă devine, practic, imposibilă (sau extrem de dificilă).

Un astfel de război asimetric – în forma sa cea mai concretă, război terorist şi, evident, război împotriva terorismului, dar nu numai – devine foarte periculos, datorită mijloacelor extrem de diversificate, de sofisticate şi răspândirii acestora în toate mediile, începând cu cele terestre şi continuând cu cele cosmice şi cibernetice.

Războiul asimetric opune două forţe inegale, atât prin mijloacele militare de care dispun, cât şi prin modul de a le folosi.[83]

---

[82] Dr.Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric şi noua filozofie a conflictualităţii armat*e, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007, p. 12.

* *Războiul preemptiv* este admis de Carta ONU, întrucât, vizând contracararea unei lovituri iminente, face parte din războiul de apărare; *războiul preventiv* este considerat război de agresiune, întrucât nu vizează contracararea unei lovituri iminente, ci efectuarea unor lovituri preventive.

[83] BAUD Jacques, LA GUERRE ASYMETRIQUE OU LA DEFAITE DU VAINQUEUR, Editions du rocher, l'art de la guerre. Mars 2003. 210 p. Comentariu realizat de Bruno Modica,

Definiţia dată de Bruno Modica, profesor la Béziers, războiului asimetric, pornind de la cartea analistului Jacques Baud, *Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului,* apărută în 2003, este asociată imaginii de pe coperta acestei cărţi. Un copil palestinian înarmat cu o piatră este gata să înfrunte un tanc „Merkava" israelian. Totuşi, esenţa războiului asimetric nu poate fi redusă la primitivism contra civilizaţie, violenţă contra democraţie. În opinia noastră, acesta este un mod de a simplifica prea mult realităţile şi chiar de a abate atenţia de la adevăratele mari probleme care fac posibil un astfel de război disperat.

Mondializarea, noua organizare a lumii în reţea şi în reţele, difuzarea informaţiei în mod instantaneu, adică în timp real, modifică, potrivit celor spuse de Jacques Baud, percepţia asupra războaielor, crizelor, conflictelor şi, în general, a violenţelor. Toate aceste adevărate şi profunde mutaţii – în fapt, noi paradigme ale conflictualităţii – impun o nouă viziune atât asupra conflictelor recente sau viitoare, cât şi asupra celor în derulare şi chiar asupra celor trecute. Proliferarea conflictelor din zonele periferice schimbă natura conflictualităţii, scoţând războiul din raţionalitate şi coerenţă şi ducându-l într-un spaţiu al situaţiilor fluide, imposibil de gestionat, al tensiunilor, violenţelor, crizelor, confruntărilor şi al tot felul de alte situaţii incerte care, la rândul lor, pot duce la războaie, de tipul celui din Caşmir, dintre India şi Pakistan sau celui care se duce de sute de ani în Afganistan.

Are loc, în acest fel, o schimbare semnificativă de paradigme operaţionale. Cele clasice se diluează, dispar sau se metamorfozează, iar cele noi sunt neclare, nelineare şi, deci, mult prea confuze pentru a le înţelege suporturile şi factorii de interinfluenţă. Logica constituirii şi dezvoltării armatelor şi forţelor de ordine, cu raţiuni acceptate de toată lumea, inclusiv de dreptul internaţional, cu misiuni definite cu claritate, este înlocuită prin una a paradoxurilor, mai exact, prin lipsa oricăror logici şi a oricărei reguli de drept, prin acţiuni şi reacţii imprevizibile şi haotice, unde indivizi, grupuri, organizaţii de tot felul acţionează după cum le taie capul sau după cum le dictează interesul direct. Acesta ar fi un aspect. Cel de al doilea aspect este cel al

---

www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html

extinderii conflictualităţii în ciberspaţiu, în infosferă, unde devine posibil aproape orice.

Declanşarea foarte rapidă a războiului împotriva terorismului, sub imperiul unor puternice emoţii produse de atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, şi lovirea puternică a Afganistanului – o ţară şi aşa lovită de soartă şi de peste 300 de ani de războaie – pune în mod serios la îndoială rezultatele (cel puţin pe termen scurt) ale războiului împotriva terorismului. Deja marile puteri şi o parte dintre organizaţiile şi organismele internaţionale, mai ales după uciderea lui ben Laden, au cam luat piciorul de pe acceleraţie în ceea ce priveşte acest război împotriva terorismului, greu de definit şi de susţinut din punct de vedere comnceptual.

Dar şi această afirmaţie este relativă. În fond, prin atacarea masivă, rapidă şi categorică a fief-ului lui Ossama ben Laden, acuzat de a fi principalul autor al atentatelor de la 11 septembrie, Statele Unite ale Americii au reuşit să îndepărteze semnificativ atentatele de tip terorist de vastul lor teritoriu. Eficienţa măsurilor luate a fost şi este foarte mare.

Deşi teroriştii de sorginte „reţea ben Laden" declară sus şi tare că Statele Unite se află în vizorul lor, întrucât reprezintă inamicul lor principal şi, deci, ţinta lor principală, practic, de la 11 septembrie 2001 şi până în prezent, pe teritoriul continental al SUA nu s-a mai produs nici un atac terorist semnificativ.

De unde rezultă că, totuşi, războiul împotriva terorismului îşi are victoriile sale. La acestea se pot adăuga, desigur, şi avantajele care revin complexului militar industrial american, dar şi alte numeroase avantaje. Însă, cea mai importantă realizare, în opinia noastră, o reprezintă abordarea frontală, prin strategii directe a problemei terorismului şi altor ameninţări de acest tip.

Chiar dacă, până la această oră, fiefurile terorismului au fost serios lovite, procedurile distrugerii semnificative a entităţilor şi reţelelor teroriste fiind puse deja cu vârf şi îndesat în operă, terorismul nu poate fi eradicat doar printr-un război de tipul celui declanşat împotriva Afganistanului. Şi, la urma urmei, ce legătură are această ţară lovită de soartă şi de clanurile ei interne care se bat pentru putere şi pentru supremaţia cartelurilor de droguri, cu terorismul internaţional, în afară de faptul că pe teritoriul său a poposit cândva ben Laden?

Desigur, problematica simetriei, disimetriei şi asimetriei nu trebuie redusă, în mod conjunctural, forţat, emoţional şi nerealist, la războiul terorist şi la războiul împotriva terorismului. Întreaga conflictualitate a lumii – armată sau non-armată – se duce în acest spectru în care cele trei dimensiuni se combină, uneori, după reguli foarte precise, aplicate cu multă ingeniozitate, alteori aleatoriu sau haotic. Între preciza unor reguli instituite de la primele războaie şi conflicte armate şi imprecizia şi imprevizibilitatea unor combinări, fuziuni, flexibilităţi, evoluţii şi revoluţii haotice se află întreaga artă a confruntărilor, dar şi a gestionării crizelor şi conflictelor armate, adică a prevenirii dezastrelor, a managementului riscului extrem.

Nu este însă nimic nou sub soare. Încă din vremea lui Napoleon, cel care a sfidat regulile de ducere a războiului stabilite până la el (campaniile să nu se desfăşoare decât în anumite anotimpuri, relaţiile între armate să fie cavalereşti, bătălia propriu-zisă să fie un fel de acord între prinţi etc.), s-a ieşit din reguli şi, fără să se iasă complet din cavalerismul războiului, s-a făcut apel la arta înşelăciunii, la manevrele ascunse, subtile şi la multe alte modalităţi de a-l pune pe inamic într-o situaţie defavorabilă. De fapt, nici acest lucru nu era complet nou. Legiunile romane, spre exemplu, foloseau teroare ca politică de supunere a populaţiilor din zonele cucerite.

De aceea, este foarte posibil ca, în deceniile următoare, intrarea masivă a războiului în spaţiul cunoaşterii, să genereze fie noi cavalerisme, fie noi abjecţii. Singurul lucru pe care îl putem spune cu o oarecare certitudine este acela că majoritatea conflictelor desfăşurate după cel de-Al Doilea Război Mondial au fost asimetrice şi, în general, abjecte în ceea ce priveşte moralitatea şi respectarea principiilor războiului. *Mâine, va fi oare altfel? Dar poimâine?*

CAPITOLUL 6
FIZIONOMIA OPERAŢIEI BAZATĂ PE EFECT ÎN RĂZBOIUL DE TIP COGNITIV

În acţiunea umană, efectul nu este şi nu rămâne doar un simplu rezultat. De fapt, orice acţiune umană care se doreşte a fi eficientă porneşte şi trebuie să pornească de la efect. Dintotdeauna a fost aşa şi, probabil, totdeauna va fi aşa. Cunoaşterea şi anticiparea efectului este, fără îndoială, una dintre cele mai semnificative realizări ale condiţiei umane. Efectul este foarte important pentru acţiunea umană, dar nu toată lumea înţelege acelaşi lucru prin noţiunea efect. Efectul poate însemna un rezultat planificat şi dorit, un obiectiv atins, un scop realizat. Dar mai poate însemna şi altceva. Mai poate însemna mulţimi de rezultate nedorite şi neaşteptate, unele acceptabile, altele inacceptabile, poate chiar periculoase, unele cunoscute altele necunoscute, unele cognoscibile, altele necognoscibile, evoluţii în lanţ sau în cascadă, multe dintre ele ascunse, cu bifurcaţii aleatoare, multiplicări necontrolate sau necontrolabile, noi suporturi pentru noi acţiuni, distrugeri sau construcţii flexibile etc.

Prin excelenţă, acţiunea militară – care se prezintă a fi o acţiune de risc extrem – trebuie să se configureze pe bază de efect, indiferent la cel nivel s-ar desfăşura.

Operaţiile bazate pe efecte (Effects-Based Operations – EBO) sau Abordarea Efectelor ca Bază a Operaţiilor (EBAO) reprezintă o nouă modalitate de analizare, înţelegere, cunoaştere şi materializare a problematicii efectelor în operaţiile militare şi civil-militare. Această modalitate de a privi şi trata operaţiile militare şi civil-militare nu reprezintă chiar o noutate, dacă avem în vedere viziunea simplificată, chiar simplistă, asupra acestora. Nu este însă vorba de o faţadă nouă pentru o casă veche, ci efectiv de o filosofie mult mai complexă şi mult mai profundă în ceea ce priveşte operaţiile.

Trecerea de la viziunea tradiţională asupra operaţiilor militare la noua viziune este cumva asemănătoare cu trecerea de le geometria euclidiană a planurilor şi spaţiilor ideale la geometria analitică şi diferenţială a spaţiului real, a spaţiului imperfect, cu denivelări şi

schimbări în timp, aşa cum este el în lumea reală. Cunoaşterea înţelegerea şi folosirea Operaţiilor Bazate pe Efecte apelează la renunţarea la modelele lineare, simple şi lipsite de detalii, specifice unui determinism simplificat şi chiar simplist – cauză-efect – şi abordarea realistă a complexităţii acestora, adică a universului extrem de sensibil şi de flexibil al efectelor şi efectelor efectelor, a lanţurilor de efecte şi a evoluţiei imprevizibile a acestora. De aici nu rezultă, în nici un caz, că relaţia cauză-efect ar trebui neglijată sau reconstruită radical, ci doar faptul că o astfel de condiţionare este complexă, având extrem de multe determinări şi extrem de felurile conexiuni.

Prezentul studiu urmăreşte să aducă în atenţie principalele elemente care ţin de filosofia şi fizionomia acestor operaţii, de dinamica aspectelor militare şi civil-militare ale unor acţiuni în care oamenii îşi pun în joc viaţa pentru a realiza anumite scopuri şi obiective determinate de existenţa unui interes important, a unui interes vital. Pentru că, aşa cum susţinea generalul prusac Bernhardi, . războiul se justifică numai în apărarea unui interes vital.

În noile condiţii deschise de reţelele informaţii, intelligence, supraveghere, cercetare, recunoaştere – I2SCR, de reţelele şi structurile C2 (comandă-control), C3 (comandă, control, comunicaţii) sau C4 (comandă, control, comunicaţii, computer), de dezvoltare a unor platforme de luptă şi a unor sisteme de arme de mare precizie, conectate la reţea, precum şi de evoluţia extrem de periculoasă a armamentului strategic, îndeosebi a celui nuclear, a celui neletal şi a celui neconvenţional, fiecare operaţie, indiferent de scopurile şi obiectivele fixate, constituie un complex de acţiuni militare şi civil-militare de mare risc, cu desfăşurări complicate, periculoase şi, din ce în ce mai mult, cu efecte complexe, adesea, imprevizibile.

Caracteristica principală a noilor tipuri de operaţii nu este doar găsirea drumului cel mai scurt pentru înfrângerea inamicului şi realizarea imediată a scopurilor şi obiectivelor războiului sau conflictului, ci şi controlul permanent al efectelor. Dar, pentru a putea fi controlate şi a se lăsa controlate, efectele se cer, mai întâi, cunoscute. Acest demers de cunoaştere a efectelor este foarte important în noul tip de război – războiul de reţea, care devine un fel de război fără limite şi fără frontiere, cognoscibil, dar şi extrem de încifrat –, întrucât ele depăşesc cu mult rezultatele planificate şi aşteptate. Efectele care ies din planificare pot genera surprize de

proporţii nu doar pentru forţele participante direct la război, ci pentru regiuni întregi, pentru populaţie, pentru mediu, pentru întreaga planetă.

6.1 Filosofia şi fizionomia condiţionată a efectului

Am putea spune că, astăzi mai mult ca ieri, nu mai există efecte singulare, efecte izolate. Efectul se defineşte, din ce în ce mai mult, ca eveniment condiţionat, cauzat deci de un alt eveniment condiţionat sau ca urmare a unuia sau mai multor evenimente care-l preced şi care-l generează. Dar, din nimic, nimic nu se face. *Ex nihilo nihil*. Fiecare eveniment are una sau mai multe cauze, fiecare cauză produce unul sau mai multe efecte, un lanţ de efecte, o mulţime de efecte sau o cascadă de efecte. Nu ştim dacă efectele sunt mai importante decât cauzele care le generează. Ştim însă precis că trăim într-o lume a efectelor de tot felul şi că încercăm mereu să înlăturăm cauzele acţionând asupra efectelor. De cele mai multe ori, aceste acţiuni rămân fără rezultate, întrucât, se ştie foarte bine, nu schimbi cu nimic stejarul dacă-i distrugi una dau mai multe ghinde. Nu distrugi sistemele şi procesele de generare a uraganelor, dacă ridici diguri în calea apelor şi realizezi infrastructuri care să reziste la undele de şoc al vânturilor nebune. Nici nu previi furtunile şi valurile uriaşe, dacă biciuieşti marea pentru că ţi-a scufundat corăbiile, aşa cum se spune că a făcut-o cândva, spre amuzamentul celor de azi, Xerxes. Dar oamenii au acţionat dintotdeauna asupra efectelor. Mai exact, în primul rând asupra efectelor. Pentru că numai acestea sunt vizibile, palpabile şi măsurabile. Un glonţ poate răni sau ucide un om. Medicul vindecă rana, distruge urmele glonţului, dar, prin aceasta, nu distruge şi arma din care s-a tras şi nici nu schimbă voinţa celui care a tras. Acţiunea efectelor reprezintă, de fapt, primul nivel al oricărei acţiuni, chiar dacă, primul nivel ar trebui să vizeze combaterea cauzelor. Dar cauzele rămân, adesea, complicate şi invizibile, iar oamenii nu au răbdare să caute mereu acul în carul cu fân.

Efectele nu sunt doar colecţii de rezultate ale unor acţiuni. Nici acţiunile nu sunt modalităţi de a produce doar efecte dorite. Există sisteme de interacţiuni complexe şi complicate între universul cauzelor, cel al acţiunilor şi cel al efectelor, iar studierea, cunoaştere

şi înţelegerea lor reprezintă una dintre funcţiile cele mai de preţ ale inteligenţei umane.

Progresele tehnologice din anii 1970-1980 au permis realizarea multor obiective, altădată fanteziste, cu privire la bătaia şi precizia armelor, ceea ce a facilitat, ulterior, un nou concept tehnologic şi informaţional privind sistemele de arme şi strategia mijloacelor. Pe această bază şi sub presiunile politice şi sociale privind reducerea costurilor operaţiilor militare, mai ales a celor în vieţi omeneşti, au fost regândite şi reanalizate toate sau aproape problemele legate de operaţiile militare.

Tehnologiile de vârf, tehnologia informaţiei, reţeaua şi noile tipuri de provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi, precum şi noile riscuri asociate acestora au condiţionat şi au impus unele cerinţe specifice privind dinamica efectelor.

Au apărut sisteme de arme cu totul noi – armele de mare precizie, rachetele de croazieră cu bătaie lungă, avioanele fără pilot, armele non-letale, armele bazate pe laseri, pe nanotehnologii sau pe amplificarea undelor etc. –, precum şi sisteme I2SCR distribuite în toată lumea, pe orizontală şi pe verticală, din spaţiul subterestru sau submarin până în Cosmos. Acestea au creat efectiv posibilitatea de a cunoaşte perfect inamicul sau zonele de criză, de a planifica şi desfăşura rapid acţiuni care să producă inamicului pierderile dorite, cu cât mai puţine efecte colaterale, precum şi capacitatea de a crea, la momentul voit, perturbaţii locale, permanente sau temporare, atât la nivel tactic, cât şi la nivel operativ, care să permită cucerirea şi menţinerea iniţiativei şi dominanţei informaţionale şi strategice (atacuri paralele, în timp foarte scurt, asupra unui larg evantai de obiective, cu scopul de a maximiza şocul şi dezorganiza sistemele adverse, făcând imposibilă folosirea lor în timp util).

La acestea, se adaugă invizibilitatea unor mijloace de atac, folosirea unor instrumente deosebit de eficiente de analiză a efectelor colaterale şi dezvoltarea unor sisteme de arme cu funcţii şi caracteristici adaptabile spaţiului luptei sau mediului de confruntare. Comandanţii au, de-acum, posibilitatea să „vadă”, în timp real, întregul spaţiu al luptei, să cunoască şi să gestioneze efectele acţiunilor proprii, precum şi pe cele ale acţiunilor inamice.

Cunoaşterea efectului devine o direcţie importantă – cea mai importantă – în noua filosofie a războiului şi a gestionării crizelor şi

conflictelor, îndeosebi a celor armate. Şi chiar dacă o astfel de nouă filosofie a acţiunii şi operaţiei militare bazată pe efecte – deşi, în anumite privinţe, este veche de când lumea – se află abia în faza de construcţie dinamică sau de transformare, iar configuraţia este încă discutabilă, nu încape nicio îndoială că ne aflăm în faţa unui nou concept, care-şi are originea în trecut şi esenţa în viitor.

6.1.1 Generarea şi regenerarea efectului

Tehnologiile informaţiei şi comunicaţiilor, la care se adaugă infrastructurile realizate în acest sens, au generat serii de efecte în lanţ sau în cascadă, care au schimbat complet nu doar realitatea fizică a sistemelor şi proceselor aflate în relaţii de colaborare, de indiferenţă sau de conflict, ci şi realitatea comunicării şi cunoaşterii.

Unele dintre dezvoltările ulterioare au imprimat procesului direcţii neprevăzute, chiar imprevizibile. Au apărut sute de reţele şi de sisteme descentralizate, cu mii de noduri de reţea, capabile să genereze schimburi interactive de informaţii la scară planetară. Efectele imediate ale reţelei sunt, pentru noi toţi, extrem de importante şi de benefice, dar nu toate sunt aşa cum ar dori unii dintre noi.

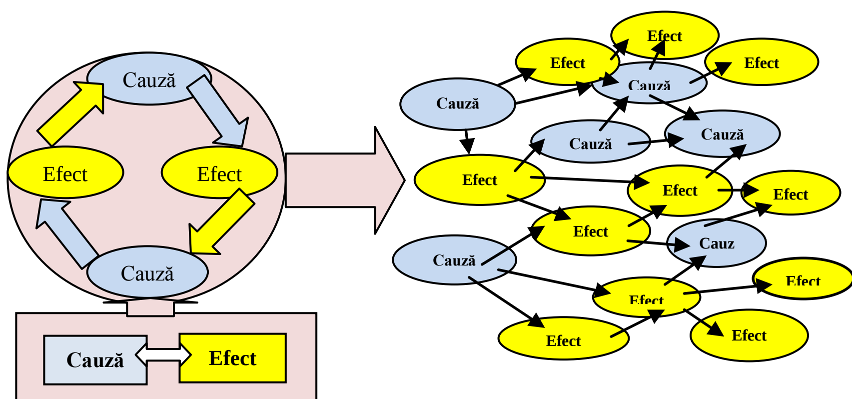
Calculatorul conectat la reţea a devenit instrumentul de bază al fiecărui om, unealta cea mai importantă care produce, practic, toate „muncile", de la căutarea informaţiei la analiza evenimentelor, fenomenelor şi proceselor, de la informaţie la cunoaştere.

Trăim într-o lume a efectelor complexe şi complicate, în care se impun din ce în ce mai mult, pe de o parte, *efectul informaţional de seră* – ceea ce duce la accelerarea şi chiar la deformarea informaţiei, sub cupola aparent deschisă dar extrem de densă a comunicării permanente şi accelerate – şi, pe de altă parte, *efectul de reţea*, care generează un lanţ de efecte în cascadă, cu bifurcaţii greu de înţeles şi de controlat, dintre care cele mai importante par a fi, în afară de cele benefice, care sunt predominante, şi unele extrem de nocive, cum ar fi: dependenţa patologică de reţea, sindromul Internet şi alienarea cibernetică.

Acţiunile militare se înscriu şi ele în această nouă filosofie de reţea – există deja un concept de Război bazat pe Reţea (RBR), care s-a aplicat în bombardarea Iugoslaviei, în războiul din Irak şi în cel

din Afganistan – şi un sistem de acţiuni şi de operaţii de răspuns la crize, de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, de menţinere a păcii, post-conflict etc., prin care se creează noi coordonate de sistem şi de proces ale conflictualităţii lumii şi noi cerinţe şi exigenţe ale comportamentului statelor şi populaţiilor.

Toate acestea sunt efecte care produc efecte, iar universul şi dinamica lor ridică probleme foarte serioase şi foarte complexe privind relaţiile internaţionale, menţinerea păcii şi controlul conflictualităţii. Ciclul cauză-efect-cauză-efect se sparge şi nu mai este posibilă punerea lui sub control.

Relaţiile cauză-efect evoluează spre nelinearitate, chiar spre desfăşurări haotice şi, de aceea, identificarea şi preconizarea efectelor devin foarte importante, întrucât efectele sunt cele care configurează sistemele şi procesele, care modelează relaţia inversă, adică cea spre mulţimea cauzelor. Dar şi cauzele, la rândul lor, sunt foarte flexibile şi, deci, foarte des schimbătoare. Sunt flexibile, pentru că mulţimea lor s-a extins şi s-a diversificat. Sunt schimbătoare, pentru că, sub feed-back-ul efectelor, se deformează şi se fluidizează mult prea mult, scăpând de sub control.

Un asemenea concept nu schimbă dintr-odată şi radical filosofia mecanismelor cauză-efect (la urma urmei, orice efect are o cauză), ci subliniază importanţa efectului care, trecând în prim-planul obiectivului şi scopului acţiunii, determină reconfigurarea sau, în orice caz, influenţarea cauzelor, mai exact, sistemelor sau mulţimilor

cauzelor, generatoarelor de cauze. Astfel, în noua epocă în care a intrat omenirea – care este efectiv o epocă a cunoaşterii –, primul generator de cauze devine efectul.

6.1.2 Linearitatea şi nelinearitatea efectului. Sferă şi conţinut

Efectul[84] este un punct dintr-o evoluţie, un rezultat, o stare, o impresie, o consecinţă, o urmare, o desfăşurare mai mult sau mai puţin previzibilă. De regulă, nu punem efectul înaintea cauzei, dar nici nu-l putem rupe de cauza care l-a generat. Nu există cauză fără efect, nici efect fără cauză. Dar o simplă afirmaţie a sensului unic cauză-efect nu este suficientă. Uneori, este posibil ca şi efectul să-şi influenţeze cauza, chiar să-şi genereze sau să-şi regenereze cauza. Cauza şi efectul formează un tot, dar, în cazul operaţiilor bazate pe efecte, un tot de tip special. Spunem aşa, întrucât, dincolo de modul cum sună şi de suportul oarecum misterios (efectul rămâne totdeauna o surpriză şi chiar un mister), ca şi de dimensiunea oarecum pleonastică a afirmaţiei, în construcţia unei operaţii, efectul trebuie pus înainte. Cu alte cuvinte, trăim într-o epocă a dezvoltării acţiunii militare în care putem spune: *pentru a obţine următorul efect, am nevoie de următoare cauză*.

În mod obişnuit, o operaţie militară sau civil-militară se constituie fie într-o activitate specifică războiului, conflictului armat, procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, acţiunii post-criză sau post-conflict, menţinerii sau impunerii păcii etc. Există operaţii care compun o bătălie – cum ar fi operaţia ofensivă şi cea defensivă, de nivel strategic sau operativ –, operaţii în lanţ sau lanţuri de operaţii, dar şi operaţii independente, unele cu caracter multinaţional, altele pregătite şi duse de comandamente ale NATO, de Statul Major Militar al UE sau de forţele armate ale unor state

[84] **EFÉCT,** *efecte,* s.n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecinţă. ◊ Expr. *A-şi face efectul* = a da un anumit rezultat, a avea consecinţa scontată. **2.** Impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva. ◊ Loc. adj. *De efect* = care atrage atenţia, care produce o impresie puternică. ◊ Loc. vb. *A face efect* = a impresiona. ◊ (În sintagma) *Efect sonor* = efect produs prin mijloace electroacustice sau electronice sugerând ascultătorului senzaţia unui sunet real sau oferindu-i sonorităţi inedite. **3.** (Concr.; la pl.) Bunuri mobile. ♦ Îmbrăcăminte militară, echipament. **4.** (La pl.) Valori negociabile (emise de stat), hârtii de valoare. *Efecte de comerţ. Efecte publice*. – Din lat. **effectus** (cu sensurile fr. *effet*) **Sursa: DEX**

naţionale, precum şi de alte tipuri de forţe şi de comandamente. Există, de asemenea, operaţii întrunite, operaţii integrate, dar şi operaţii terestre, aeriene, navele, informaţionale, psihologice, mediatice, umanitare, de salvare, de sprijinire a ţării-gazdă, de interdicţie, de blocare, de descurajare, de impunere, de intervenţie la calamităţi şi dezastre etc.

Fiecare operaţie este definită în funcţie de:

- cultura şi experienţa strategică şi operaţională;
- scopul urmărit (fixat);
- obiectivul sau obiectivele de nivel strategic, operativ şi tactic;
- forţele care participă la pregătirea şi desfăşurarea ei;
- aria de desfăşurare şi de extindere;
- efectele propuse;
- efectele realizate.

Oricare operaţie cunoaşte cel puţin patru etape:

- pregătirea;
- desfăşurarea;
- reconfigurarea dinamică;
- reevaluarea şi continuarea.

În etapa de pregătire sunt necesare cel puţin următoarele:

- o decizie politică, în legătură cu scopul politic, obiectivul politic, limitele angajării şi resursele alocate;
- un sistem de acţiuni naţionale, de alianţă de coaliţie etc. politice, diplomatice, economice, mediatice, informaţionale şi de altă natură, pentru motivarea, crearea, modelarea, evaluarea permanentă şi optimizarea cadrului complex, multidimensional flexibil necesar desfăşurării operaţiei;
- o decizie strategică, prin care se fixează obiectivul sau obiectivele strategice, forţele, mijloacele, acţiunile şi modul de folosire a resurselor alocate, dar şi de stabilire a resurselor necesare, concretizată, de regulă, printr-un plan strategic al operaţiei (*oplan*);
- un sistem de acţiuni de detaliere, de punere în aplicare şi de corectare a *oplan*-ului.

Desfăşurarea operaţiei implică, practic, toate nivelurile acţiunii militare sau civil-militare (strategic, operativ-operaţional şi tactic), dar şi pe cele politice şi diplomatice, şi începe chiar din etapa de pregătire a acesteia. Desfăşurarea oricărei operaţii conţine, de asemenea, în funcţie de valoare şi specificul acesteia, mai multe etape

sau sub-etape, dintre care cele mai importante, după opinia noastră, ar trebui să fie următoarele:

a. Etapa sau sub-etapa strategică:

- reexpertizarea şi corectarea strategică a deciziei politice;
- actualizarea planului strategic cu ţara-gazdă, cu partenerii şi cu aliaţii;
- planificarea operaţiei, în funcţie de coordonatele deciziei politice;
- detalierea şi actualizarea *oplan*-ului

b. Etapa (sub-etapa) operativă (operaţional):

- proiecţia forţei;
- materializarea acordului ferm de colaborare detaliată cu ţara-gazdă sau cu beneficiarul operaţiei sau a altor documente care o justifică;
- realizarea dispozitivului (dispozitivelor).

c. Etapa (sub-etapa) tactică:

- planificarea acţiunilor tactice;
- stabilirea cursurilor acţiunilor;
- desfăşurarea propriu-zisă, în limitele mandatului, directă şi indirectă, în cooperare internaţională, împreună cu forţele legale ale ţării-gazdă, a acţiunilor tactice, cu protecţia forţei, a populaţiei, mediului şi valorilor;
- corectarea erorilor.

d. Managementul (gestionarea) efectelor:

- identificarea, cunoaşterea şi evaluarea efectelor;
- corectarea erorilor;
- formularea lecţiilor învăţate;
- introducerea învăţămintelor în *oplan*-urile viitoare sau în cele curente etc.

Ca atare, în cazul planificării EBO, *oplan*-urile încep cu efectele (*Anexa nr. 9*), dar nu doar ca rezultate dorite şi aşteptate, ci mai ales ca elemente de sistem, cu funcţii complexe, inclusiv de influenţare şi chiar de configurare şi reconfigurare a cauzelor şi acţiunilor. Cu alte cuvinte, în EBO, efectele sunt aduse în acelaşi plan cu cauzele şi acţiunile, cu scopurile, obiectivele, forţele, mijloacele şi resursele, atât pentru evaluarea realităţilor dinamice, a relaţiilor şi interdependenţelor, cât mai ales pentru înţelegerea complexităţii, a dinamismului, a determinărilor de sistem şi de proces.

Sfera de cuprindere a efectului devine mai flexibilă, chiar fluidă, întrucât include nu doar rezultatul unei acţiuni, ci şi acţiunea ca atare, cu toate componentele şi relaţiile lineare, care duc la un anumit rezultat, dinainte cunoscut, vizat sau prognozat dar şi la altele, ce nu pot fi înţelese, analizate şi optimizate decât în context.

Conţinutul efectului priveşte întreaga sferă de cuprindere a procesului de generare şi dezvoltare a acestuia şi identifică, evaluează şi modelează relaţiile dintre componente, nu doar ca stare, ci mai ales ca dinamică.

6.1.3 Caracterul şi caracteristicile efectului

Efectul are un caracter mijlocit şi mijlocitor. Efectul se cere analizat totdeauna în context. O astfel de analiză este dificilă, întrucât extinde prea mult detaliile de conflict, de contrast, de confluenţă şi de intercondiţionare. Principalele caracteristici ale efectului, în cazul EBO, rezultă din conţinutul special al acestui tip de operaţii, din apropierea, până în zona asimptotică de contopire (fără a se atinge însă acest prag), a nivelurilor politic, strategic, operativ şi tactic.

Efectul, ca bază de susţinere şi ca factor determinant al configuraţiei şi dinamicii EBO, are, după evaluarea noastră, următoarele caracteristici:

- transformarea efectului-rezultat în efect-pivot;
- creşterea interdependenţelor din efect şi dintre efecte;
- creşterea gradului de integralitate a efectului.

Transformarea efectului-rezultat în efect-pivot. Este caracteristica de bază a efectului în cadrul şi în cazul EBO. Efectul trece, treptat, din starea sa tradiţională de *rezultat al acţiunii*, în cea de *suport principal al acţiunii, de pivot al acesteia*. În această nouă dimensiune, el nu mai poate fi privit şi tratat doar ca un final al unei acţiuni, ci ca factor calitativ esenţial, ca modelator şi moderator al acţiunii. În această postură, efectul determină acţiunea şi nu acţiunea efectul. Mai mult, el nuanţează şi diferenţiază *cauza* de *acţiune*. De cele mai multe ori, efectul este înţeles ca un rezultat al unei acţiuni. Deci, în această viziune, cauza este acţiunea, iar rezultatul acesteia (direct sau în lanţ, în lanţuri sau reţea) constituie efectul. În noua dimensiune, acţiunea este strâns legată de efect, în sensul că efectul orientează acţiunea, iar cauza devine exterioară acţiunii şi ea poate fi

identificată la nivelul interesului care generează conflictul. Dacă rămâne doar acolo – la nivelul acestui interes, chiar dacă este vorba de acel interes vital care generează războiul –, s-ar putea ca în interiorul procesului acţional să se genereze un conflict care, în final, va deturna efectul şi îl va scoate din planificare.

Creşterea interdependenţelor din efect. Efectul centrează şi concentrează în el, deopotrivă, vectorii acţiunii şi pe cei ai cauzei. Dependenţele se transformă în interdependenţe, iar acestea se cer, deopotrivă, identificate, evaluate, analizate, deci cunoscute şi prognozate. Efectul ţine foarte mult de cunoaştere, devenind un centru vital al spaţiului cognitiv.

Creşterea gradului de integralitate a efectului. La urma urmei, efectul este un cumul de factori. Toţi aceşti factori pot conduce la rezultate comune, sau individuale, conexate sau divergente. EBO impun conexiunea efectelor şi, la rândul lor, rezultă din conexiunea efectelor. Cu alte cuvinte, EBO se constituie într-un efect de efecte sau într-un efect al efectelor. Cu cât gradul de integralitate al efectului este mai mare, cu atât EBO este mai performantă.

6.1.4 Efecte ale efectului

Convenim, aşa cum s-a subliniat mai sus, că EBO este un efect de efecte sau un efect al efectelor. De aici pot rezulta două concluzii contradictorii şi chiar conflictuale. Prima concluzie – în esenţa ei, pozitivă – este aceea că EBO trebuie privită şi tratată ca o construcţie foarte complexă, dar unitară prin concentrarea efectelor. Cea de a două concluzie – destul de obişnuită în lumea acţiunilor de tot felul – ar putea fi aceea că, şi în cazul EBO, „scopul scuză mijloacele.” Nu suntem prea departe de adevăr, nici în această sau din această perspectivă, mai ales dacă scopul se referă la gestionarea crizelor şi conflictelor armate, la prevenirea războiului şi la asigurarea păcii. Dar, toate acestea, deşi în esenţa lor par foarte generoase, în conţinutul lor nu reprezintă altceva decât transpunerea în acţiuni a unor mulţimi de interese dintre cele mai diverse, mai mult sau mai puţin vizibile, mai mult sau mai puţin cunoscute.

Efectul vizat nu este un final de final, ci un final relativ al unei acţiuni limitate. În realitate, fiecare efect este, la rândul lui, un generator de alte numeroase efecte. Altfel spus, fiecare efect devine,

la rândul lui, cauză. Unele efecte evoluează linear şi pot fi, cu destulă uşurinţă, analizate, evaluate, diagnosticate şi prognozate, altele nu, întrucât evoluţia lor poate fi haotică. Atunci când, spre exemplu, un comando distruge un pod peste un fluviu, cu scopul de a împiedica manevra de forţe şi mijloace a inamicului şi a asigura condiţii pentru ca el să poată fi lovit pe părţi, efectele nu vor fi numai cele ce ţin de competiţia sau de lupta dintre cei doi adversari, ci şi de altă natură: economice, comerciale, mediatice, sociale, informaţionale etc. Evident, atunci când se ia decizia pentru distrugerea podului respectiv ar trebui să se aibă în vedere ţină seama, pe cât posibil, toate efectele previzibile, începând cu cele ce ţin de angajamentul militar de teatru, deci de război, şi continuând cu cele politice, economice, sociale etc.

Oricât de bine ar fi documentată şi argumentată o astfel de decizie, oricât de profund ar fi analizate şi prognozate efectele unei asemenea operaţii, totdeauna vor exista efecte greu de prevăzut, de analizat de înţeles, de cunoscut, cum ar fi, spre exemplu, efectele de gradul 3 de gradul patru, de gradul n…

Lanţurile efectelor sunt extrem de diversificate. Notând cu E_1, E_2, E_3, …, E_n efectele efectului E, putem avea o infinitate de evoluţii:

$$a.E_1 \supset E_2 \supset E_3....E_n \supset E_{n+1}$$

$$b.E_2 \supset E_{2_1} \supset E_{2_2}....E_{n_n} \supset E_{(n+1)_{(n*1)}}$$

....

$$n.E_n \supset E_{n_1} \supset E_{n_2}....E_{n_n} \supset E_{(n+1)_{(n+1)}}$$

Efectele efectului sau efectele post/efect sunt cele care dau Operaţiei Bazată pe Efecte nota de realism şi de pragmatism de care trebuie să se ţină seama în orice împrejurare. Practic, nu pot fi calculate sau anticipate toate efectele post-efect sau toate efectele efectului. Dar faptul că ele există, că sunt recunoscute şi luate în seamă apropie EBO de realitatea spaţiului luptei, îi dă consistenţă şi coerenţă. EBO nu este posibilă decât într-un spaţiu bine cunoscut, chiar integrat. Ea nu se desfăşoară însă linear, ci are, de regulă, evoluţii complexe, variabile şi, adesea, imprevizibile. De aceea, Operaţiile Bazate pe Efecte sunt proprii războiului în superioritate tehnologică şi informaţională şi îndeosebi Războiului Bazat pe Reţea, dar mai ales componentei informaţionale şi cognitive a acestuia.

6.2 Tipologia complexă şi paradoxală a efectului

Efectul este, totdeauna, dinamic, deci, schimbător şi foarte complex, chiar dacă, uneori, reprezentarea lui este mult prea simplă şi chiar simplistă. Totdeauna are lor un proces mai mult sau mai puţin evident de multiplicare a efectului, de concentrare şi de disipare a lui în lanţuri complexe de efecte.

Pentru EBO, considerăm că printre categoriile de efectele care o structurează şi îi dau justificare şi consistenţă ar putea fi situate şi următoarele:

- efecte planificate, dar şi neplanificate, principale şi secundare;
- efecte colaterale;
- efecte spontane;
- efecte previzibile;
- efecte imprevizibile;
- efecte paradoxale;
- efecte complexe.

După forma de manifestare, efectele ar putea fi situate în trei categorii principale, aflate totdeauna în relaţii foarte diferite, dar care evoluează pe paliere de interacţiune şi de interdependenţă:

- efecte relativ singulare;
- efecte irepetabile;
- efecte multiple şi reproductive.

După modul de manifestare, de multiplicare şi de dezvoltare, efectele ar putea fi:

- efecte în lanţuri lineare sau cu bifurcaţii;
- efecte în cascadă;
- efecte haotice.

Există, bineînţeles, şi alte categorii de efecte. Important este ca ele să fie, pe cât posibil, anticipate, identificate, evaluate şi modelate. Pentru a identifica şi evalua efectele unei operaţii, este nevoie nu numai de mijloace potrivite, ci şi de experienţă, de o cultură strategică substanţială, de capacitatea de a înţelege conexiunile şi de a prevedea dezvoltarea lor în viitor, de inteligenţă, de caracter, de responsabilitate. Dacă se folosesc indicatori selectaţi cu mult grijă, pot fi elaborate programe, algoritmi şi sisteme de identificare, evaluare şi prognozare a efectelor, ceea ce, evident, va duce la creşterea performanţelor EBO.

6.2.1 Efecte planificate

Efectele ce pot fi planificate nu sunt prea numeroase, chiar dacă configuraţia lor este şi va fi totdeauna extrem de dinamică, de ramificată şi de imprevizibilă. Sau, poate că tocmai de aceea. Uneori, ele se confundă sau sunt confundate cu scopurile şi obiectivele misiunii şi cu cele ale operaţiilor pe care le presupune o misiune. Nu este, desigur, o mare greşeală. În fond, scopurile sau obiectivele unei operaţii sunt sau pot fi considerate efecte aşteptate (şi, de aceea, planificate) sau un cumul de efecte. Pentru că, la urma urmei, efectul, mai ales efectul planificat, este şi trebuie să fie un rezultat sau un sistem de rezultate previzibile.

După cum arată realitatea războaielor, misiunilor şi acţiunilor de răspuns la crize, de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, efectele nu sunt însă identice cu scopurile şi obiectivele misiunilor, operaţiilor şi acţiunilor.

Filosofia lor este ceva mai complicată, întrucât apelează la raporturi de cauzalitate, la interacţiuni şi modalităţi de multiplicare, iar fizionomia lor nu este totdeauna clară şi distinctă, ci aproximativă şi, aşa cum s-a subliniat deja, cu evoluţii imprevizibile.

Efectul nu este un simplu rezultat, ci o arhitectură bazată pe unul sau mai multe rezultate, adică o construcţie ce se realizează prin cumul de efecte.

Efect planificat	**Tip de operaţie**	**Efecte posibile**			
		Colaterale	**Spontane**	**Paradoxale**	**Altel e**
Înfrângerea adversarului	Ofensivă	Distrugeri inutile; Morţi şi răniţi din rândul populaţiei; Migraţii; Reacţii asimetrice etc.	Revolte; Accidente ecologice; Accidente tehnologice;	Descurajarea forţelor proprii; Contraofensivă; Atriţie.	
Atriţie	Defensivă	Distrugeri inutile; Pierderi civile; Consumuri exagerate; Deteriorare psihologică etc.	Epidemii; Crime; Violuri; Terorism etc.	Reacţii paradoxale din partea ţării gazdă sau opiniei publice din ţările aliate	
Prevenirea acţiunilor	Preventivă	Distrugeri inutile;	Reacţii ostile; Revolte;	Creşterea tensiunilor;	

adverse		Reacţii al unor forţe din alte ţări; Pierderi de vieţi din rândul civililor; Transfugi;	Crime etc.	Intensificarea conflictului; Acţiuni extrem de violente din partea forţelor atacate, Acţiuni asimetrice imprevizibile	
Teamă de consecinţe	Disuasivă	Scăderea nivelului de trai; Nesiguranţă; Neîncredere a populaţiei în astfel de acţiuni; Ostilitate.	Înarmare; Creşterea tensiunilor; Agresivitate; Escaladare.	Persuasiune; Asumare a consecinţelor; Răspuns agresiv.	
Contracarare	De răspuns	Agitare a populaţiei; Efecte economic directe sau indirecte; Infracţiuni; Nesiguranţă.	Deteriorarea relaţiilor economice, sociale, informaţional e şi militare.	Refuz şi ostilitate	
Impresionare	Psihologică	Panică; Traume; Crime; Sinucideri; Anomie etc.	Rată ridicată a conflictuali-tăţii sociale	Solidaritate negativă	
Dominanţă strategică	Informaţio-nală	Suspiciune; Neîncredere; Zvonistică; Panică etc.	Rată ridicată a dezinformării	Blocaj informaţional	

După cum se vede şi din tabelul de mai sus, efectele sunt multiple, iar cele planificate nu pot fi realizate cu uşurinţă. Este însă posibilă conexiunea dintre aceste efecte şi desprinderea unor caracteristici pe baza cărora să se construiască EBO.

6.2.2 Efecte evadate din planificare. Efecte uitate. Efecte colaterale

Efectele planificate nu se realizează totdeauna integral. Unele se metamorfozează, altele ies pur şi simplu din planificare şi devin altceva, chiar cu totul altceva, unele transformându-se în contrariul lor. Efectele colaterale sunt efecte de impact sau de bifurcaţii. Ele depind de o mulţime de factori aleatori şi, de aceea, nu pot fi

gestionate, ci doar avute în vedere. Efectele de acest tip sunt, de regulă, accidentale. Dintre efectele colaterale ale EBO cele mai grave sunt cele vizibile, respectiv, pierderile de vieţi omeneşti, ca urmare a impreciziei armamentului sau a unor erori, distrugerile materiale, distrugerea accidentală a unor elemente de infrastructuri critice (reţele electrice, reţele de comunicaţii, reţele de distribuţie a gazelor şi apei pentru populaţie etc.). Efectele colaterale fac parte dintre efectele nedorite şi neplanificate sau evadate din planificare.

Desigur, orice planificator şi orice pilot ştiu că, dacă bombardezi cu o precizie de un metru sau de douăzeci de centimetri o clădire aflată într-un cartier locuit, este posibil ca fragmente din acea clădire să rănească oameni aflaţi în apropiere, să incendieze clădiri apropiate sau să genereze explozii foarte puternice, dacă se află în vecinătatea unor rezervoare de petrol sau a unor depozite cu materiale explozive şi, pe cât posibil, încearcă să prevină sau să limiteze astfel de efecte nedorite.

Dar ele nu vor putea fi niciodată evitate. Situaţia din Irak, din Afganistan şi cea care a avut loc în Kosovo, în timpul bombardării de către NATO a teritoriului iugoslav din acea vreme dovedesc cu prisosinţă acest lucru.

EBO are în vedere şi astfel de efecte şi, într-un fel, încearcă să se folosească de ele, în sensul introducerii lor între factorii determinanţi ai acţiunii.

Măiestria comandantului şi cea a statului major constă în a asambla, prin planificare, efectele şi a prevede cât mai multe dintre situaţiile posibile.

6.2.3 Spontaneitatea şi necondiţionarea efectului

Efectele spontane fac parte din categoria acelor evenimente cu probabilităţi condiţionate, declanşate pe neaşteptate pe timpul desfăşurării EBO. Ele nu pot fi nici planificate, nici prevăzute, nici gestionate. Se ştie doar atât: în toate perioadele de pregătire, desfăşurare şi evaluare a EBO, există posibilitatea producerii, din varii motive, a unor efecte spontane. Tot ceea ce se poate face aici ţine de o anume identificare şi de o evaluare a factorilor generatori de evenimente neaşteptate care pot fi efecte spontane ale EBO sau factori generatori ai unor astfel de evenimente.

Aceste evenimente sunt de cel puţin trei categorii:

- evenimente produse ca urmare a unor germeni evidenţi sau ascunşi (camuflaţi) conţinuţi de EBO, în diferite etape şi care pot fi suspectaţi şi trataţi ca posibili factori perturbatori sau stimulatori;

- evenimente produse ca urmare a unor germeni situaţi în afara EBO, dar în strânsă legătură cu EBO, cum ar fi: unele caracteristici ale teatrului de operaţii, factori meteo, factori ce ţin de teren şi de infrastructuri, de cultura indigenă, de gradul de ostilitate din zonă etc.;

- evenimente produse ca urmare a unor germeni situaţi în afara EBO, independenţi de EBO, ce ţin de dinamica vieţii politice, economice şi sociale, de interesele de grup sau individuale, de existenţa unor reţele, de calitatea oamenilor şi a relaţiilor interumane.

Importanţa evenimentelor şi efectelor spontane este imensă. Pe acest suport, se instituie, ca metodă şi, în acelaşi timp, ca realitate a unei construcţii dinamice, îndoiala. EBO pune statul major la treabă, îl obligă să identifice, să evalueze şi să probeze variante, în condiţii de incertitudine. Astfel, acţiunea militară nu rămâne doar ultima soluţie, impusă în caz de forţă majoră, ci devine una dintre soluţii, care se modelează şi remodelează în funcţie de efect, inclusiv de efectul spontan. Intervalul de remodelare pe efect constituie, după opinia noastră, elementul de bază al evaluării şi optimizării EBO:

6.2.4 Imprevizibilitatea efectului şi complicarea EBO

Evenimentele spontane generate de imense mulţimi de factori sau cele generatoare de efecte spontane sunt cele care dau nota mai mult sau mai puţin accentuală a caracterului imprevizibil al EBO. Chiar dacă EBO ţin de o filosofie pragmatică şi se bazează pe un remarcabil suport cognitiv, ele nu pot fi în nici un caz scoase din sfera imprevizibilităţii. Pot fi însă situate, ab initio, în sfera unei imprevizibilităţi conştiente şi aşteptate.

Planificatorul trebuie să ţină seama de posibila dimensiune a imprevizibilităţii efectelor sau a posibilelor efecte neprevăzute, în calcularea cât mai apropiată de adevăr a şansei de reuşită generală şi specifică a EBO. Imprevizibilitatea se centrează uneori pe aria efectelor militare colaterale, alteori, pe mulţimea şi intensitatea reacţiilor internaţionale sau ale diferitelor structuri ale ţării-gazdă, alteori pe comportamentul EBO la variaţiile politice, economice şi

financiare. Nu putem să susţinem că avem de-a face cu o... imprevizibilitate previzibilă, dar noi ştim că imprevizibilitatea se constituie, într-o măsură mai mare sau mai mică, într-o caracteristică a EBO şi, într-un fel, chiar într-un efect al ei.

Imprevizibilitatea ţine astfel de ceea ce mai sus am denumit efect al efectului şi nu poate fi nici neglijată, nici eludată, nici exclusă, ci doar avută în vedere.

6.2.5 Efecte normale şi paradoxale

Efectele paradoxale sunt şi vor fi mereu efectele cele mai ciudate şi cele mai complicate ale unei operaţii. Ele sunt produse îndeosebi de variaţia încrucişată a condiţiilor, de aşa-zisa schimbare a polilor şi a tensiunilor conflictuale. Sunt efecte neaşteptate şi uimitoare. Unele dintre ele pot fi benefice, altele indiferente, dar cele mai multe pot deveni dezastruoase, întrucât n-au nicio logică. Unele pot fi efecte inverse celor planificate, complementare acestora sau chiar în conflict cu ele.

Unul dintre efectele paradoxale ale războiului din Irak, spre exemplu, îl reprezintă accentuarea ostilităţii, până la limita unui posibil război dintre Statele Unite şi Iran, cu amestecul substanţial, dacă nu chiar esenţial, al Israelului. De asemenea, comportamentul unor grupări din interiorul Irakului, în urma războiului, s-au constituit într-un efect paradoxal al războiului, întrucât, în loc să sprijine coaliţia de forţe care a dus la distrugerea regimului totalitar al lui Saddam Hussein, s-au constituit într-un adversar al acesteia.

După retragerea forţelor militare ale Statelor Unite din Irak, situaţia nu pare nici stabilă, nici generatoare de stabilitate pe termen lung. Efectele războiului din Irak sunt departe de a se fi epuizat. Iar ceea ce se întâmpla la ora actuală în zonă, inclusiv după revoltele din toamna anului 2011 din nordul Africii (Egipt, Tunisia, Libia etc.) şi din Orientul Mijlociu arată că, de fapt, paradoxul efectelor se continuă.

Desigur, recrudescenţa terorismului, a acţiunilor şi reacţiilor asimetrice pot fi înscrise în limitele unei logici a conflictualităţii, dar încurajarea federalizării Irakului, care deschide posibilitatea recrudescenţei mişcărilor violente ale kurzilor pentru realizarea unei unităţi de care nu sunt capabili, ofensând Turcia, Siria şi alte state din

zonă, produce o mulţime de efecte paradoxale, care îndepărtează tot mai mult posibilitatea soluţionării crizei Orientului Mijlociu şi, implicit a Orientului Apropiat..

6.2.6 Complexitatea şi simplitatea efectelor

Efectul este totdeauna complex. Trebuie însă să precizăm că efectul complex, în viziunea noastră, nu este totuna cu complexitatea efectelor. Efectul complex se înscrie, în principiul, în aceiaşi parametri, dar are desfăşurări complexe (lineare, nelineare, în lanţ, în cascadă, în reţea etc.), pe când complexitatea efectelor se referă la mulţimile de efecte generate de EBO sau care se au în vedere în construirea EBO. Efectele complexe au, la rândul lor, desfăşurări complexe, ceea ce dă operaţiei nu numai o foarte pronunţată stare de complexitate, ci şi o notă de imprevizibilitate, de desfăşurare aleatoare, de ieşire adică din planificare.

O astfel de notă pare chiar periculoasă, întrucât, în genere, nu este acceptabil să fii conştient că o operaţie riguros planificată se poate desfăşura şi altfel decât s-a stabilit prin *oplan*. Dar aceasta este realitatea şi ea trebuie acceptată ca atare.

Avantajul este acela că se iasă dintr-un determinism mecanicist îngust, din relaţia simplificată şi chiar simplistă cauză-efect şi se pătrunde în universul real şi normal al unor acţiuni de o asemenea amploare care pot genera şi alte efecte decât cele prevăzute, care pot ieşi din drumul stabilit, care pot avea evoluţii periculoase ce scapă controlului şi duc la dezastre.

Aproape toate războaiele importante de pe planetă au avut, în desfăşurarea lor, evoluţii militare şi civil-militare complexe ce au ieşit din planificare şi, în mare măsură, au scăpat de sub control. Cel puţin, pentru o vreme. Revenirea lor la o desfăşurare planificată nu a exclus imprevizibilitatea şi „explozia” întârziată a efectelor paradoxale. Socoteala din statul major nu se potriveşte totdeauna cu cea de pe teren, chiar dacă terenul este, de fapt, „casa” statului major. Imprevizibilitatea este o realitate a EBO. Şi, Într-un fel, chiar vocaţia ei. Iar acest lucru trebuie acceptat, întrucât face parte din realitatea gestionării conflictualităţii, şi soluţionat în mod corespunzător, pe baza adâncirii procesului cunoaşterii efectelor-surpriză şi a influenţei lor asupra cauzelor care le regenerează.

6.2.7 Lanţul de efecte

Nu există efect în sine, ci efect dintr-un lanţ de efecte. Efectul constă, de fapt, într-o mulţime de efecte produse, deopotrivă, simultan şi în lanţ. Există efecte, dar şi efecte ale efectelor, efecte ale efectelor efectelor şi aşa mai departe... Acceptarea, de către comandamentul militar, a faptului că efectele se constituie, deopotrivă, în explozii spontane, dar şi în lanţuri de efecte este cât se poate de benefică pentru planificarea operaţiei şi pentru efectuarea ei în deplină cunoştinţă de cauză. Comandantul, comandamentul şi trupa ştiu la ce se pot aştepta, au cunoştinţă, încă de la început de posibilitatea unor efecte-surpriză şi a unor lanţuri de efecte cu evoluţii complexe şi chiar paradoxale şi acceptă o astfel de realitate dinamică şi foarte schimbătoare, întrucât nu pot ieşi din ea.

Bombardarea foarte precisă de către aviaţia nord-atlantică a unor obiective din fosta Iugoslavie, acţiunile foarte exacte ale coaliţiei condusă de Statele Unite în Irak şi Afganistan au produs şi efecte colaterale, unele extrem de grave şi pe termen lung – mai ales cele datorate folosirii unor muniţii din uraniu sărăcit – dar, din punct de vedere militar, s-au obţinut performanţe de-a dreptul incredibile de precizie, lovire de la mare distanţă, conducere şi coordonare, chiar dacă n-au putut fi total evitate evenimentele neplăcute de fratricid şi de distrugeri inutile. Iar toate acestea sunt produse ale noului concept EBO, mai exact, ale cunoaşterii lanţului de efecte.

6.2.8 Efectele în cascadă. Unicitatea, individualitatea şi irepetabilitatea efectelor.

Există efecte „liniştite", calculate, cuminţi. Ele se află acolo unde s-a prevăzut în *oplan*, şi toată lumea este mulţumită de calitatea corespondenţei dintre planificare şi desfăşurare, dintre anticipare şi realitate. Dacă, spre exemplu, 60 % dintre efectele esenţiale planificate sunt realizate întocmai aşa cum au fost ele concepute, comandamentul ar putea fi foarte mulţumit. Şi, de regulă, atunci când se acţionează în superioritate IT, tehnologică, informaţională, strategică şi tactică, aşa se şi întâmplă.

Comandamentul forţelor americane care au acţionat în războiul din 2003 împotriva armatei dezarmate a lui Saddam Hussein nu poate

să nu fie mulţumit de această campanie, deopotrivă, militară, civil-militară, informaţională, psihologică şi mediatică.

Au urmat însă o serie de efecte în cascadă, unele prevăzute, altele nu. Fragila societate irakiană s-a scindat în fel de fel de tabere, în fel de fel de entităţi fluide, cu motivaţii dintre cele mai neaşteptate, declanşându-se astfel o cascadă de efecte care, au scăpat de sub orice control. Acţiunile militare care au urmat nu s-au mai grupat în operaţii bazate pe efecte, ci în intervenţii punctuale care au urmărit un anumit efect (capturarea unor lideri ai fostei armate irakiene, lovirea unor centre de generare a conflictualităţii, lovirea unor forţe insurgente etc.), prinderea lui Saddam Hussein etc.. Chiar dacă, în momentul de faţă, efectele în cascadă au încetat şi s-a ajuns la un sistem de înlănţuiri haotice de efecte, faza efectelor în cascadă din Irak şi din Afganistan a generat situaţia de acum, care se poate îndrepta şi spre alte genuri de evoluţii haotice.

6.2.9 Ieşirea efectelor din condiţionarea directă. Efectele predominant haotice

După revoluţiile din 1989, s-au declanşat serii de efecte haotice ale acestora. Unele dintre ele continuă să existe şi astăzi, altele s-au multiplicat, iar câteva au încetat, datorită, în principal, integrării unor ţării din estul Europeni în NATO şi în Uniunea Europeană. Dar, din haosul efectelor generate de spargerea bipolarităţii, încă nu s-a ieşit. Acesta este doar un aspect al problemei, care vizează îndeosebi domeniul geopolitic şi pe cel geostrategic, dar nu fără semnificaţii şi fără influenţe în mediul politic şi militar naţional şi internaţional, de alianţă, de coaliţie sau de împotrivire la acestea.

Acţiunile militare mai ample sau mai puţin ample care au urmat impactului spargerii bipolarităţii s-au reorientat, în general, spre gestionarea crizelor şi conflictelor şi, sub această cortină foarte generoasă, spre unele dintre zonele de control strategic al resurselor şi focarelor generatoare de tensiuni şi conflicte. De unde rezultă că raţiunea, sfera de cuprindere şi conţinutul EBO se centrează din ce în ce mai mult pe aceste obiective, iar declanşarea operaţiilor de acest fel trebuie să genereze efecte în majoritatea lor prevăzute, planificate şi utile noilor politici şi strategii. Desigur, în mare parte, aceste efecte chiar se obţin. Dar, din aceste efecte, din altele, neprevăzute, precum

şi din cele prăvălite în cascade periculoase şi din alte evoluţii sau involuţii, s-au generat numeroase efecte haotice, care au repus la toate nivelurile – politic, strategic, operativ şi tactic – asimetriile de tip haotic, terorismul, criminalitatea, migraţia şi toate cele ce rezultă din conflictul major al acestui început de secol dintre fragmentarea excesivă şi globalizarea excesivă.

Fără îndoială, EBO generează efecte haotice, dar se şi bazează, în oarecare măsură, pe astfel de efecte. Efectele haotice sunt chiar necesare, întrucât ele configurează o stare de incertitudine, ce poate fi „planificată" (în sensul dorinţei de a se ajunge la ea), evaluată şi folosită ca atare, pentru reconfigurarea, în alţi parametri şi pe alte coordonate, a sistemelor şi proceselor.

Introducerea *dimensiunii efectelor haotice* în planificarea strategică este sau, în orice caz, va fi, considerăm noi, una dintre mutaţiilor majore ale modelării mediului strategic al viitorului. Acest lucru este impus de imposibilitatea evitării incertitudinii. În acest caz, incertitudinea trebuie acceptată, analizată, modelată şi utilizată.

6.3 Operaţia bazată pe efect

Problematica operaţiei pe bază de efect (EBO) sau a operaţiei abordată pe bază de efecte (EBAO) este foarte complexă, dar cu aspecte mult prea simple sau, dimpotrivă, mult prea complicate, greu de înţeles şi chiar cu o filosofie paradoxală. Deşi se vorbeşte şi se scrie foarte mult, conceptul ca atare, după cum susţine şi locotenent-colonel J. P. Hunerwadel din USAF[85], care a încercat o analiză realistă, din perspectiva unul pilot al Forţelor Aeriene ale SUA, a acestui aspect, nu este foarte bine înţeles. Locotenent-colonelul J.P Hunerwadel subliniază că americanii au o înclinaţie specială pentru cuvintele sofisticate, pentru cuvintele la modă, pentru expresiile la modă. Din această cauză – susţine acest pilot –, de mai bine de 15 ani, expresia Effects-Based Operations – EBO se dovedeşte a fi devenit una dintre cele mai populare. În primul rând, pentru că sună bine. *Dar ce se află dincolo de această sintaxă a cuvintelor care sună bine?*

[85] Lt. col. J.P. Hunerwadel, *L'approche des opérations basées sur les effets, Questions et réponses*, http://www.airpower.maxwell.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/hunerwadel.html,.

Unii susţin că EBO ar reprezenta un fel de „nouă paradigmă pentru… operaţiile militare”[86] şi, în acelaşi timp, un concept care garantează victoria. Alţii propun, ca alternativă la „alegerea obiectivelor şi mijloacelor de tratare bazate pe distrugere” şi la „operaţiile bazate pe obiective”, o metodă „remarcabil diferită de proceduri militare tradiţionale de distrugere şi de război de uzură”[87], cum este cea care are în vedere filosofia şi fizionomia efectului. Există însă şi numeroşi comentatori care subliniază că, de fapt, conceptul EBO nu aduce nimic nou. În fond. „de-a lungul istoriei, şefii militari şi planificatorii competenţi au încercat să conceapă şi să execute campanii bazate pe efecte.”[88]

Conceptul EBO a primit, desigur, şi numeroase şi severe critici. Unii au susţinut că EBO reprezintă „un panaceu irealist, prea focalizat”, un „jargon la modă”, un „termen care va trece”, o „idee prost concepută”[89].

Există, desigur, şi alte opinii privind acest concept. Spre exemplu, la un an după ce fostul director adjunct al operaţiilor din cadrul statului major interarme a calificat operaţia *Iraqi Freedom* drept «campanie bazată pe efecte», un fost şef al US Joint Forces Command – JFCOM a declarat că EBO «nu este încă pregătită să meargă mai departe»,[90]

Există cel puţin o duzină de definiţii date acestui concept, deopotrivă, interesante, penetrante şi contradictorii. De aici rezultă însă câteva întrebări interesante:

---

[86] *Ibidem*, http://www.airpower.maxwell.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/hunerwadel.html,

[87] Apud locotenent-colonel J.P. Hunerwadel: colonel David A. Deptula, *Firing for Effect: Change in the Nature of Warfare, Defense and Airpower Series* (Arlington, Virginie: *Aerospace Education Foundation*, 24 août 1995), 4; Michael Senglaub, *Course of Action Analysis within an Effects-Based Operational Context*, Sandia Report SAND 2001-3497, 7, http://infoserve.sandia.gov/cgi-bin/techlib/access-control.pl/ 2001/013497.pdf ; colonel Gwen Linde ş.a, "*New Perspectives on Effects-Based Operations: Annotated Briefing*", Alexandria, Virginie: *Institute for Defense Studies*, iunie 2001, 13.

[88] Apud, Linde şi ceilalţi, "*New Perspectives*", 12

[89] Apud, Locotenent-colonel Brett T. Williams, *Effects-Based Operations: Theory, Application, and Role of Airpower*, (Carlisle, Pennsylvanie: *US Army War College*, 9 avril 2002).

[90] General William F. Kernan, remacă în *New York Times* după manevrele *Millennium Challenge 2002*, citate de maiorul David W. Pendall, "*Effects-Based Operations and the Exercise of National Power*", *Military Review*, ianuarie-februarie 2004, 22 ; general de divizie Stanley McChrystal, ministrul apărării (*Department of Defense* – DOD), conferinţa de presă din 22 martie 2003, http://www.defenselink.mil/transcripts/2003/t03222003 0322osdpa.html (consulté le 14 octobre 2005).

Având în vedere faptul că, în general, orice acţiune umană urmăreşte realizarea unor efecte, este oare justificată detaşarea, din rândul tuturor operaţiilor, a celor pe care le denumim operaţii bazate pe efect sau pe efecte? Este oare necesar să detaşăm EBO de celelalte operaţii? De ce ar fi necesar? Ce au ele specific? Care sunt, de fapt, aspectele militare ale EBO?

Esenţa artei militare – sugera Sun Tzî cu două milenii şi jumătate în urmă – este să învingi fără să lupţi. De fapt, o astfel de afirmaţie, ca dealtfel întreaga lucrare *Arta războiului* a ilustrului strateg chinez, la care se adaugă *Arthashastra* indianului Kautilya, nu face altceva decât să arate că efectul nu a fost inventat acum câteva zile, ci el există, practic, de când există acţiune umană.

Este vorba, desigur, de efectul planificat, de efectul dorit, urmărit şi valorificat, dar şi de efectul produs, de efectul rezultat, de efectul neplanificat dar realizat, cu toate urmările şi desfăşurările posibile, de la cele dorite, la cele nedorite, de la cele esenţiale, le cele colaterale. În fond, trăim într-o lume a cauzelor şi a efectelor, a lanţurilor cauză-efect.

Relaţia cauză-efect nu a stat numai în atenţia gânditorilor şi filosofilor, ci şi în cea a militarilor. Întreaga artă militară modernă face apel la gândirea filosofică modernă, iar reflecţiile clausewitziene, spre exemplu, au fost posibile pentru că gândirea filosofică a epocii pătrunsese în toate domeniile de activitate, inclusiv în şcoala germană. Relaţia cauză-efect este fundamentală în orice acţiune şi cu atât mai mult în orice război, cea mai complexă şi cea mai dramatică dintre acţiunile umane.

În *Anexa nr. 10* *Fizionomia Operaţiei Bazată pe Efect*, se prezintă o posibilă configurare a unei EBO.

6.3.1 Suportul clausewitzian al EBO

Unul dintre marii observatori şi analişti ai războiului, privit ca fenomen social complex, ca instrument al politicii este generalul prusac *Carl Von Clausewitz* (1780-1831). El este cel care a sesizat semnificaţia fundamentală a războiului, aceea de a fi un instrument al

politicii, o continuare, prin mijloace violente, a politicii.[91] Oamenii au interese şi, dacă au interese, se află într-o permanentă confruntare, iar pe planul raporturilor între societăţi şi comunităţi, într-un permanent război. În 5.600 de ani de istorie, au avut loc peste 14.520 de războaie, care s-au soldat cu peste 3.640.000.000 de morţi şi cu pagube de 500 quintilioane de franci elveţieni[92]. Din cei 5.600 de ani de istorie, doar 292 au fost ani de pace. În acest caz, pacea poate fi înţeleasă, aşa cum arată şi numele, doar ca încheiere a unui război în vederea obţinerii unui răgaz pentru a pregăti un alt război. Oricât de dură şi de inumană ar părea o astfel de afirmaţie, ea nu trebuie negată. Niciodată, nici o societate de pe lumea aceasta nu a infirmat-o.

Clausewitz a fost prezent la dezastrul de la Jena din 1806. După ce s-a impresionat de ce a văzut acolo şi după ce şi-a petrecut vreo trei ani – până în 1809 – în prizonierat în Franţa, el a participat la reorganizarea armatei prusace şi, până în 1812, a fost la Şcoala militară din Berlin. A participat la campania din Rusia, apoi a făcut campania dintre anii 1814 şi 1815. În ultima parte a vieţii a condus Şcoala militară din Berlin. În 1831, o epidemie de holeră i-a curmat viaţa, iar opera sa *Vom Kriege* (Despre război) a rămas neterminată. Ea a fost publicată ulterior, prin grija soţiei sale. Singura parte terminată din această operă este cartea a I-a, publicată integral în *Antologia mondială de strategie* a lui Gérard Chaliand[93], într-o traducere nouă. Clausewitz, spre deosebire de mulţi alţi strategi, a fost un gânditor extrem de profund, un filosof al războiului. El configurează fizionomia, resorturile şi filosofia războiului absolut care va guverna lumea de la Revoluţia franceză la cel de-Al Doilea Război Mondial.

Chiar din cartea I, intitulată Despre natura războiului, el scrie că „Războiul este deci un act de violenţă care trebuie să constrângă adversarul se execute voinţa noastră."[94] Violenţa se înarmează cu invenţii din domeniul artei şi ştiinţei pentru a înfrunta violenţa. Scopul acestei violenţe este acela de a-l dezarma pe inamic.

---

[91] General dr. Mihail Popescu, general-locotenent (r) dr. Valentin Arsenie, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. 2, Editura CTEA, Bucureşti, 2004, pp. 73-88.
[92] *România şi tratatele internaţionale*, Editura Militară, Bucureşti 1972, p. XIX
[93] Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie d'origines au nucleaire*, Edition Robert Laffont, S.A., Paris, 1990, pp. 816 – 866.
[94] Gérard Chaliand, *Idem*, p. 816

Clausewitz spune că, poate, unele minţi filantropice îşi imaginează că inamicul poate fi dezarmat şi altfel decât prin violenţă, fără vărsare de sânge.

Deşi o astfel de soluţie ar fi de dorit, este o eroare care trebuie denunţată. *„Într-o problemă atât de periculoasă cum este războiul, cele mai grave erori sunt în mod sigur cele cauzate de bunătate. (...) Ar fi în zadar şi chiar greşit să vrei să nu ţii seama de natura războiului din cauza repulsiei pe care o inspiră realitatea sa. Dacă războaiele dintre naţiunile civilizate nu sunt chiar aşa de crude şi de distrugătoare precum cele dintre entităţile necivilizate, aceasta ţine de condiţiile sociale care guvernează aceste state ca şi de cele care configurează relaţiile lor mutuale."*

Războiul rezultă din aceste condiţii şi din aceste relaţii. Ele sunt cele care îl generează, îl limitează şi îl moderează. Dar ele înseşi nu aparţin războiului; ele sunt preexistente lui. *„A introduce un principiu moderator în filosofia războiului ar fi o absurditate"*, scrie Clausewitz.

Este o observaţie de mare profunzime. Dacă războiul este precedat de o stare de pace în care există un nivel de civilizaţie şi cultură, un sistem de norme şi de relaţii care proiectează nu numai conduita de colaborare, ci, într-un anume fel, şi pe cea de confruntare, de îndată ce s-a ajuns la violenţa armelor, o astfel de confruntare îşi are legile ei, chiar dacă ele acţionează pe un suport civilizaţional preexistent confruntării armate.

După teoreticianul şi strategul prusac, există două motivaţii care împing oamenii să se confrunte: *sentimentul de ostilitate* şi *intenţia ostilă*. Disputa între componenta pasională, psihologică a războiului şi cea raţională, intenţională nu aduce noutăţi, ci doar moduri diferite de manifestare.

În oricare război trebuie să existe această intenţionalitate. Ura nu este suficientă. Războiul este un act intenţionat de violenţă, determinat de un interes, este un act politic şi nu există limite în manifestarea acestuia. Fiecare dintre adversari caută să impună celuilalt legea sa. Aceasta nu duce la concilieri şi reconcilieri interminabile, ci la acţiuni extreme.

Este, după Clausewitz, primul caz de extremism şi primul caz de reciprocitate.

Scopul războiului este nimicirea forţelor armate ale inamicului[95]. Pentru aceasta, este necesar, cel puţin în teorie, să se creeze cea mai dificilă situaţie posibilă. Evident, o astfel de situaţie nu poate fi decât aceea în care inamicul să fie dezarmat. Dar, la rândul lui, şi el îşi propune acelaşi obiectiv.

Acesta este, după Clausewitz, cel de al doilea caz de reciprocitate, care conduce la cea de a doua conduită extremă. Efortul maxim al forţelor ţine de evaluarea adversarului, iar aceasta presupune, pe de o parte, evaluarea amplorii mijloacelor sale şi, pe de altă parte, de voinţa sa.

Aceste elemente (chiar şi puterea voinţei) pot fi evaluate. Vom lua atunci măsuri pentru a realiza un raport de forţe convenabil acţiunii noastre. Dar, fără îndoială, şi inamicul va face la fel. De aici rezultă cel de al treilea caz de reciprocitate şi cea de a treia extremă sau trecere la limită.

Voinţa nu se hrăneşte niciodată cu subtilităţi logice, ci cu realităţi conflictuale. Realitatea nu răspunde totdeauna logicii, de unde şi celebra expresie că nu tot ceea ce este logic este şi adevărat.

Războiul nu este un şoc unic, fără durată, o ciocnire violentă de o clipă. Dacă ar fi aşa, s-ar tinde iarăşi spre extreme, pentru că o greşeală n-ar putea fi niciodată corectată. Dar, dacă războiul constă într-o succesiune de acţiuni şi, ca atare, decizia presupune tot o succesiune de acte, aşa cum se întâmplă în realitate, fiecare dintre cei doi adversari va căuta să-l cunoască bine pe celălalt, pentru a-şi pregăti acţiunea, în funcţie de situaţia reală, concretă.

Totuşi, războiul se rezumă, în final, la un singur act decisiv, din care nu există decât o ieşire defavorabilă sau una favorabilă. În cazul unei desfăşurări nefavorabile, dacă, în prima etapă, ai întrebuinţat toate forţele, o a doua devine de neconceput. În mod real, în cazul pregătirii şi ducerii războiului, este vorba de interacţiuni între cei doi adversari, de condiţionare reciprocă. De aceea, Clausewitz consideră că, în caz de război, nu vor fi mobilizate toate forţele în acelaşi timp. De altfel, înseşi natura şi destinaţia acestor forţe fac imposibilă punerea lor simultană în operă. Aceste forţe sunt: forţele militare propriu-zise, ţara cu teritoriul său şi cu populaţia sa şi

[95] În războiul din Irak din martie-aprilie 2003, unul dintre scopurile declarate ale confruntării a fost dezarmarea (prin violenţă) a Irakului şi înlăturarea de la putere a regimului dictatorial al lui Saddam Hussein.

aliaţii. Dacă forţele militare pot fi mobilizate în aceleaşi timp, nu se întâmplă aşa cu toate cetăţile, râurile, munţii, locuitorii etc. Nici cooperarea aliaţilor nu depinde numai de voinţa beligeranţilor, ci mai ales de natura relaţiilor internaţionale, fapt pentru care, adesea, ei intervin prea târziu.

Clausewitz spune că, în caz de război, concentrarea tuturor forţelor într-un moment dat este contrară naturii războiului. Această afirmaţie pare oarecum paradoxală, întrucât, în aceeaşi epocă istorică, Napoleon formulase (în urma experienţei, desigur) *principiul concentrării forţelor în locul potrivit şi la momentul voit*. În realitate, este vorba de aplicarea reală a acestui principiu, de gradarea lui, de fizionomia efectelor şi, totodată, de conturarea unor alte principii care, nu ne îndoim, vor continua să fie studiate în viitorul războiului de teoria haosului. Este vorba de *dependenţa de adversar* şi de *variaţia condiţiilor iniţiale*. Şi chiar dacă marele strateg nu le-a formulat astfel, meditaţia strategică, gândirea filosofică profundă, experienţa şi intuiţia l-au condus la formularea unor judecăţi de valoare cu largi deschideri spre viitor.

Războiul nu duce la rezultate absolute. Statul învins consideră un război pierdut doar ca o bătălie pierdută. El vede într-o înfrângere doar un rău trecător, o tranziţie, adică o problemă pe care circumstanţele politice o vor rezolva.

Din acest moment, războiul începe să fie înţeles ca un fenomen complex, care nu poate fi redus la una sau mai multe bătălii.

Această primă carte a lui Clausewitz analizează cu minuţie relaţia dintre latura abstractă, teoretică a războiului – care împinge la extreme, la un fel de teorie a jocurilor cu sumă nulă – şi latura practică, realistă a acestuia care atenuează extremele şi accentuează interdependenţele. Probabilităţile din viaţa reală înlocuiesc extremele şi absolutul teoretic – scrie el. Războiul se derobează astfel de legile stricte după care forţele trebuie să fie întrebuinţate la extrem. Legile care guvernează războiul real, războiul pe care-l duc statele sunt legile probabilităţii. Realitatea furnizează totdeauna „elementele informaţionale din care putem deduce necunoscutul care rămâne a fi descoperit."

Această afirmaţie este similară cu principiul adâncirii misterului din cunoaşterea luciferică, enunţat de Lucian Blaga în *Trilogia culturii*, potrivit căruia cu cât cunoaştem mai mult o realitate,

cu atât se multiplică necunoscutul, misterul. Războiul – această confruntare violentă a voinţelor politice – este totuşi o acţiune umană conştientă, care nu poate face abstracţie de legile cunoaşterii, de sistemul acestor probabilităţi condiţionate carte guvernează toate fenomenele sociale.

„După caracterul adversarului, după instituţiile sale, după situaţia sa şi circumstanţele în care se găseşte, potrivit legilor probabilităţii, fiecare dintre cele două părţi va trage concluzii privind conduita celuilalt şi se va conforma."[96]

Această frază era formulată la începutul secolului al XIX-lea. Deşi, pragmatic, mulţi alţi autori sesizaseră caracterul complex şi contradictoriu al războiului, nimeni nu formulase ideea că un astfel de fenomen trebuie analizat prin teoria probabilităţii, prin legile probabilităţilor.

Dincolo de discursul excepţional al lui Clausewitz privind natura războiului şi caracterul său de instrument al politicii, analiza lui prin prisma legilor probabilităţii este, credem, o adevărată revoluţie în ştiinţa militară şi se menţine semnificativ în noua logică a *războiului bazat pe efecte*.

Obiectivul politic al războiului, care este un obiectiv mobil, flexibil, ce constă într-un efect dinamic sau un complex lanţ de efecte dinamice, devine un element esenţial al ecuaţiei. Acelaşi obiectiv politic, în epoci diferite, poate să provoace reacţii diferenţiate la popoare diferite sau chiar la acelaşi popor. Din acest motiv, nu putem considera obiectivul politic ca măsură în sine, ci doar în sensul în care el influenţează masele care trebuie mobilizate. Cu alte cuvinte, trebuie să se ţină seama de natura acestor mase, pentru că ele sunt cele care întăresc sau slăbesc acţiunea. *„Or, dacă obiectivul militar se acordă cu obiectivul politic, acesta va dispărea în general în măsura în care obiectivul politic va dispărea, cu atât mai mult cu cât acesta are importanţă."*

În aceiaşi termeni este analizată şi durata războiului, subliniindu-se rolul interacţiunii militare în ansamblul ei, adică dependenţele şi interdependenţele care se creează nu numai în teatru, ci şi în tot ceea ce îl condiţionează. Războiul va dura atâta timp cât acţionează *principiul ostilităţii*, iar cele două state sunt înarmate. Unul abia aşteaptă momentul prielnic pentru a acţiona, în timp ce

[96] Gérard Chaliand, *Op.cit.* p. 822.

celălalt aşteaptă momentul favorabil de reacţie preventivă sau de contracarare, adică preemptivă.

Totdeauna, după Clausewitz, în mod automat beligeranţii acţionează invers, dar în acelaşi spaţiu al confruntării, deci complementar. Când unul atacă, celălalt se apără. Echilibrul forţelor este relativ şi temporar. Totdeauna, unul va ataca. Atacul va fi totdeauna prioritar şi permanent, pe când apărarea va avea totdeauna un caracter temporar, chiar dacă toată lumea declară că se pregăteşte doar pentru apărare. Apărarea naţională sau colectivă nu este totuna cu apărarea, ca formă a operaţiei şi a acţiunilor de luptă.

Dar ostilităţile nu se vor încheia niciodată. Pacea este relativă. Ea va fi considerată, de cel învins, ca un răgaz pentru a se pregăti să-şi ia revanşa (de regulă, recucerirea teritoriului pierdut, avantaje economice, crearea unui mediu de securitate convenabil etc.). Dar războiul nu este o acţiune continuă. Există o mulţime de războaie în care acţiunea nu ocupă decât o mică parte din timp; restul este inacţiune. Aceasta nu este o contradicţie. Este o realitate.

În măsura în care interesele celor doi beligeranţi sunt opuse, are loc o polaritate, de unde rezultă şi aşa-numitul *principiu al polarităţii*. Acest principiu – spune Clausewitz – se aplică acolo unde *principiul pozitiv* (ofensiva) şi *principiul negativ* (apărarea) se anulează reciproc. Desigur, unul câştigă, celălalt pierde. Nu este, desigur, acelaşi lucru. Dar suma lor este nulă. Acest principiu nu se aplică realităţii, ci relaţiei.

Mai departe, Clausewitz scrie că apărarea şi atacul sunt de natură diferită şi de forţă inegală. De unde rezultă că, de fapt, *principiul polarităţii* nu se aplică în aceste circumstanţe. Este doar unul ideal. O polaritate reală s-ar realiza numai atunci când s-ar folosi o singură formă de luptă, diferenţierea constând în motivul pozitiv sau negativ al confruntării (de exemplu, când două echipe egale, trag de aceeaşi frânghie sau, în război, în cazul luptei de întâlnire). În ceea ce priveşte confruntarea militară, principiul polarităţii nu constă în relaţia concretă, din teatru, atac-apărare, ci în decizia care ţine de acestea. Totdeauna între forţele care trec la ofensivă şi cele care trec la apărare va fi o diferenţă substanţială. Polaritatea priveşte, deci, nu acţiunea propriu-zisă, ci decizia.

Efectul polarităţii este, adesea, anulat de superioritatea apărării asupra atacului, ceea ce explică suspensia actului de război. Fiecare

trebuie să fie în măsură să se apere, întrucât apărarea este preferabilă unor acţiuni ofensive nesigure sau unei păci defavorabile.

Cunoaşterea imperfectă a situaţiei este o altă cauză care poate să întrerupă acţiunea militară. Oricare şef militar, în timp de război, nu cunoaşte cu certitudine decât o singură situaţie: pe a sa. Şi nici pe aceea cu desăvârșire, întrucât variază de la un moment la altul. Pe cea a inamicului o cunoaşte doar din informaţii, iar acestea nu sunt totdeauna sigure.

De aceea, pot fi comise erori atât în ceea ce priveşte iniţiativa, cât şi în ceea ce priveşte acţiunea sau inacţiunea. După Clausewitz, există tendinţa ca forţele inamicului să fie supraestimate, de unde şi *efectul de reţinere*, de prudenţă, în ceea ce priveşte acţiunea militară.

Acest neajuns este compensat, în cazul OBE, de superioritatea informaţională, de sistemele I2SR, care asigură informaţia în timp real. Dominanţa informaţională asigură condiţii pentru dominanţa strategică, iar sistemele C4 şi platformele de lovire (sistemele de arme) permit realizarea ei efectivă şi, deci, efectuarea în siguranţă a EBO. Desigur, aceste afirmaţii sunt valabile îndeosebi pentru războiul disproporţionat, nu şi pentru războiul simetric sau pentru cel asimetric. Durata războiului este invers proporţională cu mobilitatea forţelor. De asemenea, *perioadele de inacţiune sunt cu atât mai scurte cu cât sunt mai mari ţensiunile şi eforturile de război*. Iată un principiu care a fost confirmat de-a lungul timpului, deşi efectul acestuia trebuie judecat nu numai după mobilitatea forţelor şi după efortul de război, ci şi după amploarea angajării şi aria spaţială a confruntărilor.

Chiar dacă forţele din Primul Război Mondial erau mai puţin mobile decât cele folosite în cel de Al Doilea, durata celor două mari conflagraţii mondiale, în raport cu amploarea angajării şi cu alţi factori care au condiţionat aceste războaie, nu face excepţie de la regula enunţată de strategul austriac.

Războiul, aşa cum s-a spus mai sus, poate avea numeroase perioade de inacţiune. O parte dintre războaiele europene pe care le-a studiat Clausewitz – mai ales cele din Evul Mediu – se caracterizau prin existenţa unor perioade lungi de inacţiune. Această realitate l-a determinat pa Clausewitz să afirme că, neîndoielnic, cu cât sunt mai frecvente asemenea perioade, cu atât mai mult se îndepărtează războiul de extreme, devenind şi mai mult dependent de un calcul al

probabilităţilor. Aceste perioade de inacţiune oferă posibilitatea variaţiei condiţiilor iniţiale, apariţiei unor surprize şi, de aceea, ele determină din ce în ce mai mult ca politicienii şi strategii să apeleze la calculul probabilităţilor.

Intervine, aici, hazardul. El este fundamental în calculul probabilităţilor şi devine un factor important şi în război. Natura subiectivă a hazardului şi natura sa obiectivă fac din război un fel de joc. Natura subiectivă a războiului constă în primul rând în mijloacele cu care se duce acesta. O privire atentă asupra războiului conduce la concluzia că elementul natural al războiului este primejdia. Cea mai înaltă calitate în acest mediu primejdios, în acest sistem al primejdiei îl reprezintă curajul.

Nu curajul orb, ci curajul însoţit de un calcul prudent. Bravura, optimismul, temeritatea şi îndrăzneala sunt forme de manifestare a curajului şi toate aceste tendinţe ale sufletului caută hazardul care este elementul lor.

Observăm astfel că, în mod natural, absolutul de tip matematic nu găseşte niciodată, în arta războiului, fundamente solide pe care să se sprijine. Încă de la început, există posibilităţi şi probabilităţi, norocul bun şi norocul rău intră în joc, se infiltrează peste tot, astfel încât putem spune, împreună cu marele gânditor militar prusac, că „dintre toate activităţile umane, războiul este cel care seamănă cel mai mult cu un joc de cărţi.“

O astfel de afirmaţie relansează studierea războiului ca fenomen complex condiţionat şi, în consecinţă, folosirea lui cu multă prudenţă, întrucât, ca orice fenomen care se supune probabilităţilor condiţionate, nu poate fi în întregime controlat, ci doar analizat. Dar acest lucru va fi spus mult mai târziu, o dată cu apariţia teoriei haosului, determinismului lui Ilia Prigogine şi atractorilor lui Lorenz. Dar nici atunci pe deplin, pentru că, atunci, ca şi acum, la începutul mileniului al III-lea, înseamnă încă mâine.

Ne aşteptăm totdeauna la claritate şi certitudine, cultivăm, reclamăm şi întreţinem o astfel de filosofie dihotomică, o astfel de viziune. În realitate, spiritul nostru este atras de incertitudine. *„În loc de a urma, în compania aşteptării, drumul îngust al investigaţiei filosofice şi deducţiilor logice, pentru a atinge, fără să ţină seama de acestea, ţinuturi necunoscute, golite de reperele obişnuite, spiritul preferă să poposească, alături de imaginaţie, în domeniul hazardului*

şi şansei. Departe de mediocra necesitate, el se pierde în tărâmul posibilităţilor; transportat, curajul îşi ia libertatea de a se arunca înaintea îndrăznelii şi primejdiei, ca un înotător temerar care plonjează în faţa curentului.“

Dacă teoria doreşte să tragă concluzii şi să emită generalităţi cu caracter absolut, ea nu va avea nici o utilitate practică. Teoria trebuie să ţină cont de natura umană şi să abordeze curajul, îndrăzneala şi chiar temeritatea. Arta războiului se aplică unor forţe vii, unor forţe morale. Nu se poate pretinde nici absolutul, nici certitudinea. *„Rămâne totdeauna o marjă de incertitudine, atât în problemele mari, cât şi în cele mărunte. De o parte, se află incertitudinea, de cealaltă, curajul şi încrederea pentru restabilirea echilibrului. Cu cât curajul şi încrederea sunt mai mari, cu atât mai mare poate fi marja de incertitudine. Curajul şi încrederea sunt deci principii esenţiale ale războiului; în consecinţă, teoria nu trebuie să prescrie decât acele legi care dau curs liber acestor virtuţi militare, cele mai nobile şi cele mai indispensabile, indiferent care ar fi intensitatea şi forma lor. Temeritatea însăşi nu este lipsită de înţelepciuni şi nici de prudenţă; numai că trebuie un alt instrument pentru a o măsura.“*[97]

Iată cum s-au deschis larg porţile spre o altfel de ştiinţă a războiului, spre o altfel de artă militară, în care efectul este tot atât de important, dacă nu chiar mai important, decât cauza. Mijloacele de analiză a fenomenului război, în complexitatea sa, vor apela, de acum, la teoria probabilităţilor, la teoria jocurilor, la metode ştiinţifice de abordare. E drept, acest lucru nu va schimba nici natura războiului, nici percepţia lui şi, cel puţin până la războaiele mondiale (dar şi după aceea), nici forma de manifestare a violenţei. Va influenţa în schimb hotărâtor teoria strategiei, arta strategică şi practica strategică. Şcolile vor aborda cu seriozitate şi profunzime ştiinţa şi arta războiului, marile bătălii vor fi analizate de acum riguros, cu mijloace ştiinţifice, pornind de la efecte spre cauze.

Pentru că, aşa cum scria Clausewitz, *„războiul nu este nici pierdere de timp, nici amor al riscului sau al succesului, nici produs al unui entuziasm fără limite; el este un mijloc serios în serviciul unei cauze serioase. (...) Războiul pe care îl duce orice comunitate – popoare întregi, mai ales popoare civilizate – are drept cauză o*

[97] Gérard Chaliand, *Ibidem*, p. 828.

situaţie politică şi nu se explică decât printr-un motiv politic. Războiul este deci un act politic. Totuşi, dacă el este o manifestare a violenţei, complet, fără obstacole, absolut, aşa cum se poate imagina după conceptul pur, el s-ar substitui, într-un mod autonom, politicii imediat după ce aceasta l-a provocat; el ar elimina-o, urmând propriile sale legi, asemenea unei mine care nu poate exploda decât în direcţia şi în maniera dinainte fixate.“[98]

Este foarte importantă această precizare.

Războiul nu este însă politică. El este mijloc al politicii, instrument al politicii, dar se separă de politică, de procedeele politicii. Politica îi fixează doar parametrii. De îndată ce s-a declanşat, în parametrii fixaţi de politică, războiul îşi urmează cursul, îşi are propriile sale legi şi propriile sale efecte. Pot apărea chiar discordanţe între război şi politică, ceea ce ar conduce la o distincţie teoretică între aceste două domenii. Realitatea este însă alta.

Războiul, chiar dacă nu este politică, rămâne un instrument al politicii. El se prezintă ca o serie de acte, de pulsaţii ale violenţei şi durează suficient de mult pentru a-i fi influenţat cursul de o inteligenţă superioară. Dacă războiul răspunde unui proiect politic, este normal ca motivul politic care l-a generat să rămână prima şi suprema consideraţie care-i dirijează conduita. Dar nici obiectivul politic nu este tiranic, fixist, imuabil. Şi el se adaptează mijloacelor existente şi poate fi, adesea, complet transformat. Dar el rămâne totdeauna prima consideraţie. Politica pătrunde astfel în orice acţiune militară, exercită asupra ei o influenţă continuă. Pentru că nu există război de dragul războiului. *Războiul este un mijloc al politicii*.

În acest sens, la paragraful 24, Clausewitz notează celebra frază care pune pentru totdeauna războiul în coordonatele sale reale: *„Războiul este o simplă continuare a politicii prin alte mijloace. Noi observăm deci că războiul nu este un simplu act politic, ci un veritabil instrument politic, o urmare a activităţii politice, exercitarea acesteia prin alte mijloace. Ceea ce rămâne propriu războiului este caracterul cu totul special al acestor mijloace. Arta războiului, în general, şi staff-ul războiului, în fiecare caz în parte, pot să vegheze ca tendinţele şi intenţiile politicii să nu fie incompatibile cu aceste mijloace. Aceasta nu este desigur o exigenţă minoră; ea poate, în anumite cazuri, să influenţeze intenţiile politice*

[98] *Ibidem.*

şi chiar să le modifice. Căci intenţia politică este scopul, iar războiul este mijlocul, şi nu poate fi conceput mijlocul independent de scop.“[99]

Aceasta este, de fapt, esenţa teoriei războiului, a filosofiei războiului. O relaţie de condiţionare extrem de simplă, pe care omenirea a construit-o, iar Clausewitz a reuşit, în sfârşit, să o şi explice. Aceasta este un fel de ou al lui Columb în filosofia războiului.

Totuşi, natura războaielor este diferită. Tensiunile şi motivele pentru care se declanşează războiul sunt uneori atât de mari încât viziunile politice şi cele militare aproape coincid. În aceste situaţii care merg la limită, războiul va părea mai mult militar şi mai puţin politic. Pe măsură ce aceste tensiuni se diminuează, războiul se depărtează de extreme, de tendinţa sa naturală[100], configuraţia politică va diferi de cea a războiului ideal, a războiului-limită, astfel încât războiul va deveni din ce în ce mai mult politic.

Politica poate să joace roluri diferite în diferite tipuri de războaie. Uneori, ea iese în faţă, este vizibilă, clară, alteori, ea pare să lipsească cu desăvârşire. În realitate, ea nu poate lipsi din nici un război. Politica este inteligenţa statului. Ea operează cu mijloace extrem de complexe şi de diversificate, unele chiar necinstite, folosind sau evitând folosirea violenţei.

Războiul nu este niciodată ceva independent de politică. De aceea, pentru a studia şi înţelege războiul, trebuie studiată şi înţeleasă politica. Este o concluzie foarte importantă. Fiecare război are în spate o politică, mai exact o decizie politică.

Această aserţiune are implicaţii foarte serioase în ceea ce priveşte teoria războiului. El este, deopotrivă rezultatul unui impuls natural orb şi un joc al probabilităţilor pe care-l pune în operă o decizie politică. Aceasta din urmă îi dă sens, raţiune şi conţinut. Agresivitatea nu este suficientă pentru a explica războiul. Cel mult, ea explică violenţa. Războiul este un complex de acţiuni gândite, elaborate. Există, deci, o trinitate a războiului: violenţa originală, ura şi animozitatea care se explică prin acest impuls natural orb; jocul probabilităţilor şi întâmplării care transformă războiul într-o

---

[99] Gérard Chaliand, *Ibidem*, p. 829.

[100] Este vorba de logica războiului, de teoria lui, de ecuaţia lui de confruntare între extreme, nu de practica lui, de războiul real, cel care se supune legilor probabilităţii, ecuaţiilor nelineare.

activitate liberă a fiinţei şi calitatea sa de a fi un instrument al politicii care îi dă calitatea raţională, mai exact, de unică raţiune.

Primul aspect interesează masele, cel de al doilea ţine de competenţa şefului militar şi a armatei, iar cel de al treilea aparţine guvernului. Teoria nu poate să ignore aceste elemente, nici raporturile dintre ele. Ea se defineşte pe aceste trei elemente, le studiază şi le modelează.

În capitolul intitulat *Scopul şi mijloacele războiului*, Clausewitz revine asupra naturii complexe şi schimbătoare a războiului. În afară de afirmaţia categorică potrivit căreia războiul este un instrument al politicii, nimic nu este fixat în coordonate definitive. Scopul războiului variază după cel politic, se ţine după el, îl secondează şi îl transpune în practică, dar nu oricum, ci în funcţie de condiţiile concrete. Totuşi, obiectivul politic nu se transpune, nu se topeşte în cel militar, ci rămâne exterior acestuia. *Obiectivul militar rămâne totdeauna învingerea inamicului, dezarmarea lui. Ce înseamnă, de fapt, dezarmarea inamicului?*

Clausewitz distinge trei elemente: forţele armate, ţara şi voinţa inamicului. Forţele armate trebuie distruse, ţara trebuie cucerită şi, prin aceste două elemente, se realizează şi cel de al treilea. Astfel se încheie pacea. Dar pacea nu rezolvă toate problemele. Războiul real nu este cel din teoria războiului. *„Dacă există războaie între state inegale, aceasta dovedeşte că, în realitate, războiul este adesea foarte departe de conceptul său original.“* Nu este nevoie ca două state să se bată până ce se epuizează unul pe celălalt. Unul dintre state poate ceda şi atunci pacea se încheie înainte de a se sfârşi războiul. O astfel de eventualitate este foarte importantă şi ea se ia totdeauna în calcul, datorită costurilor imense ale războiului şi sacrificiilor pe care continuarea acestuia le impune.

Dar şi în relaţia dintre obiectivul politic al războiului şi războiul ca instrument al politicii intervin foarte multe elemente care pot influenţa atât desfăşurarea războiului, cât şi obiectivul politic final. Obiectivul politic nu este imuabil. El însuşi variază, în funcţie de condiţiile concrete, de desfăşurarea ostilităţilor, de presiunile internaţionale, de starea resurselor, de rezultatele care se estimează, deci de probabilitatea rezultatelor.

Uneori, se speră ca inamicului să-i fie impusă superioritatea forţelor proprii într-o singură bătălie, obligându-l astfel să accepte

condiţiile încetării ostilităţilor şi încheierii păcii, alteori se vizează distrugerea forţelor inamicului şi cucerirea teritoriului său prin mai multe bătălii şi chiar prin mai multe campanii. Sunt şi cazuri când, prin război, nu se vizează distrugerea sau dezarmarea forţelor inamicului, ci crearea unor condiţii, prin intermediul unor strategii indirecte, de a-l obliga să accepte încheierea păcii.

Acestea sunt aşa-numitele operaţiuni care au o influenţă politică imediată. Printre ele se situează, astăzi, şi EBO. Este vorba de acţiuni (de regulă, politice, dar nu numai) care să ducă la separarea inamicului de aliaţii săi, de câştigarea de partea proprie a unor noi aliaţi. Mai târziu, în praxiologie, aceste acţiuni vor fi integrate în ceea ce numim *strategia faptului împlinit*.

Un alt mijloc este acela de a-l determina pe inamic să-şi sporească cheltuielile şi să-şi epuizeze resursele. O astfel de strategie indirectă va fi folosită în toate războaiele, inclusiv în timpul Războiului Rece. Aceasta demonstrează realismul şi perenitatea operei marelui strateg prusac.

Clausewitz arată şi modalităţile în care poate fi determinat inamicul să-şi sporească cheltuielile şi să-şi epuizeze resursele. Acestea sunt: a-i distruge o parte din armată şi a-i cuceri o parte din teritoriu; a-i ocupa teritoriul, dar nu pentru a-l păstra, ci pentru a-l devasta, a-i afecta economia, a-i produce pierderi; a-l uza. Această modalitate – uzura inamicului –, care se va concretiza în arta militară în ceea ce se numeşte război de uzură sau de atriţie, este definită de Clausewitz ca o luptă care implică o epuizare graduală a forţelor fizice şi psihice şi a voinţei pe toată durata acţiunii. Acest lucru se realizează nu prin lupte cu obiective pozitive, adică ofensive, ci printr-o simplă rezistenţă. Sau prin acţiuni numeroase, felurite, dar cu obiective limitate şi foarte diversificate, dar integrate unui concept unitar. Aceasta asigură utilizarea mai bună a mijloacelor, economisirea lor şi uzura accentuată a celor ale inamicului.

Până unde se poate merge oare cu o astfel de strategie? Ce legătură are ea cu dinamica efectelor? Prin fiecare acţiune din timpul strategiei de uzură se urmăreşte distrugerea forţelor inamicului până în acel punct în care inamicul să cedeze. Este şi un mod tradiţional american de a duce războiul. Acest lucru se poate realiza printr-o singură acţiune sau printr-o succesiune de acţiuni. Este de preferat succesiunea de acţiuni. Acţiunea negativă – adică apărarea –

oferă prilejul ca, în timp, forţele inamicului să fie aduse în acea stare din care nu mai pot continua acţiunea pozitivă, deci ofensiva, raportul de forţe se va contrabalansa şi astfel cel din apărare va putea trece la acţiuni ofensive. Strategia de uzură se foloseşte de cel slab pentru a rezista împotriva celui puternic. Exemplul lui Frederic cel Mare din timpul Războiului de şapte ani este concludent.

Singurul mijloc al războiului pentru a realiza scopurile politice este lupta. Operaţia, se ştie, este o formă a luptei, un complex de acţiuni de luptă, precum şi etapele de pregătire a forţelor, mijloacelor şi resurselor pentru ducerea acestora.

Războiul este tot ce se raportează la forţe armate, adică la crearea, pregătirea, întreţinerea şi folosirea lor. Lupta, în război, nu este un fapt singular, ci un ansamblu compus din mai multe părţi, care se disting unele după subiect altele după obiect. Subiectul este constituit din structura forţelor, obiectul din scopul luptei. Toate acestea alcătuiesc ceea ce se numeşte angajament sau angajare. Întrebuinţarea forţelor nu este nimic altceva decât organizarea unui anumit număr de angajări directe sau indirecte.

Scopul angajării, în război, este distrugerea forţelor inamicului. Este însă posibil ca, în anumite războaie, distrugerea forţelor inamice să nu fie considerată absolut necesară. De altfel, distrugerea forţelor nu este decât un mijloc pentru a atinge obiectivul politic. Acesta poate fi atins şi prin alte mijloace, cum ar fi demonstraţia de forţă, punerea inamicului în faţa unui fapt împlinit etc. Acolo unde inamicul este slab, în cazul unui angajament, acesta va ceda înainte de a-i fi distrusă armata.

Singurul mijloc al războiului este lupta. Singurul mijloc al luptei este angajarea. De aceea, distrugerea forţelor adversarului este cheia de boltă a tuturor calculelor. Orice victorie importantă – care înseamnă distrugerea forţelor inamicului – se propagă în toate celelalte domenii, ca un fluid. Eficacitatea nu constă totuşi în mijloace, ci în finalităţi, în rezultate, dar mai ales în efecte. Distrugerea forţelor inamice nu înseamnă doar distrugerea fizică, ci şi morală. Elementul moral este cel mai fluid. El se află peste tot şi, de cele mai multe ori, nu supravieţuieşte distrugerii fizice.

Distincţia dintre acţiunea pozitivă – atacul – şi cea negativă – apărarea – este necesară şi utilă. Ofensiva vizează distrugerea, apărarea înseamnă aşteptare şi, adesea, uzură a inamicului. Ea nu este

însă aşteptare pasivă, anduranţă, ci trebuie să vizeze angajarea convenabilă şi distrugerea forţelor inamice. Mulţi generali care n-au ţinut seama de acest principiu, adică de *caracterul activ-ofensiv al apărării*, au pierdut. Scopul apărării este, în general întârzierea acţiunii inamicului, iar aceasta înseamnă aşteptare. Vine însă un moment al angajării, care cere acţiune sau contra-acţiune ofensivă,. Este momentul lovirii ofensive a inamicului. Şi atunci apărarea nu mai este o acţiune negativă, ci una pozitivă.

Război înseamnă punerea în aplicare a unei decizii politice prin mijlocirea armelor. Dar modul de punere în aplicare este flexibil. Un comandant abil, atunci când scopurile politice ale războiului permit acest lucru, evită bătălia şi caută să realizeze obiectivul războiului fără costuri şi pierderi de vieţi. Este o întoarcere la arta lui Sun Tzî care considera, între altele, că *adevărata artă a războiului constă în obţinerea victoriei fără luptă*.

Între practica şi teoria războiului nu există suprapuneri perfecte. Practica nu este teorie, ci aplicarea teoriei în funcţie de circumstanţe, iar teoria ţine de logica războiului, de regulile şi principiile care acţionează în acest domeniu, de ecuaţiile care îl modelează, de… efectele practicii, într-o situaţie concretă.

Lucrurile nu sunt însă atât de simple. Tot ce ţine de acţiunea umană – iar războiul este o formă violentă a acestei acţiuni – depinde nu numai de legi şi de principii, de circumstanţe şi de factori aleatori, ci şi de calitatea oamenilor, de capacitatea lor de a crea conexiuni, de a găsi sau inventa soluţii ingenioase. Napoleon spunea că hotărârile cele mai bune pe câmpul de luptă nu sunt, adesea, decât reamintiri, de unde putem trage concluzia că, şi în război, tot el, omul, este măsura tuturor lucrurilor.

De aici, rezultă rolul geniului militar, al comandantului de excepţie. Clausewitz nu putea să nu remarce rolul personalităţii militare, al geniului militar. Arta militară este plină de astfel de exemple. *Adesea, nu atât ştiinţa războiului, cât spiritul intuitiv şi inventiv al comandantului – adică acela de a vedea în mod inteligent relaţia cauză-efect – a dus o armată sau alta la victorie*.

Genialitatea militară nu este o calitate unică, precum curajul, ci o combinaţie armonioasă de calităţi. Geniul militar apare mai ales la popoarele care au activităţi complexe. Rareori se vor găsi genii militare la popoarele sălbatice. Aceste genii apar acolo unde evoluţia

intelectuală generală este la ordinea zilei, unde există o cultură, un patrimoniu cultural, o experienţă de viaţă, o filosofie, o gândire socială dezvoltată.

Curajul este de două feluri: cel personal, manifestat în faţa unei primejdii, şi cel care presupune asumarea unei responsabilităţi, fie în faţa unei instanţe, fie în faţa propriei conştiinţe. Curajul manifestat în faţa unei primejdii se manifestă şi el în două moduri: ca indiferenţă faţă de pericolul respectiv, ca dispreţ faţă de moarte, deci ca o stare individuală permanentă, şi, respectiv, ca ambiţie, patriotism, entuziasm. În acest din urmă caz nu este vorba de o stare permanentă, ci de o stare emoţională, de un sentiment. Prima formulă a curajului creează constanţa, cea de a doua generează îndrăzneala. Din combinarea dintre cele două rezultă forma perfectă a curajului. Acestea se întâlnesc mai ales la popoarele sălbatice sau semicivilizate.

Totuşi, în război, calităţile intelectuale au un rol predominant. Războiul este domeniul de incertitudine, trei sferturi din elementele pe care se fundamentează acţiunea rămânând în ceţurile unei incertitudini mai mari sau mai mici. De aceea, ieşirea dintr-o astfel de stare nu poate fi realizată decât de o inteligenţă subtilă, care poate aprecia din instinct adevărul.

O inteligenţă superioară este cea care asigură consistenţă războiului. Una medie poate doar să vadă just, ceea ce nu este suficient, războiul fiind domeniul hazardului. „Pentru a triumfa fără probleme în această confruntare neîncetată cu neprevăzutul, două calităţi sunt indispensabile: mai întâi, o înţelegere care, chiar în orele cele mai sumbre, conservă urma luminii interne care duce la adevăr; apoi, curajul de a urma această lumină palidă. Prima a fost configurată prin expresia franceză *coup d'oeil* (aruncătură de ochi); cealaltă este determinarea. Din aceste două elemente a luat naştere ideea unei decizii rapide şi exacte, foarte importantă atât pentru domeniul tactic, cât şi pentru cel strategic.

Determinarea se datorează unei calităţi speciale a inteligenţei, rapidităţii ei care este proprie mai mult spiritelor puternice decât celor strălucitoare. Trebuie să fii puternic pentru a rezista războiului, inclusiv erorilor şi ororilor războiului. Altfel devii timorat, iar inteligenţa ta îşi pierde din consistenţă şi acţionezi sub impulsul momentului. Determinarea, dincolo de logica argumentelor, trebuie să conţină puterea cunoaşterii, a înţelegerii luptei, cultura luptei.

Capacitatea de a vedea totul dintr-o privire şi de a înţelege astfel coordonatele determinării conduc la o calitate foarte des întâlnită în război, domeniu al neprevăzutului şi forţă de a învinge neprevăzutul: *prezenţa de spirit*.

Atmosfera războiului cuprinde, în viziunea generalului prusac, patru elemente esenţiale: primejdia, efortul fizic, incertitudinea şi hazardul. Pentru a le stăpâni este nevoie de tărie de caracter şi de o mare capacitate de înţelegere, adică de energie, fermitate, forţă de caracter şi spirit mobil. Dacă, spre exemplu, inamicul rezistă două ore, în loc de patru, acest lucru exercită o mare presiune asupra comandantului nu atât în mod direct, cât mai ales prin efectele asupra combatanţilor, prin influenţa pe care o are asupra acestora.

Moralul şi entuziasmul sunt invers proporţionale cu rezistenţa inamicului. O dată cu prelungirea acţiunilor, numărul victimelor creşte, situaţia devine dificilă, iar comandantul trebuie să găsească acele resurse pentru a depăşi mai întâi el însuşi starea pe care i-o creează o astfel de situaţie şi apoi să-i influenţeze şi pe ceilalţi prin ardoarea spiritului său, prin reaprinderea determinării, prin claritatea speranţei pe care trebuie să le-o incumbe. Onoarea şi gloria sunt acele valori care întreţin forţa unei armate şi a fiecărui luptător. Din păcate, uneori, aceste valori supreme ale unei armate sunt ignorate şi chiar terfelite de decidentul politic, care nu înţelege cultura acestei instituţii, care nu înţelege logica şi fizionomia morală a celui mai teribil instrument pe care îl are la dispoziţie – şi care este şi ultimul – şi anume *războiul*. Politicianul mediocru condamnă războiul, fără să aibă nici un argument pertinent împotriva acestuia, nici măcar propria sa emoţie. Asemenea politicieni – destul de numeroşi şi de iresponsabili în structurile politice ale neamului românesc din toate timpurile – au adus mari prejudicii Armatei României şi conceptului de război, ca instrument al unei politici matură şi responsabile.

Valorile supreme se cultivă, se întreţin şi se respectă. Toate naţiunile îşi respectă eroii căzuţi pe câmpurile de bătaie ale neamului. Fără acest respect, nu există nici valoare, nici spirit, nici prezenţă de spirit. Armata este instituţia de risc extrem a unei naţii. Iar riscul extrem cere curaj, putere, valori morale deosebite şi, mai ales, respect.

Din acestea rezultă acea energie atât de necesară continuării luptei, ieşirii din situaţii dificile şi acea fermitate de caracter care se materializează de cele mai multe ori în şi prin stăpânirea de sine.

Clausewitz spune că un spirit puternic este cel care nu-şi pierde echilibrul nici chiar în cele mai violente furtuni.

Dincolo de aceste calităţi care se cer oamenilor, intervin şi alte elemente deosebit de importante. Unul dintre acestea îl reprezintă relaţia *război-teren*. Dacă în alte activităţi umane, terenul este la îndemână, îl poţi cuprinde dintr-o singură privire, în război, comandantul nu beneficiază de acest avantaj. Aici intervine, în afară de cunoştinţele acumulate şi de informaţiile adunate, *simţul de orientare*.

Acesta constă, după Clausewitz, în capacitatea de a ne reprezenta rapid şi corect configuraţia geometrică a oricărui teren şi, în consecinţă, cea de orientare rapidă în orice moment. Aici trebuie să intervină acea însuşire a spiritului care se numeşte imaginaţie. Ei i se asociază o bună memorie şi o deosebită capacitate de înţelegere, de asociere. Senzorii de informaţie din sistemele şi reţelele I2SR sau I2SCR (mai sunt, desigur, şi altele mult mai sofisticate), GPS-ul, calculatorul şi reţeaua, chiar dacă oferă o informaţie în timp real, nu înlătură necesitatea simţului de orientare, a respectului faţă de spaţiul luptei, a rolului *efectului de spaţiu*, al *efectului de teren*, în fizionomia şi filosofia EBO.

Istoria nu atribuie, totuşi, calitatea de a fi geniu decât celor care s-au distins în primele rânduri, mai ales în activitatea de comandament, întrucât aici se cer acele calităţi care, întrunite, duc la genialitate. Clausewitz arată că nu i s-a atribuit lui Carol al XII-lea calitatea de geniu, întrucât el n-a ştiut să subordoneze eficacitatea armelor sale unei inteligenţe şi unei înţelepciuni superioare. Nici lui Henric al IV-lea nu i se atribuie aura de geniu, deoarece el a trăit prea puţin pentru ca talentul său militar să dea roade. Napoleon spunea că nenumăratele decizii pe care le ia un şef militar constituie o problemă de calcul matematic demnă de talentele unui Newton sau unui Euler.

De la elitele intelectuale superioare se aşteaptă strălucire, capacitate de sinteză, viziune şi judecată de mare anvergură, care nu se găseşte la inteligenţele obişnuite. Dar toate aceste calităţi nu au nici o relevanţă istorică şi nici o finalitate dacă nu sunt însoţite de un temperament adecvat şi de un caracter puternic. La acest nivel, diferenţa dintre cunoştinţă şi voinţă, dintre a şti şi a putea este flexibilă şi realistă. Un om inteligent ştie ce vrea, ştie ce poate, vrea ce poate şi poate ce vrea.

6.3.2 Suportul pragmatic al operaţiei bazată pe efect

Considerăm, în acord cu numeroşi analişti, că operaţiile bazate pe efect sau pe efecte (EBO) au un suport extrem de substanţial în filosofia pragmatică americană. Susţinem acest lucru, întrucât operaţiile bazate pe efecte, mai exact, abordarea problematicii efectelor în fundamentarea, planificarea şi desfăşurarea operaţiilor militare şi civil-militare presupune o gândire profundă, o arhitectură care conexează concepte filosofice, istorice, psihologice, sociologice, matematice, de management al riscurilor şi de altă natură foarte consistente şi foarte bine ancorate în ceea ce numim acţiune eficientă.

EBO este şi trebuie să fie, în esenţa ei, o mare acţiune eficientă, o meta-acţiune eficientă, ca să spunem aşa, sau un complex de acţiuni eficiente, iar acest lucru presupune centrarea reflecţiei filosofice pe motivele, scopurile, obiectivele acţiunii, identificând cu minuţie şi răbdare toate efectele previzibile şi acceptând că pot exista şi altele, necunoscute, unele chiar cu totul imprevizibile, dar care vor apărea pe timpul desfăşurărilor.

Aşa cum subliniam în capitolele anterioare ale acestui studiu, filosofia pragmatică americană se apropie cel mai mult de o astfel de viziune. EBO nu este o simplă adaptare a acţiunii militare şi civil-militare la efecte, ci un nou mod de a gândi, cunoaşte şi fundamenta această acţiune din perspectiva, predominant pragmatică, a conexiunilor multiple cauze-acţiuni-efecte-cauze.

6.3.2.1 Filosofia pragmatică şi EBO

Există un curent în filosofia contemporană denumit pragmatism[101]. Acesta a apărut spre finele secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea în gândirea filosofie americană. Este un curent original produs de modul de viaţă american, de gândirea centrată pe obiect, pe utilitate şi pe eficienţa. Ideile fundamentale ale acestui curent îşi au izvorul în structura cognitivă a clasei de mijloc din perioada respectivă – şi dintotdeauna –, care îşi concentrează efortul de analiză şi de cunoaştere pe efecte, adică pe consecinţele practice ale acţiunii.

[101] Pragma (πραγμα) – faptă, acţiune.

Pe americani îi interesează mai puţin teoria, atâta vreme cât aceasta nu are o finalitate practică, nu se exprimă şi nu se simte, într-o formă sau alta, în modul lor de viaţă. Americanii îşi orientează efortul meditaţiei şi gândirii filosofice pe posibilităţile omului, pe rolul şi locul lui într-un sistem care produce utilităţi, care creează siguranţă şi încredere.

Din acest punct de vedere, filosofia pragmatică americană se îndepărtează oarecum se filosofia europeană, centrată pe cunoaşterea lumii, pe teoretizare excesivă, nu lipsită însă de efect în planul cunoaşterii, dar nu este prea departe de filosofia asiatică, îndeosebi de cea sinică, unde accentul se pune pe cunoaştere sinelui şi, pe această bază, pe creşterea performanţei individuale, prin atingerea unor praguri foarte înalte, excepţionale de concentrare psihică şi de valorificare a calităţilor fiinţei umane, în cadrul unor determinări tradiţionale şi al unor şcoli ce vin din străfundurile istoriei şi dau consistenţă şi perenitate actului uman.

Americanii, în perioada apariţiei acestui curent, acordau mai puţină atenţiei istoriei, destul de recentă şi de neimportantă pentru ei (la acea vreme), punând în schimb accentul pe posibilitatea fiinţei umane de a atinge performanţe îndeosebi în planul acţiunii.

Principalii reprezentanţi ai acestui curent sunt Charles Sanders Peirce (1839-1914), William James (1842-1910) şi John Dewey (1859-1952). În 1871, a luat fiinţă *Clubul metafizic de la Cambridge* (Massachusetts) din care făceau parte o serie de cercetători şi profesori.

Pragmatismul poate fi definit ca încercare de a fundamenta criteriile adevărului şi ale semnificaţiei conceptelor în şi prin consecinţele ce rezultă în practică din admiterea lor. Adevărul şi semnificaţia au valoare prin utilitatea lor. Este adevărat ceea ce este util, ceea ce are efecte utile. Baza acestei afirmaţii şi, evident, a acestui concept se află în distincţia kantiană dintre raţiunea practică (morala) şi acţiunea pragmatică (raţiunea utilitară).

Printre caracteristicile principale ale pragmatismului se situează şi următoarele:

- raportarea critică la clasicii filosofiei moderne (Kant, Descartes, empiriştii);

- situarea cunoaşterii pe suportul convingerilor şi interpretarea convingerilor ca efect al acţiunilor pe care le creează;

- considerarea gândirii ca instrument folosit nu neapărat pentru cunoaşterea realului, aşa cum este el, cât mai ales pentru modificarea lui (instrumentalismul lui John Dewey);

- acordarea unei importanţe speciale semioticii;

- considerarea şi tratarea ştiinţei ca instrument de investigaţie colectivă, în sensul înţelegerii comunităţii oamenilor de ştiinţă ca subiect cunoscător;

- accentuarea teoriei metodei în cunoaştere;

- investigarea experienţei reale, concrete şi finite a oamenilor şi renunţarea la metafizică.

Chiar dacă unele dintre caracteristicile pragmatismului sunt exagerate sau discutabile, *acest curent centrează efortul gândirii pe efect*, pe rezultat. Principalul reprezentant al acestui curent este Charles Sanders Peirce, chiar dacă termenul de „pragmatism" a fost folosit pentru prima dată de William James, în 1897, într-o lucrare intitulată „*Voinţa de a crede*"[102].

Opera lui Peirce, constând din articole şi studii publicate în reviste de specialitate, este foarte tehnică, greu accesibilă publicului larg, ceea ce a şi limitat popularitatea autorului. El a dorit să folosească experienţa sa ştiinţifică pentru a fundamenta o concepţie filosofică, adică un mod de a gândi. Domeniul logicii formale şi cel al fundamentelor matematicii au fost instrumente foarte utile în strădania lui Peirce. Contribuţiile sale filosofice se manifestă îndeosebi în logică, teoria cunoaşterii şi semiotică.

Logica sa încearcă să corecteze şi să dezvolte logica lui Kant, mai ales în ceea ce priveşte categoriile şi configurarea ideii de adevăr. Ideea de adevăr formulată de Peirce a rămas semnificativă pentru pragmatism. În viziunea lui Peirce, *adevărul nu este corespondenţă, nici coerenţă, ci aplicare în practică a conceptului*. Este, cu alte cuvinte efect.

Perice, în eseul „*Fixarea convingerii*", analizează deosebirea dintre credinţă, în sensul convingerii, şi îndoială. Convingerea motivează şi dirijează acţiunea, se constituie într-un fel de argument-suport al ei, în timp ce îndoiala creează nevoia de a cerceta calea de ajungere la convingere, la credinţă şi de a verifica o astfel de cale care, ar putea fi greşită sau deturnată.

[102] William James, *The Will to Believe, Human Immortality* (1956) Dover Publications.

Există, în concepţia sa, diferite metode de a ajunge la configurarea şi fixarea convingerii, dintre care cea mai importantă este *metoda ştiinţei*, metodă care, în opinia sa, are trei componente:

- abducţia;
- deducţia;
- inducţia.

Termenul pe care-l foloseşte Peirce nu este cel de "*pragmatism*" ci cel de "*pragmaticism*". Primul ţine de simţul comun, de o viziune ceva mai directă, cel de al doilea ţine de metodă, de ştiinţa de a ajunge la adevărul folositor.

William James duce mai departe ceea ce a început Peirce în conceperea pragmatismului ca teorie generală a acţiunii umane. Îl preocupă, ca psiholog, mai ales acţiunea umană, îndeosebi cea individuală. De aici, rezultă o modalitate specială de înţelegere a adevărului. În concepţia lui James, pragmatismul se reduce la o formulare devenită celebră: „*Adevărul constă pus şi simplu în ceea ce este avantajos pentru gândire*".

Pragmatismul lui James se bazează pe un empirism radical. El consideră că a pragmatismul constă din două componente esenţiale:

- o teorie a semnificaţiei, pe care o atribuie semioticii lui Peirce;
- o teorie a adevărului, pe suportul operei lui John Dewey.

L-a preocupat, de asemenea, înţelegerea măsurii în care experienţa religioasă oferă dovezi sau argumente ale existenţei lui Dumnezeu. Arată că o astfel de experienţă nu este suficientă. Efectele pragmatice ale experienţei nu sunt şi nu pot fi argumente nici ale existenţei, nici ale existenţei lui Dumnezeu, dar ele sunt foarte importante pentru înţelegerea semnificaţiei şi pentru configurarea ideii de adevăr ca produs al concreteţii gândirii.

Cel de al treilea reprezentat al acestui curent filosofic este *John Dewey*, specialist în psihologie aplicată. În 1896, deschide un laborator de psihologie aplicată, pe care îl va conduce până în 1904. Scopul activităţii de laborator a fost acela de a înţelege mai bine pedagogia şi psihologia aplicată. Urmează, într-un fel, drumul deschis de Hegel, considerând că spiritul uman nu este altceva decât un instrument necesar şi perfectibil, care ajută omul să se adapteze la mediul în care trăieşte.

Dewey nu a avut o părere prea bună despre război. Dimpotrivă, el a condamnat războiul, întrucât, în concepţia lui, nu face parte din

natura umană, ci este un rezultat al organizării sociale, al conflictualităţii sociale. De aici nu rezultă că reflecţiile sale – ca psiholog şi ca pedagog – nu sunt importante şi pentru a înţelege coordonatele acţiunii pragmatice militare.

Ideile pragmatismului formulate de cei trei şi de întreaga şcoală pragmatică americană ajută, desigur, şi la altceva decât simpla reflecţie filosofică.

Pragmatismul american ajută la coborârea războiului „cu picioarele pe pământ”, la scoaterea lui din mit şi din fatalitate, la înţelegerea complexităţii cauzelor şi efectelor lui, precum şi a impactului acestora asupra culturii şi civilizaţiei.

Pragmatismul a oferit gândirii militare nu doar o matrice conceptuală bazată pe gândirea efectelor, ci şi o metodă de ajungere la efect sau de conexiune la efect.

6.3.2.2 Analiza pragmatică şi EBO

Conceptul EBO este, în opinia brazilianului Alexandre Sergio Rocha[103], destul de vechi. El poate fi de-o vârstă cu cel de-Al Doilea Război Mondial, sau chiar mai vechi. Colonelul Edward Mann, locotenent-colonelul Gary Endersby şi Tom Searle, citaţi de Rocha, în „*Dominant Effets: Effets-Based Joint Operation*”[104], analizează o serie de cazuri care ajung până la cel de-Al Doilea Război Mondial, în care forţele armate americane au aplicat acest concept. Nu a fost însă niciodată instituţionalizat un mecanism de gândire care să justifice aderarea la acest principiu.

Astăzi, acest principiu este dezvoltat destul de timid şi de inegal de doctrina interarme americană şi îndeosebi de ce a Forţelor Terestre. Acest lucru nu este şi nu poate fi surprinzător. În fond, orice operaţie planificată – şi toate operaţiile sunt planificate sau presupun un proces complex de planificare – implică un efect previzibil. Locotenent-colonelul Antulio J. Echevarria II arată că orice acţiune are efecte de primul sau de cel de al doilea rang.[105]

[103] Dr. Alexandre Sergio da Rocha, Opérations basées sur les effets. Une application militaire de l’analyse pragmatique, Air & Space Power Journal en français - Printemps 2007.
[104] *Aerospace Power Journal* 15, n° 3 (toamna anului 2001): 93.
[105] Lieutenant colonel Antulio J. Echevarria II, " ‘*Reining in’ the Center of Gravity Concept*", *Air and Space Power Journal* 17, n° 2 (été 2003): 91.

Problema determinării sau calculării efectului dorit diferă de cea a efectelor veritabile ale unei acţiuni.

Modul în care cele două tipuri de efecte – cele dorite şi cele rezultate – influenţează mediul politic, economic, militar şi socio-cultural este însă foarte important pentru EBO.

Colonelul Edward Mann, locotenent-colonelul Gary Endersby şi Tom Searle consideră că este necesară elaborarea unei teorii fondată în întregime pe efecte. Acest lucru presupune concentrarea efortului pe două direcţii:

- crearea unei teorii militare complete a planificării şi a războiului, fondată pe o reflecţie bazată pe efecte şi impregnată de acestea, ceea ce se şi întâmplă în prezent, îndeosebi în forţele armate americane;
- efectuarea de studii pentru elaborarea fundamentelor teoretice ale reflecţiei bazată pe efecte.

Rocha se ocupă de cea de a doua direcţie, iar acest lucru ni se pare important pentru *teoria efectului*.

Reflecţia bazată pe efecte este proprie oricărei activităţi umane, inclusiv planificării militare, iar americanii au o deosebită experienţă în acest sens, întrucât modul lor de viaţă se bazează pe o conexiune foarte puternică între teorie şi practică, pe o filosofie pragmatică fundamentată, între alţii, de Charles Peirce şi, mai ales, de John Deway.

În perioada 1986-1992, pe când era titular la o catedră în cadrul Şcolii Naţionale Braziliene de Război, Rocha a elaborat o teorie pe care a denumit-o *analiza pragmatică*. Această teorie n-a fost aplicată niciodată în şcoala respectivă, dar, în opinia lui Rocha, ea ar putea fi avută în vedere de politicile guvernamentale pentru a se înţelege de ce un mare număr dintre aceste politici, care ar fi trebuit să reuşească, n-au avut practic, niciun succes.

Rocha face o paralelă între teoria sa – cea a analizei pragmatice – şi EBO, arătând că prima încorporează caracteristicile celei de a doua şi, chiar mai mult, ar putea fi folosită pentru clarificarea unor aspecte legate de studiile consacrate operaţiilor bazate pe efecte.

Generalul David A. Deptula arată că EBO reprezintă o *„filosofie de planificare de campanie prin care planificatorul militar foloseşte cunoştinţele sale superioare pentru a evita luptele de uzură,*

aplicând forţa în locul potrivit şi la momentul potrivit pentru a obţine efecte operaţionale şi strategice precise". Acest principiu nu este defel nou. Napoleon Bonaparte susţinea exact acelaşi lucru. Colonelul Edward Mann, locotenent-colonelul Gary Endersby şi Tom Searle atrag, de asemenea, atenţia asupra avantajelor EBO: *„Accentul pus pe situaţiile dorite – efectele – pentru a atinge obiectivele vizate permite evitarea focalizării pe pseudo*-*obiective, cum ar fi distrugerea"*. Colonelul Echevarria II arată, deasemenea, că comandamentul american defineşte EBO ca un mecanism care permite obţinerea rezultatului strategic dorit, sau un efect asupra inamicului, *"prin aplicarea panopliei complete de mijloace militare şi non-militare la nivel tactic, operativ şi strategic."*[106] Efectul este înţeles aici ca rezultat, eveniment sau consecinţă materială, funcţională sau psihologică care rezultă din mai multe acţiuni.

Centrul doctrinar al Forţelor Aeriene Americane de la Maxwell AFB, din Alabama, defineşte EBO ca *„operaţii care sunt planificate, executate şi adaptate pentru a influenţa sau modifica sisteme sau mijloace cu scopul de a obţine rezultatele dorite"*.

Elementele importante ale conceptului american EBO sunt, în viziunea lui Rocha, următoarele:

- influenţarea sau modificarea;
- rezultatele dorite;
- realizarea.

Influenţarea este o funcţie de putere. Într-adevăr, conceptual, există o anumită relaţie dintre putere şi influenţa pe care o exercită sau o poate exercita – care poate fi calculată sau estimată – şi realitatea observată sau observabilă. Teoretic, aproape orice este posibil. Practic, intervin o mulţime de elemente care influenţează masiv acţiunea umană. Principiul „Ceteris paribus" (şanse egale), care se foloseşte în unele calcule economice, se dovedeşte rareori aplicabil şi în ceea ce priveşte realitatea efectelor.

Există efecte imediate (efecte de primul rang sau de prin ordin), care sunt produse directe ale acţiunii, şi efecte ulterioare (de rangul doi). Spre exemplu, un bombardament produce distrugeri. Planificatorul din Forţele Aeriene vizează acest efect de prin ordin – distrugerea unor obiective –, un efect dorit, care, la rândul lui, are alte

[106] Lieutenant colonel Antulio J. Echevarria II, " '*Reining in' the Center of Gravity Concept*", *Air and Space Power Journal* 17, n° 2 (été 2003): 96, nota 24.

efecte – descurajare, slăbirea capacităţii de reacţie, crearea libertăţii de acţiune pentru forţele proprii etc. –, de asemenea, efecte dorite, precum şi alte efecte, de ordinul trei, în plan politic, economic, social etc., unele dorite, altele nedorite. Este vorba de un sistem de efecte în cascadă.

Cea de a treia componentă – realizarea – reprezintă o corespondenţă dintre efectul planificat şi efectul realizat. Este relativ uşor de realizat efectele de prim rang. Dacă este planificată distrugerea, prin bombardare, a rezervoarelor de petrol dintr-o anumită zonă – spre exemplu, distrugerea, în timpul bombardamentelor NATO asupra Iugoslaviei din 1999, a rezervoarelor de petrol de la Pancevo – acest lucru este relativ simplu, în cazul deţinerii supremaţiei aeriene.

Dar lovirea acestor rezervoare, împreună cu alte acţiuni asupra altor obiective din zonă (bombardarea podurilor de peste Dunăre de la Novi Sad şi blocarea, în acest fel, a şenalului navigabil, lovirea unor obiective care produceau diferite substanţe, folosirea unor proiectile din uraniu sărăcit etc.) au creat efecte grave asupra zonei care nici până astăzi n-au fost evaluate pe deplin. Acestea sunt efecte în cascadă, unele previzibile şi luate în calcul, altele, imprevizibile.

Înţelegerea rezultatului aşteptat sau dorit presupune:

- definirea rezultatului dorit;
- evaluarea şanselor de a-l obţine, în funcţie de anumite acţiuni;
- evaluarea şanselor de a avea în vedere factori perturbatori, independenţi de voinţa noastră, care împiedică realizarea efectului dorit;
- evaluarea avantajelor tuturor posibilităţilor rezultatelor unei acţiuni;
- verificarea posibilităţii de a izola rezultatul dorit de alte rezultate probabile, unele dorite sau acceptabile, altele indezirabile;
- crearea planificată a unor circumstanţe ale acţiunii din care să rezulte efectul dorit.

Esenţialmente, EBO depinde de:

- distincţia dintre produs şi rezultate;
- cunoaşterea oportună şi foarte precisă a raporturilor între produse şi rezultate în aşa fel încât să fie posibilă probabilitatea obţinerii rezultatului dorit;

- obţinerea unui produs care să declanşeze rapid cascada de evenimente care să ducă la rezultatul (efectul) dorit.

Evident, aceste condiţii nu sunt specific militare. Ele ţin, în general, de orice acţiune umană planificată.

În fundamentarea teoriei sale, Alexandre Sergio da Rocha porneşte de la pragmatismul filosofic sau de la filosofia pragmatică a lui Charles Sanders Peirce, pe care se întemeiază, dealtfel, întreaga filosofie modernă americană, adică vestitul lor pragmatism. Cunoaşterea este subiectivă. Raportul dintre subiect şi obiect suferă, în general, o deformare perceptivă.

Omul nu poate fi totdeauna sigur de obiectivitatea percepţiei sale. De aceea, experienţa este foarte importantă în demersul cunoaşterii. Experienţa promovează o dimensiune intersubiectivă, de verificare a percepţiilor şi cunoştinţelor. Această filosofie este în concordanţă cu modul de viaţă american, cu „stilul” american, care se bazează, în mai toate componentele sale, pe efecte.

De asemenea, sociologul american Erving Goffman, în *Frame Analysis*, subliniază că orice eveniment poate fi descris în termeni de focalizare. Interesele sunt motive ale acţiunii.

Scopul este acela de a izola anumite structuri de bază ale comprehensiunii, disponibile în societate pentru a sesiza semnificaţia evenimentelor şi a analiza vulnerabilităţile specifice care afectează cadrul de referinţă.

Goffman susţine că nu există nici un fel de garanţie că realitatea ar putea prezenta caracteristici la fel de satisfăcătoare ca linearitatea şi non-contradicţia.

Putem stabili principiile de bază ale analizei pragmatice, combinând ideile lui Peirce şi ale lui Goffman. Rocha are în vedere următoarele concepte:

Acţiunile sunt procese care provoacă schimbări în lume şi în care intervine un element stimulent identificat drept voinţă a unui actor. Prin actor, autorul înţelege o entitate materială sau conceptuală a cărei intervenţie este necesară şi, în general, suficientă pentru desfăşurarea unei acţiuni.

Se face distincţie între un actor, care poate fi o entitate conceptuală compusă din persoane şi un agent, înţeles ca o persoană care este, de fapt, cauza eficientă a unei acţiuni. Agenţii pot fi actori sau elemente care acţionează în numele sau în contul unui actor.

Actorii pot fi entităţi colective complexe, cum sunt guvernele, armatele sau ţările în ansamblul lor. Actorii nu pot efectua acţiuni decât prin intermediul unor agenţi.

Acţiunile individuale sunt legate de voinţa unei persoane. Persoanele îşi pot manifesta voinţa în două moduri:

- prin declarare deschisă a intenţiilor;

- intenţia lor poate fi relevată prin sesizarea unei anumite coerenţe a conduitei acestor actori sau agenţi, care apare ca un sistem de acţiuni coordonate vizând realizarea unui obiectiv.

Primul mod este numit de autor *retoric*, iar cel de al doilea *pragmatic*. Primul mod ţine de o anumită convenţionalitate socială care constă în declararea verbală şi justificarea tacită a acţiunile considerate ca fiind necesare. Toate acestea sunt convenţii sociale, răspund unor obiceiuri, unei ordini sociale etc. Nu categorisim, spre exemplu, o ţară drept inamic, pentru că nu dorim să creăm ostilitate, chiar dacă aceasta reprezintă, prin ceea ce face, o ameninţare efectivă la adresa noastră.

De aceea, definiţiile retorice corespund foarte rar cu cele pragmatice. Trebuie să fii mult prea puternic sau mult prea inconştient pentru a-ţi permite pragmatismul. Pragmatismul pare un lux al celor puternici. Dar nici fără el nu se poate.

Definiţia pragmatică este, în general, descriptivă. Ea depinde de rezultatele acţiunii. Rezultatele acţiunii unui actor determină identitatea sa pragmatică, iar interacţiunea cu alţi actori determină semnificaţia sa socială. Rezultatele acţiunilor vor fi diferite, în funcţie de coordonatele în care se desfăşoară. Acţiunile produc, totdeauna, cascade de efecte care urmează drumuri ramificate. Distingem efectele în funcţie de interesul sau de interesele pe care le avem. De pildă, prezenţa americană în Afganistan este privită din două unghiuri total diferite:

- ca necesară pentru „pacificarea” Orientului Mijlociu şi democratizarea acestuia, prevenind astfel terorismul şi conflictualitatea asimetrică foarte complexă şi cu desfăşurări imprevizibile;

- ca agresiune împotriva civilizaţiei arabe.

Evident, chiar dacă există un mandat pentru astfel de misiuni, cele două atitudini nu au cum să fie reconciliabile şi cu atât mai puţin reconciliate. Singura realitate – aceea a prezenţei trupelor americane, ale NATO şi ale UE în zonă – constituie o realitate, adică un complex

de acţiuni reale cu efecte în cascadă extrem de diferite. De fapt, nu efectele sunt diferite, ci modul în care sunt ele percepute, adică utilitatea lor.

Succesul unei acţiuni calculate este, în opinia autorului, o chestiune pragmatică. Exemplul pe care autorul îl foloseşte este cât se poate de edificator. Elevii dintr-o ţară care aparţine lumii a treia petrec cam 3 ore pe zi la şcoală. În rest, îşi ajută părinţii. Dacă un ministru al educaţiei, care şi-a făcut studiile într-o ţară puternic industrializată, va mări numărul de ore la 6, atunci, în ţara respectivă, va spori absenteismul, întrucât părinţii copiilor nu se pot lipsi şase ore pe zi de ajutorul copiilor lor.

Or, fără o pregătire corespunzătoare, aceşti copii nu vor avea un viitor mai bun decât al părinţilor lor. De unde rezultă că, de foarte multe ori, ceea ce teoretic (şi logic) pare ideal, moral şi constructiv, din punct de vedere pragmatic, este nu numai irealizabil, ba chiar cu efecte inverse, adică nocive. Deci, succesul unei acţiuni calculate constă în rezultat.

O acţiune calculată reuşită trebuie:

- să producă rezultate dorit;
- să nu genereze efecte nedorite.

Aceste rezultate trebuie să fie verificabile.

Putem prezenta conexiunea dintre o acţiune calculată şi efectele acesteia – produse şi rezultate – astfel:

- efectele dorite şi prevăzute rezultă din acţiunea dusă cu scopul de a obţine anumite rezultate, desigur, dorite, dar fără consecinţe indezirabile = acţiune calculată reuşită;
- efectele voite prevăzute rezultă din acţiunea dusă cu scopul de a produce anumite efecte, dar rezultă şi efecte nedorite (în general, imprevizibile) = acţiune calculată reuşită cu efecte secundare negative;
- efectele voluntare prevăzute ale acţiunii dusă cu scopul de a produce anumite efecte, dar din care rezultă şi efecte dorite neprevăzute = acţiune fericită;
- acţiunea nu produce efectele voite prevăzute, cu sau fără consecinţe neprevăzute = acţiune calculată infructuoasă.

Dintre acţiunile calculate infructuoase, cele mai importante, în opinia autorului, sunt următoarele:

- acţiuni parţial infructuoase, prin care nu se realizează în totalitate efectele dorite, chiar dacă nu se produce nici un efect neprevăzut;

- acţiuni parţial infructuoase, cu efecte secundare pozitive, prin care nu se realizează în totalitate efectele aşteptate, dar care produc efecte dezirabile neprevăzute;

- acţiuni parţial infructuoase cu efecte secundare negative, prin care nu se realizează în totalitate efectele prevăzute, dar care produce efecte nedorite neprevăzute;

- acţiuni contrare, prin care nu se obţine niciunul dintre efectele dorite şi nici dintre efectele nedorite neprevăzute;

- acţiuni contrare cu efecte secundare negative, prin care nu se realizează nici un efect dorit, dar care produc efecte nedorite neprevăzute;

- acţiuni contrare cu efecte secundare pozitive, prin care nu se realizează nici un efect dorit, dar care produc efecte dezirabile neprevăzute.

Acţiunile calculate infructuoase pot fi consecinţe rezultate din următoarele trei circumstanţe diferite, independente sau conexate:

- acţiunea poate să producă efecte neprevăzute sau să nu producă efecte aşteptate din cauza unei erori de execuţie, datorată, în principiu, limitelor umane;

- acţiunea poate să producă efecte neprevăzute sau să nu producă efecte dorite, pentru că ideile despre modul în care se produc lucrurile în lume (denumită în general teorie explicativă) nu se aplică în respectivele circumstanţe (aplicarea greşită a unei teorii explicative corecte);

- acţiunea poate să producă efecte neprevăzute sau să nu producă efecte dorite, întrucât rezultă, în mod natural, din aceasta, efecte neaşteptate (aplicarea unei teorii explicative, dar care se dovedeşte a fi incorectă).

După importanţa efectelor voite pentru situaţia dată, acţiunile calculate pot fi categorisite în *acţiuni determinante* şi *acţiuni mediatoare*. Acestea nu sunt însă proprietăţi ale acţiunilor, ci mai degrabă scopuri sau obiective ale acestora. Spre exemplu, când administraţia americană a hotărât să-l considere pe generalul Manuel Noriega, preşedintele Panama, drept un traficant ordinar de droguri, s-a folosit, pentru aceasta de acţiuni diplomatice şi economice.

Acestea sunt, în opinia lui Rocha, acţiuni mediatoare. Teoria explicativă a relaţiilor internaţionale, care a inspirat o astfel de soluţie, presupune ca respectivele acţiuni (economice şi diplomatice, în acest exemplu) să fie suficient de puternice şi de convingătoare pentru a determina o insurecţie şi a-l îndepărta pe generalul Noriega de la putere. După cum se ştie, aplicarea acestei teorii, în cazul dat, n-a dat rezultate. Statele Unite au lansat atunci operaţia *Just Cause* pentru a interveni militar în Panama în decembrie 1989.

Analiza pragmatică are în vedere rezultatul. Toate ideile încorporate în conceptul EBO – influenţare sau modificare, rezultatele dorite, aşteptate sau realizate etc. – sunt, de fapt, consecinţe ale acţiunilor planificate, adică rezultate.

Specific pentru EBO este faptul că există ceea ce se cheamă intenţionalitate. Cu alte cuvinte, EBO constă într-un sistem de acţiuni calculate, având la bază o intenţie. Acţiunile calculate sunt, deci, conexe intenţiei, sunt mijloace sau instrumente ale acesteia.

În opinia lui Rocha, analiza pragmatică ar putea avea aici o funcţie de comunicaţie intersubiectivă, adică între subiecţi, întrucât, la urma urmei, EBO este o sarcină şi un produs al unei colectivităţi, care poate fi privit şi analizat din mai multe puncte de vedere. Este vorba de participarea unui număr mare de oameni pentru a construi această realitate cu geometrie complexă.

EBO este, deci, o realitate cu geometrie complexă, întrucât produsele acţiunilor calculate sunt, pe de o parte, cele pentru care s-a declanşat operaţia şi, pe de altă parte, o suită de efectele complexe, unele prevăzute sau previzibile, altele parţial previzibile, altele total imprevizibile.

EBO nu este o simplă operaţie militară, ci un alt mod de a concepe, cunoaşte, elabora, planifica şi integra acţiunea militară şi civil-militară, în funcţie de dinamica spaţiului luptei şi de variaţia condiţiilor concrete, atât a celor iniţiale, cât şi a celor actuale şi viitoare. Stabilitatea pilonilor EBO nu constă în fixismul lor, ci în dinamismul lor. Pilonii EBO se mişcă, sunt variabili, iar forţa şi densitatea constau nu în lipsa mişcării, ci în accelerarea acesteia. De aceea, EBO corespunde dinamismului complex, lumii accelerate, realităţii schimbătoare, flexibile şi chiar fluide.

6.3.3 Principii ale EBO

Printre principiile importante ale EBO, în condiţiile actuale şi, mai ales, în perspectiva variaţiei lor complexe şi aleatoare, considerăm că pot fi incluse şi următoarele:

- pragmatismul acţiunilor;
- integrarea efectelor;
- complexitatea condiţionată;
- suportul cognitiv;
- cunoaşterea incertitudinii.

Pragmatismul acţiunilor constă îndeosebi în buna măsură, adică în capacitatea comandantului, planificatorului şi comandamentului de a profila, deopotrivă, un efect, un efect de efecte şi un lanţ al posibilelor efecte. Acest principiu obligă planificatorul să răspundă atent la o provocare majoră şi câteva întrebări directe: *Care sunt şi care pot fi efectele ce condiţionează şi vor condiţiona acţiunile? La ce folosesc ele? Care este raportul dintre efectele previzibile, cele posibile şi costuri? Cum influenţează ele lanţurile cauzale? Care poate fi modelul evolutiv?*

Integrarea efectelor nu reprezintă doar efortul de a însuma efectele, de a le pune într-un tabel, într-o matrice sau într-o relaţie de condiţionare reciprocă, ci şi posibilitatea de a duce evoluţiile şi condiţionările lor spre şi pe un aliniament al esenţei. Înseamnă a desprinde şi a înţelege esenţialul. Iar acest esenţial rezultă din integrarea efectelor, dintr-o perspectivă holistică a operaţiei, înţeleasă, deci, ca întreg, ca arhitectură unitară şi foarte solidă.

Complexitatea condiţionată exprimă, de fapt, complexitatea lanţului cauzal. Din acest punct de vedere, EBO sau EBAO, se bazează pe cunoaştere, pe raţiune, pe investigarea permanentă a condiţionărilor şi variaţiilor. În EBO, constantele sunt puţine, iar variabilele multiple.

De aceea, EBO nu este o operaţie sigură, nu este o operaţie în deplină siguranţă, ci o operaţie în mişcare, o operaţie care se adaptează atât la ceea ce ştim, cât şi la ceea ce nu ştim, dar trebuie să aflăm.

Suportul cognitiv arată că EBO cere cunoaştere. Adică informaţie în timp real, capacitate de analiză a întregului spectru al unei realităţi complexe, mişcătoare şi nesigure, instrumente cognitive rapide şi eficiente de explorare, scanare, analiză şi înţelegere a

spaţiului concret şi a timpului real, a mişcării, devenirii şi transformării.

Cunoaşterea incertitudinii este un principiu complementar suportului cognitiv şi constă, în primul rând, în acceptarea incertitudinii, ca realitate şi nu doar ca supoziţie. Cunoaşterea incertitudinii este singura cale eficientă pentru crearea acelui minim de certitudine relativă care motivează acţiunea, mai ales acţiunea militară şi civil-militară în plan strategic, operativ şi tactic. Cunoaşterea incertitudinii este o construcţie oarecum paradoxală, întrucât incertitudinea intra în conflict cu cunoaşterea. Este adevărat, omul poate cunoaşte domeniile de incertitudine, chiar unele dintre cotele de incertitudine, dar nu incertitudinea, ca atare. Cunoaşterea incertitudinii presupune înlăturarea acesteia sau, în orice caz, crearea, pe un suport de incertitudine, deja cunoscut, a unui suport de certitudine, în sensul creării condiţiilor de acţiune într-un mediu de incertitudine. Prima condiţie pentru a înlătura incertitudinea este cunoaşterea ei.

6.3.4 Caracteristici ale EBO

Considerăm că EBO se distinge de celelalte tipuri de operaţii (deşi toate operaţiile tind spre o dimensiune bazată pe efecte), datorită, în principal, următoarelor caracteristici:

- universalitate şi specificitate;
- caracter cognitiv;
- caracter militar dar şi civil-militar;
- complexitate condiţionată semnificativ;
- interconexiune dinamică;
- flexibilitate complexă;
- adaptabilitate continuă.

Toate caracteristicile enunţate mai sus fac din EBO o operaţie a războiului cognitiv, dus nu doar pentru a învinge un inamic sau pentru a supune o ţară, ci şi pentru a controla şi gestiona un conflict sau altul, pentru a ieşi din incertitudine, pentru a domina sau gestiona conflictualitatea lumii, acceptând realitatea, aşa cum este ea, dinamică şi foarte complexă, şi eludând fixismele şi, pe această cale, ieşind din fatalitatea disproporţionalităţii şi din fantasmele trecute şi, mai ales, din cele prezente.

6.4 Dimensiunea militară a Operaţiei Bazată pe Efect

Operaţiile Bazate pe Efecte (EBO) aparţin Forţelor Armate Americane şi în primul rând Forţelor Aeriene. Acest tip de operaţii reprezintă traducerea în acţiuni militare a ceea ce putem numi, generic, *mod de viaţă american*, un fel de a trăi care se bazează pe o filosofie pragmatică şi pe respectul efectelor. Unii dintre ofiţerii americani care au scris sau au comentat acest concept, printre care se situează şi locotenent-colonelul J. P. Hunerwadel[107] din Forţele Aeriene ale SUA, consideră că, printre factorii care au contribuit la crearea acestui concept de operaţii bazate pe efect (EBO), se situează „modul tradiţional american de a duce un război”, adică „războiul de uzură şi anihilarea forţelor militare angajate de inamic”, precum şi ceea ce unii numesc „acţiuni bazate pe parametri” operaţiilor aeriene, în care „se pune accentul pe luarea deciziilor de alegere (selectare) a obiectivelor şi mijloacelor de tratare (lovire) bazate pe resursele şi mijloacele disponibile pentru atacarea unor obiective speciale.”[108] Războiul de uzură/anihilare şi luarea deciziilor bazate pe parametri continuă să constituie suportul luptei, respectiv, al acţiunii tactice. Dar costurile unui astfel de război au devenit problematice pentru Statele Unite. Locotenent-colonelul Hunerwadel arată că, *„din punctul de vedere al unui aviator, acţiunea bazată pe parametrii ar putea să se dovedească chiar ineficace pentru atingerea obiectivelor politice ale conflictului, în măsura în care ea nu răspunde nici la întrebarea de ce sunt lovite anumite ţinte, nici în ce mod această acţiune permite atingerea obiectivelor stabilite.”*[109]

Un astfel de „mod american” de alegere a obiectivelor şi de tratare a acestora pe bază de parametri a fost întrebuinţat şi în războiul din Vietnam. Insuccesul de acolo s-a datorat, în mare parte, decalajului constant dintre mijloacele de luptă de care dispuneau forţele armate americane şi obiectivele politice ale acelui război.

---

[107] http://www.airpower.maxwell.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/ hunerwadel.html

[108] locotenent-colonel J.P. Hunderwadel, Apud, Russell F. Weigley, *The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy*, (New York: Macmillan, 1973), XXII; maior Steven M. Rinaldi, "*Beyond the Industrial Web: Economic Synergies and Targeting Methodologies*", (thèse, *School of Advanced Airpower Studies*, Maxwell AFB, Alabama, avril 1995), 36.

[109] J. P. Hunerwadel, *Ibidem*.

Ca urmare a acestei experienţe, forţele armate s-au întors la principiile clausewitziene de bază, insistând, aşa cum au făcut-o şi în cel de Al Doilea Război Mondial, pe nevoia de a lega obiectivele de la toate nivelurile războiului – de la cele politice la cele tactice – într-o relaţie cauzală logică. Această apropriere bazată pe rezultate, în care strategia trebuie adaptată la sarcinile stabilite prin decizia politică, devine, la americani, baza doctrinei de planificare. Efectul, în acest caz, nu este un simplu rezultat – planificat, aşteptat, dorit sau nedorit –, ci finalul în evantai al unui lanţ cauzal complex şi complicat, care se cere foarte bine cunoscut.

Desigur, în ultimă instanţă, operaţia (sau acţiunea) bazată pe efecte nu aduce sau n-ar trebui să aducă noutăţi spectaculoase, revoluţionare. Dealtfel, la prima vedere, nici nu aduce. Oamenii au fost preocupaţi din toate timpurile de efectul sau de efectele acţiunii sau acţiunilor lor. Aduce însă, în prim plan, un mod de a gândi, un mod de a cunoaşte şi înţelege războiul ca sistem şi ca proces al unor acţiuni care nu se limitează la distrugerea inamicului, ci vizează gestionarea şi chiar managementul lanţului cauzal, mai exact al complicatei construcţii dinamice cauză-efect, dintr-o perspectivă predominant pragmatică, în spiritul tradiţionalei filosofii pragmatice americane de la începutul secolului trecut, fundamentată, aşa cum subliniam în paginile anterioare, de Charles Sander Pierce, William James şi materializată cum nu se poate mai bine de instrumentalismul lui John Dewey şi de evoluţia „modului de viaţă american" din care, dealtfel, s-a şi născut.

6.4.1 RMA şi EBO

Operaţia bazată pe efecte (EBO) şi abordarea efectelor în fizionomia operaţiei sau abordarea pe baza efectelor a operaţiei (EBAO) sunt produse ale noii revoluţii în domeniul militar, ale dezvoltării, pe suport *higt-tech* şi *IT*, a noii gândiri filosofice pragmatice militare. Esenţa politico-militară şi strategică a unor astfel de operaţii este aceea că fiecare pas trebuie gândit nu doar prin parametrii acţionali, ci mai ales prin parametri finali, prin efecte. Principiul tranzitivităţii – dacă A implică B şi B implică C, atunci A implică C – trebuie rescris, în cazul EBO, astfel: pentru a obţine relaţia A implică C, este necesar ca A să implice B şi B să implice C.

Nu este, desigur, acelaşi lucru spus altfel, ci altă construcţie, în care pot fi operate extensii infinite. Pentru a obţine relaţia A implică C, putem crea sau folosi un lanţ mult mai complex, de tipul A implică B, B implică B_1, B_1 implică B_2, (...), B_n implică B_{n+1}, sau chiar lanţuri cu desfăşurări în bifurcaţii, care arată, de fapt, mulţimea infinită de căi şi de acţiuni pentru a ajunge la un singur efect. Trebuie însă să remarcăm că fiecare desfăşurare reprezintă, la rândul ei, un efect, astfel încât efectul final devine, în fond, un efect de efecte.

EBO corespunde, în mare măsură, unui astfel de raţionament. Trebuie, potrivit acestei viziuni, să ieşim din modul simplist, îngust, mecanicist de a vedea relaţia cauză-efect şi să încercăm s-o înţelegem în complexitatea ei, adică în dinamismul ei complex, care se supune unor probabilităţi condiţionate, unor evoluţii în lanţ pe care nu le putem controla în totalitate. Aici este cheia: *EBO se supune unor probabilităţi condiţionate pe care nu le putem controla în totalitate*. Astfel, vom înţelege, poate, că nu doar atitudinea lui Miloşevici este cauza fundamentală a dezastrului din Iugoslavia, că nu doar din cauza copacilor nu vedem pădurea, că nu doar din cauza lui Hitler s-a declanşat cel de-Al Doilea Război Mondial şi nu doar din cauza lui George Bush s-a produs criza financiară din America. Conceptul EBO ne îndeamnă să mergem pe firul apei în sus şi să explorăm nu doar un izvor, ci toate izvoarele care generează un fluviu şi toate împrejurările şi condiţiile care sunt efectiv, toate la un loc şi fiecare în parte, cauzele fluviului.

EBO, deşi vizează o construcţie sigură, bazată pe efecte, reprezintă, de fapt, un mod foarte realist şi pragmatic de a înţelege şi aborda relaţia cauză-efect şi de a activa oportun, realist şi, pe această bază, eficient mecanismele şi procesele de producere a efectului dorit, aşteptat, util, necesar.

În interviul acordat în 2006 Revistei NATO, generalul Lance L. Smith, Comandantul Comandamentului Suprem Aliat pentru Transformare din acea vreme arăta că procesul de transformare „*are semnificaţii diferite pentru diferiţi oameni. Sunt desigur cei care o percep ca transformare a unei forţe marcate de procesul îmbătrânirii într-o forţă de vârf cu un înalt grad de tehnologizare. Cred că acesta este lucrul care se va întâmpla în cele din urmă. Dar nu se va întâmpla mâine, întrucât nu acesta este modul în care se petrec lucrurile în ţările noastre sau în NATO. Trebuie să elaborăm*

concepte şi standarde, trebuie să ne hotărâm ce doreşte Alianţa să facă şi să determinăm misiunea."[110]

Conceptul strategic NATO, elaborat la summit-ul de la Roma din 1991 şi modernizat pe parcurs, reprezintă un exemplu foarte concludent al procesului de transformare, în dimensiunea sa filosofică (înţeleasă, deci, ca mod de a gândi), politico-militară şi strategică şi, deopotrivă, al modului în care se construieşte şi se poate reconstrui o nouă şi substanţială bază de reflecţie pe probleme politice, strategice, operative şi tactice ale acţiunii militare, în funcţie de imensitatea şi dinamica factorilor determinanţi (favorizanţi sau restrictivi). În Evul Mediu, arcaşii englezi, cu arcurile lor lungi, loveau şi perforau o ţintă cu armătură de mărimea unui coif la o distanţă de peste 240 de metri şi nimeni nu credea, atunci, că poate fi depăşită sau perfecţionată în scurt timp această teribilă performanţă. Rachetele balistice de azi pot lovi orice punct de pe glob, iar cele de mâine, probabil, şi din sistemul solar, fără ca nouă să ne pese prea mult de asta, atâta vreme cât nu suntem noi ţinta. Dar noi ştim sau măcar intuim că astfel de dezvoltări nu au limite, că performanţele la care se va ajunge în materie de distrugere şi de lovire a ţintelor sunt, practic, infinite. Evoluţiile acestea ies din linearitate şi, odată cu dezvoltarea lor complexă şi paradoxală, şi gândirea încearcă să înţeleagă mai bine complexitatea lumii, a conflictualităţii şi a propriei ei evoluţii. Adică efectul.

Operaţia Bazată pe Efecte nu dă mai multă siguranţă, nici mai multă certitudine militarilor. Dimpotrivă, ea generează reflecţii noi, temeri noi şi responsabilităţi noi. Ne dă însă posibilitatea să acceptăm, să înţelegem şi să respectăm incertitudinea.

În *Anexa nr. 11* se prezintă o imagine a fizionomiei militare a efectului

Gneralul Lance L. Smith, Comandantul Comandamentului Suprem Aliat pentru Transformare, arată că abordarea operaţiilor pe baza efectelor (EBAO) este înţeleasă în mod diferit, de diferiţi oameni. *„Unii o denumesc acţiune şi planificare concertată sau abordare comprehensivă. Aceasta este EBAO, există o mulţime de lucruri dificil de definit în lumea gândirii pe baza efectelor. Este vorba de un proces bazat pe efecte şi aceasta este de fapt ideea – să*

[110] http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/romanian/interview.html

renunţăm la a-i mai spune comandantului exact ce dorim ca el să întreprindă din punct de vedere tactic şi cum să o facă, încercând mai curând să-i spunem care sunt efectele pe care dorim să le realizăm pe câmpul de luptă şi să-l lăsăm pe comandant să ia propriile decizii în privinţa modului de a le obţine. Acesta este nivelul tactic al gândirii bazate pe efecte. Atunci când avansăm la nivelurile mai înalte ale marii strategii, ne confruntăm cu o stare sporită de confuzie, dar conceptul este totuşi acelaşi. Încercăm să obţinem un efect într-o ţară, regiune, zonă şi ceea ce am învăţat clar în timp este că acest lucru nu poate fi făcut doar de armate. Realizarea efectului dorit presupune alte elemente ale puterii naţionale şi trebuie să gândim în acest mod. În special noi, cei din armată, nu am gândit astfel întotdeauna, dar cred că nici alţi actori nu au făcut-o.”[111]

Cu alte cuvinte, procesul de transformare implică nu doar reorganizarea armatelor, dotarea lor cu mijloace moderne, ci şi revoluţionarea conceptelor, a modului de a gândi şi înţelege acţiunile militare şi civil-militare, ca procese complexe de pregătire, desfăşurare sau de prevenire a războiului, de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, de descentralizare a acţiunilor, de aplicare a noilor principii ce ţin de flexibilitate, prevenţie, acţiune indirectă şi responsabilitate.

Abordarea operaţiilor pe baza efectelor este o chestiune foarte subtilă şi, de aceea, această problematică va fi şi în continuare înţeleasă şi tratată în mod foarte diferit. Rolul acestui concept în transformarea militară este, totuşi, esenţial. Un astfel de rol, după opinia noastră, constă în:

- reconsiderarea relaţiei cauză-efect în acţiunea militară, pe baza înţelegerii complexităţii cauzelor şi dinamicii efectelor, adică a determinării efect-cauză;
- calcularea, după metode moderne, a lanţurilor sau cascadelor de efecte;
- formarea capacităţilor de selectare şi combinare a efectelor;
- centrarea planificării, a instruirii şi pregătirii forţelor şi mijloacelor pe suportul comprehensiunii efectelor;
- dezvoltarea, în cadrul filosofiei şi fizionomiei C2, C3, C4 (de comandament) a unei componente de reflecţie şi predicţie strategică a

[111] http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/romanian/interview.html

efectelor şi, pe această bază, de expertizare strategică a deciziilor politice majore.

(Unele detalii în legătură cu complexitatea EBO se prezintă în *Anexa nr. 12*)

Există, fără îndoială, şi alte aspecte majore privind dinamica şi dialectica specifice ale conceptului EBO sau EBAO, dar nu dezvoltăm subiectul, întrucât esenţa acestui domeniu constă în flexibilitatea şi fluiditatea sa, în adaptabilitatea la condiţii şi, mai ales, la cerinţele sale din viitor.

EBO nu reprezintă doar un nou tip de operaţii. Dealtfel, nici nu este vorba de un nou tip de operaţii, pentru că, din antichitate şi până azi, esenţa operaţiilor militare nu s-a schimbat radical. EBO reprezintă un nou mod de a gândi acţiunea şi operaţia de tip militar şi civil-militar.

6.4.2 EBO şi inducerea efectului

Efectul este un rezultat. A planifica o operaţie prin abordarea efectelor înseamnă, la prima vedere, a pune căruţa înaintea cailor. Este posibil şi aşa ceva, cu condiţia ca sistemul de tracţiune al căruţei să fie transformat într-un sistem de împingere al căruţei, aşa cum s-au petrecut lucrurile, spre exemplu, în transportul naval, remorcherele fiind transformate în împingătoare. Avantajul ar fi acela că împingătorii (caii, în exemplul nostru şi împingătoarele în sistemul transportului fluvial) ar vedea căruţa, împingătoarele au în faţă şlepurile şi toată încărcătura. Ceea ce nu este foarte puţin.

Şi totuşi, nu poate exista un plan real şi realizabil, dacă nu se ţine seama de rezultate, de efecte. Un *oplan* viabil şi realist trebuie să identifice, să evalueze, să conexeze şi să integreze toate elementele care intră în ecuaţia planificării. *Oplan*-ul poate fi, la rândul său, secvenţial, unitar sau integral, static sau, în cazul în care se introduc variabile cuantificabile, dinamic.

Planurile – mai ales planurile operaţiilor militare – sunt sinergice, cuprinzătoare şi foarte speciale. Planificatorul trebuie să aibă, în acest sens, o foarte temeinică cultură a planificării şi a domeniului planificat. Aşa cum bine se ştie, nu oricine poate întocmi un *oplan*, ci numai ofiţerii inteligenţi, capabili, creativi şi cu foarte multă experienţă, nu izolat, desigur, ci în cadrul unei echipe. Esenţa

unui *oplan* constă în capacitatea de a configura operaţia, de a construi şi constitui un model al acesteia.

În *Anexa nr. 13 Fizionomia dinamică a unui oplan EBO*, se prezintă o posibilă grilă a efectelor.

Folosind o astfel de grilă, efectele previzibile sunt puse în conexiune iniţială şi chiar ulterioară cu celelalte elemente specifice ale planificării operaţiei – scopuri, obiective, forţe, mijloace, resurse, acţiuni –, iar determinările şi interdeterminările dintre acestea pot să fie evaluate şi chiar modelate.

6.4.3 Caracteristici militare ale EBO

Operaţia Bazată pe Efecte este tentantă, dar nu poate fi accesibilă oricui, chiar dacă utilizarea ei extinsă devine din ce în ce mai necesară. O astfel de operaţie cere, în afară de competenţe şi resurse strategice, tehnologice şi informaţionale, şi un mediu prielnic, un suport de putere militară şi civil-militară, un sistem de relaţii bine structurate, cooperare şi colaborare internaţională, precum şi un suport de valori militare,. De cultură militară, foarte solid. La ora actuală, numai Forţele Armate ale SUA sunt în măsură să pregătească şi să desfăşoare cu adevărat operaţii de acest gen, întrucât astfel de operaţii reclamă un concept filosofic, un sistem foarte bine pus la punct de prognozare şi planificare a efectelor, precum şi capacitatea de a opera în condiţii complexe, cu evoluţii imprevizibile şi chiar haotice.

6.4.3.1 EBO, apărarea naţională şi apărarea colectivă

Operaţiile prezente şi mai ales cele viitoare vor fi din ce în ce mai mult abordate, fără îndoială, pe un suport de efecte dinamice şi complexe. Acest suport se structurează, mai întâi, pe câţiva piloni importanţi – capacităţile militare şi civil-militare ale SUA, ale NATO şi ale UE –, la care se adaugă şi cele ale unor ţări care nu fac parte din alianţe şi coaliţii, cum ar fi Rusia, China, India şi Japonia. Intervenţia Rusiei în Georgia, spre exemplu, poate fi considerată o adevărată Operaţie Bazată pe Efecte, ca şi intervenţiile americane sau cele ale diferitelor coaliţii în Balcanii de Vest, în Irak şi în Afganistan.

Operaţia Bazată pe Efecte va fi, în curând, operaţia fundamentală a apărării colective şi a apărării naţionale, îndeosebi pentru ţările care fac parte din NATO şi din UE, dar nu numai pentru acestea.

Totuşi, o astfel de operaţie nu este una standardizată, nu dispune de reguli şi proceduri clare şi nu face parte din mulţimea acelor operaţii din formele de luptă tradiţionale (apărare, ofensivă, retragere, urmărire, întâlnire, demonstraţie de forţă etc.) care au marcat toate războaiele desfăşurate până acum.

Procesul de transformare a armatelor este cel care va genera posibilitatea şi condiţiile minime necesare pregătirii şi desfăşurării EBO. Aceste operaţii sunt şi, probabil, vor şi fi şi în viitor elaborate, planificare, construite şi materializate pe cel puţin patru mari paliere:

- palierul naţional, care transpune în practică politica de apărare şi de securitate a fiecărui stat în parte;

- palierul european, care materializează PESA;

- palierul euro-atlantic, care continuă modernizarea conceptului strategic NATO şi adaptarea lui, prin procesul de transformare, la noile cerinţe ale presiunilor, provocărilor, pericolelor, ameninţărilor, vulnerabilităţilor şi riscurilor implicite ale unui mediu de securitate global şi regional flexibil, dinamic şi foarte complicat, având ca obiective, deopotrivă, apărarea colectivă, sub noile ei forme, din care face parte şi strategia de gestionare a crizelor şi conflictelor şi menţinerea unui echilibru strategic, şi, evident, apărarea naţională a membrilor Alianţei;

- palierul internaţional, care vizează, în principal, controlul conflictualităţii.

Aceste patru paliere sunt interdependente. Toate se află într-un proces de transformare şi de generare a unor structuri de forţe, mijloace şi acţiuni prin care se urmăreşte, pe de o parte, dominanţa strategică şi, pe de altă parte, o cât mai bună poziţionare pentru a se face faţă provocărilor încă necunoscute în totalitate ale viitorului.

EBO constituie, pentru toate statele – îndeosebi pentru cele puternice – noul tip al sistemelor de acţiuni în spaţiul strategic şi la nivel operativ, pentru realizarea scopurilor şi obiectivelor propuse. De aceea, este de aşteptat ca, în viitor, EBO să aducă noi şi substanţiale coordonate în filozofia şi fizionomia războiului şi, în general, în cea a conflictualităţii armate.

6.4.3.2 Expediţionarismul şi EBO

Majoritatea operaţiilor expediţionare sunt sau trebuie să fie operaţii de răspuns activ, preemptiv (de preîntâmpinare) şi preventiv (de prevenire) la crize. Ele nu mai reprezintă, ca altădată, un instrument de cucerire a noi teritorii, de înăbuşire a unor revolte din colonii, de menţinere a unor teritorii, de răspuns la unele provocări, ci vizează efectiv gestionarea unui mediu strategic de securitate deosebit de flexibil, de complex şi de tensionat.

Aceste operaţii trec din sfera voinţei dominante, acaparatoare şi cuceritoare, în cea a responsabilităţii politice şi militare pentru menţinerea şi protecţia păcii.

Organizaţia Naţiunilor Unite, prin Consiliul de Securitate, OSCE, Uniunea Europeană şi NATO, precum şi organizaţiile regionale de securitate trebuie să acţioneze, cu şi sub mandat ONU, pentru gestionarea conflictualităţii şi prevenirea unor războaie devastatoare.

Pentru astfel de misiuni, instrumentul cel mai potrivit în reprezintă EBO. Operaţiile de acest tip folosite pentru gestionarea crizelor şi conflictelor armate, pentru stabilizare şi stabilitate, pentru impunerea, susţinerea sau menţinerea păcii etc., sunt foarte complexe, pe termen lung, au dimensiuni civil-militare remarcabile şi cer o planificare de foarte largă deschidere.

6.4.3.3 EBO şi reacţia rapidă

Lumea nu-şi mai poate permite astăzi să lase războiul slobod, să nu acţioneze sau să nu reacţioneze rapid şi eficient pentru a stinge orice flacără care ar putea genera un dezastru. Sabia nucleară a lui Damocles, stimulată de tehnologie, de IT, de reţea şi de fragilitatea lumii, poate oricând cădea asupra acestei civilizaţii extrem de sensibile şi de vulnerabile. De aceea, lumea trebuie să-şi ia toate măsurile pentru a nu fi surprinsă de un fapt împlinit sau de un sistem de acţiuni în lanţ, cum ar putea deveni, spre exemplu, cele teroriste. Iar acest lucru trebuie realizat, în primul rând, printr-un sistem de acţiuni şi de reacţii rapide.

Totuşi, EBO nu pare pretabilă la acele tipuri de misiuni care cer şi presupun reacţii rapide, întrucât cere o planificare judicioasă şi

o elaborare temeinică, în timp, cu un sistem de modelare, de verificare, de testare şi de evaluare, un control riguros al acţiunilor, reacţiilor şi categoriilor de efecte.

Dar nici nu poate lipsi din cadrul acţiunii rapide sau din cel al reacţiei rapide. Acţiunea şi reacţia rapidă nu pot exista în afara unei filosofii a efectelor, în afara lanţului de efecte pe care-l generează. Foarte multe dintre aceste efecte vor fi secundare, colaterale sau spontane. Chiar dacă operaţia rapidă se desfăşoară, de regulă, prin surprindere, iar efectul ei trebuie să fie tocmai surpriza, practica a dovedit că există numeroase şi foarte periculoase efecte post-surpriză sau post-surprindere, care pot reconfigura şi retensiona întregul areal în care a avut loc o astfel de operaţie.

Acţiunea şi, respectiv, operaţia de tip rapid au fost şi sunt încă de foarte mare efect. Planificatorul trebuie să vadă şi să înţeleagă însă şi efectul efectului, iar acesta trebuie pus în ecuaţie, analizat, înţeles, evaluat şi, eventual, modelat.

În această situaţie, s-ar putea elabora, accepta şi materializa un concept de abordare pe bază de efecte prioritare a operaţiei rapide (ABEPOR) sau de elaborare a unui concept al Operaţiei Rapide Bazată pe Efecte Prioritare (ORBEP) care impune o reconfigurare pe baza relaţiilor de interdeterminare şi intercondiţionare dintre efectele prioritare, ce se cer identificare, formulate, prognozate şi evaluate, şi tipologia acţiunilor şi manevrei specifice.

6.4.3.4 Efectul militar al EBO

EBO reprezintă, totuşi, şi un nou concept şi nu doar un nou mod de a pune în operă o decizie politică şi strategică impusă de o stare conflictuală ce trebuie rezolvată sau măcar gestionată. EBO este o abordare simultană şi integrală a cauzelor, efectelor, acţiunilor şi conexiunilor dintre acestea, chiar dacă identităţile nu sunt distruse, iar sistemele şi procesele continuă să se autonomizeze şi, în acelaşi timp, să se integreze.

Principalele efecte militare ale EBO se referă la:

- stimularea gândirii militare proiective şi prospective;
- dezvoltarea reflecţiei strategice profunde, pe baze mult mai flexibile, în care să se aibă în vedere nu doar certitudinile, ci şi incertitudinile;

- adaptarea sistemelor de acţiune şi de reacţie la dinamica fără precedent a presiunilor, provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor, a vulnerabilităţilor sistemelor şi proceselor militare şi civil-militare la acestea şi la asumarea responsabilă şi realistă a riscurilor care se asociază acestora în cadrul EBO;
- accentuarea incertitudinii şi nedeterminării, ca factori majori de remodelare a inteligenţei şi prudenţei strategice şi operaţionale, inclusiv a curajului şi eticii acţiunii militare eficiente;
- formarea, treptată, a unei noi dimensiuni a culturii strategice, bazată pe sisteme de valori care validează şi fixează, în parametri dinamici, devenirea, transformarea, pregătirea, înzestrarea şi acţiunea.

Efectul militar al EBO se defineşte pe o construcţie puternică, de la centrul interior al sistemului şi procesului, pe baza unor determinări din interiorul sistemului şi dinafara acestuia, pentru asigurarea flexibilităţii şi oportunităţii acţiunii.

Prin EBO, militarii plonjează în universul filosofic al cunoaşterii cauzelor, efectelor, lanţurilor deterministe şi dezvoltării acestora într-un timp comprimat şi într-un spaţiu nelinear.

CONCLUZII

1. Chiar dacă războiul, cunoaşterea şi adevărul par trei noţiuni între care nu se pot stabili decât conexiuni ce ţin de realitatea, cunoaşterii, de procesul cunoaşterii şi de obiectul cunoaşterii, se pare că, în viitor, cunoaşterea nu numai că va pătrunde din ce în ce mai mult pe tărâmul complex şi conflictual al războiului, luat ca obiect (domeniu) de cunoscut, dar va împrumuta ea însăşi de la fenomenul război instrumente de soluţionare tranşantă a propriei conflictualităţi. Funcţia de adevăr, în ceea ce priveşte, cunoaşterea conflictualităţii şi a războiului, ca expresii ale riscului extrem şi ca modalităţi de apărare, materializare, slujire sau impunere a interesului vital, va fi ea însăşi condiţionată de această nouă paradigmă a cunoaşterii războiului şi conflictului, a mutării substanţiale a războiului şi în spaţiul cognitiv.

2. Fără îndoială, există conflicte în domeniul informaţiei şi, implicit, în domeniul cunoaşterii. Dar nu tot ce este informaţie este şi adevăr. Problema nu este să demonstrăm dacă asemenea conflicte există sau nu, ci aceea a analizei cauzelor, sistemelor şi mecanismelor de generare şi regenerare, formele lor de manifestare şi, mai ales, efectele. Războiul este perceput, în momentul de faţă, mai ales ca un conflict armat în spaţiul fizic, ca o confruntare dintre două sau mai multe entităţi înarmate. Fără a nega o astfel de formă universală de luptă armată – care există de când lumea –, trebuie să subliniem că războiul devine din ce în ce mai subtil, pe de o parte, datorită mijloacelor de care dispun entităţile sau identităţile care se confruntă şi, pe de altă parte, datorită marelui pericol pe care-l prezintă conflictul fizic. Migrarea spre informaţie şi, ca atare, spre cunoaştere, cu tot ce rezultă de aici – informare, dezinformare, acţiuni psihologice, acţiuni mediatice, bătălie de concepte, politici, strategii,

doctrine, tactici, acţiuni etc. – pare o caracteristică a epocii info-civilizaţiei.

3. Evoluţia (sau involuţia) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situaţii strategice, se deplasează din ce în ce mai mult spre starea de haos. Această mişcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din mişcarea societăţii spre starea de globalizare şi de iminenţa traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Coordonatele aceste noi organizări şi elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualităţii şi, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, şi alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare şi, de aceea, toate aceste determinări se cer temeinic analizate şi, pe cât posibil, foarte bine cunoscute.

4. Chiar dacă termenii de „război" şi de „cunoaştere" par incompatibili sau, în orice caz, fără legătură între ei, războiul fiind una dintre cele mai cunoscute şi, în acelaşi timp, dintre cele mai temute, mai bine organizate şi mai complexe activităţi omeneşti, nu încape nicio îndoială că reconfigurarea semnificativă a acestui străvechi fenomen al conflictualităţii societăţii oamenilor pe noi coordonate ale cunoaşterii – flexibile, fluide şi greu de determinat, în mare măsură, chiar nedeterminabile – obligă la reflecţie. El impune o nouă cultură a conflictualităţii. O nouă cultură a războiului. Orice analiză a conflictualităţii şi războiului poate fi, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecţie, inclusiv pentru reflecţia strategică.

5. Noul tip de război, ca război fluid, cu intensităţi diferite, dar integral şi imprevizibil – de fapt, o reînsumare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură interesantă a unui întreg coerent şi demn – corespunde noului tip de civilizaţie, o civilizaţie de reţea, şi noului tip de cunoaştere, în care, credem noi, oamenii vor trăi din ce în ce mai mult şi mai direct în văzul lumii şi se vor război înapoia unor uriaşe cortine cibernetice şi în spaţiul unor concepte. Ceea ce, de fapt, ar putea însemna un veritabil sfârşit al războiului, al acelui război pe care îl cunoaştem noi. De aici nu rezultă că lumea va ieşi din conflictualitate, ci doar că va reuşi să-şi cunoască războiul.

6. Tehnologia informaţiei (IT) afectează producţia, comerţul, relaţiile internaţionale, viaţa oamenilor. Ea revoluţionează afacerile, determinând dispariţia unora dintre industriile tradiţionale şi creşterea incredibilă a altora[112]. Chiar dacă problemele întreprinderilor rămân, în esenţă, aceleaşi, mijloacele de rezolvare a acestora se schimbă radical. Apare un nou mod de gândire: gândirea în reţea şi un nou mod de cunoaştere, cunoaşterea modulară. Aceeaşi tendinţă se manifestă şi în cadrul problemelor militare, ale pregătirii şi desfăşurării războaielor şi conflictelor armate. Cunoaşterea modulară nu este una de tip fractal, nici una pe componente, ci una de construcţie prin aglutinare şi chiar prin înlocuire.

7. Mediul conflictual militar rămâne, în continuare, primejdios, violent, nesigur şi haotic, dar noile tehnologii informaţionale permit o mai bună cunoaştere a acestuia şi, în consecinţă, proiectarea de noi maniere de stabilire şi îndeplinire a misiunilor. Această nouă filosofie se manifestă, în primul rând, la nivelul marilor armate şi nu afectează în mod direct ţările mici, întrucât acestea, deocamdată, nu-şi pot permite accesul la astfel de tehnologii. Bugetul lor militar, spre exemplu, chiar dacă atinge un miliard de dolari, este, totuşi, de peste 680 de ori inferior celui al Statelor Unite şi de 30-40 de ori mai mic decât cel al unora dintre ţările importante din cadrul Uniunii Europene. Cu un astfel de buget este greu să ai acces la înaltele tehnologii cerute, spre exemplu, de Războiul bazat pe Reţea (RBR), dar nimeni nu poate eluda aceste noi realităţi. De aceea, şi pentru ţările mici sau care nu-şi pot permite cheltuieli militare substanţiale, există unele soluţii specifice de accedere în spaţiul războiului modern. Aceste soluţii se află în tratarea adecvată, prin mijloace moderne, a problemelor cu care se confruntă, în implementarea noilor concepte, prin filosofia de alianţă şi printr-un concept naţional lărgit. O astfel de perspectivă trebuie să se manifeste în modul în care sunt concepute, dezvoltate, echipate şi retehnologizate sistemele de comunicaţii, în dinamica reţelelor Internet, a reţelelor de informaţii-comunicaţii în domeniul economic, îndeosebi în cel al producţiei şi asimilării de tehnologii de vârf şi de tehnologii ale informaţiei, în

[112] www.ameinfo.com/news/Detailed/54916.html

pregătirea specialiştilor şi managerilor de sisteme şi de reţele, în realizarea sau asimilarea tehnologiilor hardware şi software necesare.

8. Războiul poate şi trebuie să fie cunoscut. Inclusiv războiul asimetric – care iese, în general, din sfera de cunoaştere comună a războiului şi impune un efort asimetric de cunoaştere mediată – nu este o invenţie de dată recentă. Într-un fel, toate războaiele de până acum au avut şi laturi asimetrice, atât în ceea ce priveşte conceptul politic şi cel strategic, cât şi în ceea ce priveşte confruntarea tactică. Dar adevăratul război asimetric se datorează apariţiei armei nucleare şi sistemelor de arme de mare precizie, care au accentuat disproporţionalitatea, au făcut posibil războiul non-contact şi au generat flexibilitatea şi fluiditatea ripostei.

9. Actualele conflicte armate din Afganistan, Irak, Cecenia şi Orientul Apropiat au caracterul unor războaie disproporţionate şi, în acelaşi timp, al unor războaie asimetrice, la care se participă, în diferite ipostaze, patru mari tipuri de entităţi: armate moderne, profesioniste, ce aparţin unor mari puteri sau unor ţări dezvoltate ce desfăşoară acţiuni de luptă sau postconflict, sub mandat ONU, sau în virtutea responsabilităţilor pe care şi le-au asumat; forţe multi-naţionale de stabilitate (stabilizare), care acţionează sub mandat ONU; forţe înarmate guvernamentale (ale ţării-gazdă), care sprijină procesul de stabilizare şi preiau treptat gestionarea conflictualităţii locale, protecţia cetăţenilor, a proprietăţii şi apărarea ordinii de drept; forţe rebele (gherile, insurgente, teroriste, ale traficanţilor şi lumii mafiote etc.), care acţionează exclusiv prin mijloace asimetrice, de regulă, local sau în reţele transfrontaliere.

10. Războiul poate fi cunoscut, cu atât mai mult cu cât acest fenomen se extinde rapid şi masiv şi în spaţiul cunoaşterii. Dată fiind complexitatea temei şi, în general, aria foarte largă a raportului dintre război şi cunoaştere, este nevoie de studierea aprofundată a realităţilor, posibilităţilor şi tendinţelor în dinamica fundamentării ştiinţifice şi filosofice a politicilor şi strategiilor confruntărilor din cadrul noilor tipuri de războaie de crize şi de conflicte armate.

11. Simetria, disimetria şi asimetria alcătuiesc, în dinamica foarte complexă a conflictualităţii şi îndeosebi a conflictualităţii armate, un sistem deopotrivă linear şi poziţional, dar şi fractal, neuniform şi chiar haotic, în care rolul determinat îl are modul în care variază condiţiile iniţiale şi mai ales, capacitatea managementului de criză de a cunoaşte, înţelege, gestiona şi controla complexitatea. Simetria este totdeauna relativă, adaptabilă la realităţi şi la împrejurări. Ea reprezintă suportul de stabilitate şi de echilibru al sistemelor şi proceselor şi, de aceea, se constituie în repere de bază sau în puncte de pornire pentru orice sistem de planificare. În acelaşi timp, orice strategie şi orice sistem de planificare strategică, bazându-se pe aceste constante, tinde să iasă din simetrie, să nege simetria şi să găsească variabile disimetrice (non-simetrice), atât în planificarea (transformarea) forţelor, cât şi în dezvoltarea mijloacelor şi în conceperea acţiunilor.

12. Strategia nu este un efect simetric, ci, bazându-se pe o realitate simetrică şi pe o analiză simetrică, se constituie într-un proces complex de ieşire din simetrie şi de adoptare a unor sisteme asimetrice, cu arhitectură variabilă, inteligentă şi creativă, de punere în operă a deciziei politice, mai ales în ceea ce priveşte transformarea forţelor, perfecţionarea mijloacelor şi conceperea acţiunilor şi operaţiilor şi, pe această cale, de reîntoarcere la simetrie. Nici surprinderea strategică nu este o funcţie a doctrinelor simetrice, ci forma cea mai concretă şi ca mai concludentă de manifestare efectivă a strategiei de tip asimetric. Ea rezultă din curajul şi inteligenţa de a descoperi şi exploata vulnerabilităţile celuilalt, de a aplica în mod ingenios principiile luptei, de a dezvolta şi pune în operă un spirit ofensiv, de a găsit soluţia cea mai potrivită în circumstanţele date, de a acţiona şi nu de a renunţa.

13. Toate cele trei configuraţii esenţiale ale spaţiului conflictual – simetrie, disimetrie, asimetrie – se definesc complex, pe un suport ontologic – ca teorie a existenţei , pe un suport cognitiv – ca teorie a cunoaşterii –, şi pe un suport logic – ca posibilitate de formalizare şi de construcţie în plan conceptual. Simetria, disimetria şi asimetria – în calitatea lor esenţială de configuraţii ele poziţionării şi acţiunii – se găsesc şi se regăsesc totdeauna, dar în proporţii

diferite, la toate nivelurile conflictualităţii – politic, strategic, operativ şi tactic –, în raporturi de intercondiţionare lineară şi nelineară, directe şi în reţea.

14. Toate conflictele şi toate războaiele trecute şi prezente şi, după toate probabilităţile, şi cele viitoare au configuraţii, forţe, mijloace, acţiuni, etape şi momente simetrice, disimetrice şi asimetrice lineare, concomitente, alternative şi aleatoare. Sesizarea, identificarea, evaluarea şi prognozarea lor ţin de arta politică şi strategică a conflictualităţii, de capacitatea comandantului, a comandamentului şi statului major de a cunoaşte, înţelege, accepta, analiza, sintetiza şi gestiona complexitatea. Gestionarea complexităţii interacţiunilor şi intercondiţionărilor simetrice, disimetrice şi asimetrice se aseamănă cu adecvarea comportamentului şi capacităţii de cunoaştere la provocările din lumea artistică, îndeosebi din arhitectură, şi poate face apel la teoria complexităţii, la teoria fractalilor şi la teoria haosului, care oferă posibilitatea realizării unor modele teoretice deosebit de utile în înţelegerea dinamicii mediului de securitate, în prevenirea surprinderii şi realizarea stabilităţii.

15. Operaţia Bazată pe Efect (EBO) sau Adoptarea Efectelor ca suport al Operaţiei (EBAO) este un concept nou, rezultat din noul dinamism al conflictualităţii de tip militar şi civil-militar. Acest nou concept centrează efortul conceperii, planificării şi acţiunii pe spaţiul cunoaşterii profunde şi nu doar al cunoaşterii spaţiului luptei, ci şi a tuturor componentelor complexităţii unei intervenţii în condiţiile extrem de diversificate, de dinamice şi de fluide ale mediului politico-militar şi strategic actual şi viitor.

16. Conceptul EBO aparţine gândirii strategice americane. Prin aceasta, trec în domeniul acţiunii militare unele idei formulate încă la începutului secolului al XX-lea de unii dintre creatorii unui curent filosofic american – Charles Sander Peirce, William James şi John Dewez, denumit pragmatism. Noutatea pe care o aduce conceptul EBO constă în flexibilizarea şi dinamizarea reflecţiei strategice, în capacitatea teoreticianului militar, dar şi a comandantului, statului major şi comandamentului de a înţelege lanţul de efecte şi, pe această bază, de a sesiza cunoaşte şi evalua diferenţa dintre certitudine şi

incertitudine, dintre convingere şi îndoială, dintre ceea ce poete fi previzibil şi posibilitatea imprevizibilului în acţiunea militară.

17. Operaţiile Bazate pe Efecte sunt specifice conflictualităţii din epoca de trecere de la o societate relativ închisă în state aflate în raporturi de suspiciune şi chiar de conflict la o epocă deschisă, flexibilă şi complexă, afectând confuz (dar complex) dinamic şi aleatoriu atât statele, cât şi civilizaţia postindustrială, cu predilecţie, civilizaţia cunoaşterii, în ansamblul ei.

18. Abordarea pe baza efectelor a operaţiei (EBAO) aduce mutaţii radicale în mecanismele deciziei politice şi militare, în planificarea strategică, în configurarea strategică şi operaţională a forţelor, mijloacelor, resurselor şi acţiunilor, a teatrelor de operaţii şi a zonelor exterioare ale acestor teatre. Aceasta presupune cunoaşterea profundă, evaluarea realistă a zonelor dinamice de confluenţă şi de rupere, pe baza unei viziuni realiste asupra întregului sistem şi a întregului proces. În acest sens, Operaţia Bazată pe Efect sau pe Efecte adânceşte şi accelerează rolul informaţiei, al cunoaşterii, al tehnologiei de vârf şi tehnologiei informaţiei în procesul acţiunii militare şi civil-militare, luând în considerare, ca suporţi esenţiali, incertitudinea şi imprevizibilitatea desfăşurărilor şi finalităţilor.

19. EBO nu schimbă nici esenţa războiului, nici pe cea a acţiunii militare, ci doar aduce în prim-plan realismul pragmatic al conflictualităţii militare extinse din epoca de început a globalizării, impunând o abordare realistă, temeinică şi complexă a conflictualităţii cu implicaţii militare, inclusiv în dimensiunile sale flexibile, nesigure, schimbătoare şi imprevizibile ale fenomenului militar şi civil-militar contemporan.

20. Noua reflecţie strategică cerută de EBO ar trebui să aducă, îndeosebi în gândirea strategică, dar şi în cea tactică, elemente cu totul noi, care ţin de teoria complexităţii şi de modelarea spaţiului incert, a spaţiului fluid. De aceea, considerăm că este necesar ca EBO sau EBAO să vizeze şi aspectele filosofice, logice şi matematice ale domeniului.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Adams J., *The next world war*, Simon & Schuster 1998
2. Arden B. Dahl, *Minding the Cognitive* War, 1996.
3. Arquilla J., Ronfeldt D. (sous la direction de), *In Athena's camp : Preparing for Conflict in the Information Age*, Santa Monica, Californie, Rand Monograph Report, Rand, 1997
4. Bougnoux D., *Introduction aux sciences de la communication*, Paris, La Découverte, 1998
5. Breton P., *L'utopie de la communication*, Paris La Découverte, 1992
6. Campbell D., *Surveillance électronique planétaire*, Allia 2001
7. Christian Harbulot, Didier Lucas (direction), *Guerre cognitive, L'arme de la conaissance*, Editura Lavauzelle, 2006
8. Debray R., *Introduction à la médiologie*, Paris, P.U.F. 1999
9. Fayard P., *La maîtrise de l_interaction*, Editions 00h00 2000
10. Finkielkraut A. et Soriano P., *Internet, l'inquiétante extase, Mille et une nuits*, 2001
11. Flichy P. *L'imaginaire d'Internet*, La Découverte 2001
12. Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la strategie des origines au nucleaire*, Edition Robert Laffont, Paris, 1990
13. Guillaume M., *L'Empire des réseaux*, Paris, Descartes, 1999
14. Guisnel J. , *Guerre dans le cyberspace*, La Découverte 1995
15. Huyghe F.B, *L'ennemi à l'ère numérique. Chaos, information, domination*, P.U.F. 2001
16. Lévy P., *Cyberculture*, O. Jacob, 1998
17. Lyotard Jean-François, *La condition postmoderne*, Paris Minuit, 1979,
18. Mattelart A., *Histoire de l'utopie planétaire de la cité prophétique à la société globale*, Paris, La Découverte, Textes à l'appui, 1999

19.Mc Luhan M., *Understanding Media : the Extensions of Man, New York, Mc Graw HILL, Pour comprendre les medias*, Paris Mame 1968

20.Murawiec, L., *La guerre au XXIe siècle*, Paris, Odile Jacob 2000.

21.Neveu E., *Une société de communication ?*, Paris, Montchrestien, 1994

22.Panoramiques (revue n°52), *L'information, c'est la guerre*, Corlet 2001

23.Perriault J., *La Logique de l'usage, essai sur les machines à communiquer*, Paris, Flammarion, 1989

24.Puiseux H., *Les figures de la guerre*, Paris, Gallimard, 1997

25.Rifkin J., *L'âge de l'accès La révolution de la nouvelle économie*, Paris La Découverte, 2000

26.Virilio P., *Stratégie de la déception*, Galilée 2000,

27.General dr. Mihail Popescu, general-locotenent (r) dr. Valentin Arsenie, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. 2., Editura CTEA, Bucureşti, 2004

28.General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Ediţia a II-a, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006.

29.General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, coordonatori, *Criza, Conflictul, Războiul*, Vol. I-IV, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007.

30.Teodor Frunzeti, Mircea Mureşan, Gheorghe Văduva, Război şi haos, Editura CTEA, Bucureşti, 2009.

31.Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric şi noua filosofie a conflictualităţii armate*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2007

32.Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, *vol.1,* traducere din franceză, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006

33.Gilbert, Claude, *Le Pouvoir En Situation Extrême. Catastrophe et Politique*, Paris, L'Harmattan, 2003

34.Gleik, *La theorie du chaos. Vers une nouvelle science*, Champs Flamarion, 1987

35.Le Bras, Hervé, *Essai de géométrie sociale*, France, Odile Jacob, 2000

36.W. Davis, Rees, *Arta managementului*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996.

37.*Renseignement & Guerre secrete, la guerre cognitive. l'arme de la conaissance*, Editori: C. Harbulot și D. Lucas, Editura Lavauzelle, 2002.

38.François-Bernard Huyghe, *Menaces, conflit, information: vers un info-strategie*

39. Basil Liddell Hart, *Strategia acţiunilor indirecte*, Editura Militară, Bucureşti, 1993.

Surse Internet

- http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/447b24a846365.pdf, MENACES, CONFLIT, INFORMATION!: VERS UNE INFO-STRATEGIE, de François-Bernard Huyghe, doctor de stat în ştiinţe politice, fondatorul Observatorului European de Info-Strategii.
- **Eroare! Referință hyperlink incorectă.**, La guerre cognitive : A la recherche de la suprématie stratégique, al VI-lea Forum de inteligenţă economică, Menton, le 25 septembrie 2002, comunicare prezentată de Christian Harbulot, directorul Şcolii de Război Economic din Şcoala Superioară Liberă a Ştiunţelor Comerciale Aplicate.
- http://www.psycom.net/iwar.1.html, INSTITUTE FOR THE ADVANCED STUDY OF INFORMATION WARFARE (IASIW).
- http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/infowarfare.htm, Information Warfare, Brian C. Lewis.
- http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/EconomieGuerreCognitive.pdf, Philipe Baumard , Les limites d'une economie de la guerre cognitive, Editura Lavauzelle, Paris, 2002
- http://dexonline.ro/search.php?cuv=CONFLÍCT

- http://foster.20megsfree.com/326.htm, Pavel Tulaev, Guerres de nouvelle generation
- http://foster.20megsfree.com/326.htm, Pavel Tulaev, Ibidem
- http://www.iss-eu.org, Une Europe sure dans un monde meilleur. Strategie européenne de sécurité, decembre 2003, p. 6
- http://perso.orange.fr/fillosophe/traductions/philoRickert.htm, La philosophie des valeurs de Heinrich Rickert
- http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71
- http://www.archivesolidaire.org/scripts/article.phtml?section=A1AAAABX&obid=21093
- http://www.grece-fr.net/textes/_txtWeb.php?idArt=71
- http://www.kinecto.ro/new/Resurse/dictionar-de-termeni/web-communication.shtml
- http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
- http://www.gestiondecrise.com/amiante_gestion_crise.htm
- http://gmr.mapn.ro, Gheorghe Văduva, Cyberstrategia, în Gândirea militară românească, nr. 2/2006
- www.smsi-territoires.net/article44.html , Olivier Itéanu, Sauver la société de l'information
- http://www.securecyberspace.gov
- http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica Bucuresti, Mecanică clasică
- http://khmercanada.site.voile.fr/vietnam5.htm) http://rain.prohosting.com/stoue/malouines.html, Steve Ouellet, La guerre des Malouines.
- http://www.er.uqam.ca/nobel/r20507/epistemologie/ , Martin Riopel, Epistemologie et enseignement des sciences, Universitatea Quebec din Montreal
- http://www.amazon.com/gp/reader/0812692454/ref
- http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir, februarie 2005
- http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html, théorie du chaos, gleick, bifurcation, attracteur, espace des phases.

- http://www.fredericdemarquet.com/symetrie_complementarite.pdf, Symétrie et complémentarité dans la communication interpersonnelle
- http://www.checkpoint-online.ch/CheckPoint/Histoire/His0010-CombatTawakalna.html, Le dernier combat de la division Tawakalna,fleuron de la Garde républicaine (Text original: Stephen A. Bourque, "Correcting Myths about the Persian Gulf War: the Last Stand of the Tawakalna"The Middle East Jounal, Volume 51, Number 4, Autumn 1997, Traducere şi adaptare: Cap Ludovic Monnerat)
- http://www.iss-eu.org, Une Europe sure dans un monde meilleure. Stratégie européenne de sécurité.
- http://cesice.upmf-grenoble.fr/publication/ares/54/8_De_Swielande.pdf, Tanguy Struye de Swielande, L'asymétrie instrumentale et ontologico-stratégique dans l'aprčs guerre froide.
- http://cesice.upmf-grenoble.fr/publication/ares/54/8_De_Swielande.pdf, Tanguy Struye de Swielande, Ibidem, S. Metz, D.V. Johnson II, Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts, London, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, January 2001.
- http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/300, Symetrie, dissymetrie, asymetrie
- http://www.olavodecarvalho.org/traducoes/assymetrique.htm, Olavo de Carvalho, L'arme de la 'guerre assymétrique, Folha de S.Paulo, 6 octombrie 2004.
- www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, La guerre asymétrique ou la défaite du vainqueur, Editions du rocher, l'art de la guerre. Mars 2003. 210 p. Comentariu realizat de Bruno Modica

ANEXE

Anexa nr. 1
Tipuri de războaie în concepţia lui Jomini

TIPURI DE RĂZBOAIE	CARACTERISTICI
Războaie ofensive pentru a revendica anumite drepturi	Războiul cel mai just va fi acela care se fundamentează pe drepturi incontestabile şi va oferi statului avantaje. Din păcate, foarte multe din aceste drepturi, pe baza cărora se declanşează războaiele, nu sunt decât nişte pretexte, nişte convenienţe. Regulile pentru aceste războaie constau în a şti să atingi scopul propus şi să profiţi. Operaţiile ofensive trebuie să fie proporţionate cu scopul propus. Prima este ocuparea provinciilor revendicate; poţi apoi dezvolta ofensiva potrivit circumstanţelor şi forţelor respective, cu scopul de a obţine cesiunea dorită, ameninţând adversarul la el acasă. Totul depinde de alianţe şi de mijloacele militare ale celor două părţi. Esenţialul este să nu se trezească invidia unui terţ care ar putea oferi sprijin ţării atacate.
Războaie defensive în politică şi ofensive d.p.v. militar	Orice stat atacat preferă să-şi apere teritoriul pe care-l reclamă cel care l-a atacat. Uneori, statul de la care se cere o parte din teritoriu şi care este ameninţat cu forţa armată, preferă să atace el preventiv. Totul depinde de condiţiile concrete. Uneori, este preferabil să invadezi statul care urmează să te atace; alteori, este mai

	bine să-l aştepţi să te atace el. Dacă luptele se duc pe teritoriul tău, ai unele avantaje. Dacă principiile strategiei rămân imuabile, adevărurile politicii războiului pot aduce multe modificări în teatru, atât în ceea ce priveşte moralul populaţiei, localităţile, cât şi comportamentul celor care sunt în fruntea armatelor statelor beligerante. Principiile războiului rămân neschimbate; ceea ce se schimbă este politica şi morala. Acestea se supun calculului probabilităţilor. Una este să planifici un război împotriva Rusiei, Franţei sau Austriei şi alta să duci unul împotriva Turciei sau oricărei altei naţiuni orientale, ale căror armate sunt indisciplinate şi nu respectă nici o ordine.
Războaie de convenienţă	Invazia Sileziei de către Frederic al II-lea a fost un război de convenienţă; la fel şi cel de succesiune din Spania. Există două feluri de războaie de convenienţă: cele duse de un stat puternic pentru a se dota cu frontiere naturale şi pentru a obţine un avantaj politic şi comercial (economic) important; cele duse pentru diminuarea puterii unui rival periculos sau pentru a-i împiedica dezvoltarea. Dar un stat nu va ataca niciodată singur un rival periculos, ci doar în coaliţie cu alte state.
Războaie cu sau fără aliaţi	Sunt totdeauna de preferat războaiele duse cu aliaţi. Desigur, doi aliaţi mai puţin puternici, împotriva unui stat puternic, s-ar putea să nu fie o soluţie; dar, oricum, este de dorit să fi aliat cu vecinul decât să te găseşti singur în faţa inamicului.
Războaie de intervenţie	Cel mai avantajos dintre războaie este intervenţia într-o luptă deja angajată. Statul care intervine are avantajul că va înclina balanţa în favoarea statului (sau coaliţiei, alianţei) pentru care intervine

Există două tipuri de intervenţie: cea prin care un stat încearcă să se introducă în problemele interioare ale vecinului său şi cea prin care se intervine în relaţiile exterioare ale vecinilor. Intervenţia în problemele interioare a fost tot timpul condamnată şi nepopulară. Toate intervenţiile de acest gen, în cele din urmă, au eşuat. Intervenţia în relaţiile exterioare ale vecinilor este mai legitimă, mai naturală şi chiar mai avantajoasă. Trei motive justifică o astfel de intervenţie: un tratat de alianţă ofensivă sau defensivă prin care un stat se angajează să susţină un aliat; menţinerea echilibrului politic; posibilitatea de a profita de un război deja angajat, nu neapărat cu scopul de a deturna consecinţe supărătoare, cât mai ales pentru a profita.

Intervenţiile sunt de natură diferită, la fel şi războaiele care rezultă din acestea:

1. se intervine în mod auxiliar ca urmare a unor tratate anterioare şi ca mijlocire a unor corpuri secundare a cărei formă este determinată;

2. se intervine ca parte principală pentru a susţine un vecin mai slab al cărui stat trebuie apărat, ceea ce duce la transportul teatrului de război departe de frontierele proprii;

3. se intervine, de asemenea, ca parte principală, când eşti un vecin al teatrului de război, ceea ce presupune o coaliţie de mai multe mari puteri împotriva uneia;

4. Se intervine într-o luptă deja angajată, sau înaintea declaraţiei de război.

Aceste intervenţii sunt, toate, extrem de delicate şi pline de neprevăzut. Spre exemplu, campaniile dintre 1799 şi 1805 constituie astfel de exemple. Rezultă de aici că astfel de intervenţii îndepărtate pot adesea să compromită

	armatele care au primit asemenea de misiuni. Singurul lor avantaj este, poate, acela că ţările respective nu pot fi invadate, teatrul de război fiind mult prea departe de frontierelor lor. Ceea ce constituie o nenorocire pentru general, poate fi un bine pentru stat. În războaiele de această natură, esenţialul este să fie ales un comandant al armatei, deopotrivă politic şi militar; trebuie stipulat cu aliaţii ceea ce revine fiecăruia în cadrul operaţiilor; în sfârşit, este necesar să se determine un punct obiectiv care să fie în armonie cu interesele comune. Aceste condiţii se realizează însă foarte greu. Din această cauză, majoritatea coaliţiilor au eşuat.
Războaie de invazie prin spiritul de cucerire sau alte cauze	Există două tipuri de invazii: cele prin atacul unor puteri limitrofe şi cele care se efectuează în depărtare, prin traversarea unor ţinuturi vaste ale căror populaţii sunt mai puţin neutre, îndoielnice sau ostile. Nu toate războaiele de invazie au fost dezavantajoase. Alexandru, Cezar şi Napoleon (jumătate din cariera sa) au probat acest lucru. Numai că astfel de avantaje au limite fixate prin însăşi natura lor, astfel încât, dacă sunt depăşite, urmează extremele dezastruoase. Exemplele sunt numeroase: Cambyse în Nubia, Darius în Sciţia, Crasus şi împăratul Iustinian la parţi, Napoleon în Rusia. Napoleon, inclusiv în confruntarea cu Anglia, se pare că a fost trimis pe această lume pentru a-i învăţa pe generali şi pe şefii de state tot ceea ce ei trebuie să evite: victoriile sale sunt lecţii de abilitate, activism şi îndrăzneală; dezastrele sale sunt exemple moderatoare impuse de prudenţă. Războiul de invazie, fără motive plauzibile, este un atentat contra umanităţii, aşa cum a fost cel al lui Gingis Han; dar când el poate fi justificat printr-un mare interes şi un motiv remarcabil, este

	susceptibil de scuze, chiar de aprobare. Invazia Spaniei din 1808 şi cea din 1823 diferă atât în ceea ce priveşte scopurile, cât şi rezultatele. Prima, dictată din spirit de invazie şi condusă cu virulenţă, ameninţa însăşi existenţa naţiunii spaniole şi a fost fatală autorului ei. Cea de a doua, care nu a vizat decât doctrinele periculoase şi a menajat interesele generale, a reuşit, tocmai pentru că a găsit un sprijin în cadrul populaţiei. Asemenea războaie – spune Jomini, fără să aibă pe deplin dreptate –, din fericire, sunt foarte rare. Viaţa l-a contrazis, pentru că au urmat cele două mari conflagraţii mondiale, iar seria invaziilor de tot felul nu s-a încheiat, ci doar a căpătat un nou nume: globalizare. Dar nici în vremurile acelea nu a fost altfel. Invazia lui Napoleon în Spania a demonstrat-o. Au demonstrat-o şi războaiele Revoluţiei franceze din 1792, 1793 şi 1794; Franţa a fost asaltată de întreaga Europă, atât pe uscat, cât şi pe mare. Războiul din 1828 a demonstrat că turcii imperiului de atunci nu sunt respectabili decât în incinta frontierelor lor.
Războaie de opinii	Războaiele de opinie se prezintă sub trei forme: se limitează la lupte intestine, sunt, adică, războaie civile; pot fi însă, deopotrivă, lupte interne, dar şi exterioare; se limitează la un conflict cu străinătatea. Războaiele de opinie sau de doctrine dintre două state aparţin şi ele, la rândul lor, clasei războaielor de intervenţie. Aceste războaie, fie că provin din dogme religioase, fie că sunt cauzate de doctrine politice, nu sunt mai puţin deplorabile, întrucât, ca şi cele naţionale, angajează pasiuni violente care le fac răzbunătoare, crude, teribile.

Războaiele islamice, cele ale cruciadelor, Războiul de 30 de ani, cele ale Ligii fac parte din această specie. Scopul şi mobilul acestor războaie este însă unul mai mult de esenţă politică decât religioasă. Nu pentru a triumfa Biserica romană a susţinut Filip al II-lea Liga în Franţa…

Suedezii, în Războiul de treizeci de ani, şi Filip al II-lea, în Franţa, aveau în ţară un auxiliar mult mai puternic decât propriile lor armate. Dogma nu are decât inamici. Aşa se explică teribilismul luptelor dintre islam şi cruciade.

Războaiele de opinie politică prezintă aceleaşi simptome, aceleaşi puncte de rezistenţă şi aceleaşi şanse. În 1792, o mulţime de societăţi extravagante promovau faimoasa Declaraţie a drepturilor omului în întreaga Europă, iar guvernele, alarmate, au luat armele pentru a înăbuşi acest vulcan înainte de a erupe. Nu războiul era însă mijlocul cel mai potrivit pentru a înăbuşi o idee inflamantă. Timpul este cel care le rezolvă pe toate. Timpul şi înţelepciunea naţiunii. Astfel de pasiuni trec tot atât de repede cum au apărut. Dacă nu s-ar fi intervenit în Franţa, niciuna din acele cruzimi n-ar fi avut loc.

Din punct de vedere militar, asemenea intervenţii sunt teribile, pentru că armata invadatoare nu va ataca numai forţele militare, ci şi populaţia civilă, instituţiile, valorile etc.

Historia nu oferă decât un singur exemplu al unei asemenea lupte, cea a Revoluţiei franceze, şi acest lucru poare să demonstreze că pericolul atacării unei naţiuni exaltate este totdeauna foarte mare pentru cei care cred că vor reuşi…

Regulile unui astfel de război sunt, după Jomini, cele ale luptelor naţionale, diferind de acestea doar într-un singur punct, şi anume acela că obiectivul este ocuparea şi supunerea ţării.

	Războiul din Spania din 1823 este un exemplu. Războiul Revoluţiei a fost, în acelaşi timp, război de opinie, război naţional şi război civil, în timp ce primul război din Spania, din 1808, a fost naţional, cel din 1823 o luptă parţială de opinie, fără naţionalitate, de unde şi diferenţa enormă de rezultate.
Războaie naţionale	Războaiele naţionale sunt cele mai redutabile dintre toate. Sunt războaie care se declanşează împotriva unei populaţii întregi sau, cel puţin, împotriva majorităţii acestei populaţii animate de un nobil foc de independenţă. Armata care intră într-o astfel de ţară nu posedă nici măcar spaţiul unde să se campează. Aprovizionările nu pot fi făcute decât prin sabie. Convoaiele sale sunt pretutindeni ameninţate. Un astfel de deznodământ, care se vede totuşi destul de rar, este produs de cauze opuse: un popor înrobit se ridică în masă, la chemarea guvernului şi a conducătorilor săi, animat de o nobilă dragoste faţă de suveran şi faţă de patrie. La fel, un popor fanatic se înarmează cu vocea predicatorilor şi un popor, exaltat de opiniile politice sau de iubirea scară pe care o poartă instituţiilor sale, se postează în faţa inamicului, pentru a apăra tot ce are mai sacru. Inamicul va întâmpina greutăţi insurmontabile privind staţionarea, aprovizionarea etc.
Mici războaie	Contează foarte mult natura, adică relieful ţării respective. Ţările montane sunt cele care au popoarele cele mai redutabile. Urmează ţările cu suprafeţe mari împădurite. Lupta elveţienilor împotriva Austriei şi ducelui de Bourgogne, cele ale catalanilor, în 1712 şi în 1809, dificultăţile întâmpinate de ruşi în Caucaz .etc. demonstrează cu prisosinţă acest adevăr. Obstacolele pe care o armată le întâmpină,

	atât în războaiele de opinie, cât şi în războaiele naţionale sunt imense şi fac foarte dificilă misiunea generalului. Exemplele de acest gen sunt şi ele numeroase: lupta Ţărilor de Jos împotriva lui Filip al II-lea, cea a americanilor împotriva englezilor, cele ale spaniolilor, portughezilor şi tirolienilor împotriva lui Napoleon etc. Lupta populaţiilor trebuie să se sprijine, totuşi, pe o armată regulată, pe un nucleu puternic; numai o astfel de armată poate să organizeze şi să direcţioneze în mod eficient ridicarea la luptă a poporului. Jomini relatează cum, într-o singură noapte, francezii au pierdut două companii, fără să ştie nimeni ce s-a întâmplat cu adevărat cu ele, în timp ce numeroase forţe franceze au intrat în ambuscade şi în capcane de tot felul. „Nici o armată – scrie el – oricât ar fi de călită, n-ar putea lupta cu succes împotriva unui astfel de sistem aplicat de un mare popor, dacă nu dispune de forţe formidabile cu care să ocupe toate punctele esenţiale ale ţării, să acopere toate comunicaţiile sale şi să furnizeze corpuri active puternice pentru a-l bate pe inamic pretutindeni unde el îşi face apariţia.“
Războaie civile şi religioase	Războaiele intestine, atunci când nu sunt legate de o ceartă externă, sunt de regulă rezultatul unei lupte de opinii, de natură politică sau religioasă. În Evul Mediu, ele au fost, cel mai adesea, rezultate din certuri feudale. Războaiele cele mai deplorabile sunt, totuşi, cele religioase. Sunt lupte politice, dar şi lupte care rezultă din fanatisme religioase. Ludovic al XIV-lea, spre exemplu, a vânat un milion de protestanţi industriali. Războaiele fanatice devin oribile atunci când sunt amestecate cu cele din exterior, chiar dacă nu sunt, aparent, decât

	certuri de familie. Aceste războaie nu au legi, nici morală, sunt pur şi simplu nişte ciomăgeli furibunde, din care profită totdeauna cei interesaţi.
Războaie duble şi cele rezultate din pericolul de a întreprinde două războaie în acelaşi timp	Romanii aveau o maximă, aceea de a nu întreprinde niciodată două mari războaie în acelaşi timp. Se poate însă întâmpla – spune Jomini – ca un stat să fie nevoit să ducă războaie împotriva a două popoare vecine. În acest caz, statul respectiv ar trebui să-şi găsească neapărat un aliat, tocmai pentru a menţine un echilibru politic. Interesul nu este însă acelaşi. Ludovic al XIV-lea, Frederic cel Mare, împăratul Alexandru şi Napoleon au susţinut războaie imense împotriva Europei coalizate. Depinde care este scopul unei astfel de coaliţii. Marea coaliţie împotriva lui Ludovic al XIV-lea s-a justificat prin reacţia împotriva unor posibile agresiuni, de tipul celor precedente, care au alarmat vecinii. Cei mai buni aliaţi ai lui Ludovic al XIV-lea n-au fost însă electorul de Bavaria sau ducele de Savoia, ci înseşi slăbiciunile adversarilor săi. Aceste două războaie, ca şi cel susţinut de împăratul Alexandru în 1812, au fost aproape imposibil de evitat. Napoleon este singurul dintre suveranii moderni care a reuşit să întreprindă, în mod voluntar, în acelaşi timp, două şi chiar trei înspăimântătoare războaie împotriva Spaniei, Angliei şi Rusiei. Războaiele duble trebuie deci, pe cât posibil, evitate. Dacă nu este posibil, atunci trebuie găsită o soluţie pentru a restabili echilibrul între părţi, fie prin noi aliaţi, fie prin alte mijloace, îndeosebi politice.

Anexa nr. 2
Dinamică, scopuri, obiective şi efecte ale războiului

Categ.	Tipul	Scopuri	Obiective	Efecte
Simetrice	Război frontalier	Obţinerea suveranităţii asupra unei porţiuni de teren aflată la frontieră	Învingerea, prin una sau mai multe campanii, armata adversă	➢ Cucerirea teritoriului respectiv; ➢ Efecte imprevizibile
	Război dintre două state aproximativ egale pentru rezolvarea unui diferend	Impunerea voinţei asupra celuilalt	Învingerea armatei adverse şi impunerea soluţiei militare	➢ Soluţionare temporară a diferendului; ➢ Escaladarea conflictului; ➢ Efecte imprevizibile
	Război economic	Impunerea, prin forţă, a unei anumite politici economice	➢ Distrugerea sau „cucerirea" economiei adverse; ➢ Soluţionarea crizei	➢ Soluţionarea crizei; • nouă criză economică; ➢ Efecte economice şi financiare în lanţ
	Război informaţional	Dominanţă informaţională	Control informaţional al adversarului	➢ Impunere a unui anumit tip de informaţii; ➢ Dezinformare; ➢ Dominare informaţională
	Război geofizic	Impunerea voinţei asupra unei ţări sau unui grup de ţări	Distrugerea, prin mijloace care declanşează	➢ Distrugere a unor obiective; ➢ Efecte

		dintr-o anumită zonă	sau amplifică fenomenele geofizice, a unor obiective economice şi sociale importante	geofizice în lanţ; ➢ Efecte imprevizibile
	Război mediatic	Dezinformare şi influenţare reciprocă	Lovituri mediatice repetate pentru a crea tensiuni, neîncredere, suspiciune etc.	➢ Distrugere a credibilităţii; ➢ Dominanţă mediatică; ➢ Efecte indirecte
	Război cibernetic	Dominanţă în ciberspaţiu	Controlul permanent ale reţelelor	➢ Supremaţie cibernetică; ➢ Gestionare reciprocă a spaţiului cibernetic
	Război mondial	O nouă ordine a lumii	Distrugerea forţelor care se opun noii ordini	➢ nouă ordine; ➢ Reconfigurarea arhitecturii de putere; ➢ Distrugerea ➢ Unor obiective economice; ➢ Distrugerea civilizaţiei planete; ➢ Efecte imprevizibile
Disimetrice	Război clasic disproporţionat	Impunerea unui tip de comportament	Învingerea armatei adverse, fără ca ea să poară riposta	➢ Dominanţă; ➢ Controlul mediului strategic; ➢ Influenţă; ➢ Supunere a unui terţ
	Război	Impunerea	Învingerea	➢ Dominanţă

	disproporţionat bazat pe reţea	rapidă a unui tip de comportament	rapidă a armatei adverse, fără a avea pierderi sau a crea efecte nedorite	fizică, informaţională şi cognitivă; ➢ Controlul total al mediului strategic
	Război disproporţionat de atriţie	Impunerea treptată, prin uzură a unui tip de comportament	Măcinarea forţelor adverse, prin toate mijloacele posibile	➢ Distrugerea treptată a forţelor adverse, fără ca ele să se poată apăra; ➢ Uzura infrastructurilor adverse
	Război economic disproporţionat	Impunerea unui anumit tip de comportament economic	Distrugerea sau supunerea economiei adversarului, fără riscuri	➢ Dominanţă economic şi financiară; ➢ Efect de piaţă
	Război informaţional disproporţionat	Dominanţă informaţională completă	Distrugerea sistemelor informaţionale ale adversarului, fără ca el să poată reacţiona	➢ Dominanţă informaţională: ➢ Gestionare voluntaristă a spaţiului informaţional, în folos propriu
	Război geofizic disproporţionat	Dominanţă politică, economice, informaţională şi geofizică absolută	Distrugerea principalelor obiective economice, informaţionale şi de management al spaţiului geofizic ale adversarului	➢ Avantaje informaţionale, economice, politice şi sociale indiscutabile; ➢ Dominanţă geofizică; ➢ Gestionare unilaterală a spaţiului geofizic

	Război mediatic disproporţionat	Dominanţă politică, economică, socială şi militară prin intermediul mediatic	Distrugerea, acapararea, supunerea şi modelarea mediei adverse, fără ca adversarul să poate riposta	➢ Cucerirea pieţei mediatice; ➢ Dominanţă mediatică; ➢ Informare-dezinformare unilaterală
	Război cibernetic disproporţionat	Impunerea unei politici unilaterale în spaţiul cibernetic	Distrugerea reţelelor şi mijloacelor adverse de acţiune în spaţiul cibernetic	➢ Dominanţa spaţiului cibernetic; ➢ Influenţare informaţională; ➢ Dominanţa reţelelor; ➢ Gestionarea unilaterală a ciberspaţiului
	Război disproporţionat bazat pe efecte	Conceperea şi impunerea unor efecte dorite	Crearea de efecte generatoare de efecte	➢ Efecte planificate; ➢ Efecte dominante
Asimetrice	Război terorist, război împotriva terorismului	Impunerea voinţei prin acte de teroare şi, respectiv, combaterea terorismului	Terorism şi, respectiv, distrugerea reţelelor şi organizaţiilor teroriste	➢ Teamă, panică, angoasă, distrugeri materiale şi de infrastructuri; ➢ Distrugerea reţelelor şi organizaţiilor teroriste; ➢ Dominanţă politică şi strategică
	Război economic asimetric	Impunerea voinţei economice, reacţie	Distrugerea sau dominarea economiilor ţărilor mici şi,	➢ Dominanţă economică; ➢ Distrugerea dominanţei

		asimetrică la această impunere	respectiv, contracararea asimetrică a acestui obiectiv	economice; ➢ Diversiuni şi acţiuni de piaţă şi anti-piaţă
	Război asimetric geofizic	Impunerea prin mijloace geofizice a unei voinţe politice şi, respectiv, contrarea, prin mijloace asimetrice a acesteia	Distrugerea, prin mijloace geofizice, a unor obiective importante din ţări care nu au posibilitatea să se apere geofizic şi, respectiv, contracararea prin mijloace asimetrice a acestui obiectiv	➢ Distrugerea de infrastructuri, culturi, obiective economice; ➢ Stimularea producerii unor calamităţi naturale; ➢ Distrugere, prin mijloacelor asimetrice, a centrelor de război geofizic din ţările puternice
	Război asimetric informaţional	Impunerea voinţei politice prin mijloace informaţionale şi, respectiv, contracararea acestei acţiuni, prin mijloace asimetrice	Distrugerea sistemelor informaţionale ale adversarului şi, respectiv, contracararea, prin mijloace asimetrie a acţiunilor de realizare a acestui obiectiv	➢ Distrugerea infrastructurilor informaţionale adverse; ➢ Dominanţă informaţională; ➢ Proliferarea efectului de reţea; ➢ Folosirea reţelei şi a altor mijloace pentru distrugerea centrelor de

				război informaţional din ţările dezvoltate
	Război asimetric mediatic	Impunerea, prin intermediul mediei puternice a unui anumit tip de comportament şi, respectiv, contracararea, prin mijloace asimetrice (mediatice sau nu) a acţiunilor ţărilor puternice	Distrugerea, acapararea sau influenţarea mediei din ţările care nu au posibilitatea să se apere mediatic şi, respectiv, acţiunea asimetrică a acestor ţări împotriva ţărilor sau corporaţiilor mediatice puternice	➢ Război psihologic; ➢ Influenţare; ➢ Acaparare; ➢ Desfiinţare; ➢ Manipulare; ➢ Atac al centrelor de influenţare psihologică şi mediatică; ➢ Terorism mediatic; ➢ Terorism împotriva mediei şi centrelor mediatice puternice;
	Insurgenţă şi contra-insurgenţă	Cucerirea puterii politice prin violenţă şi, respectiv, contracararea insurgenţei	Distrugerea sistemelor politice ale statului respectiv şi reacţia violentă, disproporţionată a statului	➢ Atriţie; ➢ Distrugeri materiale; ➢ Război îndelungat; ➢ Efecte de criză; ➢ Intervenţii străine; ➢ Operaţii de menţinere sau impunere a păcii; ➢ Terorism; ➢ Contratero.

	Război de secesiune	Separarea unei regiuni de un stat prin mijloace violente	Distrugerea armatei statului respectiv sau crearea unei situaţii de intervenţii din afară pentru asigurarea şi garantarea secesiunii	➢ Fapt împlinit; ➢ Distrugeri de obiective economice, politice şi sociale; ➢ Distrugeri de infrastructuri; ➢ Terorism.
	Război asimetric etnic	Dominanţă politică de către o etnie sau alta şi reacţia asimetrică la această atitudine	Distrugerea violentă a structurilor de forţă ale etnici adverse pentru cucerirea puterii politice	➢ Fapt împlinit; ➢ Conflictualitate asimetrică de sorginte etnică; ➢ Tensiuni etnice; ➢ Intervenţii din exterior.
	Război asimetric religios	Dominanţă, prin mijloace violente, de către o religie a altei sau a altor religii	Cucerirea puterii politice prin mijloace violente sub spectru sau motivaţie religioasă	➢ Război între confesiuni; ➢ Fapt împlinit; ➢ Conflictualitate pe termen lung; ➢ Terorism religios; ➢ Nesiguranţă, înstrăinare
	Război asimetric cibernetic	Impunerea voinţei politice prin mijloace ale spaţiului cibernetic şi, respectiv, contracarare a acestei politici şi strategii, prin	Realizarea dominanţei spaţiului cibernetic şi, respectiv, crearea de diversiuni şi de nesiguranţă în spaţiul	➢ Dominanţă a spaţiului cibernetic; ➢ Influenţare informaţională; ➢ Dominarea reţelelor; ➢ Diversiuni

		mijloace asimetrice	cibernetic	informaţionale ; ➢ Spargerea unităţii informaţionale şi a dominanţei informaţionale
	Război asimetric cognitiv	Impunerea voinţei politic în spaţiul cognitiv, prin mijloace ale cunoaşterii şi, respectiv, contracararea dominanţei cognitive	Dominanţa strategică a spaţiului cognitiv prin mijloacele pe care fiecare le are la îndemână	➢ Politici; ➢ Concepte; ➢ Teorii; ➢ Strategii; ➢ Tactici; Proceduri; ➢ Produse culturale; ➢ False valori; ➢ Interese.
	Război asimetric haotic	Implementarea unei politici haotice care să permită impunerea unor voinţe ce domină spaţiul haotic, în vederea unei noi organizări pe noi criterii pentru îndeplinirea a noi interese	Haos în vederea unei noi organizări pe alte criterii, dinainte stabilite sau rezultate pe parcurs	➢ Bătălie haotică de interese haotice; ➢ Nesiguranţă, nelinişte, teamă, tensiuni permanente; ➢ Lipsa unui orizont previzibil; ➢ Probabilitate foarte redusă; ➢ Haos strategic; ➢ Fluiditate tactică; ➢ Imprevizibilitate generală

Anexa nr. 3 Curente epistemologice

Descriere	Efecte militare	Reprezentanţi
Raţionalismul (sec. XVII) Orice cunoştinţă validă provine din raţiune.	Politici şi strategii care nu ţin seama de practica războaielor şi experienţa câmpului de luptă	Platon (428-347 î.H.); Descartes (1596-1650) Leibnitz (1646-1716) Kant (1724-1804)
Empirismul (sec. XVIII) Orice cunoştinţă validă provine din experienţă.	Latura pragmatică a strategiei şi tacticii; marea tactică; mica tactică.	Anaximene (610-545 î.H.) Bacon (1561-1626) Locke (1632-1704) Newton (1642-1726) Berkeley (1685-1753)
Pozitivismul (sec. XIX) Ştiinţa se bazează pe fapte măsurabile din care-şi extrage modelele printr-un raţionament inductiv riguros. Ceea ce nu poate fi măsurat nu există.	Pragmatismul gândirii militare. Metodologia pozitivă de pregătire şi de concepere a planurilor strategice	Sextus Empiricus (160-210) Comte (1718-1857) Stuart Mill (1806-1873) Mach (1838-1916) Bridgman (1882-1961) Bohr (1885-1962) Carnap (1891-1970)
Constructivismul (sec. XX) Cunoştinţele ştiinţifice (observaţii şi modele) sunt construcţii subiective care nu spun nimic despre realitate.	Voluntarismul şi subiectivismul în arta militar, dar şi capacitatea de a elabora modele strategice şi tactice.	Heraclite (550-480 î.H.) Protagoras (485-410 î.H.) Brouwer (1881-1966) Piaget (1896-1980)

Descriere	Efecte militare	Reprezentanţi
Realismul (sec. XX) Modelele ştiinţifice sunt construcţii destinate să prevadă anumite aspecte ale unei realităţi obiective care există independent de voinţa noastră.	Conceptul de război bazat pe cunoaştere, ca şi extinderea războiului sau a teoriilor legate de război şi în alte domenii (economice, informaţionale, mediatice etc.).	Aristotel (384-322 î.H.) Reid (1710-1796) Planck (1858-1947) Russel (1872-1970) Einstein (1879-1955)

Anexa nr. 4
Simetria lineară poziţională (plană, axială, multidimensională)

Simetria lineară poziţională poate fi, în funcţie de modul de desfăşurare, de modalităţile de analiză şi de scopurile şi obiectivele acţionale, de efectele preconizate şi de desfăşurările posibile, de următoarele tipuri:

- plană;
- axială (rotativă);
- multidimensională.

Simetria lineară plană este specifică conflictelor militare ale antichităţii şi evului mediu. Ea poate fi de două feluri:

- simetrie lineare poziţională plană;
- simetrie lineară acţională plană.

Armatele se poziţionau faţă în faţă, de o parte şi de alte a unei linii de luptă (simetrie poziţională) şi rămâneau aşa până când se hotăra (uneori, de comun acord) declanşarea luptei.

Din acest moment, avem de a face cu o altă simetrie lineară plană (desigur, relativă), cea a acţiunilor, a luptei. O astfel de simetrie – foarte bine studiată înaintea bătăliei – se putea transforma în disimetrie, în asimetrie sau varia în întreg spaţiul linear.

Simetria lineară axială este acel tip de simetrie în jurul unui ax (deci spaţial) care defineşte poziţionarea şi acţiunea simetrică a mai multor entităţi, Este o simetrie dinamică rotativă, fiecare entitate acţionând fie împotriva uneia anume, fie împotriva alteia, fie împotriva tuturor, fie aleatoriu, fie izolat, fie în coaliţie.

Simetria lineară multidimensională cuprinde toate formele posibile de poziţionare lineară (faţă în faţă) şi toate spaţiile posibile (fizic, virtual, cognitiv)

Anexa nr. 5
Simetria nelineară dinamică şi complexă
(plană, axială, complexă)

Simetria nelineară, ca şi cea lineară, poate fi:

- plană
- axială;
- complexă.

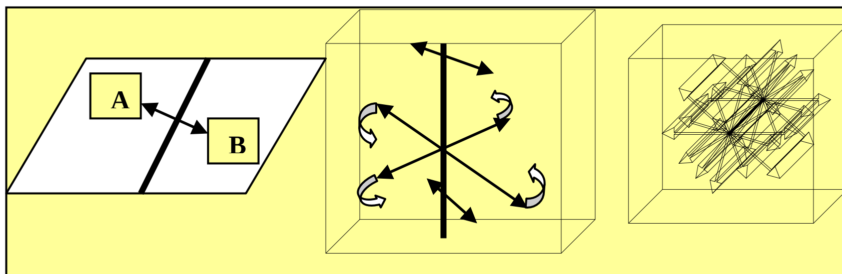
De fapt, termenul de nelineară arată că o astfel de simetrie este punctuală, relativă şi foarte complexă. Simetria nelineară este, practic, un punct de echilibru într-un mediu în care părţile se află în continuă mişcare.

Cu alte cuvinte, simetria nelineară, într-un spaţiu fluid şi complex, departe de echilibru, este sau poate fi doar un moment de echilibru relativ.

Pentru studierea şi optimizarea comportamentelor sistemelor şi proceselor conflictuale sau entităţilor care compun aceste sisteme şi procese, este însă foarte important să fie identificate şi analizate momentele sau situaţiile de simetrie, ca şi spargerea acestora şi trecere lor în evoluţii şi dezvoltări disimetrice şi asimetrice.

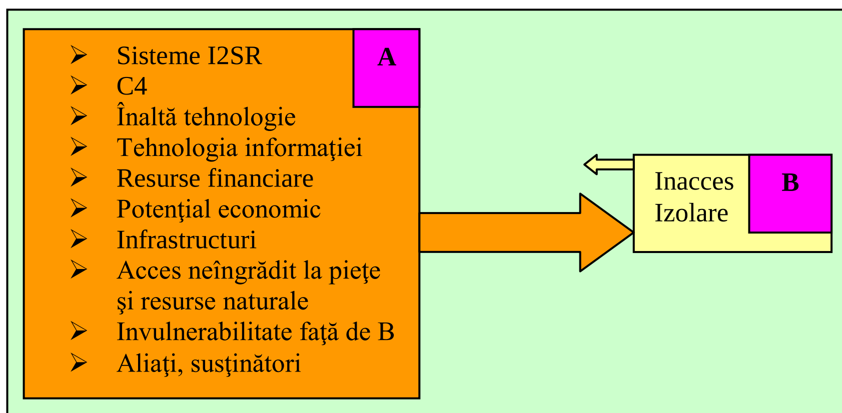
Aceste treceri sunt generatoare de efecte complexe şi de imprevizibilitate.

Grafic, cele trei forme de simetrice conflictuală relativă ar putea fi reprezentate astfel:

Anexa nr. 6
Disimetria nelineară dinamică şi complicată (plană, axială complexă)

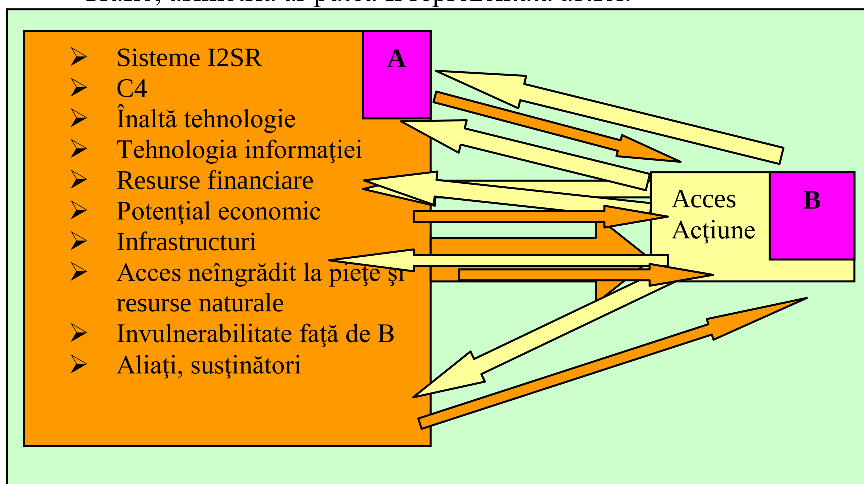
Disimetria lineară ar putea fi reprezentată astfel:

Anexa nr. 7
Asimetria lineară (de teatru)

Asimetria nu acceptă unilateralismul. Şi ea, ca şi disimetria, presupune disproporţia, dar nu restricţionează acţiunea, ci lasă câmp liber inteligenţei, imaginaţiei şi noncomformismului. Asimetria este tot ne-simetrie, dar o ne-simetrie în care fiecare parte dintre cele aflate în conflict acţionează asupra celeilalte sau asupra celorlalte. Asimetria conflictuală presupune deci interacţiunea.

Grafic, asimetria ar putea fi reprezentată astfel:

Pentru fiecare acţiunii a entităţii A, superioară din toate punctele de vedere, entitatea B găseşte o soluţie de contracarare, de preîntâmpinare (preempţiune) sau de prevenire. Fiecare mişcare a entităţii A este monitorizată de entitatea B şi pentru fiecare se caută o soluţie. Acţiunii entităţii B asupra entităţii A sunt punctuale, ingenioase, cu toate mijloacele posibile, inclusiv cu unele dintre cele care aparţin efectiv entităţii A. Entitatea B nu acceptă dominarea exercitată de entitatea B, ci o erodează şi o distruge. În acelaşi timp, entitatea A caută mijloace pentru contracararea acţiunilor entităţii B

şi îşi adaptează acţiunile în forţă la noile cerinţe. Războiul împotriva terorismului declanşat de o coaliţie condusă de Statele Unite ale Americii este unul dintre cele mai edificatoare exemple în acest sens. Nu este însă singurul exemplu. Acţiuni asimetrice au loc în tot spectrul de confruntare. Se pare că războiul actual şi cel viitor iese el însuşi din simetria tradiţională şi devine un război asimetric, dus în toate planurile: fizic, psihic şi cognitiv.

Anexa nr. 8
Asimetria haotică

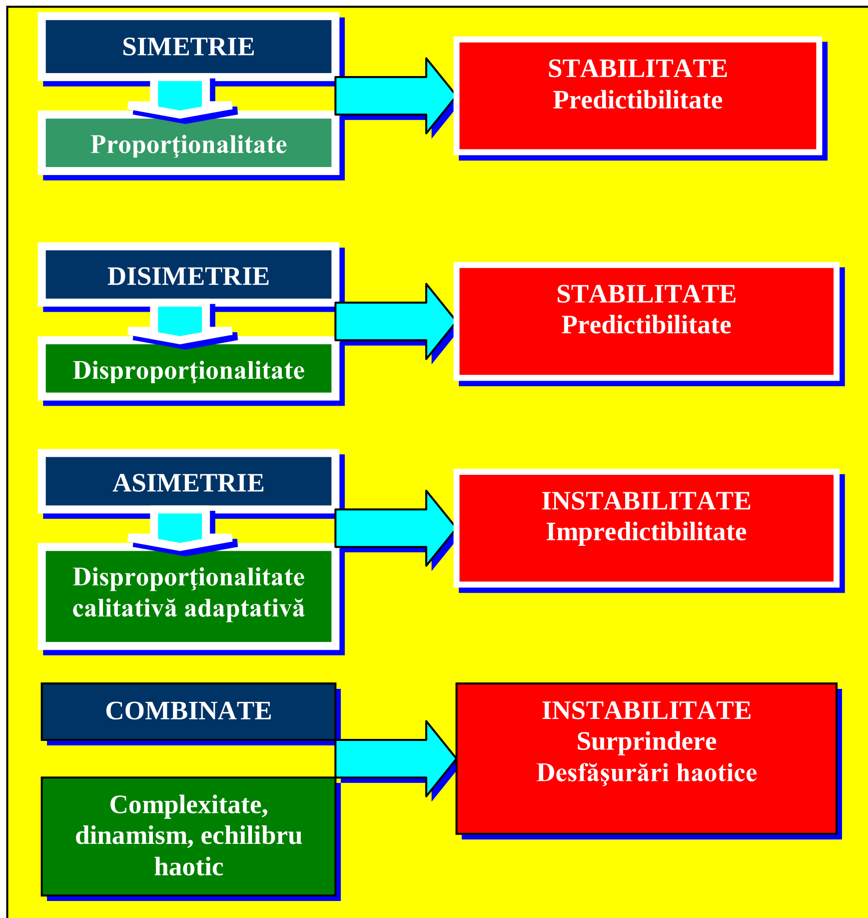
Asimetria haotică se înscrie într-un concept de nedeterminare. O astfel de asimetrie se instituie în fazele complexe ale conflictualităţii, ca urmare a intervenţiei a numeroşi factori perturbatori şi a unor dezechilibre oscilante şi cu funcţii multiplicatoare. Părţile afla în conflict nu se mai disting unele de celelalte, evoluţiile sunt nelineare, scopurile şi obiectivele amestecate, ca urmare a unor desfăşurări nefavorabile şi variaţiei intempestive şi greu de înţeles a condiţiilor iniţiale.

Asimetria haotică se poate manifesta pe ansamblul unui război, dar mai ales în timpul desfăşurării unor bătălii care se vor încheia totdeauna indecis. Istoria cunoaşte numeroase exemplu de bătălii dezastruoase în care ambele armate au pierit pe câmpul de luptă.

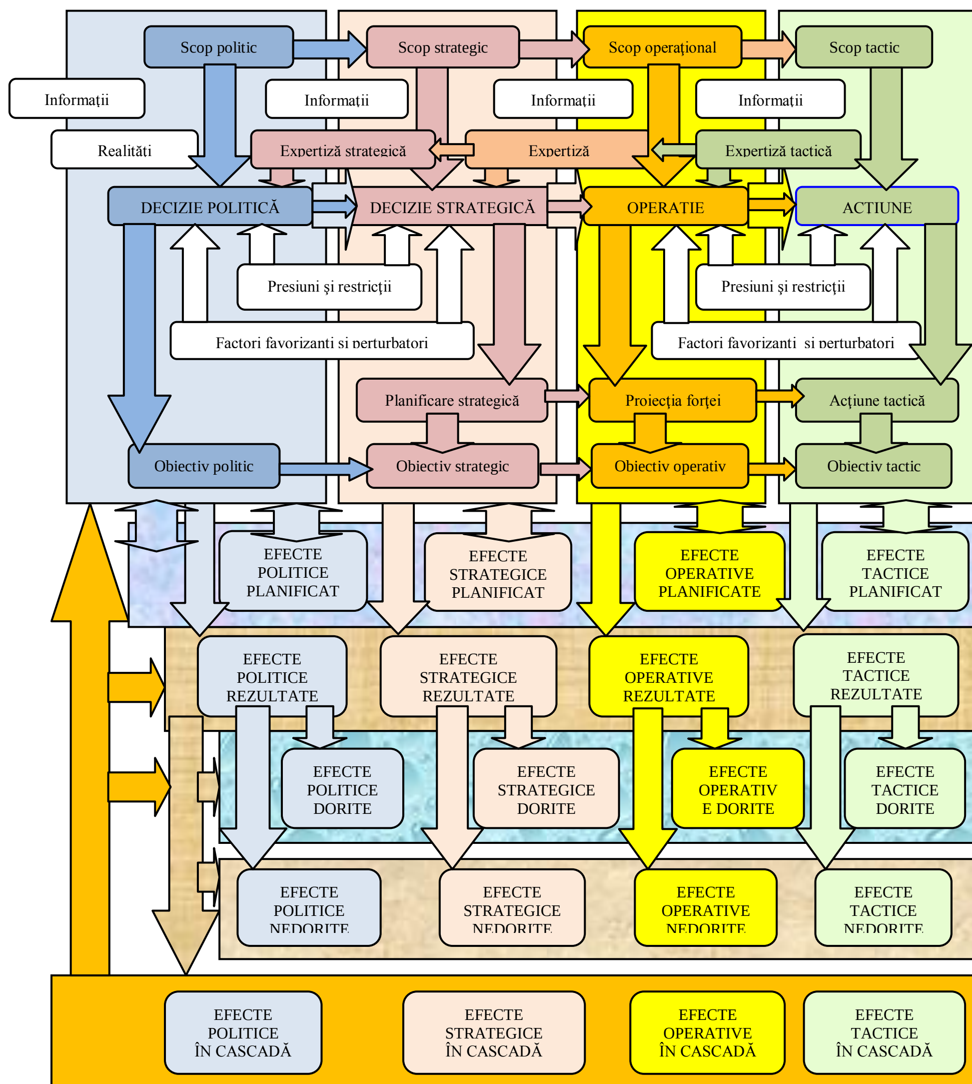
În epoca modernă, asimetria haotică ar pute fi un puternic instrument de distrugere a unor entităţi, dar şi un efect al unor acţiuni negândite care conduc sau pot conduce la evoluţii dramatice. Un exemplu concludent de asimetrie haotică este ceea ce se întâmplă în momentul de faţă în Irak, unde o mulţime de grupări înarmate se războiesc între ele. Haosul din această ţară va putea fi cu greu gestionat. Este însă posibil ca el să genereze efecte complexe şi imprevizibile în întregul Orient Mijlociu, în pofida eforturilor care se fac pentru stabilizarea situaţiei din zonă.

Anexa nr. 9 Dinamica efectelor

Grafic, dinamica efectelor ar putea fi reprezentată astfel

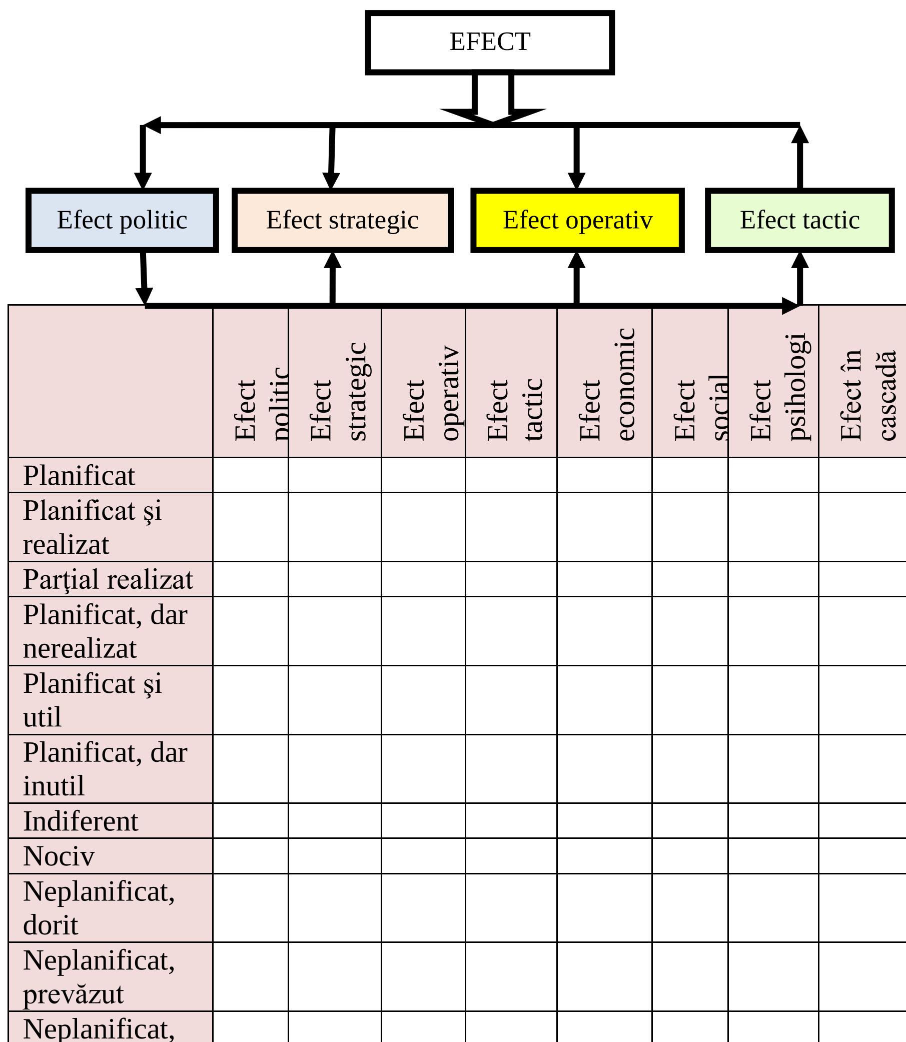

Anexa nr. 10
Fizionomia Operaţiei Bazată pe Efect

Anexa nr. 11
Fizionomia militară a efectului

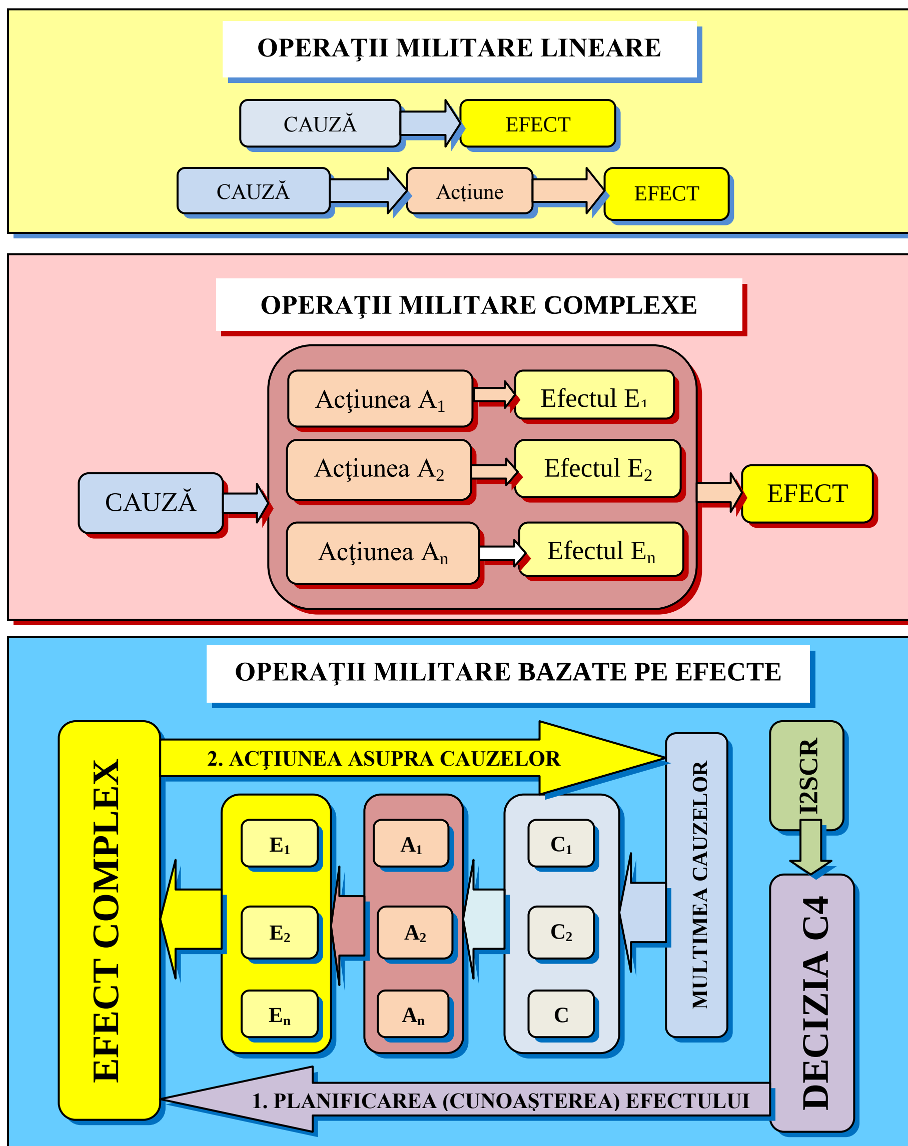
(Posibil model)

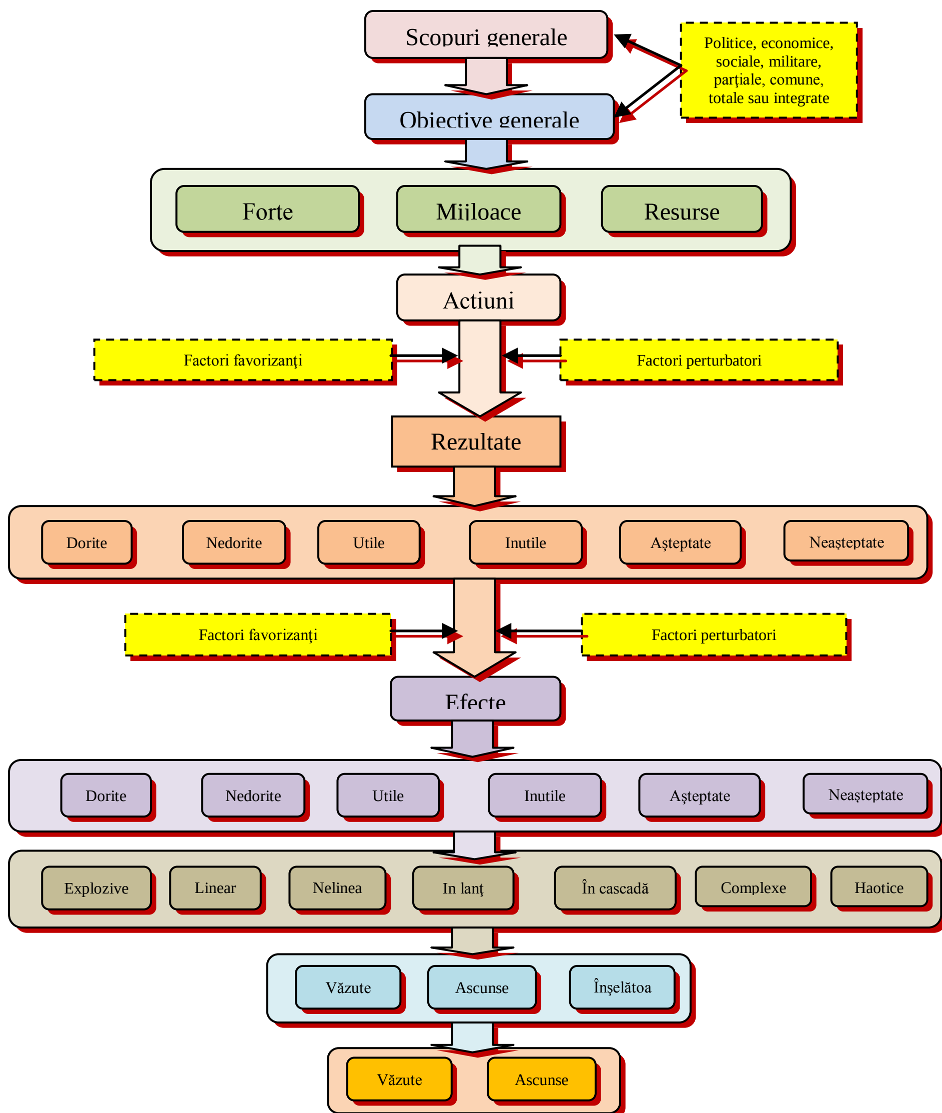
	Efect politic	Efect strategic	Efect operativ	Efect tactic	Efect economic	Efect social	Efect psihologi	Efect în cascadă
Planificat								
Planificat şi realizat								
Parţial realizat								
Planificat, dar nerealizat								
Planificat şi util								
Planificat, dar inutil								
Indiferent								
Nociv								
Neplanificat, dorit								
Neplanificat, prevăzut								
Neplanificat,								

nedorit								
Neplanificat, neprevăzut								
În lanţ								
În cascadă								
Principal								
Secundar								
Colateral								
Imprevizibil								

Anexa nr. 12
Efectul militar complex al EBO

Anexa nr. 13
Fizionomia dinamică a unui oplan EBO

Anexa nr. 14
Arta Războiului[113]

Articolul I: Fundamentele artei militare

Sun Tzî spune: Arta războiului şi organizarea trupelor sunt de o importanţă vitală pentru stat. Viaţa şi moartea subiecţilor depind de aceasta, ca şi conservarea, creşterea sau decăderea Imperiului; a nu reflecta la acest lucru în mod profund, a nu lucra în mod conştient pentru aceasta înseamnă a face dovada unei condamnabile indiferenţe faţă de posesia sau pierderea a ceea ai mai scump, iar aşa ceva este inadmisibil.

Pentru ofiţeri şi pentru toate preocupările lor, cinci categorii principale trebuie să facă obiectul unor meditaţii continue, aşa cum se petrec lucrurile şi cu marii artişti, care, atunci când concep o operă, au totdeauna în spirit scopul pe care şi-l propun, profită de tot ceea ce văd, de tot ceea ce aud, nu pierd nici un prilej pentru a asimila cunoştinţe noi şi orice alt lucru ce îi poate ajuta să ducă opera la bun sfârşit. Dacă dorim ca gloria şi succesul să însoţească armatele noastre, trebuie să nu pierdem niciodată din vedere: *Doctrina, Cerul, Pământul, Generalul* şi *Disciplina*.

Doctrina determină unitatea de gândire; ea ne inspiră aceeaşi manieră de a trăi şi a muri şi ne face să fim curajoşi şi imperturbabili în faţa nenorocirilor şi a morţii.

Dacă cunoaştem bine *Cerul*, nu ignorăm ceea ce semnifică cele două mari principii *Yng* şi *Yang* şi vom şti care-i momentul în care ele se unesc sau se opun pentru a produce frig, căldură, senin sau perturbaţii atmosferice.

---

[113] Gérard Chaliand, ANTHOLOGIE MONDIALE DE LA STRATEGIE, DES ORIGINES AU NUCLEAIRE, Robert Laffont, 1990, pp.281-309. Textul prezentat în această lucrare este tradus din acest volum care, la rândul său, foloseşte versiunea franceză: Sun Tze, *L'art de la guerre*, traduction de P.Amyot, Paris, 1772; mai există o traducere efectuată de Valerie Niquet-Cabestan şi publicată în Ed. Economica, Paris, 1968.
A se vedea şi Sun Tzî, ARTA RĂZBOIULUI, studiu introductiv şi îngrijirea ediţiei de general-maior Constantin Antip, Editura Militară – Bucureşti, 1976.

Terenul este la fel de important ca şi *Cerul*. Să-l studiem bine pentru a-i cunoaşte particularităţile, înaltul şi adâncul, ceea ce înseamnă aproape şi departe, vast şi strâmt, permanent şi temporar.

Doctrina, echitatea, dragostea pentru toţi cei care ne sunt subordonaţi şi pentru toţi oamenii în general, ştiinţa resurselor, curajul şi valoarea sunt calităţi care trebuie să-l caracterizeze pe cel căruia i se încredinţează demnitatea de *General*, virtuţi pentru însuşirea cărora nu avem voie să neglijăm nimic, singurele care pot să justifice prezenţa noastră în fruntea celorlalţi.

Acestor cunoştinţe trebuie să li se adauge *Disciplina*. A şti să aranjezi trupele, fără să ignori nici una dintre regulile subordonării, a urmări aplicarea lor riguroasă, a cunoaşte atribuţiile fiecărui subordonat, a stăpâni toate mijloacele care duc la obţinerea unui rezultat, a nu pregeta, la nevoie, să intri în toate detaliile care ţin de ceea ce trebuie precizat şi a avea noţiunea valorii reale a fiecăruia dintre aceste detalii, toate acestea formează ansamblul unui corp de disciplină a cărui cunoaştere nu trebuie să scape nici perspicacităţii şi nici atenţiei Generalului.

Deci tu, care, prin voinţa prinţului, ai fost plasat în capul armatei, ancorează-ţi fundamentele ştiinţei tale militare pe cele cinci principii ce tocmai au fost expuse; victoria va însoţi pretutindeni paşii tăi, în timp ce, dacă prin ignoranţă sau prin înfumurare, le vei omite sau respinge, nu vei avea decât cele mai ruşinoase înfrângeri.

Cunoştinţele pe care tocmai le-am indicat îţi vor permite să discerni, printre principii care guvernează statele, pe acela care are cea mai bună doctrină şi cele mai multe virtuţi; vei cunoaşte mari generali care pot să se găsească în diferite ţări, astfel încât, în timp de război, poţi să apreciezi destul de sigur care este, dintre doi antagonişti, cel ce trebuie adus şi, dacă vei fi nevoit să intri tu însuţi în arenă, vei putea să te feliciţi în mod raţional de a deveni victorios.

Aceste cunoştinţe te vor ajuta să prevezi care sunt momentele cele mai favorabile, *Cerul* şi *Pământul* fiind de acord, pentru a ordona mişcarea trupelor, itinerarele de deplasare şi lungimea etapelor; nu vei începe şi nu vei încheia niciodată o campanie în deplasare; vei aprecia pe cel tare şi pe cel slab, atât dintre cei care ţi s-au încredinţat, cât şi dintre inamicii cu care va trebui să lupţi; vei afla în ce cantitate şi în ce stare se află aprovizionarea celor două

armate; recompensele vor trebui acordate în mod liber, dar totdeauna diferenţiat, şi nu vei da pedepse decât la nevoie.

Admirând virtuţile şi capacităţile tale, generalii plasaţi sub autoritatea ta vor sluji atât din plăcere, cât şi din datorie; exemplul lor va antrena subalternii, şi trupa însăşi va acţiona cu un plus de dăruire pentru a-ţi asigura succesul. Stimat, respectat şi iubit de ai tăi, vei vedea că popoarele vecine caută protecţia prinţului pe care-l serveşti, fie pentru a-l sluji, fie pentru a-i fi aliaţi.

Pentru că vei şti să distingi ceea ce este posibil de ceea ce nu este, nu vei întreprinde nimic care să nu poată fi dus la bun sfârşit. Cu aceeaşi penetraţie, ceea ce este departe va fi văzut ca fiind sub ochii tăi şi invers. Vei profita de disensiunile care apar la inamic, pentru a-i atrage pe cei neîncrezători de partea ta, fără se menajezi nici promisiunile, nici darurile, nici recompensele. Nu ataca un inamic mai puternic şi mai tare ca tine şi evită ceea ce ar putea conduce la o angajare generală. Ascunde totdeauna adversarilor starea în care se află trupele tale: câteodată vei face în aşa fel încât să se ducă zvonul despre slăbiciunea ta, sau vei simula teama, pentru ca inamicul, cedând aroganţei şi orgoliului, fie să te atace imprudent, fie să-şi slăbească sistemul de supraveghere, lăsându-se astfel el însuşi surprins. Trupele trebuie să fie ţinute mereu în alertă, ocupate continuu, pentru a nu se moleşi. Nici o disensiune nu trebuie tolerată în trupele tale. Ele formează o singură familie în care nimic nu trebuie să fie neglijat pentru a domni pacea, concordia şi unitatea. După ce vei fi evaluat consumul de produse şi de tot ce intră în uzajul zilnic, vei avea grijă ca aprovizionarea să fie făcută corect şi, la finele unei campanii glorioase, te vei întoarce acasă pentru a te bucura aici în linişte de fructele victoriei, printre aclamaţiile concetăţenilor, care îţi vor fi recunoscători de pacea adusă. Acestea sunt, în general, reflecţiile pe care propria mea experienţă mi le-a dictat şi pe care îmi fac o datorie să ţi le comunic.

Articolul II: Debutul campaniei

Sun Tzî spune: Presupun că începi campania cu o armată de o sută de mii de oameni, că ai muniţii suficiente, o mie de care de luptă şi mii de coviltire de piele pentru transporturi, că alimentele sunt asigurate pe traseul de o mie de li (350-450 km), că nimic nu lipseşte

din ceea ce este necesar pentru repararea armamentului şi căruţelor, că muncitorii şi toţi cei care nu aparţin personalului trupei te-au precedat sau mărşăluiesc separat de suita ta şi că au fost luate toate măsurile pentru prevenirea accidentelor sau intemperiilor ca şi a altor lucruri care sunt străine războiului sau care sunt indispensabile armatelor. Presupun, de asemenea, că ai o sumă de o mie de uncii care va fi distribuită trupelor în fiecare zi şi că această plată va fi achitată la timp, în cea mai riguroasă exactitudine; în acest caz poţi merge direct spre inamic; atacul şi învingerea lui vor fi, pentru tine, acelaşi lucru. Eu zic mai mult: nu amâna ducerea luptei, nu aştepta ca armatele tale să se deterioreze şi tăişurile săbiilor să se tocească. Dacă este vorba de luat un oraş, grăbeşte-te să-l asaltezi (asediezi). Nu te gândi decât la asta, dirijează-ţi toate forţele într-acolo; grăbeşte-te, căci, dacă tu lipseşti de aici, trupele îşi vor asuma riscul de a prelungi campania timp îndelungat, ceea ce va constitui o sursă de nenorociri: banul se va termina, armele se vor deteriora, ardoarea soldaţilor se va stinge, curajul şi forţele lor se vor volatiliza, proviziile se vor consuma şi te vei trezi redus la cele mai neplăcute extremităţi. Informat asupra situaţiei tale vrednice de milă, inamicii vor ieşi proaspeţi, se vor năpusti asupra ta şi te vor tăia în bucăţi. Acea oarecare reputaţie pe care o aveai până în acel moment va fi pierdută. Astfel, a ţine trupele mult timp în campanii înseamnă a produce statului un mare prejudiciu şi a risca să i se aducă o atingere mortală reputaţiei sale.

Cei care posedă adevăratele principii ale artei militare nu se lasă luaţi a doua oară. Din prima campanie, totul este sfârşit. Ei nu-şi consumă în mod inutil mijloacele de subzistenţă timp de trei ani, ci trec subzistenţa armatelor pe seama inamicului, scutind astfel statul de cheltuielile imense pe care le presupun transporturile de aprovizionare la mari distanţe. Ei nu ignoră – şi tu, de asemenea, trebuie s-o ştii – adevărul că nimic nu epuizează un stat mai mult decât aceste tipuri de cheltuieli, întrucât, fie că armata se găseşte în defensivă, la frontiere, fie că atacă ţări îndepărtate, poporul este cel care suferă totdeauna; articolele indispensabile vieţii se împuţinează şi cresc preţurile, iar oamenii nu şi le mai pot procura.

Prinţul percepe în grabă tributul în produse indispensabile vieţii pe care fiecare familie trebuie să i-l dea şi mizeria se întinde peste oraşe şi sate; din zece părţi din necesar, trebuie retranşate şapte.

Nenorocirile se vor resimţi până la suveran. Coifurile sale, armurile, scuturile, arcurile, săgeţile, suliţele, carele, toate se vor distruge. Caii, boii, chiar şi cei care ară pământurile imperiale şi, astfel, prinţul va fi nevoit ca, din zece părţi din cheltuielile sale ordinare, să-şi retranşeze şase. Tocmai pentru a preveni toate aceste dezastre, un general abil nu trebuie să uite nimic în ceea ce priveşte reducerea campaniilor, asigurarea condiţiilor de trai pe spezele inamicului sau, mai mult sau mai puţin, pentru a-şi procura chiar şi cu bani, produse străine de strictă necesitate.

Dacă inamicul are o baniţă de grăunţe în tabăra sa, tu să ai 20 în tabăra ta; dacă inamicul are fân, ierburi şi grăunţe pentru caii săi, în valoare de un chintal, tu să ai 20 în tabăra ta. Nu lăsa să-ţi scape nici o ocazie pentru a-l incomoda; fă-l să se piardă în detalii, găseşte mijlocul de a-l irita, pentru a-l face să cadă în capcană, provoacă diversiuni, pentru a-l face să-şi diminueze forţele, dispersându-le, masacrează-i câteva părţi, din timp în timp, deturnându-i convoaiele, echipajele şi tot ceea ce ar putea să-ţi fie util.

Când vor fi luate mai mult de zece care inamice, vei începe prin a-i recompensa deopotrivă pe cei care au condus operaţiunea şi pe cei care au efectuat-o. Aceste care să fie întrebuinţate ca şi cum ar fi ale tale, dar, mai întâi, smulge-le semnele distinctive. Tratează bine prizonierii, hrăneşte-i ca pe proprii tăi soldaţi, pentru a-i face să se simtă mai bine decât în propria lor tabără. Nu-i lăsa niciodată să lenevească, trage toate avantajele de pe urma lor şi comportă-te ca şi cum ei s-ar fi înrolat de bună voie sub drapelul tău.

Dacă vei face întocmai ce ţi-am indicat, succesele te vor însoţi, totdeauna vei fi învingător, vei menaja viaţa soldaţilor tăi, vei menţine ţara în vechile ei posesiuni, procurându-i altele noi, vei spori splendoarea şi gloria statului, iar domnul şi slujbaşii săi îţi vor fi îndatoraţi cu liniştea în care vor decurge de-acum înainte zilele lor. Există ceva care să fie mai demn de atenţia şi de eforturile tale?

Articolul III: Despre ceea ce trebuie prevăzut înaintea luptei

Sun Tzî spune: Iată câteva maxime de care va trebui să fii pătruns înainte de a voi să forţezi oraşele sau să câştigi bătăliile.

Mai întâi, păstrează-ţi ţara şi drepturile care decurg de aici şi numai după aceea cucereşte ţara inamică; asigură liniştea oraşelor naţiunii tale; tulburarea liniştii oraşelor inamice este o soluţie de ultimă instanţă – iată esenţialul; a proteja contra oricărei insulte satele prietene este prima ta datorie; invadarea satelor inamice nu se justifică decât în caz de necesitate; casele şi cătunele ţăranilor tăi să nu fie supuse nici celei mai mici primejdii, iată ce merită atenţia ta; devastarea instalaţiilor agricole ale inamicului este o acţiune pe care numai tu poţi s-o ai în vedere.

Când vei fi pe deplin pătruns de aceste principii, vei putea să ataci oraşele sau să angajezi bătăliile. Îţi garantez succesul. Totodată, a duce o sută de lupte şi a repurta o sută de victorii este bine, dar nu cel mai bine. A imobiliza armata inamicului fără luptă, iată ceea ce este excelent. Acţionând astfel, conduita generalului nu va fi diferită de cea a celor mai virtuoase personalităţi; ea se va racorda cu *Cerul* şi cu *Pământul* ale căror acţiuni tind mai degrabă spre producerea şi conservarea lucrurilor decât spre distrugerea lor. Niciodată *Cerul* nu va aproba efuziunea sângelui uman: el este cel care dă viaţă oamenilor; el singur are dreptul de a o curma.

Astfel, încearcă să fii victorios, fără să dai bătălii. Va fi prilejul unde, cu cât te vei ridica la nivelul binelui, cu atât te vei apropia de excelent. Marii generali ajung aici evitând toate şiretlicurile inamicului, destrămându-i proiectele, semănând discordie printre partizanii săi, ţinându-l tot timpul cu răsuflarea oprită, privându-l de ajutoarele pe care ar putea să le primească din afară, tăindu-i orice posibilitate de a întreprinde ceva care să fie în avantajul lui.

Dacă eşti constrâns să asediezi un loc şi să-l reduci, amplasează-ţi carele, scutierii şi maşinile de război în aşa fel încât să nu-ţi lipsească nimic atunci când va sosi momentul să treci la asalt. Dacă, în mai puţin de trei luni, locul nu a fost adus în situaţia de a capitula, există greşeli pe care le-ai comis. Va trebui să le găseşti şi să le corectezi. Dublează-ţi eforturile, în timpul asaltului, imită vigilenţa, activitatea, ardoarea şi încăpăţânarea furnicilor. Presupun că, de acum înainte, vei asigura construirea de retranşamente, vei fi ridicat turnuri care să permită dominarea inamicului şi că te vei fi gândit la tot ceea ce ar putea să survină în mod neplăcut. Dar dacă, în pofida acestor precauţii, vei pierde o treime dintre soldaţi fără să fii victorios, să nu ai nici o îndoială că ai atacat prost.

Un general abil nu se găseşte niciodată redus la asemenea extremităţi. Fără să dea bătălii, el ştie să-l supună pe inamic; fără să verse o picătură de sânge, fără să scoată sabia, el face să cadă oraşele; fără să treacă frontiera, el cucereşte ţinuturi străine şi, în minimum de timp, în fruntea trupelor sale, el procură prinţului său gloria nemuritoare, asigură fericirea compatrioţilor săi şi face ca universul lui să se bucure de linişte şi de pace.

Te poţi găsi, în raport cu inamicul, într-o infinitate de situaţii care nu pot fi nici prevăzute, nici enunţate. Experienţa este aceea care-ţi va sugera ce ai de făcut în fiecare caz în parte; eu mă limitez în a-ţi da câteva sfaturi generale:

- Dacă eşti de zece ori mai puternic decât inamicul, încercuieşte-l, fără a-i lăsa nici cea mai mică ieşire;
- Dacă eşti de cinci ori mai puternic ca el, atacă-l din patru părţi deodată;
- Dacă eşti de două ori mai puternic, împarte-ţi armata în aşa fel încât cu una dintre părţi să-l imobilizezi, iar cu cealaltă să-l ataci;
- Dacă eşti la egalitate cu inamicul, angajează lupta, hazardul va hotărî, dar dacă eşti mai puţin puternic ca inamicul, păzeşte-te, evită să comiţi cea mai mică greşeală. Străduieşte-te să te protejezi, evită lupta atâta timp cât este posibil. Prudenţa şi fermitatea unei forţe mici pot să ducă la istovirea şi dominarea unei armate chiar numeroase.

Cel care este în fruntea armatei se poate considera ca sprijin al statului. Şi este cu adevărat. Dacă el are astfel de calităţi, statul va fi în securitate; dacă nu le are, statul va suferi infailibil şi chiar poate fi expus la pieire. Există un singur mod, pentru un general, de a-şi servi statul; există însă mai multe pentru a-i aduce un mare prejudiciu. Pentru a reuşi, bravura şi prudenţa trebuie să însoţească totdeauna eforturile şi o conduită abilă, dar o singură greşeală poate compromite totul. La câte greşeli nu este el expus?

Dacă trezeşte trupele pentru a începe marşul, când ele trebuie să se odihnească, dacă le pune în mişcare când ele trebuie să staţioneze, dacă nu cunoaşte exact locurile unde trebuie să le conducă, dacă nu le postează corect, le oboseşte în mod inutil, le deplasează fără să fie necesar, dacă ignoră nevoile fiecăruia dintre cei care compun armata sa, dacă fiecare nu este la locul său, potrivit aptitudinilor sale, pentru a scoate de la fiecare ce e mai bun, dacă nu cunoaşte părţile bune şi

părţile slabe ale fiecăruia şi gradul lor de fidelitate, dacă nu menţine disciplina în toată rigoarea sa, dacă nu ştie să comande, dacă este nehotărât şi ezită când trebuie să ia rapid o decizie, dacă nu ştie să recompenseze, dacă tolerează ca ofiţerii să maltrateze soldaţii şi nu previne disensiunile care pot să apară printre şefi, un general care comite astfel de greşeli secătuieşte statul de oameni şi de resurse, dezonorează patria sa şi devine el însuşi victimă ruşinoasă a incapacităţii sale.

Pentru a învinge un inamic, un general trebuie să ţină seama de următoarele cinci lucruri principale:

1. Să ştie dacă poate să lupte şi când să înceteze;
2. Să ştie dacă trebuie să angajeze puţin sau mult;
3. Să cunoască voinţa simplilor soldaţi ca şi pe cea a ofiţerilor;
4. Să ştie să folosească toate circumstanţele;
5. Să ştie că suveranul aprobă tot ce se face în serviciul său şi pentru gloria sa.

Şi, în afară de aceasta, dacă vei şti ce poţi şi ce nu poţi şi de ce sunt capabili sau nu subordonaţii tăi, de vei duce o sută de războaie, de o sută de ori vei fi victorios. Dacă nu şti ce poţi tu însuţi şi ignori ceea ce pot subordonaţii tăi, vei fi o dată învingător şi o dată învins. Dar dacă nu te cunoşti nici pe tine însuţi, nici subordonaţii, câte lupte vei duce, atâtea înfrângeri vei avea.

Articolul IV: Despre dispunerea trupelor

Sun Tzî spune: Odinioară, cei care aveau experienţa luptelor nu se angajau niciodată într-un război pe care ei nu-l prefigurau că-l pot încheia cu onoare. Înainte de a acţiona, se asigurau de succes. Dacă circumstanţele nu li se păreau propice, aşteptau timpuri mai favorabile. Aveau ca principii pe acelea că ei nu pot fi învinşi decât prin propria lor greşeală şi nu pot fi victorioşi decât prin greşeala inamicului.

Să ştii de ce trebuie să te temi şi în ce trebuie să speri, când să înaintezi sau când să te retragi; urmărind şi urmând starea trupelor tale sau pe cea a trupelor inamicului, să mergi la luptă când eşti cel mai puternic şi să ataci primul sau, dacă eşti în inferioritate, să treci în defensivă – iată ceea ce fac generalii experimentaţi.

Arta de a practica, la momentul potrivit, defensiva nu o ceda celei ofensive. Cei care vor să reuşească în prima (în arta defensivă N.N.) trebuie să se cufunde până în al nouălea pământ. Cei care vor să exceleze în cea de a doua (în arta ofensivă N.N.) trebuie să se ridice până la al nouălea cer. În cele două cazuri, trebuie să te gândeşti să păstrezi ce ai. A-i egala pe cei care au comandat în mod onorabil este un lucru bun. A voi să fii deasupra nivelului *bun,* dorind să-i depăşeşti prin exces de rafinament nu este un lucru bun. Mai mult, a triumfa prin mijlocirea luptelor a fost privit ca un lucru bun, dar eu spun: *ceea ce este deasupra binelui este adesea mai rău decât rău.*

Animalele nu au nevoie câtuşi de puţin de o forţă excepţională pentru a aduna, la sfârşitul toamnei, haina lor de iarnă; nu este nevoie de o acuitate vizuală deosebită pentru a descoperi stelele; nu este nevoie de o ureche foarte fină pentru a auzi tunetul. Toate acestea sunt simple şi naturale. Şefii abili nu găsesc mai multe dificultăţi războiului, căci ei au prevăzut totul, ei au prevăzut toate eventualităţile; ei cunosc ce e bun şi ce e rău în ceea ce priveşte situaţia lor şi a inamicului, ştiu ce pot şi până unde pot să meargă. Victoria este o consecinţă naturală a ştiinţei şi conduitei lor.

Aşa erau strămoşii noştri: nimic nu le era mai uşor decât să învingă. De aceea, se simţeau indignaţi de titluri de viteji, de eroi, de invincibili, întrucât ei atribuiau succesele lor grijii deosebite pe care o aveau de a preveni cea mai mică greşeală.

Înainte de a trece la luptă, ei ţineau să slăbească încrederea inamicului umilindu-l, jignindu-l, supunându-i forţele unor încercări dure. Invers, trupele lor erau în siguranţă în tabere bine stabilite, la adăpost de orice surpriză şi în locuri inabordabile. Binele este că trupele cer lupta şi nu victoria, căci ele, care vor să se bată, ştiu că sunt antrenate şi călite; lenea şi trufia sunt cele care cer victoria şi aduc, de fapt, înfrângerea. În acest fel, ei erau asiguraţi de triumf sau de dezastru, înainte de a face un pas pentru a se convinge de unul sau de altul.

Cei care sunt în fruntea armatelor nu trebuie să uite nimic din ceea ce le asigură posibilitatea de a fi demni de funcţia pe care o îndeplinesc. Ei se gândesc la măsuri de evaluare a dimensiunilor şi cantităţilor; ei cunosc regulile de calcul, efectele balanţei. Victoria nu

este decât rodul unui calcul exact: reflectează la aceasta şi vei şti tot ce trebuie pentru a nu fi niciodată învins.

Să cunoşti bunul pe care-l produce pământul şi să profiţi de resursele sale; să cunoşti drumurile şi s-o iei pe cel bun; să ştii să împarţi exact, prin calcul, pentru a da fiecăruia alimente şi muniţie, nici prea puţin, nici în exces. Balanţa te va învăţa să faci dreptate, să împarţi, după faptă, recompense şi pedepse. În fine, aminteşte-ţi victoriile care au fost repurtate, circumstanţele luptei, şi vei cunoaşte astfel ce s-a consumat, avantajele şi prejudiciile aduse chiar învingătorilor.

Un *Y* depăşeşte un *Tchou*. Pe platoul balanţei, *Y*-ul aduce *Tchou*-ul. Fii, pentru inamicul tău, ce este *Y* pentru *Tchou*. După un prim succes, nu te culca pe lauri şi nu lăsa trupele să se odihnească pentru asta. Năpusteşte-te asupra inamicului cu forţa torentului care se precipită de la înălţimea de o mie de *jini*. Nu-i lăsa nici un răgaz şi nu te gândi să culegi fructele victoriei decât atunci când înfrângerea sa totală îţi va permite să o faci în linişte şi pe îndelete.

Articolul V: Despre abilitatea comandamentului trupelor

Sun Tzî spune: Reţine numele tuturor ofiţerilor tăi, înscrie-le într-un repertoriu special cu specificaţia capacităţilor şi aptitudinilor personale, cu scopul ca fiecare să fie folosit după calităţile sale. Fiecare să fie convins că este folosit prin tine şi că tu, înainte de toate, ai grijă să-l aperi împotriva oricărui pericol. Trupele care se lansează împotriva inamicului trebuie să fie ca pietrele care se aruncă asupra ouălor. Între inamic şi tine trebuie să fie o relaţie ca de la cel slab la cel puternic, ca de la vid la solid. Atacă deschis, dar fii învingător în secret. În aceasta constă abilitatea şi perfecţiunea comandamentului trupelor. Zi plină şi tenebre, aparenţă şi secret – iată întreaga artă. Aşa cum, cu cinci tonuri ale muzicii, cu cinci culori şi cu cele cinci gusturi, putem, prin combinaţie, să obţinem efecte infinite, posesia principiilor îi dă generalului, în orice situaţie, toate soluţiile convenabile.

În materie de artă militară şi de conducere a trupelor, nu vor fi luate în considerare decât aceste două elemente: ceea ce trebuie făcut în secret şi ceea ce trebuie executat în mod deschis; în practică, acestea se prezintă însă ca un lanţ neîntrerupt de operaţiuni, ca o roată

care nu are extremităţi. Fiecare operaţiune militară are părţi care se cer desfăşurate la lumina zilei şi părţi care reclamă secretul nopţii. Nu pot fi determinate dinainte; singure circumstanţele permit discernerea lor. Pentru a restrânge albia unui torent, trebuie să dispunem de enorme cariere de roci; pentru a prinde o mică pasăre, cel mai fin fir este mai mult decât suficient. Şi totuşi, torentul ajunge să rupă digurile sale, cu forţa de a se destrăma, mica pasăre rupe ochiurile firului. De asemenea, oricât de bune, oricât de înţelepte ar fi măsurile pe care le-ai luat, nu înceta de a le supraveghea, de a veghea şi a gândi la toate şi nu abandona niciodată trupele unei orgolioase securităţi.

Posedă veritabila artă de a comanda trupele doar aceia care au ştiut şi care ştiu să restituie puterea lor formidabilă, care au dobândit o autoritate nelimitată, pe care nici un eveniment nu-i poate doborî, care nu fac nimic cu precipitare, care-şi păstrează, în momentele de surpriză, acelaşi sânge rece ca şi cum ar fi vorba de acţiuni meditate, în cazuri prevăzute cu mult timp înainte, şi pentru care promptitudinea în decizie nu este decât rodul unei reflecţii prealabile căreia i se alătură o lungă experienţă.

Forţa acestei categorii de şefi este comparabilă cu cea a unor arcuri puternice care nu pot fi întinse decât cu ajutorul unui mecanism. Autoritatea lor are puterea săgeţilor lansate de aceste arcuri: este irezistibilă şi răstoarnă tot. Asemenea sferei ale cărei puncte de pe suprafaţă sunt asemănătoare, ei sunt puternici peste tot şi peste tot oferă aceeaşi rezistenţă. În cursul unei lupte şi într-o dezordine aparentă, ei ţin o ordine imperturbabilă; din slăbiciune ei fac să ţâşnească forţa, din poltronerie şi laşitate, ei fac să iasă curajul şi vitejia. Dar a face dezordinea să servească ordinea nu este posibil decât pentru acela care a reflectat asupra evenimentelor ce pot să survină; capacitatea de a naşte forţa din slăbiciune nu aparţine decât acelora care deţin o absolută stăpânire de sine şi o autoritate de necontestat. A şti să scoţi curaj şi vitejie din poltronerie şi laşitate, înseamnă a fi tu însuţi erou, înseamnă să fii mai mult decât un erou, să fii mai presus de vitejie.

Oricât de mare şi prodigios ar părea, eu cer totuşi câteva lucruri în plus celor care comandă trupele: a comanda este arta de a face forţele inamicului să se mişte după dorinţa ta. Cei care posedă această artă admirabilă dispun de atitudinea trupelor lor şi de armata pe care

o comandă. Inamicul vine spre ei, când ei doresc, şi le face oferte; ei îi dau inamicului şi acesta acceptă; ei îi cedează inamicului şi el vine să ia. Pregătiţi pentru orice, ei profită de toate circumstanţele, totdeauna neîncrezători, ei ordonă să fie supravegheaţi subordonaţii pe care îi folosesc şi, neîncrezându-se nici în ei înşişi, nu neglijează nici un mijloc care ar putea să le fie util. Ei privesc oamenii cu care trebuie să lupte ca pe nişte pietre sau ca pe nişte piese de lemn care trebuie să coboare o pantă. Pietrele şi lemnul sunt inerte prin natura lor; ele nu ies din starea de repaus decât prin impulsul pe care-l primesc. Dar, în mişcare, dacă sunt cubice, ele se opresc repede, dacă sunt rotunde, ele se rostogolesc până ce întâlnesc o rezistenţă de netrecut.

Fă în aşa fel ca inamicul să fie în mâinile tale o piatră rotundă pe care o rostogoliţi de la înălţimea de o mie de *jini*. Prin aceasta, ţi se va recunoaşte autoritatea şi puterea, şi eşti demn de postul pe care îl ocupi.

Articolul VI: Despre plin şi despre gol

Sun Tzî spune: Este esenţial ca, înaintea luptei, să fie stabilit punctul de adunare a trupelor. Pentru a nu fi devansat în acest sens de inamic, trebuie să acţionezi cu promptitudine şi să te instalezi înainte ca el să fi aflat de marşul tău spre acest loc. A fi primul la locul respectiv înseamnă a căuta acest lucru.

Generalul nu trebuie să se raporteze decât la el însuşi pentru a face o alegere atât de importantă. În afara acestei priorităţi, un şef abil trebuie să obţină şi mai mult prin alegerea făcută: să fie stăpânul campamentului şi al tuturor mişcărilor care derivă de aici. El nu aşteaptă ca inamicul să-l cheme. El este cel care îl face pe inamic să vină şi, dacă a reuşit să-l incite să vină în mod voluntar acolo unde doreşte el să fie, nu întârzia să-i aplanezi toate dificultăţile şi să-i înlături toate obstacolele pe care le-ar putea întâlni, pentru ca el să nu renunţe la acest plan. Îţi vei uşura astfel munca şi, pentru străduinţele tale, vei obţine şi ceva în plus. Marea ştiinţă este să-l faci pe inamic să vrea să facă ceea ce tu vrei să facă şi să-i furnizezi, fără ca el să-şi dea seama, toate mijloacele pentru a te secunda.

Dispunând astfel de punctul tău de adunare şi de cel al inamicului, aşteaptă cu răbdare ca adversarul să schiţeze primele sale

mişcări; dar, aşteptând, străduieşte-te să-l înfometezi în mijlocul abundenţei, să-l bulversezi în timpul odihnei şi să-i produci mii de nelinişti chiar în timpul când el se consideră a fi în deplină securitate. Dar, dacă inamicul nu răspunde aşteptării tale, dacă el rămâne inert şi nu pare dispus să părăsească zona sa de adunare, ieşi tu însuţi dintr-a ta. Prin mişcarea ta, provoac-o pe a lui, determină-l să se comporte în aşa fel încât să poţi profita.

Dacă este vorba să te păzeşti, păzeşte-te cu putere, fii vigilent. Dacă trebuie să pleci, pleacă cu promptitudine, dar în siguranţă, pe drumuri secrete. Inamicul nu trebuie să bănuiască unde te duci. Ieşi pe neaşteptate pe unde el nu se aşteaptă şi cazi asupra lui când el se gândeşte cel mai puţin.

Când, prin marşuri şi contramarşuri, vei fi parcurs spaţiul de o mie de li fără să fi trecut prin cea mai mică primejdie, fără măcar să te fi oprit, vei putea concluziona: ori inamicul ignoră planurile tale, ori îi e frică de tine, ori nu ştie să-şi păstreze poziţiile care au valoare pentru el. Să nu cazi într-o astfel de greşeală.

Marea artă a unui general este să-l facă pe inamic să ignore locul unde se va da lupta şi să-i disimuleze poziţiile pe care le pregăteşte. Dacă reuşeşte să ascundă cele mai mici mişcări ale sale, el nu este numai un general abil; el este un om extraordinar, un adevărat miracol, pentru că, fără să fie văzut, el vede, ascultă fără să fie ascultat, acţionează fără zgomot şi dispune de inamic după cum îi convine.

Pe de altă parte, dacă armata inamicului este desfăşurată şi tu nu vezi în rândurile ei discontinuitate, nu încerca să străpungi frontul advers. Dacă, părăsind tabăra sau retrăgându-se, inamicul operează în grabă şi mărşăluieşte în ordine, nu încerca să îl urmăreşti; sau, dacă îl vei urmări, aceasta să nu o faci nici prea departe, nici într-un ţinut necunoscut. Când ai intenţia să angajezi bătălia, dacă inamicul rămâne în liniile sale, nu trece la atac, mai ales dacă el este bine fortificat, protejat de şanţuri largi sau de pereţi înalţi. Atunci când nu estimezi oportună lupta şi vrei s-o eviţi, rămâi în liniile tale, ia măsuri pentru oprirea atacului şi pregăteşte-te pentru a efectua contraatacuri utile. Lasă-l pe inamic să se obosească, aşteaptă ca el să fie în dezordine sau în insecuritate: atunci poţi să contraataci obţinând avantajul.

Veghează ca niciodată să nu-ţi separi corpurile armatei tale. Întotdeauna ele trebuie să fie în măsură să se ajute reciproc. Din contră, prin diversiune, determină-l pe inamic să-şi separe elementele sale. Dacă el se împarte în zece corpuri, fiecare dintre acestea să fie atacat de armata ta reunită. Astfel, vei obţine totdeauna avantajul. Superioritatea numerică va fi totdeauna de partea ta, indiferent cât de slabă ţi-ar fi armata. Or, dacă toate lucrurile sunt egale, victoria este obţinută de cel care are superioritatea numerică.

Inamicul să nu ştie niciodată ce intenţie ai privind lupta, nici maniera în care vei ataca sau în care te vei apăra. În ignoranţa sa, el va multiplica pregătirile, va încerca să fie puternic peste tot, îşi va diviza forţele, ceea ce îl va duce la pieire.

Nu îl imita. Alege un sector în care îl vei ataca şi concentrează aici cea mai mare parte a forţelor tale. Pentru a ataca frontal, pune în primele rânduri trupele de elită, căci rareori se rezistă la primul efort, în timp ce se repară foarte greu un eşec la începutul luptei. Exemplul celor bravi îi antrenează pe cei timoraţi. Aceştia urmează cu uşurinţă drumul deschis, când ei sunt incapabili de a-l elibera. Dacă vrei să faci efortul la una din aripi, pune aici cele mai bune trupe ale tale şi în cealaltă ce ai mai puţin bun.

Trebuie, pe deasupra, să cunoşti în profunzime terenul în care vei lupta, ca şi ziua şi ora angajării acţiunii: este un calcul pe care nu ai voie să-l neglijezi. Dacă inamicul este încă departe, informează-te în fiecare zi despre etapele sale. Din tabăra ta, urmăreşte-l pas cu pas. Ochii tăi nu-l văd, dar tu vezi tot ce face el; urechile tale nu-l aud, dar tu asculţi ordinele pe care le dă; astfel, martor al conduitei sale, tu pătrunzi în profunzimile inimii sale pentru a-i citi teama şi speranţa.

Încunoştinţat asupra planurilor, marşului şi manevrelor sale, în fiecare zi, tu îl vei vedea apropiindu-se de teatrul unde vrei să vină. În acest moment, tu îl vei obliga să mărşăluiască în aşa fel încât capul coloanei trupelor sale să nu poată primi ajutoare de la coada coloanei, aripa sa dreaptă să nu poată fi ajutată de aripa stângă şi astfel tu îl vei lovi în momentul şi locul care-ţi vor conveni cel mai bine.

La apropierea zilei aleasă pentru bătălie, să nu fii nici prea departe, nici prea aproape de inamic. La numai câţiva *li*, aşa este cel mai bine. Zece *li* reprezintă depărtarea cea mai mare care trebuie lăsată între armata ta şi cea inamică.

Nu căuta numărul: cantitatea este adesea mai mult dăunătoare decât utilă. Sub un bun general, o armată mică, disciplinată, este invincibilă. Frumoasele şi numeroasele trupe ale regelui *Yee* nu i-au folosit la nimic când regele *Oe*, cu efective puţine, l-a învins, nelăsându-i din principatul său decât o amintire amară şi ruşinea de a-l fi guvernat rău.

Mica ta armată să nu aibă totuşi aroganţa să se arunce, fără a reflecta, asupra unei armate mai numeroase. Totdeauna precauţiile sunt necesare. Cu cunoştinţele despre care ţi-am vorbit, generalul discerne dacă trebuie să treacă la ofensivă sau să rămână în defensivă, când este convenabil să rămână nemişcat şi când trebuie să se pună în mişcare şi, dacă este nevoit să angajeze lupta, el deduce, din evaluarea capacităţii inamicului, dacă va fi învingător sau învins. Înainte, deci, de a ataca, examinează scrupulos dacă ai toate şansele de partea ta.

În momentul declanşării acţiunii, citeşte în privirile soldaţilor tăi, observă primele lor mişcări. Din ardoarea lor, din nonşalanţa lor, din vitejia lor sau din ezitarea lor, vei putea trage concluziile de rigoare cu privire la succes sau la înfrângere. Este o prevestire care nu înşeală. Capacitatea trupelor în momentul angajamentului contează cel mai mult. Cel care a repurtat o victorie, putea fi bătut cu o zi înainte sau poate fi învins câteva ore mai târziu.

Sunt trupe ca o apă curgătoare. Izvorul fiind mai sus, pârâul curge rapid; dacă este mai jos, apa stagnează; dacă apare o cavitate, apa o umple imediat ce are acces la ea; când este prea plină, surplusul de apă se scurge. Astfel, parcurgând frontul, vei umple golurile existente şi vei înlătura excedentele; vei coborî ceea ce este foarte înalt şi vei ridica ceea ce este foarte jos. Pârâul va urma panta terenului pe care curge. Armata trebuie să se adapteze terenului pe care se dispune. Fără pantă, apa nu curge; prost comandate, trupele nu pot să învingă.

Generalul este cel care decide totul. Abilitatea sa duce la obţinerea unui avantaj din toate circumstanţele, chiar şi din cele mai dezavantajoase şi din cele mai critice. El face să fie luate, în armata sa, ca şi în cea a inamicului, dispoziţiunile pe care le doreşte.

Nu există calităţi permanente care fac trupele invincibile, şi cei mai mediocri soldaţi pot deveni luptători excelenţi.

Iată de ce nu trebuie scăpată nicio ocazie favorabilă. Cele cinci elemente nu sunt nici peste tot, nici totdeauna la fel de pure. Cele patru anotimpuri nu se succed, în fiecare an, în aceeaşi manieră, soarele nu răsare şi nu apune în fiecare zi în acelaşi punct de pe linia orizontului. Luna are diferite faze. O armată bine comandată şi disciplinată prezintă, de asemenea, aceste variaţii.

Articolul VII: Despre avantajele care se cer obţinute

Sun Tzî spune: Când generalul a reunit într-o regiune toate trupele sale, trebuie să le asigure poziţii avantajoase. Aceasta este condiţia reuşitei proiectelor sale şi este inimaginabil de dificil.

Pe poziţii, se vor avea în vedere ceea ce este aproape şi ceea ce este departe, câştigurile şi pierderile, munca şi repausul, osteneala şi încetineala, adică apropierea a ceea ce este departe, transformarea pierderilor în avantaje şi a lenei degradante în muncă utilă. Trebuie, de asemenea, să acţionezi în aşa fel încât inamicul să te considere departe când tu eşti aproape, să fii puternic, în timp ce inamicul îşi imaginează că eşti slăbit, datorită pierderilor pe care ţi le-a provocat, să faci munci utile când el este convins că eşti inert şi că n-ai fost niciodată atât de prompt când tu, de fapt, te prefaci că o lungeşti. Astfel îl vei înşela, îl vei adormi în momentul în care dai dispoziţii să fie surprins, fără ca el să aibă timp să se orienteze.

Arta de a profita de apropiere sau de depărtare consistă în a-l ţine pe inamic la distanţă de locurile tale de staţionare şi de posturile tale importante, în a-l îndepărta de ceea ce ar putea să-i fie util şi a-l apropia de ceea ce îţi este avantajos, în a fi mereu în gardă pentru a nu fi surprins şi a fi totdeauna în măsură să-l surprinzi pe adversar.

Mai mult, nu este bine să te angajezi în acţiuni mici din care nu eşti sigur că vei trage profit, dar este încă şi mai rău să te angajezi, dacă nu eşti obligat, într-o acţiune generală, atâta vreme cât nu eşti sigur de o victorie completă. În astfel de cazuri, precipitarea este totdeauna primejdioasă. Riscând contratimpul, bătălia îţi poate ocaziona pierderea. Lucrul cel mai puţin rău care ţi se poate întâmpla, dacă reuşita este îndoielnică sau incertă, este frustrarea speranţelor neîmplinite şi neatingerea scopurilor propuse.

Angajamentul pentru bătălia decisivă nu trebuie să aibă loc decât dacă l-ai prevăzut şi dacă eşti pregătit pentru el de mult timp. Nu conta pe hazard. Când vei fi decis să dai bătălia şi pregătirile vor fi încheiate, pune în siguranţă bagajele inutile, uşurează trupele de tot ce le încurcă sau le supraîncarcă şi nu le lăsa, în afară de arme, decât ceea ce ele pot să poarte cu uşurinţă.

Dacă trebuie să faci o deplasare, grăbeşte-te. Mărşăluieşte zi şi noapte, dublează etapele, pune în frunte trupele de elită şi, la coada coloanei, pe cele mediocre. Prevede tot, dispune asupra a tot şi năpusteşte-te asupra inamicului când el te crede la o depărare de o sută de *li*[114]. În acest caz, îţi prezic victoria. Dar dacă, având de străbătut un drum de o sută de *li* înainte de a atinge poziţiile inamicului, nu ai parcurs decât cincizeci şi inamicul, ieşind în întâmpinarea ta, a făcut la fel, există cinci şanse din zece ca să fii bătut ca şi două şanse din trei să fii învingător. Dacă inamicul nu află că te îndrepţi spre el decât atunci când mai ai de parcurs treizeci de *li* pentru a-l contacta, există puţine şanse ca, în timpul scurt care i-a rămas, să poată să pregătească o paradă loviturii care îl ameninţă.

Grija pentru odihna trupelor, la sosire, să nu te facă să amâni atacul. Un inamic surprins este pe jumătate învins. Dar dacă îi laşi timp să se reculeagă, va găsi resurse pentru a scăpa şi chiar pentru a-ţi produce pierzania. De asemenea, pentru menajarea trupelor, nu neglija nimic din ceea ce poate să contribuie la o bună ordine, la sănătatea, siguranţa şi întreţinerea armelor, la transport şi la repartiţia alimentelor, căci, dacă toate acestea lipsesc, nu vei putea reuşi. Prin serviciile secrete sau prin informaţiile culese de la prinţii aliaţi sau tributari, prin cunoaşterea intrigilor bune sau rele care pot să influenţeze conduita prinţului tău şi să modifice proiectele pe care le execuţi, asigură-ţi posibilitatea de a duce la bun sfârşit planurile tale. Uneltirilor lor opune-le prudenţa şi priceperea ta. Nu-i dispreţui, trebuie să ştii uneori să recurgi la părerile lor ca şi cum ele ar fi preţioase pentru tine; fii prietenul prietenilor lor, nu opune interesele lor intereselor tale, cedează-le pentru accesorii, întreţine cu ei, în limita posibilului, unitatea cea mai strânsă.

Dar, mai mult decât toate astea, documentează-te cu exactitate şi în cel mai neînsemnat detaliu asupra a tot ceea ce te înconjoară – acoperiri (păduri sau codri), obstacole (fluvii, râuri, pâraie, terenuri

[114] **Li** - *unitate de măsură* a lungimii din *China*, un *li* egal cu o jumătate de km

mlăştinoase), înălţimi (munţi, coline, movile), spaţii libere (câmpii, văi cu pantă uşoară) –, adică asupra a tot ce poate folosi sau nu trupelor tale. Dacă nu poţi s-o faci tu însuţi, ordonă recunoaşteri şi ia-ţi ghizi siguri.

Când circumstanţele reclamă linişte, trupele tale să trăiască într-un calm asemănător celui care domneşte în pădurile dese. Dacă trebuie ca inamicul să te audă, fă-l să audă zgomotul tunetului. Dacă este necesară fermitatea, fii munte. Dacă trebuie să alergi după pradă, fii torent de foc, fii fulger pentru a-l orbi pe inamic. Fii obscur, precum noaptea, pentru a-ţi ascunde planurile. Nu încerca nimic în van, ci numai cu speranţa şi chiar cu certitudinea unui avantaj real şi cu aceea că prada va fi împărţită echitabil pentru a nu exista nemulţumiţi. Prevede în ce manieră, indiferent care ar fi circumstanţele, poţi transmite ordine şi cum poţi şti că ele sunt executate. Dacă vocea nu este suficientă, foloseşte-te de tobă şi de *Lo*, de stindarde şi de pavilioane. Convine asupra semnalelor pe care le vei folosi. Tobele şi *Lo* se vor folosi de preferinţă noaptea, iar stindardele şi pavilioanele ziua. Noaptea, zgomotul va fi folosit atât pentru a-l înspăimânta pe inamic, cât şi pentru consolidarea curajului soldaţilor tăi. Ziua, numărul de fanioane, culorile lor strălucitoare, combinaţiile lor vor instrui trupele tale, le vor susţine moralul şi vor produce tulburare şi perplexitate la inamic. Astfel, ceea ce va fi profitabil pentru tine, va fi dăunător pentru adversar. Armata ta va fi avizată cu promptitudine despre voinţa ta, de ceea ce tu vrei, în timp ce armata inamică va rămâne perplexă. Trupele tale vor fi asigurate că inamicul va fi neliniştit de ceea ce tu gândeşti să întreprinzi şi că el nu poate decât să se teamă de aceasta.

Nu lăsa un brav să iasă din rânduri pentru a provoca inamicul. Rareori el revine; el va pieri repede, fie prin trădare, fie prin riposta unui mare număr.

Când trupele tale par animate de o bună dispoziţie, foloseşte-te de ardoarea lor. Trebuie să ştii să produci ocaziile şi să profiţi când sunt favorabile, dar este bine să recurgi la părerea şefilor şi la indicaţiile lor când ele sunt inspirate de interesul general.

Timpul şi condiţiile atmosferice trebuie luate în consideraţie. Aerul dimineţii şi serii dă forţă. Dimineaţa, soldaţii sunt dispuşi; seara sunt viguroşi. La mijlocul zilei, ei sunt molatici şi secătuiţi de puteri. În timpul nopţii, ei aspiră la odihnă pentru a-şi alunga

oboseala. Vei ataca inamicul, cu şansă de reuşită, când el este slab sau obosit, cu condiţia ca trupele tale să fie odihnite, pentru a avea de partea ta forţa şi vigoarea.

Dacă la adversar domneşte ordinea, aşteaptă ca ea să fie întreruptă. Dacă eşti prea aproape de inamic şi asta te jenează, depărtează-te pentru a-l ataca când el va veni spre tine. Dacă el manifestă exces de zel, ai răbdare până ce ardoarea lui se va diminua şi îl va copleşi plictiseala şi oboseala. Când el va fi rânduit precum berzele care sunt gata să zboare, fereşte-te să te duci spre el. Dacă el vine spre tine, împins de disperare, pentru a învinge sau a muri, evită întâlnirea. Dacă se retrage spre locuri ridicate, nu-l urmări. Dacă tu eşti în locuri defavorabile, nu staţiona aici şi dacă inamicul, redus la o situaţie extremă, abandonează poziţia şi vrea să elibereze un drum pentru a se instala aiurea, nu încerca să-l opreşti. Dacă el este agil şi sprinten, nu alerga după el şi dacă el este lipsit de tot, previno disperarea sa.

Iată diferitele avantaje pe care trebuie să te străduieşti să le obţii când, fiind în fruntea unei armate, te vei măsura cu inamici care, la fel de prudenţi şi la fel de viteji ca tine, n-ar putea fi învinşi dacă tu n-ai folosi stratagemele pe care eu le-am enumerat.

Articolul IX: Despre conduita trupelor

Sun Tzî spune: Înainte de a face să staţioneze trupele tale, află în ce poziţie sunt cele ale inamicului, informează-te asupra terenului şi alege ceea ce îţi oferă un plus de avantaj. Aceste situaţii diferite pot fi reduse la patru puncte:

I. Într-un ţinut muntos, ocupă versanţii care privesc spre sud şi nu pe cei nordici. Acest avantaj este important. Pe versantul ales, întinde-te până la originea văilor, pentru a găsi apă şi furaje, în timp ce vei fi bine dispus şi încălzit de soare, iar aerul va fi mai salubru (respirabil).

Dacă inamicul apare pe neaşteptate pe celălalt versant şi te surprinde, vei fi prevenit despre acest lucru de posturile pe care le vei fi instalat pe creastă. Dacă nu eşti în măsură să rezişti atacurilor, retrage-te, iar dacă apreciezi că poţi fi învingător cu minimum de pierderi, pregăteşte-te pentru luptă. Dar nu duce lupta pe creste, decât dacă este necesar şi nu te avânta niciodată să cauţi aici inamicul.

II. Dacă eşti lângă un râu, apropie-te cât mai mult de izvorul său. Recunoaşte locurile mlăştinoase şi punctele pe unde pot fi traversate. Dacă trebuie să treci, nu o face niciodată în prezenţa inamicului, dar, dacă el vrea să încerce traversarea, aşteaptă ca jumătate din efectivele sale să fie de cealaltă parte. În felul acesta, vei realiza un raport de forţe de 2 la 1 în favoarea ta. În apropierea râului, stăpâneşte totdeauna înălţimile de unde vei putea să observi inamicul, dar nu-l aştepta aproape de maluri şi nu te duce acolo înaintea lui. Fii în gardă, pentru ca, în caz de surpriză, să ai un loc unde să te retragi.

III. Îndepărtează-te cât mai repede de locurile umede, mlăştinoase şi nesănătoase, căci mari necazuri te aşteaptă, mai ales foametea şi epidemiile. Dacă eşti constrâns să rămâi în astfel de locuri, plasează-te pe maluri şi fereşte-te să pătrunzi prea mult. Dacă este o pădure, las-o înapoia ta.

IV. Într-o câmpie fără obstacole, aripile formaţiei să nu aibă vederea mascată; trebuie căutată înapoia centrului dispozitivului tău o formă dominantă care să permită să vezi terenul în faţă. Dacă spaţiul dinainte nu prezintă decât obiecte inerte, păstrează înapoia ta locuri unde vei găsi remediu în caz de extremă necesitate.

De arta staţionării judicioase a trupelor, depind, în cea mai mare parte, succesele militare. Împăratul Siuan-Iuan (Hoang-Ti) a triumfat împotriva inamicilor săi şi şi-a supus toţi vecinii, datorită faptului că poseda profund această artă.

Din cele de mai sus, se desprinde concluzia că, din raţiuni de salubritate, sunt preferabile înălţimile locurilor joase. Pe înălţimi, trebuie aleasă partea dinspre miazăzi care este fertilă şi abundentă. Cresc astfel şansele de succes, întrucât bunăstarea şi sănătatea, însoţite de o hrănire consistentă, dau soldatului forţă şi curaj, în timp ce tristeţea şi bolile îl epuizează şi îl descurajează.

Campamentele în apropierea râurilor au avantaje care nu trebuie neglijate şi inconvenienţe care se cer evitate. De preferinţă, păstrează locurile din amonte pentru tine şi lasă-i-le inamicului pe cele din aval, pentru că vei avea astfel avantajul celor mai numeroase vaduri şi pe cel al apelor mai curate.

După ploi abundente, înainte de a te pune în marş, aşteaptă ca afluenţii din amonte să-şi deverseze apele, şi nu trece râul decât atunci când apele sale revin la curentul normal. Vei discerne când nu vei mai auzi zgomotul apelor, când va dispărea spuma şi când nisipul

şi pământul nu vor mai curge o dată cu apa. Dacă întâmplarea sau necesitatea te-au condus în locuri presărate cu defileuri, tăiate de prăpăstii, acoperite de păduri dense sau de mlaştini noroioase, traversează-le prompt şi îndepărtează-te de ele cât mai repede posibil. Dacă tu te îndepărtezi, inamicul se apropie. Dacă te vei retrage, inamicul te va urmări şi el va fi acela care va fi expus pericolelor pe care tu le-ai evitat.

Fereşte-te de ţinuturile întretăiate de codri tineri, de păduri cu arbori groşi sau de regiuni pline cu înălţimi şi locuri joase în care dealurile şi văile se succed. Păzeşte-te de ele, întrucât sunt propice ambuscadelor. Din aceste acoperiri, în fiecare clipă, inamicul poate ţâşni şi ataca. Dacă eşti departe de astfel de locuri, nu te apropia de ele; dacă eşti aproape, nu începe marşul înainte de a le cerceta. Dacă inamicul te va ataca în astfel de locuri, fă în aşa fel încât să aibă împotriva lui dezavantajul terenului. La rândul tău, nu-l ataca decât atunci când va fi descoperit. În fine, oricare ar fi locul de staţionare ales, bun sau rău, să ştii să profiţi de el: fii activ şi vigilent, supraveghează toate mişcările inamicului, trimite spioni din loc în loc, până în mijlocul inamicului, până în cortul generalului, şi nu neglija niciuna dintre informaţiile pe care ei ţi le vor trimite. Fii atent la tot.

Dacă cercetarea ta îţi spune că arborii se mişcă, deşi nu bate vântul, înseamnă că inamicul s-a pus în marş. Este posibil ca el să vină spre tine. Pregăteşte-te fie pentru a-l descoperi, fie pentru a porni în întâmpinarea lui. Dacă ţi se spune că iarba câmpiilor este prea înaltă, dublează-ţi vigilenţa, pentru că este posibilă o surpriză. Dacă ţi se spune că s-au văzut stoluri de păsări zburând fără să se oprească, intră la bănuială: detaşamente se apropie să te spioneze sau să îţi întindă ambuscade, dar, dacă alte păsări sau patrupede rătăcesc în câmp ca şi cum n-ar mai avea adăpost, este un semn că aceste detaşamente s-au postat deja. Dacă ţi se raportează că s-au zărit de departe turbioane de praf ridicându-se în aer, trage concluzia că inamicul se află în marş. Dacă praful este des şi jos, este vorba de infanterişti; acolo unde el este uşor şi înalt, sunt cavaleriştii şi carele lor. Când eşti informat că inamicul se deplasează pe grupuri mici, înseamnă că a traversat vreo pădure că a făcut abatize, că este obosit şi caută să se adune. Dacă se zăresc în câmp infanterişti şi cavalerişti izolaţi, dispersaţi, ici şi acolo, în mici bande, este un indiciu că inamicul este campat în proximitate.

Interpretează aceşti indici cât mai bine, pentru a putea judeca poziţia inamicului, a-i zădărnici planurile şi a te pregăti împotriva unei surprize.

Iată şi alte indicii cărora trebuie să le acorzi o atenţie specială:

Dacă spionii tăi îţi spun că, în tabăra inamică, se vorbeşte şoptit şi cu cuvinte acoperite, că atitudinea adversarului este rezervată, trage concluzia că s-a proiectat o acţiune generală, pregătirile fiind în curs. Nu aştepta să te surprindă, ci surprinde-l tu. Dacă, dimpotrivă, afli că inamicul este zgomotos şi plin de morgă, înseamnă că nu are nici o idee de a ataca, ci gândeşte mai degrabă la retragere. Dacă eşti informat că sunt care goale care însoţesc trupele, pregăteşte-te pentru luptă, întrucât inamicul a luat deja formaţia de bătaie şi nu este momentul să asculţi propuneri de pace sau de alianţă pe care ar putea să ţi le facă. Nu este decât un artificiu. Dacă inamicul se apropie în marş forţat, înseamnă că ţine să-şi asigure victoria. Dacă el se duce şi vine, când înaintează, când reculează, înseamnă că vrea să te atragă la luptă. Dacă adversarii tăi sunt apatici, se sprijină în arme ca în bastoane, înseamnă că sunt epuizaţi, reduşi la expediente şi că mor de foame. Dacă, trecând prin apropierea unui râu, intră în debandadă pentru a bea apă, înseamnă că ei suferă de sete. Dacă dispreţuiesc momeala pe care i le-o întinzi, înseamnă că nu au încredere sau că le este frică. Dacă curajul de a înainta este înlocuit prin slăbiciune, într-o circumstanţă unde această mişcare se impune, înseamnă că îi reţin griji, încurcături sau nelinişti.

În plus, repereazǎ campările succesive pe care inamicul le ocupă. În anumite locuri, ţi le semnalează stolurile de păsări. Dacă aceste campări se succed la distanţă scurtă, poţi concluziona că inamicul prezintă puţine abilităţi în cunoaşterea terenului. Zborul păsărilor sau strigătul lor pot să-ţi indice prezenţa unor ambuscade invizibile.

Dacă tabăra inamicului îţi oferă spectacolul unor festinuri şi mese neîntrerupte, bucură-te: este dovada de necontestat că generalii nu au nici o autoritate.

Dacă stindardele lor îşi schimbă adesea locurile, este o dovadă a indeciziei. Dacă gradele subalterne sunt neliniştite, nervoase, nemulţumite şi susceptibile, înseamnă că există îngrijorări sau că oamenii sunt copleşiţi de oboseală. Dacă se ucid cai în ascuns pentru a-i mânca, înseamnă că proviziile lor sunt pe sfârşite.

O astfel de minuţie în detalii poate să-ţi pară superfluă, dar această enumerare nu are decât scopul să îţi atragă atenţia asupra necesităţii de a observa, reflecta şi de a te convinge că nimic nu este inutil dacă poate contribui la succes. Experienţa m-a învăţat. Ea te va învăţa la fel şi pe tine, dar să nu fie pe pielea ta.

Încă o dată, clarifică-te asupra inamicului, indiferent ce face el, dar veghează de asemenea asupra propriilor tale trupe. Vezi tot, află tot. Trebuie interzis furtul, tâlhăria, dezmăţul şi prostia, curmate nemulţumirile şi comploturile, lenea şi trândăvia. Chiar şi fără să fii informat despre toate acestea, iată cum, prin tine însuţi, poţi să ţii cont de ele:

Dacă vreun soldat, deplasându-se, lasă să-i cadă un obiect, chiar de valoare mică, şi nu se apleacă să-l ridice, dacă, pierzând o ustensilă, el nu-i reclamă lipsa, înseamnă că este un hoţ. Să fie pedepsit ca atare.

Dacă, printre oamenii tăi, există conciliabule, dacă se vorbeşte în şoaptă, dacă se desemnează lucrurile doar cu jumătate de gură, înseamnă că s-a instaurat frica, că se clocesc nemulţumiri şi că se urzesc intrigi. Pune imediat ordine.

Dacă trupa pare jerpelită şi anumite lucruri utile îi sunt necesare, adaugă soldei un mic supliment, dar nu fi prea darnic, pentru că abundenţa în bani este mai funestă ca lipsa lor. Abuzul este sursa corupţiei şi mama tuturor viciilor.

Oricât de îndrăzneţi ar fi, soldaţii tăi devin fricoşi, temători, dacă forţa este înlocuită prin slăbiciune, curajul prin laşitate. Înseamnă că moralul este alterat. Caută cauza depravării şi taie-o de la rădăcină.

Dacă numeroşi soldaţi cer eliberarea lor din serviciu, înseamnă că nu vor să se bată. Nu-i refuza pe toţi, dar pune-le condiţii umilitoare celor care obţin concedierea.

Dacă vin *in corpore* să reclame vreo injustiţie pe un ton arogant, ascultă raţiunile lor, dă-le satisfacţie pe de o parte, dar reprimă-i dur pe de altă parte.

Dacă un ordin dat nu este urmat de o supunere promptă, dacă se întârzie sosirea sau retragerea, fii neîncrezător şi păzeşte-te.

Conducerea trupelor cere atenţie peste tot, atât asupra inamicului, cât şi asupra trupelor tale. Când sporeşte numărul adversarilor tăi, trebuie să fii informat despre moartea sau despre

dezertarea şi celui mai neînsemnat dintre soldaţi. Dacă, din cauză că forţele sale sunt inferioare, inamicul nu îndrăzneşte să te asalteze, atacă-l imediat, fără să-i dai răgaz să se consolideze. O singură bătălie, în acest caz, poate fi decisivă. Dar dacă ignori forţa actuală a inamicului şi dacă, fără să-ţi fi pus ordine în toate, îl hărţuieşti pentru a-l angaja în luptă, rişti să cazi într-o capcană şi să fii bătut. Dacă nu este menţinută disciplina, dacă greşelile nu sunt reprimate, vei pierde orice autoritate şi orice respect şi, prin urmare, folosirea pedepselor celor mai aspre nu va face decât să sporească numărul vinovaţilor. Or, dacă tu nu eşti nici temut, nici respectat, dacă eşti despuiat de orice autoritate, cum poţi să te mai afli cu onoare în capul armatei, cum poţi să te baţi cu inamicii statului?

Când trebuie să pedepseşti, fă-o rapid şi imediat ce fapta o cere. Când ai ordine de dat, nu le da decât dacă ai certitudinea că vei fi ascultat cu promptitudine; instruieşte-ţi trupele, inculcându-le noţiuni practice; nu le plictisi, nu le obosi dacă nu este necesar. Cel bun şi cel rău, binele şi răul pe care ele le pot face se află în mâinile tale. Cu aceiaşi indivizi, o armată poate să fie vrednică de dispreţ, cu un general, şi invincibilă cu un altul.

Articolul X: Despre cunoaşterea terenului

Sun Tzî spune: Locurile de pe suprafaţa pământului nu au aceeaşi valoare. Dacă sunt unele de care vrei să fugi, pe altele trebuie să le cauţi, dar toate se cer cunoscute perfect.

Dintre primele, fac parte cele care nu oferă decât treceri înguste, care sunt mărginite de stânci sau de prăpăstii, care nu au acces spre spaţii deschise de la care poţi aştepta ajutor. Cunoaşte-le, pentru a nu angaja armata în ele.

Caută, dimpotrivă, un loc dominat de o ridicătură suficientă pentru ca ocuparea sa să te scutească de orice surpriză, unde să ai acces şi de unde să poţi ieşi pe mai multe drumuri pe care le vei fi recunoscut, unde se află alimente din abundenţă, apă potabilă, aer sănătos şi teren destul de unitar. Dar, în toate circumstanţele, dacă vrei să ocupi un aliniament favorabil sau să evacuezi un loc primejdios sau incomod, fă-o repede, ca şi cum inamicul ar avea aceeaşi preocupare.

Dacă locul se află la aceeaşi distanţă faţă de tine şi de inamic, fiind la fel de accesibil pentru ambii, trebuie să-l devansezi pe inamic. La nevoie, fă marşuri de noapte, dar opreşte-te la răsăritul soarelui, de preferinţă, pe câteva ridicături din teren pentru a avea câmp de vedere la distanţă. Aşteaptă sosirea convoaielor tale de aprovizionare şi, dacă inamicul vine spre tine, primeşte-l pe picior ferm şi ai putea să-l înfrunţi în avantajul tău.

Depărtează-te de locurile de acces facile, dar din care se iese cu multă greutate. Lasă o astfel de alegere inamicului şi, dacă el este destul de imprudent pentru a le ocupa, atacă-l. Nu-ţi va scăpa şi vei învinge fără greutate.

Când ocupi un teren cu toate avantajele sale, lasă inamicului grija să întreprindă primele atacuri. Dacă se prezintă în bună ordine, nu te duce în întâmpinarea lui decât atunci când îi va fi dificil să revină asupra paşilor săi.

Un inamic bine pregătit pentru luptă şi împotriva căruia atacul tău a eşuat este periculos. Este momentul să te pui la adăpost, în tabăra ta, şi nu acela de a reîncepe atacul. Nu o face decât dacă inamicul nu pregăteşte vreo capcană şi gândeşte-te că el va întreprinde totul pentru a te atrage în teren şes.

Dacă inamicul a sosit înaintea ta pe poziţiile pe care le aleseseşi, nu pierde inutil timpul pentru a-l face să iasă de acolo prin stratageme cunoscute. Dacă inamicul are spaţiu înaintea lui şi când forţele sunt aproape echivalente, el nu se va lăsa prins în capcanele pe care i le vei întinde pentru a-l determina să iasă de aici. Consideră că inamicul se grăbeşte la fel ca tine pentru a căuta avantaje. Încearcă deci să-l induci în eroare, dar mai ales nu te induce în eroare pe tine însuţi. Reţine ce poate înşela sau poate fi înşelat în aceste moduri. Mă limitez să-ţi amintesc şase principii din care derivă toate celelalte:

- ❖ Primul constă în marşul trupelor.
- ❖ La doilea, în diversele aranjamente.
- ❖ Al treilea, în poziţia lor în locuri mocirloase.
- ❖ Al patrulea, în dezordinea lor.
- ❖ Al cincilea, în slăbirea lor.
- ❖ Al şaselea, în fuga lor.

Un general care ar suferi un eşec pentru că a ignorat aceste cunoştinţe n-ar avea dreptate să acuze *Cerul* de nenorocirea sa. El nu trebuie să se ia decât pe el.

Dacă şeful unei armate neglijează să afle tot ceea ce priveşte trupele sale şi cele cu care va trebui să lupte, dacă el n-a studiat terenul pe care se găseşte, cel pe care îşi propune să meargă, cel pe care ar putea să se retragă, dacă e cazul, cel pe care va simula că se duce, cu intenţia de a atrage inamicul, şi cel pe care este posibil să fie forţat să se oprească într-un caz neprevăzut; dacă el deplasează armata sa în contratimp, dacă nu este pregătit în legătură cu toate mişcările adversarului şi cu planurile acestuia; dacă îşi divizează trupele fără să fie necesar sau fără să fie constrâns de natura terenului, fără să fi prevăzut toate inconvenientele care ar putea să rezulte sau fără să sconteze vreun avantaj din această dispersie; dacă tolerează instaurarea dezordinii în armata sa, sau dacă, sub indici neconfirmaţi, se convinge că dezordinea domneşte în armata inamică şi acţionează în consecinţă; dacă armata sa se deteriorează insesizabil, fără ca el să ia măsuri prompte de remediere a situaţiei, un asemenea general va fi inevitabil tras pe sfoară de inamicii săi prin manevre false şi printr-un ansamblu de simulări cărora el le va cădea victimă.

La egalitate de forţe, fă în aşa fel încât, din zece avantaje ale terenului, nouă să fie pentru tine. Pentru a realiza acest lucru, pune în operă tot ce ştii şi toate resursele tale. O dată ce realizezi asta, inamicul nu va îndrăzni să se arate şi o va lua la sănătoasă de îndată ce te vei arăta. Dacă el este atât de imprudent încât să te atace, vei lupta cu el, având un avantaj de zece la unu. Dacă, din lipsă de abilitate sau de osteneală, îi vei lăsa timp să-şi procure ce n-are, se va întâmpla contrariul.

Dar, indiferent care ar fi poziţia pe care o ocupi, având tu însuţi soldaţi valoroşi şi curajoşi, dacă ofiţerii tăi sunt laşi şi timizi, vei fi bătut. La fel se va întâmpla şi dacă ofiţerii tăi au forţă şi valoare, dar soldaţii sunt fricoşi şi fără energie, căci, în primul caz, deşi soldaţii nu vor să se dezonoreze, ei nu vor putea face mai mult decât le arată ofiţerii şi, în cel de al doilea caz, ofiţerii viteji şi iscusiţi nu vor putea supune nişte soldaţi poltroni şi timoraţi.

Dacă ofiţerii nu pot să-şi stăpânească impulsiile, dacă nu ştiu nici să-şi disimuleze, nici să-şi frâneze indispoziţia, indiferent care ar fi motivul acesteia, se vor angaja ei înşişi în probleme parţiale, din care nu vor ieşi în mod onorabil, pentru că le vor fi antamat cu precipitare şi nu vor fi prevăzut nici derularea lor ulterioară, nici consecinţele. Uneori, ei vor acţiona chiar împotriva intenţiilor

generalului, sub pretextul că se străduiesc să le facă plauzibile şi o acţiune particulară, angajată fără cap, împotriva tuturor regulilor, va degenera în dezordine generală, de care va profita inamicul.

Astfel de ofiţeri trebuie strict supravegheaţi. Ţine-i lângă tine, indiferent ce alte mari calităţi ar avea. Ei pot să-ţi cauzeze cele mai rele prejudicii şi chiar pierderea armatei.

Dacă generalul este nevolnic, el nu va avea elevarea sentimentală care se cuvine rangului său, va fi incapabil să înflăcăreze trupele; în loc de stimulare a curajului, el îl va diminua. El nu va şti să le transmită învăţămintele care se desprind din război. Îndoindu-se de capacitatea sa, ca şi de cea a subordonaţilor, el va da ordine echivoce care vor produce ezitări şi manevre false, rectificând mereu ce a prescris, modificând totul, fără nici un fel de efect în idei. Ezitând în toate, el nu se va decide asupra a nimic, totul i se va părea subiect de teamă, şi atunci dezordinea, o dezordine generală, va domni în armata sa.

Dacă un general ignoră puterea şi slăbiciunea inamicului, dacă el nu cunoaşte profund locurile pe care acesta le ocupă, ca şi pe cele pe care eventual le va ocupa, i se va întâmpla să opună ceea ce el are mai slab contra a ceea ce inamicul are mai puternic, să lanseze forţe uşoare contra unor forţe grele, să atace acolo unde ar trebui să evite atacul, să nu aducă întăriri trupelor care sunt la limita rezistenţei, să se menţină cu obstinaţie într-un post nefavorabil sau să abandoneze o poziţie de primă importanţă. Într-o astfel de ocurenţă, ceea ce el ia ca avantaj nu este decât un calcul al inamicului. Uneori, se va descuraja după un eşec mărunt, care nu are prea mare importanţă. Se va vedea urmărit, fără să se aştepte la aceasta, încercuit, hărţuit, fericit dacă îşi poate găsi salvarea în fugă. Iată de ce un general trebuie să cunoască teatrele de război la fel de bine precum cunoaşte curtea şi grădina propriei case.

Am spus mai sus că dragostea de oameni, în general, ca şi spiritul de dreptate şi maniera în care un şef împarte pedepsele şi recompensele, reprezintă fundamentul pe care trebuie să se construiască întregul sistem al artei militare. Şi mai spun, de asemenea, că cunoaşterea exactă a terenului reprezintă elementul esenţial printre materialele care vor fi folosite în ridicarea unui edificiu atât de important pentru liniştea şi gloria statului. Astfel, bărbatul care se ridică la destinul şi demnitatea de general trebuie să

aibă grijă să depună toate eforturile pentru a deveni abil în această ramură a artei militare.

Cunoscând exact terenul, un general poate să iasă cu bine din situaţiile cele mai critice; el îşi poate procura întăririle care-i sunt necesare, poate, de asemenea, împiedica sosirea celor pe care inamicul le aşteaptă; poate avansa, recula, poate face toate mişcările pe care le consideră oportune, dispune de marşurile adversarului, făcându-l, după placul său, să înainteze sau să dea înapoi; poate să-l hărţuiască, el fiind tot timpul în siguranţă, poate să-l incomodeze, protejându-se, în acelaşi timp, pe sine de orice pericol, poate, în fine, să încheie sau să prelungească campania, în funcţie de interesul său şi de ce ceea ce i se va părea mai util pentru gloria sa.

Contează pe certitudinea victoriei, dacă cunoşti toate întorsăturile şi deturnările, aspectele şi implicaţiile tuturor locurilor pe care cele două armate pot să le ocupe, apropierea şi depărtarea. Pentru că, în acest fel, vei şti ce formaţie să adopţi dacă trebuie să angajezi bătălia sau să o amâni. Dacă tu crezi că nu trebuie să rişti întâlnirea, nu angaja lupta, chiar dacă ai primit ordine precise să o faci. Dacă, dimpotrivă, ocazia pare avantajoasă, profită de ea, chiar dacă ordinele suveranului erau să nu angajezi lupta. Nu-ţi rişti viaţa şi nici reputaţia şi nu comiţi nici o crimă în faţa celui ale cărui ordine nu le-ai executat. Slujirea suveranului, avantajarea statului şi asigurarea bunăstării poporului – iată ce trebuie să ai în vedere. Îndeplineşte această misiune, atinge acest scop.

Indiferent cum ar fi terenul, consideră-ţi trupele ca pe nişte copii ignoranţi, care nu se pot deplasa fără să fie conduşi. Îi vei conduce ca pe proprii tăi copii, pentru că îi iubeşti. Dacă există hazarduri care trebuie înfruntate, nu lăsa soldaţii să le înfrunte singuri, ci fă-i să te urmeze. Dacă trebuie să moară, atunci să moară, dar să pieri şi tu împreună cu ei.

Spun că trebuie să-ţi iubeşti soldaţii ca pe proprii tăi fii. Dar să nu faci din ei nişte răsfăţaţi. Ei vor deveni însă răsfăţaţi, dacă nu vor fi corectaţi când merită şi dacă, în pofida atenţiei pe care le-o acorzi, dovedesc lipsă de supunere şi nu se arată prea grăbiţi să răspundă dorinţelor tale.

Indiferent cum ar fi terenul, dacă-l cunoşti bine şi ai stabilit locul cel mai propice pentru a-l ataca pe inamic, dar nu ştii ultimele dispoziţii ale sale, dacă el este pregătit să suporte atacul şi dacă a luat

măsuri pentru această eventualitate, nu vei avea decât o jumătate de succes.

Indiferent cum ar fi terenul, chiar dacă îl vei fi recunoscut perfect şi vei fi fost informat că inamicul este vulnerabil şi pe care parte anume, dacă nu ai însă indici siguri că trupele tale sunt în stare să atace şi să obţină avantajul, vei avea doar o jumătate de succes.

Dacă tu cunoşti starea celor două armate şi eşti asigurat că trupele tale pot ataca în avantaj, iar cele ale inamicului sunt inferioare ca forţă şi ca număr, dar dacă nu eşti familiarizat cu ascunzişurile şi cotloanele întregii vecinătăţi, poate vei învinge, dar nu vei avea decât o jumătate de succes.

Cei care sunt cu adevărat abili în arta militară desfăşoară toate marşurile fără risc, toate mişcările în ordine, toate atacurile sigure, toate acţiunile de apărare fără să fie surprinşi, campamentele cu discernământ, retragerile în mod sistematic şi cu metodă. Ei cunosc propriile forţe, pe cele ale inamicului şi sunt foarte bine documentaţi în ceea ce priveşte terenul.

Articolul XIII: Despre disensiuni şi exploatarea acestora

Sun Tzî spune: Când se adună o armată de o sută de mii de oameni şi trebuie să fie condusă la o mie de *li*, să nu crezi că treaba asta se va efectua fără zgomot în interior şi în afară. Oraşele şi satele unde se efectuează mobilizarea, locurile de unde sunt luate provizii şi mijloace de transport, drumurile intens circulate oferă un spectacol care presupune dezolare în familii, abandonare a ogoarelor şi impozite grele pentru acoperirea cheltuielilor ţării.

Şapte sute de mii de familii, lipsite de capul lor sau de susţinătorul lor, sunt scoase în mod subit în afara ocupaţiilor lor obişnuite. Ogoarele, private de mâna de lucru necesară, văd diminuându-se, atât cantitativ, cât şi calitativ, randamentul lor. Pentru a plăti, întreţine şi hrăni trupa, hambarele şi trezoreria prinţului şi particularilor se golesc şi sunt ameninţate cu epuizarea.

A folosi mulţi ani pentru a-l observa pe inamic sau pentru a face război nu înseamnă a iubi poporul, ci înseamnă a fi inamicul ţării tale. Toate cheltuielile, toate suferinţele, toate muncile şi toate ostenelile multor ani nu ajung, cel mai adesea, pentru înşişi învingătorii, decât pentru o singură zi de triumf, cea în care ai învins.

A nu întrebuinţa, pentru a învinge, decât asedii şi bătălii înseamnă a ignora deopotrivă îndatoririle de suveran şi pe cele de general; înseamnă a nu şti să guvernezi; înseamnă a nu şti să slujeşti statul; înseamnă a nu şti să lupţi.

La fel, când războiul este deja hotărât, iar trupele, fiind formate, se află pe punctul de a se angaja, nu te sfii să te foloseşti de şiretenie. Informează-te, mai întâi, despre tot ce ţine de inamici, despre raporturile dintre ei, despre relaţiile lor şi interesele lor reciproce. În acest sens, nu cruţa banii. Să nu ai nici un fel de regret pentru banii pe care îi vei trimite în străinătate, fie pentru a crea înţelegeri secrete, fie pentru a-ţi procura informaţii exacte, nici pentru cei pe care îi foloseşti la plata soldelor trupei. Cu cât vei cheltui mai mult, cu atât vei câştiga mai mult. Faci un plasament pentru un interes major.

Să ai spioni peste tot, pentru a şti tot. Nu neglija nimic din ceea ce trebuie să fie ştiut, dar tot ceea ce afli păstrează pentru tine. Când va fi vorba să foloseşti un şiretlic, contează mai mult pe măsurile pe care le vei lua pentru a reuşi, decât pe sprijinul spiritelor pe care le vei fi invocat.

Când un general abil trece la ofensivă, inamicul este deja învins. Când dă bătălia, el singur trebuie să facă mai mult decât toate armata sa la un loc, nu prin forţa braţului, ci prin inteligenţă şi, mai ales, prin iscusinţă. Trebuie ca, la primul semnal, o parte din armata inamică să treacă de partea sa. Este necesar ca el să ajungă să fie, în orice clipă, acela care acordă pacea şi care conchide asupra condiţiilor care-i vor conveni. Marele secret constă în arta de a semăna discordie în oraşe şi în sate, dezbinare în exterior, dezbinare în interior, diviziune de moarte şi diviziune de viaţă. Cele cinci tipuri de disensiuni nu sunt decât ramurile aceluiaşi trunchi. Cel care ştie să se folosească de ele este cu adevărat un bărbat demn de a comanda: este comoara suveranului său şi susţinătorul Imperiului.

Înţeleg prin disensiunea în oraşe şi în sate, sau, simplu, dezbinarea în afară, acea dezbinare prin care se găseşte modalitatea de a detaşa, în zona inamicului, o parte dintre locuitori şi de a ţi-i ataşa în aşa fel încât să te poţi servi de ei la nevoie. Numesc dezbinare externă acea dezbinare prin care se folosesc în profit propriu ofiţerii din tabăra inamică. Prin dezbinare internă înţeleg acea divizare care foloseşte în profit propriu disensiunea ce poate exista între aliaţi, între diferite corpuri sau între ofiţeri de grade diferite.

Dezbinarea de moarte este cea prin care se încearcă, prin zvonuri tendenţioase, să se producă discreditare sau suspiciune, până la curtea suveranului inamic, asupra generalilor săi. Dezbinarea de viaţă este cea prin care sunt recompensaţi cu largheţe toţi cei care au părăsit serviciile stăpânului lor legitim, au trecut de partea ta, fie pentru a lupta alături de tine, fie pentru a-ţi face alte servicii importante.

Prin inteligenţele pe care le vei fi menajat în oraşele şi satele inamice, îţi vei creşte numărul partizanilor şi vei cunoaşte sentimentele locuitorilor faţă de tine; ele îţi vor sugera şi mijloacele prin care să ţi-i raliezi pe acei compatrioţi ai lor care au cea mai mare influenţă, în sensul că, dacă va veni timpul pentru a trece la asediu, poţi cuceri acel loc fără să-l asaltezi, fără violenţă şi chiar fără să scoţi sabia din teacă.

Dacă inamicii tăi folosesc ofiţeri care nu sunt de acord între ei şi pe care-i divizează interese personale, bănuieli reciproce, gelozii mutuale, îţi va fi uşor să cooptezi câţiva dintre ei, căci este de presupus că, în pofida loialităţii lor faţă de suveran, dorinţa lor de răzbunare, atracţia câştigului şi râvnirea la acele posturi eminente pe care le vei promite vor fi mai mult decât suficiente pentru a-i atrage şi, odată ce aceste pasiuni vor fi dezlănţuite, ei vor încerca totul pentru a şi le satisface.

Dezbinările dintre diferite unităţi care compun o armată sunt uşor de întreţinut. Dacă unităţile n-au încredere unele în altele, ele se vor dispreţui reciproc şi vor căuta să-şi facă rău. Va fi suficient să le opui pe unele celorlalte, pentru ca ele să se distrugă reciproc, fără să fie necesar să treacă de partea ta în mod deschis. Vor servi însă interesele tale, fără măcar să o ştie.

Răspândind zvonuri, atât pentru a face cunoscut ceea ce vrei tu să se creadă despre pretinsele demersuri întreprinse de generalii inamici, făcând ca ştirile tendenţioase să parvină până la consilierii prinţului cu care lupţi, făcând să planeze îndoiala asupra intenţiilor celor a căror fidelitate este totuşi de notorietate publică, vei constata, în scurt timp că, la inamic, bănuielile înlocuiesc încrederea, că se recompensează ceea ce ar trebui pedepsit şi se pedepseşte ceea ce ar trebui recompensat, că cele mai mici indicii ţin loc de probe convingătoare pentru a face să piară cei care sunt bănuiţi. De acum înainte, la cei mai buni, zelul se răceşte, dezgustul creşte atât de mult încât, disperaţi, ei se vor refugia la tine pentru a se elibera de

spaimele care-i ameninţă şi pentru a-şi prezerva existenţa. Rudele şi prietenii lor vor fi, la rândul lor, acuzaţi, urmăriţi, pedepsiţi. Comploturile se vor ţine lanţ peste tot, vendetele se vor declanşa, vor izbucni dezordini şi revolte. Îţi vor rămâne puţine lucruri de făcut pentru a deveni stăpân într-o ţară în care o parte a populaţiei doreşte deja sosirea ta.

Succesul unei astfel de întreprinderi este cu atât mai bine asigurat cu cât tu îi vei fi recompensat pe cei care au venit cu tine, vei fi avut dare de mână, vei fi ţinut trupele într-o disciplină perfectă, pentru ca ele să nu atenteze la bunurile celor pe care vrei să-i atragi şi vei fi rezervat pentru toţi cea mai bună primire.

Dar, manifestând în exterior multă simplicitate, securitate şi chiar indiferenţă, fii vigilent şi luminat. Fii tot timpul în gardă, nu te încrede în oricine, fii foarte rezervat. Să ai spioni peste tot şi să stabileşti cu ei un semnal. Să vezi cu cuvântul, să vorbeşti cu privirea. Nu este uşor; este chiar foarte dificil, şi se înşeală pe sine cel care crede că îi înşeală pe alţii. Numai un bărbat prudent, foarte bine informat, profund înţelept poate să întrebuinţeze cu succes arta dezbinării. Renunţă însă la ea, dacă nu ai calităţile cerute, pentru că folosirea ei în aceste condiţii se va întoarce împotriva ta.

Dacă ai făcut un proiect şi constaţi că secretul acestuia a transpirat, fă-i fără milă să piară atât cei care îl vor fi divulgat, cât şi pe cei la care va fi ajuns. La drept vorbind, aceştia din urmă nu sunt vinovaţi, dar vor putea deveni; moartea lor va salva viaţa câtorva mii de oameni şi va constitui un exemplu salutar.

Pedepseşte sever şi recompensează cu largheţe. Multiplică-ţi spionii, să ai din aceştia şi în cortul generalilor inamici, în consiliile miniştrilor, în palatul suveranului inamic. Să cunoşti numele, familia, relaţiile, servitorii principalilor adversari şi să nu ignori nimic din ceea ce se petrece la ei.

Trebuie să presupui însă că şi inamicul are, în egală măsură, spioni. Dacă-i vei descoperi, fereşte-te să-i faci să piară. Zilele lor să-ţi fie infinit de preţioase. Ei vor servi, fără să bănuiască, la transmiterea, în rândurile inamicului, a unor informaţii extrase din demersuri calculate, a unor cuvinte insidioase pe care tu le vei fi lăsat să ajungă la cunoştinţa lor.

Eu spun că un bun general trebuie să-şi tragă partea din orice şi să nu fie surprins de nimic, indiferent ce se poate întâmpla. Dar,

deasupra a orice şi, de preferinţă, în orice, el trebuie să pună în aplicare cele cinci feluri de dezbinare. Nimic nu este imposibil pentru cel care ştie să se servească de ele. A apăra teritoriul suveranului tău, a-l mări, a extermina inamicii săi, a ruina sau a fonda noi dinastii, toate acestea nu pot să fie decât efectul dezbinărilor folosite la momentul potrivit.

Marele *Y-In* nu există din timpul lui Sia? Prin el se stabileşte totuşi dinastia Inn. Celebrul *Lu-Ya* nu era el subiect al lui *Y-In* când, prin mijlocirea sa, dinastia *Tchu* urcă pe tron? Care dintre cărţile noastre nu face elogiul acestor doi mari bărbaţi? Istoria i-a considerat ea vreodată trădători de ţară sau rebeli faţă de suveranul lor? Departe de aceasta, ea vorbeşte despre ei cu un mare respect şi a făcut din ei eroi.

Iată tot ce se poate spune în mod substanţial despre maniera de întrebuinţare a dezbinărilor şi, prin aceasta, eu închei reflecţiile mele asupra artei războinicilor.

EDITURA PROUNIVERSITARIA

Redactor: GHEORGHE VĂDUVA
Tehnoredactare: GHEORGHE VĂDUVA
Corectură: Gheorghe VĂDUVA
Bun de tipar: 23.12.2010

Universitatea creştină „Dimitrie Cantemir”
Institutul de Studii de Securitate
Splaiul Unirii, nr. 176, sector 4, Bucureşti
Telefon: (021) 330.99.56
Fax: (021) 330.87.74
http://iss.ucdc.ro Mail iss@ucdc.ro